

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
Institute of History of Ukraine
Mykhailo Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography
and Source Studies

**Strategies and Rituals of Conflict:
the Szlachta Society in Volhynia at the turn
of the 16th–17th century.
Source Texts and Interpretations**

Editor: Nataliia Starchenko

Kyiv 2020

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут історії України
Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського

**Стратегії та ритуали конфлікту:
шляхетський соціум Волині зламу
XVI і XVII ст.
Джерела та інтерпретації**

*Авторка дослідження та упорядниця
Наталя Старченко*

Київ 2020

Стратегії та ритуали конфлікту: шляхетський соціум Волині зламу XVI і XVII ст. Джерела та інтерпретації / Упорядник Н.П. Старченко; відп. ред. Г.В. Боряк. — Київ: Інститут історії України НАНУ, 2020. — 615 с.

Збірник містить підбірку актів із судових книг Волинського воєводства, присвячену конфліктним стосункам шляхти останньої третини XVI — перших двох десятиліть XVII ст. Пропоновані джерела демонструють, що, попри потенційну присутність насильства у повсякденні шляхти, вона виробила дієві механізми забезпечення порядку в межах самоврядних корпорацій. Це документи про важливість честі і доброї слави для шляхтича, про ритуали, які каналізували агресію, про стратегії переведення конфлікту на рівень вербального поєдинку між супротивниками (оголошення про помсту, виклики на поєдинок), де про помсту більше говорили, аніж до неї вдавалися. До збірника вміщена також низка актів, пов'язаних із функціонуванням судочинства, яке було тісно вмонтоване в культуру ворожості шляхти та відображало тогочасну систему цінностей. Особлива увага приділена матеріалам, які демонструють механізми примирення між ворогуючими сторонами, де важливу роль відігравали посередники, що будь-що-будь намагалися знайти прийнятний для всіх компроміс.

Важливою частиною видання є розлога передмова, в якій авторка детально зупиняється на особливостях постановки судового наративу, що радше був конструктором, який відповідав інтересам різних соціальних акторів, аніж відображенням реальності. Вона окреслює методологію роботи із судовими джерелами та пропонує власні дослідницькі стратегії, які застосовує до аналізу судових джерел.

Пропонована книжка має прислужитися широкому колу дослідників ранньомодерної історії України, зокрема як джерельна основа для низки університетських курсів зі сфери гуманітаристики.

Авторка дослідження та упорядниці: *Наталія Старченко*

Відповідальний редактор:
Г.В. Боряк, член-кореспондент НАНУ

Рецензенти: д.і.н. *Микола Крикун*
д.і.н. *Наталія Яковенко*

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту історії України НАН України
(протокол № 3 від 27 березня 2014 р.)

ЗМІСТ

Шукаючи точку опертя: дослідник між джерелом як непевним оповідачем та шляхетськими конвенціями (<i>Передмова</i>).....	6
Документи.....	73
Опис документів	536
Словник застарілих слів, значень і юридичних термінів.....	564
Іменний покажчик.....	579
Географічний покажчик	607
Summary	612

ШУКАЮЧИ ТОЧКУ ОПЕРТЯ: ДОСЛІДНИК МІЖ ДЖЕРЕЛОМ ЯК НЕПЕВНИМ ОПОВІДАЧЕМ ТА ШЛЯХЕТСЬКИМИ КОНВЕНЦІЯМИ*

Від початку постання польської та української історіографії теза про шляхетську анархію, що виявлялася як у сфері високої політики, так і в найрізноманітніших повсякденних практиках, посіла там чільне місце. Їй, як уважалося, «завдячувала» Річ Посполита своє зникнення з європейської мапи в кінці XVIII ст. Але якщо останнє твердження на сьогодні суттєво переглянуто, що послужило поштовхом до всебічного дослідження історії парламентаризму¹, то проблема шляхетського насильства і беззаконня ранньомодерного часу практично залишається на рівні поглядів кінця XIX ст., сформованих не без впливу блискучої роботи Владислава Лозінського «Prawem i lewem»². Відповідно, ознаками шляхетського стилю життя вважають нехтування правом, чому спонукала слабка правова система і безсилля центральної влади запобігти анархії, повсюдне міжперсональне насильство шляхти як спосіб досягти бажаного та тотальне магнатське домінування на регіональному рівні, утверджене за рахунок матеріальних і символічних ресурсів. Такому поглядів певним чином прислужилися і джерела. Ранньомодерні автори текстів, які переймалися проблемою покращення устрою Речі Посполитої, акцентували

---

* Це видання є своєрідним джерельним доповненням до моєї монографії: *Старченко Н.П.* Честь, кров і риторика. Конфлікт у шляхетському середовищі Волині. Друга половина XVI — початок XVII століття. — К., 2014. Акти, що друкуються, мають прислужитися широкому колу дослідників ранньомодерної історії України, а також можуть бути використані в університетських курсах зі сфери гуманітаристики. У передмові подаються основні висновки монографії, водночас акцент зроблений на джерелознавчому аспекті роботи. А це задає певні напрямки для інтерпретації документів, які вводяться до наукового обігу.

¹ *Lewandowska-Malec I.* Sejm walny koronny Rzeczypospolitej obojga narodów i jego dorobek ustawodawczy (1587–1632). — Kraków, 2009. — S. 11–12.

² *Łoziński W.* Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku: W 2 t. — 2-e wyd. — Kraków, 1957. Робота витримала шість перевидань, останнє з яких датується 2005 р.

увагу читачів на негараздах у державі. Судові джерела яскраво ці негаразди ілюстрували. А при цьому рефлексії над природою джерела та особливістю роботи історика до сьогодні царину конфліктного повсякдення практично не заторкнули.

Краще виглядає ситуація з менш заполітизованою історією права. Дослідники кримінального судочинства зауважували широке побутування помсти в середньовіччі та частково в ранньому новому часі, водночас акцентуючи увагу на певних ритуалах її провадження, що запобігало масовому кровопролиттю і вводило насильство в певні рамки. Серед аналізованих ознак тогочасної «культури ворожості» — стали інтенції спільноти замирити ворогуючі сторони через ритуали упокорення винуватців і пробачення їх постраждалими³. Однак до аналізу правових (чи квазіправових) практик зазвичай не залучали культурний контекст у цілому та не зауважували впливу шляхетської системи цінностей на особливості правової культури.

Поняття *культура* я уживаю в його антропологічному сенсі як сукупність ідеалів, норм і правил, що регламентують життя спільнот. Тож у центрі пропонованого дослідження — найважливіші культурні регулятори шляхетського співжиття, що впливали на спосіб провадження конфлікту. Адже саме від культурних норм залежить, що для ворогуючих сторін є емоційно важливим, які комунікаційні моделі вони вважають прийнятними в процесі розгортання конфлікту, до яких стратегій вдаються та на який спосіб репрезентують себе перед спільнотою.

Тривале дослідження актових книг судових інституцій Волині від початку їх регулярного ведення (60-і рр. XVI ст.) до середини XVII ст. засвідчило існування серед шляхти специфічної культури ворожості, що ґрунтувалася на певних конвенціях та ритуалах, які унормовували конфліктне повсякдення. Попри видиме повсюдне насильство, чим ми значною мірою завдячуємо характеру судових джерел як головного масиву наших знань про ранньомодерне минуле, зафіксовано усвідомлення шляхтою важливості «покою посполитого» та регулярні спроби полатити суперечності, аби запобігти затяжній війні. Змагання за владу теж зазвичай провадилося за певними правилами, які утримували суперників від збройного протистояння. Конкурентні групи були досить мінливі за своїм

---

³ *Pawiński A.* O pojednaniu w zabójstwie według dawnego prawa polskiego. — Warszawa, 1884; *Dąbkowski P.* Zemsta, okup i pokora na Rusi Halickiej w wieku XV i pierwszej połowie wieku XVI. — Lwów, 1898; *Dobrowolski K.* Wróżda i pojednanie w sądownictwie polskich wsi beskidowych XVI i XVII wieku // *Studia nad historią prawa polskiego / Pod redakcją Oswalda Balzera.* — 1924. — T. VIII. — Zeszyt 4; *Kutrzeba S.* Dawne polskie prawo sądowe w zarysie. — Kraków–Lwów–Warszawa, 1927; *Rafacz J.* Dawne Prawo Karne. Część ogólna. — Warszawa, 1932. — S. 31–44.

складом, належність до однієї з них не означала відсутності досить близьких контактів із членами іншої, що практично виключало можливість жорстких форм суперництва між ними.

У шляхетському середовищі, де кожен член його був «знаний», а контроль спільноти достатньо дієвий, конфлікт зазвичай не був спрямований на знищення однієї зі сторін чи принципової зміни ситуації. Він часто виконував функції «захисного клапану», який знімав напругу та вивільняв почуття ворожості, що за інших обставин могло би призвести до серйозних втрат соціуму. До ранньомодерної шляхетської спільноти можна застосувати визначення «впорядкованої анархії», яка була загалом характерна для держав зі слабкою центральною владою: анархії тому, що суперечності між конфліктуючими групами часто переходили у збройні сутички, а впорядкованої — бо перебіг конфлікту регулювався відомими усім, а також легко зауважуваними правилами⁴.

Така специфічна культура ворожості була характерною для нобілітету всієї Європи, хоча на її існування історики звернули увагу досить недавно. Довший час ознакою всього європейського середньовіччя, його маркером, уважалися деструктивні «феодальні війни», натомість ранньомодерний час характеризувався певною унормованістю ситуації, пов'язаною зі зміцненням держави, розвитком судової системи та певними цивілізаційними новинами. Зміни у підходах до середньовіччя були започатковані в 70-і роки ХХ ст. разом із трансформаціями гуманітаристики в цілому. Це і розуміння природи джерела як конструкту та пошуки відповідних методик роботи з ним, і усвідомлення суб'єктивності продукту історика та залежності його від стану суспільства, в якому той перебуває, і застосування соціологічних теорій до емпіричних студій з історії⁵. Зокрема, змінюються підходи до природи конфлікту — від уявлень про нього як руйнівний для суспільства фактор до розуміння його як питомої частини відносин. Конфлікт починають розглядати як один із чинників розв'язання суперечностей, який не руйнував порядок, а оприявнював напруження поміж особами/групами та підштовхував ворогуючі сторони до переговорів. За позірним ситуативним насильством добачають певний сценарій конфлікту, який провадився за відомими і визнаними спільнотою правилами, що можна потрактувати як квазіправову свідомість. Утверджуються підходи до насильства як соціального конструкту, залеж-

---

⁴ Flis M. *Teorie struktury społecznej w antropologii funkcjonalnej*. — Wrocław–Warszawa–Kraków, 1988.

⁵ Про історію дослідження конфлікту в середньовічній Європі див.: Brown W.C., Górecki P. *What Conflict Means: The Making of Medieval Conflict Studies in the United States, 1970–2000* // *Conflict in Medieval Europe. Changing perspective on Society and Culture* / Ed. by Warren C.B., Górecki P. — Farnham–Burlington, 2003. — P. 1–36.

ного від часу і місця його побутування⁶, тобто конфлікт та пов'язане з ним насильство розглядають як аналітичні категорії.

Цьому сприяла й посилена увага дослідників до особливостей постановки конфліктного нарративу, який значною мірою залежав не від того, що відбувалося насправді, а від уявлень про те, як це мало відбуватися. Тобто запис провадився згідно з усталеною риторикою та прийнятими формами демонстрації гніву⁷. Тож насильство, яке оприявнюють джерела — «пиріг» із кількома шарами. Це і певні суспільні конвенції стосовно того, як має провадитися конфлікт, і складні взаємодії права і правил — діапазону допустимого в спільноті, що був значно ширшим від права, а інколи й конфліктував з ним. Це — невідповідність між тим, що маніфестували а чи уявляли учасники події, і внутрішніми спонуками до дії, які актори могли привідкрити, звинувачуючи один одного, але визнати їх публічно — ніколи. Врешті, як біограф має сказати за свого героя те, що той не сказав чи й не помислив, або ж старанно приховав від самого себе, так дослідникові конфліктного повсякдення доводиться шукати сутність події за множинністю її інтерпретацій.

Є ще один вид шарів, який має досить незалежний щодо події характер через літературну природу будь-якого тексту (на цьому його аспектові спеціально не зупинятимусь)⁸. Однак очевидно є природа конфліктного нарративу як конструкту. Її влучно схарактеризував Вільям Міллер: «Жорстокість — це те, в чому ми звинувачуємо Іншого, коли обстоюємо свої інтереси»⁹. У створенні судового тексту, як мінімум, беруть участь двоє — зацікавлена особа, яка намагається зобразити дії супротивника найчорнішими барвами, а свої — в найсприятливішому світлі, і писар, що надає оповіді вигляду офіційного документу, відповідно, вкладає інформацію в певні клішовані форми. Однак є й третій поза ними — спільнота, чії правила диктували не лише, як шляхтич має діяти в тій чи тій ситуації, а й як він мусить свою поведінку репрезентувати згідно з етосом «почтивого рицаря». У дослідженнях поведінкових

---

⁶ Ibidem. — P. 28. Див. також: *Zaremska H.* Historia przemocy w Europie średnio-wiecznej i nowożytnej // *Człowiek i agresja: głosy o nienawiści i przemocy: ujęcie interdyscyplinarne* / Red. Jurasz-Dudzik Ł. — Warszawa, 2002. — S. 18–33.

⁷ *Yaïm C.D.* Гнев и политика // *История и антропология. Междисциплинарные исследования на рубеже XX–XXI веков.* — СПб., 2006. — С. 49; *McGrath K.* The Politics of Chivalry: The Function of Anger and Shame in Eleventh-and Twelfth-Century Anglo-Norman Historical Narratives // *Feud, Violence and Practice. Essays in Medieval Studies in Honor of Stephen D. White* / Ed. by Tuten B.S. and Billado T.L. — Farnham–Burlington, 2010. — P. 55–70.

⁸ *Yaïm X.* Метаистория. — Екатеринбург, 2002.

⁹ *Miller W.I.* Getting a Fix on Violence // *Miller W.I.* Humiliation and Other Essays on Honor, Social Discomfort, and Violence. — Ithaca, New York, 1993. — P. 77.

стереотипів варто також брати до уваги фактор випадковості та ситуативності в діях індивіда (яким би жорстким не був тиск на нього спільноти/колективних норм), а також людську суб'єктивність з обох боків — історичних осіб та самого дослідника.

Розуміння всіх цих обставин в сукупності прислужилося певному поворотові в дослідженні конфліктів та насильства в історії. Початково на існування специфічного порядку, де за позірною жорстокою війною всіх проти всіх поставала саморегулююча система, звернули увагу медієвісти (Стівен Вайт, Пітер Хаймс, Вільям Міллер, Роберт Бартлет). Були зауважені особливості функціонування середньовічних спільнот із сильними самоврядними традиціями (за слабого впливу центральної влади на регіони), в яких існувала постійна конкуренція за владу між патронально-клієнтарними групами. Члени цих корпорацій — позірно рівні між собою озброєні воїни із сильно розвиненим поняттям родової та групової честі, яку потрібно було відстоювати за найменшої ознаки її врази. Тож такі «спільноти честі» виробили свою культурну ворожості (за нею в історіографії закріпилася назва *feud*). Засобом, що міг очистити особу від образи та відновити справедливість, була помста — варіант захисту прав і свобод індивіда, до якої включалася зазвичай вся група близьких до скривдженого осіб. Межа між законом і отриманим через схвалення спільноти правом на насильство у цьому разі була досить умовна, а ворожість, спрямована на кривдника, сприймалася як варіант Божого суду¹⁰.

Класичне визначення такого типу ворожості належить В. Міллеру, який наголошував, що під час конфлікту між сторонами існував тривалий взаємообмін актами насильства, зазвичай еквівалентними за силою і втратами¹¹. Тож ворожість постає як постійний, загально визнаний елемент соціальних стосунків між родинними та квазіродинними групами клієнтарного типу, яка провадилася з урахуванням відомих усім конвенцій, очікувань і санкцій, а часто і випрацюваних ритуалів¹². Вона була способом життя, що значною мірою провадився за відомим сценарієм із використанням певних жестів та мови ненависті. Перш ніж пускати у хід зброю, супротивники вдавалися до публічних образ, заподіювали матеріальну шкоду, намагалися максимально знеславити ворога тощо, тож

---

¹⁰ Kaminsky H. The Noble Feud in the Later Middle Ages // Past and Present. — 2002. — N 177. — P. 59–60.

¹¹ Miller W. Bloodtaking and Peacemaking: Feud, Law and Society in Saga Island. — Chicago University Press, 1990. — P. 180–181.

¹² Саме ритуал, як вважається, давав можливість провести межу між легітимною помстою і вбивством як насильством, див.: Hyams P.R. Feud in Medieval England // The Hasking Society Journal Studies in Medieval History. — 1991. — Vol. 3. — P. 1–21.

психологічне насильство неможливо відділити від фізичного застосування сили. Ритуалізація насильства, що часто програвалося як вистава, обмежувала втрати спільноти, бо кровопролиття замінювалося розмовами про нього чи діями, що дозволяли досягти кривдникові бажаного згання супротивника, відповідно — на певний спосіб відновити рівновагу і отримати сатисфакцію. Врешті, до серйозних утрат зазвичай доходило лише тоді, коли всі інші способи відшкодування ураженої честі були вичерпані¹³. Такий конвенційний спосіб провадження конфліктів легітимізував насильство.

Довший час концепція *feud* застосовувалася лише до середньовічних феноменів. Уважалося, що посилення держави та пов'язана з цими процесами розбудова судової системи в ранньомодерний час зменшують насильство і переносять вирішення конфліктів до сфери правосуддя. Однак було помічено, що успадкована від ранішого часу ритуалізована ворожість не протиставляється закону й державі, а цілком органічно з ними співіснує¹⁴, що й було блискучо продемонстровано в низці робіт¹⁵. Щоправда, Міллерову концепцію жорстко раціоналізованої ворожості замінив її м'якший варіант, де ставиться під сумнів обов'язкова заданість кругообігу насильства (виклик — відповідь — зворотна відповідь і далі), натомість наголошено на помсті як рушійній силі конфлікту, де важили і спонтанні емоції його учасників, і їхні персональні стратегії, які могли призвести до відступів від норми чи то під впливом обставин, чи внаслідок маніпуляцій нормами. Адже поруч із нормою виробляються й способи її перетлумачити на вигідний спосіб. До того ж, як зауважувалося, до джерел зазвичай потрапляють лише тривалі конфлікти та масштабне насильство, яке може бути описане як ланцюг викликів і відповідей, а натомість окремі спалахи ворожості, що вичерпуються без подальшої ескалації, часто залишаються за межами фіксації¹⁶.

---

¹³ *Smith J.M.N.* Europa po Rzymie. Historia kulturowa lat 500–1000. Nowe ujęcie. — Kraków: 2008. — S. 103.

¹⁴ *Hyams P.R.* Was There Really Such a Thing as Feud in Middle Ages? // *Vengeance in the Middle Ages. Emotion, Religion and Feud* / Ed. by Hyams P.R., Throop S.A. — Ashgate Publishing Company, 2010. — С. 151–176.

¹⁵ Див., скажімо: *Ruff J.R.* Violence in Early Modern Europe 1500–1800. — Cambridge University Press. — 2001; *Carroll S.* Blood and Violence in Early Modern France. — Oxford Univ. Press, 2006; *Zmora H.* The Feud in Early Modern Germany. — Cambridge University Press, 2011.

¹⁶ *Hudson J.G.H.* Feud, Vengeance and Violence in England from the Tenth to the Twelfth Centuries // *Feud, Violence and Practice. Essays in Medieval Studies in Honor of Stephen D. White* / Ed by Belle S. Tuten and Tracey L. Billado. — Farnham–Burlington: Ashgate Publishing Company, 2010. — P. 29–54.

Тож, повертаючись до проблеми насильства в ранньомодерних шляхетських спільнотах (на прикладі Волинського і частково Київського воєводства) я волію говорити про *культуру ворожості*, де існували добре відомі кожному шляхтичеві конвенції щодо провадження конфлікту, однак вони були досить гнучкі, надавалися для маніпуляцій, а інколи — ними могли й знехтувати. Тобто, існувала не одна жорстка модель конфлікту, а співіснували різні варіанти конфліктних взаємин, попри те, що домінувала все ж саме конвенційна модель, яку можна охарактеризувати за такими ознаками:

– конфлікт зазвичай провадився як змагання за честь і добру славу; ворожі дії, а чи дії, яким ця ворожість приписана, трактуються як образа, яку можна відшкодувати лише через помсту;

– обов'язкова апеляція сторін конфлікту до груп підтримки (родичів, приятелів, патрона і/чи осіб з клієнтарної групи), члени яких зобов'язані виявляти солідарність;

– акт у відповідь мав триматися в певних рамках шляхетського етосу і бути публічним¹⁷;

– взаємообмін насильницькими актами зазвичай припиняло замирення через компроміс у рамках полюбовного (третейського) суду, а не офіційне судочинство, яке мало чітко визначитися з позиціями «кривдник-жертва» і розподілити між ними вину і сатисфакцію: оскільки конфлікт — це послідовність ворожих актів із обох сторін, то на момент, коли справа потрапляла до суду, зазвичай визначити, хто є жертва, а хто — кривдник, практично було вже неможливо;

– звертання до суду і декрет відповідачі сприймали як образу для честі, тож суд був умонтований в низку ворожих жестів, перетворюючись на форум, де поєдинок провадився не силою, а риторичними засобами; водночас він був важливим легітимізуючим майданчиком;

– вербальне насильство зазвичай передувало діям, а слова та жести в культурі насильства відігравало не меншу роль, ніж ворожі дії; конфлікт був боротьбою за символічний капітал у спільноті, тож сторони намагалися за допомогою слів легітимізувати свою позицію;

– спільнота, до якої апелювали ворожі сторони, через поняття важливих для кожного шляхтича репутації та авторитету впливала на перебіг конфлікту; саме спільнота виступала регулятором честі, відбираючи добру славу та повертаючи її в разі готовності сторони до замирення;

---

¹⁷ У культурі ворожості насильство обмежене хоча б тому, що існує черговість в обміні актами насильства. Див.: *Roche T. The Way Vengeance Comes: Rancorous Deeds and Words in the World of Orderic Vitalis // Vengeance in the Middle Ages: Emotion, Religion and Feud / Ed. by Throop S.A., Hyams P.R. — Farnham-Burlington, 2009. — P. 123.*

— значна частина насильства — символічна, спрямована не на особу ворога, а на його слуг, підданих, майно; пом'якшеному перебігу конфлікту сприяли і вироблені ритуали насильства, серед яких — оголошення про помсту перед фізичними діями.

Попри ворожість як систему обміну, що передбачала тяглість насильства, яке в підсумку могло призвести до суспільного дисбалансу, існували механізми, які гарантували замирення поміж групами через примус спільноти. Важливим чинником було членство кожного шляхтича одразу в кількох групах — родинних і квазіродинних, які не лише не збігалися між собою, а й часто перебували в конфлікті. На необхідності порозуміння й трималася соціальна єдність спільнот, адже множинність лояльностей змушувала полагоджувати суперечки мирним шляхом з урахування інтересів суперників, шукаючи консенсус. Звичайно, далеко не завжди вдавалося замирити ворогуючі сторони, однак існували схвалювані спільнотою стратегії, за допомогою яких загалом удавалося втримувати відносну рівновагу, так званий «мир у ворожості»¹⁸. Врешті, загроза помсти теж сприяла готовності супротивників вдатися до замирення.

Важливим елементом тиску на спільноту виступала і судова система, характер якої визначався загальною культурою насильства і був вмонтований в обмінні процеси ворожості. Скажімо, звернення до суду могло бути розцінене як образа, а судовий декрет — як пляма на честі, яку могла змити лише помста. Судовий позов часто ставав приводом до ескалації ворожості, виступав варіантом помсти. Водночас страх перед судовим процесом був дієвим способом підштовхнути суперників до замирення, в рамках якого практикувалися і перепрошення кривдником жертви та відпущення нею образи, і квазісудові способи покарання, скажімо, добровільне ув'язнення винуватця. Процес часто затягувався, в чому історики зазвичай вбачають неефективність судочинства, але на практиці таке затягування підштовхувало сторони до порозуміння, а більшість судових справ закінчувалася замиренням¹⁹. Врешті, судовий процес був варіантом поєдинку іншими, легальними засобами, що дозволяє говорити про нього як про *приручену помсту*²⁰. Для захисту порядку потрібен був і закон, і насильство.

---

¹⁸ *Gluckman M. Peace in the Feud // Past and Present. — 1955. — Т. 8. — Р. 1–14.*

¹⁹ *Ruff J.R. Violence in Early Modern Europe... — S. 84. Herrup C.B. The Common Peace. Participation and the Criminal Law in Seventeenth-Century England. — Cambridge University Press. — P. 193–206; Carroll S. Blood and Violence in Early Modern France... — P. 195–223.*

²⁰ *Hyams R.R. Feud in Medieval England... — P. 1–21.*

За цих умов вкрай тяжко провести межу допустимого насильства в спільноті (прийнятного для спільноти, категорично недопустимого та весь спектр між ними), адже вона далеко не завжди окреслювалася правом, а часто спиралася на поняття «справедливості». Скажімо, грабіж як насильницьке відкрите захоплення чужого майна у відповідь на заподіяні матеріальні шкоди, що з правової оцінки був нелегітимним, шляхетською спільнотою міг сприйматися як цілком «усправедливлений» акт відновлення порядку²¹. Натомість засідка на дорозі з метою збагачення кваліфікувалася як ганебний для шляхтича злочин — розбій. Тобто люди минулого легітимне часто розуміли як відкрите і, відповідне, нелегітимне — як таємне, а в рамках шляхетського етосу захоплення чужого майна під час поррахунків за честь сприймали як цілком прийнятне, натомість із метою збагачення — як ганебне і недопустиме. Історикиві при цьому буває вкрай складно зорієнтуватися щодо кваліфікації дії, яка лягла в основу скарги, адже він має справу з риторикою: скаржник намагався зобразити дії кривдника як кримінальні навіть тоді, коли супротивникові йшлося про *відновлення справедливості*, натомість змальовував своє насильство як необхідну оборону.

Тож ці всі проблеми є засадничими для сучасних дослідників конфлікту у середньовіччі та ранньомодерному часі, позаяк ідеться про серйозний перегляд домінуючої історіографічної традиції, а також про принципові зміни у роботі з джерелами. Це й підштовхнуло до укладання збірника джерел, які могли б продемонструвати специфіку конфліктної взаємодії шляхти Волині та особливості конструювання судового нарративу. Зазвичай видавці зосереджувалися на яскравих актах насильства, які демонстрували шляхетське беззаконня, нехтуючи контекстом постановня цих актів. У доборі матеріалів я зосередилася переважно на повсякденних скаргах на насильство, які, однак, демонструють певні сценарії провадження конфліктів. Джерела, що увійшли в збірник, умовно можна розділити на кілька груп за їх змістовим наповненням. А проте я воліла подавати акти в хронологічному порядку через їх багатоаспектність і належність водночас до кількох груп. У окремих випадках йшлося не про поодинокі акти, а про їх сукупність, що дозволяло простежити конфлікт як розбудовану в часі історію. Це змушувало порушувати хронологічний принцип і групувати матеріал тематично; до таких справ подаються заголовки. На зв'язок між собою тих актів, які, однак, не складають повнішу історію, вказівки містяться у примітках.

---

²¹ Halsall G. Violence and ociety in the early medieval west: an introductory survey // Violence and Society in the Early Medieval West. — Woodbridge: The Boydell Press, 1998. — P. 16. Автор говорить також, що історикиві буває тяжко провести межу між таким квазілегітимним грабежем і крадіжкою.

За видимими ознаками переважна більшість актів у збірнику — **досудові записи правопорушень**: різноманітні *скарги* на насильство, фізичне (побиття, напад, поранення, убивство тощо) та психологічне (образи, погрози), а також заяви про збитки. Ці записи в джерелах іменуються як «оповідання», «протестація» та, рідше, «справа» чи «жалоба». Найчастіше на означення скарги уживалася назва «оповідання», а особа, що вносила свою заяву, оповідала перед урядниками про свою кривду і скаржилася: «оповедал и обтежливое жаловал», «велико обтежливое оповедали и жаловали», «оповедал и велико обтежливое жаловал» тощо. Протестація в окремих випадках дещо відрізнялася від «оповідання», набираючи форми заяви чи повідомлення/оповіщення про порушення окремою особою чи особами громадського порядку: «оповедали и светчилися», «протестовался на его милост», «обтежливое оповедал». Проте «протестація» в більшості випадків означала скаргу, де заявник, як і в «оповіданні», «жалосне и плачливое жаловал и оповедал», «обтежливое с плачем жаловали».

Особлива увага в збірнику зосереджена на скаргах про «одповідь» — обов'язкове для почтивого шляхтича оголошення про помсту перед початком насильницьких дій, яке, втім, не лише започатковувало конфлікт, а й супроводжувало його на різних стадіях. Саме одповідь є маркером культури ворожості шляхти. Частина актів — *визнання возних* як офіційних свідків, які згідно зі своїми обов'язками оглядали вчинені правопорушення та їх наслідки. Меншою мірою представлені **судові акти** (записи судового процесу — «справа» чи «декрет») та *угоди приятельського суду* (зазвичай вони набирають форми «визнань» зацікавлених сторін перед урядниками факту угоди та прохань про запис домовленостей до судових книг). Одиначні — **записи про виконання судових вироків (екзекуції)** та **документи центральної влади** (листи та декрети короля). Тож більшість джерел, що увійшли до видання, стосуються позасудової сфери і мають на меті продемонструвати особливості провадження конфлікту, натомість функціонування судової сфери потребує окремого дослідження, відповідно, передбачає і дещо інший добір матеріалів.

За змістовим наповненням зібрані актові матеріали можна поділити на такі групи:

1) справи про честь, яка була основним регулятором конфліктних взаємин;

2) акти символічного насильства: оголошення про помсту («одповідь») та виклики на поєдинок, які могли бути складовою частиною одповіді;

3) акти фізичного насильства;

4) судова система;

5) приятельське полагодження стосунків.

Нижче я зупинюся докладніше на кожній з цих груп джерел, пропонуючи певні можливості їх інтерпретації, що практично знімає потребу в детальному коментуванні вміщених до збірника актів. Примітки в окремих випадках містять інформацію, що доповнює документ, тим самим уводячи його в ширший контекст. Натомість всі посилання на правові норми в джерелах або ж непрямі апеляції до них зауважені й звірені з II Литовським статутом (далі — II ЛС), який для Волинського воєводства в цей період був основним джерелом права. Інколи сторони у своїх заявах та під час провадження судового процесу посилалися на сеймові конституції, зміст яких теж подається.

*Справи про честь*²²

Місце лідера серед базових понять річпосполитського шляхетського соціуму впевнено посідає честь і похідна від неї (а інколи й синонімічна) добра слава²³. Як уже зауважувалося, в основі підтримання честі лежав механізм обміну (дія/жест, що ображав — відповідь скривдженого, яка мала не лише відновити утрату, а й завдати удару у відповідь — зворотна відповідь тощо). Тож, не відповівши на образу, можна було наразитися на сприйняття спільнотою такого індиферентного ставлення до приниження як слабкості. Відповідно, шляхтича вражали будь-які знаки неповаги, а часто він готовий був сприйняти за образу цілком нейтральні жести, боячись, що інші могли їх витлумачити саме так. Потреба у захисті своєї репутації змушувала одразу на них реагувати, тим самим створюючи конфлікт: «А иж се учтивому шляхтичу жадное змазы на себе носить и оное терпет не годить»²⁴. До участі залучалося широке коло родичів та приятелів, які складали вагому частку символічного капіталу шляхтича²⁵.

---

²² Див. №№ 3, 7, 15, 18, 79, 85–87, 102, 118, 120, 143, 149, 158, 160–161, 201, 203–205, 207–209.

²³ Ширше про честь як регулятор шляхетського стилю життя див.: *Старченко Н.* Честь як регулятор шляхетського повсякдення (Волинь останньої третини XVI — початку XVII ст.) // *Український історичний журнал.* — 2012. — № 6. — С. 25–39.

²⁴ Центральний державний історичний архів України у Києві (далі — ЦДАУК), ф. 25, оп. 1, спр. 39, арк. 141 зв.

²⁵ Під символічним капіталом розуміється позиція особи в межах своєї групи і ширше — спільноти, що трималася на володінні престижними в соціальному плані благами і цінностями. Важливою її складовою виступала репутація, що передбачала визнання і довіру з боку інших, тобто йшлося про досить нестабільний владний ресурс, який потребував постійного підкріплення, завоювання і відстоювання. Символічний капітал був продуктом включення особи в широке коло різноманітних зв'язків, кредитом в широкому значенні цього слова, авансом чи позикою, «які лише віра всієї групи може надати особі, що представила їй матеріально-символічні гарантії». Див.: *Бурдые П.* Практический смысл. — М.–СПб., 2001. — С. 205, 219–237.

Звернімо увагу, як цю тезу проілюстрував слуга Марка Жоравницького Станіслав Капушта-Гожовський у конфлікті з Семеном Русиновичем-Берестецьким: він, назвавши свого супротивника «нешляхтичем» та вхопившись за шаблю, указав на свою вивищеність над ним. Мірилом «лепшості» для нападника була більша кількість приятелів, готових виступити на його боці: «Нешляхетство мні задаваль, меничися быть лепшим для того, же, деи, “я маю с ким, а ты ни маешь”»²⁶.

Найприкрішим для шляхтича було підваження («примовка о шляхетство», «нагана шляхетства») його статусу належності до шляхетського стану за правом крові²⁷, тобто народження від шляхетних батьків, що зринало зазвичай у конфліктній ситуації: «наганял ми на вчтивость мою и менил мя быт, якобых я не был учтивым шляхтичом»²⁸. Відновлення доброго імені звинуваченого у нешляхетстві передбачало правову процедуру «виведення шляхетства», де по два кривні родичі з боку батька і матері у суді під присягою мали засвідчити «правильність» походження оскарженого (II ЛС, розд. 3, арт. 16). Однак, як засвідчують дві справи, вміщені у збірнику (№№ 79 і 120), незрідка «очищення» від звинувачень проходило за спрощеним сценарієм, де представники волинської шляхти лише підтверджували своє знайомство з оскарженим та членами його родини. Це вказувало на поширеність звинувачення у нешляхетстві як звичайної лайки, яка для добре осілих і знаних на Волині осіб не передбачала виведення шляхетства, а провокувала до зворотних звинувачень уже кривдника у невластивій для шляхтича поведінці. Так Іван Перекальський скаржився на Марка Хрінницького, який всюди, де захоче, при великій кількості людей одповіді чинить, «словы непристоинными а праве баръзо суровыми, уроженью шляхецкому доткливими, лъжачи и соромотечи»²⁹. Натомість така образа, спрямована на шляхтича-слугу, зазвичай мала на меті уразити його пана, адже шляхетні слуги значною мірою «робили» йому честь. Звернімо увагу на образливу репліку, звернену до Льва Лясоти, слуги кн. Богуша Корецького, яка, однак, влучала в самого князя: «Напольнивъшися воли своее, словы неучътивыми на его милость князя Корецкого, пана моего, мовил: “Такъ самъ, дей, княз Корецкий лотръ, и слугъ в себе лотровъ и злодеев ховает”. На том кривду его милости пану нашому чинит и намъ, слугамъ его милости»³⁰.

²⁶ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 924 зв.–925.

²⁷ Про генезу ідеї «зацної крові лицарської» як підстави шляхетства див.: *Baczewski S. Szlachectwo. Studium z dziejów idei w piśmiennictwie polskim. Druga połowa XVI wieku — XVII wiek.* — Lublin, 2009.

²⁸ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 706 зв.

²⁹ Там само, спр. 163, арк. 362 зв.–363 зв.

³⁰ Там само, спр. 11, арк. 66 зв.

Не відповідісти на звинувачення в нешляхетстві означало носити пляму на своїй честі, на чому й наголошує Олехно Пилецький, доводячи двома приятелями факт свого доброго народження: «Не хотячи я в том быти так дольго, абых в людей учтивых за такового розумян не был» (див. спрву № 79). А Габріель Дульський, заявляючи про напад Криштофа Конецького, оповідає, що кривдник завдав йому рани «непристойне, не так, яко на учтвого шляхтича пристояло», однак, що гірше, нищить його самого, звинувачуючи перед сторонніми людьми у нешляхетстві: «Мене на учтвости моей шляхетской забиваеть, счиплеть, на шляхетство мое ся торгаеть» (див. справу № 120).

Чесць зобов'язувала шляхтича до певного, нормативного способу поведінки³¹. Обвинувачення у негідній поведінці маркувало його як особу, «на поштивості убитій» чи «на поштивості згвалцоній»³², і тим самим зобов'язувало до очищення від закидів перед спільнотою, «абыхъ напрод Богу, а потомъ всимъ людемъ учтивымъ былъ правъ»³³. Зазвичай у таких випадках шляхтич вносив до канцелярії зворотну скаргу на обвинувача як особу, що своїм фальшивим оскарженням паплюжить честь і добру славу контрагента, і таким чином ставить під удар честь скаржника. Такий реверс свідчить про нестабільні позиції «кривдника-жертви» у шляхетському середовищі. Переважна частина справ цієї групи — саме заяви оскаржених у відповідь на обвинувачення. З одного боку, вони містять закиди в переступах, що мали ображати шляхетську честь, а з другого — стратегії, до яких вдавалися оскаржені задля очищення від звинувачень. Такі заяви-протестації засвідчували перед спільнотою, що заявник сприйняв спрямоване проти нього оскарження як образу для честі та готовий до її захисту, водночас він завдавав своєю протестацією образу для честі супротивника як неправдивої особи. Отож серед звинувачень такого характеру — розкопування уночі ставу (№ 3), побиття та ув'язнення служебника (№ 7), уживання незвичних слів, що ображали честь супротивника (№ 15), затримання платні служебнику та погрози заподіяти йому шкоду (№ 161), розбій (№ 143), звинувачення в заподіянні шкод (№ 118), побиття без попередження про наміри (№ 158), наїзди, грабунки та спалення двору (№ 203), вбивство (№ 85–87). Як бачимо, діапазон пере-

---

³¹ Звернімо увагу, зокрема, на справу луцьких міщан зі шляхтичем Лукашем Лапою, слугою Станіслава Граєвського, який був звинувачений в розбої («вина розбойная»); уповноважений оскарженого заявив, що той є поштивим шляхтичем, а «яко поштивий шляхтич в томъ не есть винен» (Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 259 зв.–261 зв.). Див. також: «згордивши всимъ тымъ, што шляхтичу цнотливому приналежить заховать» (Там само, спр. 55, арк. 666 зв.). Про лицарський етос як підставу шляхетської ідентичності див.: *Baczewski S. Szlachectwo...*

³² ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 9, арк. 223 зв.

³³ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 835 зв.–836.

ступів, звинувачення в яких могли сприйматися як образа, найширший — від лайок до вбивства. Дразливість щодо деталей свідчила не стільки про емоційну вразливість шляхти³⁴, скільки про особливо пильну увагу до питань честі. Адже не лише образений, а передусім спільнота могла оцінити на позір незначущу дію як уразу для «поштивості». Тож відповіддю на звинувачення були скарги-протестації, що вводили конфлікт в публічний простір, а також подальші дії, які окреслювалися широким поняттям помсти. Так Дем'ян Гулевич, оскаржений владикою Мелетієм Хребтовичем-Богуринським у розбійному нападі на нього і його слуг, акцентуючи увагу на давності і заслугах свого роду і, відповідно, вищій щодо владики позиції за рахунок більшої «почтивості», обіцяє за образу відплатити як правом, так і рицарським звичаєм, тобто помстою (№ 143). Така помста набувала найрізноманітніших форм, однак мета завжди одна — завдати ганьби/шкоди у відповідь і тим самим відновити порушену рівновагу.

В іграх честі, де залучалися найрізноманітніші ресурси — слуги, піддані, майно, найменшою мірою йшлося про самоповагу, головним тримачем ресурсу честі та доброї слави шляхтича виступала шляхетська спільнота. Для неї розігрувалися спектаклі в публічних місцях, до неї апелювали в разі відчуття загрози для поштивості, її активно залучали до участі, вона ж замирювала і кожному віддавала відповідно до його «справедливості». До збірника вміщений акт, який демонструє процес відновлення честі за участю спільноти — завершення конфлікту Дмитра Яловицького з Михайлом Мишкою-Варковським. Яловицький, оскаржений у нанесенні словесної образи Михайлові Мишці-Варковському, публічно відмовився від своїх слів, заявивши про небажання ображати. Мишка, чия добра слава була відновлена через публічне упокорення супротивника, на знак примирення увільнив свого кривдника від призначеної за трибунальським декретом присяги, якою той мав підтвердити відсутність злих намірів. Присяга ж як найпоширеніший спосіб судового доведення вважалася небажаною для християнина, тим більше, що в цьому разі Яловицький клятвою мав засвідчити досить сумнівне твердження. На завершення суд констатував, що всі ці дії не мусять шкодити честі обох сторін: «То ничого учтивому *обоим стороны* шкодит не мает» (див. справу № 201).

За таких умов створювалося широке поле для маніпуляцій суспільною думкою через ославлення супротивника. Однак у цих випадках потрібно було уявляти свій капітал честі і, відповідно, соціально визнану вагу супротивника. До збірника вміщено дві такі справи (№ 18 і № 102).

---

³⁴ Уайт С.Д. Гнев и политика...

У першій на зібранні шляхти Володимирського повіту 1574 р. брацлавський каштелян Василь Загоровський спробував знеславити земського суддю Богдана Костюшковича-Хоболтовського через звинувачення в обмані: за чутками, які нібито дійшли до каштеляна, він не повернув гроші двом особам. Суддя завдав образи у відповідь: «Хто, дей, на мене то мовит, теде лжет яко пес, бо, дей, то никгда не было». Шляхта, схоже, не підтримала Загоровського, всупереч його сподіванням, тож він зі своїми помічниками пішов із замку геть. Схоже, що символічний капітал обраного володимирською шляхтою на уряд земського судді Костюшковича-Хоболтовського виявився якщо не більшим, то принаймні не меншим від капіталу представника панського роду, пов'язаного родинними стосунками з кількома князівськими родами, сенатора Василя Загоровського. Маніфестант покинув зібрання звинуваченим у брехні з використанням досить образливої формули. Звичайно, за цим епізодом приховувався конфлікт інтересів, однак показово, що механізм дискредитації і її мотивація розгортається власне через апеляцію до визнаних цінностей, виявляючи їх значущість для колективу.

Друга справа ще виразніше демонструє незбіги між очікуваннями скаржника і його реальним символічним капіталом. Так Ісак Дьоготь прийшов у дім до Якуба Крушинського, де на гостині перебували приятелі господаря, і поскаржився «досить ущипливими словами» на Михайла Загоровського про грабіж коней на дорозі, що шкодило добрій славі шляхтича. Крушинський з приятелями, гамуючи скаржника від уживання образ, послав до Загоровського листа для з'ясування обставин конфлікту. Той же делегував своїх слуг, які представили справу інакше: вони твердили, що коні були захоплені не на дорозі, а на власному ґрунті Загоровського, а це принципово міняло суть справи (тобто потенційно тварини могли завдати шкоди власності Загоровського, який мав право їх затримати у себе до з'ясування стосунків із Дьогтем та відшкодування втрат). Дізнавшись про нові обставини, Крушинський з приятелями «словами згромили» Дьогтя за те, що він безневинно намагався ославити Загоровського перед іншими. Якуб Крушинський представив цю історію в своєму листі до суду після того, як Ісак Дьоготь офіційно розпочав проти Загоровського судову справу та присягнув на доведення своїх кривд. Крушинський наголошував на підступності Дьогтя, який і коней отримав, і тяжко розкався перед Крушинським і його приятелями за свої слова на адресу Загоровського, а проте від звинувачень не відмовився (див. № 102). Справедливості ради слід зауважити, що справу у суді, зокрема і в Люблінському трибуналі, виграв саме Дьоготь, попри менший соціальний капітал у шляхетській спільноті.

А скарга Антона Заболоцького на кн. Юрія Чорторійського про затримання платні за службу і погрози заподіяти шкоду спровокувала

публічну заяву князівських слуг, в якій вони звинуватили самого скаржника у брехні та наголосили на його поганій репутації. На противагу Заболоцькому підкреслювалися характеристики кн. Чорторийського як доброго пана (№ 160–161).

Як бачимо, честь була вразливим капіталом, який далеко не завжди залежав від багатства і/чи офіційно визнаного суспільного становища. На нього могли вплинути й особи з істотно нижчою позицією в спільноті.

Власне, розмова про честь не вичерпується справами з цієї групи, адже вона лежала в осерді чи не кожного конфлікту. Наведені мною акти радше розпочинають розмову про неї. Зокрема, до поняття «почтивості» входила необхідність для шляхтича провадити конфлікт за ustalеними правилами. Серед них — обов'язкове попередження про готовність розпочати насильницькі дії проти супротивника (*одповідь*). Справи про *одповідь* та інші види символічного насильства входять до наступної групи.

Символічне насильство

Чи не головними правилами поррахунків у озброєній спільноті були заміщення головного об'єкта агресії другорядними, менш вартісними — слугами і підданими, а також уживання заміщувальних засобів, якими були публічні демонстрації ворожості. Такі дії можна охарактеризувати як «захисні клапани», що вивільняли почуття агресії та знімали напругу.

Доброю ілюстрацією може бути скарга Аврама Богушевича Пузовського на свого брата Івана Пузовського, який уночі *найшов* на його дім, вибив двері, увірвався до середини, вимахував шаблею, погрожував господареві і ображав. Закінчилася ця ескапада на диво мирно — нападник заявив, що, хоч і мав намір убити Івана, однак його гнів минувся; водночас він оголосив про рішучість досягти свого у майбутньому, тож брат мав стерегтися (див. справу № 63).

Погрози та образи зазвичай чинилися в публічних місцях у присутності значної кількості глядачів, а, як відомо, такий спосіб досить ефективно знімає напруження. Серед вміщених актів — демонстрації ворожості на ринку, в замку, суді, на шляхетських зібраннях, винятком не ставав навіть храм (див. № 14, 23). Присутні при цьому особи були не лише статистами, а й мали свої вкрай важливі функції — в потрібну мить втрутитися і загамувати ворогуючі сторони, не допустити виходу агресії за прийнятні межі. Тому в багатьох скаргах натрапляємо на шаблонну формулу в описі поведінки свідків: «ледь мя/его погамовали». Часто саме ті, кого ініціатор брав у помічники для розправи над супротивником, ставали рятівниками жертви (див. № 194).

Тож вербальна агресія у стосунку до супротивника, що може бути сприйнята дослідником за реальну, тим часом часто була лише способом психологічного тиску на нього. Такий перебіг конфлікту, де рушниця у

нападників не стріляли або ж кулі не влучали, де піший шляхтич утікав від наговпу вершників, де самотній і часто беззбройній жертві вдавалося порятуватися посеред до зубів озброєних і сповнених рішучості вбити ворогів, цілком типовий для скарг. Свій порятунок скаржники зазвичай пояснювали Божим заступництвом (див. № 63). Найочевидніше характер демонстрацій виходить на яв у епізодах із вогнепальною, неліцарською зброєю. Дивовижним чином вона масово не спрацьовувала у низці епізодів. Так, Богуш Липленський оповідав про напад на нього під час ярмарку в Горохові синів свого недоброзичливця Івана Холоневського, які хотіли його застрелити, однак у нападників відмовили рушниці (див. № 92).

Майнові суперечки та шкода, вчинена під час ворожих дій, сприймалися зазвичай як образа для честі, що засвідчують зокрема погрози помститися не лише ворогові, а й його майну/господарству. Поширеним способом помсти було: витоптати врожай, порушити межу між маєтками, обтрусити «грушку» чи захопити/понижити найрізноманітніші майнові об'єкти. Так, Матис Комнацький скаржився на Івана Волинця і його синів про вчинені шкоди, зокрема, «двое гусей з дому взяли и пограбили, не с potrzeby, ани с припадку, толко *мни на прикрост*» (див. № 191). Такі дії можна було б потрактувати як злочин проти майна, однак шляхетською спільнотою вони зазвичай сприймалося в категоріях образи для честі власника. А позваний до суду кн. Януш Чорторійський з приводу збитків, завданих його підданими — підданам Миколая Монвида-Дорогостайського, не вдаючись до судового розгляду, не лише відшкодував їх, а й зобов'язався при нагоді перепросити Дорогостайського за нанесену таким чином образу (див. № 64).

Однак чи не найприкметнішою ознакою шляхетського способу з'ясування стосунків, що маркувалася як лицарська, було символічне оголошення про помсту — *одповідь*, яку уважали обов'язковим для почтливого шляхтича. До неї вдавалися перед початком застосування сили, а часто й замість фізичного насильства. Таке оприявнення ворожості, переведення внутрішніх емоцій та спонук у публічний простір, певним чином легітимізувало її в очах спільноти, яка уважала відкритість намірів і дій обов'язковою для людини честі. Тож найбільша кількість справ, уміщених до збірника, стосується саме цього елементу ворожості.

«Одповідь»³⁵. Оголошення про помсту відбувалося за певними правилами. Воно мало чинитися в публічних місцях, зазвичай в присутності

---

³⁵ Див. справи про «одповідь»: №№ 10, 16, 17, 19, 35, 37, 38 (у церкві), 39, 44, 48, 53–55, 70, 75, 77, 90, 91, 92, 96, 105, 112, 113, 117, 131–134, 138–140, 142, 150, 151, 157, 160, 171, 173, 175, 182, 192, 193, 200, 206, 210, 211, 214–215, 231, 237–241. Детальніше про погрози мститися див.: *Starzenko N. Zapowiedź zemsty na Wołyniu w 2 połowie — na początku XVI wieku // Barok. Historia — Literatura — Sztuka. Półrocznik XVIII/1 (35).* — Warszawa, 2011. — S. 283–312.

особи, якій оголошували відповідь. Хоч непоодинокими були й заочні заяви про помсту перед різними особами, які активно втягувалися у з'ясування стосунків, вислуховували погрози та передавали їх тим, на кого вони спрямовувалися (див. № 159). Тісне переплетення членів шляхетської спільноти, неможливість чіткого розмежування на «своїх» і «чужих», сприяла поширенню інформації про ворожі наміри сторін. Свідченням цього може бути й скарга Габрієля Войтковського на Криштофа Лабунського про погрози позбавити життя, в якій він оповідає, що дізнався про наміри свого недоброзичливця від приятеля Криштофа Людвиловського, який попередньо гостював у Лабунського і чув там відповідні розмови (див. № 145).

Інколи чинити відповіді делегували слуг (№ 184) чи приятелів. Цілком імовірно, що *відповідь* через осіб нижчого статусу мала образливі конотації. Непрямо про це може свідчити один із актів довготривалого конфлікту між кн. Олександром Пронським, стольником Великого князівства Литовського і майбутнім луцьким старостою, та Лащами-Стримилецькими, а саме — вручення *цидули відповідної* Лащам від Пронського через возного Станіслава Коломийського і *формально* — від імені не Пронського, а самого возного. У скарзі, що досить беземоційно передавала перебіг справи, міститься фрагмент, який підтверджує розуміння учасниками внутрішнього сенсу такої підміни. Лащі звернулися до возного з питанням, чи він сам і є та особа, яка оголошує їм про помсту, бо так це виглядало, а возний твердив, що виступає лише посередником кн. Олександра Пронського (див. № 47).

Втім, маємо рідкісний варіант *відповіді*, оголошеної кн. Михайлом Чорторійським дрібному шляхтичеві Роману Ставецькому за образу його слуги Мешковського. Очевидна нерівність суспільних позицій контрагентів мусила би плямувати честь князя, водночас підносячи Ставецького до його рівня. З іншого боку, образа слуги як такого, що «носить на себе особу паньську»³⁶, могла сприйматися як знеславлення самого пана. Тож князь мав на це відреагувати, водночас діючи в рамках тогочасних уявлень про доброго пана, що мусить захищати свого слугу (див. № 2).

Під час *відповіді* досить часто як свідок фігурує возний (див. № 225, 178). Він з'являвся і тоді, коли сторона, якій погрожували, хотіла упевнитися, чи справді супротивник має серйозні наміри мститися, а чи погрози були ситуативними, спровоковані гнівом, і на цьому ворожість вичерпана (тобто йшлося про ритуал, а чи про тривіальну лайку). Зазвичай така перевірка була необхідною, коли погрози функціонували як чутки чи передавалися через приятелів (№ 24, 28, № 139). Тож возного використовували обидві сторони для засвідчення усіх подробиць конф-

---

³⁶ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 61, арк. 342.

ліктних взаємин, водночас його супроводжували не лише обов'язкові свідки «люди добрі», а часто і приятелі скривдженого.

Традиційно в *одповіді* звучали обіцянки позбавити супротивника здоров'я і життя: застрелити, повісити, втопити, розрубати на шматки, повідрубувати кінцівки, здерти шкіру. Власне, йшлося переважно про ті способи убивства, які за правовими приписами каралися особливо строго, а також загрожували виконавцеві позбавленням честі. Попри маркування у правовому полі багатьох із учинків, що звучали в *одповідях*, як ганебних, шляхта активно нахвалялася втілити їх у життя, підкреслюючи тим самим свою безкарність. Всі ці погрози засвідчували, що йдеться про помсту, яка знімала будь-які табу в застосуванні сили щодо супротивника. Сталим компонентом *одповідей* виступають обіцянки заподіяти кривди слугам і підданам супротивника, а також пошкодити чи відібрати його майно (див. № 200). Саме цей вид погроз активно втілювали в життя; він був звичайною провокацією упродовж конфлікту. Під час оголошення *одповіді* активно практикувалося словесне зганьблення особи, зазвичай в усному варіанті, вільнішому від правил. Водночас удавалися до низки образливих дій (усталених і ситуативних): супротивникові виривали бороду чи волосся, зривали головний убір, били «нелицарськими» предметами, «кивали» на нього пальцем тощо.

Сприйняття шляхетською спільнотою *одповіді* як обов'язкового елементу конфліктних комунікацій конфронтувало з трактуванням її в праві як такої, що вносить напруження в стосунки поміж членами спільнот і порушує найбільшу цінність — «покой посполитий». Втім, правові приписи II ЛС не стільки спрямовувалися на заборону *одповіді* як такої (практично відсутня кара за сам факт її оголошення), скільки намагалися не допустити помсти («абы тот, против кого одповедь учинил, в покою был»): за «одповідника» мали поручитися поchtиві шляхтичі в тому, що він не реалізує свої погрози, не вдасться до насильства, а в разі порушення домовленостей на порушника накладалися штрафні санкції — *зарука*³⁷. Адже у житті шляхетської спільноти публічно висловлені погрози на адресу супротивника виконували важливі функції. Значення погроз як соціально санкціонованого акту засвідчує і параграф конституції варшавського коронаційного сейму 1588 р. «О одповеді» (“O odpowiedzi”)³⁸, чинний для всієї шляхти Речі Посполитої³⁹. Сеймові постанови

---

³⁷ Див. правові норми, що регулювали відповідь: II ЛС, розд. 1, арт. 22; розд. 11, арт. 11, розд. 1, арт. 21.

³⁸ Volumina constitutionum. — Т. II (1550–1609). — Vol. 2 (1587–1609). — Warszawa, 2008. — S. 66.

³⁹ Pawiński A. «Odpowiedź» według obyczaju rycerskiego w prawie polskiem // Ate-
neum, 1896. — IV. — S. 389–401; Baruch M. Z powodu artykułu Pawińskiego o

були відповідями на реальні життєві виклики, а не відображенням ідеальних уявлень законодавців, як це було з окремими приписами Статутів. Тож із метою забезпечити шляхетські спільноти від приватних розправ вводилися правила оголошення *одповіді*: 1) вона допускалася як варіант захисту для честі шляхтича, звинуваченого в кримінальному правопорушенні; 2) обов'язковою в цьому разі була рівність осіб; 3) обвинувачений мав послати письмову *одповідь* скаржнику через возного і двох шляхтичів-свідків, а потому особисто подати її для запису до актових книг; 4) після цього оголошувався мораторій на насильство між сторонами упродовж шести тижнів; 5) порушення приписів оскарженим означало, що *одповідь* втрачає свій легітимний характер акту, з допомогою якого можна боронити честь; 6) за порушення приписів вводилися штрафні санкції, однак особа, що скаржилася, мала довести свої слова присягою.

Таким чином, конституцією 1588 р. *одповідь* як позасудовий елемент провадження конфлікту вводився у правове поле — оскаржений міг послати «цедулу одповедную», уживши в ній певних традиційних елементів згн'яблення щодо кривдника, і тим самим вирівняти позиції. У той же час оприявнення ворожості за допомогою *одповіді* змушувало спільноту до спроб замирити супротивників. Саме для цього вводився конституцією й шеститижневий мораторій на застосування фізичної сили.

Однак більшість *одповідей* суттєво відбігала від цих правил, адже вона була не лише варіантом захисту честі від неправдивих звинувачень, як це окреслювалося конституцією, а й, скажімо, способом застрахати супротивника і запобігти його скарзі до суду. Так, Іван Бурий скаржився на Валентія Понятовського, урядника Миколая Кишки, який попередньо образив його і дружину, а коли Бурий розпочав з цього приводу судову справу, той вчинив йому в різних місцях «одповедь» (див. № 44). Водночас публічні погрози виступали засобом для розрядки: «Одповед на протестуючого учинивъши, зъ дому протестуючого зъ *трыумьфомъ* до домовъ своихъ одышли»⁴⁰ (підкреслене мною — *Н.С.*). Випадкова зустріч із ворогом у публічних місцях теж могла спровокувати погрози, які не конче доходили до серйозніших шкод для супротивника.

Трапляються й випадки фальшивих скарг про *одповіді*, внесених до актових книг. Такий псевдопостраждалий просив суд накласти на особу,

---

„Odpowiedzi” // Ateneum. — 1897. — I. — S. 553–556; *Dąbkowski P.* Jeszcze o odpowiedzi w prawie polskiem. — Lwów, 1899; *Łoziński W.* Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII w. / Wyd. V. — Kraków, 1957. — Т. I. — S. 46–52; *Зазуляк Ю.* Погрози та вияви емоцій у шляхетських конфліктах у Руському воеводстві XV ст. // Соціум. Альманах соціальної історії. — Київ, 2008. — Вип. 8. — С. 239–254.

⁴⁰ ЦДІАУК, ф. 11, оп. 1, спр. 10, арк. 272–272 зв.

що нібито погрозувала мстити, судову заруку. Цей акт міг бути спробою стримати супротивника від насильницьких актів, якщо попередньо йому була вчинена шкода. А водночас такі дії могли розв'язувати руки самому скаржникові, адже свої ворожі акти він міг подати як оборону. Адже оголошення про помсту означало, що супротивник попереджений і має стерегтися, а особа, що вчинила *одповідь*, отримувала таким чином «право» на застосування сили. Так, Політан Чеконський жалівся на Миколая Муриновича, який безпідставно звинуватив його в оголошенні про помсту, поскаржився в гроді на погрози та взяв звідтіля заручні листи, «себе охороняючи». Ба більше, перед багатьма відомими на Волині людьми оповідав про свої надумані кривди від Чеконського, які нібито глибоко його ображають. Натомість сам Муринович із приятелями, підступом і непристойно, без *одповіді*, уночі, як не годилося діяти шляхтичеві, під'їздить під дім Чеконського та чинить шкоди (див. № 194–195).

Утім, скарга Політана Чеконського теж могла не цілком відповідати реальній ситуації, адже ворожість поміж контрагентами розпочалася не від моменту скарги Муриновича про *одповідь*, як її хотів представити Чеконський. Вона мала довшу історію, що засвідчує, скажімо, існування заруки в 5 тис. золотих, отриманої Чеконським раніше задля захисту від супротивника свого здоров'я і життя, про яку він обмовився у своїй заяві. Тож скарга на сфальсифіковані Муриновичем погрози теж могла бути нічим іншим, як актом зганьблення, — поміж іншими ворожими діями. Адже звинувачення у фальшу, як пам'ятаємо, вважалося ганебним для поштивого шляхтича. Для нас же в цій історії важливий той факт, що шляхта надавала *одповідям* неабиякої ваги і небезпідставно — вона могла звільнити особу, якій погрожували, від відповідальності за її подальші дії стосовно кривдника, а чи пом'якшити відповідальність. Так кн. Олександр Пронський, оголошуючи про готовність мститися Лащам-Стримилецьким, зауважує, що не відповідальний за вчинені їм шкоди, адже вони мали бути обачними після його *одповіді* — публічної, в присутності багатьох відомих осіб. Відповідно, його супротивники не мали підстав скаржитися, що не знали про наміри Пронського помститися (див. № 58). Справедливості ради слід сказати, що в судовій практиці оскаржені в насильстві не виправдовувалися таким чином, як це представляв князь. Тож *одповідь*, найочевидніше, оголошувалася задля легітимації насильницьких дій в очах спільноти. Вона була захисним бар'єром не перед правом, а перед утратою обличчя в думці загалу.

Із ухваленням конституції «Про одповіді» починають з'являтися, хоч і нечасто, судові процеси, де оскаржувався саме цей акт (див. процес, ініційований скаргою Василя Жабокрицького на Андрія Рогозенського, № 215), — та, відповідно, вироки у справах про *одповіді*. Так за трибунальським декретом «о одповедь и розные похвалки, правомъ пос-

политымъ заказаные, на маетность и здорове», вчинені Марціном Насиловським Геліяшу Сулятицькому, винуватець мав сидіти на дні вежі, а потім його мали взяти на поруку добре відомі на Волині особи, осілі шляхтичі, щоб скривджений Сулятицький «безпечень здорovia и маетности былъ»⁴¹.

Поширений тип усної *одповіді* поєднувався зі значно рідше уживаною письмовою формою — *цидулою одповідною*⁴². До збірника, поруч зі скаргами на *одповіді*, включено й кілька письмових оголошень про помсту, які вносилися до канцелярії переважно отримувачами таких листів. Однак траплялося, що про *одповідь* у гроді сповіщав і *одповідник* (див. № 72). Варто зауважити, що кількість письмових *одповідей* у 90-і рр. значно зростає, однак їх неспівмірно менше від широко розповсюдженого усного варіанту. Зміст листів *одповідних* та їх сталих елементів дуже подібний на всій території Речі Посполитої, тож можна говорити про існування певного зразка і формульних зворотів. На початку *цидули*, після звернення до адресата, автор зазвичай вказував причину, що спонукала його вдатися до погроз — тяжка і безпідставна образа, відплатою за яку могла бути лише помста. Цікава історія постає з *цидули*, яку Станіслав Стадницький адресував Василю Борзобогатому-Красенському, а також особисто подав для фіксації до гроду. Формальним приводом до конфлікту послужила суперечка за коня, якого слуга скаржника попередньо сторгував для свого господаря, а Василь Красенський, знаючи про це, його перекупив. Стадницький спробував відновити рівновагу в стосунках, попросивши Красенського (при зустрічі та надіславши йому листа) відступитися від коня. У тексті *цидули* ображений Стадницький підкреслював: йому не стільки потрібен той кінь, адже він має на чому їздити, скільки важливо знати, чи справді Василь своїм учинком хотів його образити. У підсумку Стадницький констатує, що розцінює жест Красенського як уразу для честі, заподіяну без будь-якої причини з його боку (див. № 36).

Звернімо увагу також на елемент безперечно семіотичного характеру, присутній в кількох *цидулах* — погрозу змусити супротивника проковтнути листа чи попередні словесні образи. Він аналогічний до випадків, де возного примушували їсти позов чи намагалися вкинути його

---

⁴¹ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 163, арк. 365–366.

⁴² Письмові одповіді та виклики на поєдинок, які зазвичай поєднувалися, див. справи №№ 2, 16, 21, 36, 45, 58, 72, 94, 106, 146, 168, 213, 229, 230. Згадки про письмові одповіді зустрічаються у справах №№ 16, 20, 59–60, 70, 91, 140, 144, 177–178.

возному за пазуху як заміщувальну до поїдання дію. Цей жест означав ритуальне знищення слідів попередньої образи, позбавлення їх сили⁴³.

Інколи вказувалося, що причиною *одповіді* стали образи, завдані не безпосередньо *одповіднику*, а його родичам або приятелям, що засвідчує існування дуже тісних зв'язків між членами спільноти. Так, Василь Яковицький зі своїми шваграми-*забужанами* прислали *цидулу* до Богдана Костюшковича-Хоболтовського і його пасинка Давида Яковицького, в якій обіцяли помститися їм за кривди свого зятя Василя Яковицького і його дружини (а їхньої сестри) за наїзди, стрілянину по дому, гонитву за слугами, образи тощо (див. № 16). Відповідно помста охоплювала не лише безпосередніх супротивників, а й їхніх родичів та нащадків.

Невід'ємним елементом *цидул* було попередження про необхідність стерегтися помсти в будь-яких місцях, зокрема, таких, де використання зброї заборонялося правом і звичаєм, а також у будь-якому стані (сплячому, беззбройному тощо), тобто йшлося про війну без правил. Зазвичай також *цидули* містили посилення на Бога, який мав бути заступником для несправедливо скривдженого і месником для його ворогів. Такі згадки вказували на Божественне втручання в людські вчинки і тим самим легітимізували жорстокість щодо ворога. Власне, цей елемент підводить нас впритул до розуміння *одповіді* як варіанту поєдинку між супротивниками, Божого суду в захисті своєї честі (див. № 213, 230, 244).

Попри поєдинок як суто чоловічий спосіб поррахунків, де жінка могла бути лише ставкою у грі за честь, *одповідь*, хоч і вкрай рідко, спрямовувалася безпосередньо до неї. Так, маємо приклад письмової *цидули*, надісланої Олександром Калусовським до Настасі Гулевичівни, дружини Івана Калусовського. Лист, утім, приніс для фіксації в актові книги брат Настасі Дем'ян Гулевич, визнавши себе головним адресатом ворожості. А однак зміст листа вказує саме на жінку як суб'єкт *одповіді*, чії дії спонукали Олександра Калусовського мститися не лише їй самій, а й її *цнотливому* чоловіку, а також всьому їхньому потомству. Тож поява Гулевича в гроді викликана, скоріше, звичаєм — ставати на захист представниць «слабкої» статі своєї родини, адже їхня кривда сприймалася як образа честі шляхетського «дому», тобто батьківського роду, а не лише чоловіка (див. № 145–146). Жінка, як і слуги, були частиною символічного тіла шляхтича, і саме на нього спрямовувалися атаки недоброчиливців у змаганні за честь.

Жінка могла бути призвідницею та ініціаторкою конфліктної багатоактівки. Прикладом може бути напруження у стосунках поміж Станіславом Молинським та Дем'яном Мокренським, чії дружини — Марина з

---

⁴³ *Mrukówna J.* O zmuszaniu woźnego do połykania pozwu // *Czasopismo Prawno-Historyczne.* — 1970. — Т. XXII. — З. 2. — S. 159–168.

Яковицьких, удова по кн. Стефану Ружинському, та княжна Василиса з Ружинських — були власницями маєтку Роговичі, за який, схоже, і тривала суперечка. Історія сповнена багатьма сценами насильства, які часто провокувала дружина Молинського Марина (№ 62, 77, 90, 105).

До збірника увійшов і рідкісний акт — оголошення *одповіді* через цедулу Настасею Василівною з Гостських, удовою по смерті чоловіка Івана Лосятинського, сусідові по маєтку Михайлові Сербину-Кобецькому (№ 70).

Окрім актів оголошення про помсту, до збірника включено й досить рідкісне *знесення одповіді*, себто визнання осіб, що попередньо погрожували, про припинення ворожості, а чи заява ворогуючих сторін про мирне урегулювання конфлікту. Таке полагодження задавнених суперечок між Михайлом Колчинським і Юрієм Підгороденським було засвідчене письмовим зобов'язанням надалі жити в мирі і *одповідей* не чинити; *одповідь* при цьому постає не окремим разовим актом, а як процес, що супроводжувався багаторазовими оголошеннями про помсту (див. № 241).

Зафіксований і випадок, коли умовами приятельського погодження додатково передбачена була листовна відмова від попередньо оголошеної *одповіді*, теж даної через цидулу (див. № 59). Практикували й усні відмови від *одповіді*, зазвичай у присутності возного і шляхти. Так возний Ян Валецький визнав, що їздив на прохання Григорія Гулевича до Михайла Сербина-Кобецького з приводу *одповіді*, виголошеної Гулевичеві Себастьяном Прибікою, слугою Сербина. Григорія цікавило, чи стояли за погрозами поважніші наміри — втілити їх у життя, а чи вони були ситуативними. У відповідь Михайло заявив, що його слуга «отповедей и пофалокъ жадных» не чинив, а якщо й чинив, то виконувати їх не буде, ствердивши обіцянку «шлюбом», тобто шляхетським словом (можливо, з додатковими ритуальними жестами чи словами)⁴⁴.

Між погрозами мститися і їхнім втіленням зазвичай існував певний інтервал. Таке затягування змушувало супротивника перебувати в стані очікування, переживати страх перед можливим нападом («маючи от нихъ таковыя отповеди и пофалки, в дому своемъ мешкати и по дорогахъ безпечно ездити не смею»⁴⁵) та мобілізувати різноманітні ресурси задля відсічі: «слуг и бронею розных, также и коней над потребу ховат, до кошту и шкод немалых прыйти» (див. № 192) чи запрошуючи приятелів у очікуванні нападу, які могли б засвідчити його перебіг (див. № 74).

Водночас інтервал між оголошенням про помсту і ворожими діями сторін може бути маркером для *одповіді* як ритуального жесту, на відміну

⁴⁴ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 187 зв.–188.

⁴⁵ Там само, спр. 13, арк. 315–315 зв.

від погроз — психологічного насильства, що поєднувалися з одночасними фізичними діями. Відмова від застосування сили у відповідь на оголошення про помсту, що могло перетворити ритуал у тривіальну бійку чи сварку, давала додаткові моральні бонуси скривдженому в очах спільноти, дозволяла йому апелювати до високих християнських зразків — терпіння, прощення, милосердя. Так, швагри Василя Шолухи-Яковицького у цедулі «одповедной», спрямованій до Богдана Костюшковича-Хоболтовського і пасинка його Давида Яковицького, наголошують на своїй статечності та повазі до права і законів гостинності, що не дозволили їм відповісти одразу на погрози (див. № 16). Інтервал був потрібен і для мобілізації ресурсів, скажімо, рекрутування приятелів. Часто особа, якій погрожували, подавала скаргу до гроду як попередження супротивника про готовність вдатися до суду. Однак з відповіддю не варто було баритися, інакше це могли витлумачити як слабкість або визнання вини: «кривды нашей на себе длукго не ношонць, хцемы текго мсциц на кгардлех ваших» (див. № 16); «не хотячи я в том быти так долъго, абых в людеи учтивых за такового розумян не был» (див. № 79). Швидка відповідь натомість передавала право на зворотну дію в руки супротивнику. Поперемінні провокації і відповіді на них та часовий інтервал між окремими етапами насильства дозволяє розглядати культуру ворожості як варіант механізму обміну по типу «дару-віддару». Будь-який комунікаційний акт, що сприймався як образа, породжував борг, повернення якого було справою честі, що, своєю чергою, штовхало до нового етапу ескалації ворожості⁴⁶.

Отже, «одповідь» постає як складне соціальне явище з розгалуженими функціями, серед яких — заява перед супротивником про готовність мстити за заподіяну образу, оповіщення спільноти про напруження в стосунках поміж її членами, захист від образливих звинувачень, демонстрація сили через зганьблення супротивника, залякування та намагання змусити його до певних поступок, а чи й просто черговий акт насильства у ланцюгу обмінів.

Виклики на поєдинок⁴⁷. З «одповіддю» тісно пов'язані виклики на поєдинок, які зазвичай поєднувалися із оголошенням про помсту або були елементом різноманітних демонстрацій ворожості. Згадки про них містяться в досить великій кількості скарг на насильство, що засвідчує —

---

⁴⁶ Halsall G. Violence and Society in the Early Medieval West... — P. 20.

⁴⁷ Див. справи про виклики на поєдинок: №№ 1, 21, 36, 42, 45–47, 65–67, 72, 94, 107–111, 114–116, 140, 141, 144, 147–148, 159, 162, 172, 177–178, 181, 189, 191, 197, 202. Детальніше про побутування поєдинків на Волині див.: Старченко Н. Поєдинки у шляхетському середовищі Волині (остання третина XVI — початок XVII ст.) // Український історичний журнал. — 2011. — № 3. — С. 48–77.

виклик на поєдинок був нічим іншим, як звичним елементом шляхетського конфлікту, таким же, як образливі слова, хіба що маркував нападника як представника лицарського стану. Він не конче вимагав від супротивника участі у двобої і не знеславлював його через відмову битися, а розумівся як варіант погрози. Саме на таке сприйняття його шляхетським загалом вказує скарга Юрія Овлучимського на Миколая Трацевського, який листовно його ображав і викликав на поєдинок, однак зауважував, що у випадку відмови від двобою Овлучимський має розглядати *цидулу* як *одповідь* і стерегтися (див. № 140). А на пропозицію поединку від Василя Гулевича Михайло Загоровський надіслав йому через возного *список*, «лаючи и словы неучтивыми и досыт ущипливыми доброй славе его милости отповедаючи на здоровье и на маестност его милости, абы ся их стерег». Саму *цидулу* від Загоровського, яку возний на прохання Гулевича подав до гродської канцелярії, не вписали через вміщені до неї *слова соромотные* (див. № 20). Звернімо увагу на скаргу вдови по Юрію Гулевичу Гальшки з Чеконських на Олександра Гулевича-Воютинського, який особисто і через челядь чинив їй відповіді. Також кривдник послав до її двора челядь, яка поміж образливих слів і погроз, вчинених шкод і стрілянини по двору викликала «*на поединокъ, хто бы былъ цнотливыи*»⁴⁸.

Показовим є і свідчення возного Івана Жуковецького в луцькому гроді про *одповідь*, дану Іваном Підгороденським Францишку Завадському. Попередньо Підгороденський викликав свого супротивника на поєдинок, «называючи его неучтливое матьки сыномъ», і, як твердив возний, не обійшлося би без кровопролиття, якби не втрутилася третя особа. Однак, коли вдалося вгамувати напругу, Підгороденський через возного і двох шляхтичів-свідків учинив Завадському *одповідь*, «абы ся его на вшелякомъ мestyцу, наветь и передь судомъ, стерегъ, хотечы его здоровья позбавити» (див. № 141).

Тож особи, яких посеред образ викликали на поєдинок, інколи посилали возного з приятелями до кривдника, аби довідатися про серйозність його намірів (див. № 198), як це фіксується і в ситуації з *одповіддю*.

Поміж звичних усних викликів на поєдинок, які не конче сприймалися обома сторонами як спонuka ставати до бою, траплялися, хоч і значно рідше, письмові *цидули* з викликами. Їх вписували до актових книг скаржники, що відмовлялися ставати на двобій (№№ 21, 36, 45–47, 72, 94). *Цидули* можна трактували саме як питомий виклик на поєдинок. Невелика їх кількість у актових книгах не є показником реального

---

⁴⁸ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 163, арк. 671–672 зв.

масштабу цього явища, адже вони фіксувалися лише у тому випадку, коли особа, яку викликали на поєдинок, подавала їх до канцелярії та підкреслювала свою миролюбність і піклування про спокій у спільноті. Принагідні згадки про *цидули* засвідчують достатню поширеність цього явища (див. №№ 140, 144, 177–178).

У *цидулах* адресатові пропонувалося вибрати місце двобою і зброю серед перерахованих у виклику, або ж подати свої пропозиції. Варіанти були найрізноманітніші: полем поєдинку ставали межі між маєтками, ґрунти, майданчик перед двором або церквою тощо. Такі ж розмаїті були і пропозиції зброї — від кінного двобою зі списками до бійки навкулачки. А у двох письмових відповідях на виклик, вчинений через *цидули*, шляхтичі пропонували перенести цю справу на сейм, перед очі короля (який єдиний може дозволити двобій), сенаторів й інших почтивих осіб.

До збірника включена також скарга Антона Визгерда-Заболоцького на возного Яцка Поповку-Гуляльницького і його сина Петра, а також Прокопа Гуляльницького з помічниками, які попередньо, як засвідчував скаржник, витягли його з ліжка та змусили з ними пити, а потому привели до корчми і там викликали його на поєдинок. Антонові нічого не залишилось, як стати на герць із супротивником, себто спробувати силу своїх голих рук (див. № 147). Поміж поширених пропозицій зустрінеться *сам а сам*, без свідків, зустрічаємося також із двома справами, де пропонувався колективний двобій, не лише безпосередніх суперників, а й їхніх приятелів. Натомість фіксується постійна апеляція до головного свідка людських вчинків — Бога, який і мав у кінцевому підсумку допомогти у звитязі справедливому.

Попри достатньо часті згадки про виклики на поєдинок, практично не зустрічаємо записів про його провадження. Така інформація могла потрапити до актових книг лише як скарга про поранення чи вбивство на поєдинку, однак і таких записів у край небагато.

Можна, звичайно, припустити, що дуелянти та їхні родичі одностайно визнавали легітимність поєдинку, відтак, уважали, що він ставить крапку у з'ясуванні взаємин і не передбачає відшкодувань потерпілим, а також подальшої ескалації ворожості. Підтвердженням цьому є текст домовленостей між Бартошем Оранським і Станіславом Скленьським, за якими вони знімали один з одного відповідальність за можливе вбивство на поєдинку під зарукою в 4 тисячі золотих. При цьому заявлялося, що дуелянти не мають між собою жодних образ і стають до поєдинку добровільно «под добрымъ цнотливимъ рыцерскимъ словомъ нашимъ». Втім, цілком імовірно, що твердження про відсутність між контрагентами *гніву* було спробою звести до мінімуму характер цього акту як конфліктного, тим самим убезпечивши переможця від відповідальності. Принаймні, на користь такої інтерпретації свідчить і велика сума заруки (див. № 34).

Однак волинська шляхта не була одностайною у ставленні до поєдинків, тож не лише викликала на двобій, а й заявляла про пріоритетність права над приватним з'ясуванням стосунків з допомогою зброї. А це підважує припущення, що в разі поранення чи вбивства на дуелі шляхта мала мовчати. Тож, як уже зауважувалося, виклик зазвичай розумівся як варіант погрози, відповідно, не вимагав від супротивника участі у двобої і не знеславлював його через відмову битися. Натомість змушення до поєдинку сприймалося як насильство, а завдані ушкодження в результаті таких зіткнень — як поранення під час нападу. Саме так потрактував Юрій Річицький своє зіткнення з Олександром Чеконським. Трохи оклигавши від поранення, він поскаржився на супротивника, який «без даня жадное причины» з якоїсь внутрішньої *неприятні* під час спільної поїздки до Луцька заборонив скаржникові повертатися додому та викликав його на поєдинок. Однак Річицький, як особа спокійна і захищена правом, відмовився від забороненого конституцією способу з'ясування взаємин. Тоді Чеконський, вихопивши зброю, кинувся на скаржника з бажання його вбити⁴⁹.

У II ЛС відсутні будь-які згадки про поєдинки, відповідно — й правове регулювання цих актів. Лише на сеймі 1588 р., водночас з нормою про *одповіді*, була прийнята і конституція «De duellis», якою заборонялися приватні поєдинки як невідповідні християнському праву, а також встановлювалася кара за них — піврічне ув'язнення і штраф у 60 гривень⁵⁰. Лише король міг надати охочим дозвіл на поєдинок. Водночас заборонний щодо двобоїв артикул був уведений і до III ЛС (1588), який детально регламентував відповідальність у залежності від наслідків поєдинку (розд. 11, арт. 14 — «О забитье за повабеньем або вызваньем на руку»). У преамбулі наголошувалося на поширеності недоброго звичаю вирішувати будь-які кривди через виклики на поєдинок. Шляхтича зобов'язували ставати на бій, ображаючи словами, які шкодять його честі і добрій славі. Попри те, що дуелянти обіцяють за будь-яких наслідків двобою не мститися, а також зобов'язують до того своїх родичів, бо кровопролиття не приносить спокою державі. Себто поєдинок оголошувався злочином проти держави. Легальними вважалися лише поєдинки, на які дав дозвіл король, а у війську — гетьман. Вина покладалася на обох дуелянтів, і на того, хто викликав, і на того, хто погоджувався на поєдинок. Кара встановлювалася в залежності від завданої на поєдинок шкоди. За поранення винуватець мав півроку сидіти у вежі, однак не платив жодного відшкодування потерпілому. Себто покарання зводилося

⁴⁹ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 163, арк. 82–83, 16.06.1628 р.

⁵⁰ Volumina constitutionum. — Т. II. — Volumen 2 (1587–1609). — Warszawa, 2008. — S. 67.

виключно до публічної кари, принизливої для винуватця, а відмова пораненому в матеріальній платні перекреслювала можливість потракувати поєдинок як приватну справу. У випадку ж убивства винуватець карався смертю, однак і в цьому випадку він чи його спадкоємці звільнялися від сплати родичам жертви «головщизни», себто вартості життя. Натомість було зазначено: честі і добрій славі шляхтича, який зберігав спокій і звертався до суду замість стати на поєдинок, образливі слова з боку кривдника не мали шкодити. Тим самим держава перебирала на себе від регіональних спільнот функції регулятора честі її членів, встановлювала ієрархію цінностей і накладала певну модель поведінки.

III ЛС вводив і штрафні санкції за виклик на поєдинок. Судити особу, що викликала, мали як *одповідніка*, керуючись водночас артикулом про словесну образу честі (розд. 3, арт. 27). Важливо, що за правовим приписом виклик на поєдинок ототожнювався з *одповіддю*, а все разом — із образою честі шляхтича. Артикул, що стосувався образи, регулював конфліктні ситуації таким чином: якби шляхтич іншого шляхтича звинуватив у нешляхетстві, або ужив слів, *діткливих* його почитовості і доброї слави, однак у суді відмовився від них, то ті слова не мали шкодити скривдженому; якби вдруге образив, а скривджений у суді довів той факт, то винуватець мав сидіти у вежі 6 тижнів; у випадку відмови сісти в ув'язнення накладався штраф — 50 кіп грошів потерпілому, однак ув'язнення не скасовувалося, а лише відтерміновувалося на чотири тижні; штраф мав платитися за кожну відмову сісти до замку. Як зауважувалося у підсумку — вина могла бути відпущена винуватцеві лише після дотримання всіх статutowих вимог. Щоправда, артикул стосувався лише випадків, коли образливі слова були висловлені у присутності скривдженого; заочні образи до уваги не бралися і мали залишатися на сумлінні винуватця, бо «доброму чоловіку не годиться погано говорити про почитового».

У тексті артикулу, який стосувався поєдинків, зауважено, що конфліктуючі сторони могли отримати дозвіл на двобій від короля та його радників «толко за великими и знаменитыми прычинами». Цілком очевидно, що знищення поголів'я свиней чи гусей, під час яких на Волині зазвичай зринали й виклики на поєдинок, до таких не належали.

Після появи конституції про дуелі у 1588 р. в актових книгах з'являються не лише скарги про виклик на поєдинок, а й інформація про судові процеси з цього приводу (див. № 178, 244). Все це засвідчує обізнаність волинської шляхти зі змінами у праві та відповідне до них швидке переформатування повсякденних практик. Зазвичай у випадку відмови від двобою посилалися на неправовий характер двобоїв та на конституційну норму. Така практика апелює до нормативної моделі поведінки шляхтича як особи спокійної, статечної, що передусім поважає право і сприяє збереженню миру у спільноті.

Цілком імовірно, що відмовою ставати на поєдинок можна було не лише втратити на своїй добрій славі, а й образити суперника: в обмінах честі передбачалася рівність контрагентів, тож небажання брати участь у двобої могло сприйматися як підваження статусу суперника. До збірника включено кілька актів, пов'язаних із відмовою володимирського воєнського Василя Гулевича стати на поєдинок з троцьким каштеляном, підканцлером і польним гетьманом Великого князівства Литовського Криштофом Радзивилом 9 лютого 1581 р. у Дубні, в маєтку князя Костянтина Острозького. Позиція Гулевича, особи з доброго панського роду, на позір демонструвала його смирення, адже він наголошував на своїй соціально нижчій позиції щодо супротивника — як слуги, готового покірно знести покарання, якщо за ним є якась вина. Водночас відмова від поєдинку ображала супротивника⁵¹. Виклик вищою за статусом особою нижчої завжди ставив обидві сторони у вкрай складне становище: прийняти його означало скористатися нерозважливістю супротивника, що не робило честі нижчому за становищем⁵²; відхилення/затримка з відповіддю натовіть перекладала відповідальність за невласливі вчинки на вищого і підважувала його честь. Тож визнати слушність відмови Гулевича означало прийняти той факт, що Радзивил викликав на поєдинок особу, нижчу за честю, відтак — урівняв із нею свій статус. А це вже була образа, і завдав її «смиренний» Гулевич своєю «покорою». На такий спосіб розцінили його відмову учасники події, а, врешті, в іграх честі саме сприйняття іншими того чи того вчинку/жесту творило його сенс. Андрій Гулевич, син Василя, засвідчив у суді, що Радзивил, незважаючи на «покору» його батька, змовився з приятелями і слугами, аби образити його, заподіяти кривду чи й убити. Тож приятелі і слуги князя, перейнявши Василя на дорозі, тяжко його поранили, через що невідомо, чи буде він жити (див. № 65).

У відповідь Станіслав Пукшта, волковийський хорунжий, 23 лютого заявив у гроді про те, що Василь Гулевич, «злых вшетечныхъ усть неправдивый человекъ», образив його честь своїм фальшивим звинуваченням про поранення. Тож Пукшта, наголошуючи на неправдивості скарги, вказував на непорядність супротивника і ображав його навзаєм (див. № 66).

---

⁵¹ Цікаво, що у «Саксонському зерцалі» нижча за статусом особа у випадку виклику її на поєдинок вищою не могла відмовитися від двобою (Земське право, ст. 63, параграф 3).

⁵² В куртуазній культурі щодо особи, вищої за статусом, існували вимоги дотримання субординації, належало зберігати спокій навіть у випадку завданої нею образи. Правилами було передбачено, що у таких ситуаціях скривджений міг наголосити, що не є слугою благородному, а перебуває з ним у рівному статусі, та нагадати, що кожен має право боронити свою честь. Див.: *Peltonen M. The Duel in Early Modern England. Civility, Politeness and Honour.* — Cambridge University Press, 2003. — P. 69–70.

Конфлікт між Василем Гулевичем і Криштофом Радзивилом на цьому не закінчився, про що свідчить королівський лист, поданий понад рік потому до луцького гроду полонським урядником Криштофа Радзивила Семеном Круневичем. У ньому йшлося про те, що 9 лютого 1581 р. Василь Гулевич через свого сина, а потім і особисто, оскаржив Криштофа Радзивила у насланні на нього слуг і приятелів, які його побили і поранили. Тож Гулевич особисто визнав перед королем, що його син, не маючи відповідної інформації та наказу батька, але глибоко уражений жалем через його поранення, вніс скаргу до гроду. Натомість Василь Гулевич визнав, що Криштоф Радзивил йому «николи нічого винен не был» і просив, аби протестація з луцьких гродських книг була «вымазана». Король скасував оскарження Радзивила як непевне, а також наказав записи з луцьких гродських книг «вынят и вымазать [...], не зоставуючи жадного знаку и ноты такого непевного оповеданья на такъ зацного человека и сенатора нашего». Таким чином за допомогою обтічних формулювань було зняте обвинувачення з Радзивила, водночас не постраждала і честь Гулевича. Лист був виданий у Ризі 9 квітня 1582 р. під час військової кампанії і містив особистий підпис короля (див. № 67). Показово, що заявлена в гроді скарга про побиття Василя Гулевича з наказу Криштофа Радзивила була сприйнята сенатором як особиста образа, що не давала йому спокою упродовж усього року. Тим часом скарги так і не були вилучені з книг, туди ж, натомість, був уписаний королівський лист⁵³.

Цілком очевидно, що ігри з честю за допомогою поєдинку були «сірою зоною», де дії та жести залежали від обставин та інтерпретації⁵⁴. Вимога рівності контрагентів під час двобою, як і поєдинок узагалі, могли бути зручними засобами для маніпуляцій задля дискредитації супротивника. Звернімо увагу на скаргу того ж Василя Гулевича, який звинуватив володимирського підкоморія Адама Прусиновського у нападі на його сина і приятелів під час розмежування затурецьких і шелвовських ґрунтів Гулевича та костельних земель Садова. Згідно з оповіддю скаржника, підкоморій разом із кількома десятками помічників (можливо, до ста осіб) вирвався зі шляхетського гурту, *ударив* на них, побив і поранив, а також

---

⁵³ Підґрунтям конфлікту, найочевидніше, були земельні суперечки між Василем Гулевичем та кн. Криштофом Радзивилом, що засвідчують домовленості в Ризі 24 червня 1582 р. про розмежування маєтків — Полонного і Баєва (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 29, арк. 5 зв.–7). Тож визнання Гулевича перед королем про невинуватість Радзивила могло бути частиною погодження конфлікту.

⁵⁴ Звернімо увагу на репліку одного із героїв Лукаша Гурніцкого в «Польському дворянині» з приводу небажаності для шляхтича ставати на поєдинок із простолюдином, бо «з виграння честь мала, а від програшу великий сором». Див.: *Górnicki Ł. Dworzanin polski*. — Wrocław, 2004. — Т. II. — S. 141.

коней під ними постріляв. Оскаржений твердив, що це була відповідь на те, що пахолок племінника Василя Гулевича Миколая ударив у губу пахолок Прусиновського. Однак коли свідки заявили, що інциденту не бачили, підкоморій запропонував іншу версію, нібито той Гулевичів пахолок викликав його від імені свого пана на поєдинок. Таке порушення субординації слугою Гулевича очевидно мусило сприйматися як образа і могло спровокувати насильницькі акти, однак немає жодної певності, що виклик насправді відбувся⁵⁵.

Взагалі межа між поєдинком та іншими насильницькими актами була досить непевна — двобій міг стати результатом неспланованого зіткнення між супротивниками або бути спровокованим однією зі сторін. Так, Яким Ошовський скаржився на Богдана Стому-Корницького, який його образив, поранив, а потому на поєдинок викликав без будь-якого попередження (див. № 181). А Матей Стемпковський, адвокат Андрія Фірлея, подав протест проти Остафія Малинського, відповідача, який посеред судової світлиці під час судового засідання спочатку приязно привітався з ним, а потому викликав його на поєдинок, пропонуючи вийти під замок. На те Стемпковський відповів, що він знаходиться у суді, де «правом, а не войною обходять», тож тут поєдинкові не час і не місце. Малинський у відповідь подав йому руку, а коли Стемпковський дав свою, шарпнув його до себе і схопив за горло. Далі втрутилися приятелі Малинського, які Стемпковського «о землю ударили» і почали бити, а сам Остафій вирвав із піхов у своєї жертви шаблю і був би його нею пробив, якби на його захист не стали інші особи (див. № 107).

Про поєдинок, який був елементом ширшого з'ясування взаємин, згадується і посеред взаємних скарг сусідів, з одного боку — швагрів Криштофа Підгорського і Миколая Орлича, а з іншого — Стефана Сербиновича Кобецького та його приятеля Панковського, які зустрілися в домі Кобецького на хрестинах. Перші 11 серпня 1528 р. скаржилися, що під час обіду Панковський (схоже, з намови господаря дому) сказав дружині Підгорського: «Я твого мужа сего дня забю». Тож скаржники, бачачи, до чого йдеться, скромно подякували за гостину та почали збиратися в дорогу. А Кобецький з Панковським закликали «на гвалт», замкнули перед ними ворота, побили їх і пограбували⁵⁶. За кілька днів потому 17 серпня Стефан Кобецький, довідавшись про скаргу на нього від названих осіб, подав до гроду репротестацію. В ній сповіщалося, що Підгорський і Орлич, незважаючи на прохання господаря дому поводитися спокійно, затіяли сварку, викликали на поєдинок, заборонений правом, Панковського та почали «сіктися» на шаблях. Врешті був

⁵⁵ ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 200 зв.–202 зв.

⁵⁶ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 163, арк. 312–314.

поранений і господар дому Кобецький, коли спробував розборонити своїх гостей⁵⁷. У наступній скарзі, записаній до книг першого вересня, Криштоф Підгорський та Миколай Орлич додали ще цікавих подробиць. Вони твердили, що Панковський, спеціально провокуючи сварку, почав жартами зачіпати дружину Підгорського. Коли ж скаржники, особи спокійні, безпечні, безборонні, «до бою не приготованые», хотіли припинити провокацію і від'їхати додому, Панковський «по улице голосил», що позбавить Підгорського життя. Далі кривдник образив Орлича «слова неучтивими, а потом до шабел почал на него сечи»⁵⁸.

Схоже, що поки дуельний ритуал не усталився, тривіальні шляхетські бійки (*звади*) потенційно цілком могли бути варіантом поєдинку за честь. Твердження, що поміж дуеллю і злочинною дією (убивство/поранення) лежав ритуал, припустиме для пізнішого часу⁵⁹. У досліджуваній період дуельний кодекс лише складався під час окремих двобоїв, на які взувалися наступники. Насправді будь-який ритуал — це практика, яка залежить від обставин і ширшого культурного контексту⁶⁰.

Поєдинок як варіант обміну честю між рівними особами, який в ідеалі мав завершувати конфлікт без втягування у ескалацію родичів і приятелів постраждалого, побутував серед пересічної шляхти Волині передусім як *одповідь* чи її складова. Толероване спільнотою силове з'ясування стосунків, що було повсякденним супроводом шляхетського способу життя, цілком імовірно, сприймалося як варіант двобою, що інколи й підтверджувалося викликами на поєдинок під час *звади* чи безпосередньо перед нею. Доречно в цьому контексті згадати пропозицію Доналда Вейнстейна — сприймати сукупність провокацій, словесних образ, публічних звинувачень та сутичок як квазіпоєдинок, адже всі ці дії незгірш від самої дуелі могли ображати честь супротивника й утверджувати свою власну⁶¹.

Досить значне поширення викликів на поєдинок, яке поєднується з практично повною відсутністю згадок про дуельні жертви, свідчить: або маємо справу переважно з конфліктною риторикою, де про двобої говорили, однак їх не практикували; або ж супротивникам важливо було утвердити свою честь через участь у поєдинку, проте вони не намагалися знищити суперника чи заподіяти йому реальні шкоди. Втім, обидва

---

⁵⁷ Там само, арк. 329–330.

⁵⁸ Там само, арк. 387 зв.–390.

⁵⁹ *Лотман Ю.* Беседы о русской культуре. Быт и традиции русского дворянства (XVIII — нач. XIX века). — СПб., 1994. — С. 165.

⁶⁰ *Carroll S.* Introduction // *Cultures of Violence. Interpersonal Violence in Historical Perspective.* — 2007. — P. 12.

⁶¹ *Weinstein D.* Fighting of flying? Verbal duelling in mid-sixteenth-century Italy // *Crime, Society and Law in Renaissance Italy / ed. by Trevor Dean and Kate J.P. Lowe.* — Cambridge University Press, 1994. — P. 217.

варіанти підтверджують загальний висновок дослідників дуелей: з їх допомогою не стільки відновлювали справедливість, скільки підтверджували очікування корпорації щодо її членів.

Певні суспільні конвенції ведення домашніх воєн стримували насильство, вводили його у прийнятні рамки, однак не йшлося при цьому про загальне умиротворення спільноти, про спроби покласти край «культурі помсти». Активне заміщення у конфліктах фізичного насильства вербальним і психологічним не означало, що воно цілком заступало реальне побутування жорстокості. Дотримання певних правил чи відступи від них залежали від багатьох факторів — гостроти конфлікту, ставок у ньому, готовності контрагентів піти далі, що своєю чергою, корелювало з наявністю ресурсів для здійснення помсти і відповідальності за неї (себто авторитету і матеріальних засобів), наполегливості приятелів-медіаторів у процесі полагодження суперечки та багатьох суб'єктивних чинників.

Дії, до яких удавалися ворогуючі групи, могли трактуватися в рамках закону як злочинні, однак в очах загалу виглядали цілком прийнятними. Тож у збірнику також представлені матеріали, що демонструють уживання шляхтою фізичного насильства, а водночас і шляхетські уявлення про нього.

Фізичне насильство⁶²

Судові книги містять численні скарги на насильство широкого спектру. Частина з них — це одиничні скарги/протестації, які не мають продовження⁶³. Така фіксація могла пояснюватися кількома причинами: оповіщення загалу про факт насильства; сигнал для супротивника про готовність скривдженого вдатися до суду; зганьблення кривдника через обвинувачення у невластивих для почтивого шляхтича вчинках. Початкова скарга про насильство була необхідним актом (згідно з правом) для подальшого провадження судового процесу, однак суд міг не відбутися, скажімо, через примирення сторін. Скаргу могли подати для отримання заруки — засобу, що мав стримати супротивника від уживання сили з допомогою матеріальної відповідальності, яка накладалася на нього в разі насильницьких дій. Наявність попередніх скарг могла бути також

---

⁶² Див. №№ 14, 23, 62–64, 73, 74, 77, 85–87, 88–89, 92, 93, 98–100, 104, 117–119, 121–124, 125–130, 135–137, 149, 163–167, 174–175, 176, 183–188, 190, 194–195, 207–209, 228, 231.

⁶³ За підрахунками Володимира Поліщука, в замкових книгах за 1560–1566 роки скарги без виживських свідчень, тобто такі, що не могли використовуватися на процесі як доказ, складають від третини до половини від загальної кількості заяв: *Поліщук В.* До читача // Луцька замкова книга 1560–1561 / Упорядники Мойсієнко В., Поліщук В. — Луцьк, 2013. — С. 40.

додатковим звинувачувальним аргументом під час провадження справи у суді. Зазвичай у відповідь на скаргу протилежна сторона відповідала своєю того ж таки дня або з мінімальним інтервалом. Обидві скарги могли стосуватися однієї події, однак описували її по-різному: кожна зі сторін представляла себе як безборонну жертву, що не очікувала нападу, перебуваючи в добрих стосунках з усіма членами шляхетської спільноти та дбаючи про громадський спокій, натомість супротивник поставав особою, що ламає Божі заповіді та нехтує правом, чинить усупереч настановам «доброго» шляхтича, діє підступно, без попередження. Могло бути й так, що скаржник (до чи після запису в актові книги інформації про кривду) відповідав на насильство супротивника насильством. Відповідно, позиції скривдженого і кривдника миттєво мінялися. Запис до судових книг могли попереджати дрібні ворожі акти, тож на момент фіксації накопичувалося достатньо образ із обох сторін. Зрідка заявник зазначав, що вносить протестацію у відповідь на неправдиві звинувачення, які плямують його шляхетську честь і ганьблять добру славу (№ 86, 143, 149, 203–204). Значна частина актів, які можна подати як приклади фізичного насильства, при ближчому фокусі виявляються, знову ж таки, переповненими символічними жестами, описаними з допомогою риторичних формул/кліше, що ставить під питання реальну присутність фізичного насильства, а чи його масштаби.

Яскравий приклад непевності окремих скарг — конфлікт Миколая Зайця з луцьким підписком Григорієм Котельницьким. Початково до луцького гроду свою скаргу на підписку вніс Заєць. Він оповів, що кривдник, запросивши його на обід і підпоївши, спочатку обізвав «неучтивими» словами, а потому, витягнувши шаблю, завдав гостеві рану. Возний, який оглядав потерпілого, визнав, що бачив у того «за правимь ухомь рану кривавую, шкодливе тятую». Зі свого боку Котельницький скаржився на Миколая Зайця, який того ж дня пізно увечері прийшов до його господи і, не повідомивши попередньо про свою неприязнь, почав добиватися в дім, рубаючи вікна й двері. Потому, увірвавшись досередини, вже сплячого Котельницького поранив шаблею. Через те поранення підписок ледь зміг втекти від нападника та закритися нагорі дому. Однак Заєць, як оповідав скаржник, на цьому не зупинився: він зібрав приятелів, із якими ходив навколо підпискового дому «з rozmaityми и незвычайными бронями», тобто з оголеними ножами, з наміром різати ними Котельницького; вони скреготіли зубами, обзивали самого і його дружину образливими для почтивого шляхтича словами. Підписок порятувався втечею, спустившись по стіні будинку вниз. Наданий йому возний засвідчив, що бачив у Котельницького «на руце левой на палцу великом подле ногтя рану тятую, не барзо шкодливую». Очевидно, що описані з великою експресією події конфліктують із розмірами завданої шкоди (№ 166–167).

А кн. Януш Заславський у своїй протестації на Дем'яна Гулевича наголошує, що той під час судового засідання тяжко ображав його честь і влаштував там же збройну провокацію, в результаті чого були вчинені шкоди і завдані рани князівським приятелям. Наостанок Гулевич подав фальшиву скаргу на князя про поранення, хоч, як твердив Заславський, всім відомо, що йдеться про подряпину на шкірі, яку сам же Гулевич собі завдав «железною рукою, пуинала добываючи» (див. № 204).

Для прикладу до збірника вміщено кілька зустрічних скарг сторін, які й демонструють високий ступінь сконструйованості подібних актів (№№ 73–74, 98–99, 135–137, 164–165, 164–165, 183–184, 187–188). До них належать, скажімо, заява урядників луцького гродського суду і шляхти про порушення спокою Василем Борзобогатим-Красенським, який з великим загоном помічників і слуг, озброєних рушницями, в'їхав до замку під приводом подачі до суду глейту (королівського захисного листа) про відтермінування баніції, та протилежна скарга від Василя Борзобогатого-Красенського на урядників про спроби заподіяти шкоду йому самому, слугам і приятелям, а також про неправдиве звинувачення його у порушенні спокою під час судових засідань (№ 88–89).

Однак до збірника вміщено й акти, які демонструють значно серйозніші наслідки насильницьких дій, аніж попсоване майно, залякування/образи, подряпина на шкірі, а чи ранка біля нігтя. Серед них — справи про вбивство Балтазара Гнівоша (див. № 125–130), Миколая Зайця (див. № 207–209) та великої групи шляхти в результаті зіткнення кланів, очолюваних Дем'яном Гулевичем та Марціяном Семашком (див. № 218–226). Однак і в цих випадках варто звертати увагу на причини конфліктів, характер їх перебігу та підсумкові варіанти поладження стосунків між родичами та приятелями небіжчиків і винуватцями (див. справу про вбивство князів Петра і Михайла Четвертенських, № 24–32). Тож коротко зупинюся на особливостях злочинних дій, що коїлися руками шляхти, та уявленнях про них у спільноті.

Убивства⁶⁴. До вбивств повноправних членів шляхетського соціуму (а не їхніх підданих і слуг) доходило нечасто. Говорячи про невелику кількість жертв у озброєній конфліктній спільноті, маю на увазі кількісну невідповідність маніфестацій ворожості і обіцянок вбити супротивника та їх реальних втілень, себто незначну кількість убивств тих, проти кого публічно спрямовувалася агресія. Ба більше, далеко не всі дії, що призводили до загибелі однієї зі сторін під час конфлікту, вважалися злочином, протиправною дією. Загалом убивства поділялися на кримінальні

---

⁶⁴ Ширше див.: *Старченко Н.* Культура ворожості шляхти Волині (на прикладі убивств та їх сприйняття в кінці XVI — на початку XVII) // *Повсякдення ранньо-модерної України.* — Т. 2. Світ речей і повсякденних уявлень, 2013. — С. 124–178.

та цивільні. У випадку кримінальних мав існувати злочинний намір у зловмисника, а також відповідні обставини скоєння убивства — потаємно, зрадливо, без попередження жертви. Такі дії уважалися ганебними для шляхтича; карою за них було позбавлення життя і честі. За III ЛС вбивства із засідки, без попередження, вогнепальною або й іншою зброєю, неочікувано для жертви, скажімо, уві сні або на будь-якому зібранні, мали каратися ганебною карою — четвертуванням чи посадженням на палю, втратою честі та подвійною сплатою *головицизни*, а за поранення за тих же обставин — «втратою» голови і грошовими виплатами (розд. 11, аркт. 17). Кара четвертування передбачалася і за вбивство невластивою для шляхетського бою зброєю — ножом, кинджалом тощо, за поранення супротивника таким же способом винуватцеві загрожувало відтинання руки (розд. 11, арт. 16).

Однак у I і II ЛС взагалі відсутні норми, що регламентували б відповідальність особи за «кримінальний» тип убивства, відповідно, нема і самого поняття. Описані лише випадки вбивства під час бійки. У шляхетському середовищі уважалось, що поранення чи вбивство в сутичці, незалежно від того, хто постраждав — її ініціатор чи той, хто ставав до бою в обороні честі/здоров'я, були неумисними, випадковими (це збіглося з I ЛС, розд. 7, арт. 29: «забил у зваде або которою пригодою»). За II ЛС все ж винуватцем визнавалася особа, що спровокувала бійку (розд. 11, арт. 26). Щоправда, визначити, хто саме відповідальний за скоєне, зазвичай було непросто, тож артикул переважно присвячений процедурам, за допомогою яких «обирався» винуватець. Так, у спірних ситуаціях, де обидві сторони, що отримали поранення, хотіли присягою доводити свою невинуватість, питання — кому присягати — вирішувалося через жеребкування. У визначенні винуватця важила також величина втрат: якщо з одного боку був убитий, а з іншого — тільки поранені, то право присягати на доведення своєї кривди і невинуватості (а чи вини супротивника) отримували представники сторони, що потерпіла більшою мірою. Якщо вина була доведена, то за вбивство передбачалася виплата *головицизни* (100 кіп грошів) і ув'язнення на рік і шість тижнів (II ЛС, розд. 11, аркт. 26–27).

Сумнівність судових процедур, що мали виявити винуватця, значна доля випадковості в них, а також закоріненість у шляхетській культурі практики відстоювання шаблею за будь-яку ціну свого домінування чи честі⁶⁵ — все це призводило до досить м'якого варіанту правового пока-

---

⁶⁵ Провокування до бійки через образливі слова, що шкодили честі, за правовим приписом не розглядалися як доказ вини, до уваги бралися лише дії — хто перший вдався до застосування сили, однак за шляхетськими уявленнями, де честь важила понад життя, образа сприймалася поважно, а стати в обороні честі вважалось достойним варіантом для її відновлення.

рання за вбивство (грошової компенсації, що інколи поєднувалася з коротким, радше дисциплінарним, терміном ув'язнення в замку). Більшість убивств описані в скаргах як кримінальні: винуватець, що має злий умисел, діє потаємно, із засідки, поводить із жертвою з особливою жорстокістю, використовує вогнепальну зброю чи ніж, знущається над тілом, себто порушує кодекс поведінки почтивого шляхтича. Часто при цьому виявлялося, що скаржник напевно не знав, хто насправді був убивцею, тіла жертви не бачив, а про обставини злочину довідався з чуток. Тож під час судового процесу могло з'ясуватися, що саме вбитий був нападником, а оскаржений діяв у обороні (див. № 227).

Зазвичай родичі жертви намагалися представити і випадкові вбивства як умисні, скоєні за певним планом, навіть якщо для цього потрібне було складне конструювання події. Так Семен Олехнович Бобицький скаржився на Миколая Волинця як убивцю свого брата Івана Бобицького, який нібито завчасно продумав усі обставини скоєння злочину. Отже, у позові, яким Волинець був викликаний до суду, містилася така історія. Іван приїхав до Володимира у справах, і, залагодивши їх, уже виїздив із передмістя, однак мусив повернутися назад по своїх собак і птаха, яких залишив у місті. На ринку він побачив групу слуг кн. Григорія Сангушка, які сподівалися зустріти свого патрона на судових засіданнях, однак не дочекавшись, якраз збиралися роз'їздитися по домівках. На той час Миколай Волинець, маючи якусь таємну неприязнь до Івана, домовився зі своїм братом Олександром Волинцем та іншими помічниками, аби вони з тими слугами князя влаштували сварку. Олександр, вийшовши на ринок, почав їх лаяти, а сам Миколай засів із рушницею в домі постригача, чигаючи на Бобицького. Спочатку Іван здалеку спостерігав за тим, як князівські слуги, сидячи на конях, лаялися з Олександром, а згодом під'їхав ближче, аби заспокоїти конфліктуючі сторони. Саме в цей момент Миколай Волинець вистрілив, влучив у руку Іванові, однак далі куля потрапила в серце (див. № 217). Описані обставини смерті Івана Бобицького, цілком очевидно, важко було спрогнозувати і підготувати, однак це мало обходило укладачів позову, для яких важила не стільки узгодженість пропонованої історії, скільки ключові моменти обвинувачення, адже саме вони дозволяли кваліфікувати подію як кримінальний злочин.

Скарги писалися за певними клішованими формами, які дозволяли канцеляристам із дрібного насильства створювати серйозний злочин. Окрім зустрічних скарг, які засвідчують значні незбіги в описах події, добрим джерелом є й жартівливі тексти підписків. Їх довший час сприймали як маргінальні та розглядали переважно в контексті гумористичної літератури. Тим часом канцеляристи часто пародіювали судову практику, доводячи кліше до абсурду, водночас демонструючи їх вико-

ристання у канцелярському повсякденні⁶⁶. Звернімо увагу на два такі жартівливі записи, де скаржники (в образі тварин), особисто з'явившись до суду, заявляли: в одному випадку — про напад зловмисника нічним «обичаєм», без належної поваги, який свою жертву, тобто оповідача, «жорстоко, немилосердно [...] забив, задушив, закловав, замучив, замордував, і, нарешті, на вічне прокляття до живота свого заядлого [...] ненаситного вкинув, помістив і потому невідомо де подів»⁶⁷; у другому — відповідач завдав скаржникові «уразу жорстоку, широку, глибоку, смертельну, від якої аж кишки навиліт вийшли і пан Бог знає, що далі з ним діятися буде»⁶⁸. Цей жартівливий перелік заподіяних шкод яскраво пародіює традиційний опис убивств, де зловмисників звинувачували у тиранському поведженні із жертвою та її останками, а у підсумку часто зауважували, що винуватці тіло вбитого невідомо де поділи: «Голову поганским а бесурменским обычаем утял, опаливши, псом выкинулъ, а тело у мих уложивши, у ставу почапецком под плав затопил»⁶⁹, або ж: «... над нымъ тирански ся паствили, мертвого в шьтуки порозсекали и на разных местцах штуки, не ведати где, поховали». При цьому з ширшого тексту скарг цілком очевидно, що скаржники не могли знати про подорож розправи через відсутність свідків.

Зазвичай після огляду в замку тіла вбитого («перезетації тіла») або під час поховання жертви насильства практикували т. зв. *поволання над тілом*, себто публічне оголошення імені відомого чи гаданого убивці (вбивць). Цей акт маркував особу, яку оголошували винною, як злочинця в очах шляхетського загалу та закликав до помсти родичів загиблого (див. № 223–224). Після внесення до городу заяви про вбивство, а також *поволання* над тілом, звинувачений намагався виправдатися та подавав репротестацію про неправдиву заяву, що ображала його шляхетську честь, паралельно до скаржника ініціюючи процес (див. № № 86, 149).

Як було зауважено, убивства траплялися переважно під час бійок, де визначитися з позиціями винуватця і жертви — тяжко. Цілком імовірно, що й у випадках умисних убивств обвинувачені намагалися представити загибель супротивника як таку, що трапилася в обороні, а чи була прикритим наслідком бійки. Полагоджувалися шляхетські зіткнення, де були жертви, зазвичай через приятельський суд, який намагався замирити

---

⁶⁶ Яковенко Н. Пародії і жарту в актових книгах Житомира та Луцька першої половини XVII ст. // Український археографічний щорічник. Нова серія. — К., 1993. — Вип. 2. — Т. 5. — С. 161–176; Білоус Н. «Маскарад тварин» у жартах і пародіях луцьких канцеляристів другої половини XVII ст. // Соціум. Альманах соціальної історії. — Вип. 10. — К., 2013. — С. 161–190.

⁶⁷ Білоус Н. «Маскарад тварин»... — С. 179.

⁶⁸ Там само. — С. 182.

⁶⁹ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 52, арк. 58–62.

ворогуючі сторони. Суспільний консенсус — «покой посполитий» — тримався на готовності винуватця перепросити за скоєне та на можливості скривдженого вибачити. Шанси для такого перебігу існували в тому випадку, якщо смерть удавалося подати як ненавмисну, несплановану, випадкову. Яскравим прикладом саме такої справи служать джерела, пов'язані зі смертю князів Петра та Михайла Четвертенських, які були смертельно поранені під час застілля в колі родичів і приятелів. До збірника увійшли акти, які демонструють процес замирення між потенційними ініціаторами бійки та матір'ю і братами загиблих (див. документи № 24–32).

Навіть якщо насправді нападник чинив акт помсти, спрямований на фізичне знищення супротивника, подію намагалися зобразити як тривіальний конфлікт між контрагентами з випадковою жертвою у підсумку. Відповідно, скарги у всіх цих випадках — вкрай непевне джерело.

Однак маємо й кілька справ, де за давнини конфлікт навряд чи можна було полагодити — всі символічні жести були вичерпані, а образа волала до помсти. Помста ж, як відомо, знімала всі обмеження. Саме до таких належала справа про вбивство Балтазара Гнівоша, королівського секретаря, чужака на Волині, який через шлюб із удовою Михайла Свинюського і зв'язки при дворі отримав маєтки бездітного небіжчика, на які претендували найближчі його родичі — Жоравницькі. Конфлікт між Балтазаром і спадкоємцями, що тривав понад двадцять років, вилився врешті в нічний напад на маєток Балтазара Козлів, спалення дому та ув'язнення його самого, а потому і вбивство. Жоравницьких підтримала значна кількість волинської шляхти особисто, або приславши на виправу слуг. Тобто для шляхетського загалу справедливість, що мислилася як «віддати кожному, що кому належить», була на боці Жоравницьких. У підсумку справа потрапила на королівський суд, де один із ініціаторів убивства, Ян Жоравницький, був скараний «на горло», а його сина Томаша оголосили банітом і позбавили честі. Натомість Яновій дружині Олені Коптівні, на яку падала значна кількість звинувачень у початковій скарзі та під час процесу, вдалося виправдатися, підтвердивши свою невинуватість присягою. Щоправда, цілком за законами помсти, де відповіді мали бути симетричними — «убитий за вбитого», брат Балтазара через кілька років замирився з Томашем Жоравницьким і дозволив йому клопотатися про скасування вироку в обмін на його обіцянку надалі не мстити. Ця справа переповнена важливими деталями, що демонструють особливості шляхетського способу життя та правової культури волинської шляхти (див. № 125–130)⁷⁰.

---

⁷⁰ Див.: *Старченко Н.* Судова риторика як вияв цінностей волинської шляхти кінця XVI ст. (на прикладі справи про вбивство Балтазара Гнівоша з Олексова) // Соціум. Альманах соціальної історії. — Вип. 9. — К., 2010. — С. 318–360.

Ще один конфлікт, на піку якого відбулося масове побоїще з десятками загиблих, стосувався, найімовірніше, конкуренції за неформальну владу на Волині між групами суперників: з одного боку — Гулевичі, їхні родичі, приятелі та слуги, з іншого — Семашки і наближені до них особи (див. №№ 218–226). До суперництва долучилися сусідські конфлікти, а, як відомо, конкуренція за владу ведеться зазвичай на різних майданчиках. Безпосереднім приводом до переходу напруження в гостру стадію, як видається, послужило вбивство Дем'яном Гулевичем свого сусіда по маєку Лаврів, слуги Марціяна Семашка Яна Несвіцького, який, волаючи про помсту до всевишнього, «пану Богу духа отдал и с того света зшол»⁷¹. У відповідь на скаргу вдови Дем'ян вніс протестацію про фальшиве кримінальне звинувачення, а також обізвав скаржницю «смердовкою», особою нерівною йому, нешляхетського стану. Тож Дем'ян Гулевич не лише був винуватцем смерті Яна Несвецького, кров якого волала до помсти, а й образив честь його дружини, відповідно, і всіх її родичів Слуцьких-Чеконських, підваживши легітимність їхнього місця в шляхетській спільноті. Ці події не могли пройти і повз увагу пана забитого, Марціяна Семашка, адже про вбивство Несвіцького як промовистий епізод в історії ворожнечі Дем'яна з Марціяном згадував Миколай Семашко у своїй протестації. Серед осіб, що оточували Марціяна Семашка під час цієї маленької «домашньої» війни на Волині — представники кількох родин, близьких до Несвіцького⁷².

За версією родичів загиблих Гулевичів, Марціян Семашко за підтримки близьких осіб із великою кількістю помічників підстеріг Дем'яна Гулевича, депутата на Люблінський трибунал від Волині, який їхав у справах із наближеними до нього особами, і розпочав бійку. Під час сутички загинув і сам Марціян, і значна кількість його слуг. Родичами загиблого Семашка натомість була озвучена своя історія, за якою саме Гулевичі з помічниками влаштували засідку Марціянові. На суді кожна зі сторін готова була доводити свою правду, однак, як видається, судова тяганина жодних правових наслідків для її учасників не мала.

---

⁷¹ Фіксується низка скарг упродовж кількох місяців перед убивством Яна Несвіцького, внесених Дем'яном Гулевичем на своїх сусідів Несвіцьких (де скрізь фігурує Ян), а також зворотних — від Несвіцьких на Гулевича, про взаємні кривди, побиття, заподіяння шкод майну і підданам, де, зокрема, згадується про вбивство Яном і Сасином Несвіцькими Гулевичевого підданого (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 89 зв., 139–140 зв., 184–184 зв.). Безпосередньо перед убивством, яке трапилося 14 травня, згідно зі скаргою Дем'яна, Ян зі своїм братом Петром і двома родичами Кошками прийшли в дім Гулевичевого підданого Лаврина і згвалтували його дружину (Там само, арк. 438–438 зв.).

⁷² Детальніше про цю історію див. *Старченко Н.* Культура ворожості шляхти Волині...

Приклади відвертої, брутальної жорстокості як відплата за кривди траплялися нечасто, зазвичай у відповідь на попереднє вбивство, яке на інший спосіб відшкодувати без урази для честі роду було неможливо. Дем'ян Гулевич ламав засади суспільного консенсусу, який тримався і на широко вживаній у публічному і приватному просторі ідеї рівності усієї шляхти, і на повазі до чужої власності, яка обіймала не лише майно, а й «фамілію» — усе коло людей, що вважалися *своїми* і чия честь була важливою для пана, адже складала вагому частину його власної. За цих умов полагодити конфлікт було практично неможливо; волення до помсти Яна Несвіцького було почуте і вповні зреалізоване⁷³.

Тож, як бачимо, у спільноті, де важливим регулятором життя було змагання за честь, акти помсти не завжди вдавалося утримати в рамках публічних декларацій чи заподіяння майнової шкоди. Тим більше, що в основі контролю шляхетської корпорації над поведінкою своїх членів лежав не репресивний механізм (ефективність якого теж не є безсумнівною), а система гнучких конвенцій — засудження/схвалення групи, готовність шляхтича рахуватися з нею, інтенсивність тиску, розстановка сил поміж конкуруючими осередками, врешті, важила гострота конфлікту та можливість/готовність переходу до компромісу. Врешті, поранення чи вбивства, заподіяні під час бійки із застосуванням лицарської зброї, сприймалися зазвичай спільнотою як побічний продукт шляхетського способу життя.

Наїзд⁷⁴. Серед найтяжких кримінальних злочинів поруч з убивством фігурував *наїзд*, що маркував шляхетський стиль життя того часу та прислужився до постання чи не найтривалішого і найміцнішого історіографічного штампу — про річпосполитський простір як простір шляхетської сваволі, всуціль нелегітимних практик та домінування права сильного. *Наїздом* чи *нахоженєм* називався напад на дім⁷⁵, що зазвичай супроводжувався захопленням чи/і пошкодженням майна. Характерна риса *наїзду*, відповідно до правових приписів (II ЛС, розд. 11, арт. 1), полягала в злочинному намірі нападника позбавити життя господаря дому («хто бы на чий дом а господу умыслне наехал, *хотечи его забити*»). За правовими

---

⁷³ Детальніше про цей епізод див.: *Старченко Н.* Честь, кров і риторика... — С. 270–287.

⁷⁴ Детальніше див.: *Старченко Н.* Наїзди та грабежі в шляхетському соціумі Волині (1566 р. — початок XVII ст.) // Україна в Центрально–Східній Європі. — Вип. 12–13. — К., 2013. — С. 242–269.

⁷⁵ У I ЛС — «на домъ шляхетский» (розд. 7, арт. 1), у II ЛС — «домъ а господу» (розд. 11, арт. 1), у III ЛС — увесь шляхетський маєток — дім, двір і всі господарчі будівлі (розд. 11, арт. 1). Про еволюцію права на прикладі *наїздів* див.: *Гулевич В.* «Наїзди» у русько-литовському праві XV — кінця XVI ст. // Просемінарій. Медієвістика. Історія церкви, науки і культури. — Київ, 2003. — Вип. 5. — С. 33–63.

приписами, вбивство або поранення котрогось із мешканців маєтку каралося стратою. За відсутності жертв кривдник мав платити 12 рублів за «квалт» (сам факт наїзду), і відшкодовувати заподіяні збитки (II ЛС, розд. 11, арт. 1). За III ЛС поняття наїзду означало напад не лише на дім відповідно до припису II ЛС, а й на шляхетський двір і всі господарчі будівлі, що розмивало характеристику цього виду правопорушення як такого, що скоювалося з метою убивства господаря дому: з тексту відповідного артикулу були також вилучені слова «наехал, хочечи забити» (III ЛС, розд. 11, арт. 1). Водночас відповідальність за вбивство чи поранення під час наїзду поширювалася не лише на ініціатора наїзду, а й на його помічників: за вбивство мали каратися смертю всі особи, що брали участь в акції, за поранення платив «своєю головою» лише «принципал», тобто ініціатор, однак помічники мали сидіти у нижній вежі (тобто на долі) рік і шість тижнів.

Паралельно з артикулом, присвяченим наїзду на дім, у II ЛС була також норма, що регулювала відповідальність за наїзд на маєток в цілому («на чие именье, на село, на люди») з метою грабунку, де карою для нападника, навіть у випадку поранення підданих, була плата за гвалт і рани, а також відшкодування втрат «з навезкою», додатковою виплатою понад реальні втрати скривдженого (розд. 11, арт. 21). Поняття «наїзду» широко вживалося також на означення чи не найпоширеніших правопорушень, пов'язаних із захопленням сусідських ґрунтів, маєтку («квалтовное выбитье держанья») і підданих⁷⁶. Карою за цей переступ теж була плата за «гвалт» і відшкодування втрат з «навезкою» — (II ЛС, розд. 4, арт. 69).

Тож законодавці фіксують такі мотиви наїздів: на дім — з метою убивства господаря дому (супутніми обставинами були зазвичай шкоди), на маєток — з метою грабежу, на ґрунт — з метою його захоплення. Попри широке уживання поняття «наїзду» щодо низки правопорушень, пов'язаних із нападом на маєток, вчиненням шкод, пораненням чи вбивством підданих/слуг під час таких актів, у судовій риторичі наїзд як тяжкий злочин, за який шляхтич міг поплатитися головою, відмежовували від інших його видів, вводячи поняття *кримінальний/некримінальний наїзд*. Утвердилося уявлення про кримінальний наїзд як збройний напад на дім з наміром поранити чи вбити господаря, під час якого відбулося кров-

---

⁷⁶ Див., наприклад, розвідку про шістдесятилітню боротьбу за збирання володінь Сенютами і способи досягнення свого у: *Собчук В.* Суперечки Сенют і Ярмолинських за маєтки наприкінці XVI — початку XVII ст. // *Соціум. Альманах соціальної історії*. К., 2010. — Вип. 9. — С. 136–158. Автор також зауважує загострення боротьби за межі з 50-х рр. XVI ст., що було пов'язане з «інтенсифікацією залюднення володінь та суміжних із ними «нічийних» просторів».

пролиття. На необхідності поєднання всіх цих обставин для класифікації наїзду як кримінального часто наголошували під час судового процесу.

За правовими приписами факт наїзду постраждалий передусім мав оповісти *околичним* сусідам-шляхті, тобто тим, чії землі межували з його маєтком (а у випадку їх відсутності — урядникам-шляхтичам чи навіть підданам у сусідських маєтках), потому — заявити про це в гроді і взяти возного для освідчення шкод; і скарга, і визнання возного фіксувалися в актових книгах. На судовому процесі позивач доводив оскарження з допомогою свідчень сусідів, яких він сам на початковому етапі інформував про наїзд, визнання возного (чи випису із судових книг) і, найголовніше — присяги. Однак спосіб доведення мав свої особливості залежно від заподіяної під час наїзду шкоди. Так, у випадку вбивства котрогось із мешканців дому позивач мусив підтвердити оскарження присягою разом із двома свідками-шляхтичами; якби свідків бракувало, могли присягати дружина і дорослі діти або й слуги. У випадку поранення — нападнику загрожувала смертна кара лише у тому разі, якщо постраждалий на підтвердження обвинувачень присягав разом із шістьма свідками; якщо ж такої кількості бракувало, то достатньо було і трьох осіб, проте покарання пом'якшувалося — скарання «на горло» замінювалося на дванадцяти-тижневе ув'язнення у замку і сплату 12 рублів «за гвалт»⁷⁷. Якщо присягав лише сам поранений, оскаржений відшкодовував виключно вартість ран. Коли убитих і поранених не було, позивач теж мав доводити факт наїзду і втрат присягою разом із двома свідками, а винний платив за «гвалт» і заявлені шкоди (розд. 11, арт. 2).

Однак справа зі свідками не була такою простою, як може здатися на позір. «Околичних» сусідів-шляхту чи їхніх шляхетних слуг «робила» свідками сама зацікавлена сторона, забезпечуючи їх інформацією про подію. Попри дозвіл брати за свідків, у випадку відсутності шляхти, також осіб нешляхетного стану, довірою у суді користувалися зазвичай

---

⁷⁷ Попри те, що спосіб доведення і кари за наїзд залишилися приблизно такі ж, однак загальна тенденція III ЛС — посилення відповідальності за злочини — зберігалася. Так, за вбивство під час наїзду смертна кара загрожувала не лише його ініціаторові, а й помічникам. За сам факт наїзду, окрім плати за «гвалт», передбачене було додатково дванадцятитижневе ув'язнення у замку для всіх учасників нападу. У випадку присяги пораненого з двома свідками (а не з шістьма), винуватець, окрім сплати за «гвалт» і шкоди, також мав сидіти двадцять чотири тижні на дні вежі. Навіть якщо на доведення обвинувачення присягав лише сам поранений без свідків, то й у цьому разі оскаржений мав платити за рани, однак звільнявся від платні за «гвалт» і шкоди. Також за заподіяння лише самої шкоди, якщо скривджений доводив її через присягу разом з двома свідками-шляхтою або трьома-нешляхтою, передбачалося не лише їх відшкодування і плата за факт «наїзду», а й ув'язнення на 12 тижнів (III ЛС, розд. 11, арт. 2).

лише зізнання шляхти, адже загальною настановою було — «плебеюс шляхтича наганяти не може»⁷⁸. Таким же чином (чи майже таким) забезпечувалося і вознівське освідчення наїзду: його письмовий варіант зазвичай готувався самим потерпілим, отже, події і втрати подавалися там у найвигіднішому для нього світлі.

У наїзді брали участь разом із ініціатором його приятелі та слуги, а часто — лише вони з ініціативи зацікавленої особи. Напади нерідко відбувалися вночі, за відсутності господаря, тож скривджений мав присягати, не маючи певності щодо особи свого головного супротивника, а за ним це робили й свідки, які зазвичай знали ще менше, аніж обвинувач. Як зауважував Анджей Фрич-Моджевський, не існувало в Речі Посполитій звичаю, коли перед присягою свідків би запитували, чи справді вони бачили те, в чому зібралися присягати, а чи лише чули про подію⁷⁹. Тож вимога присягати за всіх цих обставин мусила суттєво гальмувати завершення справи.

У випадку наїзду слуг скривджений мав спочатку здійснити спробу отримати відшкодування поза судом, за домовленістю з їх паном, і лише у випадку його відмови — позивати особисто пана до суду про наслання, тобто, у суді позивач мав довести злочинний намір свого супротивника. Для виявлення всіх обставин тяжких кримінальних злочинів від 1578 р. спорадично, а з кінця 80-х рр. зазвичай практикувалася шкрутинія (*scrutinium*), яку призначав чи дозволяв на вимогу сторони/сторін суд, тобто опитування на суді свідків (під присягою чи шляхетським словом), наданих самими зацікавленими особами. Однак і в цьому разі йшлося про лояльних до зацікавленої сторони осіб, джерелом чиїх відомостей зазвичай були чутки, або надана самим «шкрататором» інформація⁸⁰.

Скарги зазвичай вказують на існування поміж контрагентами давніх суперечок, де наїзд, що подавався на рівні риторики як спроба остаточного поррахунку з супротивником, і суд були лише окремими актами, вмонтованими у шлейф взаємних кривд (див. № 187–188). Досить часто наїзд був відповіддю на попередній наїзд супротивника, тож вони датовані одним днем або наступним, однак зображають різні епізоди проти-

---

⁷⁸ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 469.

⁷⁹ Frycz Modrzewski A. O poprawie Rzeczypospolitej księgi czwore... — S. 281–282.

⁸⁰ Старченко Н. Scrutinium як інквізиційний елемент у судочинстві Волинського воеводства (70-ті рр. XVI — початок XVII ст.) // Записки наукового товариства імені Шевченка. Праці Історично-філософської секції. — Т. ССLXIV. — Львів, 2012. — С. 171–195. Про обставини провадження шкрутинії в конкретній справі, з приводу оскарження Настасі Охлоповської у вбивстві чоловіка, див.: Її ж. Звинувачення дружин у вбивстві чоловіків: жіноча жорстокість, чоловічі фобії чи матеріальний розрахунок родичів (Волинь останньої третини XVI ст. — першої третини XVII ст.) // Соціум. Альманах соціальної історії. — № 13–14. — С. 103–105.

стояння. Прикладом може слугувати історія, що постає зі взаємних скарг Костянтина Колпитовського та його братів Костюшковичів-Хоболтовських (див. № 121–124). Версія однієї з них — наїзд із метою вбити, а другої — напад без попередження на добровільній дорозі. Обидва звинувачення стосувалися злочинів, які, відповідно до правових приписів, каралися смертною карою і позбавленням честі, однак ішлося радше про конкуренцію в рамках судової риторики, аніж про обмін насильницькими актами в обсягах, зафіксованих у джерелах. Так, Костянтин Колпитовський, оповідаючи про свої дії, апелює до безумовних християнських цінностей та ідеальних шляхетських настанов — милосердя, відмови від жорстокості, прощення своєму ворогові образ і кривд, непотвильнення злу. Треба визнати, що за рівнем розбудови мотивацій своїх вчинків Колпитовський був поза конкуренцією. В рамках цієї моделі перебувають і деякі його жести, засвідчені й супротивниками: Колпитовський поранив Івана Костюшковича-Хоболтовського і полонив його, однак повідомив родичів про його ув'язнення і потому віддав дружині; увірвався з помічниками у двір, вчинив стрілянину, але збитки виявилися мінімальні; нападники захопили слугу, побили, але не заподіявши поважних ушкоджень, вивели за межі двору і відпустили. Тож конфлікт, попри низку насильницьких актів, що представлялися формально як кримінальні, слугував засобом боротьби за символічний капітал. Саме тому скарги про наїзд інколи фальсифікували. У таких випадках подальший судовий процес був лише засобом у війні з супротивником задля його ославлення, аби «на почтивом был доткнений»⁸¹.

Утім, траплялися справи і з поважнішими наслідками, однак доволі нечасто. Прикладом може бути розгалужена історія, де кожна зі сторін у суді подавала свій варіант події: одна — як наїзд на дім, під час якого в результаті захисних дій господарів загинуло кілька нападників, друга — як сплановану засідку з метою убити (див. № 232–236). Після судових баталій у гродському суді справу передали на Трибунал, як це зазвичай траплялося. Тож тривалі війни між сусідами, де сторони зазвичай мінялися позиціями «нападник-скривджений», у певний момент переходили на етап судових суперечок, що, втім, не скасовувало й повсякденного, ситуативного протистояння. У деяких випадках акції готувалися, а подеколи вони могли мати й випадковий характер.

До збірника включені й скарги на наїзд Миколая Боговита-Шумбарського на двір кременецького гродського писаря Григорія Дедеркала у Шумбарах, що завершився, на відміну від багатьох інших випадків, смертю господаря і його родича (див. №№ 174–175). Дві подібні скарги,

---

⁸¹ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 546 зв.–550.

що відрізняються лише незначними деталями, можуть слугувати на позір ілюстрацією шляхетського беззаконня, однак при детальнішому аналізі демонструють особливості шляхетської культури ворожості. Перша скарга належала слугі Дедеркала Миколаю Ульхимовському, який, схоже, не був присутній в домі під час нападу, а довідався про нього з якихось джерел. Слуга оповідав, що Миколай Боговитин, зібравши кількасот осіб, озброєних вогнепальною зброєю, упродовж двох днів — 5 і 6 грудня 1594 року — наїздив на маєток Шумбари з метою заподіяти шкоду здоров'ю господаря, добивався до двора, чинив стрільбу та, в результаті, понищив майно і поранив слуг та підданих. Потому оточив маєток своїми людьми і 7 грудня надвечір, під час наїзду на дім, поранив Григорія Дедеркала пострілом у спину, також життям поплатилося двоє його шляхетних слуг. Далі Боговитин повіз писаря до свого маєтку, де усіляко знущався над ним; тіла ж убитих невідь-де подів. І хоч матері і дружині Дедеркала вдалося тієї ж ночі визволити його з ув'язнення, однак десь за годину потому він помер у своєму домі від ран.

9 січня наступного року до актових книг була внесена скарга дружини Григорія Дедеркала, яка загалом повторювала скаргу слуги, однак містила цікаву деталь: напередодні наїзду, 4 грудня, Миколай Боговитин прислав до писаря лист, званий *одповіддю*, з образливими словами і погрозами. У тексті скарги також наголошувалося на особистій участі Боговитина у розправі. Однак справа про вбивство, розпочата у кременецькому гродському суді за ініціативи сестер Григорія Дедеркала, мала несподіваний поворот⁸². 4 липня 1596 р. Миколай Боговитин, у відповідь на неправдиве, за його словами, звинувачення в убивстві, виводив шквуринію перед сестрами небіжчика. За твердженням оскарженого, на момент наїзду і вбивства він перебував у своєму маєтку, більше того — Дедеркало отримав рани раніше, під час наїзду на його, Боговитина, маєток Горбівці, про що він був поінформований своїми горбівецькими підданими. А потому разом із шістьма шляхтичами відповідач присягнув, що в наїзді участі не брав, і був звільнений від оскаржень на вічні часи.

Всі ці обставини дозволяють подивитися на справу не як на одиничний акт, що вирізнявся серед інших подібних особливою жорстокістю, а як на епізод у давньому конфлікті поміж сусідами⁸³. Якщо наїзд

---

⁸² Там само, ф. 21, оп. 1, спр. 32, арк. 30–32 зв.

⁸³ Маєток Шумбари був родовою власністю Боговитинів; половину його тримав Миколай за розподілом його батька Миколая з братом Павлом. Григорій Дедеркало, найімовірніше, отримав частину Шумбар через шлюб з Луцією Любешовською, вдовою по Федору Войничу Боговитину (див.: *Собчук В.* Боговитинівичі: геналогія і маєтки // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. — Київ–Львів, 2004. — С. 509). Зазвичай присутність чужака у родових гніздах сприймалася вкрай негативно.

Дедеркала на Горбівці таки відбувся, що цілком правдоподібно, то Боговитин міг у відповідь через «цедулу» оголосити йому про помсту, а наїзд на Шумбари якраз і був її втіленням. Якщо ж *одповідь* передувала наїзду на Горбівці, то тоді писар таким чином спробував отримати реванш за листовну образу. У кожному варіанті *цидула одповідна* засвідчує тривалість конфлікту, існування взаємних кривд та стратегій, до яких удавалися сторони під час сусідських воєн.

В історії з наїздом на двір Григорія Дедеркала важливими є кілька моментів: маркування наїзду як лицарського акту через письмове оголошення про помсту («под претекстом якоес отповеди, картелиушь усчипливый с похвалкою на здоровье брата их до двора их шумбарского прислалъ»); наїзд як насильницька дія, до якої вдавалися у разі заданих образ; сконструйованість скарг і неповнота джерельної бази, через які історик легко потрапляє в пастку зазвичай пропонованої однією зі сторін версії.

Тож зупинюся на тих функціях наїзду, які підважували його характер як кримінального злочину та сприяли його поширенню в спільноті. У контексті шляхетської культури наїзд був передусім звичним актом помсти в боротьбі за підтримання своєї честі. Саме так Юрій Лясота (а з ним і решта представників шляхетського загалу в аналогічних ситуаціях) пояснював акти насильства, вчинені Яном Огоновським: «...яко себе от мене кривду менят, мене на маетност кгвалтовне наежчали, кгвалты, бои и шъкоды починили»⁸⁴. Тобто, наїзди і супровідні їм дії були відповіддю ображеної сторони на *кривду* недоброзичливців. А що шляхтичеві передусім ішлося не про фізичне знищення супротивника, а про відновлення рівноваги через поражунок актів кривди і сатисфакції, то й наїзд, метою якого, за правовими приписами, було вбивство господаря, закінчувався традиційно пошкодженням і захопленням майна, а також побиттям і пораненням підданих і слуг як заміщувальних об'єктів щодо свого власника. Якщо додати до цього демонстративність, публічність як обов'язкову умову наїзду, втягування до ворожнечі великого числа родичів і приятелів, то спадає на думку певна заданість такого сценарію, добра обізнаність із ним учасників акції. Обов'язковим елементом цього *спектаклю* було оголошення про помсту, а також традиційний початок наїзду, коли на підступах до маєтку нападники зчиняли крик, стріляли, били в бубни чи сурмили. З одного боку, ці обставини присутні у скаргах потерпілих як ознака свавілля, а, з іншого — їх відсутність викликала обурення з приводу невластивої для шляхтича поведінки супротивника. У багатьох випадках і сам наїзд був символічним оголошенням про

---

⁸⁴ ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 284.

помсту, де сторона, під'їжджаючи під двір, випускала пару, осипаючи супротивника лайливими словами та завдаючи йому мінімальних шкод.

Барвистими деталями сповнений опис наїзду Станіслава Граєвського на двір Івана Чаплича-Шпановського. За наказом нападника його слуги влаштували у дворі «гонитву» на конях зі списами⁸⁵, викликаючи Чапличевих слуг на поєдинок. Сам же Граєвський, «открываючи и подни-маючи кошули, невстыдливе бегал» (що мусило означали знак зганьблення — часткове оголення сідниць), а потому, заглядевши церкву перед двором, «отбивши замок до церкви, яко один поганин, впадши в цер-ковъ, без боязни Божее и встыду прироженого начиня церковныи по-свещеныи переворочаль, рызы розметал, злоречиль, а на его милость пана войского [...] грозил, отповеди и похвалки чинил»⁸⁶. Стрільянина по двору з луків та вогнепальної зброї була звичним актом при наїзді і виконувала радше психологічну функцію застрашування, аніж завдавала реальних шкод: «припадши праве в двор мой, з лука колко раз стрелил, окна и двери посець и повыбиял»⁸⁷.

У наїздів була ще одна, вкрай специфічна функція, якою, за словами Анджея Фрича-Моджевського, виправдовувалася шляхта — вправління у військовому ремеслі; лише «домашні воєнні виправки не дозволяють скніти в бездіяльності ані куняти в розкошах», вчать їздити верхи та вправно володіти зброєю. Тож завдяки такій школі військового мистецтва шляхетська молодь готується стати при потребі на герць з ворогом⁸⁸. Лише люди, що мстяться за свої кривди, завжди мають доброго коня і готову до використання зброю: «Вони завжди ніби на сторожі: не засид-жуються на учтах, не зловживають вином, не сплять на м'яких ложах, але, як на війні, завжди напоготові. Хай тільки хтось швидше пробіжить повз дім, хай сильніше застукає до брами, хай крикне трохи гучніше — вже вони на всякий випадок готові. Кінь стоїть осідланий до битви, сам вершник завжди взутий, при шаблі і в броні»⁸⁹. Саме таке розуміння наїзду — як лицарських воєнних акцій, спрямованих на недоброзичливців з метою помсти, пояснює широке використання в них «знаков военных» — бубнів, труб⁹⁰, прапорів, хоругв⁹¹, гаківниць, возів та інших «воєнних приправ»⁹², «розмаитой брони, войне належачой»⁹³.

⁸⁵ Слово «гонитва» уживалося, зокрема, на означення лицарського турніру.

⁸⁶ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 413–414.

⁸⁷ Там само, спр. 46, арк. 363.

⁸⁸ Frycz Modrzewski A. Dzieła wszystkie: W 6 t. — Warszawa, 1954. — Tom II. Mowy. — S. 72.

⁸⁹ Ibidem. — S. 71.

⁹⁰ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 61, арк. 277 зв.

⁹¹ Див., скажімо, скаргу Станіслава Вориського на слуг і локацьких підданих князя Романа Сангушка, «околкосот чоловіков», які наїхали на його масток Ворище «з

Попри те, що завдана під час наїзду шкода сприймалася законодавцями не як мета наїзду, а як супутня йому обставина, у скаргах домінувала саме ця складова правопорушення — пошкодження і привласнення чужого майна. Погрози вбити, що часто лунали в шляхетському середовищі, поєднувалися з обіцянкою заподіяти шкоду майну — спалити, знищити, захопити: «Не толко забити, але з домом спалити и маетност забрати мел»⁹⁴. Зазвичай реалізовувалася друга їх частина.

Тож саме на цій обставині — відсутності жертв наїзду, вибудовували лінію захисту адвокати, намагаючись перекваліфікувати наїзд як кримінальний злочин у інший тип правопорушення зі значно м'якшими покараннями. Звернімо увагу на справу, розпочату у луцькому гродському суді Миколаєм Дорогостайським проти кн. Костянтина Острозького, з наказу якого, за словами обвинувача, був здійснений наїзд і захоплення Чернчицького монастиря. Уповноважений князя стверджував, що оскільки під час наїзду обійшлося без жертв, а були заподіяні лише шкоди, то справа не мала кримінального характеру. На цій підставі гродський суд припинив провадження процесу і запропонував перенести справу до відповідної інстанції — земського суду⁹⁵.

У залежності від перебігу наїздів і вчинених шкод польський дослідник шляхетського насильства Марцін Камлер пропонує розподіляти їх на три групи⁹⁶. До першої можна зарахувати ті випадки, коли нападники вдиралися до двору, заподіювали шкоду майну, забирали частину його з собою, били і завдавали ран підданам і слугам. Прикладами можуть слугувати кілька наведених вище справ. Автори робіт про наїзди одностайні в тому, що за слабкої судової системи вони були своєрідним регулятором кривд між шляхтою, вирівнюючи на такий спосіб втрати сторін (матеріальні, психологічні, символічні)⁹⁷.

До другої групи належали нечасті випадки захоплення маєтку («*вибитте з держання*»), які хоч і трапляються, однак досить рідко.

розньимъ оружемъ, войне належачим, з стрелбою, гаковницами, ручницами, сагайдаки, ошепы, в панцырахъ, в зброях, яко одень посторонный неприятел» (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 160 зв.) чи, скажімо, обставини наїзду за участі трубачів (Там само, спр. 12, арк. 260 зв.).

⁹² Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 639–639 зв.

⁹³ Там само, спр. 46, арк. 359 зв.

⁹⁴ Там само, арк. 314.

⁹⁵ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 304–305 зв.

⁹⁶ *Kamler M. Przemoc między szlachtą sieradzką w XVII wieku.* — Warszawa, 2011. — S. 132–133.

⁹⁷ *Pugacewicz I. Porządek sąsiedzki przemocą regulowany. O organizacji i funkcjach zajazdu w II poł. XVII i w XVIII wieku // Białostockie Teki Historyczne.* — 2006. — Т. 4. — S. 127. *Golec D. Zajazdy na Kujawach w XVII i XVIII wieku // Przegląd Historyczny.* — 1982. — Z. 3–4. — S. 293.

Зазвичай вони мали своїм підгрунтям право нападника на володіння цією нерухомістю, що з якихось причин було порушене (або поважні претензії на таке право). За слабкої виконавчої влади повернення маєтку навіть за наявності позитивного декрету було для власника досить проблематичним, якщо йому чинили спротив. Тож скривджений мусив брати ініціативу в свої руки. Скажімо, власник маєтку, відданого в оренду чи заставленого, незадоволений господарюванням на його нерухомості, міг приватно вдатися до покарання недбальця (чи, радше, особи, що намагалася максимально використати чужу власність). Адже повільність доведення справедливості перед судом та немала його вартість могли остаточно довести маєток скривдженого до руїни. З правової позиції такі акти були незаконні, порушували попередньо укладені домовленості, однак для власника (а зазвичай і для шляхетського загалу), вони мали справедливий характер. Звернімо увагу на справу, що розглядалася у луцькому гродському суді, по скарзі Яна Циминського на кн. Юрія Пузину про «кгвалтовное вибите» з ґрунту. Натомість князь твердив, що той ґрунт є його власний, попередньо відібраний Циминським, про що йшлося на процесі в земському суді. Врешті, обидві справи, і про належність спірної нерухомості, і про наїзд та захоплення ґрунту, виявилися в Трибуналі⁹⁸. Часто і протилежна сторона розуміла справедливість таких дій. Щоправда, у деяких відомих скаргах звучить такий мотив обов'язкового звертання до суду, навіть якщо правопорушник мав підстави для захоплення майна супротивника: «Прето не брат было кгвалтом и не отыймоват села Белашова, а позват, за чим пан Риминский держить»⁹⁹; «Если розумяль якую вонтьгпливость, не наездзати было, але правемь ся коньтенътовати»¹⁰⁰.

Через наїзд інколи регулювалися відносини власності між паном і слугою (патроном і клієнтом), якщо пан, незадоволений службою свого «партнера», за яку платилося нерухомістю, вирішував розірвати стосунки. Маєток надавався слuzі зазвичай під запис певної суми грошей, тобто в надавчому листі зазначалося, що пан чи його нащадки можуть повернути свою власність лише за умови виплати слuzі чи його нащадкам обумовленої суми. Тож слуги у своїх скаргах акцентували увагу на неправовому, без остаточного розрахунку, відібранні паном майна, а той у відповідь звинувачував їх у зраді — найстрашнішому переступі для слуги з точки зору шляхетських цінностей, що мусило звільняти патрона від будь-яких попередніх зобов'язань.

---

⁹⁸ ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 61, арк. 245 зв.–247 зв.

⁹⁹ Там само, спр. 65, арк. 660–666.

¹⁰⁰ Там само, спр. 61, арк. 340 зв.

Третю групу складала випадки, де метою нападника було застрашити супротивника. Під час таких актів обмежувалися криками «бий, забий», різноманітними погрозами, інколи викликами на поєдинок і стрільниною по двору. Тобто такі наїзди водночас можна кваліфікувати як *одповіді*. Втім, перший і третій варіанти, які виділяє Марцін Камлер, насправді дуже тісно пов'язані між собою; йдеться хіба про певні модифікації, які практично не надаються для розмежування. Шкоди, що не були заздалегідь плановані, могли залежати від ситуації, скажімо, від розстановки сил, укріплення маєтку, потенціалу захисників, запалу нападників. Вони могли виникнути під час наїздів, які мали від початку метою лише психологічний тиск чи оголошення про помсту, однак у випадку силової відсічі господаря змінювали свій характер. За таких обставин могли бути жертви з обох боків, однак вони зазвичай не були метою нападу, навпаки — жорстокість загалом контролювалася. Врешті, і сам Марцін Камлер твердить, що підрахувати кількість наїздів практично неможливо, бо за описами в джерелах важко сказати напевно — йшлося про реальний наїзд чи лише про варіант погрози супротивникові¹⁰¹.

Поняття «наїзду» уживалося і на означення чи не найпоширенішого виду шляхетських правопорушень — наїзду на сусідній ґрунт та його захоплення (розд. 11, арт. 21) під час конфлікту. Спільні межі між маєтками були сталою причиною ворожості, що практично не надавалася до ліквідації. Такі конфлікти зазвичай втягували у ворожнечу велику кількість осіб. Цей переступ описували за звичною для наїзду схемою (цілком можливо, що саме так він і відбувався): наїхали на ґрунт «конно, зброино, з оружемь, воине належачим»¹⁰². Суперечки за межі між сусідами тягнулися роками, а то й десятиліттями, упродовж кількох поколінь власників, де періоди відносного замирення чергувалися з моментами жорсткої конфронтації. До ворожих актів могли підштовхувати панів і самі піддані, які, своєю чергою, не проти були заокруглити свої землі за рахунок сусідів — підданих іншого шляхтича¹⁰³. Тож пани, зобов'язані захищати залежних від них осіб, втягувалися у з'ясування стосунків. Кожен із супротивників уважав спірний ґрунт своїм, тож заявляв про свої претензії не лише у суді, а й усіма можливими засобами. Різниця між нападом на маєток чи ґрунт (*наїзд/нахоженє*) і його захопленням (*вибиття*), хоч і зауважувалася в окремих випадках¹⁰⁴, однак сприйма-

---

¹⁰¹ Kamler M. Przemoc między szlachtą sieradzka... — S. 26.

¹⁰² ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 230 зв.–231 зв.

¹⁰³ Там само, спр. 19, арк. 236–236 зв.

¹⁰⁴ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 488–491: Іван Бобрикович, адвокат владики Феодосія у справі за скаргою кн. Катерини Загоровської з Чорторійських про наїзд на її

лася шляхетським загалом як досить умовна. Так, низка судових процесів, зініційованих за скаргою про наїзд на ґрунт чи його захопленням, містить адвокатські репліки про те, що йшлося насправді про межові претензії, де важко визначити власника, відповідно, ці справи мають кваліфікуватися як суперечки про володіння¹⁰⁵.

Із цими двома правопорушеннями — *наїздом* і *вибиттям* — тісно пов'язаний і *ґрабіж*, тобто явне, неприховане захоплення рухомого майна як позасудове відновлення порушених майнових прав, відшкодування збитків, боргів чи образ (під поняття *ґрабіж* потрапляло і правове відібрання майна за судовою ухвалою уповноваженими до того особами у відповідності з усталеними процедурами)¹⁰⁶. Далеко не всі такі правопорушення доходили до суду, адже особи, щодо яких був здійснений *ґрабіж* у відповідь на попередньо завдану ними кривду, часто розуміли справедливість дій супротивника¹⁰⁷ (див. № 69). Інколи *ґрабіж*, як і у випадку *наїзду*, являв швидкий спосіб отримання справедливості. Так, у відповідь на скаргу Себастьяна Прибики на Тимофія Свищовського про *ґрабіж* коней і речей, коли він «добровільною» дорогою їхав зі Свишова, обвинувачений заявив, що ті всі пограбовані речі належать його підданому і були в нього вкрадені. Суд наказав Тимофієві Свищовському присягти на підтвердження своїх слів¹⁰⁸.

Зазвичай *ґрабіж* уважався переступом, типовим для конфліктних сусідських взаємин «естли бы се стало *суседови от суседа*»¹⁰⁹, однак оскарження у *ґрабежі*, як і в *наїзді*, могло бути подане як образа для шляхтича. Пригадаймо наведену вище справу про звинувачення Ісаком Дьогтем Федора Загоровського у *ґрабежі* на дорозі коней в домі Якуба Крушинського.

Важливим критерієм відмінності між кримінальними злочинами і так званою «кривдою простою» був намір зловмисника — убити чи поранити, свідомо заподіяти шкоду супротивнику тощо. Саме намірами відрізнялися *наїзд* і *ґрабіж* від зовні подібного до них *розбою* — нападу на особу на добровільній дорозі з корисливою метою, часто — із засідки, що вважався невідповідним шляхетському стану, таким, що ганьбить честь

ґрунт, заявив, що оскільки була лише нанесена шкода, а вибиття не було, то й справа належить земському судові

¹⁰⁵ Там само, арк. 524–530 зв.

¹⁰⁶ *Малиновский И.* Учение о преступлении по Литовскому Статуту. — Киев, 1894. — С. 138; *Бутейко В.* Відображення форм іллегітимного та легітимного насильства у приватних поняттях Великого князівства Литовського (на матеріалі Литовських Статутів 1529; 1566; 1588 років) // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. — К.: Інститут української археографії, 1999. — Т. 3. — С. 62–63, 75.

¹⁰⁷ ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 211–211 зв.

¹⁰⁸ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 61, арк. 243 зв.–244 зв.

¹⁰⁹ Там само, спр. 31, арк. 718.

шляхтича. Звичайно, на дорозі траплялися і «лицарські» сутички між шляхтою, і *грабіж*, однак саме розбій, суттю якого було привласнення чужого майна (*лун*) з метою збагачення, що часто поєднувалося із замахом на особу, мав каратися смертю. Власне всі злочини, які чинилися таємно і мали корисливу мету, передусім розбій, крадіжка, фальшування, вважалися невластивими для шляхтича, тож звинувачення у їх скоєнні автоматично сприймалися як образливі для шляхетської честі і мали каратися втратою «горла» і честі.

Отже, наїзд — найпоширеніше, суто шляхетське правопорушення, за скоєння якого можна було поплатитися честю і головою — обвинувачі подавали як тяжкий злочин, а оскаржені у відповідь намагалися переінтерпретувати його як злочин проти майна, що відшкодовувався грошовою компенсацією. Захоплення маєтку і/чи ґрунтів шляхта вважала суперечками за спірне майно, а грабіж — як супутню їм обставину. Всі ці дії хоч і були нелегітимними, однак вкладалися в логіку шляхетських уявлень про добро і зло, де головним регулятором була шляхетська честь і добра слава. Тож, окрім матеріального підґрунтя, вони були специфічною формою порухунків за уразу для честі, актами двобою поміж супротивниками за добру славу у спільноті, особливим *лицарським* правом, за допомогою якого відновлювалася справедливість.

Судова система

Окрім інформування про конфлікт широкого загалу, чому сприяла публічність місць, де він оприявнювався, та особливі ритуали ворожості, які його супроводжували, важливим для шляхти було також введення конфлікту у правове поле. Причому йшлося не лише про скарги постраждалої сторони; легітимізувати свої дії намагалися і кривдники. Відповідно, суд ставав одним із важливих етапів перебігу ворожнечі.

Однак варто зауважити, що суд у досліджуваній період не можна сприймати виключно як інститут, через який влада реалізувала свої функції — визначати і карати винного; судовий процес уважався передусім приватною справою скривдженого, за допомогою якого утверджувалася справедливість¹¹⁰. Тож слідчі процедури, що передували суду, провадилися руками самого потерпілого. Сам же процес мав змагальний характер, де сторони обмінювалися аргументами та контаргументами (цей обмін називався *контроверсіями*), а судді виконували роль арбітрів, що зважували вагомість та правові підстави запропонованих доказів. Зазвичай обвинувачений від початку намагався знайти похибки процесуального

---

¹¹⁰ Там само, спр. 61, арк. 302 зв.: «право писаное [...] пред ся розказует одьдати кождьому, што чиего есть».

характеру, які б дозволили призупинити справу ще до початку контроверсій, а якщо до них доходило — намагався завершити процес апеляцією. Тож більшість справ у судах першої інстанції переносилися на королівський суд або до Трибуналу. Однак і трибунальський декрет не ставив крапку в порахунках сторін, адже зазвичай він передбачав присягу для однієї з них на найближчих засіданнях гродського чи земського суду через шість тижнів після ухвали. Присяга — найпоширеніший спосіб доведення, до якого зверталися як до основного доказу вини/невинуватості у справах про насильство над особою, а також як до допоміжного — у майнових, мала би сприяти пришвидшенню судового вирішення суперечок. Натомість вона призводила до затягуванню справи, адже гріхом вважалося не лише присягати, а й спонукати свого супротивника до присяги (див. № 38). Складні стратегії сторін у судовому процесі, пов'язані з присягою, засвідчують кілька актів, вміщених до збірника (див. №№ 68, 69, 71, 201, 212).

Розмова про судову систему та відносно повна добірка джерельних матеріалів, що могли би прислужитися верифікації висловлених тез, вимагає спеціального місця через велику кількість проблем, які стосуються даної теми. Тож у збірнику представлені одиничні акти, дотичні до функціонування судової системи; переважно це скарги на суддів, декрети, перебіг процесу, пов'язані зі специфікою культури ворожості. Серед них — судові процеси з приводу виклику на поєдинок (див. № 242–245, 159, 162), наїздів, грабежів тощо (№№ 69, 70, 126, 156, 212, 214–216, 227, 233–236). Однак навіть ці уривкові матеріали вирізняються багатоаспектністю, що дозволяє скласти бодай побіжне уявлення про функціонування судочинства. Так, декрет луцького гродського суду в справі єврея Маєра Абрамовича як позивача з відповідачем Томком Ощовським, оскарженим у нападі на орендовану євреєм корчму, його побитті та грабежі майна, містить такі питання: 1) проблема компетенції гродського та земського судів, яка часто ставала підставою для відкладення справи (скажімо, відповідачі у гродському суді намагалися довести, що звинувачення не має кримінального характеру і тому справу потрібно перенести до земського суду); 2) правова дієздатність шляхтянки; 3) проблема шляхетської честі, адже відповідач твердив, що справа має бути відкладена, бо позов переповнений образливими словами, які зачіпають його честь, найдорожчу річ для шляхтича; 4) правова культура; 5) маніпуляції з присягою як способом затягнути справу тощо (див. № 216).

Складнощі провадження процесу та спроби відповідача перекваліфікувати тяжке правопорушення на таке, яке в уявленнях шляхетської спільноти було прийнятним у боротьбі за честь, демонструють відповідні акти¹¹¹. Зокрема, неможливість для історика (а цілком можливо, що й для

¹¹¹ Див.: *Старченко Н.* Честь, кров і риторика... — С. 331–335.

суддів) визначитися з позиціями «винуватець-жертва» засвідчує процес, який став наслідком конфлікту між панами Марковськими та їхнім сусідом Яном Павловичем (див. № 232–236).

До збірника також вміщена справа, яка є прикладом слабкості виконавчої влади, а саме — відмова винуватця виконати трибунальську ухвалу (див. № 61). Згідно з нормою II ЛС (розд. 4, арт. 67), якщо особа, яка програла процес, не відшкодовувала готівкою втрати потерпілого упродовж судових засідань, вона мала передати йому за ту суму свій маєток через возного зі свідками до виплати належної готівки. В разі спротиву судовій ухвалі мало скликатися *посполите рушення* (шляхта повіту, а в серйозніших випадках — воєводства), на якому лежало здійснення правосуддя (II ЛС, розд. 4, арт. 67). Конституція 1589 р., за якою Волинське воєводство переходило під юрисдикцію Люблінського трибуналу, змінила порядок виконання (*екзекуції*) вироків. Якщо справа стосувалася земського судочинства, то спочатку до шляхтича, що програв процес, мав прийти суддя із підсудком чи писарем для передачі маєтку. У випадку належності справи до гродського суду виконання вироків покладалося на старосту, а за його відсутності — на підстаросту чи писаря, які мали супроводжувати гродського суддю. В обох випадках при судових урядниках мали перебувати по два возних зі свідками — «шляхтою людьми добрими». У випадку спротиву відповідача справа надсилалася до Трибуналу, який ухвалював *баницію*¹¹² для винуватця, щоправда, засуджений міг апелювати щодо рішення суду. Вирок остаточно вступав у силу через рік і шість тижнів після трибунальської ухвали, якщо порушникові не вдавалося змінити її на свою користь в рамках правових процедур (через апеляцію) або замиритися з потерпілим¹¹³. Тож великої ваги надавали несилловому тиску на засудженого з боку судових урядників і спільноти, а також готовності винуватця добровільно прийняти кару. Врешті, судочинство заходило в глухий кут, якщо баніт, укріпивши свій маєток та озброївши слуг, вперто стояв на своєму. На цьому наголошували луцькі гродські урядники, які, прибувши до маєтку засудженого на баніцію Криштофа Лодзинського, зіткнулися з його відмовою чинити відповідно до трибунальської ухвали — поступитися маєтком на користь супротивника. Тож до актових книг був уписаний суддівський вердикт, який засвідчував безпорадність судочинства у даній і подібних до неї справах:

---

¹¹² Баніція — вигнання за межі держави, оголошення винуватця поза законом із втратою ним усіх прав, зі збереженням шляхетської честі, якої позбавляли в крайніх випадках (інфамія).

¹¹³ Volumina constitutionum. — Т. II. — Vol. 2. 1587–1609. — Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005. — S. 125; Ця конституція була також підтверджена у 1590 р. (Ibid. — S. 153).

«Мы [...], добре се праву и констытуцыи, о одправе речи осужоное учиненое, припатрившисе, далшее науки в неи описанои, яко противко банитови упорному поступовати, не видели есмо»¹¹⁴.

Утім, попри позірну неефективність судової системи¹¹⁵, кількість тих, хто не ставав до суду, коливалася в межах 10%, причому до їх числа нечасто потрапляли особи, що мали би, здавалося, достатньо матеріальних та владних ресурсів для нехтування правосуддям. Адже обвинувачення у негідній поведінці, винесене на суд як публічний простір, зобов'язувало шляхтича очиститися від таких закидів перед спільнотою. Тож судові засідання, де збирався чималий шляхетський загал, були своєрідним форумом для реабілітації, поединком за відновлення доброї слави, однак риторичними засобами.

*Приятельське погодження конфлікту*¹¹⁶

Цілком імовірно, що ті 10%, що не ставали до суду, у підсумку вирішували свої проблеми поза судом. Адже існувала інституція, що досить успішно регулювала конфліктні стосунки членів локальних спільнот — суд полюбовний (третейський суд, приятельське єднання), тобто поагодження конфліктних взаємин за допомогою приватних осіб із ініціативи і за згодою ворогуючих сторін¹¹⁷. Популярність полюбовного

---

¹¹⁴ ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 309 зв.–310.

¹¹⁵ Старченко Н. Про ефективність судочинства на Волині (на прикладі роботи Луцького градського суду 1598 і 1600 рр.) // Український історичний журнал. — 2011. — № 5. — С. 6, 18, 20.

¹¹⁶ Див. справи №№ 4, 5, 6, 8, 9, 22, 24–32, 33, 49, 50, 51, 52, 59, 60, 76, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 95, 97, 101, 103, 179–180, 196, 206.

¹¹⁷ Неможливість оминати цю правову інституцію при аналізі величезного кола питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи на теренах Речі Посполитої, демонструє присутність згадок різного ступеня інформативності про полюбовні суди у більшості комплексних праць з історії права, а також у низці розвідок з окремих правових питань: *Dąbkowski P.* Zemsta, okup i pokora na Rusi Halickiej w wieku XV i pierwszej połowie wieku XVI. — Lwów, 1898; *Rafacz J.* Dawny proces polski. — Warszawa, 1925. — S. 3–5; *Kutrzeba S.* Mężobójstwo w prawie polskim XVI stulecia // *Czasopismo prawnicze i ekonomiczne.* — Roczник XXV. — Kraków, 1929; *Balzer O.* Przewód sądowy polski w zarysie // *Studja nad historją prawa polskiego.* — Lwów, 1935. — T. XV. — Zeszyt 1. — S. 217; *Kutrzeba S.* Dawne polskie prawo sądowe w zarysie. — Warszawa, 1948. — S. 77–78. Їй було присвячене також монографічне дослідження авторства Владислава Доміно: *Domino W.* Sądownictwo polubowne na Rusi w różniejszym średniowieczu. — Lwów, 1938. Про полюбовні суди на українських землях див. також: *Старченко Н.* Полюбовні суди на Волині в останній третині XVI ст. // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. — Київ–Львів, 2004. — 207–228; *Зазуляк Ю.* Зі спостережень над практикою полюбовного судочинства у Руському воеводстві у XV ст. // *Ruthenica.* — К., 2004. — Т. III. — С. 186–205; Польська дослідниця Анна Роснер звернула увагу на недооцінку істориками права

суду серед шляхти Волині забезпечувалася кількома важливими факторами, серед яких чи не найголовнішим була його дієвість як гальмівного механізму у конфліктах членів озброєної спільноти, надзвичайно вразливих щодо питань честі. Метою приятельського контролю було замирення сторін без особливих утрат для їхньої «поштивості», а не пошуки винного і подальший порахунок з ним, що було обов'язковим для судового процесу і часто не лише не припиняло ворожнечі, а й провокувало сторони на її продовження. Тож злочин розглядався передусім як кривда, завдана постраждалому, і порушення стосунків у спільноті; а метою було спільними зусиллями винуватця, жертви та їхніх приятелів, членів того ж соціуму, виправити ситуацію — відновити порушену рівновагу та відшкодувати кривду постраждалого. Тобто засадничими питаннями були — кого скривджено, яка величина втрат та хто їх відшкодуватиме. Порівняймо часто вживану у судовій практиці лексему «срокгост права» (чи «срокгост статutowая») з декларацією суті суду полюбовного: «обычаем угоды приятелское погожали, якобы на обе стороне без шкоды и затруднения болшого было»¹¹⁸; «покой еднаючи, абы кождый при своей справедливости зосталь»¹¹⁹ (див. № 80).

Судовий процес був пов'язаний з фінансовими витратами; часто затягувався зацікавленою стороною з формальних причин на невизначений термін; міг бути обтяжений упередженістю суддів, членів тієї ж таки спільноти. Існувала майже необмежена можливість апеляції до вищої судової інстанції, яка, своєю чергою, затягувала вирішення справи і здорожчувала її. Нерегулярність роботи судових інституцій теж підштовхувала сторони до полагодження суперечок поза судом¹²⁰. Врешті, слабкість виконавчої влади робила проблематичним виконання будь-якої судової ухвали. Тож пошуки справедливості через звертання до суду наражалися на значні труднощі.

Однак, чи не важливішою була зацікавленість самоврядної шляхетської спільноти не стільки у покращенні роботи суду, скільки у збереженні відносної рівноваги поміж своїми членами, чого практично не можна було досягнути на дорогах судочинства. Так, Станіслав Граєвський своє рішення звернутися до приятельського суду пояснював побоюванням поглибити конфлікт: «Фолкгуочи тому, абы за проволокою правною

приятельського еднання і висловила вкрай важливу думку про закорінення його в ментальності і культурі Речі Посполитої, див.: *Rosner A. Tradycja staropolskiego sądownictwa polubownego // Sprawiedliwość naprawcza. Idea. Teoria. Praktyka. — Warszawa, 2005. — S. 37–58;*

¹¹⁸ ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 4, арк. 149–149 зв.

¹¹⁹ Там само, ф. 21, оп. 1, спр. 19, арк. 42.

¹²⁰ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 377–378.

до болшого зашьтя и ростырку не пришло, [...] хотечи тое привести ку поровнаню и згоде»¹²¹. А кн. Юрій Збараський по тривалій судовій тяганині вирішив далі не множити суперечок зі своїм супротивником і перенести поладження стосунків з ним на розсуд приятелів, «в доброй згоде и приязни хотечи з ним мешкати на все потомные часы»¹²².

Такій меті — знайти шляхи для співіснування ворогуючих осіб — було підпорядковане полюбовне судочинство, де намагалися врахувати інтереси всіх, знайти основу для порозуміння та виробити компроміс із найменшими втратами для честі сторін. Тобто примирення вимагало поступок обох контрагентів. Цілком імовірно, що в багатьох випадках питання про вину не ставилося взагалі, важило, що винуватець погоджувався визнати сам факт кривди і відшкодувати втрати. Часто претензії мали обидві сторони внаслідок тривалості конфлікту, тож обрахунок утрат провадився через їх порівняння. Звернімо увагу на випадок, де з обох боків були жертви: «забитый противъ забитого, голова за голову, а ранные против раннихъ ити маеть» (див. № 8).

До полюбовного суду могли звернутися на різних етапах судового процесу (перед його початком, під час процесу і навіть після ухвали вироку, особливо у випадку присудження присяги; див. № 5, 103). Найчастіше зустрічаються рішення полюбовного суду в земельних чи кримінальних справах, де йшлося про серйозні для винуватця наслідки (ухвали з приводу убивств та інших поважних шкод (див.: № 24–32, 50, 52, 81–82, 101).

У справах про вбивство, що у переважній кількості випадків вирішувалися саме через поєднання сторін, передусім важило добровільне визнання своєї вини кривдником, сплата *головцизни* і матеріальних втрат родичам небіжчика, а також символічне відшкодування — *покута*. Так за вбивство Семена Богушевича Пузовського Тиміш і його сини Павло і Михайло Пузовські зобов'язалися сісти в ув'язнення, як «покуту себе», замість того, щоб «срокгост правную на себе» носити (див. № 50). Для багатьох правопорушень право передбачало публічне покарання злочинця — сидіння в замку, що мусило бути елементом зганьблення для шляхтича¹²³. Конституція Варшавського коронаційного сейму 1587–1588 р. взагалі забороняла поєднання у справах про вбивство без ув'язнення як публічної кари. Зазвичай цієї умови дотримувалися, тож тексти

¹²¹ Там само, спр. 12, арк. 164–164 зв.

¹²² Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 546.

¹²³ Ширше про проблему ув'язнення шляхтича див.: *Старченко Н.* Ув'язнення шляхтича в контексті ставлення до правопорушення (Волинь останньої третини XVI — початку XVII ст.) // *Patrimonium. Студії з ранньомодерної історії Центрально-Східної Європи.* — Київ–Краків, 2015. — Т. 1. — С. 72–93.

приятельських угод містять зауваги про обов'язкове покарання винуватця через сидіння у замку упродовж визначеного терміну (див. №№ 33, 50–52, 83, 97, 179–180, 196). До збірника включена низка актів, які демонструють полагодження стосунків між княгинею Марією з Киселів Івановою Четвертенською та її синами, князями Федором і Остафієм Четвертенськими, матір'ю та братами загиблих у сутичці під час застілля князів Петра та Михайла Четвертенських, і призвідниками конфлікту, Ярошем і Василем Семашками, Федором Загоровським і Остафієм Єловичем-Малинським, для яких умовами замирення передбачені були різні терміни ув'язнення і подальше перепрошення потерпілих (№ 24–32). Ув'язнення уважалося образливим актом для честі шляхтича, однак його сутність мінялася в рамках полюбовного суду, адже сторона *добровільно* приймала на себе зобов'язання виконати покарання (див. № 81–82). Крім тривалого ув'язнення, що поєднувало у собі й кару, і символічну покуту, у випадках легших переступів практикувалося також коротке перебування в замку, від години до одного-двох днів, виключно як елемент упокорення кривдника. Інколи винуватці погоджувалися сісти до замку за відмову скривдженого від обвинувачень (див. № 33) чи звернення до суду (див. № 80).

«Сідання» до замку проходило обов'язково у присутності постраждалої сторони, яка своєю присутністю легітимізувала цей акт. Якщо вона з якоїсь причини нехтувала домовленості і не з'являлася у призначений термін, то сидіння в окремих випадках могло відмінитися, що підкреслює договірний, добровільний характер стосунків поміж потерпілим і винуватцем (див. № 51). Зазвичай при цьому акті був присутній возний, а також свідки, інколи досить численні. Траплялося, що шляхтич, покидаючи добровільне ув'язнення, визнавав цей акт у гроді та просив зафіксувати його в судових книгах (див. № 97).

Традиційно за умовами приятельських угод передбачалося скорочення терміну ув'язнення на прохання самого покараного та його приятелів, що було важливою складовою компромісу (див. № 179–180). Так, Войтех Стариховський писав до гродського уряду, просячи про визволення з сидіння в замку Рослана Окурівського, який за приятельською угодою мав відбутися двотижнєве ув'язнення, однак через тиждень попросив Стариховського зменшити термін, на що той погодився¹²⁴. Про скорочення перебування в ув'язненні клопоталися переважно приятелі покараного, у письмовій і усній формі звертаючись до протилежної сторони з проханням виявити милосердя. Тож послуга виявлялася не лише кривдникові, а й низці осіб, які на такий спосіб були *зневолені до послуг* навзаєм. Так, Андрій Рогуський погодився на скорочення терміну сидіння

---

¹²⁴ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 322–323 зв.

в замку слуги Івана Хребтовича-Богуринського — Станіслава Жабокрицького, покараного за якусь кривду, завдану Рогуському. Попередньо винуватець сів на півроку, однак по певному часі приятелі Хребтовича-Богуринського та інші особи звернулися до Рогуського з проханням виявити великодушність. Тож він, «поважаючи прозбы и причины звышпоменєных особъ, их милостям сам тоєм подаровал» (див. № 179).

Траплялося, що потерпілий, бачачи готовність свого кривдника сісти у вежу, звільняв його від зобов'язань. Так, Іван Дахнович Жабокрицький визнає, що «мел в замьку тутошнемъ володимерскомъ осмь недел седети, то пак, дей, на зезде в Берестечку з угоды приятелское пан Волчко оноє седене мне отпустил»¹²⁵.

Тож моральний бік сидіння в замку за приятельською ухвалою і судовим декретом істотно різнився — вирок плямував поштивість винуватця, а добровільне прийняття на себе тягаря відплати за скоєне певним чином відновлювало статус шляхтича як людини доброї. Звернімо увагу на опис такої ситуації звинуваченням у скоєнні вбивства та інших тяжких злочинів Григорієм Сенютою (див. № 101):

«Яко учтивый шляхтичь, не хотечи должеи тръвати а такового великого тежару и поганбенья на себе носити, узявши ся в томъ перед ихъ милостю быти виннымъ [...], уживаль есми через панов приятелей своих ласки и милосердья ихъ милости, абы их милост надо мною яко над упалым чоловікомъ змиловавшись, мни гневъ свой отпустили, а зо мною ся о то хрестиянски поеднати рачили».

Поруч із сидінням у замку як актом упокорення існував ще один елемент єднання, який ставив крапку у подальшій ворожнечі між сторонами — публічне *перепрошення* винуватцем потерпілої сторони¹²⁶. Цей акт відбувався у переважній кількості випадків після виходу особи з ув'язнення зазвичай у маєтку потерпілого, хоч інколи переносився в публічні місця — на сеймик чи до суду¹²⁷ (див. № 25, 31), тим самим

---

¹²⁵ Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 7а., арк. 68–68 зв.

¹²⁶ Ян Гоголевський зобов'язується після відбуття терміну сидіння у вежі за вбивство, взявши двох приятелів, приїхати до маєтку Кирика Дривинського і «тамъ же его милости самого и малжонку его милости перепросити маеть» (батька і матір убитого) (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 117). Натомість Дривинський визнав: «Вси поступки правные касую и умораю вечными часы» під зарукою (Там само, арк. 121–122). Аналогічно Вошатинські «по выседенью тых всих двадцати и чотырохъ недел, едучи з Луцка, не бываючи в домох своихъ, взявши з собою двохъ приятелей, певных особъ, маем ехати в дом пана Павла Оранского до Оран», де мають «перепросити» за всі кривди (Там само, спр. 11, арк. 49).

¹²⁷ «...буд на першихъ, вторыхъ або третихъ рочках, на которыхъ быс я могъ, улацнившись, прибыти, перепросити» (Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 412 зв.).

інформуючи весь шляхетський загал про замирення між сторонами. Хоч траплялося, що перепрошення передувало ув'язненню (див. № 196). Винуватець їхав перепрошувати з кількома приятелями, а сторона скривджена, що засвідчено деякими угодами, теж запрошувала до участі родичів і близьких осіб. У справах про вбивство умовами угод інколи передбачалося не лише перепрошення найближчих родичів небіжчика, які клопоталися про виплату *головицизни*, а й дальших, що може вказувати на побутування кровної помсти.

Перепрошення не було довільним, а відбувалося за певним текстом, який укладався зазвичай приятелями таким чином, щоб не ганьбити честі винуватця. Себто перепрошення мало бути *учтивим* і для нього теж (див. № 95)¹²⁸. Хоч у тяжких випадках траплялося, що сама скривджена сторона складала текст перепрошення, а винуватець обіцяв виконати цей акт «с покурою и униженемъ», як відбулося з уже згадуваним Григорієм Сенютою. У відповідь скривджені обіцяли звільнити винуватця від усіх претензій і судових декретів (див. № 101).

Утім, мушу дещо підважити оптимістичну картину, що може скластися при аналізі полюбовного поладження конфліктів. Така форма комунікацій між ворогуючими сторонами створювала лише ґрунт, на якому могло дійти до угоди чи й поєднання, однак вона не могла змусити їх до порозуміння. Полюбовне поладження конфліктних стосунків було не одноактною дією, як це може здатися з уривкової інформації джерел, а процесом, багатоходівкою, де траплялися і спроби досягти свого через фізичне насильство чи вербальний та психологічний пресинг, і вибухи емоцій, що не сприяли порозумінню, і можливий поворот до офіційного судочинства. Так у конфлікті Василя Гулевича зі Жданом Коїленським із приводу розмежування ґрунтів приятелям вдалося поєднати сторони, однак уже наступного дня поміж ними виникли непорозуміння. Своє незадоволення таким перебігом «звичним способом» висловив один із *єдначів*, луцький земський суддя Гаврило Бокій, образивши Гулевича; аналогічна відповідь з іншого боку, своєю чергою, не забарилася, що призвело до збройної сутички. Врешті Гулевич попросив про припинення

---

¹²⁸ Акт «покори», що був одним з варіантів перепрошення, зафіксований у Руському воеводстві в раніший час, передбачав ставання винного навколішки, тримання скривдженим над його головою оголеного меча, словесне визнання вини одним і пробачення іншим, на Волині, здається, не фіксується, принаймні мені знайти згадку про нього не вдалося (див.: *Dąbkowski P. Zemsta, okup i pokora na Rusi Halickiej...*). Хоча сам термін «покура» в актах примирення уживався, див., наприклад: приятельський суд між Войною Линевським і Ганною Фалелевою Марковською з приводу пожаття і захоплення жита через гвалтовний наїзд присудив Линевського до виплати шкоди, а за гвалтовний наїзд — аби «въ покуру поддал» (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 12, арк. 493 зв.).

спроб полюбовно полагодити суперечку і вимагав правового вирішення проблеми або дозволу апелювати у тій справі до короля:

«Пан Гаврило Бокей задал ему слова ущипливыи доброй славе его милости. Пан войский, не терпячи ему того, поведил, иж лжет на него, яко пес. И далей, яко ся то звыкло от почтивых платити. Потомъ было то пришло и до кордов. Пан войский с плачомъ просил пана подкоморого, абы вже его милост болшей тымъ еднанемъ не бавил, а тую реч правне кончил, або подле прозбы паней Коиленское и позволения пана Коиленского то дал до короля его млсти»¹²⁹.

Важливою була довіра сторін до медіаторів, які зазвичай були досить авторитетними у соціумі особами, часто обіймали уряди, і, відтак, мали неформальні важелі впливу на сторони. Звернімо увагу на низку листів від слуг і клієнтів канцлера Яна Замойського, в яких ішлося про прохання допомогти у залагодженні суперечок, подяку за сприяння¹³⁰ чи повідомлялося про невдалі спроби єднання, в які був заангажований канцлер¹³¹. Складні стратегії в процесі пошуків компромісу за участю Яна Замойського демонструє лист луцького старости Олександра Семашка. Він пише, що маєткові суперечки з його вуєм Василем Семашком не вдалося погодити через підкоморія, який попередні домовленості практично перетворив «у ніщо». Самого ж Олександра звинуватили у тому, що він запросив до Луцька велику кількість приятелів, зокрема, кн. Чорторийського, які чигали на здоров'я Василя. Тож бачачи протегування підкоморія дядькові, Олександр розпустив чутки, які мали підштовхнути його опонентів звернутися по допомогу в тій справі до Замойського: староста нібито заперечував проти канцлерового втручання і нахвалявся, що до нього не поїде. Відповідно, Олександр Семашко просив свого патрона не зважати на поголоски, які можуть до нього дійти, натомість просив канцлера посприяти йому — взятися особисто за полагодження конфлікту, переконавши при цьому підкоморія відмовитися від справи¹³².

Тож при орієнтації на безсторонність полюбовних суддів уникнути їх особистої зацікавленості практично не вдалося. Адже посередники обиралися з осіб ближнього кола, зацікавлених у реалізації інтересів саме

---

¹²⁹ ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 247 зв.–256.

¹³⁰ AGAD, AZ, 685, k. 17: «Panu Bogu dziękuiącz, że WM. moi mos Pan raczisz niustawacz w them, abi się ich mość ludzie tak zaczn, sobie powinni, pogodzicz mogli uczciwo».

¹³¹ Ibidem, 230, k. 1: od Adama Prusinowskiego, podkomożego włodziemierskiego «Pomnie zem WM., memu ms panu, obiecał do tych czasow, a mianowiczie do miasopust prawa nie popierać na jego m pana chorążego i jakożem słowu dosić uczinił z niewymowną szkodą swoją».

¹³² Ibidem, 697, k. 19–20.

своїєї сторони, і часто ставали жертвами тенденційності¹³³. Так, Станіслав Олдаковський і Станіслав Трацевський скаржилися на Василя Гулевича, спільного *єднача* поміж ними і Адамом Бранським, який, від'їжджаючи після невдалих спроб замирити сторони, обіцяв їм помститися (див. № 206).

Рівновага сил у конфліктах зустрічалася нечасто, тож завжди існувала можливість накидання некорисних умов для слабшого, який у цьому разі залишався незадоволеним. Завдання ж *єдначів* в ідеалі полягало у пошуках прийняттого варіанту для всіх учасників, досягненні компромісу між зазвичай протилежними інтересами. Адже чинячи примус до замирення чи не звертаючи достатньої уваги на почуття сторін, уникнути подальшої ескалації ворожості не вдавалося. Скривджений мусив отримати сатисфакцію, зокрема, і психологічну, що створювало умови для звільнення від тягаря минулих образ, гніву, злості тощо («стерегучи повинности християнское и шляхетское, усмерывши вси жали свои»¹³⁴). Він мав бути готовим вибачити, що залежало, зокрема, й від готовності кривдника перепросити за скоєне та його щирості, а чи її достатньо переконливої демонстрації. З іншого боку, потрібно було враховувати і почуття кривдника, скажімо, представляючи перепрошення — цей важливий елемент припинення ворожнечі — не стільки як визнання вини, скільки як жаль за тим, що сталося. Судді мусили постійно пам'ятати про честь сторін, яка не мала постраждати в процесі замирення настільки, щоб потому вимагалось чергових актів насильства для її відновлення. Запобігти цьому мали й домовленості не мстити після досягнення компромісу, що було необхідним елементом подальшого співіснування сторін.

Для досягнення всіх цих умов, а також багатьох інших, потрібна була готовність супротивників, якої досягти на піку конфлікту було практично неможливо. До процесу замирення доходило зазвичай тоді, коли попередні спроби силового домінування однієї зі сторін, порозуміння на нерівних позиціях чи швидке отримання сатисфакції через суд не вдавалися¹³⁵. Втім, насильство також уживалося сторонами в процесі переговорів з метою покращити своє стратегічне становище. А саме позасудове судочинство могло використовуватися для відновлення владних стосунків, підважених конфліктом, їх зміни чи обмеження. Полюбовний суд як найдієвіший механізм полагодження конфлікту водночас міг бути й варіантом тиску сильнішою стороною на слабшу для досягнення свого. Так,

---

¹³³ Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka / Pod red. Mortona Deutscha, Petera T. Colemana / Tłum. z ang. Małgorzaty Cierpisz. — Kraków, 2005.

¹³⁴ ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 167.

¹³⁵ Moor C.W. Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązania konfliktów / Tłum. z ang. Anna Cybulko, Marcin Zieliński. — Warszawa, 2009. — S. 180–183.

Григорій Посник-Івачковський скаржився на Яна Оборського, який прислав слугу свого Федора з вимогою погодитися на полюбовний суд (див. № 78). А на позасудове вирішення межових суперечок з князями Курцевичами Дмитро Козека прибув, «маючи при собі немало панов, зацных особъ панов волынцов, поляков и жолнеровъ з роты пана Потоцкого, такъ много яко особ осмьнадцат, кром слуг, маючи теж при себе трубача с трубою». Окрім того неподалік у полі їздило до ста вершників¹³⁶.

Полюбовне погодження могло також використовуватися кривдником для затягування урегулювання суперечностей. Яскравою демонстрацією є опис такої можливості:

«Тыми обетницами своими толко приводите, а николи, деи, имъ досыт не учините, якож вас неподнокрот до суду кгородского володимерского в прошлых роках, то есть в року тисеча пятсот деветдесят третим, и деветдесят четвертомъ, и деветдесят пятом позывали, а вы, деи, кгда пред рочками их прозбами своими уживши и уводячи обетницами, а кгда роки минуть або ся не судяты, а вы, деи, зас за недъбалост себе покладаете, им сумы з нагороженемъ шкод заплатити не хочете, и до сих часовъ заплата ани ся справедливост з вами о то не стала, ку немалым шкодам и накладом ихъ привели есте»¹³⁷.

Сторони інколи використовували процес приятельського полагодження конфлікту як тактику задля якнайдошкульнішого удару по супротивнику. Так, Адам, Станіслав і Ян Лашці жалілися на берестецького урядника Олександра Пронського, який за наказом свого пана наїхав на їх село Сушки з гаківницями, возами, гайдуками та іншими «воєнними приправами» та вчинив гвалт під час перемир'я, скріпленого шляхетським словом посередників, що пообіцяли, «иж мы сами, слуги и подданные наши в покою до часу назначого быт мели»¹³⁸.

Тож попри існування певної моделі конфлікту і його полагодження, знаність спільнотою його основних етапів, загалом конвенційний характер дій учасників, не можна говорити про автоматизм у його перебігові. Адже на кожному з етапів сторони мали можливість «маніпулювати темпом дії, уповільнюватись і вичікувати, відтягувати і відкладати, змушувати чекати або сподіватися, чи ж, навпаки, форсувати, прискорювати події, грати на випередження, захоплювати зненацька, забігати вперед»¹³⁹ тощо. Полюбовне замирення, яке було найважливішим засобом полаго-

¹³⁶ ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 376–377.

¹³⁷ Там само, ф. 27, оп. 1, спр. 9, арк. 292 зв.

¹³⁸ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 639–639 зв.

¹³⁹ Бурдые П. Практический смысл. — М.—СПб., 2001. — С. 209–210.

ження конфлікту, часто переносилося, затягувалося, зривалося самими сторонами, інколи досить провокативно — через акти насильства одразу по досягненні домовленостей (див. № 76). Весь хід полагодження стосунків був не стільки рухом жорстко детермінованими етапами, скільки творчим процесом в рамках конвенційної моделі. Втім, іншої можливості для полагодження суперечностей між ворожими сторонами без урази для поштивості однієї та з урахуванням потреб іншої не було.

Підсумовуючи, варто зауважити, що дихотомія між судовим і позасудовим полагодженням конфлікту дещо штучна, адже під час медіації активно вдавалися до цілком формальних засобів вирішення суперечностей, а у досудових і судових процедурах уживалися договірні принципи. Врешті, і там, і там сторони, арбітри, судові урядники та приятелі активно зверталися до спільних цінностей.

* * *

Наостанок коротко зупинюся на певних особливостях передачі джерел у збірнику. Тексти публікуються критично-дипломатичним методом, згідно з «Правилами видання пам'яток, писаних українською мовою та церковно-слов'янською української редакції». До уваги бралися також видавничі принципи передачі тексту, викладені в «Правилах видання пам'яток української мови XIV–XVIII ст.» та «Методичних рекомендаціях по передачі текстів документів XIV–XVIII ст.». Тож загалом були збережені засобами комп'ютерного набору основні елементи графіки літер, які нині відсутні в українському алфавіті: «ε», «ѣ», «ы», «ь», «а» та «я» (дві останні фонетично аналогічні сучасному «я»), «ω» (сучасному «о»), «у» (сучасному «у»). Літери «ь» «ъ» передаються відповідно до тексту джерела. Всі надрядкові літери внесені в рядок і позначені курсивом. Скорочені слова під титлами і без них розкриваються за допомогою квадратних дужок. Літерні позначення цифр у датах замінені арабськими цифрами. Кілька польськокомовних текстів друкуються без модернізації правопису відповідно до запису в актовій книзі.

Для полегшення читання джерела вживаються знаки пунктуації згідно із сучасними правилами правопису, а також текст розбивається на абзаци відповідно до логіки змісту. Пагінація аркушів уведена в текст публікації з допомогою квадратних дужок перед початком кожної сторінки; сторінки розділяються між собою рисками (||). Кустодії, які не відрізняються від свого ж варіанту на наступній сторінці, не зберігаються. Випадки корекції окремих слів пояснюються у підрядкових посиланнях.

Переклад латинських вкраплень у текстах подається в посторінкових примітках та у словнику в кінці видання.

Публікації кожного акту передуює короткий зміст джерела. До польськомовних актів він дещо ширший. В кінці подається легенда кожного документа. Акти, що стосуються однієї події, об'єднані спільним заголовком.

Науково-довідковий апарат складається з переліку документів, іменного та географічного покажчиків, зі словника застарілих слів, значень і юридичних термінів, а також із приміток, які пояснюють певні правові колізії змісту джерела.

Моя щира вдячність за переклад латинських фрагментів та увагу до моєї роботи професорці Наталі Миколаївні Яковенко, поради і допомогу у підготовці видання Наталі Білоус, Володимирові Кравченку, Ігореві Тесленку та Богданові Цимбалу, за підтримку й заохочення професорові Миколі Григоровичу Крикуну, а також за сприяння у підготовці видання працівникам Центрального державного історичного архіву України в м. Києві.

Я також висловлюю свою глибоку вдячність академікові Валерію Андрійовичу Смолю, директорові Інституту історії України НАНУ, за доброзичливу цікавість до моєї роботи та усіляке сприяння появі цього видання.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

1569 р., лютого 22. Луцьк. — Скарга несвіцьких бояр Остафія Воловича на козаків, слуг кн. Михайла Вишневецького, про поранення, шкоди і виклик ними на поєдинок несвіцького урядника Валентія Тваровського

Лѣт[а] Бож[ого] нарож[еня] 1569 м[є]с[я]ца фєврал[я] 22 дєн Пришодчы до мене, Гроша Паликиєвского, воротного замку луцкого, в тот час будѣчого на мєстцѣ п[а]на Петра Хомака, подстаростего луцкого, бодрє велможного п[а]на его м[и]л[о]сти п[а]на Остафѣа Воловича, подканцлерого Великого кн[я]зства Литовского, маршалка дворного, старосты берестєиского и кобринского, несвѣцькие, на имѣ Васко Прибышевич а Мартин, жаловали и ѡповєдали велико ѡбтежливє, иж, дєи, «вчораишего дна м[є]с[я]ца фєврала двадцать перьвого дна в понеделокъ ѡ вечорь никакиє два козаки на имѣ Васко а другии Моисєи, которые сѣ повѣдили быти слугами велможного кѣнажати его м[и]л[о]сти кн[я]зѣа Михаила Вишневецького, приехавши на имєньє его м[и]л[о]сти п[а]на н[а]шого до Несвѣча и пиючи в корчѣми, г[оспо]д[а]рѣа самого збили и зранили, и инших людєи позбивали и розогнали, и шкоду немалую ѡчинили. И єще мало на томь маючи, пришодчы моцно кгвалтом на дворь его м[и]л[о]сти п[а]на н[а]шого з аркабузы, з луки и з иньшимь розьнымь оружьємь, урадника п[а]на н[а]шого несвѣцкого п[а]на Валєнтого || [арк. 97] Тваровьского словы недѣтьивыми насоромотили, вызываючи его на рѣку, жєбы до них вышол и з ними сѣ бил, хотєчи его ѡ горло приправити. И скоро, дєи, людєи распустил из роботы паньское вечор, то пак, дєи, тые козаки, перенавѣши перед самымь дворомь, позьбивали и помордовали».

ГАко жь тые боярє его м[и]л[о]сти п[а]на подканцлерого несвєцкие вышеи поменєныє дѣлѣ ѡгледаня и ѡсвєтчаня збитя зранєния своего брали ѡ мене з ѡрадѣ замьку луцкого ѡмєсто возьного Станислава

Дворацького, которыи вижъ тут же ихъ на вrade огледалъ. И ставъши передо мною, до книг кгородских тыми словы сознал, ижъ видель есми ѓ боарина его м[и]л[о]сти п[а]на подканцлерого несвецских на имя ѓ Васка Прибывъшича под окомя правымъ ранѓ рѓбаную, а въ другого боарина Мартина видель есми рану рубаную на твари, ѡбушькомъ протатую.

И хотечи боаре его м[и]л[о]сти п[а]на подканцлерого несвецкиѡ то мовити, просили, абы то было записано. А такъ я тую жалобу ѡповѣдане ихъ и вижово сознане до книг кгородских записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 11, арк. 96 зв.—97.

№ 2

1570 р., березня 28. Володимир. — Скарга Романа Богдановича Ставецького на кн. Михайла Чорторийського, який прислав власноруч написану «одповідь», обіцяючи помститися за кривди свого слуги Мешковського

Лет[а] Бож[ого] нарож[еня] 1570 м[ѣ]с[я]ца марца 28 дня

Присылал до мене, Павла Григоревича **Юраньского**, на тот час будѓчого подстаростего володимерского, || [арк. 59] земенин г[оспо]д[а]р-ский повѣту Володимерского пан Роман Богданович Ставецкии, ѡповѣдаючи и жалуючи, што жъ, деи, «дня нинешнего в первшии волторокъ по Велицадне, будѓчи мнѣ з братом моим стрыечным паном Семеном Шишкою в дому пана Федора Солтана Бутетицкого, писара земьского повѣту Володимерского, в Бутетичох, такъ же пришол до мене служебникъ его м[и]л[о]сти кн[яз]а Александра Федоровича Чорторыского, воеводы волынського, Степанъ Скларь, которыи домомя мешкает в ымѣнью его м[и]л[о]сти Литовижу, и подал мне цѣдлу безименную, не вѣдати, ѡт кого и кгда до мене писаную, на которой цѣдле мне ѡтповѣдь написана.

ІА, деи, мовил тому Склареви: «Знамъ тебе, жес ты ест слугою его м[и]л[о]сти кн[яз]а Александра Чорторыского, воеводы волынського, и мешкаеш в ымѣнью его м[и]л[о]сти Литовижу, але не вѣдаю, ѡт кого еси тую цѣдлу до мене принес и хто ее писал; не вѣмъ какъ ее маю ѡт тебе приимовати».

И, прочитши ее, хотил есми ему за са ѡтдат. **Юнъ** мне на то повѣдил, иж «тую цѣделу сынъ кн[яз]а воеводы его м[и]л[о]сти волынського, пана моего, его м[и]л[о]ст кн[яз]ь Михайло, дня вчорашнего в понедѣлокъ самъ влостною рукою своею написавши и мне ее давши, рачил розказати, абых ее никому иномя, ѡдно тебе до рук твоихъ ѡтдал».

За которою, деи, ѡтповедю его м[и]л[о]сти на здоровья своего не ест есми беспечон, и радъ бых, деи, самъ был до врадѣ с тымъ ѡповеданьем и жалобою своею ехаль, але за таковою небезпечною з дому своего намнеи выехати || [арк. 59 зв.] ани выити не смѣю».

ІАк же и тую цедѣлу через посланца своего передо мною показовал, через которого просил, абы іако тое ѡповедане и жалоба его, такъ теж и таа цедѣла, в книги замъковыя была записана. ІА, іако тое ѡповедане и жалобу его, такъ и тую цедулу, слово ѡт слова в книги замковыя записати казалъ, котораа так си в себе мает:

«Романѣ Ставецкии!

Иж[ѣ]сь ѣчинил желживост служебнику моему Мешковскому, выгнавши ѡного зъ его властнекого, починивши ему немалую шкодѣ, и навет самекго мало не вдавили. С тыи причины ѣвуд ме жал слукги мекго верхѣ помененьго строны моеи, иж[ѣ]мъ ест екго панем, ѡтпадам тобѣ самому, иж текго не хце ни на чемъ инемъ шукат, тылко на к[г]арле твимъ. Вед ѡ тымъ и не пресушаиса, зоры не досыпаи, бо не вѣш самъ, скунд цо приидет.

Писанъ и самъ и тамъ».

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 5, арк. 58 зв.–59 зв.

№ 3

1571 р., січня 10. Луцьк. — Оповідання Миколая Харленського про те, що Семен і Гаврило Гулевичі-Воютинські з синами оскаржили його у розкопуванні вночі їх ставу, чим була завдана шкода добрій славі заявника

Лѣта Божого нароженя 1571 м[ѣ]с[я]ца генвара 10 дня

На роках земских судовых, ѡт дна Трех Кролеи, св[я]та римского, в годѣ нинешнемъ семъдесат первомъ ведле статуту припалых и порадне судами справованых, пришедши в замок его королевское м[и]л[о]сти луцкии перед нас, то ест Гаврила Бокѣя, судю, а Ѡстафѣя Соколского, подсудка, врадников земских судовых повѣту Луцкого, земанин г[оспо]д[а]рський п[а]нъ Миколаи Харлинскии ѡповедал, иж, деи, «земане г[оспо]д[а]рские пан Семен а п[а]нъ Гаврило Воютинские и сыны их, пан Лукаш, пан Василеи Семеновичи а пан Федор Гаврилович Воютинские, ѡбжаловали мене, іакобых іа с помочниками своими мѣль квалтовне став их воютинскии ночнымъ ѡбычаемъ роскопати мѣль. Ино, деи, іа то вам, пане суде, поведаю, иж ма панове Воютинские безвинне до владу ѡжаловали, которымъ ѡжалованемъ своим мене, іако почтивога ч[ѣ]л[о]в[ѣ]ка, на доброй славе моеи ѡшкалевали, в чом ми са великаа кривда и желживост ѡт панов Воютинских дѣеть. А іа того доводѣ, ижем

иа ведле Статуту [ст]ав¹⁴⁰ их воютинскии не ночным ани теж квалтовным обычаємъ, але вден и слушне з возным и з стороною роскопал, бо они были тым ставомъ своимъ мои сеножати, млын и кгрунты затопили¹⁴¹.

ІАкож постановившиса перед нами, возныи повѣтвовыи луцкии Иван Жуковецкии доброволне тыми словы сознал, иж, деи, «на року прошлого семдесатого м[ε]с[я]ца декабра третегонадцат дня за приданємъ вrado-выи з шлахтою людми добрыми был в тот час, коли пан Миколаи Харлинскии, ведле Статуту заховываючиса, став их воютинскии, постерегаючи, абы от них болшь водою того ставу ему кривда не дєала, роскопал, але не вночи, толко вд[ен]¹⁴² даты верху менованое».

И просил п[а]нъ Харлинскии, абы то [было]¹⁴³ до книг записано. А так мы тоє оповеданє его и возно[го] до книг справ земьских записати казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 2, арк. 497 зв.

№ 4

1571 р., червня 12. Луцьк. — Оповідання Якіма Линевського, який за умовами приятельського єднання з Андрієм Добринським мав відсидіти у луцькому замку один день, проте у призначений день Добринський, що мав простежити за виконанням домовленостей Линевським, не з'явився

Того ж м[ε]с[я]ца иуна 12 дня

Пришодчи на вриад его кролевское м[и]л[о]сти в замок луцкии перед мене, Ивана Хребтовича Бдґринского, подстаростего луцкого, земенин г[оспо]д[а]рський пан ІАкимъ Линевскии оповедал тымъ обычаєм, иж, деи, «што которое заиште было тых часов недавно минулых промежку мною и п[а]номъ Аньдрѣемъ Добринскимъ, поєднали, іакож с постановена и зъ выналазьку приятелског[о] мел єсми іако дня вчораиного в понедѣлок тут на вриадє в замкѣ г[оспо]д[а]рськомъ луцкомъ везене принати и осмь недел седети, одно єг[о] м[и]л[ост] пан Андреи

¹⁴⁰ Текст пошкоджений.

¹⁴¹ Дії, що провадилися вночі, вважалися невластивими для почитивого рицаря-шляхтича, тож обвинувачення ображали честь оскарженого. Відповідно, Миколай Харленський наголошував, що розкопав став скаржників удень у присутності возного й свідків відповідно до статутової норми (II ЛС, розд. 9, арт. 12: «Коли хто своим ставом инший став або сеножати затопил»). Згідно з наведеним артикулом, якщо через став однієї особи затоплювалися млини, сіножати й ґрунти іншої, постраждалии міг у присутності возного й свідків розкопати греблю, що кваліфікувалося як легітимний «гвалт», за який шляхтич не ніс відповідальності.

¹⁴² Текст пошкоджений.

¹⁴³ Текст пошкоджений.

Добринский под добрым словом своим прирек в томъ везеню мене одну годину держати, и приехавши тут до Луцка, мене с тог[о] везена замькового вызволити мел. А так, деи, на дня вчораишего в понеделок водле постановеня и выналазку приателског[о] || [арк. 181 зв.] ѿ приреченя слова п[а]на Добринского, хотячи тут в замку луцкомъ везене приняти, с поранку аж до вечора, и аж до дня нынешнего пилност чинил, нижли, деи, пан Андреи Добринский яко сам тут до вриадѣ не приежчал, так и никого ѿт себе не прислал».

И просил пан Якимъ Линевский, абы то было записано. А так на тоѣ ѡповѣданѣ его до книг кгородских записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 458, арк. 181–181 зв.

№ 5

1572 р., лютого 26. Луцьк. — Зізнання луцького і острозького єпископа Іони Борзобогатого-Красенського про те, що його судова справа з королівським маршалком Михайлом Єло-Малинським і возним Федором Бронницьким, які оскаржили владику у захопленні маєтків, перенесена з луцького гродського суду на полюбовний суд

Того ж м[є]с[я]ца фєврала 26 дня

Постановивъшиса перед нами, Иваном Хрєбтовичом Богуринским, подстаростим луцким, а передо мною, Титомъ Хомяком, судєю кгородским луцкимъ, его м[и]л[о]сть владыка луцкии и ѡстрозский ѡтец Иѡна Борзобогатыи-Красенський до книг кгородских луцких ку записованю тыми словы созналъ, ижъ, деи, «што позвал мене его м[и]л[о]сть пан Михаило Ело-Малинский, маршалок его кролевское м[и]л[о]сти, позвом кгородским луцкимъ, менуючи на мене кгвалтовное выбитє з спокоиногo держаня десати служобъ людеи имени Богулюбьского, а ѡсобливе пан Федор Бронницкий, возный повѣту Луцкого, в рѣчи его ж м[и]л[о]сти п[а]на Малинского, поменивши на мене таки жъ кгвалтовное выбитє з спокоиногo держаня двох сєл, Пѣвча и Буци, яко ширєи а достаточнєи и меновитє на тых позвєхъ кгородскихъ луцких єст ѡписано и доложено.

За которыми позвы припаль был мнѣ рок в субботу недавно прошьлюю, то єст м[є]с[я]ца фєврала двадцат третєго дня, ѡдно жъ с певныхъ причин яко зъ его м[и]л[о]стью п[а]номъ Малинским, так и з менованымъ вознымъ, Федоромъ Бронницькимъ, намовивъши, тыє sprawy за позвы кгородскими ѿт суботы до дня нынешнего ѡлторка даты вышєи писаное на суд ѡтложили были єсмо собѣ. А потом так сполнє з собою постановили, ижъ ѿт дня нынешнего волторка за тыжъден маємо собѣ звєсти и способити ихъ м[и]л[о]сти п[а]нов, п[а]на Василя Гулевича,

воиского володимєрського, а п[а]на Фєдора Рудєцького, в дом єго м[и]л[о]сти п[а]на || [арк. 108] Гаврила Бокиа, суди земского луцкого, на Кочкаровеци, и там сами особами своими стати и дати то двом мєнованым п[а]ном приателєм н[а]шим, што на позве єсть написано, на єднанє и постановенє приателскоє. И *єсли* нас ѿ то их м[и]л[о]сть поєднают, то вжо ѿт ѿного часу мают то быти ѿморєно, а *єсли* бы нас не поєднали, тогды ѿни жь мают нас вмѣсто суду кгородского ѿбычаємь правным на ѿн жо час судити и сказанье чинити водлє Статуту права земского¹⁴⁴, которое *єсли* бы са в чом жо колвек кому *из нас*¹⁴⁵, сторон, с кривдою быти звидєло, тогды апелєцѣа перед єго королевскою м[и]л[о]стью н[а]шого милостивого п[а]на маєт быти допушена, чого Статут *ѿчит* на апелєцѣю пускат, а в чом бо Статут не *ѿчит* на апелєцѣю приимат, в том не мают допускати апелєцѣє¹⁴⁶.

А *єсли* бых яа, вл[а]д[и]ка, на томь мєнованом року ѿ Кочкаровци не стал, тогды во *всем* томь, што на мєнованых двохъ позвєхъ кгородских луцких *єст* ѿписано, ѿпасти, и то дати читати мают, а то нас суд кгородский¹⁴⁷.

А *єсли* бы то *єст* єго м[и]л[о]сть пан Малинский, маршалок єго королевское м[и]л[о]сти, и пан Фєдор Бронницкий, возный повѣту Луцкого, на том мєнованом року в Кочькаровьци не стали, тогды *ѿт* всего того, што на тыхъ же позвєхъ кгородских луцких ѿписано, *ѿпасти* мают».

ІАкожь єго м[и]л[о]сть пань Михаило Ело-Малинский, маршалок єго королевское м[и]л[о]сти, и пан Фєдор Бронницкий, возный повѣту Луцкого, тут жо перед нами ѿчевисто стоячи, ѿдностаинє ѿповєдали и до книг вызнали, тому досыт чинити подвезалиса под ѿтратою всего того, што на мєнованых позвєхъ кгородских луцких єсть ѿписано.

---

¹⁴⁴ Вказується на дві можливі форми полюбовного суду: 1) приятельське єднання як неформалізоване погодження суперечностей через досягнення компромісу; 2) «обичаєм правним» — за прикладом офіційного судового процесу.

¹⁴⁵ «Из нас» — над рядком.

¹⁴⁶ Безпосередньо процедурі апеляції присвячені у II ЛС кілька артикулів (розд. 4, арт. 60–65). Зокрема, вказувалося, що підставою для апеляції не можуть бути похибки у вступних актах процесу, а переносити справу до вищої інстанції можна лише «від справи головної», тобто після розгляду суті скарги (арт. 63). Правом було передбачено, що апеляційною інстанцією для полюбовного суду має виступати земський суд (арт. 60), апеляція ж до короля йшла від офіційних судових інституцій — гродського і земського судів. Тож у даній справі полюбовний суд прирівнювався до офіційної судової інстанції.

¹⁴⁷ Пропущена частина рядка, однак із тексту впливає, що кожна зі сторін, знехтувавши домовленості та не ставши на полюбовний суд, програвала справу.

И просили обою вышеи менованаа сторона, абы то было записано. А так мы тоє очевидное оповеданє добровольное сознанє их м[и]л[о]сти обєуюхъ сторонъ до книг кгородских луцких записати казали.

ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 107 зв.–108.

№ 6

1572 р., липня 17. Луцьк. — Визнання возного Федора Бронницького, який був запрошений Миколаєм Дорогостайським на полюбовний суд із Олександром Семашком до маєтку Михайла Єла-Малинського Повжї, що Семашко всупереч попереднім домовленостям не з'явився

Того ж м[є]с[я]ца июля 17 дня

Ставши очевидисто на вриадє его королевское м[и]л[о]сти в замку луцком, передо мною, Петромъ Хомякомъ, подстаростим луцким, возныи поветѣ луцкого Федор Фурсович Бронницкии тыми словы до книг кгородских луцких || [арк. 391] сознал: «Будѣчи, деи, мне приданыи от его м[и]л[о]сти кн[я]зѣя Богуша Федоровича Корєцкого, воеводы волынского, старосты луцкого, браславского и веницкого, на справу велеможному п[а]ну его м[и]л[о]сти п[а]ну Миколаю Дорогостаискому, столнику Великого кн[я]зьства Литовского, державцы веленскому, боисакголскому и острозскому, тивуну кгондинскому, дня прошлого в неделю м[є]с[я]ца июля третегонадцать дня року теперешнего семдесѣат второго, приехавши мне, возному, при его м[и]л[о]сти п[а]ну столнику и при многихъ приателеи его м[и]л[о]сти велеможных и зацно врожєных п[а]нов до имени его м[и]л[о]сти пана Михайла Ела-Малинского, маршалка его королевское м[и]л[о]сти, до Повжѣ, и кгда ж вжо намъ сполом будѣчи в Повжах ѣ дворе, оповєдалъ его м[и]л[о]сть пан столник, иж, деи, «в року теперешнемъ тисѣача пѣтсот семдесѣат второмъ на соимє валномъ Варшавскомъ наснє освєцєныи кн[я]зь ІАкуб Уханскии, арцибискупъ кнезненскии, через маршалка своего¹⁴⁸, а велеможныи пан его м[и]л[о]сть пан Остафеи Воловичъ, кашталан троцкии, подканцлєрии Великого кн[я]зьства Литовского, староста берестєискии и кобринскии, дали мне руку и прирекли мне словомъ своимъ за п[а]на Александра Семашка, подкоморєго володимєрского, кромъ жадных описовъ¹⁴⁹, обравши чотырох судєи полюбовнихъ, их м[и]л[о]сть кн[я]зѣя Костєнтина Ивановича Вишне-

¹⁴⁸ Залишенє мїсце для іменї.

¹⁴⁹ Тобто, поручилися за Олександра Семашка в тому, що він стане на полюбовний суд з Миколою Дорогостайським і дотримається визначених умов без письмових домовленостей, які зазвичай укладалися між контрагентами та скріплювалися їхніми підписами і підписами свідків.

вєцкогo, п[а]на Михаила Ела-Малинскогo, маршалка єго крoлєвскoє м[и]л[o]сти, пана Базилидса Дривинскогo, писара єго крoлєвскoє м[и]л[o]сти, а п[а]на Гаврила Бокєа, судю зємьскoгo луцькoгo, рокъ пєвныи м[є]с[я]ца июля третєгонадцат днєа в нєдєлєу року сємдєсєат вторoгo, и мєстцє назначoнoє в двoрє єго м[и]л[o]сти п[а]на Малинскогo в Повжєх зложилє, и на тот рок ѿ всєакиє кривдє и розницє, которєи сєа, дєи, мєжи мною а панoм Сємашкoмъ и малжoнкoю єго, вриадники, слугамє, боєарє и поддаными нашими дєєали, выслухавши достатoчнo панoвє суди наши з oбу сторoнъ доводoвъ и ѿтводoв водлє пристoинности правнoє, мoцъ зпoлнoую, скутєчнoє всказанє вчинити, а мы з oбу сторoн ѳтєрпити тo мєли. А єстли бѣ ѿдно два суди бѣли, тoгда ѿни, побравши к сoбє третєгo aбo и чєтвєртoгo¹⁵⁰, кoгo хотєчи, тo кoнчити мєли.

Ѓакож єго м[и]л[o]сть пан столникъ водлє данєа руки и прирєчєнєа слoвєа тoгo року водлє || [арк. 391 зв.] налєжнoсти правнoє ѳставал и пилнoст чинил, и зo всєимъ доводoмъ сoимъ гoтoвъ бѣл, хотєчи на п[а]на Сємашкєа и малжoнкєу єго, вриадникєа, слугъ, боєар и подданых их кривдъ и шкoд сoиых, такъ тєжъ кривдъ и шкoд подданыхъ сoиых, правнє пoпирати. Ту тєжъ и вриадникєа сoєгo дoрoгoстєискoгo Воитєхєа Ричицкoгo, слугъ, боєар и подданыхъ сoиых ку справєдливєнєу пану Сємашкєу, малжoнцєу, слугамъ, боєарoмъ и подданымъ их становил. Алє пан Сємашкo и малжoнкєа єго м[и]л[o]сти на тот рокъ вышєи мєнoваныи якo сєми нє стали, такъ и никoгo ѿт сєбє з мoцю нє присылєли, тoлкo над вєчoр прислєлъ пан Сємашкo приятєлєи сoиых, пана Иванєа Хрєницкoгo а пана Фєдoра Рудєцкoгo, признаваючи сємъ дoбровoлнo рокъ и судєи сoиых, алє, дєи, пан Сємашкo сємъ тутъ дo Повжъ длєа тoє причинєи нє будєт, ижъ єго м[и]л[o]сть кн[я]зъ Кoстєнтинъ Вишнєвєцкєи нє будєт, а єго м[и]л[o]сть пан Малинскєи єщє ѿт двoру єго крoлєвскoє м[и]л[o]сти нє приєхєл.

Ино панoвє суди, панъ Дривинскєи и пан Бокєи, пытали их, єстли жє бѣ мєли мoцъ на штo ѿт пана Сємашкєа, абы пoказали. Ѣни всє бєз жаднoє мoци бѣти нє пoвєдали, алє єстли, дєи, «всхoчєт панъ Сємашкo штo зъ єго м[и]л[o]стью панoмъ столникoмъ чинити, тoгда мы бєз мєшкєанєа зарєз вєшєи м[и]л[o]сти, панoвє суди, ѿзнаимимo».

---

¹⁵⁰ Ця обставина засвідчує зацікавленість приятелів і, можливо, сторін у полаго-
дженні конфлікті, адже зазвичай до вибору суддів ставилися вкрай уважно, а їх заміна
одним із контрагентів могла спричинити до розірвання угоди. В даному випадку
передбачалося, що за відсутності одного-двох попередньо обраних «єдначів» право їх
заміни надається тим суддям, що прибудуть, чим максимально зменшувалися мож-
ливості скасувати угоду.

То пакъ его м[и]л[о]сть панъ столникъ через двес ден ажъ до вечора и въ ночь годин три або и чотыри с паны судями ждалъ, и поколкокром будучи готов зо всимъ доводомъ своимъ, п[а]номъ судямъ ѿповедался и ихъ м[и]л[о]сти просиль, абы их м[и]л[о]сть на пана Семашька и малжоньку его, слугъ, боар и подданныхъ ихъ водле доводу его м[и]л[о]сти пана столникова всказъ вчинили, такъ тежъ вриадника его м[и]л[о]сти дорогостаиского Воитеха Ричицкого, слуг, боар и подданныхъ его м[и]л[о]сти ѿт пана Семашка, || [арк. 392] малжонки, слугъ, боар и подданныхъ их волными вчинили.

Нижли п[а]нове суди жадного всказѣ водле доводу пана столникова на пана Семашка и малжоньку его пану столнику чинити и вриадника его м[и]л[о]сти дорогостаиского Воитеха Ричицкого, слугъ, боар и подданныхъ их волными вделати не хотели, даючи того причину, ижъ его м[и]л[о]сть пан столникъ некоторого ѿбвизку листовного не показал, што его м[и]л[о]сть пан столникъ мною, вознымъ, ѿсветчилъ. И на вставане року и пилност п[а]на столникову панове суди и лист свои под печатми своими и с подписми рукъ своих, такъ тежъ под печатми и с подписми рукъ приателеи его м[и]л[о]сти пана столниковых, которые на тот час были, его м[и]л[о]сти пану столнику для часу пришлого дали¹⁵¹, в котором листе ширеи все меновите ест ѿписано и достаточно доложено. А при мѣне шляхта была, панъ Дахно Перекалскии а пан Тихно Свищовскии».

Которое ѿчевистое сознание возного в книги кгородские луцкие записано ест.

ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 390 зв.–392.

№ 7

1572 р., вересня 2. Луцьк. — Звільнення Михайла Павловича від обвинувачень у побитті та ув'язненні Томка Ожога, слуги кн. Януша Збаразького, які шкодили добрій славі Павловича

Року 1572 м[є]с[я]ц[а] сѣнтября 2 дня

Кн[я]зь его м[и]л[о]сть казал записати¹⁵², што часу недавно прошлого кн[я]зь ІАнушь Миколаевичъ Збаразскии ѿбжаловал перед его м[и]л[о]стью и перед немалымъ зобранемъ кн[я]жать, панят, вриадников,

---

¹⁵¹ Судді листовно підтвердили, що Миколай Дорогостайський дотримав домовленостей, прибув у призначений час на визначене місце та був готовий доводити свою справу.

¹⁵² Ідеться про кн. Богуша Корецького.

шляхты, рыцарства, обывателю земли Волынское п[а]на Михаила Павловича, якобы онъ мелъ самъ особю своею, перенемъши слугу его м[и]л[о]сти именемъ Томка *Шжога*, почтывого шляхтича, на добровольной дорозе во *именю* своемъ *Птычои*, поймавъши, збити, и до *везеня* своего в дворе *Птычои* *осадивши*, черезъ двесь день *держал* и мел. И за *таковымъ* *обжалованемъ* своимъ *одержалъ* был *от* их м[и]л[о]сти *всехъ* становъ листъ до п[а]на Павловича, абы на день *Светого* *Семена* в замьку *луцкомъ* стал и того *ся* справоваль¹⁵³.

То пакъ пан Михаил Павловичъ, не *ожидаючи* *обослана* тым листом и не *ведаючи* *о* *жадномъ* року, толко *вземши* *ведомость* *от* *приател* своихъ *о* *таковомъ* *образливомъ* *обжаловани*¹⁵⁴, чуючи се быти николи не *виннымъ*, *перед* его м[и]л[о]стью ставши в замьку на *враде*, просиль его м[и]л[о]сти за то, абы его м[и]л[о]сть кн[я]зю *Гануша* *Збаразского* *обослал*, хотечи се *очевисте* *такового* *обжаловани* справити и *дсправедливити*.

Его м[и]л[о]сть кн[я]зь *воевода* *волинский* до кн[я]зю *Гануша* в *той* речи *служебника* *своего* п[а]на *Борейка* *посылати* *рачил*. Кн[я]зь *Гануш* *Збаразский*, *бддчи* *поблизд* на *фолварку* *своемъ* въ *Гаровицы*, ку его м[и]л[о]сти *поити* и *тое* *жалобы* *своее* *против* п[а]ну Павловичу *попирати* не *хотел*, але *всказаль* *через* *того* *ж* *служебника* его м[и]л[о]сти: «Кгды, *деи*, *мои* *рок*, *ден* *Светого* *Семена*, *припадеть*, на *он* *час* на *справедливости* *своее* *доводити* и *попирати* *будд*»¹⁵⁵.

Пан Михаил Павлович просиль его м[и]л[о]сти, абы *от* *такового* *обжаловани* *волнымъ* был *вчинен*. Его м[и]л[о]сти *того* *ся* *вчинити* не *видело*, але *рачил* его м[и]л[о]сть *розказати* *тое* *справы* на *ден* *Светого* *Семена* *пилновати*.

То пак, *кгды* *оныи* *рок* *дня* *вчорашнего* на *ден* *Светого* *Семена* *припал*, пан *Михал* *Павлович*, || [арк. 486 зв.] *перед* его м[и]л[о]стью

---

¹⁵³ Події відбувалися на початковому етапі першого безкоролів'я, тож замість позову кн. Збараський отримав лист, адресований Павловичеві від імені усієї шляхти, що перебувала на той час при кн. Корецькому як луцькому старості і волинському воєводі, яким його інформували про дату розгляду справи.

¹⁵⁴ Інформація з канцелярії, схоже, поширювалася досить швидко серед зацікавлених осіб, адже Павловича оповістили приятелі про скаргу князя ще до того, як він отримав офіційний позов.

¹⁵⁵ Князь Збараський відмовився від полагодження справи поза судом, однак, як засвідчують подальші події, у призначений для судового розгляду термін не став, а це дозволяє припустити, що своєю скаргою князь мав на меті передусім знеславити Павловича. Саме тому оскаржений акцентував увагу на необхідності збереження своєї доброї слави, що могла постраждати від публічного звинувачення, а також пробував швидко поладити ситуацію, не вдаючися до суду.

постановившися, оповѣдил, иж сѧ готов кн[я]зю ІАнушови Збаразскому такового ѡбжалованѧ справити и невинность свою ѡказати. И через ѡвѣс ден пилность чинил.

Кн[я]зь ІАнушъ Збаразский самъ не стал, никого з моцю подле обычаю на мѣстце свое не послал, лѣч писал на листѣ своемъ до кн[я]зѧ его м[и]л[о]сти зашитом, поведаючи, иж с тым листомъ, который был ѡто всѧхъ становъ ѡдержал, возного до дому п[а]на Павловича до Тѣсова посылал, ѡдно ж, деи, возныи для поветриѧ в дому его быти не мог и с тыхъ причинъ, прослчи, абы таѧ справа на час иншии была ѡтложена.

Пан Михал Павлович, припоминаючи першое застановѣне свое а нестанѣ кн[я]зѧ Збаразского за ѡбосланѣмъ врадовым, так же тежъ и теперешнее нестанѣ на року певномъ, и показдючи то слушне, иж в дому его поветриѣ не естъ, просил за то, абы был ѡт такового ѡбжалованѧ волнымъ ѡчинѣнъ.

Кн[я]зь его м[и]л[о]сть тую справу до дня сегоднешнего ѡтложити рачил. То пак и дня сегоднешнего кн[я]зь ІАнуш на вриѣде перед его м[и]л[о]стью не стал и вмоцованого не послалъ.

А пан Михал Павлович, показдючи слушне невинность свою и даючи до того причины слушныѣ, просил, абы был през декретъ его м[и]л[о]сти волнымъ ѡчинѣнъ.

Кн[я]зь его м[и]л[о]сть зо всеми станы, на тот час для справ рѣчи посполитое зъ его м[и]л[о]стью буддчими, достаточне сѧ намовивъши и ѡдностаине згодившис, кдыж пан Михал Павлович ѧко почтивый шляхтич, первѣи не буддчи ѡбосланнымъ и не маючи року, хотѧчи сѧ такового ѡбжалованѧ справити и невинность свою ѡказати, на вриѣде становилъ, потомъ и тепер року своего пилѣн был и слушне сѧ с того выправовал, а кн[я]зь ІАнушъ Збаразский, ѡбжаловавши и ѡбвинивши его в такомъ ѡчиньку, самъ же первѣи и теперъ на року певномъ не становил и тоѣ жалобы своеѣ не попирал, || [арк. 487] декретомъ своимъ зо всеми ихъ м[и]л[о]стью п[а]на Михаила Павловича ѧко человека рыцѣрского а шляхтича почтивога ѡт такового ѡбжалованѧ кн[я]зѧ ІАнуша Збаразского волнымъ вчинил, иж то ему доброи славе и ѡчтивости его шляхѣтскои николи вѣчными часы ни ѡт кого ни въ чомъ шкодити не маеть, а княз ІАнуш Збаразский вже тоѣ жалобы своеѣ противку ему попирати и доводити не можеть. Што ест до книг кгородскихъ луцкихъ записано.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 486–487.

№ 8

1572 р., грудня 19. Луцьк. — Приятельська угода між Іваном Хрінницьким та Григорієм Колмовським з приводу тривалого майнового конфлікту

Року 1572 м[є]с[я]ца декабра 19 дна

Пришодши и постановившиа обличне а очевисто передь его м[и]л[о]стью кн[я]земь на враде в замьку луцкомь, их м[и]л[о]сть пань Михаило Мышка з Варковичь, кашталань земли Волынской, а пан Василен Загоровський, кашталань земли Браславское, пан Базилидсь Дривинский, писарь и секретарь его королевское м[и]л[о]сти, пань Александр Жоравницький, ключник и городничий луцкий, пан Якубь Кресинський, секретарь его королевское м[и]л[о]сти, пань Михаило Сербинь, подкоморий луцкий, пань Гаврило Бокий, судья, а кн[я]зь Остафьи Сокольский, подьсудок, врадники земьские судовые повету Луцкого, одностаине и згодливе || [арк. 647 зв.] тыми словы вызнали, ижь што «в семь року идьчомь тисеча пятьсоть семьдесать второмь часовь недавно прошлыхь, то есть м[є]с[я]ца ноабра второгонадцать дна в середу в дому п[а]на Андреа Юхновича Куневьского, судьи земского повету Креманецкого, в Есковець бддчимь, сполне п[а]ну Богдану а п[а]ну Ивану Хренницькимь, и тежь еє м[и]л[о]сти кнегини Дмитровои Буремьской кнегини Мари Денисковне, сталася звада п[а]номь Хренницькимь с п[а]ны Колмовскими, в которой зваде пан Богдан Хренницький а п[а]нове Григорей и Петрь Колмовские окрутне зраненыє, и с тыхь рань пан Богдань Хренницький и пань Петрь Колмовський померли и с того света зышли. И тамь же сама еє м[и]л[о]сть поменена кнегина Дмитрова Буремьская и дочка еє м[и]л[о]сти пани Григорьева Колмовьская п[а]ни Марья кнежна Буремьская полжены и пошарпаны, а паньна Русиновна зрана была¹⁵⁶. Такжеж и слуги пановь Хренницьких и пановь Колмовскихь окрутне на онь же час в той зваде поранены были. О што з obu сторон, такь з стороны п[а]на Михаила Хренницького и сына его

---

¹⁵⁶ Причиною конфлікту були суперечки з приводу розподілу маєтностей між, з одного боку — княгиною Марією Денисківною, вдовою по кн. Дмитру Курцевичу-Буремському, та її дочкою княжною Марією Курцевичівною-Буремською, дружиною Григорія Колмовського, а з другого — Іваном Хрінницьким, одруженим з Мариною Андріївною, княжною Друцькою Соколинською, вдовою по кн. Олександру Курцевичу-Буремському, сину кн. Дмитра Курцевича-Буремського й Марії Денисківни. Іван Хрінницький з дружиною претендували на маєтки згідно із записом небіжчика кн. Олександра своїй дружині суми в півтори тисячі кіп на його маєтках (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 40, арк. 179 зв.–180 зв.).

п[а]на Ивана ѿ забитѣ п[а]на Богдана Хренницкого, яко и з стороны п[а]нѣе Миколаѣвое Дубровское п[а]ни Ганны кнежны Козѣчанки и сына еѣ м[и]л[о]сти п[а]на Горигора Колмовского ѿ забитѣе в тои зваде п[а]на Петра Колмовского, ѿ зранѣне ѿт них же п[а]на Григорево, ѿ зелживость и шарпанѣе кн[ε]г[и]ни Бурѣмское и малжонки п[а]на Григора Колмовского, и тежѣ ѿ зранѣне панны Русиновны и поранѣне многихъ слугъ п[а]новъ Колмовскихъ и панов Хренницкихъ, на зѣезде теперешнемъ всихъ станов и ѿбывателеи земли воеводства Волынского, привезши в замокъ луцкии тѣла забитыхъ¹⁵⁷, так п[а]на Богдана Хренницкого — помененыи ѿтець его пан Михаило, и к тому брать зошлого Богдана пан Иван Хренницкии, || [арк. 648] яко и п[а]на Петра Колмовского — пан Миколаи Дѣбровскии и малжонка его п[а]ни Ганна, а за моцю ѿт п[а]на Григоря Колмовского — помененыи пан Миколаи Дѣбровскии, тьи обѣдвѣ помененыи стороны домовалиса каждыи зъ стороны своеѣ ѿ то ѿт вашеи м[и]л[о]сти, кн[я]же воевода волынскии, и ѿт п[а]новъ судеи, ѿт всего рыцѣрства земель воеводства Волынского на справы судовые высажонныхъ певныхъ ѿсобѣ, судовного розсудку¹⁵⁸. Нижли ижѣ мы з обу сторонѣ, такъ з стороны пана Дѣбровского и малжонки его, и тежѣ п[а]на Григоря Колмовского, яко и з стороны его м[и]л[о]сти п[а]на Михаила Хрѣнницкого и сына его п[а]на Ивана¹⁵⁹, везваныѣ и на то ѿпрошоныѣ приатели, засѣдши межи ихъ м[и]л[о]стами на ѿгоде, за позволенѣмъ п[а]на Ивана Хренницкого самого и тежѣ за моцю ѿт ѿтца его п[а]на Михаила Хренницкого, ему на то даного, также за позволенѣмъ ѿт пании Дѣбровское и п[а]на Григоря Колмовского за моцю п[а]ну Миколаю Дѣбровскому на ѿгоду еднанѣ ѿ тые всѣ таковыѣ межи ихъ ѿбиюхъ сторонѣ

---

¹⁵⁷ Правом було передбачене засвідчення факту вбивства возним, якого зацікавленій особі мав надати гродський уряд, однак на практиці тіло жертви часто привозили до замку, а потому чинили «обволання» — публічне оголошення на певних місцях (завичай в замку, на ринку, при костелі, біля в'їздної брами) через возного імені вбивці/вбивць.

¹⁵⁸ Справа діялася під час першого безкоролів'я, коли традиційні судові інституції — гродський і земський суди — до обрання нового короля припиняли своє функціонування. Для підтримання порядку шляхта кожного воеводства обирала з-поміж себе т. зв. каптурових суддів, які мали розглядати справи переважно кримінального характеру. Очоловав такий суд у Волинському воеводстві на початковому етапі (до 13 грудня 1572 р.) кн. Богущ Корецький, волинський воевода і луцький староста. Саме до нього і каптурових суддів звернулися сторони з проханням про судові рішення.

¹⁵⁹ Інтереси Григорія Колмовського представляв його вітчим — Миколай Дубровський, чоловік його матері княжни Ганни Козечанки, а Івана Хрїнницького — його батько Михайло. Дорослі сини, що не були наділені батьком нерухомістю, перебували формально в його опіці, а у випадку служби іншій особі — в юрисдикції пана. Цілковімовірно, що у випадку з Іваном Хрїнницьким маємо саме такий варіант.

розниці даного, такове застановене, еднанье и ѓгоду межи ними на ѓбѣдвѣ сторонѣ ѓчинили и застановили есмо¹⁶⁰. Ижъ што пань Богдань Хренницкии и пань Петрь Колмовскии в той зваде, абы тыи-то, гды забитыи противь забитого, голова за голову, а ранные противь раннихь ити маеть¹⁶¹. А вже николи вперед на всѣ пришлые часы такъ *от* п[а]на Михаила Хренницкого, сына его п[а]на Ивана и теж *от* иншихь сынов и потомьковъ п[а]на Михаила Хренницкого, *от* брати, крѣвныхь и дочокъ п[а]на Богдана Хренницкого и повинныхь ихь, яко тежъ *от* пани Николаевоє Дѣбровьское и *от* п[а]на Григоря Колмовьского, и тежъ *от* братыи и крѣвныхь и повинныхь дому его на ѓбѣдвѣ сторонѣ головщины поискивати и ѓ то до всакого права позыватиса не мають. И яко ѓ рѣчи, через нас заеднаные и помѣркованые, молчати и того вже взнавати и межи || [арк. 648 зв.] себе въспоминати не мають.

Але *иж* пан Григорей Колмовскии непомалу есть на ѓнь час в той зваде зраненымъ, а пан Иван Хренницкии кромъ ранена в той звади здоровю ѓшол, тогды мы, зобополные приатели, знашлиса: пан Иван Хренницкии виннымъ ѓзнати маеть и бѣдет повинен самого п[а]на Григоря Колмовьского, еє м[и]л[о]сть кнегиню Бѣремскую и пани Григоревую Колмовскую, и тежъ панну Русиновну водлугъ тоє цедѣлы, властными руками ихь подписаное, поменивъши властнымъ именемъ зособна каждого, то есть тыми словы перепросити, мовачи до кнегини Буремское, до п[а]на Колмовьского и до панны Русиновны, такъ яко и до п[а]на Колмовьского:

«Мои ласкавыи п[а]не Григорей Колмовскии!

Ижемъ под тымъ часомъ ѓфалы нашеє вашу м[и]л[о]сть, брата и приателя своего ѓобразил, в чомъ са даючи винным, пилне прошу, жебы ми то ваша м[и]л[о]сть, яко хрестанскии человекъ, з сѣрца ѓпустил и на потомъ мнѣ приателемъ был зычливымъ, а я каранє, через приатели наши сполные вынаидены, ѓтерпити естемъ повинен».

---

¹⁶⁰ Замість офіційного процесу, що його мав провадити каптуровий суд на чолі з кн. Корецьким, сторони все ж вдалися до допомоги спільних приятелів, які перераховані на самому початку справи. Такий ускладнений конфлікт, де з обох сторін були вбиті і поранені, за означенням не міг бути полагоджений «правним обичаєм» без подальшої ескалації, тож сторони вказують на єдину форму вирішення проблеми — єднання, що передбачало взаємний розрахунок і готовність сторін до поступок, а не визначення винуватця.

¹⁶¹ Порахунки поміж сторонами, що перебували в конфлікті, велися судьями полюбовними не з урахуванням вини кожної, а в залежності від ступеня втрат — «око за око, зуб за зуб», тож, як засвідчує подальший текст угоди, більша вина лягла на плечі Івана Хрінницького як менш постраждалого.

Подпис руки самыхъ п[а]на Миколаа Дѣбровского и пана Ивана Хрѣнницкого.

Водлугъ которыхъ тыхъ словъ панъ Иванъ Хрѣнницкии просити маеть на первшомъ зъезде, которыи бы тутъ в земли Волынской перед елекцыею был¹⁶².

По которои прозбѣ в тыжден седене в Луцку на замьку, вземъши до себе и слугу, которого Чаплинскимъ зовуть, на год з прозбою¹⁶³ принати маеть.

А шкоды, которые панъ Григорей Колмовскии в той зваде принал, што почтивымъ словомъ речет водлугъ позву¹⁶⁴, п[а]ну Колмовскому нагородити бѣдетъ повинен.

А кгда бы которыи з раннихъ в той зваде слуг п[а]на Колмовского ѿмер, ино головщина водлугъ стану близкимъ || [арк. 649] ѿного змерлого слуги п[а]на Колмовского ѿт п[а]на Хрѣнницкого плачона быти маеть.

К тому тежъ, што через рокъ держаль панъ Иванъ Хрѣнницкии имене Ѡбъзырь, знашли есмо зѡбполные приатели, ижъ панъ Иванъ Хрѣнницкии пану Григорю Колмовскому за то тридцать копъ грошеи а тридцать мац ѡвса ѿт сего дня за чотыри недели дати мает.

А справы и позвы ѡколо заштѣа того ѿт початьку ажъ до сего часу на ѡбе стороне мають быти ѿморены, а в ыменахъ, которые са кому достанут, спустошене з обу сторонъ, ани кривды и грабежи подданнымъ чинены быти не мають¹⁶⁵.

И таковымъ обычаемъ межи нихъ есмо дла покою роздѣлокъ именами вчинили, позволивши кнегини Буремскои на част еѣ самое и на часть п[а]на Григора Колмовского и малжонки его выбирати¹⁶⁶. Гакожъ

---

¹⁶² Перепрощення Іваном Хрѣнницьким своїх суперників мало відбутися на сеймику, тобто в присутності максимальної кількості шляхти і волинських урядників.

¹⁶³ Формула «з прозбою» означала можливість скорочення терміну ув'язнення на прохання винуватця за згодою скривджених. В даному випадку «просьба» уживається ще й на означення перепрощення за кривди, яке мало відбутися перед ув'язненням Івана Хрѣнницького.

¹⁶⁴ За умовою, свої втрати потерпілий не мусив доводити присягою, як зазвичай передбачалося судовою процедурою, а лише підтвердивши їх шляхетським «почтивим» словом.

¹⁶⁵ У випадку передачі маєтку чи ґрунтів від одного контрагента іншому, а чи при поділі нерухомості за судовим рішенням чи приятельському угодою, сторона, що почувалася скривдженою, могла удатися до помсти, спустошачи землі та чинячи кривди підданам, тож у домовленостях намагалися застерегти від подібних ексцесів.

¹⁶⁶ Розподіл відносно рівноцінних частин маєтності між претендентами часто відбувався жеребкуванням, у цьому ж випадку пріоритетне право вибирати надавалося більш потерпілій стороні.

пан Дѣбровський за моцю *от* кнегини Бѣремское и *от* п[а]на Григорья Колмовского и малжонки его на часть ихъ Бѣремль Старый, Бѣремль Новый зъ замькомъ приналъ, а пан Иван Хренницкий за моцю *от* малжонки своее на часть ее тые имена, то есть Корьсовъ, Сестратинъ, Козью Волю, **Объзырь**, Змеинец, принал. С которыхъ именей до румованья шесть недел на *оби* стороны межи себе принали. А то все маеть быти на *обѣд*ви стороне под почтивымъ словомъ и зарукою сторона сторонѣ двѣма тислчма копъ грошей держано».

ІАкожъ и списокъ влостного писана руки п[а]а Базилиѣса Древинского, писара и секретара его королевское м[и]л[о]сти подписаныи, руками влостными п[а]на Николаа Дѣбровского и п[а]на Ивана Хренницкого передо мною покладали и просили, || [арк. 649 зв.] абы таа цедѣла слово въ слово вписана была. Котораа такъ са въ себе маеть:

«В томъ са еднанье п[а]ну Колмовскому с паном Хренницкимъ стало: забитыи против забитого, ранныи против ранныхъ, але ижъ пан Иван Хренницкий самъ здоровъ, а пан Кольмовський Григорей ранныи, знашли приатели *ѣзнатиса* п[а]ну Ивану Хренницкому виннымъ и перепросити п[а]на Кольмовского, кнегиню Бѣремскую и панюю Колмовскую, и п[а]нну Русиновну, и *седене* в Луцку на замьку с прозбою рокъ прирати, и слугу Чаплинского на толко жъ на замьку ѣ везенью мети, то *ест* годъ с прозбою. А прозба на *особнои* цедѣле написана, водлуг которое просити маеть на *зезде* пришломъ, где бѣдетъ тутъ на Волыни перед елекцыею¹⁶⁷. А шкоду на *речене* слова почтывого водлугъ позву. А *седѣти* почати по прозбе в *тыиден*. А естли бы которыи с тыхъ ранъ пана Колмовского потомъ *ѣмеръ*, ино головщина водлугъ стану близкимъ плачона быти маеть.

А што *держал* пан Хренницкий **Объзырь** рокъ, за то маеть дати пану Колмовскомѣ тридцать копъ грошей и тридцать маць *овса от* сего дня за чотыри недели.

А справы всѣ и позвы *около* заштыа того *от* *початку аж* до сего часу на *оби* стороны маеть быти *ѣморна*.

А во *именьахъ*, кому са которые достануть, спустошене не маеть быти чинено з *обу* сторонѣ, ани кривды и грабежи людемъ. А до румована з *имена* шесть неделъ.

А то все маеть быти на *оби* стороны под почтивымъ словомъ и зарукою сторона стороне дви тисечи копъ грошей.

---

¹⁶⁷ На момент єднання був укладений текст публічного перепрошення на сеймику, де могло йтися і про зменшення терміну ув'язнення Хрінницького.

Буремль Старый, Буремль Новый — кнегини Буремьской и пану Колмовскому. Корсовъ, Сестратин, Коза Вола, || [арк. 650] Объзыр, Змеинец — п[а]ну Хренницкому и малжонце его.

Миколаи Дбровьскии,
Иванъ Хренъницкии».

Потомъ просили, абы таковое ихъ м[и]л[о]сти вышеи помененыхъ пановъ яко зобуполныхъ едначов застановене и зезволенье самыхъ сторонъ на то, то есть п[а]на Миколаа Дбровского и малжонки его м[и]л[о]сти п[а]ни Ганны кнежны Козъчанки, и за мощью кнегини ее м[и]л[о]сти Дмитровое Буремское кнегини Мари Денисковне от пана Григорья Колмовского и п[а]ни малжонки его пани Марьи кнежны Буремское, къ тому панны Русиновны; з другое стороны — панъ Михаило Хренницкии и сын его м[и]л[о]сти пан Иванъ, которые тут же, передъ его м[и]л[о]стью кн[я]земъ столчи, позволили и мовили, абы то водле прозбы ихъ до книгъ справ кгородскихъ записано было. Што его м[и]л[о]сть, припустивши то ку ведомости своєї, таковое вызнане ихъ м[и]л[о]сти пановъ зобопольныхъ, в тои справи приятелеи, и зезволене на то пана Миколаа Дбровского и пана Ивана Хренницкого в книги справъ кгородскихъ луцькихъ записати розказати рачиль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. арк. 647–650.

№ 9

1572 р., грудня 30. Луцьк. — Оповідання Григорія Колмовського через Миколая Дубровського як уповноважену особу про те, що Іван Хрінницький не виконав умов приятельської угоди¹⁶⁸

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1572 м[є]с[я]ца декабра 30 дна.

Кназ его м[и]л[о]сть розказал записати, иж пришедши и постановивъшиса передъ его м[и]л[о]стью очевисто, пан Миколаи Дбровскии, маючи и показавши моц от пана Григоря Колмовського, оповедал, иж што, деи, «з обиюхъ сторон, так зъ стороны п[а]на Михаила Хренницкого и сына его п[а]на Ивана, яко и з стороны п[а]на Григоря Колмовського, ѿ забите п[а]на Богдана Хренницкого а п[а]на Петра Колмовского, такъ теж ѿ зилжене и ѿ шарпане кн[є]г[и]ни Дмитровое Буремское и дочьки ее м[и]л[о]сти а малжонки п[а]на Григоря Колмовського, и ѿ зранене панны Каски Гацковны Рѣсиновны, ихъ м[и]л[о]сть п[а]нове приятели едначи поєднали и вгодливимъ а приятельскимъ обычаемъ промежку их м[и]л[о]сти застановили. Ведле которе,

¹⁶⁸ Продовження попередньої справи № 8.

деи, вгоды и застановенья их м[и]л[о]сти зобусторонного мѣль и был повинень пан Иван Хренъницький на теперешнемъ, то есть на первомъ зезде до елекъцыи, тут, въ земли Волынской припаломъ, виннымъ ъзнатиса и пана Григорѣа Колмовского и кнегиню Дмитровую Бѣремъскую, и малжонку п[а]на Григорѣа Колмовского, такежь и панну Каску Яцковну Русиновну за то все, што са поменило, перепросити. А перепросивши, на замьку луцкомъ везенье принати и год целыи из служебникомъ своимъ Чаплинскимъ седѣти. Котораа, деи, вгода и постановене черезъ приателеи едначовъ ихъ м[и]л[о]сти ѡбиохъ сторон в книгахъ кгородскихъ луцкихъ ширеи и меновите есть ѡписано.

А ижь, деи, пан Григорѣи Кольмовський на сѣс часъ есть хор, про которю хоробу самъ до вашеи м[и]л[о]сти, кн[и]аже воевода волыньский, ехати и того предъ вашею м[и]л[о]стью ѡповедати не могъ, тогда, деи, злецил и дал мнѣ моць, абыхъ то предъ вашею м[и]л[о]стью на сѣс часъ ѡповедал.

А такъ, деи, пан Иван Хренъницький, вѣдаючи ѡ томъ теперешнемъ до елекъцыи первомъ зезде припаломъ, ѡ которомъ ваша м[и]л[о]сть, княже воевода волыньский, даючи знати до всехъ ихъ м[и]л[о]сти князеи, панов, рыцѣрства, ѡбывателеи земли Волынской листы свои писати и въ повѣтъ луцкии послати розказати рачил, тут на врад до замку луцкого ехати и тому всему водле вгоды и постановенья приателского досыть чинити не хотѣлъ».

Которое жѣ ѡповеданье пана Миколаа Дѣбровского за листомъ ѡмощованымъ || [арк. 663] п[а]на Григорѣа Кольмовского, а нестане п[а]на Ивана Хренъницького и невѣчиненье ѡт него досыт водле вгоды и постановенья зобусторонного за розказаньемъ кн[и]аза его м[и]л[о]сти до книгъ кгородскихъ луцкихъ есть записано.

ЦДДАУК, 25, оп. 1, спр. 13, арк. 662 зв.–663.

№ 10

1573 р., травня 4. Володимир. — Скарга Федора Солтана на Гнівоша й Івана Петровичів Калусовських про погрози мстити йому, слугам і підданам, які Калусовські особисто засвідчили в гроді, вказавши причину ворожості — завдані Солтаном кривди їхній сестрі Семеновій Шищиній¹⁶⁹

Лѣта по нароженю Исуса Христа, сына Божог[о], тисача пятсот семъдесать третег[о] м[ѣ]с[я]ца маа четвѣртого дня

¹⁶⁹ Див. наступні справи № 11–14.

Пришодши на влад перед мене, Михаила Привередовског[о], подстаростего володимѣрског[о], писар земский володимѣрский пан Федор Солтан оповедал и обтежливе жаловал на пана Гневоша а п[а]на Ивана Петровичов Калусовских, иж, деи, они, не маючи зо мною жадног[о] заишты ани суседства, вземши противку мене невинне вазнь, отповедь мне самог[о], слугам и подданным[о] моим чинат, хотачи о здоровье м[ε]не самог[о], слуг и подданных моих о горло приправити.

Акож панове Калусовские пан Гневош и пан Иван при томъ оповеданю и жалобе п[а]на Федорове трафилися сами обличне передо мною, владом, быти. Мнѣишии пан Иван Калусовский досыт невчтивыми а фукливыми и попудливыми словы на пана Федора Солтана торгнуль и рукою на нег[о] кивал, и тыми словы поведил:

«Кгды ж великую кривдѣ сестре нашои панѣи Семеновои Шишчинои в небытности мужа ее а затя н[а]шог[о] чиниш, так иако намъ, брати свои, обтежливе на тебе жалуєт и справу того даєт не тылко твоим кобылем слугам, але и ты можеш быти от нас небезпечен, бо певне помстим и кривды сестры н[а]шои на горле твоємъ и слуг твоих».

Пан Федор, слышачи з уст п[а]на Ивановых таковыи ег[о] слова отповедные, и небезпечност, и кивана руки, а злаща при враде¹⁷⁰, и просил мене пан писар, абых на тоє оповедане и жалобу ег[о] въ книги кгородские записати казал. А тоє оповедане и жалобу ег[о] въ кн[и]ги кгородские записати велел.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 92.

Федір Солтан-Бутетицький проти братів Шишок (№ 11–14)

№ 11

1573 р., червня 10. Володимир. — Скарга Федора Солтана через слугу Ждана на Семена Івановича Шишку та його брата Олешка про погрози мстити, кривди та поранення слуги; свою «одповідь» Шишки підтвердили особисто в троді

Лѣта по нароженю Исуса Хрыста, сына Божог[о], тисача плтсоть семдесать третег[о] м[ε]с[я]ца июня десатог[о] дна

Присылал на влад до мене, Павла Григоревича Франског[о], на тот час будучог[о] подстаростего володимѣрського, писар земський володимѣрский, пан Федор Солтан служебника своего именем Ждана, опо-

---

¹⁷⁰ За II ЛС (розд. 4, арк. 39) уживання в суді образливих слів мало каратися 6 тижнями ув'язнення.

ведаючи и обѣтежливе жалуючи на пана Семена Ивановича Шишъку, иж, деи, «онъ давно взавши вазнь противку мене, чинечи ѿповеди и похвалки, хотечи мене ѿ горло приправити, под дворъ подходечи, таемне з ручницами позапלותю заседаючи, хотечи злomu дмыслу своему досыт дчинити. И не толко дъв очи похвалку чинит, але и по сторонамъ, где ж колвекъ в которог[о] приатела в дому бывает, авне на мене грозит, дбиствомъ са хвалит.

ІАкож дна сегоднешнег[о] д среду на двом служебникомъ своимъ, Гришъку а Кондратъцу, розказал на поле ратаемъ ести || [арк. 142 зв.] понести, а такъ, деи, тые служебники, ѿтнесши имъ ести и их накормивши, засъ назад додому, ни ѿ чом не ведаючи, брон д себе не маючи, безъпечне шли. А пан Семен, пробачивши листов заручных ѿ небезпеченство мене самого и слуг моих, врадовне ему ѿт мене даныхъ, способившиса з братомъ своим меншимъ Олешкомъ, човекомъ неосельым, не ведати, естли и пана в себе где маеть або кому служит¹⁷¹, з слдгами и помочниками своими, з розными бронами, з ручницами, з лдки, з рогатинами, з мечи, с кордами, сами на конех верхи, а слуги и помочники их, которым они имена сами лепеи ведают, пешие, заскочивши тых служебников моих звышь помененых Гришка и Кондратца, минувши им Романовъ двор, натираючи сами конми на них, почали их бити и з лдков стрелати.

Кондратец, видечи немерд, втекъ ѿт них через плоты в гаи, ач Гришка заразом приложили и палець ему в руки левои пан Семен самъ дгал. Он, неборак, яко могучи, перед ними до двора моего са мел и втекал, и къ воротамъ дже былъ близко перед ними прибег, братъ пана Семенов Олешко, натерши на него конем, д тую ж рукд понижеи локта д самых ворот его зранил. А служебники их з двух луков перед другими воротми на него стрелили, ѿдна стрела пришла ему д подолок сукни, а другаа д ворота.

И видел то пан Семен, же его стрелами з лдковъ ни ѿдин не трафил, натерши на нег[о] конемъ, даль му рану ганебную¹⁷² в голову, с которе

---

¹⁷¹ Неосілість шляхтича (відсутність у нього нерухомості в даному воеводстві) виводила його з кола повноправних «обивателів» воеводства; така особа у правовому сенсі була не цілком дієздатною і потребувала у суді поручителя з числа «добре осілих» шляхтичів. Якщо неосілий шляхтич перебував на службі, то він потрапляв практично у повну юрисдикцію пана, який в разі необхідності відповідав за всі вчинки слуги та карав його у відповідності зі своєю волею.

¹⁷² Йшлося про маркування вчинку Семена Шишки як ганебного, бо поранений був беззбройний.

мусал туж в воротех за мертвог[о] спасти. И вчинивши воли своєї досыт и такии квалт, назад конми ршили и выехали з двора.

А а, деи, на тот час в сад в прилеж был спат, бо был есми отежчал на поле рано до ратаев, в таком квалте, которые са от них в дому моем стал, не ведал. Челед теж домовал и роботники, тесли и трачи, которые в дому моем на вес час роботу мают, || [арк. 143] в том часе к обеду были всь сели ести, и вслышавши крик в воротех, выскочили тесли и челед домовал з сенеи на двор, хотечи ведати, што са таковог[о] от кого дееть. Обачили служебника моего звышь помененог[о] Гришкя, в самых ворот зраненог[о] лежачог[о], кровью зешлого, ледва живого.

Пан Семень з братом своимь Олешкомь и з слугами, выехавши имь з двора вже за browар, з собою розмовают и того жалуют, же его до смерти не вбили.

И будучи мене не тылко в дому своем небезпечным, але и в дорозе, варуючиса там ехати, не ест здорова своего от них певен».

«Мусаль бы в таковых речах, а звлаца в квалте вчиненыи дому его и збите и зранене слуги, до враду ехати, сам не был ленив, але через мене, слугу своего, оповедаючи и жалуючи, таковыи вчиненыи от них квалт, и теж на вгледане и на овьвожене оног[о] квалту и зранене служебника своего просечи в придане возного з враду, жебы был дан и там послан».

Ино иж на тот час при враде возног[о] не было, лист врадовыи до возног[о] пану Федору дан есть, абы в дом его ехал и тог[о] квалту вчиненог[о] и служебника первопомененог[о] Гришка зраненог[о] вггледаль.

И при томь оповеданю и жалобе пан Семен Шишкя и с тым братом своимь Олешком первопомененыи при враде сами особами своими были и тую жалобу в уши свои, от того служебника пана Федорова [д]в¹⁷³ мене на врад принесеную, слышали. А кож пан Семен туж передо мною, врадомь, до служебника пана Федорова был са до брони торгнуль, хотечи подобно ему легкость акую вчинити, але иж было при враде, мусал ся на то пред се слушне || [арк. 143 зв.] вгледат¹⁷⁴, авжды [!] ач не броней са мстил, але досыть словы недчтивыми и доткливыми на пана и на того служебника его торгал и тыми словы поведел:

---

¹⁷³ Текст пошкоджений.

¹⁷⁴ Якщо шляхтич добував перед судом шаблю, корд чи меч, то його, згідно з правовими приписами, мали позбавити руки, а за поранення супротивника — стратити (II ЛС, розд. 4, арт. 39).

«Прокуратуєшь ѿ пана свого много, але того ж са сподеваи на себе мет, што са товаришу твоєму ѿ нас теперь недавно сего дня стало. А пан теж твои в рыхлом часе нехаи са ѿ нас того ж сподеваєть мети, што и слуга его ѿ нас маєт, тоє жь и на пана твоего горле быти мусит»¹⁷⁵.

И просил тот служебникъ первопомененыи Ждан именем пана своего, «кгда ж такаа свовольность, ѿтповед и слова их вшетечные нигде инде, едно ту ж при враде пан Семен вчинил, чога бы чинити не мел, а если же бы до враду акую потребу мел, теды бы ее бач не справовати, а врад чтит мел. А где ж панове бачност сами на себе и на врад ваш не мают, а смели са с тым вказати на пана моег[о] и на нас, слуг его, таковую ѿтповед и небезпечност перед врадом чинит, кгда ж пана моег[о] на тот час при враде нет, подобно, где бы пан мои сам на тот час тут был и тые слова небезпечные з всть их сам слышал, ведал бы, ако з ними в том врадовне поступоват мел. Але иж они вже неоднокрот за такими отповедми и похвалки своими квалты пану моему деют. Ако и тепер са жал и квалт немалыи ѿт них стал, иж на дворь нашли, и служебника пана моег[о] в дворе на смерть зранивши и его змордовавши, не вем с чим тут до враду втекли, ѿтповед и похвалку, которую в домех приателских пан Семен чинил, тут ее перед врадомъ поновил».

И просил тот служебник пана Федоров Ждан, абы тоє ѿповеданє и жалоба ѿ пана его через него на врад присланаа, и теж тьи слова ѿдповедные, з всть пана Семеновых перед врадом вчиненыи, было то до книг || [арк. 144] кгородских записано. Іа ѿповеданє и жалобу тог[о] служебника пана Федорова первопоменог[о] Ждана и тьи слова пана Семеновы до книг кгородских записати есми казалъ¹⁷⁶.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 142–144.

---

¹⁷⁵ Недвозначно вказується на те, що слуги були заміщувальним щодо пана об'єктом, на якого спрямовувалася ворожість.

¹⁷⁶ Під датою 17 червня зустрічається визнання возного Хацка Чувата-Туличовського у цій справі (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 149–150). Фіксується також низка інших скарг того ж Федора Солтана на Семена Івановича Шишку та його помічників. Див., зокрема: 22 травня — скарга на Романа Богдановича Бутетицького і на Семена Івановича Шишку про напад (попри письмові заруки, за першою з яких передбачалася випалата у разі насильницьких дій 100 кіп гродському урядові, а 100 — Федорові, за другою, отриманою від воеводи, 1 тис. кіп — Речі Посполитій) біля Романового двору, стріляння з рушниць та побиття слуги (Там само, арк. 105–106 зв.); 1 червня — скарга дружини Федора Солтана на Семена Шишку, який наїхав на дім підданого, забрав його дружину до свого маєтку, а також вчинив шкоди (Там само, арк. 125–125 зв.); 17 червня — скарга Федора на Семена про різні кривди (Там само, арк. 148 зв.–149); 3 вересня — скарга на того ж про образу дружини і намір її побити, а також про постійні погрози і заподіяння шкоди йому особисто, слугам і підданам (Там само, арк. 244 зв.).

№ 12

1573 р., червня 10. Володимир. — Скарга Олександра Шишки на Федора Солтана, який без певної причини наказав своїм слугам заподіяти Олександрові шкоду, а ті, перестрівши скаржника на дорозі, погрозували його вбити

Лѣта по нароженю Исуса Хрыста, сына Божог[о], тисача патьсотъ семьдесят третего м[ε]с[я]ца июна десятого дна

Пришедчи до мене, Павла Григоревича **Ю**ранского, на тот часъ будучог[о] подстаростег[о] володимѣрского, земенин землѣ Волинское повету Володимѣрского пан Александро Шишъка оповедал и обѣтежливе жаловаль, иж, деи, «дна сегоднешнег[о] ѓ волторокъ рано поехал, деи, был єсми з двора своег[о] противко пана своего, которому служѣ, его м[и]л[о]сть пана Александра, вл[а]д[ы]ки, маршалка г[оспо]д[а]рського[о], и кгдым, де[и], выехалъ з двора имениа своего Бутетицког[о], вжемъ был въехал в запуст, не ведаючи мене ни ѿ чом, то пак, деи, не вем для которое причины, не маючи, деи, до мене дела жадного, безвинне безотповѣдне пан Федор Солтан, писар земьский повету Володимѣрского, звазнившись на мене, переславши слуг своих на имя Гришка, Жданца, Андреика Дегта, Кондратчика и з ними подданных своих бутетицких, тые служебники звышпомененые, перенѣвши, деи, мене на доброволнои дорозе в том запусе, маючи при себе розных брони немало, з луками, з рогатинами, зъ саблами добытыми, с киими, ѿступивши, деи, мене ѿколо, почали на мене словы доткливыми мовити, «тут, деи, єси, зрадце, нецнотливыи ч[о]л[о]в[и]че, ѓже тут здоров ѿт насъ не выедешъ». Почали, деи, на мене бит, аж, деи, ледве єсми ѿт них на конѣ с того запуста выехалъ. И гоначи, деи, за мною, великим голосом || [арк. 144 зв.] волали: «Бии, забии тог[о] злог[о] ч[о]л[о]в[и]ка, бо, деи, нам пан нашъ пан Федор Солтанъ росказал на смѣрть забити». И нагоначи, деи, мене, киими били и лукъ з налучи вырвали.

Ѿт которых, деи, слуг и подданных его ледве єсми зас назад до дому своего бронною рукою ѿтшол, абых, деи, мель злого коня под собою, там же, деи, бы мене на смѣрть забили и замордовали».

Которое оповедане и жалобу свою просил пан Александро Шишъка-Бутетицкии, абы было до книг кгородских записано. Яа тое оповедане и жалобу его в кн[и]ги кгородские записати велель.

ЦДЛАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 144–144 зв.

№ 13

1573 р., червня 29. Володимир. — Скарга Федора Солтана-Бутетицького на Семена Івановича Шишку про погрози мститися і виклик на поєдинок

Лѣта по нароженю Исус[а] Хрыста, с[ы]на Божог[о], тисеча пѣтсот семдесѣт третег[о] м[ѣ]с[я]ца июня двадцѣт девѣтог[о] дня

Пришедши на вѣрад в кгород володимѣрьскѣи до мене, ІАкимѣ Василичѣ, писара кгородског[о] володимѣрскогѣ, будѣчи мене на тот час на мѣстцѣ подстаростском, в небытности самог[о] п[а]на подстаростег[о] ѿ Володимѣри, пан Федор Солтан Бутетицкии ѡповѣдал и жаловал на земенина повету Володимѣрскогѣ пана Семѣна Ивановичѣ Шишку, што ж, деи, «ѡн дна сегоднешнег[о], дѣты навѣрху написанѣ, через заруку г[оспо]д[а]рськую ѡ небезпечност здоровья, ему ѡт мене на листѣ под пѣтмасты копами гр[о]шеи вѣрадовне даную, пришедчи под двор мои з слугами своими, словы недѣтивыми на мене ся торгал и на руку мене вызывал, грозечи мене вшелпакою шкодою мстити, дѣла которых же, деи, его частых погрозок и в дому своем з жоною, з дѣтками, щелѣдою и з убогою маѣтностю моею безпечно мешкати не могу».

И просил мене пань Федор Солтань, писар земскѣи повету Володимѣрьскогѣ, абыхъ я тоѣ ѡповѣданье и жалобу его в книги кгородьскѣи записалъ. ІА тоѣ ѡповѣданье и жалобу его в книги кгородьскѣи записалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 157.

№ 14

1573 р., липня 6. Володимир. — Скарга Федора Солтана про напад на одного з його слуг у церкві під час служби, про побиття іншого, а також погрози від Семена і Олехна Шишок

Лѣта по нароженю Исуса Хрыста, сына Божого, тисѣча пѣтсот семьдесѣт третего м[ѣ]с[я]ца июля шостого дня

Приѣздил на вѣрад до мене, Михаѣла Павловичѣ, подстаростегѣ володимѣрьскогѣ, служѣбник пана Федора Солтана, писара земскогѣ володимѣрскогѣ, Ждан Григорѣвич, ѡповѣдаючи и жалуючи именѣм пана своего, иж, деи, «дня учораишегѣ в недѣлю небытностю на тот час пана моего в дому, за росказанѣмъ панѣи моеи ходил есми з дѣтми панскими до церкви слухати хвалы Божѣе к ѡбѣдни, и гдѣ вжѣ была служба Божѣа у пол ѡбѣдни спѣвана, пан Семѣн з братомъ своимъ Олехномъ Шишчичи, способившися с помочниками и зъ слугами своими, з розными бронами, з гаркабузы, з ручницами, з луки, з стрѣлами, з

рогати́нами, з корды, з мечами, прише́дши дмысьлне до церквы, стали д двереи. Пан, деи, Семен, стоючи перед церковью, до брата своего Олехна мовил: “Увоиди в церков а порви того лотрина и выхни его с церквы сюды до нас”.

А так за росказанемъ пана Семеновымъ пан Олехно, брат его, увошодши д церков, просто згола порвавши ме за груди, почал мя с церквы вон тягнути.

ІА, неборачокъ, іако дбогии чоловѣк, опиналомся іако могучи, держачис за крылос, не будучи имъ ни в чом виннымъ, а звлаща, іж маючи пана в себе, если бы мели в чом іакии жал або кривду от мене собѣ, жебы ме невинне, а еше д церквы Божее не шарпали, а д кривде своєї пану моему, в чомъ бых был им винен, на мене жаловали¹⁷⁷.

Они не переставаючи, а тому взятю воли своєї хотечи досыт дчинити, тот истыи пан Олехно, брат пана Семенов звыи помененыи, не дбаючи ани слухаючи волання и крику моего, и не маючи жадное бачности напред на Бога и на спеване хвалы Божее, хотечи мя с церквы вылкнути, а по воли своєї мнѣ мети, покилкокрот дал ми пастю д груди. || [арк. 165 зв.] ІА, не маючи іакъ его іначей збыти, іа ему ся отнати, вырвавшися от него, втекломъ в олтарь до попа.

А в том часе паней моєи дано штом до двора знати. Пани моя, литуючи деток своих и моєи невинности, іж ся д церквы таковыи кгвалт и небезпечност мне от них деет, прибегла сама до церквы, хотечи томд забежети, а мнѣ іакии ратунок іако слузе пана своего дчинити. И іако, деи, пан Семен паную мою, идучиеи до церквы, обачил, пошол от церквы гаємъ сам до дому своего, оставивши при брате своем Олехнд слуг своихъ.

ІАкож ведле наболшого баченя своего пани, пришодчи до церквы, а пана Семена самого вже не застала, одно пана Олехна нашла и прозбою своєю дживала, и досыт дкладне его наминала и с плачем просила, абы ся в том позагамовал, а в дому Божем при спеваню хвалы Божее кгвалтд жадного не чинил, а у пана, в чом бы слуга был винен, права и справедливости іако на слугу просили¹⁷⁸, на дом Божию и сам на свою дчтивост ся огледал, а чужомд слдзе покои во всем дал.

---

¹⁷⁷ Слуга заявляє, що про його можливу вину скривджені мають скаржитися його панові, в юрисдикції якого він перебуває, а той повинен задовольнити їхні претензії.

¹⁷⁸ У випадку заподіяння шкоди слугою скривджений мав звернутися до його пана, просячи про «справедливість» (II ЛС, розд. 4, арт. 29; розд), тобто йшлося про відшкодування втрат і часто перепрошення, що мало задовольнити фізичні і моральні втрати постраждалого.

Он, деи, ач панѣи моѣи ни в чим сѣ не противил, алѣ на тоѣ ѡпоминанѣ и прозбу еѣ дбати и слухати не хотѣл, як люди с цѣркви вышли, он до цѣркви сам сѣ мел, хотѣчи ма с цѣркви моцно взѣти. Пани инакшого ратункѡ дати мнѣ не могла, а ставши сама ѡ дверех, менѣ с попом и з детми двери ѡ цѣркви затворила и защѣпила, и до пана Олехна тыми словы мовила:

«Кгды ж твоѣа м[и]л[о]ст на прозбѡ мою набачиш и гамовати сѣбе не хочѣш, ѡт слуги пана своѣг[о] и ѡт деток своих не поиду, иж если быс мнѣ самои первѣи лѣжкост ѡчинил, потом быс и того слѡгѡ пана моѣг[о] с цѣркви взѣти мел».

Он сѣ в том ѡбачиль, дал цѣркви Божеи и мнѣ покои, ничог[о] не чинил и проч ѡт цѣркви ѡтышол. И идучи ѡт цѣркви, погрозки пан Олехно чинил, мовѣчи: «Гдѣ кольвекъ которого з вас, слуг панских, перенѣвши, руки и ноги ѡтрубѡю и не тылко вам, слугам, алѣ и пан вашѣ нехаи сѣ стережѣ».

Тот же служѣбник пана Федоров первопоменѣнии Ждан ѡповѣдал и жаловал, иж, деи, «зѣ росказанѣмъ и посланѣмъ пана Семеновым || [арк. 166] брат его Олехно, хотѣчи злост якую выредити, давши емѡ слуг и подданныхъ своихъ, способившисѣ з ними а пришедши до домѡ корчомного, подданого пана моего на имя Ленца ѡмыслнѣ пытаючи, хто бы был з слуг або с подданныхъ панских. Подданныи его Федко Хоронко, ни ѡ чом не ведаючи, пришол, деи, был до дому корчомного и ещѣ, деи, был и мѣстца собѣ не нашол, гдѣ бы мел с приателем своим ѡко в дому корчомном сѣсти, тот, деи, истыи Олехно, з слугами брата своего, ѡбачивши того панского чоловѣка, вышѣи поменѣног[о] Хоронка, запытавши его: «Чи и еси?», он, деи, паном своим ѡзвалсѣ, он повѣдил: «Тых, деи, нам и потреба», и заразом порвал его бити. Он с таковоѣ лихое бесѣды, хотѣчы их збыти, порвавшисѣ з домѡ корчомного, бѣг до дому своѣг[о]. Брат, деи, пана Семеновъ Олехно з слугами брата своего, догнавши в дому его власномъ, моцно квалтом збили и ѡкрутнѣ зранили. И в тот, деи, час шапка за ѡсмъ, а за шапкою грошѣи шѣст згнуло».

И просил тот служѣбник п[а]на Федоров первопоменѣнии Ждан на ѡгледанѣ збитѣи и зранѣнѣи того подданого звышпоменѣного Федка ѡ приданѣ возного. А иж на тот час при вриадѣ возного не было, ѡ емѡ до возного лист з урядѡ дати казал, абы возныи до домѡ пана писарова ехал и того квалту ѡчинѣного и подданог[о] збитого и зранѣного ѡгледал.

А тоѣ ѡповѣданѣ и жалобѡ служѣбника пана Федорова звышпоменѣного Ждана за прозбою его до книг кгородских записати есми казаль.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 165–165 зв.

№ 15

1573 р., жовтня 9. Володимир. — Визнання возного Дем'яна Мокренського про спробу Івана Яковицького засвідчити незвичні слова Василя Шолухи-Яковицького, що ображали його честь, однак Василь не захотів ані їх підтвердити, ані повторити

Лѣта по нароженю Исуса Христа, сына Божого, тисѣача пѣтсот семдесѣат третего м[ѣ]с[ѣ]ца ѡктябра девѣатог[о] дня

Постановившисѣ ѡбличнѣ на вриадѣ передо мною, ІАкимом Василевичом Стривязским, писаром кгородским володимѣрским, будучи мене на тот час на мѣстцѣ пана Михаила Павловича, подстаростег[о] володимѣрског[о], в небытности ег[о] м[и]л[о]сти ѡ Володимѣр[и], возным земским повѣту || [арк. 287] Володимѣрского Дѣмиан Мокренский до книг кгородских вызнал тыми словы, иж «за приданѣм твоим вриадовымъ рокѣ тепер идучого семдесѣат третего м[ѣ]с[ѣ]ца прошлого сѣнтѣбря двѣдцѣат третего дня в середѣ былѣм на потребѣ панѣе Гавриловоѣ ІАковицкоѣ, подсудковоѣ земскоѣ повѣтѣ Володимѣрского, панѣе Марины Василевны ІАнчинског[о]. Там же сын еѣ м[и]л[о]сти пан Иван, маючи мене, возног[о], при собѣ, и шляхту, их м[и]л[о]ст кн[ѣ]зѣя Степана Федоровича Ружинского а пана Богдана ІАнчинског[о], ѣздил до пана Василя Шѣлухи-ІАковицког[о] до двора ег[о] ІАковичѣ. И кгда ѣсмо приѣхали до нег[о], пан Иван, подсудкович, пытал пана Василя, иж, деи, «панѣ Василѣи, яком ѡ тв[оеи] м[и]л[о]сти был с тым же возным Дѣмианом Мокренским дня ѡногдѣшнѣг[о] в суботу м[ѣ]с[ѣ]ца прошлого сѣнтѣбря девѣтнадцѣатого по потребѣ панѣе матки своеѣ, ино, деи, т[воя] м[и]л[о]ст задал слова нецудные, поцтвности моеи ѡщипливыѣ. А тепер тебѣ пытамъ перед тым же возным и шляхтою, если ми того повторѣиши».

И пан Василѣи повѣдил: «Припомни, деи, ты, панѣ Иванѣ, што ты мнѣ, будучи в мене в суботу, мовил слова свои, а я, деи, тобѣ слова свои припомню».

И пан Иван повѣдил: «ІА, деи, панѣ Василѣи, помнѣ, ижем в тебѣ был по потребах матки своеѣ, а ты, деи, мене словы ѡщипливыми соромотил».

А кгда ж за неѡднокротнымъ пытанѣмъ ѡт пана Ивана пан Шулѣха слов своих, которые в суботу противкѣ п[а]ну Ивану мовил, признати и повторити не хотѣл, и пан Иван мною, вознымъ, и шляхтою звышпоменѣными ѡсветчившисѣ, з домѣ ег[о] ѣхал проч.

И просил мене пан Иван Гавриловичъ ІАковицкии именѣм матки своеѣ и сам ѡт себѣ, абых я тоѣ вызнанѣ возног[о] в книги кгородские записал. ІА тоѣ вызнанѣ возного в книги кгородские записаль.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 7а, арк. 286 зв.–287.

№ 16

1574 р., липня 29. Володимир. — Скарга володимирського земського судді Богдана Костюшковича-Хоболтовського з пасинком Давидом Яковицьким на Василя Шолуху-Яковицького та його родичів і приятелів про письмову «одповідь» (текст якої наводиться), а також відмову відповідати за свої дії

Лѣта по народженю Исуса Хр[и]ста, с[ы]на Б[о]жог[о], тысяча пѣтсот сѣмдѣсѣат четвѣртого м[ѣ]с[я]ца июля двадцѣт девѣтог[о] дѣна

Пришедши на вриад перед мене, Михаила Привередовского, подстаростег[о] володимѣрског[о], пан Богдан Костюшкович- || [арк. 169 зв.] Хоболтовский, судѣа земский повету володимѣрског[о], весполек с пасынком своим п[а]ном Давыдом Михаиловичом Яковицьким велико ѡбѣжливѣ ѡповѣдали и жаловали на п[а]на Василя Яковицьког[о]-Шѣлуху и на шурю ег[о] Жикгимонта, и на братю Жикгимонтову Бартоловичі, и на инших приателѣи его панѡв забужан, которых, деи, ѡн в дом свои до Якович звѣл вмыслнѣ, хотѣчи п[а]на Давыда Яковицьког[о] забит, яко, деи, первѣи ѡтца ег[о] Михаила Яковицьког[о] забил. Ино иж, деи, видѣчи ег[о] способног[о] в дому ег[о] и не могучи ему ничог[о] вчинити, выѣжчаючи сам пан Шолуха з дому своег[о] Якович з шурѣю и з ыншими приатѣлми своими, и ѡзвавши ѡ дом свои попа Яковицьког[о] Гаврила, даваль шурин его Жикгимонт Бѣртолович цѣдулу, по-полску писаную, ѡтповѣдную, абы донѣс до п[а]на Давыда Яковицьког[о] до двора ег[о]. Ино поп тоѣ цѣдулы брати не хотѣл, поведаяючи, иж «на по-полску читати не вмею».

Пан Василѣи, деи, Яковицькии на попа сѣа фукнул и росказал ему п[а]ну Давыдѡ Яковицькому донѣсти и ѡтдати. Поп, деи, за росказанѣмъ ег[о] мусѣл еѣ взѣат и п[а]ну Давыду Яковицькому до двора его донѣс и ѡтдал.

«А едучи, деи, пан Василѣи Шѣлуха с тыми ж шурѣями и приатѣлми своими через село Хоболтову, въѣхавши в корчму мою, Богдана Костюшковича-Хоболтовського, корчмитови моему Сѣнкѡ пан Василѣи Шѣлуха сам рукою своею цѣдулу также ѡтповѣдную, по-полску писаную, дал, абы до мене донѣс и мнѣ ѡтдал. ЯК же тот корчмит мои Сѣнко тую цѣдулѡ ѡтнѣс, взѣавши, до мене донѣс и мнѣ || [арк. 170] ѡтдал».

Гдѣ ж и тыѣ ѡбѣдвѣ цѣдѣлы передо мною пан судѣа и пан Давыд Яковицькии покладали, которые ѡдным писмом и въ водно слово писаны тым способом:

«П[а]нѣ сѣндзѣа, п[а]нѣ Сушку Хоболтовски и п[а]нѣ Давыдзѣ Яковицькии!

Бендонць нам ту въ ІАковичах ѿ зенца н[а]шеґко п[а]на Василя ІАковицкеґко и ѿ сюстры н[а]шеґи п[а]неґи ІАковицкеґи, наведзаюньць в смонтку и велкеґи жалосци их, иж ѿ в[ашеґи] м[илости] без слушнеґи причини, выпелняюньць волеґе своеґе, велкеґе кривды и ѿциски безправнеґе, над то еґще кґоницбы ему чиницеґе, тудзеґж на нас и на приацелы н[а]шеґе честокротнеґе стрелбы, потсылаюньць под двор п[а]на ІАковицкеґко, з ручниц и з луков дзелацеґе. Нат то листу панов добродзеґев н[а]ших, их м[и]л[о]сци панов Лащов, неѿцислисцеґе и пахолка их м[и]л[о]сци сромоцилисцеґе и шарпалисцеґе, чекґо мы церпливы были, ач быс мы теґи кґоницбы албо покґрозки мокґгли слушнеґе и пристоинеґе так же ѿтдац, але маюньць бачносць на статечносць сво[ю], тос мы ѿ себе на теґн час загамовали для покою посполитеґко домѿ приацелскеґко. Вшак же не хґонць теґи срокґосци и десперацкеґко захованна вашекґо ку нам на себе длѿґко носиц, ѿтповедамы вам, за тым жалосци и кривды н[а]шеґи на себе длукґо не ношонць, хґеґмы текґо мсциц на кґардлех в[а]ших, абысцеґе сґа нас вшеґндзе на каждом мѣстцю, в дому, на ѿпокою, в косцѣле и в лазни, нас стрекґгли¹⁷⁹, ѿ теґм ведцеґе, же приацѣла н[а]ш[е]ґко и сестры н[а]шеґи до кґардль и маѣтносцеґи н[а]ших престац не хґеґмы, поки нас стац можеґе конечнеґе».

И повеґдил мнеґ пан судґа весполек с пасынком своим п[а]ном Давыдом ІАковицким, иж, деґи, пан Василен ІАковицкии-Шѣлуха с тою шурею своею и з ыншими приателми своими еґст тут ѿ Володимери в дому Василя Капли. И просили менеґ, абых на з ураду кґродскоґ[о] через служеґбника || [арк. 170 зв.] моґеґ[о] их ѿбослал, жеґбы передо мною на вґраде стали и ѿ тую ѿтповед справу ѿ себе дали¹⁸⁰.

---

¹⁷⁹ Інтервал між кривдою і відповіддю на неї не мусив бути задовгим, щоб шляхетська спільнота не сприйняла його як слабість потерпілих, які, відповідно, втратили б на добрій славі та честі. Тож Василь Шолуха-Яковицький зі своїми шваграми оголошують своїм контрагентам одповідь, обіцяючи мститися до останнього.

¹⁸⁰ Згідно з правовою нормою (II ЛС, розд. 11, арт. 11), після вчинення одповіді, а особливо одповіді «на горло», тобто оголошення про намір убити, особа, якій погрожували, мала оповісти кривду в гроді і вписати скаргу до актових книг, а потому через возного «припозвати» — закликати до уряду винуватця, не чекаючи судових засідань та без позову, а лише за «обосланем», тобто оповіщенням. Якщо кривдник перед гродським урядником підтверджував одповідь, або ж її доводив скаржник, відповідача мали передати «на рукоємство» (на поруки) осілим особам, які надалі відповідали, в разі скоєння обіцяного, за доставку винуватця до суду. У випадку відмови останнього надати поручителів, його мали ув'язнити. Дана норма зазвичай виконувалася лише частково: особа, якій погрожували, брала в гроді возного і йшла з ним особисто або частіше посилала приятелів до кривдника з питанням, чи справді він має намір здійснити озвучену помсту.

ІА за прозбою п[а]на судиною и пасынка его п[а]на Давыда ІАковицког[о] з в[р]яду к[г]родског[о] служебника моег[о] Прокопа трикромт до них посылал, в[п]оминаючи их статечне а в[д]циве, абы до мене іако до в[р]яду пришли и в[о] тую в[о]тповед, которю если же через цедлы свои, іако пан судя и пасынок его пан Давыд ІАковицкии в[о]поведали и жаловали, в[о] собе справу дали, а п[а]ну суди и пасынку ег[о] п[а]ну Давыд ІАковицкому ведле статуту в том ся в[с]праведливили.

А потом за прозбою п[а]на судиною и пасынка ег[о] п[а]на Давыда ІАковицког[о] и посланем моим в[р]ядовым пан Семєн Ласко-Чернчицкии а пан Михаило Голуб до них ходили, также в[п]оминаючи, абы до мене іако до в[р]яду пришли и в[о] тую в[о]тповед, іако се звыш поменило, в[о] собе справу дали.

Ўни, то ест іако сам пан Василєи Шелуха, так и шури его, іако через служебника моег[о] Прокопа, так и через п[а]на Семєна Чернчицког[о] и через п[а]на Михаила Голуба до мене в[о]тказали, иж, деи, «мы не повинни на тот час до в[р]яду ити, кгда ж жадное потребности своеє не маємъ, а если быхмо мели, теды волнеишог[о] часу поидем. А п[а]ну Богдану Костюшковичу, суди земскому повету Володимєрског[о], и пасынку ег[о] п[а]ну Давыду ІАковицкому не в[о]тповедаем, а ни в[о] жадных цедулех в[о]тповедных не ведаем».

Пан судя и пан Давыд ІАковицкии повелили, иж «мы на том досыт не маєм, же в[о]ни через посланцов в[о]тказовают и сами до тебе до в[р]яду не идут и перед в[р]ядом тог[о], што через посланци в[о]тказовают, вызнати не хочут».

И просили мене пан судя и пан Давыд ІАковицкии, абых іа их в госпде приповедил, абы не зєжчали, аж бы се им передо мною, в[р]ядом, тог[о] справили. ІА за прозбою п[а]на судиною и п[а]на Давыда ІАковицкого посылал до п[а]на Василя Шелухи и до шури || [арк. 171] ег[о] панов Бертелов до госпды их до дому Каплина служебника моег[о] Прокопа, приповедаючи их в госпде, абы не зєжчали, аж бы ся п[а]ну суди и п[а]ну Давыду ІАковицкому, ставши передо мною, в[р]ядом, тог[о] справили, бо пан судя и пан Давыд тоє в[о]тповеди на них доводит хотели. Которыи ж служебник мои Прокоп, пришедши до мене, передо мною то вызнал, иж в них в госпде в дому Каплином был, ино Капли самог[о] не застал, ведже их пред ся приповедил, абы не справившиса п[а]ну суди и п[а]ну Давыду ІАковицкому тоє в[о]тповеди вочевисте передо мною, в[р]ядом, не зєжчали.

Ўни, деи, передо мною повелили, иж не поедем, не справившисе тог[о]. А потом того ж дня сєгодняшнего пан Василєи Шелуха з шуриєю и з ыншими приателми своими з места проч вєхали.

Пан судія и пан Давыд ІАковицкии попа іаковицкоґо Гаврила и корчмита своєз[о] хоболтовскоз[о] Сєнка дла вызнаня тых цєдул ѡтповєдных перєдо мною ставили, гдє ж тот поп ІАковицкии Гаврило тыми словы вызнал, иж «пан Василєи Шєлуха, кґды з дому своєз[о] зь ІАкович з шурєю и з ыншими приятєлми своїми выєжчал, ѓзвавши в дом свои мєнє, казал ми цєдулѸ, по-полску писаную, в шурина своєз[о] Жикгимонта взати и п[а]ну Давыду ІАковицкому ѡтнєсти и ѡтдати. ІА брати не хотєл, бом не вєдал, што в нєи написано, алє за фукливым росказанємь п[а]на Шолушиным мусилєм взят и взявши, п[а]ну Давыду ІАковицкому ѡтнєс и ѡтдал. Пан Давыд ІАковицкии тує цєдулу прочитал, аж в нєи ѡтповєд написана».

А корчмит пана судин хоболтовскии Сєнко повєдил, иж пан Василєи ІАковицкии-Шєлуха, єдѹчи з шурєю и ыншими приятєлми своїми чєрєз Хоболтову, сам рѹкою своєю в корчмє п[а]на моєз[о] тує цєдѸлѸ, || [арк. 171 зв.] которѹю пан мои показовал, дал, абых єє до п[а]на своєз[о] донєс и ѡтдал. ІА, нє вєдаючи, што в нєи писано, взявши в нєз[о], п[а]ну своєму ѡтдал. А пан мои ѡтповєд в нєи ѡбачил».

Которє ж ѡповєданє и жалобу єґо м[и]л[о]сти п[а]на Богдана Костюшковича-Хоболтовскоз[о], суди зємскоз[о] повєту Володимєрскоґо, и п[а]на Давыда ІАковицкоґо, и вызнанє попа іаковицкоґо Гаврила и корчмита п[а]на судина хоболтовскоґо Сєнка в кн[и]ґи кґродскиє записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 8, арк. 169–171 зв.

№ 17

1574 р., серпня 24. Володимир. — Визнання возноґо Дем'яна Мокренського, запрошеноґо Василєм Шолухою-Яковицьким до маєтку Якович дла освідчєння скарги на Давида Яковицькоґо і Богдана Костюшковича-Хоболтовського та оглядання шкод, заподіяних їхніми слугами і підданими; за словами Василя, він не міґ подати скаргу особисто до суду чєрєз небєзпєку дла життя, аджє кривдники самі і чєрєз рїзних осіб вчинили йому «одповєди»¹⁸¹

---

¹⁸¹ Продовжєння попередньої справи, однак тут скривджені та кривдники помінялися місцями. У своїй скарзі, засвідчєній возним, Василь Шолуха перєраховує шкоди, вчинєні йому Давидом Яковицьким, що мусили передувати одповіди, про яку йдєтьсє у попередній справі. Тож цидули могли бути відповіддю на кривди. Втім, досить тривалий проміжок між датою першого описаного акту насильства — обірвання вишні (15 липня) — і датою оповідання возному (11 серпня), що його скаржник пояснював малою кількістю возних і їхньою зайнятістю, а також страхом покинути дїм і стати жертвою Давида Яковицькоґо та його людей, наштовхує на сумніви в правдивості сказаного. Аджє між цими датами, як засвідчує попередня справа, Василь зі своїми шваґрами перебував у

Лѣтъ[а] по нароженю Исуса Христа, с[ы]на Б[о]жог[о], тысяча пѣтсотъ семдесѣтъ четвертого м[ѣ]с[я]ца августа двадцать четвертого дня

Постановившися ѡбличне на вриѣде передо мною, Михаиломъ Привередовскимъ, подстаростимъ володимѣрскимъ, вознымъ земскимъ повету Володимѣрского Дѣмианъ Мокренский до книгъ кгородскихъ вызналъ тыми словы, ижъ «за приданемъ вриадовымъ, маючи а при собе шляхтъ пана Николая Моиславского а п[а]на Воитеха Песеукого, року теперешнего семдесѣтъ четвертого м[ѣ]с[я]ца теперешнего августа первонодцѣтъ дня былъ есми в пана Василя Яковичкого-Шелухи въ Яковичахъ на потребахъ его. Тамъ же ѡповѣдалъ панъ Василей Яковичкий мнѣ, возному, и шляхтѣ, што жъ, деи, «в року теперешнемъ тисѣачномъ пѣтсотномъ семдесѣтъ четвертомъ мѣсеца июля пѣтогондцѣтъ дня в четвергъ рано, безъ бытности моеѣ в дому моемъ, панъ Давыдъ Яковичкий прислалъ кгвалтовнѣ вриадничка своего яковичкого Назарка Лошаковича, а с нимъ слугъ своихъ, Сѣдѣна а Гриценка Шебенского, а Хилимона, а людеи Тишка Семѣнчича а Гаврилца Сѣвдковича, а Мартинца Лошаковича, в садъ мой влѣстныи, ѡ моемъ ѡгородѣ близко болота вишни моеѣ вси ѡбрали, которыхъ, деи, могло бытъ ѡ двѣ маци.

А потомъ, деи, самъ панъ Давыдъ, собравшисѣ с тыми жъ вышѣи поменеными слугами и со всеми людьми своими, з рогатинами, з луки и ѡщѣпы, хотѣчи мѣѣ ѡмыслѣне забити, кгвалтовнѣ пришолъ на другии садъ мой, в томъ же ѡгородѣ под самымъ домомъ моимъ противъ ѡконъ засадивши в ѡгородѣ з ручницами, и самъ за плотомъ стоялъ, тотъ садъ мой вишневыи ѡвѣсъ дочиста ѡбрали. А то, деи, было безъ бытности моеѣ, ямъ былъ на сѣножати подъ Своичевомъ, а жона, деи, моя хора лежала».

У понеделокъ м[ѣ]с[я]ца июля девѣтог[о]надцѣтъ дня и тыѣ сады свои мною, вознымъ, и шляхтою ѡбводилъ, в которыхъ видѣли есмо дѣрево вишни пустыѣ безъ ягодъ стоячиѣ.

«А назавтриѣ, деи, ѡ волторокъ на светог[о] Илю ехалъ есми с поля || [184 зв.] ѡтъ жѣнцовъ до домѣ на ѡбѣдѣ, а со мною ехали боѣаринъ кнежны Збарзское воиковичкий Гордеи с товаришомъ своимъ, а панъ Давыдъ з слугами своими стерегъ мѣѣ подъ гаѣмъ, и, погонивши мѣѣ на доброволной дорозе кгвалтовнѣ с тымъ то Шебенскимъ и с Сѣдуномъ, и с Хилимономъ, и з Мартинцемъ Лошаковичомъ, хотѣчи мѣѣ ѡ смѣртъ приправити, з добытыми бронями гонили за мною ажъ до воротъ моихъ, и лѣдвѣмъ в домъ свои пехотою втѣкъ, спадчи с коня, бо ворота заперты были. Я, якомъ тутъ до вриаду жаловати ехалъ, в тотъ денъ [и] часъ панъ Давыдъ, наславши кгвалтомъ

Володимирі. Очевидно одне — між сторонами існували за давнині кривди, які регулювалися шляхетським поняттям про помсту й описувалися у відповідних категоріях.

врядника своего іаковицког[о] Назарца з людми своими на влосную ниву мою кузковскую, жита мил шест копь пожати, а жатого десет коп побрати велель, которое пожевши и побравши кгвалтовне, и на двор до п[а]на своего отвезли». И мѣстца тые, на которых копы житные стоали, мною, вознымъ, и шляхтою обводил. «И человѣка, деи, моего Кузку и жону его сам Давыд збил. А иж, деи, то долго не ест до книг записано с тых причин, иж, деи, тебе, п[а]не возныи, ани иншого возного так рыхло себе достат и способит не моглемъ, бо для великих справ в домех своих мало мешкаете, а иж теж вас, возных, немного ест. И почонши, деи, от недели, собравшисе с паном Богданом Костюшковичом-Хоболтовскимъ, судею земскимъ володимѣрскимъ, и с паном Сѣнютюю Хмелѣвским, с унуками и з боары владычными, з гаковницами, з ручницами, з сагаидаки, через двѣс тыжден ве зброах на кождыи ден, присылаючи на двор мои, стрелати, хотиачи мя забити, и по дорогамъ стеречи казали, не выпускаючи ма з дому моего и никгдым здорова и дому своего от них безпечен не ест. За чим, деи, в домѣ своем мешкат не смею и на поли робит не допустят, за слугою и за челедю гонит.

Сам, деи, пан судя, едѣчи с паном Давыдом в субботу локацкою дорогою, августа двадцат первого дня, стоечи на конех на горѣ, пославши слугъ своих на поле мое неблизко от дороги, по овсу моему на конех гонит и овес псоват, на слугу моего Миколаа Скробоновского брукати [!], над головою его шапку рушати, и челед женцовъ распудити велел, показуючи сроггост свою ку небезпеченству моему. || [арк. 185]

Для чого з жалобю на вриад поехать и тую тяжкост мою оповедати для их отповедеи и погрозок, так же и послат не могу. Над то, деи, м[ѣ]с[я]ца июла двадцат пятого, двадцат шостого, двадцат сѣмого, двадцат осмог[о], то ест в недѣлю, в понедѣлок, в волторок и в середѣ сам пан судя Хоболтовский и пасынок его пан Давыд, способившися з унуки и подданными владыки его м[и]л[ости] володимѣрского іанѣвицкими и бискупицкими, и маючи слуг п[а]на Сѣнютиных, на каждыи ден и вночи, присылаючи под двор мои, на дом и на мене самого и на приателеи моих з ручниц и з луков, отповеди чинечи и сромотечи, стрелати казали. Такъ теж людеи моихъ бьют и грабят, для которое, деи, небезпечности я, опустивши имене мое, з домку моего втекати мушу и до очевистое росправы мешкати в нем не смею.

Которых кривдъ и кгвалтов в недостатку возных обводити и листов вриадовыхъ в жалобе своем и теж которые маю, под заклады водле права без возного, часу потреби припалое, рыхло послати не маю кимъ¹⁸²».

---

¹⁸² Відсутність возного унеможливлувала провадження обов'язкових досудових процедур, тож інколи сторони маніпулювали цією обставиною, стверджуючи, що не могли його дістати.

Которое ж я признане возног[о] за прозбою п[а]на Василя ІАковиц-кого в кн[и]ги кгородские записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 8, арк. 184–185.

№ 18

1575 р., січня 8. Володимир. — Справа про спробу Василя Загородського зашкодити добрій славі володимирського земського судді Богдана Костюшковича-Хоболтовського, звинувативши його публічно на з'їзді шляхти Володимирського повіту в невіддачі грошей різним особам

Лѣта по нароженю Исус[а] Хр[и]ста, сына Божог[о], тисеча пятсот семдесят пятого м[ε]с[я]ца генвара осмого дня

Пан Станислав Кграевский, подстарости володимерский ѿт велмож-ног[о] кн[я]жати его м[и]л[о]сти кн[я]жати Костентина Костентиновича **О**строзског[о], воеводы киевског[о], маршалка землѣ Вольнское, старосты володимерского, п[а]на моег[о] м[и]л[о]стивого, для памяти в книги кгородские мне, ІАкиму Василевичу Стривязскому, писару кгородскому володимерскому, записати казал. Иж при бытности их м[и]л[о]сти велебног[о] в Бозе его м[и]л[о]сти ѿца || [арк. 4] Феѡдосея, епископа володимерского и берестеиског[о], его м[и]л[о]сти п[а]на Миколая Лысаковског[о], кашталана холмског[о], п[а]на Федора Солтана, писара земског[о] повету володимерског[о], п[а]на Лазора Иваницкого, суди кгородског[о] володимерског[о], п[а]на Ждана Коиленског[о], п[а]на Костентина Ела-Малинског[о], судей ѡ воеводстве землѣ Вольнское, на справы депутатские ѡбранных, кн[я]зю Дмитрея Козеки, кн[я]зю Степана Рѡжинског[о], кн[я]зю Федора а кн[я]зю Костентина Курцевичов, п[а]на Петра Костюшковича-Хоболтовског[о], п[а]на Ивана Сенюты, п[а]на Гневоша Калусовског[о], п[а]на Бартоша Витвинског[о], п[а]на Павла, п[а]на Михаила, п[а]на Григоря, п[а]на Юхна а п[а]на ІАска **О**ранских, п[а]на ІАска, п[а]на Ивана а п[а]на Тихна ІАковицких, п[а]на Тимоша, п[а]на Семена а п[а]на Аврама Пузовских, п[а]на Михаила Росалског[о], п[а]на Амброжог[о] **О**влучимског[о], п[а]на Василя а п[а]на Кирика Древинских, п[а]на Тимофея а п[а]на ІАцка **О**бухов, п[а]на Александра Киселя, п[а]на Романа Ставецкого, п[а]на Ивана Ворыског[о], п[а]на Максима Лудовича, п[а]на Дахна Федоровича а п[а]на Демяна Мокренског[о], возног[о] земског[о] повету Володимерског[о], на зезде в замку володимерском для ѡбмышления и становеня а намовы сполное в справах земских речи посполитое повету Володимерског[о] дня сегодняшнег[о] даты наверху написаное.

Там же в тот час были его м[и]л[о]ст пан Василеи Петрович Загоровский, кашталан браславский, маршалок г[о]с[по]д[а]рский, городничий володимерский, и пан Богдан Костюшкович-Хоболтовский, судья земский повету Володимерског[о], промежку себе вчинивши заторгненє з нѣякое вазни, ѿден другомѸ слова доткливые задал. Наипервее его м[и]л[о]ст пан Василеи Загоровский, кашталан браславский, повелел, иж «трудно на том теперешнемъ зъезде нашемъ намовы и становеня в речахъ нашихъ речи посполитое чинити маемъ, кгда жъ mezi нами ест человекъ подозраный, с которымъ, деи, не годится намъ таковыхъ речеи справоватъ».

Ихъ м[и]л[о]ст панове повелили: «Мы таковыми се жаден з нас быт не чуемъ, але ѿ комъ бы в[аша] м[м]лостъ то ведал и ког[о] за таковог[о] роздмелъ, тогда намъ ѿзнаими».

Пан Василеи Загоровский, ѿказавши на п[а]на Богдана Костюшковича-Хоболтовског[о], судю земског[о] повету Володимерског[о], повелел: «То, деи, ест таковыи Сушко, што, деи, я слышал ѿ п[а]на Александра Жоравницког[о], ключника и городничог[о] луцког[о], а п[а]на Гаврила Бокееа Печифостског[о], суди земског[о] повету луцкого, || [арк. 4 зв.] же то на нег[о] повелили: «Кгда, деи, есмо были посланы с повету Луцког[о] в Кракове на коронацеи короля Генрыха, тогда, деи, ѿдног[о] часу трафилосе, пришла до нас до господы н[а]шое невеста, в которое Сушко в господе стоял, Ѹтискуючи на нег[о] з великимъ жалемъ, иж, деи, «стоял в мужа моег[о] и в мене в господе нѣякии Сушко, ч[о]ловекъ взросту велкег[о], сивый, твари худый, который се повелел быт посломъ з Волыня, а ямъ, деи, мела чотыри золотыхъ личбы полское монеты литовское, которымъ, деи, за нѣкоторые речи побрала. А, иж, деи, мне потребнейша монета полска, аниж литовская, просиламъ ег[о], абы ми тые гр[о]ши литовские на полские Ѹтменил. Онъ, деи, мне то вчинити ѿбецал и тые гр[о]ши литовские в мене взял, а мене полские дати мелъ, чому, деи, досыт не вчинивши, гр[о]ши литовские в мене взявши, а мене полскихъ не дал, ѿ нас з господы проч Ѹехал, якобы мя теж Ѹкрадль». А так поведа: «Бюсе мужа, абы ми за то хлосты не дал». И просила, деи, нас, абыхмо еи ѿ немъ повелили, где бы онъ на тот час был. Мы, деи, еи Ѹказали, иж не ведаемъ, где онъ на тот час ест».

И то теж пан браславский мовил: «Слышалемъ ѿ п[а]на ключника и п[а]на суди луцког[о], иж, деи, там же в Кракове слышали ѿ Сопежиное, што, деи, Сушко взял в нее два талары, за которые, деи, мел еи монету полскую дати, ино, деи, «талари в мене взявши, монеты мне не давши, с Кракова в неведомости моеи Ѹехал, а мене, деи, в том Ѹхитрил».

Пан Богдан Костюшкович-Хоболтовский, судья земский повету Володимѣрског[о]: «Хто, деи, на мене то мовит, теды лжет яко пес¹⁸³, бо, деи, то никгды не было, жем я в господини своєи в Краковѣ гр[о]шеи литовских не брал, и в Сопежиное таларе на замену монеты полское не брал. Алем два талари в нее позычил, которые ем в домѣ моем в Хоболтове ѿтдал».

Пан браславский и иншиє з ним зараз на п[а]на судю порвалисе до кордов, до мечов, аж, деи, ледве ѿгамовали. Пан Загоровский, вчинивши таковыи розрух, не чинечи намовы и становеня в речи посполитои земскои тог[о] повету тутошнєг[о] Володимѣрског[о], с помочниками своими, которые ему тог[о] помагали, ѿпорне порвавшисе, зь замку проч пошол.

Што я все, яко се точило, для памѣти в книги кгородские записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 9, арк. 3 зв.—4 зв.

№ 19

1575 р., червня 8. Володимир. — Скарга Федора Солтана на Романа Бутетицького про «одповідь», шкоди та насильство над слугами і підданими з метою погострення конфлікту

Лѣта по нароженю Исуса Хрыста, сына Божог[о], тисеча пѣтсот сѣмдєсѣт пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца июня ѿсмого дня

Приездил на вриад до мене, Григоря Сѣменовича Ѡранског[о], на тот час будѣчог[о] на мѣстцу его м[и]л[ости] п[а]на моего, п[а]на Станислава Кграєвског[о], подстаростєг[о] володимѣрског[о], писар земский володимѣрский пан Федор Солтан, жалуючи ми, поведаючи на п[а]на Романа Бутетицког[о]: «Аж, деи, он, ѿт немалого часу вземши противку мене вазнь и злыи ѿмысль, ѿбецне не перєставаючи, причины и потреби жадное ку мнє не маючи, под двор мои подежчаючи и подходечи, и слуг своих, звады замовяючи, также под двор подсылаючи, ѿдповед и пофалки, хотечи мене самог[о] ѿ здорове або ѿ лєжкост якую при-

---

¹⁸³ «Брехати як пес» — юридична формула, яка фіксується в різних законодавчих пам'ятках, уживалася як символічний акт в ситуаціях очищення від брехні. Див., зокрема, в Статутах норми, пов'язані зі звинуваченнями в незаконному народженні. Якщо шляхтичеві, який назвав іншого «нечистого ложа сином», не вдавалося довести своїх слів, він мав від них відмовитися, промовивши: «што есмо менил на тебе, же бы ты не был чыстого чыстого ложа сын, в том на тебе брехал якь пес» (II ЛС, розд. 3, арт. 25; III ЛС, розд. 3, арт. 28). Такий акт певним чином знеславлював особу, яка ображала супротивника, і тим самим вирівнював позиції «кривдник — жертва».

правити, чинит, и вшелакою шкодою, огнем и таким же колве фортелем, чинити ми, в чом ему Боже не помози, грозит. И шдкаючи звады, слуг и подданных моих через заруки — одну зарукѡ добровольную через некоторых людей добрых, на листех описаную и *от нег[о]* для спокоюног[о] мешканя под печатми людей зацных мне даную¹⁸⁴, и теж через заруку, *от* воеводы землѣ Волынское кн[я]зю Богуша Корецког[о] на реч посполитую тисечу копъ гр[о]шеи мне даную — бьет, за стадником и пастухами моими гонит з умыслу вден || [арк. 125 зв.] и вночи; быдло, кони, стадо свое на збожсе мое сам наганяючи, сам травит и травити кажет и верхи по збожсю, житам и пшеницам ездечи, топчет и шкоды ми незмерные до згубы моее мне чинит.

Гако ж дня сегоднеинег[о] даты вышеи писаное по оногдашней *отповеди*, которую ми в субботу прошлую перед людми постронними *отповедал* и *вчинил*, не могучи мене самого где здыбат, наехавши при плузах моих паробков дворных, не маючи жадное причины и потребности, позбивал и *от* плугов их розогнал, ледва се другии *от нег[о]* болотом отшол, и *врати* им не допустилъ».

И просил мя пан Федор, абых на тую жалобу и *оповедане* его, припустивши ку ведомости вриядовой, до книг кгородских записати казал. Га жалобу и *оповедане* его до книг кгородских записати велел.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 9, арк. 125–125 зв.

№ 20

1575 р., липня 11. Володимир. — Скарга Василя Гулевича на княгиню Ганну Деспотівну Збаразьку та її помічників про найзд на його затурецький ґрунт та заподіяні шкоди, а також про письмову «одповідь» від Михайла Загоровського, яку відмовилися взяти до запису в ґроді через наявність там сороміцьких слів

Лѣта по нароженю Исуса Хр[и]ста, сына Божог[о], тисчаца пятсот семдесят пятог[о] м[ε]с[я]ца июля первогонадцат дня

Присылал на вриад до мене, Станислава Кграевског[о], столника землѣ подлаское, подстаростег[о] володимерског[о], пан Василеи Гулевич, воискии володимерскии, *оповедаючи* и жалуючи, *иж*, деи, мает вѣдомост певную, же кн[я]г[и]ня Николаеваа Збаразскаа, стростинаа

---

¹⁸⁴ Схоже, що йшлося про попередню спробу полагодити конфлікт за посередництвом приятелів, в результаті якої кривдник дав заручний лист, скріплений підписами посередників, з обіцянкою не заподіювати кривди суперникові під обов'язком виплати певної суми грошей в разі порушення домовленостей.

крем'янецкаа, кн[я]г[и]ня Ганна Деспотовна, звазнившиса на нег[о], хочет ему шкоду в збожи его на власных полях его засеаном чинити. «**О** што, деи, на первеи сел[о] в небытности т[воєи] м[илости] в Володимери, до намесника т[воєи] м[илости] п[а]на Григоря **О**ранског[о], оповедаючи и жалуючи, посылал». И просил мене **о** придане на возног[о], через которого бы *еи* мел жито свое заручити, абы его через границу не топтала и не жала¹⁸⁵.

Иа ему на то придане на возного дал, а потом, деи, сего ж м[ε]с[я]ца июля **о**смого дня в пятницу писал и присылал до мене, жалуючи и оповедаючи, *и ж*, деи, «дня вчорашнег[о] в четвер кн[я]г[и]ня Николаеваа Збаразскаа, старостинаа крем'янецкаа, Ганна Деспотовна и два панов Загоровских, Федор а Михаило Петровичи, и пан Василеи Петрович Семашко, Петръ Костюшкович-Хоболтовский из сынми своими, розными гуфы з немалым людом, з дѣлы, з гаковницами и з ручницами, и з розным **о**ружьем военным, моцно, квалтом, наехавши на кгрунт мои затурецкии через границу, где вже николи жадное пенѣ не бывало, жита, деи, мои квалтовне жнут а топчут».

И просил мя пан Василеи Гулевич || [арк. 146 зв.] и на то **о** придане возног[о]. Иа ему и на то придане на возног[о] Хацка Чувата-Туличовског[о] дал, который там бывши и ставши **о**бличне на вриаде передо мною, до книг кгородских тыми словы вызнал, *и ж*, деи, «сего м[ε]с[я]ца июля сегог[о] дня в середѣ за приданем вриадовым ездил есми до кн[я]г[и]ни Николаевоє Збаразскоє, старостиноє крем'янецкоє, Ганны Деспотовны, заручаючи *еи*, абы она жита п[а]на воиског[о] на кгрунте ег[о] затурецком не жала и не топтала, и шкоды ему через границу не чинила под закладом подле Статуту¹⁸⁶ стома рублями гр[о]шеи».

И коли есми из шляхтою людми добрыми паном Федором Зыком а п[а]ном Богушом до Холопеча приехали, кн[я]г[и]ня Збаразскаа, старостинаа крем'янецкаа, подле церкви в шетре была, **о**дно, же нас до себе пустити не казала. Иа пред се тую заруку сто рублев гр[о]шеи перед слугами еє, которые подле шетра еє з нами *стояли*, **о**поведил, абы тог[о] жита п[а]на воиског[о] затурецког[о] через границу не жали и не топтали, и шкоды ему не чинили».

---

¹⁸⁵ «Придане на возного» — лист від гродського урядника, даний на прохання зацікавленої сторони, який уповноважував будь-якого повітового возного до виконання доручень. У даному разі Василь Гулевич просив надати йому возного, щоб попередити княгиню про штрафні санкції в разі заподіяння йому шкод.

¹⁸⁶ Скривджений посилається на Статут, найімовірніше, малася на увазі норма «О листех заручных» (II ЛС, розд. 1, арт. 21).

И коли єсмо ехали с Холопеча, нашли єсмо на врочищи коло Воловое ѓзножи на поли на кгрунте затурецком людеи на колко гуфов, жито ѓдны жнут, а другие до Холопеча возиат, а иншиє топчут, бьют, поєжчаючи.

Напервєи перенал нас пан Пєтръ Костюшкович из сынми своими, которыи был гуфъ людеи немалыи зброино, иако на воину, и казавши нам застановитися, пытал нас, гдє быхмо были и ѓткол едем. Потом до нас приехал другии полкъ людеи немалыи, межи которыми были два п[а]ны Загоровские Федор а Михаило Петровичи; третии полкъ приехал, межи которыми был пан Василєи Семашко, старостич кремчанецкии, а с четвертог[о] полку выехал до нас Станислав Хмел, вриадник несухоежскии, и Семєн Костюшкович, сын Степана Яковицког[о], и сын Пилипа Мировицког[о], и з ними инших бояр туриских, бужковских и локацких¹⁸⁷. Пытали мене, што бых ѓ кн[я]г[и]ни в Локачах чинил. Ям им поведил, иж єсми ездил, заручаючи кн[я]г[и]ни Збразскои, жебы п[а]ну воискому в[ол]одимєрскому шкоды чинити и жита єму жати и топтати через границу не казала. ѓни поведили, иж, деи, то не вчас, коли єсмо вжє выехали и почали.

Потом пан Федор Загоровскии почал нам мовити, споминаючи словы ѓщипливыми доброе славы || [арк. 147] п[а]на Василя Гулевича, воиског[о] володимєрског[о], и его лаючи, иж, деи, «прислал до мене список через хлопца своег[о] ѓбодраног[о], менуєт его братом своим, вызываючи мене на руку, абых з ним ѓтехал на сторону ѓт людеи битися, алє, деи, иа там не поєду, нехаи ся тут з нами бьєт».

Пан Федор Зык-Кнезскии, товариши мои, которыи зо мною был ѓ Холопечи, поведил: «Вы ся, деи, тут зобрали и єст вас мног[о], алє єсли бы єсте хотєли ѓ тую правду з ним чинити сам а сам або в ровном почти, ѓн бы з вами за жалєм своим чинил».

Пан Федор Загоровскии поведил: «Нехаи, деи, тут едет, а бєтся з нами».

А потом пан Михаило, брат его рожоны, приехавши, поведил: «Єст, деи, п[а]нє братє, список вжє готов до Гулевича». Пан Федор Петрович Загоровскии казал ми єг[о] дати. Я ся вымовлял, не хотєл єсми его брати. Пан Загоровскии Федор почал ся на мене грозити, абых его взял. Я, боечися, абы мѧ тоє ж не поткало ѓт них, што инших возных ѓ Холопечох потыкало, тот список єсми ѓт них взял, в котором пишуєт

---

¹⁸⁷ Названі особи складали, найімовірніше, коло слуг і клієнтів княгині, які часто використовувалися саме для демонстрації сили патрона. Широкомасштабна операція по заподіяння кривди Гулевичеві, давньому недоброзичливцеві кн. Ганни Деспотівни, була саме таким актом, який передбачав мобілізацію людей княгині.

п[а]ну Гулевичу, лаючи и словы неѣчтивыми и досыт ѣципливыми доброй славе его м[и]л[ости] ѡтповедаючи, на здорове и на маѣтност ег[о] м[и]л[ости], абы сиа их стерег.

А потом, коли есми ѡт них ѡтехал, пан воискии послал до них слуг своих Миска, Никона и Михиа зо мною и з шляхтою, п[а]ном Яном Калусовским а п[а]ном Лукашем Воютинским, абы ему шкоды не чинили и жита его не топтали, и з кгрунту его зъехали.

Пан Федор и пан Михаило Загоровские, и пан Петръ Костюшкович, скоро ѡни их напоминати почали, ѡбурились на них с полки своими и их побили и постреляли, напервеи Миска, слугу п[а]на воиског[о], с коня рыжог[о] лысого збили, и коня под ним з сѣдлом и з опанчею взяли; под Михием дрыкганта плеснивог[о] з ручници по лопатце левой застрелили, которыи лѣдва до села ѡехал, и скоро ѡ ворота сѣлские ѡшол, повалился и зараз ѡт ѡног[о] пострелу здох; под Никоном коня чалог[о] под пѣтном п[а]на Юрия Ѡкорског[о] зъаду на всу гон з ручници пострелили высоко в стегно правое, и тот, не ведаю, будет ли жив. И так же нас в село ѡгнавши, коло села бегали по житѣм, по пшеницам герцовали, збожѣ топтали.

Потом на завтриѣ, коли ѡни, потоптавши збожси п[а]на воиског[о] затурецкие, с поля зъехали, прибыл теж ещѣ до нас возныи луцкии Тарас Гулалниции. Пан Василеи Гулевич, воискии володимѣрскии, напервеи за врочищем Воловою ѡзножю, межи ѡзножи Воловое и Лужечка, до дороги, котораа идет зъ Затурец до Холопѣча, показовал || [арк. 147 зв.] нам жито потоптаное и пожатое, которог[о] собе шацовал болшеи трохсот коп жита, и повѣдил нам, иж, деи, тоѣ жито пан Петръ Костюшкович-Хоболтовскии из сынми своими своим гуфом жал и топтал. А по правои сторонѣ тоѣ ж дороги аж до Хворосту, тоѣ, деи, топтал и жал своим полком пан Василеи Семашко, которог[о] жита собе шацовал ѡ двѣсти коп. А там за долину далеи к Чернои дорозе бѣрег Хворосту, тоѣ, деи, потоптали панове Загоровски[ѣ] Федор и Михаило Петровичи, которог[о] собе шацовал триста коп жита. А за дорогою, котораа идет зъ Затурец до Киселина, по правои стороне дороги ѡт Затурец, тоѣ, деи, вытоптали, побѣгали и покрутили до самое перегороды затурецкоѣ, и коло могилы Никоновскоѣ, и наддорожное аж до сѣлища затурецког[о] люде и полкъ кн[ѣ]г[и]ни Збаразскоѣ, над которым был старшии Станислав Хмел и Семѣн Костюшкович, которог[о] собѣ шацовал болшеи петисот коп жита. Якож и нашим зданѣм, иж если не болшеи, але певне на тридцат сот коп жита есмо всег[о] шацовали, бо сиа теж было добре зродило».

И к тому тот же возныи Хацко Чуват показал ми список ѡтповедныи, которыи через нег[о] пан Федор и пан Михаило Петровичи

Загоровские п[а]ну Василю Гулевичу, воискому володимѣрскому, послали, которого, *деи*, пан воискии *от* мене приняти не хотел, иж тут на вриде жебых его до книг городовых не записовал для слов соромотных, але жебых его на вриде тут припечатал, иж сам писати не умею, абых п[а]на писара городского просил, абы место моеи руки свою руку подписал¹⁸⁸.

Которыи список *от*поведныи пан Хацко припечатавши, п[а]на Якима писара просил, абы его подписал. Пан Яким, писар городовый, его подписал, и так же тот список п[а]ну Василю Гулевичу подал.

Которое *ж* *оповеданє* и жалобу п[а]на Василя Гулевича, воиского володимѣрського, и признанье возного за прозбою его в кн[и]ги кгородские записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 9, арк. 146–147 зв.

№ 21

1576 р., березня 6. Луцьк. — Оповідання Андрія Коровая на Василя Павловича про багаторазові погрози та письмовий виклик на поєдинок, який Коровай подав до запису в актові книги, таким чином відмовляючися від поєдинку та протиставляючи свавільному вчинкові опонента позицію почтивого шляхтича, що дбає про спокій у спільноті

Року 1576 м[є]с[я]ца марца 6 дня

*Оповедал на вриде кгородскомъ в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ передо мною, Семеновъ Хъребътовичомъ-Богуринскимъ, писаром кгородскимъ луцкимъ, на сесь час будучим на мѣстцу п[а]на Михаила Вильгорского, подъстаростего луцкого, от его м[и]л[о]сти кн[я]зю Богуша Корецкого, воеводы земли Волынской, старосты луцкого, браславског[о] и вѣницкого, панъ Аньдрѣи Коровай-Селецкии через брата своего старшого п[а]на Остафѣя Коровай-Селецкого тымъ обычаемъ, иж, *деи*, «дня оногдашнього м[є]с[я]ца марца четвертого дня в недѣлю п[а]нъ Василеи Павлович, нѣтъ вѣдома для которое причины, без вины н[а]шое звазнившися на насъ, хотячи о якии десъпектъ приправити, || [арк. 58 зв.] и безпрестани *от*поведи и пофалки намъ дѣлаеть. Чого явѣне доказдючи, прислал, *деи*, цедѣлу властного рукописанья своего до мене, Аньдрѣя Коровай, через служебника своего Степана».*

---

¹⁸⁸ У суді заборонялося вживати лайки, зокрема, і вписувати їх до актових книг, а саме такими словами був наповнений письмовий виклик на поєдинок. Тож факт відповіді був засвідчений печаткою возного на самій цидулі, а також підписом гродського писаря, позаяк возний не вмів писати.

Которую цедулу передо мою на вриадѣ положивши, просил, абы читана и въ книги кгородские луцкие ѡписана была. Которую я читати казал и такъ сѧ в собѣ маеть:

«Василѣи Павловичъ влосною рукою.

Андрѣю Короваю!

Безъ причины моеѣ и подданныхъ моихъ биешь и мордѣешь паробков моихъ дворныхъ ѡголскихъ, такъ тежъ и подданныхъ моихъ селецкихъ самъ бьешь и мордуешь, и подданные твои за росказаньемъ твоимъ. Къ тому маю ведомость, ижъ сѧ пофалаешь на здоровье мое. А такъ если себѣ быти поведаешъ отъ почтливого отца и цнотливоѣ матки, не заводачи в томъ приателъ, выѣдъ со мною завтра в понеделокъ предъ ѡбѣдомъ на поле промежду Селца и Подлесъ, ѡ дуба граничного, которыи граничить Сельце с Подлесею, а тамъ зо мною уделаи, яко цнотливому пристои. Што если хочешь, даи ми знать черезъ цедлу, подписавши рукѣ свою. А гдѣ того не ѡдѣлаешь, не буду тѧ мети собѣ за ровного. А на ѡстатокъ стережисѧ мене на каждомъ мѣстцу, бо ми тыхъ деспектовъ моихъ подданныхъ сѣрдечно жаль».

А такъ, деи, я, будучи шляхтичомъ волнымъ, пометаючи на почтьность свою, на срокгостъ права посполитого, и не хотечи, абы черезъ мене покои на тотъ часъ ѡ воеводстве земли Волынской ѡфаленыи и застановеныи взрѣшонъ быти мѣль, перѣставаючи с паномъ Павловичомъ, што бы была потреба правомъ сѧ ѡбыходити, тоѣ ѡтповеди его не приимовал и на писанѣ его ничего не ѡтписовал¹⁸⁹.

А постерегаючи того, абы за таковыми пофалками его яко покутне и неведо[мѣ] мнѣ якоѣ лекости на себѣ не ѡтнѧль, нижъ быхъ сѧ з нимъ ѡ то все правнѣ расправил, прошу, абы то было записано».

А такъ я тоѣ ѡповѣданье п[а]на Андрѣя Короваи и цедулу п[а]на Василя Павловича, черезъ брата его п[а]на Ѡстафѣя до мене на вриадъ принесеную, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 16, арк. 58–58 зв.

---

¹⁸⁹ Позиції Павловича, що своїм вчинком, як твердив Андрій Коровай, міг порушити мир у спільноті, протиставлена позиція почтливого вільного шляхтича, який дбає про суспільне благо, а тому відмовляється від суперечок з Павловичем, переносючи їх вирішення до суду, відтак — не приймає відповіді. Засвідчення цидули в суді вводило її в публічний простір, урівнювало позиції контрагентів, де лицарському звичаєві, заснованому на культивуванні честі і готовності її відстоювати за допомогою помсти, протиставлена поведінка шляхтича, який передусім поважає право і переймається «покою посполитим».

№ 22

1576 р., липня 21. Луцьк. — Оповідання Олександра Марковича Жоравницького, луцького ключника і городничого, про порушення його братом Яном Жоравницьким письмової угоди поладити конфлікт між ними через приятелів, а в разі, якби домовленостей не вдалося досягти, перенести справу про кривди Олександра на розгляд луцького гродського суду; вписані три акти — лист-зобов'язання Яна Жоравницького діяти згідно із зазначеними домовленостями та два тексти угоди, укладеної від імені посередників у поладженні конфлікту, за якою Ян мав перепросити брата Олександра і його дружину Ганну Борзобогатянку-Красенську за образи і кривди відповідно до узгодженого тексту¹⁹⁰

Року 76 м[є]с[я]ца июля 21 дня

На рокохъ судовыхъ кгородскихъ луцкихъ сего дня в субботу, кгда вже роки выволаны быти мели, перед нами, Михаилом Вильгорским, подстаростим, а Григоремъ Данилевичом, судеею, вриадниками судовыми кгородскими луцкими, постановившися очевисто в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ, его м[и]л[о]сть панъ Александро Маркович Жоравницкии, ключникъ и городничии луцкии, оповедал тыми словы, иж, деи, «ка поспол з братомъ моим, паном Ганом Жоравницкимъ, дня оногдашнего в четвергъ м[є]с[я]ца июля девятюнадцат дня, на которыи нам, обьем сторонам, ведле постановенья приательского рокъ припадал, заховавши есмо постановенье приателское, на обу цеддлахъ написаное, в моци, взяли есмо были себе до намовы приательское, которого, деи, панъ Ганъ, братъ мои, со мною потребовал, под тым обычаемъ, иж если бы чого межи нами приатели н[а]ши застановити и вмерковати не могли, тогды мел пан Ганъ Жоравницкии ведле тых же цедул, в Миллатине вчиненыхъ,

---

¹⁹⁰ Фрагменти цієї справи з точним посиланням на джерело опублікував Орест Левицький у своєму історичному оповіданні, де, зокрема, подав і текст пасквілю (у віршованій формі), про який лише згадується в акті, що публікується. Пасквіль відтак був кваліфікований дослідниками давньої української літератури як перший зразок української світської поезії і в такому статусі існує до сьогодні, розпочинаючи поетичні антології. Він також прислужився постанові кількох літературних творів. Авторство вірша приписують Янові Жоравницькому або його дружині Олені Коптівні. Натомість вірш очевидно належить перу самого Ореста Левицького, на що непрямю вказує відсутність посилання на джерело, на відміну від усіх інших цитованих автором архівних матеріалів. Вірша також не виявлено в актових книгах, якими користувався Левицький, і де, за його твердженням, був знайдений цей пасквіль. На авторство Левицького вказують і версифікаційні та лексичні особливості вірша (див.: *Левицький О. Очерки старинного быта Вольны и Ураины // Киевская старина — 1889. — Т. XXV (апрель). — С. 92–123.*)

на тых рочкох, покол выволаны не будѣть, досыть чинити. А так ижъ пань ІАнь, яко *ест*¹⁹¹ повинен и тог[о] ся поднял, што и перед в[а]шеи м[и]л[о]стью вызнал, ведле тыхъ же цедѣль на рочкохъ теперешнихъ кгородскихъ застановеню приателскому и вызнаню до книг досыт чинити не хочеть и не вчинил».

Потом, кгда вже рочки выволаны быти мели, его м[и]л[о]сть пань ключникъ и по другии крот перед нами ѡповедал, иж пан ІАнь Жоравницкии ведле тыхъ вышъшеи менованыхъ цедѣль застановеню приателскомѣ досыт не чинит и не вчинил. И показавши перед нами лист записныи пана ІАнов, в Кракове п[а]ну ключнику даныи, и две цедѣлы постановенья, в Милиатинѣ вчиненого, под печатми и с подписом рукъ людеи зацныхъ, также под печатю и с подписом рукъ самого пана ІАна Жоравницкого, просил нас пан ключник, абы як тот лист, так и тыѣ две цедѣле до книг слово ѡт слова были вписаны. Которых мы, ѡгледавши, перед собою читати казали, и так ся в себе мают:

«ІА, ІАн Жоравницкии, визнаваю сам на себѣ тым моим листом каждому, хто бы того ведати потребовал, иж брат мои, его м[и]л[ост] пан Александро Жоравницкии, ключник и городничии луцкии, ѡ наездъ кгвалтовныи на дом свои в Жоравникохъ, ѡ зраненѣ малжоньки своеѣ, ѡ ѡныѣ речи позвал мя был позвом до судѣ кгородског[о] луцкого, за которым || [арк. 311 зв.] позвомъ мнѣ был в Луцку рокъ припал на ден пятынадцать марца. На которым рокъ я, в судѣ не ставши, слугу своего Романовского з обмовкою до вриадѣ посылал, которое ѡбмовы моеѣ вриад не принявши за слушную, мене на року здал и водле Статуту за непослушенъство до короля его м[и]л[ости] на выволанье ѡтослал¹⁹². В чом я, бачачи себѣ на часы пришлые речи небезпечныѣ и шкодливыѣ, а забѣгаючи тому, абы ся межи его м[и]л[о]стью паномъ ключником, братом моим, и мною тыѣ заиштѣя через приателѣ вскромити и застановити могли, вжил єси его м[и]л[ости] п[а]на ключника через приатели н[а]ши сполныѣ, то єсть через его м[и]л[о]сть п[а]на Бокиа, судю луцкого, и через его м[и]л[о]сть п[а]на Станислава Жолковског[о], абы его м[и]л[о]сть, задержавшися с правом своим против мене, то на вмеркованѣ и постановеньѣ приателское пустил. Што его м[и]л[о]сть вчинити рачил и тоѣ заиштѣѣ свое з мною на померкованѣ и постановенѣ приателское подал и поступил таковым ѡбычаем, иж тепер я заразом сполне с п[а]ном ключником приняли и зложили єсмо себѣ час и рокъ

¹⁹¹ «Яко ест» — повторено двічі.

¹⁹² Ширше про перебіг цього конфлікту між Яном і Олександром Жоравницькими див.: ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 316 зв.–318, арк. 401 зв.–402; спр. 16, арк. 78–81.

певными, то *ест* ѿ вольторокъ по святехъ пришлых м[ε]с[я]ца июня дванадцатого дня, в року тепер идѣчом тисчаца пятьсот сѣмдѣсать шостом, в дому его м[и]л[о]сти п[а]на Гаврила Бокѣя, суди луцкого земског[о], в Милатинѣ. На которыи часъ и рокъ маю я и будѣ повинен, не вымовляючися жадными причинами правными и неправными, в дом его м[и]л[о]сти п[а]на Бокѣя до Милатина приехати и двоих приателеи, которых будѣ мочь з стороны своеѣ звести, а пан ключник также вчинити маѣт. А тыѣ приатели обополные, з собою сѣ сполне згодивши, мают тоѣ вынаити и постановити, а мнѣ вказати. Таковым способом жал, деспектъ и кривдѣ п[а]на ключникову, то *ест* зранѣне малжоньки его м[и]л[о]сти, окривавѣне панны Гулевичовны, пасѣрбици его м[и]л[о]сти, квалт домовыи, побитѣе и поранѣне слугъ, бояр и подданныхъ его м[и]л[о]сти, и шкоды, которые сѣ тамъ стали, его м[и]л[о]сти нагородити и за то все досыт ѣчинити маю так, якобы панъ ключник, братъ мои, в том всем жалю своемъ, маючи ѿт мене нагородѣ, ѣспокоившисѣ, на том перестал. А если бых я на тот рокъ вышеименованныи в дом его м[и]л[о]сти п[а]на Бокиевъ до Милатина приехати, также приателеи своихъ звести, або и приехавши и приатели звездши, постановѣна и знаидѣна их м[и]л[о]сти сполныхъ приателеи послушнымъ быти не хотѣл, тогды по ѿном часѣ вжо пан ключник права и декрету своег[о] против мене попирати || [арк. 312] маѣтъ такъ, яко в судѣ кродского луцкого против мене ѣчинѣн естъ. А я против тому вже николи ничего мовити, ани жадныхъ причинъ вынаидовати не маю ани будѣ мог, и на то его м[и]л[о]сти п[а]ну ключнику тот мои листъ подѣ моею печатю и подписомъ власноѣ руки моеѣ даю.

А дла лепшоѣ вери и сведѣцтва просил есми ѿ приложѣние печатѣи и ѿ подписъ рукъ до тог[о] листу моего ихъ м[и]л[о]сти п[а]новъ приателеи своихъ, п[а]на Гаврила Бокѣя, суди луцкого земского, пана Станислава Жолковского а п[а]на Яна Бокѣя, которые за прозбою моею к сѣму моему листу печати свои приложити и руки подписати рачили.

Писанъ в Краковѣ маѣа двадцать второго дня року сѣмдѣсѣат шостог[о].

Янъ Жоравницкии, власнаѣ рука,
Станиславъ Жолковскии, власну рѣнку,
Гаврило Бокии Печифостскии, судѣа луцкии земскии,
Янъ Фѣдоровичъ Бокѣи Печифостскии, власнаѣ рука».

А то естъ першаѣ ѣдѣла тыми словы написана:

«Сталасѣ ѿгода и постановѣние его м[и]л[о]сти п[а]ну Александру Жоравницкому, ключнику луцкому, и малжонце его м[и]л[о]сти панѣи Ганнѣ Красѣнскои с п[а]номъ Яномъ Жоравницкимъ за ихъ доброволными

позволенъемъ черезъ насъ, Василя Загоровского, кашталана браславского, маршалка его королевское м[и]л[о]сти, Базалидса Древинского, писара его королевское м[и]л[о]сти, Александра Семашка, подкоморог[о] володимерского, Гаврила Бокѣя, судю земского луцкого, Станислава Жолковского, Михаила Корытенского, писара земского луцкого, Ивана Хъреницкого а Семеѣна Козинского в Милатинѣ годѣ тисѣача пятсот семдесѣть шостого м[ѣ]с[я]ца иуѣня второгонѣцѣт дѣна, ижъ п[а]нѣ Гѣнѣ Жоравницкии з малжонкою его за пашѣквилюс, которыи черезъ нихъ ѡбразливыи доброе славы п[а]нѣе ключниковое и дому его м[и]л[о]сти п[а]на ключника былѣ написан и в Луцку в бронѣ прибыванѣ, водлѣ сѣе цѣдулы маѣтъ таковыи словы перепрошенѣе его м[и]л[о]сти п[а]ну ключникѣ и малжонѣце его м[и]л[о]сти на роцѣхъ першихъ кргодскихъ в замѣку в Луцку в семѣ годѣ тепер идучомѣ семѣдесѣть шостомѣ м[ѣ]с[я]ца иуѣля девѣятогонѣцѣт вделати:

„М[и]л[о]стивыи п[а]нѣ ключнику и м[и]л[о]стиваѣ п[а]ни ключниковаѣ, што єсмо написали и ѣ бронѣ в Луцку прибѣити велѣли пашѣквилюс або цѣдулу ѡбразливую доброе славы вашѣи м[и]л[о]сти, м[и]л[о]стиваѣ п[а]ни ключниковаѣ, а дому в[а]шѣи м[и]л[о]сти почѣтливого, м[и]л[о]стивыи п[а]нѣ ключнику, ино ижъ єсмо туѣ цѣдлу або пашѣквилюс неправоине зѣ злого своѣго ѡмыслу противъ вашѣи м[и]л[о]сти в невинности || [арк. 312 зв.] вашѣи м[и]л[о]сти написали, в чомѣ всѣмъ, ѣко в томѣ пашѣквилюсѣ єсть написано, в[а]ша м[и]л[о]сть, м[и]л[о]стиваѣ пани ключниковаѣ, не єсть вина, бо николи в[а]ша м[и]л[о]сть тог[о] ничего, што в томъ пашѣквилюсѣ написано, не чинила, ѡдно такъ сѣя завѣжды заховала, ѣко цѣнливои пани налѣжить. А такъ ижъ єсмо в томъ противъ в[а]шѣи м[илости] выступили, сѣрдѣчне тог[о] жалуючи, и покорне просимо, абы то в[а]ша м[и]л[о]сть имъ хрестѣански ѡтпустити рачила, а мы ѡ в[а]шѣи м[и]л[о]сти ѣко ѡ почтливои и статѣчнои п[а]нѣи розѣмѣемъ и за такую маемъ”.

А гдѣ бы сѣму постановѣню нашому панѣ Гѣнѣ Жоравницкии досѣтъ не вчинил, ино будѣтъ волно его м[и]л[о]сти п[а]ну ключнику в томъ права своѣго противъ ему ѡ наездѣ на домъ его Жоравницкии и ѡ зранѣнѣе малжонки и пасѣрбицки, слугъ его м[и]л[о]сти, правомъ попирати, противъ которого права панъ Гѣнѣ ничего мовити не маѣтъ.

И длѣ певности сѣго постановѣнѣя печати свои єсмо приложили. До которог[о] и панъ Гѣнъ Жоравницкии при нашихъ печатѣхъ печатъ свою приложил и руку подписал.

Писанѣ ѣ Милатинѣ.

Василѣи Загоровскии, кашталанъ браславскии, рукою власною,
Базалидсѣ Древинскии, рукою,

Станислав Жолкевский, власную руку,
Александро Семашко, власну,
Михаило Корытєнский,
Иван Хринницький,
Іан Жоравницький».

А то *єст* другага цедѣла, так сѧ в собе маєт:

«Сталасѧ вгода и постановєньє его м[и]л[о]сти п[а]ну Александру Жоравницькому, ключнику луцкому, и малжонце его м[и]л[о]сти п[а]нє Ганьнє Красєнскои с п[а]ном Іаном Жоравницьким за их добровольным позволеньєм через насѧ, Василя Загоровского, кашьтелѧна браславского, маршалка его королевское м[и]л[о]сти, Базалиѣса Древинского, писара его королевское м[и]л[о]сти, Александра Семашака, подкоморого володимєрского, Гаврила Бокєѣна, суди зємского луцкого, Станислава Жолкевског[о], Михаила Корытєнског[о], писара зємского луцког[о], Ивана Хрєнницького а Семєна Козинског[о] в Мѧлѧтинє¹⁹³ годѧ тисѧча пѧтсот сємдєсѧт шостог[о] м[є]с[ѧ]ца июнѧ второг[о]надцѧт днѧ, иж пан Іань Жоравницький за наездѧ на дом п[а]на ключников Жоравницький, за зранєнє малжонки и пасєрбици, также и слуг его м[и]л[о]сти ведлє сєє цедѣлы маєт таковыми словы перєпрошенє его м[и]л[о]сти п[а]ну ключникѧ и малжонце его м[и]л[о]сти и пасєрбици на роцєх перших кгородских в замку в Луцку в сєм годѧ тепєр идѣчом сємдєсѧт шостом м[є]с[ѧ]ца июля девѧтог[о]надцѧт вделѧти:

„М[и]л[о]стивыи п[а]нє ключнику, п[а]нє а братє мои милыи, и м[и]л[о]стивѧя п[а]ни ключниковаѧ! Ижєм наєхавши на дом в[а]шєи м[и]л[о]сти, а п[а]нєю малжонку в[а]шєи м[и]л[о]сти и дочку єє, также слуг вашєи м[и]л[о]сти там поранил, [в]изнавам¹⁹⁴, ижєм в том против в[а]шєи м[и]л[о]сти глупє, спроснє, никьчємнє и нєбачнє поступил, за штом водлугѧ права значное а великое на собе каранє заслужил. Вєджє бачачи в[а]шу м[и]л[о]ст быти хрєстиѧнскими, цнотливыми а милосєрдными людми, || [арк. 313] во всєм том плохомѧ а никьчємномѧ поступку моем виньным сѧ даю под каранє в[а]шєи м[и]л[о]сти, вєзєньє ѧкое похочєтє, толко з милосєрдьєм поддаваючи а з великою покорою до нугѧ падаючи, в[а]шєи м[и]л[о]сти обудву ѡ милосєрдьє и ѡтпущєнє того выступу моего прошу, жєбытє в[ашѧ] м[илост] то пробачивши и ѡныи выступокѧ мои изь сєрцьѧ своего ѡтпустивши, засє в первую ласку и милость всю принѧти мѧ рачили, а в[ашѧ] м[илост], п[а]новє приѧтєлѧ, ѡ ласкавую в

¹⁹³ Мало бути «Милѧтинє».

¹⁹⁴ Текст пошкоджений.

том ку их м[и]л[о]сти причину покорне прошу. А што сѧ дотычеть шкод, которые сѧ его м[и]л[о]сти п[а]ну ключнику стали, тые пань ГАНь на приреченє слова его м[и]л[о]сти п[а]на ключника его м[и]л[о]сти запла- тити маєт. А где бы тому постановенью н[а]шому пань ГАНь Жорав- ницкии досыт не вчинил, ино будеть волно его м[и]л[о]сти п[а]ну ключ- нику ѿ то права своего против ему попирати, противь которого права пань ГАНь ничего мовити не маєть.

И дѧ певности сего постановенья печати свои есмо приложили, до которого пань ГАНь Жоравницкии при наших печатехъ печат свою приложил и руку подписал.

Писань ѿ Милатинє.

Василєи Загоровскии, кашталань браславскии, власною рукою,

Базалидсь Дрєвиньскии,

Александро Семашко, власну,

Станислав Жолковскии, власною рукою,

Гаврило Бокии, Бокѣи Печихвостскии, судѧ луцкии земскии,

Михаило Корытєнскии,

Иван Хрєнницкии,

ГАНь Жоравницкии”».

А такъ мы, врад кгородскии луцкии, припустивши ку ведомости в[а]шои врадовой, тоє ѿповеданє ѿчивистое доброволное вызнанє ѿбєюхъ сторон, такъ его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницког[о], ключника и городничого луцкого, іако пна Гѧна Жоравницкого, и теж листъ вызнаныи пана Гѧнов и менованыє ѿбєдвє цедуле с початку аж до коньца и непилност а недосыт чинєнє пна Гѧново до книг кгородских луцких записати казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 16, арк. 311–313.

№ 23

1577 р., сїчня 7. Володимир. — Скарга слуг Амброжїя Лаща-Витковського, Миколая Вишомирського і Матея Залеського, на кн. Олександра Порицького, який наказав своїм слугам і підданам побити їх у костелі під час різдвяної служби, що ті й учинили, водночас пограбувавши речі скаржників

Того ж м[є]с[я]ца гєнваря сємог[о] дня

Пришєдши на врад кгородскии володимєрскии до мене, Михаила Привередовског[о], на тот час будучог[о] на мєстцу п[а]на Василѣя Павловича, подстаростєго володимєрског[о], в небытности ег[о] ѿ Володимєри, служєбники ѿроженого п[а]на Амброжог[о] Лаща-Витковського

шляхетныи Миколаи Вышомирскии и шляхетныи Матеи Залескии оповѣдали и жаловали, ижъ, *деи*, «тыхъ недавныхъ часовъ року прошлого || [арк. 5] тисеча плтсот сѣмдѣсят сѣмог[о] м[ε]с[я]ца декабра двадцат птог[о] дня, то *ест* на день фалебного свята нарожена Исус[а] Хр[и]ста, сына Божого, ездили есмо до местечка кн[я]зю Александра Александровича Порыцкаго до Порыцка до костела закону римского водлугъ обычаю хрестянского для приимованя нафалебнѣшого сакраменту Панског[о]. А кгда есмо вже были в костели на местцу сполным св[ε]том, где кождому хрестяанскому ч[о]л[о]в[ε]ку мает быти захована вера и покои, яко люде спокоиные, не будучи никому ничего винные и не маючи ни с ким чога чинити, кн[я]зь, *деи*, Александро Порыцкии, там же на тот час будучи в костеле, препомневши боазни Божое и повинности своеѣ хрестянское и записовъ, которые мает с паном н[а]шим и слугами ег[о] ѡ покои, того свята фалебного не ѡчтивши, не маючи, *деи*, до нас причины никоторое, безвинне и ѡмыслне, хотечи ѡбох о якую легкост албо и ѡ горла приправит, сам ѡсобою своею закликалъ на нас кгвалту, там же ѡ костеле слугамъ и подданыи своимъ росказал, которых на тот час при немъ немало было, нас бити, позабивати до смѣрти.

За которым, *деи*, закликаньемъ его кгвалту и власнымъ росказанемъ его, служба Божая мша на докончилася; и мы, *деи*, есмо нафалебнѣшого сакраменту не могли приимоват, бо, *деи*, нас слуги его там же в костеле и подданыѣ ег[о] з росказаня ег[о] стали бити, шарпати и лупити. Якожь нас самыхъ позбиали и злупили, а выбивши нас с костела, з мене, Миколаю Вышомирского, злупили шаблю ис пошвами, серебромъ ѡправленую, на которой было сребра гривенъ чотыри, а сама шабля, железо, коштовало, *деи*, мене копь шести грошеи литовскихъ, дылью новую фалюньдышовую зеленую подшитую злупили, котораа мене коштовала дванадцет копь грошеи личбы литовское, к тому колпакъ ѡксамиту чорного з головы зорвали, кунами подшитыи, которыи мене коштовал три копы грошеи литовскихъ. З мене, *деи*, Матея Залеског[о]: кордь с пошвами, серебромъ ѡправленыи, и ножи три в них, серебромъ так же ѡправ[ле]ных, на которомъ было сребра гривень три, на корде и на пошвах, и што на ножах, а самое, *деи*, железо кордь коштоваль мене грошеи литовскихъ копь две; то ѡт мене ис поесомъ ѡдорвали, делѣю ѡтерфиную чорного сукна новую, лисами футромъ новымъ подшитую, злупили з мене, котораа коштовала двадцет копь грошеи литовскихъ, ручницѣ короткую ѡторвали зъ-за пояса, котораа мени коштовала коп чотыри литовскихъ грошеи.

А сами, *деи*, есмо вже позбиваныѣ, пошарпаныѣ и полупиныѣ залѣдве з местечка Порыцка повтекали. И гдѣ бы, *деи*, пан Григорей Волчко,

которыи на тот час там же в Порыцку был, кн[я]зя Александра Порыцког[о] не гамовал, абы нас до смерти позабиват не казалъ, тогда бы есмо там же в Порыцку позабиваны были и невинне горла свои дали».

И просили мене тые служебники п[а]на Амброжог[о] Лаща, абым я тое оповедане и жалобу их в книги кгородские записати велел. Я тое оповедане и жалобу их в книги кгородские записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 11, арк. 4 зв.–5.

***Полагодження в рамках приятельського замирення судової справи
з приводу вбивства князів Михайла і Петра Четвертенських
(№ 24–32)***

№ 24

1577 р., травня 11. Луцьк. — Письмові зобов'язання Федора Загоровського, Остафія Єловича-Малинського, Яроша і Василя Семашків, видані княгині Івановій Четвертенській Марії з Киселів та її синям князям Федору і Остафію, згідно з якими вони обіцяють за поранення князів Михайла та Петра Четвертенських (синів княгині) та їхніх слуг добровільно сісти в ув'язнення на відповідні терміни, а потому перепросити княгиню, її синів та приятелів

Року 77 м[є]с[я]ца мая 11 дня

Пришодши и постановившиса очевисто на вrade его королевское м[и]л[о]сти в замку луцком передо мною, Александром Жоравницкимъ, старостою, ключникомъ и городничим луцким, их м[и]л[о]сть пань Ярошъ а пан Василеи Петровичи Семашки, пан Федор Загоровский а пан Остафеи Елович-Малинский доброволне до книг гродских луцких всѣ одностайне визнали водле листу доброволного запису своего, которыи от себе под печатми и с подписом рѣкъ своих, так теж подъ печатми людеи зацных, еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенскои кн[я]г[и]ни Мари Киселевне и сыномъ еє м[и]л[о]сти кн[я]зю Федорѣ и кн[я]зю Остафю дали, и тот лист запис свои передо мною на вrade покладали, просачи, абы был вычитан и в книги кгородские луцкие ѓписан. Которого я, ѡгледавши, перед собою читати казал, и такъ са в себе маеть:

«Я, Ярош, а я, Василеи Семашки, я, Федор Загоровский, а я, Остафеи Елович-Малинский, визнаваемъ сим нашим листомъ кождому, кому бы того вѣдати потреба, иж што позывали нас еє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]на Ивановаа Четвертенскаяа Мариа Киселевна из сынами своими Федором а Остафьемъ кн[я]зми Четвертенскими ѡ побите двох сынов еє

м[и]л[о]сти а брати своеє Петра а Михаила кн[я]зєи Четвертенских и ѿ поранєне слуг их м[и]л[о]сти, так же ѿ шкоды, на тот часъ сталые, поколкокротъ, што ширєи а достаточнєи на тых позвєх их м[и]л[о]сти доложено *єст*. ІАкож за нестанємъ нашимъ за позвы кгородскими противъ мене, ІАроша Семашка, Федора Загоровского а Остафья Малинского декреть владовнє былъ выдан, я іа, Василєи Семашко, позвоом кгородским до [замку л]уцког¹⁹⁵ на роки кгородские, которые сужоны быти мели м[є]с[я]ца маіа деватого дна в року теперешнем семдєсат семом, был позван. Іно мы, упросивши людєи зацных, врадниковъ земских, приателєи своих, а не хотачи правного розсудку на конецъ ѿжидати, жєдали ємо єє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенское и сынов єє м[и]л[о]сти, абы их м[и]л[о]сть за прозбою приатєли н[а]ших з нами сѧ хрєстански погодити рачили. За которым жєданємъ приателєи наших их м[и]л[о]сть, на вгодѸ позволивши, длѧ нєє сѧ до Луцка м[є]с[я]ца маіа шостого дна зѧехали. И за вважєнємъ досыт бачных справъ зобополных ихъ м[и]л[о]сть п[а]новє приатєли н[а]ши межи нами || [арк. 320] ѿ то забитє кн[я]зєи Четвертенских погодили таковым обычаем: *иж* мы сами межи собою ведаючи тых виноватєць слуг наших, за которых сѧ початком таѧ звада стала, в которой звадє кн[я]зи Четвертенские *от* них позабиваны, заразом ѿдного, то єсть Богуша Шипку, при собє винного знашєдши, кн[я]г[и]ни Четвертенской и сыном єє м[и]л[о]сти іако винного розлѧна крови тоє, тепєр заразом на каранє горломъ выдали, а двох слуг, которые таковыми жъ забиццями кн[я]зєи Четвертенскихъ показались, іа, ІАрошъ Семашко, — Станислава Карковского або Садовьского, а іа, Федор Загоровский, — Жикгимонта Кавецкого, єсли жив будєт с тых теперешнихъ ран, кром єсли бы был каран за выступъ свои, так же их м[и]л[о]сти на каранє горломъ выдати маємъ. На што ѿсобливый лист нашъ их м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенской и кн[я]зєм Четвертенским дали ємо.

А мы всеѸ, вышеимєненые ѿсобы, повинни єстєсмь, не вымовляючисѧ хоробою и никоторыми колвєк причинами припалыми, правными и неправными, на ден светого Петра в року тепєр идѸчом, семдєсат семом м[є]с[я]ца июнѧ, іа, Остафии Елович-Малинский, маю становитисѧ в замку володимєрскомъ и сєѸсти на вежи над форткою замковою, а іа, Василєи Семашко, того *ж* року и дна вышеи поменєного маю сѧ становити в замку кремѧнецкомъ и сєсти на вежи, названой Курой ножцє, а сєвши мы ѿбадва в замкох корола єго м[и]л[о]сти вышеимє-

---

¹⁹⁵ Текст пошкоджений.

неньхъ, водле ђгоды приателское и сего постановена н[а]шого под-
везуемса и маем седети, ѡттола никуды не выходачи под добрым
цнотливым словомъ нашим, рок целым, то *ест аж* до дна двадцат
деватого м[ε]с[я]ца июня, которыи *будет* в року пришлом семдесат
ѡмом, а то под таким ѡбычаем, иж выседевши пол рока целую, то *ест*
двадцать и чотыри недели, маемо до еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановое
Четвертенское и сынов еє м[и]л[о]сти послати, просачи ѡ *ѡлжене*
седеѣнья, а их м[и]л[о]сть на прозбу н[а]шу взгляд меѣти мають водле
ласки и доброе воли своеє.

А мы два, то *ест* я, *Гарош* Семашко, а я, *Федор* Петрович Заго-
ровский, того *ж* дна вышеи помененого м[ε]с[я]ца июня двадцать
деватого дна в року теперешнем семдесат семом маемо са становити в
замьку г[оспо]д[а]рском луцкомъ и сести в замку вышнемъ на вежи над
брамою и седети там недель дванадцат сполна такъ || [320 зв.] по розных
замькох. *Г*ако и мы, в Луцку седачи, не толко зь замку, але с тых веѣжъ,
нам на седеѣнье назначоных, не выхожаючи под добрым цнотливым
словомъ, то *ест аж* до дна шеснадцатого м[ε]с[я]ца сентебра. А высе-
девши, мы вси, *каждый* з насъ до часу, себе в сем листе замероного,
скоро будѣчи волни, ѡ двух недеѣлахъ по высеженю н[а]шомъ, ѡпросивши
людеи зацных, приателеи своих, до еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановое
Четвертенское и сынов еє м[и]л[о]сти до Борович маемо ехати и их
м[и]л[о]сти ѡचितе перепросити. А потом всех приателеи их м[и]л[о]сти,
которых нам их м[и]л[о]сть кн[я]зи Четвертенские на списку подадѣть,
каждого зособна на першомъ сеимику, которыи после того седеѣнья
нашого будеть, также перепросити маемъ, и всему водлуг выналазку
приателского и сего ѡпису н[а]шого досыт ѡчинити маемъ.

А если быхмо мы вси албо которыи колвекъ з нас сему постановеню
приателскомѡ и доброволному ѡписови н[а]шомѡ во всех артыкулах его и
в чом колвекъ досыт не ѡчинили, так теж сами вси або которыи колвек з
нас ѡ замкох менованых на мѣстцох, нам назначоных, на день певным
м[ε]с[я]ца июня двадцать деватого не сеѣли, албо и сѣдши, часу з нас
кождомѡ назначоного не выседевши, зышли албо зъехали, еє м[и]л[о]сти
кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенское, сыновъ, так же приателеи еє
м[и]л[о]сти не перепросили, албо в чом колвекъ сес нашъ лист нарѡшили
и ему досыт не вчинили, тогды которыи колвекъ з нас ѡ яком колвекъ
артыкуле, в сем листе ѡписаномъ, тот мает и повинен будеть запла-
тити зарѡки г[оспо]д[а]рѡ королю его м[и]л[о]сти две тисачи копъ
грошеи, а еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенской и сыном еє
м[и]л[о]сти, кн[я]земъ Федорѡ и *ѡстафю* Четвертенскимъ дрѡгую две
тисачи копъ грошеи. *ѡ* которую зарѡку за невыполненьемъ в сем листе

обовазков, если бысмы в нихъ попали, тогда еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенской и сыном еє м[и]л[о]сти волно будєт нас припозвати до которого колвекъ врадѣ зємского албо кгородского роком завитымъ. А мы, не збиваючи року и позву, становитиса будємъ повинни, а врад зємский або кгородский на нас тые зарѣки зараз в[...]ти¹⁹⁶ и оутьправу за них не по роком, в Статуте описанымъ, але зараз дати. А дла лепшее веры и твердости дали есмо еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенской и сыномъ еє м[и]л[о]сти кн[я]зем Федорѣ || [321] и Остафю Четвертенскимъ еєс нашъ лист з нашими печатми и с подписми рукъ наших власных.

При том были и, тоє постановене н[а]ше вделавши, ест вѣдоми их м[и]л[о]сть п[а]нове приатели н[а]ши:

кн[я]зь Михаило Чорторыский, староста житомирский,
пан Григорей Гулевич, хорѣжий земли Волынской,
пан Александро Семашко, подкомории володимерский,
пан Иван Чаплич-Шпановский, воиский луцкий,
пань Василей Гулевич, воиский володимерский,
пан Богдан Костюшкович-Хоболтовский, судя зємский володимерский, а кн[я]зь Остафей Соколский, подсудок зємский луцкий.

Которых п[а]нов верхупомененых просили есмо о приложене печатии, их м[и]л[о]сть то на нашу прозбѣ вчинити и печати свои приложити рачили.

Писан ъ Луцкѣ леѣта Божого нароженя афоз м[е]с[я]ца мая 9 дна.

Федор Загоровский, власна рѣка,
Остафии Малинский, власна рѣка,
Гарош Семашко, власная рѣка,
Василей Семашко, власная рѣка».

А так я тоє очевистое а добровольное сознание и листъ запис их м[и]л[о]сти п[а]на Гароша а п[а]на Василя Семашковъ, п[а]на Федора Загоровского и п[а]на Остафия Еловича–Малинского с початку аж до конца до книг кгородских луцких записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 319 зв.–321.

№ 25

1577 р., травня 11. Луцьк. — Письмові зобов'язання Яроша Семашка та Федора Загоровського, надані княгині Івановій Четвертенській Марії з Киселів та її синам князям Федору і Остафію, згідно з якими вони обіцяють видати на смертну кару слуг — винуватців убивства князів Михайла і Петра Четвертенських; у випадку порушення домовленостей

¹⁹⁶ Текст пошкоджений.

Ярош Семашко та Федір Загоровський мали додатково до умовленого терміну відсидіти в ув'язненні ще рік, а в разі відмови — платити заруку на користь короля і потерпілих

Року 77 м[є]с[я]ца маія 11 дня

Пришедши и постановившисѧ очевисто на вѣрде его королевское м[и]л[о]сти в замку луцком передо мною, Александром Жоравницким, старостою, ключникомъ и городничим луцкимъ, их м[и]л[о]сть пань Ярошъ Семашко а пан Федор Загоровскийи доброволне до книг гродскихъ луцких вызнали водле листу запису своего, которыхи ѿт себе под печатми и с подписомъ рук своих и теж под печатми людеи добрых еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенскои и сыном еє м[и]л[о]сти кн[я]зю ФедорѸ и кн[я]зю Остафю Четвертенскимъ дали, и тот лист запис свои передо мною на вѣрде покладали, просачи, абы был вычитан и в книги кгородские луцкие вписан. Которого ѧ, огледавши, перед собою читати казал, и так сѧ в себе маєт:

«ѦА, Ярош Семашко, а ѧ, Федор Загоровскийи, чиним ѧвно и вызна[ває]м¹⁹⁷ тымъ листом нашим всим вобецъ и каждому зособна, кому бы того вѣдати належало, иж што ѡсобливимъ листом своимъ, еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановои Четвертенскои кн[я]г[и]ни Мари Киселевне и сыном еє м[и]л[о]сти кн[я]земъ ФедорѸ и Остафю Четвертенским даном, ѡписалисѧ есмо за забите сынов и брати их м[и]л[о]сти кн[я]зеи Петра и и Михаила Четвертенских еше двох слуг своих [на]¹⁹⁸ каранє горломъ ихъ м[и]л[о]сти кн[я]земъ Четвертенскимъ выдати, то ест Ѧ, Ярошъ Семашко, Станислава Карковского албо Садовского, а ѧ, Федор Загоровскийи, Зыгмунта Кавецкого, которых есмо, иж тепер заразъ не маючи || [арк. 319] при собє, выдати на каранє не могли, ведже ѧкосмы словне то ѡбещали, так и тепер симъ листом нашим ѡбещємъ и ѡбовезуємъ тых поменєныхъ слуг своих, ѧ, Ярошъ Семашко, Станислава Карковского албо Садовского, с тыхъ двох которого ѡдного, а ѧ, Федор Загоровскийи, Зыгмонта Кавецкого, гдє колвекъ вынашедши и ѡтыскавши, ихъ м[и]л[о]стамъ кн[я]земъ Четвертенскимъ выдат надалєи до часу того, поколи сєдѣньє нам в особливом листє н[а]шомъ, их м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыном еє м[и]л[о]сти даном, ест назначоно. А если быхмо до того часу, сєдєѣнью н[а]шомѸ назначоного, тых поменєныхъ слуг своих не ѡдыскали и их м[и]л[о]сти не ѡтдали, тогды зараз, не выходачи с того мѣстца, в котромъ водлє ѡблывого

¹⁹⁷ Текст пошкоджений.

¹⁹⁸ Текст пошкоджений.

листу, *от нас ихъ м[и]л[о]сти даного, седети будемо, маемо седети над тот час, в оном листе нашом намъ назначоныи, рокъ зѣполныи, не выходачи с того везена под добрыи цнотливыи словомъ так, яко са то в особливомъ листе нашом, на тоє седене даном, ѡбваровало и доложило. А если быхмо часть, в особливом листе нашом, ихъ м[и]л[о]сти даном, назначоныи, заседевши, тых слуг своих помененых не ѡтыскали и еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыномъ еє м[и]л[о]сти кн[я]земъ Федорѣ и Ѡстафью Четвертенскимъ их на каранє горлом не выдали, и заразъ, не сходачи зъ замку и не выходачи с того мешканиа, в котором седети есмо ѡписалиса, и того року за неподанє на каранє горломъ слуг седети не принали, альбо принавши, сполна не выседели, тогды маемъ и повинни будемъ заплатити зарѣки его королевское м[и]л[о]сти две тисачи копъ грошеи, а сторонѣ противнеи, еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыномъ еє м[и]л[о]сти, дрѣгую две тисачи коп грошеи литовских. Ѡ которые зарѣки волно будет еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Четвертенскои и сыномъ еє м[и]л[о]сти мене позвати до которого колвекъ хотачи права, буд земского албо кгородского врадѣ, а мы будем повинни яко на року завитомъ стати и, не збиваючи року ани позву некоторыми причинами правными и неправными, усправедливити, и врад, сесь ѡпис нашъ вычитати казавши, на нас тые зарѣки всказати и ѡтправу не по роком водле Статутѣ, але зараз на добрах и маєтностях н[а]шихъ дати.*

А для лѣпшого твердости дали есмо еє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Иванови Четвертенскои и сыномъ еє м[и]л[о]сти кн[я]земъ Федорѣ и Ѡстафью Четвертенским дали сєс нашъ лист з нашими печатми и с подписами рѣкъ наших властных, Федора Загоровского и Яроша Семашка. А их м[и]л[о]сть п[а]нове приатели н[а]ши, которые промежу нас тую вгодѣ н[а]шу становили и скончили, за проз[бою на]шею¹⁹⁹ к сему листу н[а]шомѣ печати свои приложити рачили, то ест меновите:

кн[я]зь Михаило Чорторыскии, староста житомирскии,
пан Григорей Гулевич, хорѣжи земли Вольнское,
пан Александро Семашко, подкомории володимерскии,
пан Иван Чаплич-Шпановскии, воискии луцкии,
пан Василей Гулевич, воискии володимерскии,
пан Богдан Костюшкович, || [арк. 319 зв.] судья земскии володимерскии,

а кн[я]зь Ѡстафей Соколскии, подсудок земскии луцкии.

Писанъ в Луцку року Божего нароженя 1577 м[ѣ]с[я]ца маа 10 дна.

---

¹⁹⁹ Текст пошкоджений.

Гарош Семашко, власнаа рѣка,
Фѣдор Загоровскіи, власнаа рѣка».

А так іа тоє ѡчевистое и доброволное сознанє и лист запис их м[и]л[о]сти п[а]на Гароша Семашка а п[а]на Фѣдора Загоровского с початку аж до конца до книг кгородских луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 318 зв.–319 зв.

№ 26

1577 р., травня 11. Луцьк. — Визнання (особисте і письмове) княгині Марії Іванової Четвертенської та її синів про те, що вони на прохання приятелів звільняють від обвинувачень Федора Загоровського, Остафія Малинського, Яроша і Василя Семашків, натомість ті за умовами «єднальної» угоди мали видати на смертну кару своїх слуг, винних у вбивстві князів Михайла і Петра Четвертенських, а самі, аби зменшити жаль матері і братів загиблих, сісти в ув'язнення

Року 77 м[є]с[я]ца маа 11 дна

Пришедши и постановившиса ѡчевисто на вrade его королевское м[и]л[о]сти в замьку луцком передо мною, Александром Жоравницкимъ, старостою, ключникомъ и городничим луцкимъ, єє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]на Ивановаа Четвертенская кн[я]г[и]на Марія Киселевна и сынове єє м[и]л[о]сти кн[я]зь Федор и кн[я]зь Остафеи Четвертенские доброволне до книг кгородских признали ведле листу запису своего, которыи ѡт себе под печатми и с подписомъ рѣкъ своих, такъ теж под печатми людєи зацных, их м[и]л[о]сти п[а]ну Гарошу а п[а]ну Василю Семашком, п[а]ну Фѣдорѣ Загоровскому а п[а]ну Остафю Малинскому дали и тот лист запис свои передо мною на вrade покладали, просачи, абы был вычитанъ и в книги кгородские луцкие ѡписан. Которого іа, ѡгледавши, перед собою читати казал, и так са в себе маєть:

«ГА, Ивановаа Четвертенская Марія Киселевна, а іа, Фѣдор а Остафеи Ивановичи Четвертенские признаваем симъ листом нашимъ каждому, кому бы того потреба была веѣдати, тепер и на потом, завжды, иж што єсмо вси сполне ѡбжаловали на вrade кгородском в замку г[оспо]д[а]рском луцкомъ их м[и]л[о]сти п[а]на Гароша, п[а]на Василя Семашковъ, п[а]на Фѣдора Загоровского а п[а]на Остафія Малинского, и на слуг их ѡ зранєнє сынов моих а брати н[а]шоє, небожчиковъ кн[я]зем Петра а Михаила Четвертенских, с которых ѡни з сего свеѣта зышли, и ѡ поранєнє слуг их Лукаша Ровинского, Станислава Колькговского, [...]»²⁰⁰

²⁰⁰ Текст пошкоджений.

Іарышеўскаго в Соколю и ѿ шкоды, на *тот час* им сталыє, іако ширей достаточнє и меновитє на том позвє кгородском жалобы н[а]шоє ѿписано и доложено єсть. Іакож єсмо за нестаньємъ п[а]на Іароша Сємашка, п[а]на Фєдора Загоровскаго, п[а]на *Ѡстафїа* Малинскаго на року, за позвомъ кгородскимъ припалом, ѿдержали на их м[и]л[о]сти декрет судовыйи водлє жалобы н[а]шоє, а єще с четвєртою ѿособою, то *єст* с п[а]номъ Василємъ Сємашкомъ, на рокох близко пришлых кгородских, м[є]с[я]ца маа деватого дна припалыхъ, іако на завитом а ѿстатнєм року росправу за позвомъ принати волю мєѣли. И, зєхавшиса нам *тут* до места г[о]спод[а]рскаго Луцкаго дна нинєшнєго даты нижеи писаное, ѿживали нас их м[и]л[о]сть многіє п[а]нове зацныє, || [325 зв.] ѿрадники земьскіє и шляхта приатели их м[и]л[о]сти, абыхмо мы з ними на конєць, а с паномъ Василємъ Сємашкомъ на пришлых рокох кгородских до права, іако с повинными нашими, в томъ жалосномъ актє нашомъ до права не допускали, алє хрєстианское єднанє принали, повєдаючи и ѿказуючи намъ их самых невинных быти, а ѿбєцуючи намъ, *и ж* ѿни при себе винных наити и их не закриваючи болшеи, намъ горлы повидавати и за все нам и слугамъ нашимъ досыть, также и ѿчтивоє перєпрошєньє ѿчинити мєли. В чом мы, будучи через приателєи их и наших властных ѿжити, поважаючи и повинность крєвности, которую дом нашъ з домом их з давных часов с продков наших з собою маємо, и николи жадных вазнєи и неприязни заатрєных мєжи себе не мєвали єсмо, з[в]лаща²⁰¹ их, ѿни исцов при себе сами вынашєдши, которые причиною зранєния и смєрти поменєных сынов моих и братыи нашеє были, намъ горлы выдати рекли. На то єсмо з ними хрєстианскии в томъ погодити зєзволили.

А их м[и]л[о]сть панове Сємашки, панъ Загоровскии, панъ Малиньскии, сами знашєдши при себе тых, которые суть причиною и ѿчинкомъ смєрти зошлых сынов моих, а братыи нашеє вышєипоменєных, с которых панъ *Ѡстафєи* Малиньскии служєбника своего Богуша Шипьку заразомъ на горьло выдал, а панъ Іарошъ Сємашко служєбника своего Станислава Карковьскаго або Садовскаго, а пан Фєдор Загоровьскии Жикгимонта Кавец[ькаго]²⁰² так же горлы ихъ намъ выдати мають, рекли и ѿбєцали, на што сїа листы своими ѿсобливыми панъ Іарош Сємашко и панъ Загоровскии тоє выполнити намъ ѿписали. И так сїа перєд их м[и]л[о]стью паны приатели их ѿказало, *и ж* ѿвинєныє слуги их м[и]л[о]сти перєд ими сїа сознали, *и ж* не с панов их, алє з власное

---

²⁰¹ Мало бути «звлаща».

²⁰² Текст пошкоджений.

причины менованых, намъ горлы выданых || [326] слугъ таа сѧ звада и зраненъе сынов моих, а братья нашое, в Соколю стала, и сами сѧ до того знали перед ними менованые слуги их, иж сынове мои а братья наша, принавши раны от них, с того света зышли. Мы на томъ переставши, за прозбою панов приателеи их ѡтъ такихъ жалобъ нашихъ, на ѡсобы их м[и]л[о]сти на врад кгородскии луцкии донесеных и в книги записаных, а возных и шляхты сознанемъ потверженых, также и ѡтъ тых декретов ѡрадовых, которые есмо были вже на трех ѡсобъ, то естъ пана Гроша Семашька, пана Федора Загоровского, пана Ѡстафья Малинского ѡдержали, а на конецъ зо всее справы, которую ѡдно колвекъ где и на которомъ мѣстцу в той речи вышеи мененои против их м[и]л[о]сти мели, также и пана Василя Семашька, иако людеи вже в томъ ѡбжалованью нашомъ ничего не винных, вызволаемъ и вечне волными чинимъ. И вже тые помененые вси справы симъ листомъ нашим и доброволнымъ на вриде кродьском луцком сознаннѣм²⁰³ касуемъ и вмораемъ, и внивечъ ѡборочаемъ вечными часы, чого уже мы сами, потомъки и ниhto з близких, крєвных и повинных наших зновати и того доходити або поискивати на них самых и потомков их не маемъ и не будут [...] ²⁰⁴ под закладомъ на господара короля его м[и]л[о]сти чотырма тисечьми копъ грошеи литовьских, а паномъ Грошу, Василю Семашькомъ, пану Федору Загоровскому, а пану Ѡстафью Малинскому другими чотырма тисичми копъ грошеи литовских. Ведже абы тымъ значнеи жал нашъ за сынов моих а братью нашу, которые сун з ран померли, ѡскромил и нагорожонъ былъ, за вынаиденем приателскимъ они сами седенъе рыцѣрское, иако панове || [326 зв.] Семашькове, такъ пан Загоровскии и пан Малинскии, знести такимъ ѡбычаемъ позволили и то винни естъ, иако се ѡсобливимъ листомъ своимъ намъ на седенъе в томъ ѡбовезали. Которые ѡгоды и застановенья своего промежи собою, через их м[и]л[о]сть паны приатели наши ѡделаного, даемъ их м[и]л[о]сти пану Грошу и пану Василю Семашькомъ, пану Федору Загоровскому а пану Ѡстафью Малинскому сѣс нашъ листь з нашими печатями и с подписомъ властных рукъ наших²⁰⁵, Федора и Ѡстафья Четвертенских. А их м[и]л[о]сть панове приатели наши, которые промежи насъ тую ѡгоду нашу становили и скончили, за прозбою нашою к сѣму листу нашому печати вси приложити рачили, то естъ меновите:

кн[я]зь Михаило Чорьторыскии, староста житомирскии,

---

²⁰³ Текст пошкоджений.

²⁰⁴ Текст пошкоджений.

²⁰⁵ Слово виправлене.

пань Григорей Гулевичъ, хоружии земли Волынское,
пан Александро Семашко, подкомории володимѣрскии,
пань Иванъ Чапличъ Шпановскии, воискии луцькии,
пань Василей Гулевичъ, воискии володимѣрскии,
пань Богдан Костюшъковичъ-Хоболтовскии, судия земьскии володи-
мѣрскии,

а кн[я]зь Остафеи Соколскии, подсудокъ земскии луцькии.

Писан ѿ Луцьку року Божого нароженья тисчаца пачсотъ семдѣсать
семого м[ѣ]с[я]ца маа десатого дня.

Фѣдор Иванович Четвертѣнскии, рука власнаа,

Остафеи Четвертѣнскии, власною рукою».

А такъ яа тоѣ очевистое добровольное сознане и листъ запис еѣ
м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертѣнское и сынов еѣ м[и]л[о]сти
кн[я]зѣи Фѣдора и Остафѣя Четвертѣнских до книгъ кгородских луцких
записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 325–326 зв.

№ 27

1577 р., червня 29. Луцьк. — Визнання князя Федора Четвертѣнського
від себе і від матері з братом перед луцьким городським урядом, що цього
дня згідно з домовленостями Ярош Семашко і Федір Загоровський мали
видати для покарання своїх слуг, винних у вбивстві його братів Петра і
Михайла Четвертѣнських, і сісти в ув'язнення, однак хоч вони й прибули
для виконання домовленостей, а проте Ярош свого слуги не видав, тож
термін його ув'язнення подовжується на рік згідно з угодою

Року 77 м[ѣ]с[я]ц[я] июня 29 дня

Пришодчи на врад кгородскии луцкии до мене, Андрея Киверецкого,
подстаростего луцког[о], ѿт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жорав-
ницког[о], старосты, ключника и городничого луцкого, княз Федор его
м[и]л[о]сть Иванович Четвертѣнскии ѿповедалъ самъ ѿт себе и тежъ
именем матки своеѣ кн[я]г[и]ни Мари Киселевны и именемъ брата своего
кн[я]зѣа Остафѣя Ивановича Четвертѣнського, за моцю, емѿ ѿт ихъ
м[и]л[о]сти даною, которю передо мною показоваль, тыми словы, иж,
деи, «што з ѿгоды и постановена приателског[о] ѿ забитье братьи моеѣ,
кн[я]зѣа Петра а кн[я]зѣа Михаила Четвертѣнскихъ, панъ ІАрошъ Семашко
а панъ Федор Загоровскии ѿписалиса листом своим, иж мели яко дня
нинешнего на день светыхъ апостоль Петра и Павъла тутъ в замкѣ ||
[арк. 446 зв.] лѣцкомъ седенье принати и чверть року седеѣти, а особ-
ливимъ листомъ своимъ панъ ІАрошъ Семашко намъ са ѿписаль, ижъ

сего жь дна на светого Петра тутъ в замьку лѣцкомъ служебника своего Станислава Карковскаго або Садовскаго намъ выдати мели на каране горломъ, а гдѣ бы выдати не мелъ, тогда мел и листомъ са своимъ под ѡбѡвзками намъ ѡписаль тутъ же в замьку лѣцкомъ над тѣю чверт рокѡ рокъ целыи седѣти, зараз не сходачи с того мѣстца под добрымъ цнотливымъ словомъ своимъ шляхетскимъ, седѣти бѡде повиненъ водлугъ листу ѡписѡ своего.

А такъ, деи, ачъ на сѣсь часъ панъ Федоръ Загоровьскіи и панъ Ярошъ Семашко тутъ в замкѡ лѣцкомъ сами сѣли, ѡдножъ панъ Ярошъ Семашко водле ѡписѡ своего слуги своего намъ не выдал, водле котораго, деи, записѡ своего, намъ на то ѡдъ него под ѡбѡвзками данаго, повиненъ естъ надъ тую чверть року рокъ целыи тутъ же в замкѡ лѣцкомъ седеѣти, зараз не сходачи с того мѣстца, такъ же под добрымъ цнотливымъ словомъ своимъ шляхетскимъ».

И просилъ кн[я]зь Федоръ || [арк. 447] Четвертеньскіи самъ ѡтъ себѣ и именемъ кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенское, матки своеѣ, и брата своего кн[я]зѡ Остафья Четвертенскаго, абы то было записано.

А такъ іа тоѣ ѡповѣданье его м[и]л[о]сти до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 446–447.

№ 28

1577 р., липня 21. Луцьк. — Визнання князя Федора Четвертенського перед луцьким городським урядом від себе і від матері з братом про звільнення на прохання приятелів Федора Загоровського з ув'язнення раніше домовленого терміну, однак з умовою, що через два тижні він приїде до князів Четвертенських в їхній маєток Боровичі для перепрошення

Року 77 м[є]с[я]ца июла 21 дна

Присылалъ на врадъ кгородскіи в замокъ г[оспо]д[а]рьскіи луцкіи до мене, Андрѣѡ Киверецкаго, подстаростега луцкаго, его м[и]л[о]сть кн[я]зь Федоръ Четвертенскіи, ѡповѣдаючи тымъ ѡбычаємъ, ижъ, деи, «панъ Федоръ Загоровьскіи, чиначи ѡпису своему досыть, в замку лѣцкомъ сѣдѣлъ, нижли, деи, за прозбою людеи добрыхъ еѣ м[и]л[о]сть кн[я]г[и]на matka н[а]ша и мы сами пана Федора Загоровскаго з седѣнья замковаго вызволили. А ещѣ, деи, панъ Загоровьскіи повиненъ будѣть водѣле ѡпису своего ѡтъ сего дна вышѣи менованаго за двѣ недѣли с приателми своими до имени нашего и двора боровицкаго приехати и во вѣсемъ са водлугъ ѡпису своего справити». И просилъ, абы то было записано.

А такъ на тоє оповѣданє его м[и]л[о]сти кн[я]зя Федора Четвертенського до книг луцкихъ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 481 зв.

№ 29

1577 р., вересня 10. Луцьк. — Визнання возного Матиса Славогурського про те, що Федір Загоровський мав прибути 4 серпня в маєток Боровичі князів Четвертенських і перепросити їх за смерть князів Петра і Михайла Четвертенських згідно з домовленостями, однак у назначений день Федір не з'явився і тому мав платити передбачену для такого випадку суму заруки

Року 1577 м[є]с[я]ца сѣнтѣбра 10 дня

Передо мною, Андреѣємъ Киверецким, подстаростим луцким, ставши очевисто, возныи повѣту Луцкого п[а]нѣ Матыс Славогурский ку записованю до книг сознал тыми словы: «Што ж, деи, року теперешнего семдесат сѣмого м[є]с[я]ца августа четвертого дня в недѣлю был єсми в дому єє м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенское кн[я]г[и]ни Мари Киселевны и сынов єє м[и]л[о]сти кн[я]за Федора и кн[я]за Остафія Четвертенских ѓ Боровичох, и там же, деи, их м[и]л[ост] свѣтчили и оповѣдали мною, возным, иж, деи, п[а]нѣ Федор Загоровский водле ѡписѓ своег[о], вышедши з везенья замъкового, от сего дня за две недели в дому н[а]шом тут в Боровичохъ дня нинѣшнего не был || [арк. 621] и перепрошения, иако са ѡписал, нам не вчинил, и тым, деи, ѡпис свои нарѣшил и в обовязки, в нем ѡписаныє, попал.

ІАкож єсмо в дому их м[и]л[о]сти того дня менованого, иж до смѣркованна были, а п[а]нѣ Федор Загоровский сам не был и никого ѡт себе з жадною вѣдомостю и ѡбмовою не присылал».

И тут же при том бѣдѣчи, кн[я]зь Федор Четвертенский просил, абы то было записано.

А так на тоє сознанє возного до книг кгородских луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 620 зв.–621.

№ 30

1577 р., жовтня 14. Луцьк. — Визнання возного Матиса Славогурського про те, що 13 жовтня він був у маєтку Боровичі разом із Ярошем Семашком, кн. Остафієм Сокольським і Михайлом Привередовським, де Ярош Семашко, згідно з домовленостями, перепросив матір і братів загиблих князів Петра і Михайла Четвертенських, а ті, своєю чергою, звільнили його від усіх обвинувачень і поєдналися з ним

Року 77 м[є]с[я]ца октебра 14 дня

Передо мною, Андрѣѣмъ Киверецькимъ, подьстаростимъ луцькимъ, ѿт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравъницького, старосты, ключьника и городьничого луцьког[о], ставъши ѿчевисто, возныи повѣту Луцького Матысь Славогурьскии ку записованью до книгъ сознал тыми словы, ижъ, деи, «дня вчорашнего м[є]с[я]ца октебра третегонадъцать дня былъ есми с паномъ Грошомъ Семашькомъ, кн[я]земъ Остафѣемъ Соколскимъ а с паномъ Михаиломъ Превередовьскимъ в дому кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертеньское кн[я]г[и]ни Марьи Киселевны и сыновъ ее кн[я]зя Федора и кн[я]зя Остафѣя Четвертеньскихъ ѿ Боровичахъ, тамъ же, деи, п[а]нъ Грошь Семашько водле запису своего кнегиню Ивановую Четвертеньскую и сына ее кн[я]зя Остафѣя передъ тыми людьми зачьными выщеи меноваными перепрошенье слушьное ѿчинилъ. А кнегиня Четвертеньская и кн[я]зь Остафѣи волнымъ его *от* того всего, яко в записе его естъ ѿписано, ѿчинили и поедьналися».

А так на тое ѿчевистое сознанье возного до книгъ кгородьскихъ луцькихъ записати казаль.

ЦДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 703 зв.

№ 31

1577 р., листопада 12. Луцьк. — Визнання Остафія Єловича-Малинського про те, що він мав після закінчення терміну ув'язнення на першому ж сеймику перепросити приятелів княгині Іванової Четвертенської та її синів князів Федора і Остафія згідно з укладеним ними реєстром, однак ані сама княгиня, ані її сини на сеймик і упродовж наступних двох днів не прибули і не подали Малинському реєстру осіб, яких він мав перепросити; визнання Малинського засвідчив возний Матис Славогурський

Року 77 м[є]с[я]ца ноабра 12 дня

Пришодчи на вриад кгородскии луцкии до мене, Андрѣѣа Киверецького, подстаростего луцкого, ѿт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравъницького, старосты, ключника и городничого луцкого, его м[и]л[о]сть панъ Остафѣи Михаилович Еловича-Малинскии, воить луцкии, ѿповедалъ самъ ѿт себе и именемъ приателеи своих, п[а]на Федора его м[и]л[о]сти Петровича Загоровского а п[а]на Гроша Семашка-Добриятиньског[о] тыми словы, ижъ, деи, «еє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]ни Ивановаа Четвертеньская кн[я]г[и]ни Марина Киселевна и сынове ее м[и]л[о]сти кн[я]зь Федор а княз Остафѣи Ивановичи Четвертеньские водле вгоды застановеня и ѿписов н[а]шихъ, промежку нами розданых,

мѣли и были повинни на первомъ сеимку, по датѣ, в листехъ записехъ н[а]шихъ описанои, тут, в Луцку, припаломъ, сами быти и нам, всимъ тром особам, написавши приателеи своих на реестре, нам поданныхъ, мѣли и были повинни о голову сыновъ еѣ м[и]л[о]сти а брати их м[и]л[о]сти, кн[я]з[я] Петра а кн[я]з[я] Михаила Четвертенскихъ, перепросити, и вѣже skutечную вгуду в том зъ их милостю вчинити.

Чому, деи, всему досыть чинить хотечи || [арк. 772] и будучи готовъ, почавши на от недели прошлое, от которого на тот сеимикъ теперешнии тутъ, в Луцку, зачалъ, то естъ м[ε]с[я]ца ноабра десатого дня аж и до сего часу пилность чинил. Однож, деи, кн[я]г[и]ни Ивановаа Четвертенъскаа и сыновъ еѣ м[и]л[о]сти, кн[я]зь Федор и княз Остафеи Четвертенъские, якъ сами тут до Луцка не приехали, так и того реестрѣ написана приателеи ихъ, кого бѣхмо мели перепросити, нам не дали, што, деи, на вознымъ поветовымъ Матысом Славокгурскимъ, мнѣ з ърияду на тую потребу приданым, осветъчилъ».

Акож то и возныи менованыи Матысь Славокгурскии, ставши передо мною, до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ, иж «панъ Остафеи Малинскии, воить луцкии, сам от себе и от приателеи своихъ тут в Луцку на соимку теперешнемъ пилность чинил, хотечи водле застановенна и записовъ своих, на обедве стороны розданных, приателеи кн[я]г[и]ни Ивановое Четвертенское и сыновъ еѣ м[и]л[о]сти ведле реестру перепросити, нижли кнегини Ивановаа Четвертенъскаа и сынове еѣ м[и]л[о]сти кн[я]зь Федор и кн[я]зь Остафеи тут в замку не были и того реестру написана приателеи своих п[а]ну Остафью Малинскому не дали».

И просил пан Остафеи Малинскии, абы то было записано.

А такъ на тоѣ оповеданье его милости и сознане до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 771 зв.–772.

№ 32

1578 р., січня 18. Луцьк. — Визнання возного Матиса Славогурського про те, що 15 січня він на запрошення Василя Семашка їздив із ним до маєтку Борович, де Семашко мав згідно з умовою перепросити княгиню Иванову Четвертенську Марію Киселівну та її синів князів Федора і Остафія, однак княгиня відмовилася з ним зустрічатися

Року 78 м[ε]с[я]ца гєнваря 18 дня

Передо мною, Андреем Киверецким, подстаростим луцким, от его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и

городничог[о] луцког[о], ставши очевисто, возныи повету Луцког[о] Матыс Славокгурскии ку записованю до книг сознал тыми словы: «Што ж, деи, дня оногдашнего в середѣ м[ε]с[я]ца генвара пиагонадцать дня, маючи на при собе шляхтѣ люди добрых п[а]на какѣба **О**колинского, вриадника подрѣзског[о], а служебника п[а]на Михаила Загоровского яна Котовского ездил есми при его м[и]л[о]сти п[а]нѣ Василю Семашкѣ до еѣ м[и]л[о]сти кнегини Ивановое Четвертенское до Борович. Там же, деи, пан Василеи Семашко, чинечи досыть записови своему кн[ε]г[и]ни Четвертенскои, *от* него даномѣ, то *ест* по выштью зѣ седеня зѣ замкѣ креманецкого ѣ двѣ недели, хотечи вчастивое перепрошене еѣ м[и]л[о]сти кнегини Ивановои Четвертенскои Мари Киселевне и сыном еѣ, кн[я]зю Федорѣ и кн[я]зю Остафью Четвертенским вчинити, шол з людьми добрыми приателы своими до двора еѣ м[и]л[о]сти в Боровичох, ино, деи, кнегиня Ивановаи Четвертенскаи п[а]на Василя Семашка до двора своего не пустила, поведаючи, *иж*, деи, «не хочѣ его и очима своими видети». То пак, деи, пан Василеи Семашко, впросивши приатела своего, вриадника четвертенского п[а]на Василя Коптя, и мене, возного, з шляхтою, до кн[ε]г[и]ни Ивановое Четвертенское до двора еѣ посылал, впоминаючи и просячи еѣ м[и]л[о]сти, абы листы записы, которые на нег[о] мѣла, емѣ вернула, а свое теж записы в него взяла. Еѣ, деи, м[и]л[о]сть кн[ε]г[и]ни Четвертенскаи п[а]ну Василю Коптю перед нами поведила, *иж*, деи, «на с паном Василемъ Семашком ни ѣ што не записовалися и жадных записов емѣ ворочати ѣ себѣ не маю, ани теж *от* него каких записов брати хочю».

А так на тоѣ очевистое сознание возного до книг кгородских лѣцкихъ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 34 зв.

№ 33

1577 р., липня 2. Володимир. — Скарга Марини Гаврилової Яковицької з Янчинських від себе і Ганни Єронімової Якимовичевої з Яковицьких на Василя Яковича Яковицького, який, зобов'язавшись добровільно сісти в замок за несправедливе їх оскарження, порушив шляхетське слово

Того ж м[ε]с[я]ца июля 2 дня

Присылала на вриад кгородскии володимѣрскии до мене, Василя Павловича, подстаростег[о] володимѣрского, п[а]ни Гавриловаи Яковицкаи, подсудковаи володимѣрскаи, п[а]ни Марина Василевна Янъчинского, ѣповедаючи и жалуючи сама *от* себѣ и *от* п[а]ни Яронимовое Якимовича п[а]нее Ганъны Шолушанки Яковицкого на п[а]на Василя

ІАкововича ІАковицког[о] ѿ том, иж, деи, «пан ІАковицкии, ѿпросивши мене и п[а]ни ІАронимовую через приателеи своих, за ѿбелжене наше поднялся и ѿбвезал седет в замку его королевское милости кремчанецком, не сходечи з нег[о], ѿсмь недел, и сести, деи, мел в року тепер идѣчом семдесят ѿсмом третего дня по свате св[є]тых апостолов Петра и Павла.

А естли бы, деи, иначеи ѿчинити, а того дня вышеи помененого в замкѣ кремчанецком не сел, тогды, деи, мел почѣстивое слово шляхетское стратит и зарѣки на замок володимѣрскии двадцат коп гр[о]шеи запла-тити, поднял. На што, деи, все листом своим всписал и ѿбвезал выполнити и ѿвыиститися, чому, дѣи, досыт не ѿчинил и на рок, в листе помененыи, ѿ замкѣ кремчанецком не сел».

И просила, абы тоє ѿповедане ее до книг кгородских было записаное, иа то записати велел.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 11, арк. 101.

№ 34

1579 р., березня 10. Луцьк. — Визнання у суді Бартоша Оранського і Станіслава Скленського про те, що вони, стаючи на поєдинок, знімають відповідальність один із одного за можливі поранення чи вбивство

Лѣта Бож[ого] нарож[єня] 1579 м[є]с[я]ца марца 10 дня

Пришедиши и постановивъшися ѿчевисто на вриаде в замьку гр[о]с[по]д[а]рьском луцкомъ передо мною, Иваномъ Шпаковъскимъ, писаромъ кгородскимъ луцкимъ, будѣчимъ на мѣстьцѣ пана Анѣдрѣя Киверецького, подстаростего луцького, товариши роты его м[и]л[о]сти пана Станислава Стадницкого панъ Бартошь Оранскии а панъ Станиславъ Скленъскии ѿповѣдали и тыми словы ку записованью сознали, ижъ, деи, «мы, два товариши, не з жадного гнѣвѣ ани хѣти противько себе, ѿдно по доброй воли нашої²⁰⁶, дали есмо собѣ руки под добрымъ цнотливимъ рыцѣрскимъ словомъ нашимъ копѣю на ѿстра крѣшити. И где бы з воли Божее которого з насъ в томъ смерть або рана поткала, тѣды ѿтцове, братья и повинъные наши, такъ тежъ панъ ротмистръ нашъ и ништо инъшии, и панове товариши того, которыи за помочью

---

²⁰⁶ На позір виглядає, що поєдинок не мав певної причини, а був рицарською розвагою у військовому середовищі, однак, цілком можливо, що причину сторони намагалися приховати, а наголошення на відсутності конфлікту і гніву мало вберегти від відповідальності особу, що вижила, у випадку смерті супротивника.

Божою плацъ одержити и цыло зъедеть, о то жадного права вести и рѣкою мстити, головъщины шукати не мають.

А гдѣ бы такъ которыи з насъ, яко *отцовѣ*, братья наши, панъ ротъмистръ и панове товариши, або хто жъ кольвекъ хотель на томъ, хто плацъ одержити, право вести, рукою мстити и головъщины шукати мель, повинень будеть зарѣки заплатити тому, хто плацъ одержити, чотыри тысеци золотыхъ польскихъ, кгда *ж* то по доброй воли и з веленьемъ нашимъ сталосе».

И просили очевисто *обадва* менованые особы, абы то было записано. А такъ на тое очевистое а добровольное сознание их *обудух* до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 145.

№ 35

1579 р., березня 17. Луцьк. — Визнання возного Гната Покощовського, який у справі Івана Холоневського ходив разом зі свідками до Григорія Колмовського з метою довідатися, чи він перед тим вчинив «одповідь» Холоневському

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1579 м[ε]с[я]ца марца 17 дня²⁰⁷

Передо мною, Андреемъ Киверецкимъ, подстаростимъ луцкимъ *от* его м[и]л[о]сти пана Александра Жоравъницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, ставъши очевисто, вознымъ повѣту луцкого Игнатъ Покощовскийи до книг кгородскихъ луцкихъ созналъ тыми словы, ижъ «дня сегоднешнього, даты выщеи писаное, передо мною, вознымъ, и перед шляхтою людми добрыми, то есть ІАномъ Пещиньскимъ, вознымъ повету луцкого, и перед паномъ Романомъ Козиньскимъ, пытал панъ Иванъ Холоневскийи пана Григорія Кольмовьского *о* *отповед*, мовечи тыми словы: «Пытаю тебе, пане Кольмовьскийи, перед вознымъ и шляхтою, ижъ есми твоя м[и]л[о]сть вчорашнего дня *отповедалъ*, естль ли же ми и тепер *отповедаешъ*, нехай бых *о* томъ ведал».

Пан Кольмовьскийи на тые слова поведил: «Не *отповедаю*. Естльи бых тебе *отповедати* хотель, тедых через возного и шляхту тебе *оповедал*. Естльи бых теж тебе бити хотел, теды бых *одно* *оземши*, да *о* землю тебе рострѣтил. А коли бых тебе через возного и шляхту *отповедалъ*, теды быс *от* мене и до манеи *выспал* [!]».

Которое на очевистое сознание возного до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 184 зв.

²⁰⁷ Правий край усього тексту розмитий.

№ 36

1579 р., березня 21. Луцьк. — Визнання у гроді Станіслава Стадницького про те, що у відповідь на образу, завдану йому Василем Красенським, він послав йому лист відповідний; копія листа подається Стадницьким для запису в актові книги

Року 1579 м[є]с[я]ца марца 21 дня

Пришодчи на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии до мене, Андрея Киверецького, подстаростего луцкого, ѿт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницького, старосты, ключника и городничого луцкого, его м[и]л[ост] пан Станиславъ Стадницькии, ротмистръ его королевское м[и]л[о]сти, ѿповедалъ тыми словы, иж, деи, «про великии жал и деспектъ мои, которыи мене ѿт п[а]на Василя Красенского, секретара его королевское м[и]л[о]сти, поборцы волинского, поткаль, || [арк. 209] кгды ж мнѣ инакшеи в том чинити и поступовати не годило, едно нао доброму почтивому и рыцерскому чоловѣку приналежи, з данья причины его влостное, ѳчинилъ и послалъ єсми до него на цедуле ѿтповед през возного повѣту луцкого Яна Песчинского, абы сѧ в том панъ поборца чуль, а ѿт мене безпечонъ не былъ».

Яко ж то и возныи менованыи Янъ Песчинскии, ставши передо мною, до книгъ кгородских луцкихъ созналъ тыми словы, иж «дня вчорашнего в пятницу м[є]с[я]ца марца двадцатого дня, маючи на при собѣ двох шляхтичовъ, то єст пана Якуба Ядамовского а п[а]на Станислава Рудошинского, за посланемъ его м[и]л[о]сти п[а]на Станислава Стадницького, ротмистра его королевское м[и]л[о]сти, ходилъ єсми до п[а]на Василя Красенского, секретара его королевское м[и]л[о]сти, которомѣ передо мною, возным, и перед шляхтою менованою, служебникъ его м[и]л[о]сти п[а]на ротмистровъ панъ Вавринецъ Пачинскии даль цедулу ѿт его м[и]л[о]сти п[а]на своего ѿтповедную, до п[а]на Василя писаную, а другую цедулу для вписованя до книгъ слово ѿт слова при собѣ зоставилъ²⁰⁸.

Яко ж тую цедулу менованыи возныи мнѣ, подстаростему, для вписованя до книгъ на вриадє подалъ, которое на ѿгледавши, перед собою читати казалъ и такъ сѧ в собѣ маєт:

«Борзобогаты! Поборце!

---

²⁰⁸ Станіслав Стадницький подає до гроду для фіксації в актових книгах письмову відповідь, яку він надіслав Василеві Красенському, тим самим легітимізувавши свою помсту.

Не ведаю, штоґ такового ѡбачиль на мнѣ, жеґс взяль тую думу перед себѣ мене деспекты выразати, подкупилеґс ми коня, которого || [арк. 209 зв.] слуга мои сторговаль, и задаль на него. Тот же просил тебе, кгда же его почаль куповат, жебыґс его не куповал, ѡповедаючи то тебе, же его на мене сторговано. Ты пред се на то ничего не дбаючи, коняґс мого купиль и взял, которого быґс былъ з Луцка не вывелъ, быґс его не ѡбещоваль перед слугами моими зас мене спустит, чоґо ѡчинит не хочешъ, ѡдно посмеґхи себе з мене строишь²⁰⁹. Пристой ли то цнотливому то чинит, што ты мене чинишь, сам то ѡ себе ѡваж!

А ижеґмъ тебе сам в дому твоѣм просиль, абыґс ми его спустиль за п[ѣ]н[я]зи, яґкос ми ѡбещоваль, и через лист теґж еґсми тебе просиль. Теґдым то чинил не с потребы, бо з ласки Божѣи маю на чом ѣздити, але досветчаючи того, еґсли ми то на деспектъ ѡчиниль, што вижу, же такъ, а тот деспектъ мене ѡт тебе без моѣи причины поткаль.

Досыт чинячи повинности шляхетскои, тоґды през тую карту, през возного и през шляхту ѡповедамъ тебе, же се того деспекту на твоѣм гарле мстить буду. А такъ ся мене стережи на вшѣлаком мѣстцу, не менуючи, ходячи и спячи, бо се такъ ѡ то постарамъ, за помочю Б[о]жею буд коротко, буд долго, на горле твоѣм деспекту своего ся помщу».

А так я тоѣ ѡповедаґе его м[и]л[о]сти п[а]на ротмистрово и сознанаґе возного, такъ теґжъ и тѣю цедулу, ѡт возного поданую, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 208 зв.–209 зв.

№ 37

1579 р., березня 22. Луцк. — Визнання Богдана Борейка-Кнерутського і його приятелів про те, що кн. Андрій Головня-Острожецький чинить «одповіді» Борейкові

Року 1579 м[ѣ]с[я]ца марца 22 дня

Передо мною, Андреѣмъ Киверецким, подстаростим луцкимъ, ставши ѡчевисто в замку г[оспо]д[а]р[с]ком луцкомъ, воить жеґславський Семень доброволне до книгъ кгородскихъ визналь тыми словы, иж, деи, «дня вчорашнеґо в субботу, будучи мнѣ з никоторыми людми добрыми на бесѣди в дому пана Станислава Кандыбы тут в мѣсте Луцкомъ, где там

---

²⁰⁹ За твердженням ротмістра Стадницького, Василь Красенський, не маючи підстав для ворожості, купив коня, якого слуги Стадницького попередньо сторгували для свого пана. Попереджений про це Красенський пообіцяв відступитися від коня на користь Стадницького, завдяки чому уникнув конфлікту з його слугами і зміг покинути місто. Обіцянки, втім, Красенський не виконав, що було розцінено ротмістром як образа.

же былъ и [...] ²¹⁰ Чаплинскии, служебникъ кн[я]зя Андрея Головнѣ-Острожецкого, которому Чаплинскому панъ Станиславъ Кандыба мовиль тыми словы: «Дошла, деи, мене, пане Чаплинскии, такова вѣдомост, же его м[и]л[ост] княз Андрея Головниа, панъ твои, на пана Богдана Борейка-Кнерутского ѡтповедает и его забити хочеть».

Тогда Чаплинскии повѣдилъ: «Хотя бы, деи, мнѣ за *то* князь, панъ мои, тисячу копъ давалъ, а того не вчиню и пана Борейка забивати не буду, ѡдно *ж*, деи, хто бы ся ему поднати хотель а пана Борейка забиль, тому всю маетност ѡтдати ѡбецуем».

Што, деи, панъ Богдан Борейко, там же в дому п[а]на Кандыбином ѡт Чаплинського слышавши, паном Кандыбою и мною свѣтчиль. Іако *ж* и панъ Станиславъ Кандыба, тут же стоячи на вриадѣ, в тые *ж* слова, іако и воить жеславскии, визнавалъ, передо мною визналь, и *ж* тые слова ѡт Чаплинського слышалъ.

Гдѣ *ж* и сам панъ Богданъ Борейко, пришедши перед мене, подстаростего, на вриад, при такомъ признаню п[а]на Кандыбином и воита жеславського ѡповедалъ, и *ж*, деи, «іа за такими пофальками и ѡтповедми кн[я]зя Андрея Головнѣ-Острожецкого на вшеляком мѣстцу не *ест* беспечонъ здоровья своего».

И просиль панъ Богданъ Борейко-Кнерутскии, || [арк. 212] абы то было записано. А такъ іа тоѣ ѡповедане и сведоцтво п[а]на Кандыбино и воита жеславського се меново до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 211 зв.

№ 38

1579 р., березня 30. Луцьк. — Скарга Льва Несвіцького на Станіслава Монвила, несвіцького урядника Миколая Сапеги, який наказав підданам поорати ґрунти скажника, брутально відмовився полагодити конфлікт, а також у церкві ображав його і погрожував убити

Року 1579 м[є]с[я]ца марца 30 дня

Пришедши на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии до мене, Андрея Киверецкого, подстаростего луцкого, ѡт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, пан Левъ Несвецкии жаловаль и ѡповедалъ на вриадника его м[и]л[о]сти пана Миколаа Сапеги, воеводы менского, несвецкого Станислава Монвила тым ѡбычаем, и *ж*, деи, «дня ѡногдашнего в патницю

²¹⁰ Слово нерозбірливо написане.

м[ε]с[я]ца марца двадцат сѣмого дня подданые его м[и]л[о]сти п[а]на воеводины несвѣцкие ѿгород мои власныи пустовскии в Несвѣчу за росказанемъ помененого вриадника несвѣцкого Монтвила кгвалтовне поѿрали. И кгда *ж* того *ж* часу и дня послал есми хлопца своего || [арк. 236 зв.] Радѣчка до того то вриадника несвѣцкого, *если* то онъ подданным пана своего несвѣцким росказаль чинити, або *теж* если сѧ того сами подданые домыслили, абы их *от* того загамоваль, жебы они кгрунту моего власного не ѿрали и в не[го] сѧ ничим не вступовали, онъ ми на то пристоиноного ничего не *отказаль*, але помененого хлопца моего Радѣчка безвинне збити казал.

И потом зас дня вчорашнего в неделю марца двадцат девятого, кгда есми был ѿ церкви в Несвѣчу ѿ службы Бож[ε]и, там же тот же вышеи менованыи вриадникъ несвѣцкии Монтвило, пришедчи до церкви, не маючи до мене никоторое потребы, мене, человека спокоиного, словы невчтивыми, доброи славе моеи ѿщипливыми, соромотиль и торгалься до шабли, хотячи мене бити, и на здоровье мое *отповедаль* ку великомѸ жалю моему».

И просиль пан Лев Несвѣцкии, абы то было записано, которую я жалобу и ѿповедане его до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 236–236 зв.

№ 39

1579 р., травня 11. Луцьк. — Скарга Тараса Гуляльницького про одповіді та похвалки, вчинені йому Яцком Брулком-Гуляльницьким і його сином Мартином, що завідчив возний Яцко Гуляльницький

РокѸ 1579 м[ε]с[я]ца маѧ 11 дня

Передо мною, Андреем Киверецкимъ, подстаростимъ луцкимъ, *от* его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, на враде в замку луцкомъ жаловал и ѿповедал пан Тарас Иванович Гуляльницкии тыми словы, *иж*, *деи*, «*яком* вже неповоднокротъ тут на враде жаловал и ѿповедал, *иж* тот менованыи Яцко Брулко-Гуляльницкии и сын его Мартинъ мнѸ кгвалты, бои и шкоды немалые частокрот делаютъ, а на ѿстаток *отповеди* и пофалки на здоровье мое на розных мѣстцах перед веле людьми добрыми чиниат. Для чогом, *деи*, посылал до них возного поветѸ луцкого Яцка Гуляльницкого, хотячи *от* том вѸдомость певнѸю мѸти, за што и для которое бы причины *отповеди* и пофалки мнѸ чинити мѸли, посылал».

Которыи же то менованыи возныи Яцко Гуляльницкии, ставши передо мною, до книг кгородских луцких сознал тыми словы, *иж* «сего дня

в понедѣлок, даты вышеи писаное, маючи я при себе шляхтѣ Ивана Тимохѣ а Михаила Юнковича Гулялицкихъ, ходил есми до Гацка Брѣлковича-Гулялицкого и до сына его Мартина, пытаючи их, за што и для которое бы причины панѣ Тарасѣ Гулялицкомѣ ѡтповеди и пофалки чинать и его по дорогам переимають. Нижли Гацко Брѣлко-Гулялицкии на то мнѣ, возному, ничего не ѡтказаль, толко сынѣ его Мартинѣ поведил тыми словы, иж, деи, «я жалю и кривды ѡтца своего на Тарасу мститиса хочу, поки мене ставати бѣдет, и з нимѣ ся кошовати бѣдѣ».

А такѣ я тоѣ ѡповеданѣ и жалобѣ Тараса Гулялицкого и сознанѣ возного до книгѣ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 366 зв.

***Дмитро Яловицький versus Михайло Мишка-Варковський (№ 40–43)
№ 40***

1579 р., січня 9. Луцьк. — Скарга Дмитра Яловицького на Михайла Мишку-Варковського, слуги якого захопили худобу Яловицького і напали на його слуг

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1579 м[ε]с[я]ца генвара 9 дня

Писаль и присылаль на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рѣскии луцкии до мене, Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцького, врожонии п[а]нѣ Дмитрѣ Яловицкии, ѡповедаючи тыми словы, ижѣ, деи, «якомѣ первеи сего до врадѣ г[оспо]д[а]рѣского писалѣ и присылаль, ѡбѣтежливѣ жалуючи на п[а]на кашталана волынского, иж квалтовѣне и безправѣне пограбилѣ стада моего под селомѣ моимѣ Мирогощого поголова ѡколо шестидесат. А иж, деи, в середу близце прошѣлюю перестережено мене, жес п[а]нѣ каштеланѣ хотѣль тоѣ моѣ менованое стадо въ лахи послати, чого я, жалуючи и перестерегаючи, естли быхѣ з вознымъ ѣ него того стада не мѣль застати и ѡ то его позвати, яко жемѣ вѣже былѣ по возного и по позвы на вриад послаль, пред сѣ казаль есми вриаднику своему и боiarомѣ по дорогах ѡколо Варковичѣ, гдѣ стадо моѣ заграблено было, въ запорѣ стеречи и пилновати, якобы его потаемѣне не ѡтогнано прочѣ.

Ино, деи, дна вчорашнего въ четвергѣ вриадникѣ п[а]на кашталановѣ варковѣскии нѣякии ГАНѣ Лещинскии с почѣтомѣ слуг п[а]на кашталановѣх з розказаня п[а]на своего зброино, из стрелбою, ѡбачивѣши и перенѣмѣши на дорозе межи Погорѣлецѣ, имениа его м[и]л[о]сти кн[я]жати воеводы киевского, а межи Молодавы, селца п[а]на кашталанова, там сѣ на них торгнувѣши з добытыми бронами || [арк. 22] и

ручьницами, рѣбаль, биль и гониль ажъ ѿ двор мои мирогощъскии, за которымъ, деи, квалтовънымъ п[а]на кашталановымъ вриадника его менованого варковицкого насланемъ на двор мои шѣлахетъскии спокойныи колко слугъ моихъ ѿ дворѣ Мирогощскомъ поранено и позбивано. Которымъ, деи, квалтовникомъ заледве есми з гостми моими, што ѿ мене ѿ дворѣ моемъ на тотъ часъ были, оборонилса, и двохъ с коней збито раненыхъ, боюрина его именемъ ГАрмака а нѣяког[о] Малиновъского, бобыли, люди опилые. И радъ быхъ, деи, былъ заразъ ихъ до замку на врад ѿтослалъ и з ними яко квалтовъниками справедливости ѿживаль, ѿдно жъ, деи, п[а]нѣ кашталанъ казалъ менѣ пилновати и стеречи, якобы тыхъ менованыхъ квалтовъниковъ ѿтнати и мнѣ самому якии деспектъ выредити мого, и ажъ са на то приспособивши, до вриаду припрыважу».

И просиль п[а]нѣ Дмитръ ГАловицъкии, абы то было записано. А такъ на тоѣ ѿповѣданѣ его до книгъ кгородскох²¹¹ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 21 зв. – 22.

№ 41

1579 р., січня 9. Луцьк. — Зустрічна скарга Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького про знищення сіна, а також про побиття та ув'язнення возного зі свідками і Мишчиних слуг, коли вони прибули просити про відшкодування втрат

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1579 м[ε]с[я]ца гѣнваря 9 дня

На вриадѣ кгородскомъ в замку г[оспо]д[а]рѣскомъ луцкомъ передо мною, Алексанъдромъ Жоравницкимъ, старостою, ключникомъ и городничымъ луцкимъ, ѿбтежъливе жаловалъ и ѿповѣдалъ велможныи его м[и]л[о]сть п[а]нѣ Михаило Мышка-Варковъскии, каштеланъ земли Волынскоѣ, староста гомеискии, на п[а]на Дмитра ГАловицъкого, иже што, деи, которое стадо его дня ѿногдашнего ѿ вилею крещеня Господня в рокѣ теперешнемъ тисѣача пѣтсотъ сѣмъдѣсятъ девѣятомъ подданые мои заняли были на шкодѣ на властномъ кгрунтѣ имени моего[о] молодавского, которымъ стадомъ за росказанемъ властнымъ самого п[а]на ГАловицъкого пастухи его розными часы наганяючи, сѣна моего властного и подданныхъ моихъ стырѣть и стоговъ болшеи ста потравили. А такъ, деи, на заховѣючыся в томъ правнѣ, ѿставившы ѿ себѣ за шкодѣ свою тог[о] || [арк. 23] стада клячъ пѣатеро, лоншатъ троѣ а жеребца, которыи былъ ѿ боюрина моего згибъ, и того жеребца своего боюринъ мои в томъ стаде

²¹¹ Мало бути «кгородских».

позналь²¹², остатокъ того стада его, поголовья всего тридцатъ одно, дня вчораишего сего ж м[ε]с[я]ца генвара осмого вриадовне через возного и шляхту людей сторонных до имени его Мирогощи отогнати и ему отдати есми казал, и штобы тоє шкоды моеє огледети, самъ выехал або кого огледети выслал, а мне за тую мою шкодѣ досыт вчинивши, ѿ то, што есми ѿ шкоде при собе оставил, до себе взялъ.

То пак, кгда, деи, тоє стадо до него ѿ двор его было прыгнано, пан Дмитръ Яловицкии, то все стадо прынавши, на шкодѣ самъ выехати и никого выслати не хотель, а мене, што бы за мою шкодѣ стояло, досыт не чынечы, впорне своивольне а безправне ѿдного возного, Яна Малиновского, и двѣх боярынов моих, што тоє стадо гнали, Ермака Мишковича а Максимовича, квалтовне поймавши а ѿкрутне их позбивавшы, поранивши, до везена своего посажал, коней трое зъ седлы и што колвекъ пры них было, побрал, которыи возныи и два боярины мои нет введома, естли живыми бѣдѣтъ.

Такъ же, деи, и шляхту, служебника его м[и]л[о]сти кн[я]зя Януша Чорторыского Парфена Копача и служебника моего Яна Ленцынского, при возномъ будѣчих, позбивал, и два кони зъ седлы ѿ них взял, же заледво сами живо ѿ гаи мирогощъскии повтекали и тамъ здоровя своего ѿкрыли».

И просил его м[и]л[о]сть п[а]нѣ волынскии, абы на огледане шкоды в потравленю сена его м[и]л[о]сти стадомъ п[а]на Яловицкогого и на огледане збитого возного Яна Малиновского || [арк. 23 зв.] и двух помененых бояр, и до везена посажоныхъ, также огледат слугъ побитых, возныи з вриадѣ был прыдан. На што я его м[и]л[о]сти прыдал возного повѣту луцкого Олехна Передельского²¹³, а тую жалобѣ и ѿповедане его

---

²¹² Михайло Мишка подає свою версію події, за якою Яловицький спеціально наслав свою худобу на його скошену сіножать із метою заподіяти шкоду, де стадо й було захоплене Мишчиними підданими. Частину стада Михайло, посилаючись на право, залишив собі як відшкодування за понижене сіно, а іншу — відправив Яловицькому. За правовою нормою, яка регулювала подібні ситуації (II ЛС, розд. 13, арт. 2), скривджений, захопивши худобу, мав повідомити про це своєму недоброзичливцеві і дати йому стадо на поруку, а потому «купа», тобто зібрання людей з обох сіл, мала встановити суму втрат, яку кривдник зобов'язаний був платити. Якщо ж власник стада, повідомлений про його захоплення, брати на поруку худобу не хотів і відмовлявся стати на «купу», скривджений зі сторонніми особами мав визначити вартість шкод і на ту суму залишити частину худоби собі. Як бачимо, Мишка-Варковський дещо спростив правову процедуру.

²¹³ Скарга Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького розглядалася луцьким гродським судом 14 і 16 березня; за декретом справа про шкоди на ґрунтах Мишки, а також убивство одного боярина і поранення інших бояр і слуг була перенесена

м[и]л[о]сти п[а]на каштеллана волынського до книг кгородскихъ луцкихъ записати казал.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 22 зв.–23 зв.

№ 42

1579 р., січня 12. Луцьк. — Скарга волинського каштеляна Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького, який під час засідання луцького земського суду вихопив аркебуз і хотів заподіяти йому шкоду; свідчення Яловицького, підтверджені присягою, що він не мав наміру стріляти, а у відповідь на образи від Мишки і виклик на поєдинок збирався вийти із суду та захистити свою честь

Року Божого 1579 м[є]с[я]ца генвара 12 дня

На рокох судовыхъ земськихъ на ден Трехъ К[о]ролеи, рымское свято, в годѣ нынешнемъ семъдесѣят девѣтом, ведле статуту припалыхъ и судовне отправованыхъ, ставши очевисто в замку г[оспо]д[а]рському луцькомъ перед нами, то *єст* Остафѣем Соколским, судею, а Иваномъ Хренницікимъ, подсудьком, вриадниками земскими судовыми повету луцкого, велможныи пан его м[и]л[о]ст пан Михаило Мышька-Варковський, кашталан земљи Волинское, староста гомеискии, велико ѡбтежливе жаловаль перед нами на земенина г[оспо]д[а]рського повѣту Луцкого пана Дмитра Гневошевича Яловицького тым способомъ, ижъ, деи, «теперешнего часу тут в ызьбе судовои пры бытности и перед судомъ в[ашеи] м[илости] в замьку его королевское м[и]л[о]сти, яко на спокойномъ местцѣ, где кождому покои посполитыи захован, а напевнеишое ѡбезпечене дано *єст*, и под часомъ роковъ судовыхъ панъ Дмитръ Яловицкии такъ небачъне а запаметале торгнулься до мене, человека учътывого, сенатора паньского, зе зълымъ ѡмысьломъ, и хотечи непристоине здорове мое взяти, порвавши гарькабузъ набитыи с куркомъ приложонымъ, стрелити на мене хотель, але ижъ такъ прудко его м[и]л[о]ст панъ староста луцкии самъ и иншыє нѣкоторые зацные панове, братиа мои, мене ѡт него заскочили и его вгамовали. И бы мя были ѡт него не заскочили, певъне бы на мене с того арькабуза стрелиль и такъ непристоине а марьне ѡ горло мне не приправиль.

Іако *ж*, деи, его м[и]л[о]ст пан староста луцькии, заразъ заволальши возного поветѣ луцького Марка Збраньского, розказаль ему, абы ѡн пана

на розгляд земського суду, а справа про вбивство возного — на суд королівський (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 162 зв.–165 зв.). Ширше про цю справу див.: Там само, арк. 35–35 зв., 36 зв.–37, 42–42 зв., 44, 44 зв., 49–49 зв., 54–54 зв., 105 зв.–106 зв., 145–145 зв., 301).

Галовицкого тут на замьку приповедал, иж бы || [арк. 334] з замьку до наьки его королевьское м[и]л[о]сти не ходилъ».

И просилъ насъ, судѣ, его м[и]л[о]ст панъ волынскии, абысмо его м[и]л[о]сти с паномъ Дмитромъ Галовицькимъ, яко, деи, с таковымъ, «которыи, деи, перед ѡсобами в[а]шеи м[и]л[о]сти ѡ судѣ на мене торгнулсиа и брони таковое, с которою тут каждому Статут право посполитое входити заборонает²¹⁴, то естъ гаркабуза добыл и мало миа не забилъ, справедливост ѡ то ѡчынили».

И просил нас его м[и]л[ост] пан волынскии ѡ возного для заказана пана Дмитра Галовицкого перед судъ наш, яко под роками земьскими, до права.

Мы, судѣ, вглянувъши в Статут, и заховываючися ведле артикулу сорокъ второго, в розделе четверьтом ѡписаного²¹⁵, послали есмо до пана Дмитра Галовицкого возного повѣту Луцкого Марка Збраньного, ѡзнаимуючи ему, абы прочъ з рокувъ не зьеждчаючи, его м[и]л[о]сти пану волынскому²¹⁶ ѡ то водле жалобы его м[и]л[о]сти на час певныи, яко дня завьтreshнего, то ест волторокъ м[ε]с[я]ца генъвара третего-надцат дня, ѡсправедливилсиа.

И кгда день завьтreshньнии, то ест ѡлторокъ, пришоль, и засѣдши намъ на справахъ судовых, тогды его м[и]л[ост] панъ волынъскии, постановившися перед нами, в тые ж слова жалобу вчинил на пана Галовицкого.

Где тут же перед нами ѡ суду, ѡчевисто стоячи, панъ Дмитръ Галовицкии на тую жалобу пана волынского ѡтказъ чинил тыми словы, иж, деи, «панъ волынскии, безвинне звазьнившися, мене словы недѣтливыми а попудливыми на мене торгал и легъце себе мене поважаючи, соромотил, бити а рострутити хвалилсиа, и на руку мене вызываль, и дворѣ зо мьною чинити просилъ²¹⁷. Я, деи, знаюсиа || [арк. 334 зв.] къ ему, ижемъ ѡ хлопъца гаркабузъ похватил и з ним так на мѣстцѣ стояль, а

---

²¹⁴ II ЛС, розд. 4, арт. 38. За цією нормою заборонялося приносити до суду зброю, крім меча, шаблі і корда, під загрозою штрафу для порушника у 12 рублів, а також суд не мав розглядати його справу, поки не будуть дотримані правові вимоги.

²¹⁵ У випадку поранення, гвалту або шкоди, заподіяної під час судових засідань, порушник спокою мав бути «обосланий» возним, тобто його мали поінформувати про заборону виїздити з міста та необхідність стати до суду на цих же засіданнях без позову й відповісти за свої дії під загрозою штрафних санкцій (II ЛС, розд. 4, арт. 42).

²¹⁶ «Пан волинський» — волинський каштелян.

²¹⁷ Згідно з правовою нормою (II ЛС, розд. 4, арт. 39), якщо особа витягала зброю в суді з метою оборони, відповідно, була до цього акту спровокована агресією супротивника, то на неї не поширювалася відповідальність за порушення безпеки. Факт виклику на поєдинок міг бути розцінений як дія, що вимагала оборони.

перед замокъ ити с паном кашталаномъ чинити за вызыванемъ его хотель. Але *иж* бых тут в ызбе судовои в замьку его королевское м[и]л[о]сти на пана кашталана стрелити, яко то самъ его м[и]л[ост] на жалобе своєї на мене поведеает, ѿмысль мель, тогдым того вчинити не мыслиль, одномъ былъ гаркабузъ для того ѿ хлопца звяль²¹⁸, жемъ з нимъ перед замокъ с паномъ кашталаномъ чинити, яко миа его м[и]л[ост] вызываль, ити хотель».

Его м[и]л[о]ст пан кашталанъ поведил, а *иж*, деи, «и самъ тут перед вашьмостями знаеться, што гаркабузъ взяль ѿ хлопца, которыи, на такъ поведеаю, *иж* до мене порвалься и тут же в ызбе судовои в замьку его королевское м[и]л[о]сти яко на местцѣ, где покои мел быти захованъ, где бы миа тые вышеи менованые панове были не заскочили, мало миа не забиль. Про то прошу ѿ декрет ведле артикулу тридцат девятого, в разделе четвертомъ ѿписаного²¹⁹, яко на такового, которыи звирхность и местце его королевское м[и]л[о]сти, такъ теж и вашьмост вриад его м[и]л[о]сти г[оспо]д[а]рський легце себе поваживши, звлаща под такowymъ часомъ суженья роковъ судовых, чого и Статут право посполитое, и тот артикуль пильне боронит а грозно заказует, то мьне, чоловѣку спокоиному и невиньному, вчинити смел и важился».

А панъ Дмитръ Яловицький поведиль, *иж*, деи, «на на томъ готов присегнути, *иж* не мель єсми ѿмыслу тут в ызбе перед судом в[ашей] м[ило]сти на его м[и]л[ост] п[а]на волынского стрелити», и до прис[є]ги²²⁰ на том бралься.

Мы, судъ, не чинечи того сквапльиве и коротко, але хотечи ся на то || [арк. 335] добре розмыслити и в том з собою нарадити, взали то єсмо себе на розмышлене и тую справу п[а]на кашталанову с паномъ Дмитромъ Яловицьким ѿложили єсмо до дня патници м[є]с[я]ца генвара шосто-гонадцат дня. Якожь кгда тот менованыи ден патница пришоль, тогды єсмо намовившы и нарадившыся в томъ з собою достаточне и видечы то, *иж* панъ Дмитръ перед нами ку тому зналься, што гаркабуз в хлопца взаль, абы тут же заразом так, яко его м[и]л[ост] панъ волынскийи перед нами на жалобе своєї меноваль, на п[а]на волынского з него

²¹⁸ Мало бути «взяль».

²¹⁹ Згідно з цим артикулом, вербальна агресія перед судом каралася шеститижневим ув'язненням, до цієї кари додавався штраф у 12 рублів на користь потерпілого, якщо порушник його пхнув або вдарив. Для особи, що оголила в суді зброю, передбачене було покарання — відтинання руки, а в разі поранення зброєю винуватцеві загрожуала смертна кара.

²²⁰ Текст пошкоджений.

стрелити мѣль, алѣ то дла того взаль, абы перед замокъ шоль и там с паном волынским за его вызванѣмъ чынилъ. Про то мы так знаидѣмъ и сказуемъ, абы на том панъ Дмитръ ГАловицкии присагнулъ, яко не мѣль ъмыслу на его м[и]л[ост] п[а]на волынского зъ гаркабуза стрелити. А иж нас, судѣ, не ѣчтилъ, мы за вину водлугъ Статуту артыкулу тридцат деватого шѣст недель в замку сѣденя сказуемъ и заразом на екзекуцью и на выполненѣ того сѣденя его м[и]л[ост] п[а]ну старости луцкомѣ п[а]на Дмитра ГАловицкого ѡтдали есмо, а тои присезе рокъ зложили есмо певныи, то ест в понеделок близце приидѣчыи м[ѣ]с[я]ца генвара деватогонадцать дня, на которыи рок панъ Дмитръ ГАловицкии присагнуть мает, а естли бы пан Дмитръ ГАловицкии присагнути не хотель, тогды рукѣ тратит мает.

И кгды тот менованыи ден понеделокъ припаль, тогды як панъ кашталанъ, такъ панъ Дмитръ ГАловицкии, пришедшы перед нас, тыми словы сознали, иж, деи, взали есмо себе на вгодѣ до завтрешнего дня ѡторка подѣ тою жь моцю. А такъ дня нинѣшнего в ольторокъ, пришедшы до насъ, панъ Дмитръ ГАловицкии поведиль, иж, деи, не поеднальса есми с паном кашталаномъ, алем готовъ до присегы.

Мы, судъ, придали емѣ возного повету луцкого Петра Посника, которыи возныи, бывшы || [арк. 335 зв.] при тои прысязѣ п[а]на ГАловицкого и прышедши перед нас, тыми словы вызнал, ижъ, деи, «панъ Дмитръ ГАловицкии передо мною, вознымъ, и перед шпахтою людми добрыми, то ест п[а]номъ Иваномъ Белостоцкимъ, п[а]номъ Анѣдрѣемъ Кглубоцкимъ Комнацкимъ, ГАном Авронскимъ, прысегу ведле роты, ѡт в[а]шеи м[и]л[о]сти, суду, с подписомъ руки писарское даное, вчинил, котораи рота слово в слово такъ сѣ в себе маеть:

«ГА, Дмитръ ГАловицкии, прысѣгаю пану Богу в Троицы единому на томъ, ижъ хотя есми был ѣ хлопъца гаркабуз взаль, алемъ з него тутъ в ызбѣ судовои на его м[и]л[о]ст п[а]на Михаила Мышку-Варковского, каштеллана волынского, стрелити ѣмыслѣ не мѣль. Такъ ми, Б[о]же, помози, а ест[ли] бых не по правдеи прысѣгал, Божи минѣ помози».

Михаило Кoryтенскии, писарь».

А такъ мы, судъ, тоѣ судовное всказанѣ наше до книгъ справ наших судовых земских луцкихъ запис[а]ти казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, стр. 3, арк. 333 зв.–335 зв.

№ 43

1579 р, лютого (?). Луцьк. — Скарга Дмитра Яловицького на луцький земський суд про несправедливий вирок у справі з Михайлом Мишкою-Варковським, що суперечив праву і шляхетським вольностям, за яким Яловицький був змушений відбути шеститижневе ув'язнення

Лѣта Бож[ого] нарож[еня] 1579 м[ε]с[я]ца фєвралѧ [...]²²¹

Пришодши на вриад кгродьскѧ в замокъ г[оспо]д[а]рьскѧ луцкѧ до мене, [Андрє]ѧ²²² Киверецького, подьстаростего луцкого, ѿт его м[и]л[ости] п[а]на Алєкьсандра [Жо]равьницкого²²³, старосты, ключника и городничого луцкого, [пан Дмит]рь²²⁴ Гневошевич Яловицкѧ ѡповедалъ тыми словы, ижъ, деѧ, судъ земскѧ луцкѧ над присегу свою, которю вдѣлалъ, вступуючи на вриад свои судейскѧ, надъ право посполитое и над вольност н[а]шу шляхетскую, не будѣчи мнѣ припозваному перед суд ихъ ни ѿт кого, и не маючи ни с ким жадного права ани року, безъправне а своволне к воли пану Мышцы, кашталѧну волынскому, мене, шляхтича поцтвого и ѡселого, безъ позву и року судили, не слухаючи ѿтзову моего, чимемъ сѧ щитилъ правом посполитымъ, же року ани позвѣ не маю, к тому естем шляхтич ѡселыи, не виненемъ никому ничего, сежу под правом, а безъправья ми жадного не дѣлайте, кгдыжем никого не ранил ани забилъ, а право посполитое ѡчит, хто бы на гарачом ѡчинку былъ поиманъ, тот безъ року и без позву ѡтказовати повинен²²⁵.

Судъ земскѧ луцкѧ, не дбаючи на ѡбмовы мое, мене ѡпорне и надъ право сѣдили, а ижъ ми в том безправе сѧ дѣяло, а праву посполитому сталсѧ в том кгвалтъ. Светьчилем то возным и шляхтою, же ме примусили ку ѡтказѣ и присязи судъ земьскѧ луцкѧ, ѧкомъ ѧ не мысливъ п[а]на кашталѧна забити, потомъ ме до везенѧ всказали на шест недель в замьку луцкомъ сѣдети.

А ижъ будѣчи мнѣ ѿт судѣ земьского луцкого примошоным²²⁶, ѧко ку ѡтказѣ п[а]ну Мышце, кашталѧну волынскому, там теж и до того

²²¹ Дата розмита і не прочитується.

²²² Слово розмите.

²²³ Слово розмите.

²²⁴ Слово розмите.

²²⁵ Дмитро Яловицький заявляє про неправові дії суддів, а саме: його не викликали позовом і не «припозвали» через возного на судові засідання, що було обов'язковим для шляхтича. Ці формальності були необов'язкові лише у тих випадках, коли відповідач когось поранив або заподіяв шкоду під час судових засідань (II ЛС, розд. 4, арт. 42).

²²⁶ «Б» виправлено на «о».

седенья в замку луцкомъ шест недель, от дня шестогонадцат генвара до дня двадцат сегого февраля, в року семдесят девятомъ, чомум на досыть ѳдѣлалъ и тую екзекуцыю судѳ земьского луцкого выполънилъ, жемъ в замку луцкомъ шесть недѣль выседилъ²²⁷».

И просил панъ Дмитръ Яловицький, абы то было записано. А такъ на то ѳповеданье его до кънигъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 130.

№ 44

1579 р., червня 5. Луцьк. — Скарга Івана Бурого на Валентія Понятовського, урядника Миколая Кишки, який попередньо образив його і дружину, а коли за те був позваний Бурим до суду, почав чинити в різних місцях «одповеди»

Року 1579 м[є]с[я]ца июня 5 дня

Ставши ѳчевисто в замку г[оспо]д[а]рском луцкомъ передо мною, Андреемъ Киверецькимъ, подстаростимъ луцким, ѳт его м[и]л[ости] п[а]на Александра Жоравницького, старосты, ключника и городничого луцкого, пан Иван Бурый, земіанин повѣту луцкого, ѳповедал и ѳбтежливе жаловалъ на вриадника его м[и]л[ости] п[а]на Миколаа Кишки, воеводы подляского, воротневского Валентыа Понятовського, што ж, деи, «*тот Понятовский недавно прошлое ѳсени в року семдесят ѳсмом, не маючи до мене жадное причины, мене самого и жону мою Раину сьловы невчтивыми соромотил и великий ми деспекты починил, и жону мою Раину на доброволной дорозе слугамъ своимъ и подданымъ воротневскимъ зшарпати, и слуг позбивати, и быдло мое влостное, и немало речеи з возовъ побрати и невинне ѳграбити казал, и немало ми кривдъ и шкод починил.*

А кгда, деи, на ѳ тыи кривды свои его м[и]л[ости] п[а]на воеводѳ подляского до права и до судѳ кгородского луцкого позвал, *тот, деи, вриадникъ воротневский Понятовский ѳтповед и пофалку на мене самого и жону мою на многихъ и розныхъ мѣстцахъ* || [арк. 469 зв.] *перед людми добрыми почтивыми шляхтичи вчинилъ, ѳбецѳючи мене забити и жону мою зелжити, и великое безправье вделати.*

---

²²⁷ 10 лютого слуга Михайла Мишки іменем свого пана визнав у луцькому гроді, що Дмитро Яловицький не дотримався декрету луцького земського суду, за яким мав сидіти в замку шість тижнів: «П[а]нъ Дмитръ Яловицький, декрету судовому и повинности своей шляхетской не чинечи досыт, то естъ не толко абы шест недель седѣти мѣль, але и тыи дня не выседѣвши, зъ замку вышнего зышол» (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 96 зв.–97).

А потом, *деи*, на рокохъ кгородских в Луцку, которые были сужоны м[ε]с[я]ца марца второгонадцат дня в року теперешнемъ семъдесят девятомъ, ѿ вси тыи кривды, ѿтповеди, бои, грабежи, перед зацными паны и многими почтивыми шляхтичи мене поєднал и лист вмоцованыи, за которымъ мел в права ѿт п[а]на своего мне в отказе быти, до рук моих ѿтдалъ. Нижли тому еднанью и постановенью досыт не вчиниль и мне грабежовъ не вернулъ, и еще, *деи*, на мене самого, жону мою Раину вставичне самъ через себе и слуг своих на кождом местци, на дорозе, в месте, по селомъ, в замку луцкомъ, не переставаючи на здорове мое и жоны мое ѿтповеди и пофалки чинить, ѿбещючи мене самого непристойне поимати, ѿ везене сажати и замордовати, и головушину заплатити, а жону мою, где колвекъ поткавши, зелжити. Дла которое, *деи*, ѿтповеди и пофалокъ его, постерегаючи на здорovia своего и жоны своеи, хочю з нимъ ѿ то правне поступити²²⁸».

И просиль панъ Бурый, абы тое ѿповедане и жалоба его до книг кгородских записана была. А так на тое ѿповедане и жалобу п[а]на Бурого до книг кгородских луцкихъ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 469–469 зв.

Ян Ворона-Боратинський versus Миколай Гулевич (№ 45–47)

№ 45

1579 р., травня 29. Луцьк. — Скарга Томила Ворони-Боратинського на Миколая Гулевича, який поранив у луцькому замку його сина Яна Ворону-Боратинського, а потому прислав йому «цедулу одповідную»; текст цидули, внесений до гродських книг, містить натомість згадку про попереднє поранення Гулевича і його брата Яном Вороною, відповіддю на що й стали погрози вбити та виклик на поєдинок

Рокъ 1579 м[ε]с[я]ца маа 29 дня

Пришедши на врадъ кгородский в замокъ г[оспо]д[а]рський луцкий²²⁹ до мене, Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, земенинь г[оспо]д[а]рський поветъ Луцкого пан Томило Ворона-Боратинский ѿповедал именемъ сына своего, п[а]на Яна Вороны-Боратинского, тыми словы, *иж, деи*, «пан Миколай Гулевич, мало на том

---

²²⁸ Даний випадок демонструє маніпулювання приятельським еднанням з метою затягнути правове вирішення справи, в результаті, як вказує скаржник, він не лише не отримав відшкодування втрат, передбачених умовами приятельського суду, а й надалі потерпає від погроз Понятовського. Тож скривджений вирішує повернутися до судового процесу як форми вирішення конфлікту.

²²⁹ Слово розмите.

маючи, же дна вчорашнего в четвергъ сына моего п[а]на ІАна в госпoде его тѣмъ в замкѣ луцкомъ на мѣстцѣ спокоиномъ и безпечноомъ окрѣтне зранил и на члонку охромилъ, еще над то на горло емѣ отповедал, и цедѣлу написавъши, с подписомъ рѣки своеѣ до него сего дна рано прислалъ».

И просил пан Ворона, абых тую цедѣлу до книгъ слово в слово вписати казал, которое на цедѣлы оґледавши, перед собою читати казалъ, и такъ ся в себе маѣт:

«Панѣ ІАнѣ Вороно!

Не ведаю, што с тобѣ дмыслил, иже с мене просивши до госпoды и дказавши ми таковѣю хѣть спервѣ, и зас мене деспектъ таковыи вырѣдил, не ведаю, естли для тых конѣи, которыхъ есми ѣ тебе торговаль. И так се на мене, на спокоиного человека, нарываль, же с мя хотѣл бити, иако ж томус досыт дчинил, же с мене ранил и брата моего²³⁰.

А так иж на то завше ѣ себѣ дважаю, абых деспекту на себѣ николи не оѣнес, ачъ то ми мусии признати, жемъ те мел по воли, оѣдно перестерегалъ есми молодости своеѣ, абы каждыи человекъ, то выдаючи, молодости моеи не причиталь. А иж мене иако дчтивому человеку приналежитъ, а звлаща, иж са меню рыцерьскимъ человекомъ, тобѣ то оповедаю²³¹, абы с мене иакъ оѣдного неприятеля се стерегъ в дорози, в домѣ, в лазни и на вшѣлаких мѣстцахъ, и в потреби, гдѣ оѣдно з неприятелемъ корола, п[а]на нашего, бѣдетъ. А за деспектъ свои, которыхъ мене от тебе поткаль, даст Богъ, за помочю Божею на горьле твоѣмъ того деспектъ своего ся помъщѣ, не сего дна, ино завтра, не рокъ, ино дрѣгии. А ты, о томъ ведаючи, не легъце то себѣ важ, а естлис цнотливыи а добрыи, а менисса шляхтичемъ, абы с зо мною завтра рано самъ а самъ чинил.

А естли твоя бѣдетъ воля, дай ми знати. С тобою готовъ есми о кривдѣ и о деспектъ свои дчинити, и за помочю || [арк. 413 зв.] Бога²³²

---

²³⁰ Згiдно зi скаргою Ворон-Боратинських на Миколая Гулевича, iнiцiатором конфлiкту оголошується саме останнiй, натомiсть в листi одповiдному Гулевич пише про поранення, заподiяне Яном Вороною йому i його братавi, вiдповiддю на яке й стала «одповедь».

²³¹ Почтивий шляхтич не мав пропускати завдану йому образу, бо тим самим в очах спiльноти втрачав свою честь. Тому зазвичай агресивнi дiї у вiдповiдь на кривду шляхтич мотивував бажанням вбергти свою честь i добру славу, вважаючи помсту рицарським обов'язком. Як зауважує Гулевич, його молодiсть не мала бути перешкодою для вiдповiдної поведiнки, тому вiн i послав одповiдь супротивнику.

²³² Слово розмите.

вшехмоггонцого на твоємъ горле из шаблею посеждѣ, и кривды, и деспектѣ, и ранѣ невинныхъ моихъ помъщѣ.

Миколаи Гулевич, рѣнкѣ свѣ властну».

А такъ я за прозбою п[а]на Томила Вороны-Боротинского тѣю цѣдѣлу с початьку ажѣ до конца до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 413–413 зв.

№ 46

1579 р., червня 22. Луцьк. — Скарга Яна Томиловича Вороны-Боротинського на Михайла Гулевича, який під час засідань земського суду вчинив йому «одповідь», а потому відмовився від неї в присутності возного

Року 1579 м[є]с[я]ца июна 22 дна

На рокохъ земскихъ судовыхъ етс передъ нами, то ест етс, пришедши в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии, панъ Янъ Томиловичъ Ворона-Боротинскии ѡповедалъ и ѡбтѣжливе жаловалъ на п[а]на Михаила Гулевича, што, деи, || [арк. 563 зв.] «будучи мнѣ сѣзде в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ вышинемъ и мовечи мнѣ ѣ потребе своєї с п[а]номъ Захаряшемъ Лагодовскимъ ѡколо зранѣна моего, которое мнѣ в невинности моеи ѡт п[а]на Миколаи Гулевича поткало, то пак, деи, панъ Михаило Гулевич, не маючи до мене никоторое потребы, стоячи сѣзде в замку луцкомъ вышинемъ за нами, гдѣ мы розмовляли, менованыи панъ Михаило Гулевич мовилъ тыми словы: «Естли, деи, на томъ мало ещѣ маешъ, што братъ мой тебѣ зранилъ, ино, деи, ещѣ ѡт мене самого тебѣ болшъ поткаетъ».

И тутъ, деи, под часомъ роковъ земскихъ, ещѣ на мѣстцу спокоиномъ в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ, мнѣ ѡтповедь и похвалку на здорове мое чинитъ».

И просилъ панъ Янъ Ворона ѡ возного, абысмо з суду послали, пытаючи п[а]на Михаила Гулевича, естли ему ѡтповедаетъ.

Мы, судъ, пану Яну Воронѣ на пытанѣ п[а]на Михаила Гулевича возного повѣтвово[о] Яна Пѣсчинского и двохъ шляхтичовъ, п[а]на Микиту Михаиловича Ѡщовского а п[а]на Ивана Путошинског[о], придали. Которыи возныи з меноваными п[а]ныи шляхтою сѣзде в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ вышинемъ п[а]на Михаила Гулевича застали, его, деи, врадовне пытали²³³, и постановившисе передъ нами ѣ сѣдѣ,

---

²³³ Образи і погрози не конче означали «одповідь», а могли бути ситуативними, тому скривджений зазвичай запрошував возного зі свідками для того, аби уточнити, чи потрібно сприймати погрози як ритуальне оголошення про помсту. Цього вимагала і

очевисто тыми словы менованыи возныи вызнал: «С приданя, деи, в[ашеи] м[и]л[ости], маючи на при собѣ шлахту, пытал есми п[а]на Михаила Гулевича, естли бы он отповидал сезде в замку луцком, або ли и отповедает пану Яну Вороне. На што, деи, мнѣ пан Михаилло Гулевич повѣдил, иж, деи, «ка || [арк. 564] пану Яну Вороне николи не отповедал и теперь не отповедаю, и на здорове его не гоню и гонити не хочу, кгда ж, деи, он мнѣ ничего не винен».

И просил пан Ян Ворона, абы таа жалоба и оповедане его, яко теж очевистое созанане возного менованого до книг справ земских луцких записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 563–564.

№ 47

1579 р., червня 24. Луцьк. — Скарга Яна Томиловича Ворони-Боратинського на луцького гродського писаря Богуша Липленського, який відмовився прийняти його скаргу про побиття Миколаєм Гулевичем

Року 1579 м[є]с[я]ца июня 24 дня

На рокох судовых земских етс перед нами, то ест етс, ставши очевисто в замку г[оспо]д[а]рському луцкомъ, пан Ян Томилович Ворона-Боротинский оповедал и жаловал на писара кгородского луцкого п[а]на Богуша Липленского, иж, деи, «он за прошенемъ моимъ оповедания и квалтовног[о] нахоженя на господу мою сезде в замку г[оспо]д[а]рском луцком околномъ на домъ п[а]на Семена Козинского, што ж, деи, пан Миколаи Гулевич, не маючи, деи, до мене некоторое потребы и не был, деи, есми ему ничего винен, пришедши самъ з многими слугами и помочниками своими, мене самого збил, змордовал и зранил, што хотечи, деи, на, яко человек хорыи, окрутне зраненыи, до книг записати, и не могучи самъ дойти, через брата своего п[а]на Александра Ворону его м[и]л[ости] пану старосте луцкому пану Александру Жоравницкому оповедалъ, и, тое оповедане хотечи записат, до п[а]на писара кгородского посылат, нижли, деи, он того записати не хотелъ, не вѣдаю дла чого».

И просил пан Ян Ворона нас о возного на огледане того квалту нахоженя на господѣ и зраненя его. Мы ему возного повѣтового Яна Пещинского придали, которыи возныи там бывши а постановившиа перед нами, тыми словы сознал:

певна статутова норма (II ЛС, розд. 11, арт. 11) Засвідчена возним одповідь могла стати підставою для подальших правових дій.

«Будучи, деи, мнѣ от в[а]шеи м[и]л[о]сти приданымъ, а маючи, деи, на при собѣ шляхту людеи добрых п[а]на Миколаа **В**ожогу а п[а]на **Г**Ана Новодворского, року теперешнего семдесат деватого, даты вышеи писаное июня двадцат четвертого сего дна, з оказываня его м[и]л[о]сти п[а]на **Г**Ана Вороны-Боротинского видел, деи, есми в госпде его в дому п[а]на Семена Козинского сезде в замьку || [арк. 633] г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ окольномъ ѓ самого п[а]на **Г**Ана Томиловича Вороны-Боротинского на левои руцы две раны барзо шкодливые, с которых ран не вѣдаю, деи, если рукою владнут будет. А двери, деи, ѓ светлицы и ѓ сенеи порѣбаны».

И просил пан **Г**Ан Ворона, абы то было записано. А так мы тое оповедане п[а]на **Г**Ана Вороны а очевистое и встное сознане возного менованого до книг справ н[а]ших судовых земских луцких записати казали.

ЦДИАУК, ф. 26, оп. 1, стр. 3, арк. 632 зв.–633.

№ 48

1579 р., червня 24. Луцьк. — Скарга Олехна Тихновича Путошинського на Андрія Халецького, який, знехтувавши заруки, оголосив йому «одповідь»; своєю чергою, оголошення про помсту було спровоковане позиванням Путошинським матері Халецького до суду, що було сприйняте сином як образа

Року 1579 м[є]с[я]ца июня 24 дна

На рокох судовых земских etc перед нами, то ест etc, ставши очевисто в замку г[оспо]д[а]рскомъ луцкомъ, земенин г[оспо]д[а]рськии повѣту Луцкого пан **О**лехно Тихнович Путошинскии обтѣжливе жаловал и оповедал тыми словы, иж, деи, «пришол есми до госпды его м[и]л[о]сти п[а]на писара земского повѣту Луцкого п[а]на Михаила Корытєнского, маючи потреби свои, пилнуючи справ своих, где, деи, было немало людеи вчтивых шляхты, то пак, деи, там же пришедши, его м[и]л[о]ст пан **А**ндрѣи Халецькии, судя земскии повѣту Речицкого, не маючи, деи, до мене жадное потреби, але вдавши перед себе вмысль злыи, наполнившиса воли своєї, мене, деи, невинне словы попудливыми, доброи славе а вчтивости моеи доткливыми, соромотил и повѣдил, иж, деи, «ты, **О**лехно Путошинскии, яко злыи а небачны а непоутивии человек, вживавши, деи, через час немалыи приазни и добродѣиства п[а]ни матки н[а]шоє, п[а]ни **Г**анны з Сobotки Францышковое Фалчевское, и не помнечи, деи, ты на то, тепер еє невинне позываєши».

И зараз, деи, порвавши ѓ хлопца своег[о] шаблю и хотел, деи, мене бит через заруку г[оспо]д[а]рскую, владовне им от нас даную, и

отповеди и похвальки на здорове мое дчинил и поведил, иж, деи, «до горла своег[о], поквдам жив, будѣ на тебе инстикговати²³⁴, готов и будѣ, жебых тебе забил и ѿ горло приправил. И вѣдаи, деи, ѿ том певне, иж того року не дождеи, которого са сподеваешъ».

А иж, деи, са мнѣ то ѿт п[а]на Халецкого с кривдою и з жалемъ великим, а звлаща в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], а над лист заручныи деет, иако ж, деи, есми то зараз его м[и]л[ости] пану писару земскому луцкому и шляхте людем добрым ѿповедал²³⁵».

И просил пан Путошинский, || [арк. 631 зв.] абы то было записано. А так мы тую жалобу и ѿповедане п[а]на Олехна Путошинского до книгъ справ н[а]ших судовых земских записати казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 631–631 зв.

№ 49

1579 р., жовтня 8. Луцьк. — Визнання в земському суді Богдана Борейка-Кнерутського про приятельське погодження конфліктної ситуації з підписком Йосипом Семеновичем, який оскаржив Богдана у привласненні коня; справа попередньо розглядалася у суді, де Борейкові наказали присягти на підтвердження викладеної ним версії, що й послужило поштовхом до врегулювання суперечки поза судом

Року 1579 м[є]с[я]ца ѿктябрь 8 дня

На рокох судовыхъ земськихъ, ѿт дня святог[о] Михала, свята римського, в году нынешнемъ семьдесят деватомъ водьле Статуту припалыхъ и судовне ѿправованых, ставши ѿчевисто в замьку г[оспо]д[а]рському луцкомъ перед нами, то ест Ѡстафьемъ Соколскимъ, судьєю, а Иваномъ Хрѣнницкимъ, подсудькомъ, владниками судовыми земскими повѣту Луцкого, земенинъ г[оспо]д[а]рський повѣту Луцкого пан Богданъ Борейко-Кнерутский ѿповедалъ и добровольне ку записованью до книгъ вызналъ тыми словы, ижъ што, деи, «на сие теперешние михаловские роки земские позвалъ былъ мене позвомъ земскимъ луцкимъ подьписокъ кгородский луцкий пан Есифъ || [арк. 714] Семеновичъ ѿ коня своег[о] шерстью гнедого, которог[о] даль былъ мнѣ на переховане, ино, деи, ѣ мене зъ стадомъ моимъ и того коня его татарове взяли. Гако ж, деи, за примовою п[а]на подписковою ѿт суду в[ашеи] м[илости] присяга на томъ, иако ѿног[о] коня его татарове взяли, сказана

²³⁴ Инстигувати (від лат. instigo) — переслідувати.

²³⁵ Оповідь навколишнім про кривду робила їх свідками події, яких можна було використати в разі провадження судового процесу.

была. А такъ, *деи*, не хотачи на ѿ такъ реч малую присягати, бомъ, яко чоловѣкъ почтивый, з молодости лѣтъ своихъ ажъ и по сѣсь часъ николи ни ѿ што не присегаль²³⁶, ачь то правда *ест*, же того менованого коня пана подпискова татарове зъ стадомъ моимъ взяли, але фолгуючи доброй приязни и захованя п[а]на подпискова, которое з нимъ *от* ч[а]су немалог[о] ведѣ, ѿгодливымъ приятельскимъ обычаемъ з нимъ *есми* ѿ то застановенъ *ѣчинил*²³⁷ под тымъ способомъ, ижъ *от* недѣли пришлое, то есць м[ѣ]с[я]ца теперешнего октебра первонадцат дна припалое, за три недѣли маю и *естемъ* повиненъ п[а]ну подпискови кгородскому луцкому тут в замьку луцкомъ коня або сверѣпу, котораа бы стояла чотырох копъ *гр[о]ш[и]и* литовскихъ, *отдати*. А *если* бы сѣя ему не подобала и взяти еѣ не хотѣлъ, тогда готовыхъ чотыри копы грошеи литовскихъ зараз того же менованого дна ему заплатити маю и буду повиненъ. А кгда быхъ заразъ того дна менованого тыхъ чотырохъ копъ грошеи литовскихъ п[а]ну подыписькови не заплатиль, тогды совито, то есть *осмь* копъ || [арк. 714 зв.] грошеи личбы литовское заплатити ему яко властного долгу своего повиненъ буду».

При чомъ тутъ же ѿ суду передъ нами будучи, подписокъ кгородскийи луцкии панъ Есифъ Семеновичъ на то, яко сѣя вышѣи поменило, позволилъ и пана Богдана Борейка с позву своего на сѣс часъ, такъ же и *от* присяги з декрету н[а]шого наидѣное, вызволилъ.

И просили обоа сторона, абы то было записано. А такъ мы тое *оповѣдане* и добровольное *вызнане* ихъ, *обѣюх* сторонъ, до книгъ справъ судовыхъ земьскихъ записати казали.

ЦДИАУК, ф. 26, оп. 1, стр. 3, арк. 713 зв.–714 зв.

№ 50

1580 р., лютого 23. Володимир. — Угода про примирення між Тимошем Петровичем і Павлом Тимошевичем Пузовськими та Богданом, Аврамом й Іваном Богушевичами Пузовськими з приводу убивства Михайлом Тимошевичем Пузовським Семена Богушевича Пузовського

---

²³⁶ Присягати іменем Бога без достатньо вагомої причини вважалося неприйнятним для доброго шляхтича і християнина. Якщо припустити, що Борейко насправді привласнив коня, відмова від присяги під таким приводом давала йому можливість вийти з дражливої ситуації з найменшими втратами, зберігши свою честь, що для шляхтича мислилася дорожчою від життя.

²³⁷ Борейко посилається на попередні приятельські стосунки з підписком і бажання їх зберегти в майбутньому як підставу своєї готовності до компромісів.

Запис межи паны Пѣзовскими заєднаня головы небожчика пана Семєна Богѣшевича Пѣзовского забитого²³⁸

Того ж м[ε]с[я]ца фєвраля 23 дня

Постановившися ѡчевисто на врадє кгородскомъ володимєрскомъ передъ нами, Александромъ Курцевичомъ, подстаростим, а Лазаромъ Иваницким, судєю, вриадники кгородскими володимєрскими, земѣнє г[оспо]д[а]рѣские повету Володимєрског[о] пан Тимошь Петрович а панъ Павель Тимошевич Пузовские, нє будучи ни ѡт ког[о] ничим примушони ани принєволєни, ѡдно сами по доброй воли своєи водлє листу запису своєго, зьєднавшися ѡ головѣ небожчика п[а]на Семєна Богушевича Пузовског[о], ѡт сєбє пану Богдану, пану Авраму и пану Ивану Богушевичом Пузовским под печатми своими и под печатми людєи добрых, и тежъ с подписанєм рукъ даног[о], визнали, якъ же и тотъ лист положивши передъ нами на врадє, просили, абы до книг кгородскихъ былъ вписанъ.

Которого мы листу ѡгледавши и передъ собою читати велєли. А по вычитанью в книги кгородские слово ѡт слова ѡписати казали и так сє в себе маєть:

«Г҃а, Тимошь Петрович, а я, Павел Тимошевич Пузовские, земѣнє повету Володимєрского, визнаєм и явно чинимъ сами на сєбє сим нашим листомъ кождому, кому бы того была потреба ведати и слышати, што жъ которое забитє и на смєртъ замордованє сталося в дому н[а]шом

---

²³⁸ 28.09.1579 року Семенова Пузовська Марина Іванівна з Підгороденських жалілася на Тимофія Пузовського, який запросив її чоловіка Семєна Пузовського до себе «на бесєду», а потому, коли той повертався з гостей, разом із синами Павлом і Михайлом убили його на дорозі (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 12, арк. 391). 1 жовтня вона ж, привізши тіло чоловіка до замку у Володимирі, через возного вчинила «поволання» на вбивць, тобто публічно оголосила їхні імена (Там само, арк. 397). 9 листопада уже Тиміш Пузовський скаржився на Івана Богушевича Пузовського, брата убитого, який за наказом свого брата Абрама «найшов» на його дім у Пузові (Там само, арк. 437), а також фіксується скарга Павла Тимошевича про насильство від Богдана Пузовського (Там само, арк. 463). На початку наступного, 1580 року, Семенова Пузовська позивала до суду Тимоша Пузовського про вбивство чоловіка (Там само, спр. 13, арк. 1 зв.). А 9 січня вже брати небіжчика — Богдан, Абрам та Іван Пузовські скаржилися на вдову про те, що вона вдруге вийшла заміж за якогось поляка Яна Касперського без їхньої на те згоди та не дотримавши визначеного Статутом піврічного терміну по смерті чоловіка (Там само, арк. 6 зв.). Возний, який був запрошений братами небіжчика для засвідчення їхньої заяви, визнав, що устилузький піп підтвердив факт вінчання Марини з Підгороденських, колишньої Семенової Пузовської, з Яном Касперським 24 січня (Там само, арк. 9–10; див. також подальші суперечки між братами небіжчика, з одного боку, та вдовою і її новим чоловіком, слугою Малхєра Крупського, з іншого: Там само, арк. 65–68 зв., 72–77, 92 зв.–93, 130, 143а–143а зв., 150 зв.).

в Пузове с причины н[а]шое и сына моег[о], Тимошова, а брата моего, Павлова, Михаила, небожчику пану Семену Богушевичу Пузовському року тепер недавно прошлог[о] семдесят девятог[о], которыи с прозбы н[а]шое в дому н[а]шомъ былъ и не за данемъ жадное причины з себе *от* рукъ того Михаила, сына моего, Тимошова, а брата моего, Павлова, *ест* забит и з сего света зышол, ѿ што нас яко приньцов смърти его брата, небожчика пана Семена Пузовського, пан Богдан, пан Аврамъ и панъ Иван Богушевичи Пузовские с потомками его, летъ недорослыми, ку праву неѿднокрот припозывали и з доводы слушными на нас права своего попирать хотели и были готовы.

А так мы, бачечи то, *иж* есмо напред пану Богу Всемогущому, а потом и им, крвным и потомком его небожчиковскимъ, *ест* винни, за што *снат* ни што иного, ѿдно казнь Божую и срокгост права посполитог[о] на себе *быт* есмо заслужили и понести есмо бы мусели. Тому всему забегаяючи, впросивши на то пановъ а приателеи своихъ, то есть его м[и]л[о]ст п[а]на Николая Лысаковског[о], кашталана хельмьског[о], п[а]на Богдана Костюшковича-Хоболтовског[о], судю земского повету Володимѣрског[о], п[а]на Матфея а пана Остафья Елов-Малинских, п[а]на Ивана Гавриловича Яковицког[о], п[а]на Михаила Павловича Оранског[о], п[а]на Василя Мировицког[о] а п[а]на Максима Ивановича Лудовича, их есмо п[а]новъ Бо[гу]шевичовъ²³⁹ прозбами своими яко братаи, крвных и ѿпекунов детеи небожчиковскихъ вживали, абы их м[и]л[о]ст з нами в жадное право не вдаючи, ласку и милосѣрдье свое вчинили и на горла наши не стояли, а на то, што бы с права над нами ся показать мело, але нагороду слушную *от* нас не за голову, але за шкоды и наклады их, которыхъ немало в том понесли, за то взяли²⁴⁰.

Што их м[и]л[о]ст за прозбою н[а]шою, а болшеи их м[и]л[о]сти п[а]нов а приателеи н[а]ших звышь помененныхъ, то вчинить рачили, || [арк. 35] а нас горлы даровавши, права на нас попираат занехали. Чого мы буддчи *от* ихъ м[и]л[о]сти вдачны, а за нагороду шкод, накладов их, *иж* есмо грошеи готовыхъ, которыми бхмо их м[и]л[о]сти зараз за то досыт вчинити не мели, тогда за нагородѣ тыхъ шкод в певнои сумѣ п[ѣ]н[іа]зеи,

²³⁹ Текст пошкоджений.

²⁴⁰ Відмова від «головщизни» принаймні на рівні риторики, спроба замаскувати її під відшкодування втрат родини жертви мала приховати прагматизм плати «за голову» вбитого. Зокрема, в одній зі справ зустрічаємося з таким мотивуванням відмови від судового процесу на користь полюбовного погодження: «не годило почтивое крви брата своего продават» (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 29, арк. 185).

то *єст* в двухсот копахъ грошеи литовських²⁴¹, што их м[и]л[о]ст слушне показали, третюю часть во имену в Пузове, с части нашее всее *отде*леноє, которую я, Тимош Пузовский, з сыном Павлом *от* давных часов спокоине *держаль* и *вживаль*, так в дворе н[а]шом пузовском, в будованю, *огорожи*, также в *кгрунтех* зеленых, *огородах* дворныхъ, в людех, в поляхъ, в сеножатех, в гаех, в запустехъ и в дубровахъ, в ставех, в ставищах, в млынех и их вымелкахъ, в дереве *бортном*, в бчочлах, в ловех рыбных и зверинных, и во *всаких* приходех и *пожитках*, к *той* третей части, *от* нас ихъ м[и]л[о]сти *поступленои*, *приналежачих*, во *всьем* каким бы с[я] колвекъ именемъ назвати и *выналезти* могли, из *засевком* дворным, *зараз* выделивши, до *моцы* и *владности* *держанья* и *вживаня* их м[и]л[о]сти подали и *поступили* ажъ до зросту *лет* зполныхъ *потомковъ* брата их, *небожчика* п[а]на Семена Пузовског[о], Федора а Кондрата. Которую третюю *част*, *от* нас ихъ м[и]л[о]сти с части н[а]шое *отделеную* и *имъ* *поданую* и *поступленую*, *волни* их м[и]л[о]ст в *моцы* *своеи* *маючи*, зо *всакими* *пожитки* *звышпоменеными*, в *той* суме п[ε]н[я]зеи в двухсот копахъ грошеи на литовскую личбу на себе *держати*, *дживати* и *всакие* *пожитки*, *яко* *налепеи* *розумеючи*, себе *привлащати*, *людми* *робити* и их *справовати*, *цынши* и *всакие* *пожитки* з них на себе *брати*, *поля* *пахати*, *сеножати* *косити* и *тым* *всим* *владати*, *яко* *налепеи* *розумеючи*, *кром* *вшелнакое* *прешкоды* *от* нас *самыхъ*, *детей*, *потомковъ* и *приятелей* *наших* ажъ до зросту *лет* *детей* *небожчика* брата их, п[а]на Семеновых, и до *отданя* им *тоє* *всее* *сумы* п[ε]н[я]зеи *двохсот* *коп* грошеи на литовскую личбу, *которое* *сумы* их м[и]л[о]сти мы *водле* *опису* н[а]шог[о] не *отдавши*, *кгда* *лета* *детем* *доиддтъ*, *тую* *част* *от* нас им в *той* суме *заставленую*, *поданую* и *поступленую*, в *люди* и во *вси* *пожитки*, к *ней* *приналежащие*, || [арк. 35 зв.] *ничим* *с[я]* *вступовати*, *жадное* *трудности*, *шкоды* и *переказы* их м[и]л[о]сти *самым*, *або* *хто* *бы* *колвекъ* *от* них *то* *держаль*, *чинити* и *ничим* *с[я]* в *то* *вступовати*, и не *ознаимивши* их м[и]л[о]сти *о* *отданю* *сумы* п[ε]н[я]зеи, *кгда* *дети* *лета* *мети* *буддтъ*, в них *тог[о]* *окуповати* не *маемъ* *под* *закладом* *стороне*, в *том* *нарушонои*, *таковою* *ж* *сумою* *двемасты* *копами* *грошеи*, а на *врядъ*, до *которого* *бы* *с[я]* *то* *будъ* *кгородског[о]* *або* *земског[о]* *приточить* *мело*, *другими* *двемасты* *копами* *грошеи*, *о* *што* *где* *быхмо* *были* *позвани*, *перед* *кождым* *правомъ* и *врядом*, не *вынаидуючи* себе *жадныхъ* *оборон* *правных*, *яко* на *року* *завитом* *о* *то* *о* *все*

---

²⁴¹ Вартість головицини за убивство шляхтича дорівнювала 100 кіп грошів, тож так зване відшкодування втрат удвічі перевищувало цю суму.

дсправедливитися и за то досыт вчинити повинни будем мы сами и потомкове н[а]ши.

Над то еще, еднаючи мы наперед за то гнев Божии, так же и их приатели и потомковъ небожчика п[а]на Семена Пузовског[о], подвезуемся и подымуемся, и сим листомъ нашим на себе то возносим, дтвержаемъ и приимуем доброволне, какъ на себе сами, како я, Тимош, и на сына моег[о] Михаила, а брата моег[о], Павлова, Михаила ж, и то за покутѣ себе за то, што быхмо срокгост правную на себе поносит мели²⁴², маем и повинни естех мы, то ест я, Тимош Пузовъский, в замкѣ его королевское м[и]л[о]сти володимерском рок целыи седети, и з замку нигде вон не выходечи, маю и повинень буду, толко в том себе прозбу их м[и]л[о]сти панов Богушевичов заховую, а я, Павел Тимошевич, в замку кремчанецком на вежѣ высоко рок цалыи и шест недел водле статуту маю седети²⁴³, нигде индеи не сходечи, кроме всякое прозбы, а сын мои, Тимошов, а брат мои, Павлов, Михаил, которыи болшеи причиною забити небожчика брата их п[а]на Семена был, маем седети в замку кремчанецком ъ вежи на доле два годы цалыхъ, ѡдин по другом идучих, кром вшелакое прозбы и милосердыа за вшелакиим коштом и накъладом нашим. Которому седеню маем почати досыт чинити, не вымовляючися никоторыми причинами, воиною, хоробою, || [арк. 36] и никоторыми иншими вымысли, и листы ся никоторыми не закрываючи, и того сына моего, Тимошова, а брата моего, Павлова, Михаила выискавши, до досыт вчинения до седения его выналезши, и заровно всѣ три заразы сести маем в року тепер идучомъ ѡсмьдесатом по Великодним святѣ пришлом ѣ двух неделях, то ест м[е]с[я]ца апреля ѡсмьнадцатого дня. И повинъни естех мы тому седеню досыт чинити водле ѡбовязку, в сем листѣ нашом вышеи и нижеи ѡписаног[о], ажъ до выштыа роков ѡписаныхъ и до такового жъ дня, которыи ден писатися будетъ нам в року ѡсмьдесатъ первом. А сыну моему, Тимошову, а брату моему, Павловому, Михаилу тот ден писатися будетъ аж в року ѡсмьдесат второмъ.

---

²⁴² У даному випадку поняття «покута», ужите на означення ув'язнення винуватців, позірно демонструє своє світське значення, однак сторони вочевидь розуміли релігійне підґрунтя покути, адже пояснювали потребу в ній передусім задля пом'якшення Божого гніву. Також зауважується прагматичний бій покути: можливість для злочинців уникнути «строгості правної» — смертної кари за вбивство брата згідно зі статутною нормою (II ЛС, розд. 11, арт. 17)

²⁴³ Найімовірніше, мався на увазі артикул 27, розд. 11 (II ЛС), де йшлося про убивство «з пригоди», без умислу, злості чи гніву, за яке передбачена була виплата головцизни і ув'язнення на рік і шість тижнів.

А пакли быхмо тому седеню досыт чинити не хотели, то *ест* если быхмо на час звышь помененыи вси три, выискавши Михаила, на тот рокъ и день назначоны на мѣстцахъ ознаименыхъ не сели, або и седши, с тыхъ мѣстцъ яко колве сходили и кождыи з нас часу своего не выседели и чим колве тоѣ постановене н[а]ше нарушили, тогда мы тую всю третюю частъ имениа, ѿ нас ихъ м[и]л[о]сти заставленую, всю, ничог[о] на себѣ, на дети и близкиѣ н[а]ши не выимуючи ани зоставуючи, маѣм ихъ м[и]л[о]сти и потомкомъ ихъ вѣчнѣ тратити. А ихъ м[и]л[о]ст то вже яко свою властную ѿтчизну на себѣ держати и вживати и тымъ всимъ водле воли и ѿподобаня своег[о] яко властностю своею шафовати мають. А мы вже сами, такъ сынъ мой Тимошовъ Михаило, и потомковѣ наши и никто с крѣвныхъ, приателѣи и повиноватыхъ н[а]шихъ в тую третюю частъ имениа, во вси пожитки, къ неѣ приналежащиѣ, ничимъ сѣя вѣступоват, жадное трудности, шкоды и перенагабанья чинити не маѣмъ и не мають вѣчными часы. Кгды *ж* то мнѣ, Тимошу Позовьскомѣ, яко ѿтцу детѣи моихъ волно водле ѿфалы соиму берестеиског[о], в року шестдѣсѣть шостомъ ѿфаленоѣ, яко хотѣчи подлугъ воли своеѣ ѿтчизною своею || [арк. 36 зв.] шафовати, кгды *ж* я, Тимош, болшеи за причину сына моег[о] Михаила а брата моег[о] Павлова то все на себѣ поносимъ и терпети мусимъ.

А *естли* быхъ я, Тимошъ, а я, Павел, або дети зблизкиѣ н[а]ши то все нарушили, повинныи будемъ и таковыи кождыи маѣть заруки стороне нарушонои триста копъ грошеи литовьскихъ заплатити и вси шкоды нагородити, а заплативши заруку и шкоду предъ сѣя листъ нашъ, в кождог[о] права за мощныи и за слушныи маѣть принятъ быти.

А *естли* быхмо тежъ, то *ест* я, Тимош, сына своего, а я, Павелъ, брата своего, Михаила до седена не выискали, а ѿнъ бы тому постановенью н[а]шому и приательскому досыт чинити не хотѣл, або и почавши досыт чинити седена, двохъ лѣтъ не выседелъ и всег[о] того не выполнил, тогда мы предъ сѣя сами седеню досыт вчинити маѣмъ, а за невыполнене седена Михаилова вже повинни будемъ мы сами, кгды лѣтъ дети небожчика Семеновы доростуть, за тую третюю частъ имениа триста копъ грошеи на литовскую личбу до рукъ ихъ м[и]л[о]сти паномъ Богушевичомъ Пузовьскимъ ѿдати, жадное причины и ѿбороны себѣ в томъ не вынаидуючи подъ тымъ же закладомъ вышеи ѿписанымъ.

Также где бы тежъ з нас которы до того року и часу вышеи назначого за волею Божою с того света зышол, тогда тыѣ, которыѣ з нас живы зостанут, всему тому, яко седеню, такъ и заплаченю суммы п[ѣ]н[я]зеи и всѣмъ тымъ ѿбвѣзкомъ, в сѣмъ листѣ нашомъ ѿписанымъ, досыт чинити и выполнити маѣмъ и повинни будемъ подъ таковыи *ж* заруками вышеи

описаными, и то якъ на себѣ сами, такъ и на потомки свои вливаемы и въкладамы. Которыѣ вси заруки, также шкоды и наклады, гдѣ бы сѧ то до которого права такъ кгородског[о], яко и земског[о], приточит мѣло, вперед, не вдаючисѧ зъ ихъ || [арк. 37] м[и]л[о]стию в жадное право, заплатити и за то за все досыт ѿчинити маем и повинни будемъ, и то заплативши и ѿтложивши, пред сѧ сѣс нашъ листь и добровольныѣ ѿбвѧзки н[а]ши в немъ описаныѣ в кождог[о] права и на кождомъ мѣстцѣ за слушныѣ, за моцныѣ и за правныѣ принѧть быти мают.

Такъ тежъ, гдѣ быхмо по высѣденю н[а]шом, которому гдѣ досыт ѿчиним, ели быхмо мы або сын мои, Тимошовъ, або брат мои, Павлов, Михаило, приѣхавши до нас або до подданых н[а]ших и мешкаючи там, и хто ж колвек с приателеи наших в держаню тоѣ третѣѣ части имени их м[и]л[о]сти п[а]номъ Богушевичом або тому, хто то ѿт них держал, якую шкодѣ и переказѣ чинити мѣль, тогда я, Тимош, и я, Павел, во вси тыѣ ѿбвѧзки, в сѣм листѣ н[а]шом верху описаныѣ, попасти и то все на себе ѿносити маем и повинни будем.

А што сѧ дотычет, естли бы за держанѧ их м[и]л[о]сти которыи подданыи або и вси с тоѣ части третѣѣ проч пошли, а што по себе им zostавили, тогда мы яко з держанѧ ихъ, так и по выдержаню их на их м[и]л[о]сти поискивати и при ѿдаваню сумы п[ѣ]н[я]зеи тог[о] вытручати не маем, але ещѣ ѿт всякихъ кривдѣ, которыѣ бы сѧ имъ в держаню тоѣ третѣѣ части ѿт кого колвекъ деѧти мѣли, кождог[о] часу, илѣ бы того была потреба, боронити. Такъ же и службу г[оспо]д[а]рьскую земскую военную коштом и накладом своимъ служити и заступовати повинни будем мы сами и потомки н[а]ши.

Што все моцне на себѣ примуючи и то все на себе хотѣчи терпливе зносити, тыѣ вси рѣчи и артикулы и ѿбвѧзки, в сѣм листѣ н[а]шомъ описаныѣ, и сѣс лист нашъ на вриадѣ кгородскомъ володимѣрскомъ вызнали и до книгъ записати дали. И на то есмо их м[и]л[о]сти п[а]ну Богдану, пану Авраму а п[а]ну Ивану Богушевичомъ Пузовскимъ, также и потомкомъ брата ихъ небожчика п[а]на Семеновымъ дали сѣс нашъ вызнаныи листъ под печатми н[а]шими и с подписомъ властное руки моеѣ, Павла Пузовског[о]. А для лѣпшого || [арк. 37 зв.] сведома и моцности сѣг[о] нашог[о] листу просили есмо ѿстне а ѿчевистѣ их м[и]л[о]сти пановъ а приателеи нашихъ вышемъ помененыхъ ѿ приложене печатѣи, што их м[и]л[о]ст для прозбы н[а]шоѣ вчинили и печати свои до сѣго добровольного листу н[а]шого приложити рачили.

Писанъ ѿ Пузовѣ лета Божог[о] нароженѧ тисѣча пятсот ѿсмьдѣсѧтог[о] м[ѣ]с[я]ца фѣвралѧ двадцѧтог[о] дня.

Павель Тимошевич Пузовский, властною рукою подписал,
Миколаи Лысаковский, кашталан хелмьский, ренко властно,
Богдан Хоболтовский, судя земский, рука властная,
Остафеи Малинский, власна рука,
Иванъ Гаевилович Гаковицкий, рукою властною,
Михаило Павлович Ораньский, властною рукою подписалъ,
Василеи Ванкович Верьбьский, рукою властною,
Максим Иванович Лудович, рука властная».
ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 34–37 зв.

№ 51

1580 р., лютого 24. Луцьк. — *Визнання Івана та Гната Білецьких про те, що вони не змогли виконати постанови приятельського суду про ув'язнення в замку як покарання за побиття і поранення Марка Збранного, оскільки той не з'явився у призначений термін для контролю за виконанням ухвали*

Року 1580 м[є]с[я]ца фєврала 24 дня

Пришодчи на врад кгородский луцкий до мене, Гакуба Климашовского, лантвонта луцкого, будѣчого на мѣстцу п[а]на Андрѣа Киве-рецького, подстаростего луцкого, от его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, земяне г[оспо]д[а]рские пан Иван а пан Игнат Былецькие оповєдали тыми словами, иж, деи, «што обѣвинил нас был пан Марко Збранныи на вrade кгородскомъ луцкомъ, на насъ записал о бои и раны свои, менечи быти от нас, а такъ, деи, с постановена приятелеи наших зобуполных, зьєднания их, мели єсмо тут в замку луцкомъ чверть року с прозбою²⁴⁴ обадва седѣть по шести недѣль, и мѣли єсмо сѣсти 8 недѣлю прошлую, то єсть м[є]с[я]ца фєврала двадцат первого дня.

А такъ, деи, мы постановеню приятелскому чинечи досыт, єще в неделю приехали єсмо и седѣли в замку чотыри дни, нижли, деи, пан Збранныи якъ самъ не приехал, так никого от себе не прислал, хто бы нас мѣль посажати²⁴⁵. А тымъ, деи, панъ Збранныи || [арк. 170 зв.] оному постановеню приятелскомѣ досыть не вчинилъ и нас в замку, яко мєль самъ приєхати и посажати, якъ самъ не приєхал, такъ никого не прислал,

²⁴⁴ Передбачена постановою можливість зменшення терміну ув'язнення з дозволу постраждалого на прохання покараних.

²⁴⁵ Добровільне «сідання до замку» мало відбуватися в присутності скривдженого чи його представників, а також свідків, інколи досить численних.

што, деи, есмо и в недѣлю скоро приехавъши, п[а]ну подстаростему то оповѣдали и в замку сѣли. А воротныи, деи, нас якъ до избы замьковоѣ, такъ и в замку пустити не хотѣл, ажъ, деи, залѣдва есмо впросилиса и по замку ходили, и болшъ нас через три дни в замку ховати не хотѣль»²⁴⁶.

И просили п[а]нове Былецкие, абы то было записано, штомъ на до книгъ кгородских луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 170–170 зв.

№ 52

1580 р., квітня 2. Володимир. — Письмове зобов'язання Щасного Тарновського щодо виконання його братом Яном умов приятельського суду, прийнятих ним як відшкодування за вбивство Станіслава Хилинського, урядника княгині Олександрової Вишневецької

Того ж м[є]с[я]ца априла второго дня

На рочкахъ кгородских володимѣрских, дня 3 в четвѣргъ м[є]с[я]ца марта 31 припалых и судовне отправовати зачатых, постановившися очевисто на врадѣ кгородском в замку г[оспо]д[а]рскомъ володимѣрском перед нами, Александромъ Курцевичом, подстаростим, а Лазарѣм Иваничкимъ, судею, врадники кгородскими володимѣрскими, пан Щасныи Тарновский, земанин г[оспо]д[а]рский повету Холмьског[о], подстаростии городенский, явне, доброволне а встне ку записаню до книг кгородских вызнал тыми словы, иж што «брат мои пан Ян Тарновский есть осажон тут в везеню в замкѣ в забите и замордоване на смѣрть врадника еѣ м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Александровоѣ Вишневецкоѣ кн[я]г[и]ни Александры Капустанки езовского Станислава Хилинского, теды тот брат мои, забегаючи тому, якобы на себе срокгости правное за тоѣ забите врадника еѣ м[и]л[ости] не понес, через зацных особ, вмоцованог[о] еѣ м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишневецкоѣ, которыи от еѣ м[и]л[ости] в справе тои был, п[а]на Федора Калусовского померковал, иж он, тот брат мои пан Ян Тарновский, на завтрѣе памѣтки Воскресѣния Хрыст[о]ва, то есть в тот понеделокъ пришлии м[є]с[я]ца априла 3 дня в року тепѣр идѣчом осмдесиа томъ за вбѣлжене и нахожене двора еѣ м[и]л[ости] езовского доброволне в замку сѣсти и, с тог[о] замку не сходачи, год цылыи седети маст. Гакож на, преимуючи то на себѣ, жебы тот брат мои тому

---

²⁴⁶ Відсутність скривдженого (або його представника) як спостерігача за виконанням винуватцем своїх зобов'язань — у призначений день сісти до замку — могла призвести до звільнення відповідача від ув'язнення.

[зас]тановеню²⁴⁷ досыт ђчинил и выполнил, листь есми на себе тому ђмоцваному еє м[и]л[ости] пану Калусовскому под печатю и с подписом рѣки своеє, и теж под печатми людеи добрых, дал».

Которыи листь, перед нами || [арк. 127 зв.] на враде положивши, просил, абы яко тоє добровольное а ђстное вызнанє его, так и тот листь его вызнаныи до книг кгородских было записано.

А так мы тоє добровольное вызнанє его, такжо и листь его, перед нами покладаныи и читаныи, слово ѡт слова до книг кгородских записати есмо казали и так са в себе маеть:

«ІА, Щасныи Тарновскии, земланин г[оспо]д[а]рскии повету Холмовского, подстаростии городєнскии, визнаваю и яєвно чиню самъ на себе сим моимъ листомъ кождому, кому бы того была потреба²⁴⁸ ведати або, чтучи сєс листь мои, слышати, ижъ што брат мои пан ІАн Тарновскии за выступок свои, то есть за вєханє до двора еє м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Александровє Вишневецкоє кн[я]г[и]ни Александры Капустанки Єзовского ѡ забитє до смєрти врадника еє м[и]л[ости] тамошнег[о] п[а]на Станислава Хилинского, на горячои крывє будѣчи поиман и в замку его к[о]р[олєвское] м[и]л[ости] володимєрскомъ осажен²⁴⁹, тогды ја, Щасныи Тарновскии, забегаючи тому и постерегаючи того, абы над тым братом моим звыш поменєннымъ за тот ђчинок его срокгость правнаа не ростєгала и тог[о], што бы за то покутоват мел, на себе не поносил²⁵⁰, ђмоцваног[о] еє м[и]л[ости] к[ня]г[и]ни Вишневецкоє п[а]на Фєдора Калусовского самъ через себе и через их м[и]л[ости] п[а]нов а приатєлєи своих, то есть его м[и]л[ост] п[а]на ІАна Лаша-Тучалского, подкоморєг[о] белского, а его м[и]л[ост] п[а]на Миколаа Рєа, за ту ђживал, абы ѡн именємъ еє м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишневецкоє против того брата моего ведлє выступку его права не попирал и на вгодѢ са схилил.

Тот ђмоцвананыи еє м[и]л[ости] звыш поменєнныи [на] ђживанє моих м[и]л[ост]и[в]ых п[а]нов а приатєлєи моих то ђчинил, права против тому брату моему водлє выступѢ его не попирал и до ђгоды са прихилил. Котораа ђгода такимъ ѡбычаєм стала, ижъ брат мои пан ІАн Тарновскии

²⁴⁷ Текст пошкоджений.

²⁴⁸ Слово над рядком.

²⁴⁹ Заборонялося ув'язнення шляхтича без судового вироку (II ЛС, розд. 3, арт. 7), виняток становили лише випадки, якщо злочинець був неосілий і його ловили на «гарячому» вчинку, тобто в момент убивства. В такому разі його мали ув'язнити в замку ще до суду. Також слугу, який скоїв убивство без наказу пана, останній мав ув'язнити до полагодження стосунків з родичами вбитого (II ЛС, розд. 11, арт. 29).

²⁵⁰ У даному разі «покутувати» означало нести відповідальність згідно з правовими приписами.

в замку володимѣрском на завтрее памѣтки Воскресѣна Исус[а] Хрыс-тосова, сына Божого, П[а]на а **Откупителя** своего, то естъ в понеделок [мѣсяца]²⁵¹ теперешнего априла 4 дна в року тепер идѣчомъ ѡсмде-сатог[о] доброволне сести и целыи годъ, с того замку не сходачи, || [арк. 128] ѡкромъ на кганок, седити маѣт. А в томъ седеню до еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Вишневецкоѣ прозба быти маѣт оставлена.

А кды, высѣдивши рок целыи, с того везѣна выидет, теды за тот ѳчинок свои еѣ м[и]л[ост] кн[я]г[и]ни Вишневецкои, приехавши в дворъ еѣ м[и]л[ости], в которомъ еѣ м[и]л[ост] на ѡн час быти рачит, перед людми зацными, яко еѣ м[и]л[ост] тог[о] деспекту и ѡболженя жалобна быти не рачила, перепросити маѣт, албо по доброволномъ выпущеню еѣ м[и]л[ости] перед рокомъ вышписанным с того везѣна маѣт теж зараз прозбу свою до еѣ м[и]л[ости], яко сѣ поменило, ѳчинит. А по том засъ седеню сам через сеѣбе и через приател своих крѣвных и повиноватых слугам, подданым еѣ м[и]л[о]сти жадным ѡбычаем и способомъ мсти-тисѣ, и ѡтповедеи, и похвалок, боюв и грабежовъ никоторых чинити не маѣм и не мают²⁵².

А седачи в замку намнеи выходити ани з нег[о] выступовати не маѣт.

За што ѣа, Щасныи Тарновскии, иж тот брат мои пан Іан Тарновскии тому седеню и прозбе еѣ м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни досыт ѳчинити, слугам, подданым еѣ м[и]л[ости] ѡ то мсты, ѡтповедеи, похвалок, боюв и гра-бежов никоторыхъ чинити не маѣт и не будет мочи, добрым цнотливым а шляхетским словом своим ѡбецѣю и шлюбую и прирекам.

А пак ли бы тот брат мои тому везеню досыт не вчинил и до того року не высѣдил, тогды ѣа сам повинен будѣ в замку володимѣрскомъ по доброй воли своѣи за брата своѣг[о] за ѡзнаименемъ врадѣ кгородского володимѣрского сести и всемъ тые своѣ ѡбовазки, которые на брата моего приити мели, то самъ на сеѣбе принати и покутоват маю.

А если бы такъ брат мои, яко и ѣа сам, тому всемѣ ѡбовазку моему досыт не вчинили и в замку володимѣрскомъ не высѣдили, тогды ѣа, Щасныи Тарновскии, повинен будѣ зарѣки на замок володимѣрскии сто коп грошеи литовских заплатит, а еѣ м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишне-вецкои дрѣгую сто коп грошеи литовских заплатити, || [арк. 128 зв.] и вси шкоды и наклады, которые бы в том еѣ м[и]л[ост] быти менила, на слово

---

²⁵¹ Пошкоджений текст.

²⁵² Після виконання домовленостей, передбачених приятельською угодою, ворож-неча між сторонами мала припинитися, тож кривдник зубов'язувався не мститися за акти упокорення.

єє м[и]л[ости] нагородити и за то за все досыт ђчинити²⁵³, и то заплатившы, пред са тому ѡбобазку своєму во всемъ досыт ђчинити и полнит маю и будѡ повинен. Где бых якъ ѡ тую зарѡдку, як шкоды и наклады, до которого колвек права, так земского, яко и кгородского володимѣрског[о], ѡт єє м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишневецкое позван, тогды я за першим позвом яко на року завитомъ, не збываючи ничим року и позву жадными причинами, правными и несправными, ани п[а]ном врадом своим, под которыми ѡсѣлость свою маю, ни жадными иными кавзами и причинами, ѡт людеи вымышлеными, буд слушне або и неслушне был бых позван, хоч на роки або и без роков, буд пред зѡполнымъ врадом, яко и не зѡполным, ѡсправедливитиса повинен будѡ.

А врад, до которого будѡ позван, маєт мити моць и будєт повинен водле сего листу и ѡбобазку, в нем ѡписанного, заховавшись, тоє зарѡдки звышпоменєное, шкоды и наклады, кром жадного року, заплатити, всказат и ѡтправу на добрах моих, где их колвек мети будѡ, вчинити.

И на том дал тому ѡмощованому єє м[и]л[ости] кн[я]г[и]ни Вишневецкое п[а]ну Федорѡ Калусовскому сєс мои добровольны ѡпис под печатю моею и с подписом рѡки моеи писмом полским. А при том были и того добре сведоми и печати свои за ѡчевистою а ѡстною прозбою моею приложити рачили их м[и]л[ости] пан Андреи Романовскии, писар кгородскии володимѣрскии, и пан Прокоп Тарновскии.

Писан ѡ Володимери року Божого нароженя 1580 м[є]с[я]ца априла второго дня.

Щасныи Тарнавскии, река сва»²⁵⁴.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 127–128 зв.

---

²⁵³ За порушення умов ув'язнення винуватець мав виплатити суму, яку вкаже княгиня, при цьому вона не зобов'язана була обґрунтовувати її величину.

²⁵⁴ 20 лютого на володимирських гродських рочках розглядалася справа по звинуваченню княгиню Вишневецкою Яна Тарновського в убивстві (підступно уночі) її урядника Хилинського. Обвинувачений запропонував свою версію подій, підтвержену свідком — підданам його сестри: він твердив, що зайшов у гості до свого приятеля Хилинського, який мав наступного дня надовго від'їздити до Литви, щоб попроситися. Той спочатку «привитиль вдячне и засталь, деи, есми вельми пьяного, и иньшие хлопи, которые при немъ были, пьяни были, а передь тымъ, деи, доброе товаришество мел, потомъ, не видаю, с которое, деи, причины яко пьяныи, звазнившись на мене, порьвалсе до шабли, Петрокъ Литвинъ до меча, Иван Подоленин до секирьки, кгвалту на мене заволат казаль яко урядникъ, а я, деи, сам одень былъ». Суд запропонував позивачці через присягу довести звинувачення, для чого були виставлені піддані, однак Тарновський заперечив проти цих свідків, твердячи, що нешляхтичі не повинні свідчити у звинуваченнях, де шляхтич в разі програшу може поплатитися життям. До того ж це були саме ті особи, які його били, тож він вимагав присяги від самої княгині власниці того двору. Суд відклав розгляд справи до наступних рочків з тим, щоб звернутися по «науку» до старости (ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 24 зв.–29 зв.).

Михайло Мишка-Варковський проти кн. Костянтина Острозького та його синів (№ 53–55)²⁵⁵

№ 53

1580 р., березня 28. Луцьк. — Скарга волинського каштеляна Михайла Мишки-Варковського на князів Януша та Костянтина Острозьких, які за наказом батька кн. Костянтина Івановича Острозького зганьбили каштеляна на сеймику в Луцьку, назвавши зрадником, і стали на заваді його участі в обранні земського судді; окрім того, скаржник засвідчив факт багаторазових погроз від князів Острозьких

Року 1580 м[є]с[я]ца марца 28 дня

Пришодчи на влад кгородскии луцкии до мене, Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, его м[и]л[о]ст пан Михайло Мышка-Варковскии, кашталн волынскии, староста гомеискии, жаловаль и оповедал тыми словы, иж, деи, «оповедам и жалує о великом жалю и незноснои легькости и о таковои сромоте своєи, котораи мене невинне и без причины моеє поткала з направи и з розказани кн[я]зя Василя, воеводы киевского, от сыновъ его, кн[я]зя Януша и Костантина, которых он был от себе прислал в поселстве на сеимикъ, кгда есмо обирали алекты на судеиство земское в костеле в Луцку року теперешнего осмьдесатого м[є]с[я]ца марца двадцат шостого дня в суботу.

И коли отвотовал бискуп луцкии²⁵⁶, теды пан воевода волынскии²⁵⁷ казалъ мне, яко на мене порадокъ пришоль, вотовати, и кгдым почал вотовати, заводал на мене тот истыи Януш, сын воеводы киевского: «Милчъ, а не вотуи, Мышка!».

А потомъ зараз Януш из братом своим Костентином обадва, и Януш Жеславскии, и помочникъ их Василеи Гулевич скочили до мене з шаблями, а слуги и иншиє помочники и бунтовъники их || [арк. 279] никоторые их с тылу мя оскочили з шаблями и с чеканами, которые тут же надо мною стали и розрух великии вчинили в костеле были.

А потом сын его меншии Костантын рекъ: «Милчъ, не вотуи».

---

²⁵⁵ Дві наступні справи № 56–57, що стосуються обвинувачень Василем Гулевичем земських урядників у їх протегуванні волинському каштелянові Михайлу Мишці-Варковському під час процесу Гулевича з Мишкою, непрямо пов'язані з конфліктом кн. Костянтина Острозького з тим же каштеляном. Зокрема, Василь Гулевич наголошував, що упередження суддів викликане його позицією на сеймику, де він разом із кн. Острозьким намагався не допустити обрання на уряд луцького земського судді Івана Хрінницького, підсудка того ж суду.

²⁵⁶ Луцький біскуп Вікторин Вербицький.

²⁵⁷ Кн. Андрій Вишневецький

Гам, деи, мовил: «Дла чого, што тому за причина, а штом вам винен?».

А он ми рекль, ижес ест зраица и не годен еси того, абыс мнал вотовати.

И кгда бы их не ѓгамовал пан воевода волинский, певне бы миа были там же забили неоповедне. Гакож мене то дошло от добрых людей, иж кгда их отец слаль и отправовал з Дѣбна на тот соимик, мел им розказати сам, абы миа там на соимику ѡ легкост и ѡ горло приправили, с чого знаки великиѣ были, што я тамъ же ѡ костеле зараз перед п[а]ны радами, и перед коморниками его королевское м[и]л[о]сти, которые теж на тот час были, п[а]нове Завишове и пан Бакгневский, и перед в[а]шею м[и]л[о]стю яко врадом ѡповедал, и иншими добрыми людьми тую легкост свою ѡсветчил, иж миа таа легкост без ѡсее вины и дана причины моеи от тых вшетечниковъ поткала з направи и з розказаня отца их а неприателна моего || [арк. 279 зв.] головного через многие а великиѣ зарѣки²⁵⁸ корола его м[и]л[о]сти, которыи я маю з ним.

И мало еще на том маючи, же ме юж мало не от двадцати лѣтъ на маѣтности моеи и подданных моих выкривдил и на корен знишил, еще гореи, ниж поганцы татарѣ, уставичне кривдет. И еще над то погрозки и пофалки на здоровѣ мое завжды он сам и сыны его, слуги и подданые их чинет, дла чогом ни ѡдноѣ години от них здоровья своего не естем безпечон, будучи человеком зупокоиным а радюю его королевское м[и]л[о]сти».

И просил его м[и]л[о]ст пан кашталан, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповеданѣ его м[и]л[о]сти до книг кгородских луцких записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 278 зв.–279 зв.

№ 54

1580 р., червня 2. Луцьк. — Скарга Михайла Мишки-Варковського на кн. Костянтина Острозького і його синів про «похвалки» і «одповіди»

Лѣта по нароженю Иисус[а] Христовом, сына Б[о]жог[о], 1580 м[ѣ]с[я]ца июня 2 дня

На рокохъ судовыхъ земьскихъ, ѡтъ дня Светое Троицы, рымьского свята, в годѣ нынешнемъ ѡсмыдесатомъ ведлѣ Статѣтѣ припалыхъ и судовне ѡтправованыхъ, передъ нами, Грофѣемъ Гостьскимъ, сдѣею, а Иваномъ Хренъницкимъ, подьсудькомъ, вриадниками земьскими сдо-

---

²⁵⁸ Слово над рядком.

выми повѣту Луцкого, постановившися очевисто передь нами в замку г[оспо]д[а]р[ь]ском луцком, велможныи его милост пан Михаило Мышка-Варковський, кашталанъ землѣ Волинъское, староста гомеискии, оповедаль и мовил тыми словы:

«Мои ласкавыи п[а]не судя и п[а]не подсудку! || [770]

За приданьемъ В[а]шеи милости мне возного луцког[о] п[а]на Марка Збранного на жалобу и оповедане мое до врияду в[а]шеи милости земского доношѣ и обтжливѣ в[а]шеи м[и]л[ости] оповедамъ и ж[ал]ѣю моего великого а незносного жалю своего на неприателя своего на княза Василя, воеводѣ киевского, и на сыновъ его, кн[я]з[я] ГАнуша и кн[я]з[я] Костеньтина, иж они, мало на томъ маючы, за властнымъ росказаньемъ отца их, воеводы киевского, кгда били послани от отца своего на сеимикъ до Луцка ку обيرانю депутатов на судеиство земское, в костеле, там на тот час пьред радами и коморниками короля ег[о] м[и]л[ости], н[а]шог[о] м[и]л[остивого] п[а]на, и перед в[а]шою м[и]л[остю] якаа мене лєгкост от сынов воеводы киевского невинне подкала и якии ся на тот час ѣ костеле великии²⁵⁹ розрухъ сталъ. Гакожемъ на тот час тот жал и таковую лєгкост свою в[а]шеи милости оповедалъ и на врияде обжа-ловалъ.

И еше на томъ мало²⁶⁰ мели, але и тепер мнѣ сам воевода киевскии великиѣ похвалки и отповеди, и погрозки на здоровье мое завжды чинить, и сыном своим, слугам, боиаром и подданыи росказует, ижем и одное години от нег[о] самог[о] и сынов его, слуг, боиар и подданных ег[о], так в дому своем, яко и по дорогам едечы, и на кождомъ местцѣ завжды небезпечонъ. А слышачы тыѣ пофалки и погрозки, малжонка моя и дети зо плачом крычат, где колвекъ едѣ, завжды ся слезами обливают.

А то ми ся, п[а]не суде, от тог[о] моег[о] неприателя деет таа небезпечность черезъ великиѣ и многие заруки г[оспо]д[а]р[ь]скиѣ, которыхъ всѣхъ зарѣкъ ест потрикрот сто тисачей золотых, через которые заруки таковую небезпечност завжды от него терплю и не завжды, и мало не на кождои нocy на одном местцѣ сплю. Гакож то в[а]шеи м[и]л[ости] оповедамъ, иж на ни с ким, ани з жадным чоловѣкомъ на свете, жадное отповеди не мамъ²⁶¹, окроме правных справ своих, одно од нег[о] то терплю и от сынов ег[о].

---

²⁵⁹ Слово над рядком

²⁶⁰ Слово над рядком

²⁶¹ Михайло Мишка-Варковский наголошує, що не має ні з ким «одповеди», тим самим засвідчуючи свій неконфліктний характер.

ІАкож іа то перед в[а]шими м[и]л[о]стями и возными тую жалобу и оповеданє мое ѡсведчыл, іакож и с тым мушѣ слати до короля ег[о] м[и]л[о]сти, н[а]шог[о] м[и]л[о]стивого п[а]на и ѡборонцу н[а]шог[о], а в[ашеи] м[илости] прошѣ, абы ми то было записано».

А так мы, суд, тоє оповеданє и мовенє ег[о] м[и]л[о]сти п[а]на волинског[о] до книг справ земских луцких записати казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 769 зв.–770.

№ 55

1580 р., червня 3. Луцьк. — Скарга Михайла Мишки-Варковського на кн. Костянтина Острозького та його синів, які прислали до земського суду слуг з листом образливого для скаржника змісту, що був прочитаний з дозволу суддів під час засідання суду

Року 1580 м[є]с[я]ца іюна 3 дна

Пришодчи на влад кгородский в замок г[оспо]д[а]рский луцкий до мене, Андрѣа Киверецкого, подстаросте[го] луцкого, ѡт его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, велможный его м[и]л[о]ст пан Михаило Мышка-Варковский, кашталан волинский, староста гомєиский, жаловал и оповедал на его м[и]л[о]сть велможного кн[я]зѣ Костєнтина Костєнтиновича Острозского, воеводѣ киевского, маршалка землѣ Волинское, и на сынов его м[и]л[о]сти кн[я]зѣ ІАнуша и кн[я]зѣ Костєнтина тыми словы, иж, деи, «мало на томѣ маючи, же на прошлом соимику в Луцку при ѡбираню депутатов на судеиство земское в замку в костеле, будѣчи при их м[и]л[о]сти п[а]нох радах и коморниках кг[оспо]д[а]рских, ѡт сынов его кн[я]зѣ ІАнуша а кн[я]зѣ Костєнтина великаа мене зельживост и зсоромоченє словы ѡципливыми без всякоє винности моеє поткала.

И в тых ч[а]сех дошло то мене, іакобы кнѣз воевода киевский сам и сынове его, и за розказанєм их слуги и некоторые боіаре и подданыє его, стоячи на здорове мое, хотєчи мене ѡ легькост приправити, ѡтповеди, пофалки и погрозки заѡчне завжды чинаѣт. ІАкожемѣ іа то[го] дна вчорашнего в четвергѣ в замку перед судом земским на рокох земских теперешних, на Светую Троицѣ, свата римьского, в року теперешнемѣ ѡсмьдєсѣтомѣ в Луцку припалых, оповедал. А кгдамѣ то ѡповѣдавши, || [арк. 609] дна вчорашнего зѣ замку ѡт суду земского ѡдышол, взаломѣ тую ведомость ѡт некоторых п[а]н[о]вѣ приателєи моихѣ, иж могло ѡже быт по двух годинахѣ, пришли по мене в замок луцкий перед сѣдѣ земский, где тамѣ же ѡ судѣ и в[аша] м[илост], п[а]не подстаростии, на тот часѣ самѣ был, служебникѣ кн[я]зѣ воеводы киевского Мошєнский з

ыншими слугами и боары кн[я]за воеводы киевского, из слугами сына его кн[я]за Костентина, просечи судѣ, абы дав слышене некоторые речи премовит.

А кгда им суд ъзычил час оглышена, ѿдин с тых слугъ почал с термены читати ѿт п[а]новъ своихъ, дотыкаючи ѿсобу мою доткливыми и ѿципливыми словы, торгаючи на ѿсобу и ѿчтивост мою. Которое тоє термены ѿ тых слугъ их м[и]л[о]сти п[а]н[о]ве суди, яко врад земский, просили, абы имъ до рѣкъ их таа термена была дана. Они тоє термены сѣдови дат не хотели и не дали, поведаячи, же «мы то себе на розмышлене до за[в]трѣа²⁶² беремо».

П[а]нове суди пытали тых слугъ: «Естли же то вы до нас самых ѿсоб н[а]ших, яко до врадѣ земского, тоє ѿповедане с тоє термены читаете, ку ведомости н[а]шои доносите, албо то вам до книг справ земских записано было, чии пакъ до вѣдомости всѣхъ людеи п[а]новъ ѿбывателеи тутошних, на тот час ѿ судѣ будѣчих, доносите?».

Тые слуги ѿповедили, же «мы то яко до в[ашеи] м[илости], такъ до всех публице ѿт п[а]новъ своих ку ведомости тые слова с тоє || [арк. 609 зв.] термины приносим».

На то им п[а]нове суди ѿповедили: «Кгда жъ таа речъ, што есте с тоє термены тут перед нами читали, не нам ѿдным, ѿсобамъ н[а]шимъ, вѣдати и слышати належит, тогды то можете дна завтрашнего при згромаженю болшеи людеи тую реч с тоє термены знову преповедать».

А так я, ѿт пановъ приателеи моих слышачы, то повѣторе есми тот такъ великии жал и таковую зелживость мою, котораа мене не толко на стороне, але и ѿ судѣ пред звирхностю врадѣ корола его м[и]л[о]сти, ѿт кн[я]за воеводы киевского самого и ѿт сынов его, и ѿт слуг за розказанемъ их потыкает, ѿповедати и до книгъ земских записати дат не занехам».

И просиль его м[и]л[о]сть пан волынскии, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедане его м[и]л[о]сти до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 608 зв.–609 зв.

№ 56

1580, червня 10. Луцьк. — Скарга Василя Гулевича про неправові дії луцького земського суду, який не допустив до розгляду його справу з Михайлом Мишкою-Варковським через нібито неправильне вручення позову відповідачеві, натомість причиною судового рішення, на думку

²⁶² Текст пошкоджений.

скаржника, був його спротив обранню земським суддею підсудка Івана Хрінницького

Року 1580 м[є]с[я]ца июна 10 дня

Передо мною, Андрѣемъ Киверецкимъ, подьстаростимъ луцкимъ, жаловаль и оповедаль панъ Василеи Гулевичъ, воискии володимерскии, иж, деи, «позваль єсми был позвы земськими тутошьними п[а]на Михаила Мышку, кашталана волынского, на роки теперешние троєцкие ѿ имениє Серники, иж он, не припушаючи до судѣ трибуналского, принал был со мною рокъ въ Свинюсехъ, на которыи мел тамъ же ставити Рефала Витовского и жонѣ его Марю, брананнѣ свою а сестричнѣ мою, и мели єсмо тамъ на приатели тую справу н[а]шу, которые буд правнымъ або єднальнымъ обычаємъ тую речъ межи нами сконьчити. На которыи рокъ иж панъ волынскии Витовского ани жоны его не поставиль, речъ свою ѿ то противъ мене стратиль²⁶³.

Іа, деи, его теперь на тыє роки троєцкие былъ позвал подле права и Статуту за шест недел передъ роки²⁶⁴, и кгда, деи, мне тепер рок был с паномъ Мышкою припаль, с позвѣ своего єсми передъ || [арк. 632 зв.] судомъ земськимъ жаловал, панъ волынскии до позва своего ся не знал²⁶⁵. Іа доводил положєнья позвѣ написом возного на позвѣ, на которомъ єсть написано, ижъ возныи созьнаваєтъ, же въ дворе Серницькомъ п[а]на Михаила, небожьчика брата моего, которыи теперь дерьжить панъ волынскии, тыє позвы цѣлыє, нескробаные, в дате и во всемъ згодьливыє, по п[а]на волынского положил²⁶⁶. И к томѣ выписомъ с книгъ городовыхъ, ижъ возныи сознал, же тыє позвы в Серникохъ в светлицы на столе

---

²⁶³ Як твердив Гулевич, справа про маєток Серники з Мишкою-Варковським, яка мала розглядатися на Трибуналі, була перенесена на приятельське погодження. Воно мало провадитися або у формі судового процесу, або за спрощеним варіантом «єднання» з мінімальними формальностями. Однак у домовлений день Мишка не прибув, тож у цьому випадку він справу автоматично програв.

²⁶⁴ II ЛС, розд. 4, арт. 28: позов особисто в руки оскарженому мав вручатися за чотири тижні до судових засідань, у випадку заочного вручення, якщо возний доставляв його в маєток відповідача — за шість тижнів.

²⁶⁵ Мишка відмовлявся ставати до суду, твердячи, що були недотримані статутіві норми, які регуювали вручення позову (II ЛС, розд. 4, арт. 9, 23, 24, 28).

²⁶⁶ Позивач перед розглядом справи мав довести дотримання усіх формальностей, передбачених статутівими нормами (II ЛС, розд. 4, арт. 23) щодо вручення позову оскарженому. Гулевич твердив, що були дотримані найважливіші з них: обидва варіанти позову (той, що вручався позваному і той, що залишався у позивача) були цілком ідентичні та не містять підчисток і виправлень; возний написав на позові дату судового засідання і місце, куди був доставлений позов — маєток Серники.

положил и вриаднику их оказал, и рок, коли сѧ мѣль пан волынскии становити, ѡзнаимиль²⁶⁷.

Суд земьскии сказал ми сѧ на том позве поправовати, иж не ведле артыкулѸ девятого в роздѣле четвѣртом²⁶⁸ позов положон на столѣ Ѹ светлицы, а не вткнул Ѹ вугол або Ѹ ворота, не заховавши мѧ ведле артыкулѸ двадцѧт третего в томъ же роздѣле четвѣртомъ²⁶⁹ кѸ великои кривѣде и шкоде моеи, такъ же и детеи братанъны моеѣ, небожьчицы Ганъны Михайловъны, то естъ детеи п[а]на Ивана Ела-Букоемьского²⁷⁰. На чомъ, деи, на шкодѣю, позываючи ѡ то п[а]на волынъского, почонъши ѡт взѧтыѧ Полоцького, ѧко былъ московьскии Полоцька добыль²⁷¹, большѣи тисечи копъ грошеи. И роздѣмѣючи есъми собѣ то быть з немалымъ Ѹбълиженъемъ справѣдливости, просил есми, абы ми то до книгъ справъ сѸдовыхъ записали и мнѣ на то выпис дали, хотѣчи з ними и сѣ паномъ волынъскимъ ѡ то мовити.

Ѣни мнѣ записат того не хотѣли. Ѓѧ возънымъ повету луцкого Игнатомъ Покошовьским светчил». || [арк. 633] Которого передо мною ставил. Возныи Игнат Покошовскии тыми ж словы сознал, иж, деи, «ѧвне в сѸдѸ перед всеми п[а]ны воискии домовалсѧ, абы емѸ таѧ рѣч его всѧ достаточнѣ, чимъ позовъ его збит, до книгъ была записана и выпис ему на то дан».

Панъ Иван Хренницкии на то п[а]ну Гулевичу, воискому володимѣрскому, повѣдил, иж, деи, «мы того в обычаю не заховываемъ, абыс мы

---

²⁶⁷ Позивач доводив факт вручення позову, подаючи випис з актових книг раніше вчиненого возним перед гродським урядом визнання (реляції), що він доставив позов оскарженому в певний день і в певне місце в присутності свідків «людей добрих» (згідно з II ЛС, розд. 4, арт. 9).

²⁶⁸ Згідно з указаним артикулом (розд. 4, арт. 9), возний позов «маеть положыти в дворе том, або у ворота уткнути». Відповідно, позов Мишці, покладений у світлиці серницького двору, а також засвідчений серницьким урядником, цілком відповідав правовим приписам. Таким же чином здійснювалося «покладання» позовів і в інших випадках.

²⁶⁹ Мишка наголошував, що позов мав бути увіткнутий у ворота або в ріг будинку, всі ж інші варіанти не відповідають правовим нормам, при цьому він посилався на арт. 23 «О сбиванью позовов» (розд. 4, II ЛС). Насправді ж у цьому артикулі наводилися інші обставини, за яких вручення відповідачеві позову вважалося нелегітимним, а також зазначалося, що всі інші причини не мусять братися до уваги. Тож даний артикул радше суперечив заявам Мишки, аніж служив йому аргументом. Уточнення див. у наступній справі, в примітці 137.

²⁷⁰ Василь Гулевич виступав опікуном своєї племінниці Ганни Михайлівни, дочки небіжчика Михайла Гулевича і дружини Івана Словича-Букоемського, та її дітей.

²⁷¹ Йшлося про здобуття Полоцька військами Івана Грозного в лютому 1563 р.

тоє до книг мєли вписовати, алє хочєш ли на позвє написат, кажємъ, иж позов збит, а ты сє на позвє поправуи».

Пан Гулєвич, воискии володимєрскии, передо мною ѡповєдал, иж, деи, «панъ Иванъ Хрєнницъкии, подсудок, маючи завазненє на мєнє с причини, жємъ тєж з ынъшими ровно боронил, абыс єго судєю не ѡбирано, над присягу свою великиє ми ѡближєнїа, кривды вь справєдливости моєи з ѡрадѡ своего чинит, што часу своего явнє то, гдє того час а мєстцє будє, ѡкажу».

И просил панъ Василєи Гулєвич, абы то до книг было записано. Іа то до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 632–633.

№ 57

1580, червня 9. Луцьк. — Визнання всього складу луцького земського суду про безпідставність звинувачень Василя Гулєвича

Року 1580 м[є]с[я]ца июня 9 дня

Передо мною, Андрѣєм Киверецьким, подстаростим луцким, ѡт єго м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, ѡповєдали их м[и]л[о]сти пан Іарофєи Гостскии, судя, пан Иван Хрєнницкии, подсудокъ, а пан Михаило || [арк. 636] Корытєнскии, писар, владники судовые земские луцкие, тыми словы, иж, деи, «дошла нас ведомост, же пан Василєи Гулєвич, воискии володимєрскии, взємши против нас кром причини н[а]шое вазнь, ѡславуєт нас, и тут до врадѡ донєс, же быхмо не водлє права мєли сказнь ѡчинити з стороны доводѡ року п[а]на Василя Гулєвича за позвом против єго м[и]л[о]сти п[а]на Михаила Мышки, кашталанна волынского. Ино мы, помєтаючи на присєгу свою и на право посполитое, иж з домыслу своего суд судити не маєт²⁷², за поданємъ з стороны ѡтпорное, п[а]на волынского, в роздєлє четвєртом артыкулу деватогонадцат²⁷³, иж того позву в дом або ѡ ворота в дворє возныи не ѡткнул, звлаща иж сознанє возного до книг зъ написом року на позвє не згодило, учинили єсмо п[а]на волынского ѡт позву волным и то все хотєли єсмо п[а]ну Василю Гулєвичу, іако ся перед нами таа рєч то чинила, на том же позвє єго, которыи ѡн против п[а]на волынского подносил, писмо водлуг давного звичаю ѡбяс[ни]ти своего²⁷⁴ або на писмє дати, нижли ѡн и позву

²⁷² П ЛС, розд. 4, арт. 30 «Яко стороны у суду заховатися мають за позвы».

²⁷³ Помилково вказаний арт. 19, насправді йшлося про арт. 9.

²⁷⁴ Слово перекреслене.

своего, котормы п[а]на вольнскогo позывал, нам дати и ведомости того н[а]шого розознанн[а] на писме ѿт нас брати не хотел, што мы и возным Игънатоm Покошовским ѿсвѣтили, и при нем п[а]ну Гулевичу напис того нашог[о] || [арк. 636 зв.] розсудку менованогo читали, хотечи ему, како са перед нами то ѿтправов[а]ло²⁷⁵, дати. **Одно ж пан Василеи Гулевич** ни позву того, котормы п[а]на вольнскогo позывал, намъ дати, ани на писме тоѣ справы ѿт нас ждати брати не хотел».

Где тут же стоячи передо мною, возными Игнат Покошовскими подал мнѣ цедѣлу, котораа цедѣла такъ са в собѣ маѣт:

«Пан Василеи Гулевич, воискии володимѣрскии, волавши через возного его м[и]л[о]сти п[а]на Михаила Мышку, каишталана вольнскогo, до права, покладал перед судом позов, котормы меновал, иакобы ѿ имѣне Сѣрники п[а]на вольнскогo позвал. Пан вольнскии, позву не признавши, ѿ довод року на позов п[а]на воискогo пытал. Пан воискии показовал на позве через возного, иж положон позов в дворе п[а]на вольнскогo, а мѣстца не ѿзнаимил, где ѡткнул або положон тот позов».

А потом перед врадом сознал тот же возными, иж в Сѣрникох въ дворе в свѣтлицы тот позов на столи положил.

Пан вольнскии просил, жебы был водлуг Статутѣ розделу четвѣртого артикулѣ деватогo захован, в которм артикуле пишѣт, абы возными, кладѣчи заѡчне позов, положил в дворе, меновите в дом або ѡ ворота ѡткнул, и ѡднако для ведомости року ѡбѣюх сторон возными, котормы писати ѡмѣѣт, на ѡбух позвах написати маѣт²⁷⁶. И докладал того пан вольнскии, || [арк. 637] жебы его не з домыслу, алѣ водлуг Статуту судити, на што показал артикул²⁷⁷ в розделѣ четвѣртом²⁷⁸.

Мы, заховываючиса водлуг Статуту, сказали есмо, абы пан воискии водлуг того артикулу деватогонадцат в роздѣле четвѣртом, похочѣт ли, маѣт знову п[а]на вольнскогo позвати, а на сѣс час п[а]на вольнскогo ѿт того року волнымъ ѡчинити».

К тому ѡповѣдал пан Иван Хрѣннискии на п[а]на Василя Гулевича, иж его на врадѣ ѡбнѣс, жебы з вазни мел его судити за то, же ѡн его на

---

²⁷⁵ Слово пошкоджене.

²⁷⁶ Михайло Мишка-Варковський, вимагаючи відкласти справу, вказував арт. 9, де йшлося про те, що возний мав написати на обох позовах однакову інформацію — де покладений позов і коли має відбутися судовий розгляд справи. Відповідно, ні цей артикул, ані інший (арт. 23), на який посилався Мишка, не стосувалися суті справи. Тож очевидно, що судді, як і зазначав Гулевич, були упереджені і діяли на руку саме відповідачеві.

²⁷⁷ Замість вказівки на артикул пропущене місце.

²⁷⁸ II ЛС, розд. 4, арт. 30.

судеиство не обирал. Ино пан Иван Хренницкии поведил, же против п[а]на Гулевича николи ниакоє вазни не мел и не маєт, и не з вазни, але с товаришми своїми правом посполитым межи ним и п[а]ном волынским розознал, и на судеиство са николи не напрошивал. “А теж то не на одном п[а]не Гулевичу належало, жебы мѣл судю обирати, одно на всѣхъ обывателех повѣту Луцкого. Про то несправедливе то на мене пан Гулевич вкладаєт и то все, деи, змыслил на мене пан Гулевич кром вины моеє”».

И просили их м[и]л[о]сть п[а]нове владники земские луцкие, абы то до книг было записано.

А такъ на тоє оповеданє их м[и]л[о]сти до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 21, арк. 635 зв.–637.

№ 58

1580, червня 20. Луцьк. — Визання возного Марка Збранного про «одповідь», дану князем Олександром Пронським через возного Станіслава Коломийського Лащам-Стремелецьким, у відповідь на завдані ними кривди, які зачіпали честь Пронського; «одповідь» була вчинена у присутності шляхти усно і через цидулу, вписану пізніше до актових книг за ініціативи князя, в якій повідомлялося, що Пронський готовий мститися і не нестиме відповідальності за вчинені супротивникам шкоди — справедливу відплату, а Лаці мали бути обачними та стерегтися

Року 1580 м[є]с[я]ца июня 20 дня

Передо мною, Андриєм Киверецьким, подстаростим луцким, от его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, возным повѣту Луцкого Марько Збранным, ставши до книг кгородских луцких ку записованю, тыми [слови] вызнал, иж, деи, «будѣчи мнѣ з возным дрѣгим повѣту луцкого Станиславомъ Коломыским при томъ²⁷⁹ от его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовского, в Стрымилчу до пановъ Лащов-Стремелецких посланым, в року нынешнемъ осмьдесятом дня третегонадесят мая, кгда их м[и]л[о]сть п[а]нове а приатели его м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовского, от его м[и]л[о]сти будѣчи змыслне || [арк. 692 зв.] послани, меновите пан Иван Хренницкии, подсудок луцкии, пан Ян Жоравницкии, пан Григорей Колмовскии, пан Павел Корытенскии, пан Миколаи Хренницкии, при

---

²⁷⁹ Слово повторене двічі.

которых теж и он, деи, вознии, послан былъ до п[а]нов Лашов-Стремелецких, а меновите до Адама, Станислава, ротмистра короля его м[и]л[о]сти, Мартина, Яхима и Крыштофа, такъ тежъ до Миколаа и Яна, потомков небожчика Андреа Лаша и зати их, Андреа Трилинского, немнеи теж до Станислава, Миколаа, Матеа и Крыштофа Лашовъ, сынов Адамовых, и иных ъчастъников их, Лашов-Стремелецких на Стремилчу, ѡпоминаючи, гамуючи, наконец и ѡстерегаючи ихъ, абы такъ великих шкод, деспектов, которых сиа здавна приложили, такъже боев, грабежов, имани и везениа слуг, лапаня хлоповъ, подданных его м[и]л[о]сти, выражать попрестали, в крѡньть его м[и]л[о]сти влостъными за Стыр и Судиловку, рики граничныє, абы сиа не вступовали, лесов, боров его м[и]л[о]сти далеи не пустошили, езор в ставе его м[и]л[о]сти не забиали и в нем рыбъ не ловили, толко на своем, абы переставали, словы ѡщипливыми перед людми ѡчтивыми на его м[и]л[о]сть абы сиа не торгали и вѣстеи плонных, такъ же новин непевных ѡт его м[и]л[о]сти не розьносили, погрозокъ вшелаких и гонєниа абы занехали, воды в Стырѡ рече подданным его м[и]л[о]сти не боронили. А где бы такъ того всего занехат и поперестат не хотили, а тому што противного в намнеишеи речи ѡчинили, теды его м[и]л[о]сть, варѡючи почтивость свою, через их м[и]л[о]сть всех поменєнных приателеи своих и через поменєнного || [арк. 693] возного Станислава Коломыиского повѣдити имъ росказал, абы ѡ том запевне вѣдали, иж вже его м[и]л[о]ст того далеи терпити не будет, але ѡ то з ними рукою и правом, доколе бы его ставало, чинити хочєт, а деспектъов жадных за Божею помочю далеи собѣ выразати допускат не будет, ѡвшем такъ тепєр, иако и пред тым, шкод, кривѡд собѣ, слугам и подданным починєных мстит и ветоватса будет и хочєт. А в том, кгда бы што противног[о] которого з них поткало, абы на потом его м[и]л[о]ст не виновали, але раднеи сами собѣ и плохости своєи то приписовали²⁸⁰. Такъ же не на вѣдомост свою ѡ тои престрозе и ѡтповєди абы не вкладали и ѡ всеи абы са ѡезде и на кождом мѣстцѣ его м[и]л[о]сти всѣ выстерєгали и на бачности мѣли».

А кгда, деи, то их м[и]л[о]ст панове а приатели им ѡповидили, он, деи, теж, Станислав Коломыискии, будѡчи ѡт его м[и]л[о]сти на то ѡмыслне посланыи, в тые ж слова имъ тоє ж все, што єст вышеи,

---

²⁸⁰ Олександр Пронський, оголошуючи Лашам про готовність мститися за кривди, зауважує, що не відповідатиме за вчинену їм шкоду, бо попередив своїх ворогів про можливі насильницькі дії. Відповідно, якщо Лаші зазнають кривд, то мають винити лише себе через власну необережність, тобто «одповідь» легітимізувала подальше насильство.

оповидил, а над то еще и на писме и цедбле до рукъ ихъ помененое отповеди подал и в них в Стремѣлчу в рѣкахъ ихъ при бытности всехъ ихъ оставил. Которую пан Станиславъ Лашъ, ротмистръ его королевское м[и]л[о]сти, до рукъ своихъ от помененого возного Станислава Коломыиского принал, а в тые ж слова дрѣгую цедблу при себе он, возный, слово от слова оставиленую²⁸¹ маючи, передо мною на враде покладал и оказовал, и, ку запису до книгъ врадовыхъ оставивши, просилъ именемъ его м[и]л[о]сти п[а]на столника, абы была до книгъ вписана²⁸². Которая то цедбла слова от слова такъ са в собѣ мает:

«Мои ласкавыи п[а]нове Лашове Стрымелецкие!

Его м[и]л[о]сть пан Александръ Пронский, столникъ Великог[о] князства || [арк. 693 зв.] Литовского, прислалъ мнѣ с тымъ до в[ашеи] м[и]л[о]сти всехъ, с чимъ тежъ п[а]ны приятели свои до в[ашеи] м[и]л[о]сти выправил, впоминаючи в[ашу] м[и]л[о]сть, ижъ бысте в[аша] м[и]л[о]сть звывклому предсавзету своему покои дали, на зацныи стан, вчтливую славу его м[и]л[о]сти словы вщипливыми снѣ не торгали, вѣстеи непевныхъ до вшы людскихъ, доброй славе его м[и]л[о]сти доткливыхъ, не разносили, на его м[и]л[о]сть самого, слуги, подданные, такъже до халуи мирвенскихъ не стреляли, погрозокъ жадныхъ не чинили, грабежов, иманя слугъ и подданныхъ занехали, такъже в крѣнть его м[и]л[о]сти кутровскихъ, такъ за Стыр, яко и за Судиловку, снѣ не вступовали и овшемъ якобы то все, што снѣ вышеи поменило, вчтливѣ и слушне его м[и]л[о]сти снѣ нагородило, о томъ обьмышлевали. А где бы пакъ в[аша] м[и]л[о]сть того всего занехат не хотѣли, тогды его м[и]л[о]сть панъ столникъ черезъ мене, возного енерала Станислава Коломыиского, вашимъ снѣ м[и]л[о]стямъ оповедаетъ и декларуетъ, а впередъ Богомъ самымъ зъ ихъ м[и]л[о]стью п[а]ны приятели своими, тут на тотъ часъ в Стрымилчу будвчими, и шляхтою, наконецъ и в[ашу] м[и]л[о]стью самими осветчають, ижъ того всего в[аша] м[и]л[о]сть терпяти и далеи занехат и того леда яко снѣ мимо себѣ пустить не хочетъ и овшемъ яко крѣнтьовъ взвышь помененныхъ боронити, такъ и деспектовъ, черезъ васъ ему неоднократноъ выраженныхъ, а поготову квалтови квалтомъ отпирати и о то такъ правомъ, яко и рѣкою чинити хочетъ и будетъ.

А в томъ, естли бѣ, в[аша] м[и]л[о]сть, што которого з в[ашеи] м[и]л[о]сти || [арк. 694] противного поткало, абы есте в[аша] м[и]л[о]сть, от

²⁸¹ Мало бути «оставленую».

²⁸² «Одповідь» давалася відповідно до звичаю через возного або в його присутності, однак від імені особи, що оголошувала про помсту. В даному ж разі «одповідь» чинилася з ініціативи кн. Пронського, проте від імені возного, особи не надто високого статусу, що мало додатково образити Лашів.

мене ѿ том тепер справу и вѣдомость взявши ѿ неприязни, на потом его м[и]л[о]сть не виновали, а не на вѣдомость свою и ѿповеди за данемъ черь[ез]²⁸³ вас причины его м[и]л[о]сти не вкладали и ѿшемъ везде и на кождом мѣстьцѣ его м[и]л[о]сти сѧ выстерегали. А дѣла лешии вѣры и певности сведѣцтва того тоѣ мовы моеѣ и поселства, такъже и ѿпоминани копѣю под печатю моею ѿдавам и в дому в[ашеи] м[и]л[о]сти] всех зоставляю.

Писан дня третегонадцат маѧ, року ѿт Божего нароженѧ тисѧча пятсот ѿсмыдсѧтого.

Станислав Коломыискии, возныи земскии, енерал коронныи воеводства Вольшинского».

А по справе, деи, таковой и по даню цедѣлы помененное п[а]нове Лашове пытали помененного возного Станислава Коломыиского, естли бы имъ ѿповедал. Помененныи возныи имъ на то повѣдил: «А в[ашеи] м[и]л[о]сти не ѿтьповедам, але толко его м[и]л[о]сть пан столникъ мене з нею до в[ашеи] м[и]л[о]сти] послал».

А в тот час при немъ были два шляхтичи стороною на име пан Петръ Коняревскии а пан Шимон Кгаевскии, которые, тут же заразом на вrade стоячи, ѿчевисто признали, иж при томъ всемъ были и ѿчима своими видели а ѿшима слышали, иж такъ все было, а не иначеи, яко вышшеи есть ѿписано, а через Станислава Коломыиского, возного повѣту Луцкого, признано и на писме подано, чого ѿчевистымъ своимъ признанемъ посвѣтчивши, просили, абы тоѣ ихъ всехъ згодное || [арк. 694 зв.] признане до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было. Што ѧ, подстаростии луцкии, казавши записати и выписъ есми далъ его м[и]л[о]сти п[а]ну столнику под печатю моею.

Писан 8 Луцку.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 692–694 зв.

№ 59

1580 р., жовтня 1. Володимир. — Приятельське полагодження стосунків між владикою володимирським і берестейським Феодосієм та Федором Солтаном, за яким сторони зобов'язалися скасувати всі записи образливого змісту та повернути відібране майно, а приятелі з боку Феодосія пообіцяли звільнити Солтана від раніше вчиненої ними письмової «одповеди», надавши йому в призначений день цидулу, яка засвід-

---

²⁸³ Текст пошкоджений.

чувала припинення помсти та гарантувала Солтанові безпеку в майбутньому²⁸⁴

Того ж м[є]с[я]ця жкѣбра 1 дня

Постановившися ѡчевисто на вриадѣ кгородскомъ володимѣрьскомъ передо мною, Михаилом Дѣбницкимъ, на тот час бѣдѣчимъ на мѣстцѣ его м[и]л[о]сти кн[я]зя Костѣнтина Кѣрцевича, подстаростего володимѣрьского, в небытности его ѡ Володимери, пан Хведор Солтан, писар земскии володимѣрскии, ѡповедал, иж што «на прошлых рочках кгородских тѣтошних володимѣрьских, сѣдовнѣ ѡтправованых рокѣ тепер идѣчого тисеча пшатсот ѡсмѣдесатого м[є]с[я]ца сѣнтѣбра || [арк. 468] пшатогонадшат дня, позвал єсми был его м[и]л[о]сти ѡтца Феѡдосиа, вл[а]д[ы]кѣ володимѣрьского и берестѣиского, ѡ некоторые кривды и розницы, которые были на позвех ѡписаны и доложоны. А такъ приатели н[а]ши зѡбѣполные, такъ з рѣки его м[и]л[о]сти ѡтца вл[а]д[ы]ки, яко и з моеє, ѡгодливымъ приателским ѡбычаємъ застановили и кождѣю речъ, яко сѣа пан Іакѣбъ Крѣсинскии противкѣ мене, а ѣа противкѣ него захватисѣа мѣли, написавши на сѣдѣлѣ с подписомъ рукъ н[а]ших, на вриад для вписованѣа до книг подали. Позвы и жалобы, ѡповѣданѣа, вписованѣа до книг, ѡмораючи то вечнѣ, и што хто против комѣ з ѡщипком ѡчтвности доброе славы написал, то все мѣало было с книг выведено и покасовано быт, грабежи з ѡбѣюх сторон, што комѣ на ѡн час взято было, в целости поворочати и ѡтдати ѡдин дрѣгомѣ мел.

Што теж ми сѣдѣла ѡтповѣднаѣа ѡт приателѣи п[а]на Крѣсинского была дана с подписомъ рѣкѣ их, теде пан Крѣсинскии рекѣ и ѡбѣцал мне был ѡт тых приателѣи, ѡт которых мне была сѣдѣла ѡтповѣднаѣа дана, лист под печатми и сѣ подписми рѣкѣ их, ѡбезпечаючи и чинечы мене волнымъ ѡт тоє ѡтповѣди, принести и мне до рѣкѣ моих дати на рокѣ и ден певныи, то єсть на светыи Михал, св[я]та римского, в рокѣ теперешнемъ ѡсмѣдесѣатомъ.

А ѣа теж слѣдѣбника своего именемъ Григорѣа Кѣожовского, которые в небытности моеи на ѡн час в домѣ его, яко ч[о]л[о]в[и]ка почтивога, шляхтича, без воли и ведомости моеє збил, зранил и ѡбѣлжил, в замкѣ его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти володимѣрьском до сѣдема дати мѣл, што єсми готов водлѣ вынаидѣнѣа и за[с]тановѣнѣа приателского, ничим не ѡтсѣдѣючи ѡное сѣдѣлы, с подписом рѣкѣ н[а]ших на кгород для вписованѣа до книг даное, ѡчинити, нижли рад бых ѡт п[а]на Іакѣба

---

²⁸⁴ Див. продовженнѣа у наступнѣи справѣ № 60.

Крусинского оныи лист от приателеи его, от которых цедла отповеднаа мнѣ была дана, абых певен здоровья своего был, в себе мел, але иж не вем з яких причин так вл[а]д[ы]ка его м[и]л[ост], яко и пан Крусинский, тои вгоде приателскои и цыдле, от нас на вриад поданои, досыт чинити и тог[о], чомѣ сиа обовезали, полнити не хочѣть и не чиниать». || [арк. 468 зв.]

И просил мене пан Федор Солтан, абы тое оповедане ег[о] до книг кгородских было записано, што я записати велель.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 467 зв.—468 зв.

№ 60

1581 р., березня 13. Володимир. — Визнання возного про визволення приятелями Якуба Крушинського Федора Солтана від «одповеди» і полагодження стосунків між Крушинським і Солтаном

Того ж м[е]с[я]ца марца 13 дня

Передо мною, Адамомъ Мисевским, на тот час будѣчимъ на мѣстцу его м[и]л[ост]и кн[яз]а Костентина Курцевича, подстаростего володимерского, в небытности его в Володимери, ставши очевисте на вrade кгородском, возныи повету *Володимерского* пан Михаило Голуб-Сердацицкий ку записаню до книг кгородских вызнал тыми словы, иж «року теперь идучого тисеча патъсотъ осмьдесат перъвого м[е]с[я]ца марца третегонадцат дня, маючи я при себе шляхту Якуба Каръпевъског[о] а Станислава Песоцкого, былемъ на потребе п[а]на Якуба Крусиньского, то ест иж односил есми отнес лист приателеи его, шляхты земли Бельское, до п[а]на Федора Солтана, писара земъског[о] володимеръского, до дому его тутъ в Володимери, которыи лист приатели его прислали, иж што пану Федору Солтану, писару, отповед были на здорове его вчинили, его с тое отповеди волнымъ чиначи и тог[о] отступуючи, которыи лист с подписомъ рук тых приателеи, в томъ листе меновите описаныхъ, в которомъ листе ширеи ест описано.

Которыи лист от мене пан Федор Солтан взял и его принал, и грабежи, которые были межи собою починили, пан Крусинский через мене, возного, пану писару отдал и то сознал, же его м[и]л[ост]и во вьсемъ са от п[а]на Крусинского водле постановена н[а]шого, которыи межи собою вчинили, досыть стало.

Што мною, возным, и тою шляхтою звышмененою пан Крусинский светчиль».

Которое ж я сознане возного до книг кгородских записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 38 зв.

№ 61

1580 р., жовтня 14. Володимир. — Відмова Станіслава Граєвського поступитися маєтком Радовичі Вінценту Репковському згідно з трибунальським декретом, виконання якого мало забезпечити повітове «рушення», очолюване володимирським підстаростою

Того ж м[є]с[я]ца октебѣра 14 дня

Постановившися очевисто на вриадѣ кгородськомъ володимѣрьскомъ передо мною, Костѣнтиномъ Кѣрцевичемъ, подстаростимъ володимѣрьскимъ, вознымъ земьскимъ поветѣ Володимѣрьского пан Жданъ Цирский кѣ записованю до книг кгородскихъ вызнал тыми словы, иже «рокѣ теперешнегѣ тисеча патсот ѡсмьдесатого м[є]с[я]ца октебѣра третегонадцат дня, бѣдѣчи мене при в[ашеи] м[и]л[ости], п[а]нѣ подстаростии, при шляхтѣ рыцѣрствѣ, которые ведле ѡбычаю права з рѣшенемъ повѣтѣ Володимѣрьског[о] зъ в[ашеи] м[илостю] зъехали на ѡтправѣ сѣмы п[є]н[и]ази за декреты такъ ѡт сѣдѣ Любѣльского Трибѣнальского коронног[о], яко и за тѣтошнимъ кгородськимъ володимѣрьскимъ, на его м[и]л[ости] панѣ Станиславѣ Кѣраевскомъ, столникѣ подласкомъ, панѣ Вицентому Рѣпковскомѣ, слѣжебѣникѣ его велможное м[и]л[ости] кн[я]ж[а]ти Костѣнтина, воеводы киевского, сказаные. И кгда в[аша] м[илост], кн[я]же подстаростии, з рѣшенемъ повѣту и зо мною, вознымъ, приехал до имени пана Станислава Кѣраевского Радовичъ, хотѣчи ѣ тоѣ мене Радовичи пана Вицентогѣ Рѣпковского ѣвезать, и ѡное мене ѡшачовавши, в сѣме п[є]н[и]ази ему подати, то пак пан Ган Кѣраевский, братъ пана Станислава Кѣраевского, зобравшися з слѣгами и приатѣлми своими, ѡсадивъши ѡколо того села Радовичъ стрѣлбѣ, пѣлдалками, гаковѣницами, пѣлгаки, з рѣчѣницами, ѡбачивши нас, заразомъ до нас стрѣлати казал и моцно боронили, стрѣлали. А кгда мене, возного, и шляхтѣ, при мене бѣдѣчю, твоя м[и]л[ость] до п[а]на Гана Кѣраевского послал, ѣпоминаючи его в томъ, абы сѣа вриадѣ не спротивлал, а вѣвѣзаниа бы допѣстил, з оноѣ стрѣлбы стрѣлати не казал, а панъ Ган Кѣраевский на то поведил: «Нехай кн[я]зь подстаростии с повѣтомъ до нас не наѣжчаѣт, бо мы бѣдемъ бити и того села Радовичъ боронити, и вѣвѣзованиа не допѣсчѣ, покѣль мене ставати бѣдѣ, и моцно бороню»²⁸⁵.

²⁸⁵ За правовими приписами (II ЛС, розд. 4, арт. 67) судовий декрет у випадку спротиву винуватця мав виконуватися з допомогою посполитого рушення — зібрання з ініціативи старости шляхти повіту, що й було вчинено в даному разі. Однак фізичних важелів впливу на винуватців, які відмовлялися виконувати декрет, практично не було, тож йшлося зазвичай про моральний тиск спільноти. Представник суду просив винуватця поступитися маєтком відповідно до декрету, а той, якщо не мав наміру

ІАкожь стрелпали и ввизована²⁸⁶ не допѣстили. Зачимъ кн[я]зь подстаростии володимѣрськии, не вчинивши панѣ Вицентомѣ Рѣпковскому отправы, от оных Радович, освѣтивши таковое их спротивенѣ противку врадѣ и повѣту, отехал прочѣ».

Которое жь за сознаниѣ возного жо книг кгородских записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 13, арк. 483 зв.

№ 62

1580 р., жовтня 20. Володимир. — Скарга Дем'янової Мокренської княжни Василиси Ружинської на Станіслава Молинського, який за намовою дружини Марини Гаврилівни з Яковицьких побив її, відібрав майно та заподіяв образу²⁸⁷

Того ж м[є]с[я]ца октебра 20 дня

Што перьво сего дати вышеи писанои, приходила до мене, Костентина Кѣрцевича, подстаростего володимѣрського, п[а]ни Демьяноваа Мокренскаа, вознаа Василиса Василевна Рѣжинского, жаловала и оповѣдала, *иж, деи*, «рокѣ теперешнего тисеча пѣтсот осмѣдсатого м[є]с[я]ца октебра девѣнагонѣдцѣт дня, то *єст* вчораи во средѣ, в небытности мѣжа моего Демьяна Мокренского в домѣ пошла была єсми до п[а]нѣе Хведоровое Воинича Боговитиное панѣе Мари Василевны Рѣжинского, маючи з собою тридцѣть таларѣи, хотѣчи их зь єю м[и]л[о]стю променати на монѣтѣ, и колимъ, *деи*, была противкѣ домѣ подданого своего Донца и пан, *деи*, Станиславъ Молинскии, пробачивши боѣзни Божеи и срокгости права посполитого, а правѣ дмыслнѣ, наполнивъшисѣ своволное мысли своеи, с порадою, направою и ведомостю жоны своеи Марини Гавриловны ІАковицкого, через листъ зарѣчными старостинскии подѣ пѣтмасты копами грошеи имъ, обѣюмъ особамъ, вравдовнѣ через возног[о] заложонных, вышедши, *деи*, поспол з жоною своею з домѣ своего зь двора роговицкого, и перенѣмъши, *деи*, мене на доброволнои дорозѣ на моемъ власномъ кгрѣнтѣ противкѣ домѣ подданог[о] моего Донца, мене, *деи*, квалтовънѣ, окрѣтнѣ киємъ збилъ, зранил, змордовал и ограбил, тую, *деи*, тридцѣт таларѣи, которые єсми в п[а]нѣе Боговитиное на монѣтѣ променатъ хотѣла, в мене пограбил,

---

підкоритися, виголошував відмову, обіцяючи до смерті боронити свою власність. Найчастіше винуватця замінював його урядник/представник, який заявляв про відсутність розпоряджень від пана і погрожував посполитому рушенню в разі силових дій тим же.

²⁸⁶ Слово написано двічі.

²⁸⁷ Див. справи з приводу конфлікту тих же осіб далі, № 77

секнет золотыи с палца, в котормъ, деи, важило чотыри золотых червонных, || [арк. 487] знал и пограбил, пояс оksamитныи зъ занкгелемъ сребрнымъ, которыи, деи, мене коштоваль копы грошеи, шапкѣ оksamитную, кѣнами подшитую, котораа, деи, мене коштовала две копи грошеи, черевики за чотыри гроши, чепец, рантух, то, деи, все в мене пограбилъ и побрал и ку пожиткѣ своємѣ зъ жоною своєю привляшил.

И как, деи, мене Станиславъ Молинскии бил и мордовал, а жона, деи, его Марина, понедалекѣ ѿт него стоячи, ему, мѣжеви своємѣ, мовила и казала: “Бии, деи, еи гараздъ, маю, деи, на на Роговичох чотыриста копъ грошеи вена своєю, маю еи чимъ навезати або и запластити”²⁸⁸.

И просила п[а]ни Мокренъскаа ѿ возного на ѿгледанѣ збита и зранѣна своєю и на ѿповеданѣ шкод, грабежовъ, и тамъ еи до возного до п[а]на Ждана Цирского листъ приданѣ дал. Которыи возныи, пан Ждан Цирскии, бывши тамъ на той справѣ п[а]нѣе Мокренское и ставши перѣдо мною, ѿчевистѣ кѣ записываню до книг кгородских вызнал тыми словы, иж, деи, «за приданѣмъ в[ашѣи] м[илости] врадовымъ листовнымъ рокѣ теперешнего тисеча патсот ѿсмьдесатого м[ѣ]с[я]ца октебра двадцать третего дня былемъ на потребе п[а]на Дѣмьяна Мокренского, возного поветѣ Володимѣрского, и жоны его Василисы Василѣвъны Рѣжинского в дворе их роговицкомъ, в небытности самого Дѣмьяна Мокренского, а при мнѣ, деи, возномъ, шлахта была, пан Григорѣи Головен[скии]²⁸⁹ а Валентыи Петрович, ѿгледал есми жоны п[а]на Дѣмьяна Мокренского Василисы. И за ѿказанѣмъ еѣ выдѣл есми еѣ в постели лежачѣю и велми стогнѣла, видѣл, деи, тежъ есми в неѣ раны синевые, рѣка праваа, почавши ѿт самог[о] плеча до палцовъ вса сина збита и спѣхла, и владнѣти ею не можеть, а рѣка леваа, почавши ѿт локта аж до запастыа збита сина, и палцы спѣхли, хрыбет, плечи, поперек все синѣ збито и спѣхло, а в голове надъ ѿкомъ левым рана || [арк. 487 зв.] синеваа битаа спухлаа, а на голове волосѣ ѿборвано и немалое, деи, жѣшмо волоса, з головы своѣи ѿборваного, показывала, “бо, деи, ма за лобъ и рвалъ и то волосѣ ѿборвал”.

---

²⁸⁸ Суму внесеного жінкою у новостворену родину посагу чоловік мав записати на третині своєї маєтності, тобто записати «у віно». Вінова частина була гарантією забезпеченням дружини в разі життєвих колізій; чоловік не мав права без її дозволу провадити з тією частиною нерухомості жодних трансакцій — заставляти, продавати, дарувати тощо (II ЛС, розд. 5, арк. 1, 2, 16). В руках Марини Гаврилівни з Яковицьких за тестаментом першого чоловіка кн. Стефана Ружинського в разі повторного заміжжя мала залишитися третина всіх його маєтків (ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 4, арк. 57 зв.–59, тестамент укладений 3 березня 1578 р.).

²⁸⁹ Текст пошкоджений.

Оповедала, *деи*, тежъ п[а]ни Мокренскаа, *иж*, *деи*, «тоє збитъе, зраннене и змордоване мене стало року теперешнего тисеча пятсот осмьдесатого м[е]с[я]ца октебра девятигонадцат дна без бытности мужа моего Демьяна Мокренского от п[а]на Станислава Моленского за направою, ведомостью и росказанемъ жоны своеє Марины Гавриловны Яковицького, *иж*, *деи*, он поспол з жоною своею Мариною, вышедъши з двора своего роговицького и перенемши, *деи*, мене на добровольной дорози на моем властномъ кгрднте противку дому подданого моего Донца, мене, *деи*, квалтовне збил, зранил, змордовалъ и ледве живую zostавил. А жона, *деи*, его Марина, стоячи от него понедалекъ, и казала мужеви своемъ: “Бии, *деи*, *еи* гараздъ, маю, *деи*, я на Роговичох чотыриста копъ грошеи вена своег[о], маю *еи* чимъ навезати або и заплатити”.

И збивши, *деи*, мене и змордовавши, и ограбил, взял, *деи*, от мене и пограбил тридцат талареи, с которыми, *деи*, таларми того дня пошла была есми до п[а]нее Федоровое Боговитиное Мари Василевны Рѣжинского менати на монету, кѣ тому, *деи*, теж пограбил з мене секнетъ золотыи с палца, в которомъ, *деи*, важило чотыри золотых чирвоных, пояс оксамитныи зъ заглем сребрнымъ, которыи, *деи*, коштоваль копы грошеи, шапку оксамитную, кѣнами подшитую, котораа, *деи*, коштовала две копы грошеи, черевики за чотыри гроши, чепецъ, рантух, то, *деи*, все в мене и з мене пограбил и побрал и кѣ пожиткѣ своемъ и жоны своеє привлацил. Бо, *деи*, то все вчинил з направою, ведомостью и росказанемъ жоны своеи. Кошдлю, *деи*, и шубкѣ беличнюю, бѣючи мене, на мнѣ пошарпаль, подрал и киємъ побилъ || [арк. 488] на мнѣ».

И кошюлю, *деи*, тежъ видел есми на неи подърандю, и шѣбкѣ беличюю, в которой, *деи*, видел есми дир три межи плечима, а на рѣкаве правомъ дир три пошарпанных, знакъ того и подобенство есть, же киємъ побит.

К томѣ, *деи*, тежъ и поведила такъ, *деи*: «Тотъ пан Молинскии вшетечне надо мною починил, опѣдстивши, *деи*, ѡбране свое и головѣ мою вложивши межи ноги свои, мовил на мене недѣчтивыми словы и бѣючи, *деи*, мене киємъ, мовил: “Налпо! Отож маешъ в мене межи ногами фиалки, нюхаи их и целди мене тамъ. И не жалдисе, *деи*, на мене, налпо, врадѣ и никому, ани ма тымъ славь, и боиса мене. А бѣдеш ли, *деи*, на мене жаловати и тымъ мене славити, то, *деи*, тебе потомъ забью або втоплю”».

И тоє, *деи*, мѣстце п[а]ни Мокренскаа, гдѣ *еи* бито, передо мною подданого своего Донца мнѣ, возномѣ, и той шлахте звышь менованымъ оказывала».

Которое ж на сознание возного до книг кгородских записати велел.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 486 зв.—488.

№ 63

1580 р., листопада 14. Володимир. — Скарга Абрама Богушевича Пузовського на брата Івана про напад на дім та погрози, причиною яких були майнові претензії. Однак учинені з великою експресією дії нападника у підсумку звелися лише до вербальної агресії

Того ж м[є]с[я]ца ноабра 14 дня

Приходил на врадъ кгородскии володимѣрскии до мене, Адама Ми-сєвського[о], на тот час бѣдѣчог[о] на мѣстѣ кн[я]зѣя Костѣнтина Кур-цевича, подстаростѣг[о] володимѣрског[о], в небытности его м[и]л[о]сти ѿ Володимѣри, пан Абрамъ Богушевич Пузовскии, жалуючи и ѡпо-ведаючи на брата своего п[а]на Івана Пузовског[о], иж, деи «дня вчорашнього з недели на понедѣлокъ вночи, могло || [арк. 535 зв.] быт годин две в ноч, м[є]с[я]ца ноабра третегонадцать дня в року теперъ идѣчомъ ѡсмѣдѣсѣатомъ, пришедши до коръчмы подданое брата моего п[а]на Богдана Пузовског[о], на имя Ганицы Романчое, тамъ заставъши врдничка моего Гапонца Корогодовича, спокоине сѣдѣчог[о], не маючи до нег[о] жадное причины, збил и зранил, ѡт которог[о], деи, збитѣя и змордованья не ведаю, если жив бѣдетъ.

А потомъ, деи, мало на томъ маючи, ѡттул, зобравшися с хлопами, с поддаными и помочниками своими, с Пашкомъ Енелевичомъ а з Ермо-хомъ Ковпакомъ и з ыншими поддаными своими, которых ѡн самъ лепѣи знаетъ и имена их ведаетъ, пришедши мощно квалтомъ на домъ мой, которого я здавна ѡт брѣти своеѣ старшое, небожчика Семѣна а п[а]на Богдана, спокоине держал, до сѣнеи дѣвери выбил. А потомъ до избы вломившися, почал са до мене из шаблею торгати и словы неѣчтивыми и доткливыми примовлати, класти. И повѣдил: “Пришол есми до тебе с тымъ ѡмыслом, хотѣчи тебе забити, але, деи, лихое сѣрце маю, иж ми ѡдышло. Теперъ тебе дамъ покои, але, деи, часѣ иншого ѡ томъ ведаи, ижъ тебе, забивши як пса, за ноги зъволокѣ с того двора, або, деи, тебе спалю з домомъ и зо вьсею маѣтностью твоею, бо, деи, гдѣ мешкаешъ, теѣды то мое, волно ми то палити”.

И тымъ ся похваляючи, ѡт мене пошол проч».

И просил пан Абрам Пузовскии, абы то было до книг кгородских записано, што я записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 13, арк. 535–535 зв.

№ 64

1581 р., сїчня 14. Луцьк. — Визнання Миколая Муриновича, дорого-стайського намїсника Миколая Монвида-Дорогостайського, про те, що кн. Януш Чорторійський, позваний його паном до суду з приводу вчинених

підданим збитків, не вдаючися до судового розгляду, відшкодував їх та зобов'язався при нагоді перепросити Дорогостайського за нанесену таким чином образу

Рокъ 1581 м[є]с[я]ца гєнваря 14 дня

Ставши ѡчевисто в замкѣ г[оспо]д[а]рском луцкомъ передо мною, Петром Мложєвским, подстаростим луцкимъ ѡт его велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великог[о] князьства Литовского, старосты луцкого, намєстник его м[и]л[о]сти п[а]на Николая Монвида Дорогостаиског[о], воеводы полоцкого, дорогостаискии пан Миколай Муринович доброволне до книг ку записованю тыми словы созналь, иж «што, деи, в року прошлом тисєча патсот ѡсьмьдєсатом ѡбжаловал єсми был тут на враде кгородском луцкомъ именєм его м[и]л[о]сти п[а]на своего его м[и]л[о]сть кн[я]зя Гануша Ивановича Чорторыского ѡ квалтовное пограбленє быдла и дробины подданных его м[и]л[о]сти п[а]на моего дорогостаиских. А так, деи, его м[и]л[о]сть кн[я]зь Гануш Чорторыскии, не допускаючи того до права, всим тым подданным его м[и]л[о]сти п[а]на моего, кому са тот грабежъ стал, нагородити розказал.

Ино на его м[и]л[о]сть кн[я]зя Гануша Чорторыског[о] || [арк. 4 зв.] с того ѡбжалованя и зо всеє тоє рєчы, што ѡ книгахъ кгородскихъ єсть записано, вызволяю и волнымъ чиню, нижли што са дотычєт того, ижъ тым грабежом его м[и]л[о]сть пан мои ѡт его м[и]л[о]сти кн[я]зя Гануша ображонъ єсть, тєды его м[и]л[о]сть кн[я]зь Ганушъ маєть его м[и]л[о]сти п[а]на моего, кгда са даст Богъ зъ его м[и]л[о]стью ѡзирить²⁹⁰, перепросити»²⁹¹.

И просил, абы то до книг было записано. А так на тоє ѡчевистое сознанє его до книг кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 23, арк. 4–4 зв.

Справа про виклик на поєдинок

кн. Криштофом Радзивилом Василя Гулевича (№ 65–67)

№ 65

1581 р., лютого 12. Луцьк. — Скарга Андрія Гулевича на кн. Криштофа Радзивила, приятелі і слуги якого побили Василя Гулевича, батька заявника, через відмову Василя, як зазначав скаржник, стати з князем на поєдинок, що було розцінено як образа

²⁹⁰ Мало бути «взирить».

²⁹¹ Акцентується увага на тому, що грабіж був сприйнятий як образа, тож матеріального відшкодування недостатньо для замирення — остаточним актом мало бути перепрошення.

Року 1581 м[є]с[я]ца фєвралѧ 12 дня

Писал и присылал на вриад кгородскии луцкии до мене, Стефана Дручанина-Кнегининского, будѣчого на мєстцѣ п[а]на Пєтра Мложєвского, подстаростєго луцкого, ѡт єго велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александрѧ Проньского, столника Великого князства Литовского, старосты луцкого, єго м[и]л[о]ст пан Андрѣи Василєвич Гулєвич, жалуючи и ѡповєдаючи на єго м[и]л[о]ст п[а]на Радивила, кашталпана троцкого, тыми словы, иж, деи, «єго м[и]л[о]ст пань троцкии, не вѣдати для которєе причины звазнившисѧ на ѡтца моего, пєрвєи єго самь, кгдаы мы ѡ кн[я]жати єго м[и]л[о]сти воєводи киевского в Дѣбнє были, повабѧл, абы сє з нимь бил. Але кгда ѡтєц мои зьбронѧл му сѧ того, повєдаючи, иж «бы то была рєч непристоинаѧ, кгда жємь ѧ єст слугою в[ашєи] м[илости], || [арк. 62] вшак же єслимь што винєн, тєды водлуг властного розсудкѣ готовь єсми сѧ в[ашєи] м[илости] ѡсправєдливити и єслимь што винєн — тєрпєть». А с тымь был ѡтшол, хотєчи єго тымь собѣ ѡблѧкѧт. Он, деи, дня ѡногдашнєго в чєтвєргь м[є]с[я]ца фєвралѧ девѧтого дня, не ѡбаючи на то ничого, ани маючи взглядѣ на покору єго, змовившисѧ с приѧтєлы и слугами своїми, мєновитє с Пукштою, хоружимь волковыискимь, зь Андрєєвичом Ѡвлочимьскимь и з Раєцкимь, росказал ѡтцѣ моемѣ зєлживост ѧкую ѡчинити албо єго ѡ горло приправити, которые заступивши ємѣ, кгда до господы єхал, ѡного ѡсєкли, с которых рань не вѣдаю, будєт ли жив»²⁹².

И просил пан Андрѣи Гулєвич, абы то до книгь было записано, а ємѣ на ѡглєданьє зранєния ѡтца єго, п[а]на Василя Гулєвича, воиского володимєрского, возного придано было.

А так ѧ вєдлє ѡбычаю и права лист приданьє моє вриадовєе до возного дал²⁹³, а тую жалобу и ѡповєданє єго до книгь кгородскихь луцкихь записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1. спр. 23, арк. 61 зв.

---

²⁹² Відповіддю на напад Радзивілових приятелів і слуг були зворотні дії скривджених. Так, 10 лютого Ян Овлучимський, слуга Криштофа Радзивіла, скаржився, що 9 лютого біля дубенської брами його побив Василь Гулевич зі своїми синами Андрієм та Василем і їх помічниками (ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1. спр. 23, арк. 60–60 зв.). Того ж дня Матис Щаснович Лебедський, слуга Станіслава Радиминського (слуги Криштофа Радзивіла), скаржився на Федора Романовича Гулевича та його помічників (серед яких згадується і Василь Васильович Гулевич) про напад на господу Радиминського, побиття і поранення його «з ручниці навьлет кулею» (Там само, арк. 61–61 зв.).

²⁹³ «Придане вриадовєе» — лист від гродського уряду до певного возного або до будь-кого з повітових возних, наданий особі, що потребувала офіційного свідка, в разі, якщо возного не виявлялося в гроді. Далі отримувач уповноважувального листа мав сам знайти возного для своїх потреб.

1581 р., лютого 23. Луцьк. — Визнання Станіслава Пукити про фальшиве і образливе звинувачення його Василем Гулевичем в побитті

Року 1581 м[є]с[я]ца фєвраля 23 дня

Пришодши на врад кгородскии луцкии до мене, Стефана Дручанина-Кнегининского, буддчого на мєстьцѣ п[а]на Петра Мложєвского, подстаростєго луцкого, ѿт єго велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовского, старосты луцкого, єго м[и]л[о]сть пан Станислав Пукышта, хоружии волковыискии, ѿповедал тыми словы, иж, деи, «яко первеи сєго часу недавно прошлого ѿповедалємсе тут на вrade кгородском, взявши вѣдомост, иж чинєно ѿповеданє на мене з стороны п[а]на Василя Гулевича, воиского володимєрского, якобым я єго з росказаня єго м[и]л[о]сти п[а]на Крыштофа Радзивила, кн[я]жати на Дѣбинкгах и Биржах, п[а]на троцкого, зранити мєл.

Так || [арк. 75 зв.] и тепєр маю тую вѣдомость, же тот же пан Василєи Гулевичь ѿтнес мє до книг, ч[о]л[о]в[є]ка того, которыи в каждой пристоинности моєи шляхєтської ѡчтивє и пристоинє ражуся²⁹⁴, до книг ѡрадѣ тутєшнєго чєрез сознаньє возного, якобымь я єго, заступивьши єму дорогу, непристоинє зранити мєль, што, деи, иж мє вєлми болит, яко чловека ѡчтивоґо, которыи никгда с пристоинности моєи шляхєтское не выступил²⁹⁵. Такь тут в томь на вrade ѿповедаю, же тот Гулевич тую жалобу на мене неправдивє, фалшивє, яко злых вшєтєчныхъ ѡсть неправдивыи чловекь, до врадѣ то донєс, которую, деи, ѡбмову мою правдивую невинности моєи в томь, в чом мѧ тоть ч[о]л[о]вєкь на вrade ѡбнесль, счипачи мѧ на доброи и ни в чомь ненарушонои славе моєи шляхєтской, якомь то єсть завше готов показат, прошу, абы то до книг было записано».

А так я тоє ѿповеданє и мовєнє єго до книг кгородских луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 23, арк. 75–75 зв.

²⁹⁴ Радитися з родичами і приятелями, вводячи таким чином свої наміри у публічний простір, робити їх відомими загалові, вважалося важливим для почтivityого шляхтича.

²⁹⁵ Звинувачення Василя Гулевича у нападі і пораненні, занесене до гродських книг, скаржник представляє як образу для своєї честі. Він наголошує на неправдивості обвинувачення, водночас ображаючи Гулевича як особу непорядну.

№ 67

1582 р., квітня 9. Варшава. — Королівський лист, яким наказано вилучити з гродських книг обвинувачення Василем Гулевичем кн. Криштофа Радзивила в тому, що минулого року за його наказом князівські слуги і приятелі поранили Гулевича (за вписом до луцьких гродських книг від 23 серпня 1582 р.)

Справа его м[и]л[ости] п[а]на троцького зъ его м[и]л[о]стю п[а]ном воискимъ володимерьскимъ

Року 1582 м[є]с[я]ца августа 23 дна

На рочках кгородских луцких дна нинешнего даты вышєи написаное, за позвы кгородскими луцкими припалых и судовне отправовати зачатых, перед нами, Станиславомъ Петровскимъ, подстаростимъ, а Остафьєм Словичом-Малиньским, судею, врадники судовыми кгородскими луцкими, и при бытности дыкгнитаровъ, врадниковъ, шляхты, обывателевъ воеводства Волянського повету Луцкого, ест подан до суду и актъ нинешних лист корола его м[и]л[ости], п[а]на н[а]шого м[и]л[о]ст[и]во-го, через руки шляхетного Семена Кроневича, врадника полонского, служебника его м[и]л[ости] п[а]на²⁹⁶ Крыштофа Радивила, кн[я]жати на Дубинках и Биржах, кашталана троцького, || [арк. 106 зв.] гетмана полного, подканцлерого Великого князства Литовского, старосты борисовского и солоцкого, в справе звышпомененого п[а]на троцького з урожоным Василемъ Гулевичомъ, воискимъ володимерскимъ, околом осветченьа на п[а]на троцького, часу певного вчиненого, въ вrade точила сл. Которыи лист корола его м[и]л[о]сти так се в себе маєт:

«Стефан з ласки Божое корол полскии, великии княз литовскии, рускии, прускии, жомойтскии, мазовецкии, ифлантскии, кн[я]жа седмик-городское и иных.

Стольникови н[а]шому Великого князства Литовського, старосте луцькому, кн[я]зю АлександрѸ Проньскому, щире нам милому, а въ небытности на тот час самого п[а]на старосты в Луцку, ино врадникомъ его тамошьнимъ кгородскимъ луцкимъ, подстаростему, суди и писару.

Што перво сего в року прошломъ тисеча пamtсот осмьдесят первомъ в м[є]с[я]цу февралю воискии володимерскии Василєи Гулевич первєи через сына своего, а потомъ и через возного ожаловал был на вrade кгородскомъ луцкомъ на велможьного его м[и]л[ости] п[а]на Крыштофа Радивила, кн[я]жа на Дубинках и Биржах, п[а]на троцького, подканцлерого и гетмана полного || [арк. 107] Великого князства

²⁹⁶ Слово написане двічі.

литовского, старосты борисовского и солецкого etc, якобы в томъ прошлом року *осмдесат* первом м[ε]с[я]ца феврала деватого дна в ымену его м[и]л[ости] кн[я]жати **Острозского**, воеводы киевского, в Дѣбне з розказана его м[и]л[ости] п[а]на троцкого слуги и приятели его м[и]л[ости] оного Василя Гулевича збити и зранити мели. Про то ижъ помененыи воискии володимерскии Василеи Гулевич, ставши самъ очевисто перед нами, г[оспо]д[а]ржемъ, ъсты своими то сознал, ижъ без ведомости и розказана его сынъ его Андреи Гулевичъ за жалем зраненя его, такъ тежъ потом и возныи **Гаско Опарипескии**, то до книг тамошнего врадѣ кгородского луцкого, ѡжаловавши, вписати даль, в чомъ ижъ ему его м[и]л[ост] пан троцкии николи ничог[о] винен не был.

Самъ тот Гулевич насъ, г[оспо]д[а]ра, ѡ то просил, абыхмо тую протестацію и ѡжаловане его на его м[и]л[ости] п[а]на троцкого, через с[ы]на его Андреа и возного **Гаска Опарипеског[о]** на враде кгородскомъ луцкомъ ѡделаное, в книги кгородские вписаное, с книг кгородских луцких вынати и вымазати казали.

А такъ мы за тою прозбою его тое ѡбжалованье его в речи вышеи || [арк. 107 зв.] менованои, до книг кгородских луцких на его м[и]л[ост] п[а]на троцкого въведеное, яко непевное вжо есмо скасовали и вам то з верности н[а]шое г[оспо]д[а]рское приказуемъ, абы есто теперь заразомъ, скоро вам сес нашъ лист ѡказанъ будѣт, тое все ѡбжаловане з стороны Гулевичовое, на его м[и]л[ост] п[а]на троцкого вделаное, с книг кгородских владу тамошнего луцкого вынати и вымазати розказали, не зоставуючи жадного знаку и ноты такого непевного оповеданья на такъ зацного ч[о]л[ов]к[а] и сенатора н[а]шого, его м[и]л[ост] п[а]на троцкого²⁹⁷, иначеи того под ласкою н[а]шою не чинечи.

Писан в Рызе.

Лѣта по нароженю с[ы]на Божого тисеча пачсотъ *осмдесат* второго м[ε]с[я]ца априла деватого дна, а панования н[а]шого року шостого.

Stephanus Rex».

А такъ мы, чинечи досыт листу и розказаню его к[о]р[ол]евское м[и]л[ости], оное оповедане п[а]на Гулевичово, на его м[и]л[ости] п[а]на троцкого вчиненое и въ книги кгородские луцкие вписаное, в книгах скасовали, перечеркнули, а тот лист его королевское м[и]л[ост] до книг кгородскихъ луцких записати есмо казали.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 27, арк. 106–107 зв.

---

²⁹⁷ Дана заява постала, схоже, як одна з умов приятельського погодження між Криштофом Радзивилом та Василем Гулевичем, що відбулося в Ризі 24 червня 1582 р. Причиною ж конфлікту були спірні ґрунти між маєтком Гулевича Баєвом і містечком кн. Радзивила Полонним (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 29, арк. 5 зв.–7).

№ 68

1581 р., квітня 17. Володимир. — Судовий процес за скаргою князя Януша Збаразького і його сестри княжни Маруші на Давида Яковицького про грабунок свиней на їхньому ґрунті; звільнення відповідача від обвинувачень, оскільки позивачі відмовилися підтвердити свою скаргу присягою

Того ж м[є]с[я]ца априля 17 дня

На рочках кгородских володимєрских, оногда в четвергъ того ж м[є]с[я]ца априля третєг[о]надцат припалых и судовне отпраовати зачатых, передъ нами, Костентиномъ Курцевичем, подстаростим, а Лазарем Иваницким, судєю, врадники кгородскими володимєрскими, ставши очевисто в судѣ, приател ѓмоцованыи его м[и]л[ости] кн[яз]я ІАнуша Збаразьског[о], воєводы браславьског[о], старосты креманецког[о], и сєстры єг[о] м[и]л[ост]ь кнєжны Марѣши Збаразское пан ІАким Стрѣвѣжский за моцю, от их м[и]л[ост] на писмє водлє права даною, жаловал с позву на п[а]на Давыда ІАковицког[о] ѿ пограбєнє шєстинадцатєрга свинєи их м[и]л[ости] властных дворных, которые, деи, свини пан ІАковицкии сам ѿсобою своєю з слугами и помочниками своими року прошлог[о] тисєча пѣтьсотъ ѿсмьдєсѣатог[о] м[є]с[я]ца сєнтєбра тридцатог[о] дня, наєхавши на кґрунт имєна их м[и]л[ост] Форостова, пограбил, іако то ширєи жалоба их милост на том позвє ѿписана єсть.

При чом тут же будѣчи, приател ѓмоцованыи п[а]на Давыда ІАковицког[о] пан Фронцко за моцю, очевисто в судѣ от п[а]на ІАковицког[о] даною, ѿтказ чинєчи, на тот позовѣ мовил: «Пан, деи, ІАковицкии ѿ тых свинях нє ведаєт ани их грабил, и в себє их нє маєт».

З стороны его м[и]л[ост]и кн[яз]я воєводи браславског[о] мовил, абы се позваныи присєгою ѿтвєлєса, іако нє грабил, водлє констытуєи варшавьскоє, в року сємдєсѣат ѿсмомь вы[д]аное²⁹⁸.

А з стороны ѿтпорное мовил: «Пан, деи, ІАковицкии водлє тоє ж констытуєи пушаєт довод присєгѣ стороне поводовои, их м[и]л[ост]и»

---

²⁹⁸ Відповідний параграф конституції 1578 р., за яким обвинувачення в грабежі мали розглядатися в гродському суді на першому засіданні без можливості перенести справу на пізніший термін, не містив приписів, яким саме чином грабіж мав доводитися. Однак адвокат позивача посилається на конституцію, твердячи, що оскаржений мав присягнути на підтвердження своєї невинуватості. У судовій практиці натомість саме позивачеві зазвичай належало доводити свою скаргу. Підтвердженням цьому є і статутова норма, яка регулювала ситуації наїзду на маєток, село чи ґрунт, де вказувалося, що оскаржений має відшкодувати кривди, коли постраждалих їх доведе (II ЛС, розд. 11, арт. 21).

кн[я]зю воеводе браславскому и сестре его м[и]л[о]ст[и] кн[я]жне Марѣши».

Умоцованыи их м[и]л[о]ст мовил: «Пастух, деи, их м[и]л[о]ст[и] готовъ довод ђчинити».

Отпорнаа сторона водле констытуцеи просила, абы была захована, доведечи тог[о], ижъ где бы сторон[ы]²⁹⁹ ѿ реч позваную ѿвестисе не хотели, тогды сторона поводоваа маеть довод ђчинити.

А такъ || [арк. 95 зв.] и мы, прихилаючися тои же констытуцеи, а бачечи то, ижъ позванаа сторона ѿвестисе не хочеть, сказали есмо поводовой стороне, его м[и]л[о]ст[и] кн[я]зю воеводе браславскому и сестре его м[и]л[о]ст[и] кн[я]жне Маруши довод ђчинити.

А ђмоцованыи их м[и]л[о]ст[и] мовил: «Га, деи, тое присеги их м[и]л[о]ст[и] не примую, их м[и]л[о]ст[и] присегати не будѣтъ».

С тых причин, ижъ сторона поводоваа доводит не хотела, п[а]на Давыда Гаковицког[о] ѿм тог[о] позву и речи, в немъ ѿписаное, ђчинили есмо волным вечными часы и тот суд нашъ в книги кгородские записати есмо велели³⁰⁰.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 95–95 зв.

№ 69

1581 р., серпня 22. Володимир. — Судовий процес по скарзі Михайла Витонизького на княгиню Барбару Збаразьку з Козинських, слуги і піддані якої за її ж наказом пограбували підводи з вівсом підданих Витонизького; суперечки під час процесу про підстави кваліфікації правопорушення як грабежу та розподіл компетенції між городським і земським судом завершилися тим, що позивач звільнив позивачку від присяги на доведення безпідставності звинувачень, водночас отримавши дозвіл на апеляцію до Трибуналу

Лѣта Божого нароженьа 1581 м[є]с[я]ца августа 22 дна ѿ волторок.

На рочках кгородских володимерскихъ, ѿногда в четвергъ того жъ м[є]с[я]ца августа сегомонадцат припалых и судовне ѿправовати зачатых, перед нами, Федоромъ Курцевичомъ, подстаростим, а Лазаром Иваницкимъ, судею, врадники кгородскими володимерскими, ставши ѿчевисто в судѣ, Ѣрожныи пан Михаило Витонизский жаловал с позву

²⁹⁹ Текст пошкоджений.

³⁰⁰ Оскаржений, заперечуючи вчинення правопорушення, відмовляється від присяги на доведення своєї невинуватості, натомість пропонуючи позивачеві довести свої звинувачення. У підсумку відмова оскаржувача присягати призвела до звільнення позваного від обвинувачень.

своего на велможную еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню Юревую Збаражскую кн[я]г[и]ню Барбару Козинского ѿ томъ, што *ж*, *деи*, року тепер идѣчого тисеча *патсот* *ѿсмыдесат* первого м[ε]с[я]ца июла *тридцат* первого дна, кгда, *деи*, подданые мои витонизские за спрошенемъ моимъ на толоку ку звоженю ѿвса моего влостного дворного с пола моего, прозываемого врочищомъ Заѿбова, которых, *деи*, всих возовъ с конми было ст[о]³⁰¹ [п]ѣтдесат³⁰² и два, которыи, *деи*, ѿвс мои везли дорогою ку имению || [арк. 304] моему Витоничу, то пак, *деи*, еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]на сама ѿособою своею, и маючи при себе почот людеи немалыи, поткавши ѿныє возы с тымъ ѿвсомъ жатым, которого, *деи*, было триста и чотыри копы, тыє, *деи*, всѣ возы с коньми, с хомутами, з овсомъ и зо всимъ на все побрала и пограбила, и до имениа своего Ловищъ ѿтпровадила, яко то ширеи жалоба его на томъ позве *єст* ѿписана.

За тымъ доведши року и позву выписом с книг кгородскихъ сознанъ возног[о], покладал в судѣ выпис с книг кгородскихъ володимѣрскихъ под датою року тисеча *патсот* *ѿсмыдесат* первого м[ε]с[я]ца июла *тридцат* первого дна ѿповеданъ жалобы своеє на еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню Збаражскую, водле позву ѿт него ѣчиненую, и ку тому другии выпис под датою того *ж* року м[ε]с[я]ца августа второг[о] дна сознанъ возного п[а]на Михаила Голѣба-Сердатицкого, которому возному пан Витонизский ѿповедал на еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню ѿ пограбене того *ж* ѿвса с конми, з возами, и мѣстце ѿстровъ пола, где ѿвс был, и шлах, же ѿвс повезѣн до имениа еє м[и]л[о]сти Ловищъ ѿказовал.

Ку тому покладал два листы, ѿдин ѿт п[а]на Яна Калусовьского, а другии ѿт п[а]на Михаила Летинского, которымъ тежъ то пан Витонизский на еє м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню ѿповедал, яко то ширеи поступокъ правныи на тых листехъ єсть ѿписан. Якож пан Ян Калусовский и пан Михаило Летинский того сведѣцтва своего, листовне даного, стоечи ѣ сѣдѣ, ѿчевисто тых листовъ своихъ подпирали, поведаючи, и *ж* на то ѿчима своими гледѣли, кгда еє м[и]л[о]сть кн[я]г[и]на Збаражскаа ѿвс п[а]на Витонизского брала и грабила. Так теж и пан Богдан Ключский, столчи ѿчевисто ѣ судѣ, сознал, и *ж* «такъ было, а не иначеи, на што, *деи*, и а ѿчима своими гледѣл»³⁰³.

³⁰¹ Текст пошкоджений.

³⁰² Текст пошкоджений.

³⁰³ За арт. 52, розд. 4 (II ЛС) докази «через письмо, через сведки» вважались «наипевнейшыє и накгрунтовнейшыє», присяга ж мала призначатися у тому випадку, якщо попередніх двох варіантів було недостатньо.

И просил пан Витонизскии, абыхмо ѿ то справедливост ему зъ еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Збаражское ѿчинили водле арътикѡлов, || [арк. 304 зв.] в статуте ѡписаных, то *ест* в розделе четвертом артикулу петдесат палого, *иж* сторона, доведечи речи своеѣ, за сведоцством трех свитков веры годных маѣт реч свою ѡдержати, кроме присаги, где не *идет* ѿ честь ани ѿ горло³⁰⁴: «А *иж*, *деи*, три свитки ставлю и вси поступки правные, то *ест* ѡповедане ѡрадовое, ѡгледане и сознане возного ѡ судѡ оказдю, прошу, абы ми за такими доводы слушными и правными на еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни грабеж з навезкою сказан был».

При чомъ тут же бѡдѡчи ѡчевисто в судѡ, приател и ѡмоцованыи еѣ м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни Юревое Збаразское пан Станислав Петровскии за мощью зѡполною, ему ѡт еѣ м[и]л[о]сти до права даною, зрозѡмевши фундаментъ тоѣ справы, *иж* не толко ѿ кони и возы, але и ѿ ѡвес *идет*, ѡтпор чинечы на позов и жалобу, в немъ ѡписаную, мовил, *иж* «што сѡ, *деи*, дотычет ѿ ѡвес, тог[о] сѣ, *деи*, еѣ м[и]л[о]ст кн[я]г[и]на в томъ ѡраде справоват не повинна, и кгда *ж*, *деи*, таѡ кривда дотычетсѡ кгрунту, и судови земьскому, а не кгородскому належит, бо с права посполитого артикуловъ земскихъ суд кгородскии не повинен ѡзнавати, так же теж артикулов кгородскихъ суд земскии³⁰⁵, бо где бы так было, жебы суд кгородскии мел кривды, судови земьскому належачие, судити, тогды бы за таковымъ поступкомъ по суде земьском ничего. Але на тот грабеж, где *идет* ѿ кони, ѿ возы, што *ест* ведле права посполитог[о] властными грабеж, ѿ то сѣ справити хочѣт. А *иж* бы то яснѣ и достаточнѣ показати мог, же, *деи*, ѡвес не *ест* грабежем, ѡказовал Статут в розделе третемънадцать артикуле второмъ, третемъ, четвертомъ и шостомъ, где, *деи*, властнѣ значит, же грабеж не можѣт быти ничего болшеи розѡмен, ѡдно ѿ конѡ, вола, корову, а *иж* в том же статуте *ест* доложено, же

---

³⁰⁴ Позивач помилково посилається на арт. 55 замість арт. 56. Він твердить, що у всіх справах, де обвинуваченому не йшлося про втрату честі й життя, можна обійтися без присяги за наявності 3 свідків. Однак Витонизький доводив скаргу двома свідками, очевидно, зараховуючи третім себе самого. Натомість зміст артикулу відрізняється від його інтерпретації. В ньому говориться, що доводити свою кривду позивач може трьома свідками, або ж, у випадку наявності лише двох — має присягати з ними сам. Щоправда, з тексту артикулу не зовсім ясно, чи троє свідків мали підтверджувати свої слова присягою, а чи могли обмежитися лише шляхетським словом. У випадку ж доведення скарги, де обвинуваченому йшлося «о горло, так теж и о землю», були передбачені свої способи доведення, описані в інших артикулах.

³⁰⁵ Адвокат відповідача твердив, що привласнення вівса не мусить кваліфікуватися як грабіж, адже овес пов'язаний зі спірним ґрунтом (який, без сумніву, і був причиною нападу). А справи про належність ґрунту перебувають у компетенції земського суду, відповідно, не мусять розглядатися в ґродському суді.

такии грабеж маеть быти нагорожон або навазован, то ест вола — воломь, кона — конем, и вси шкоды, с того попалые, то ест таковые шкоды, которые приходять за оме[и]канем конем, воломь, коровою, а не так, яко себе сторона роздмеем, || [арк. 305] жебы овес мел быт за грабеж почитан, бо овес, иж побран, яко сторона поводава меним, чого сторона позвана не признавает³⁰⁶, то, деи, властне кривда земьскаа, а не кгородскаа, кгда ж то есть посполитаа ѓ права, же коли и ѳ границы чинам, тогды по розграниченю шкоды, з кгрунту походачые, ѳтсылают до земства, бо где бы так не было, тогды бы по суде земьскомь было мало, бо бы такь каждыи кождю кривдѳ грабежом назвал. Вшак же право посполитое не без причины в таковых речах розность ѓчинило, абы кождаа реч своимь порядкомь шла, и для того ѳзначоно, што належит судѳ кгородскому, а што теж судѳ земьскому».

И с тых причин пан Петровский именемь ее м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни просил, абы врад, присмотревшиса праву посполитому ѳ ѳныи овес, што, деи, есть кривда земьскаа, а судѳ кгородскому неналежачаа, до земства ѳотослал. А ѳ тые кони, што се роздмеем властне грабежом, водле права посполитого ее м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню подлуг констытуцеи варшавское, в року семдесат ѳсмом вчиненое³⁰⁷, ку ѳтводѳ припустил, и иные вси ѳбороны правные тепер и на потомь себе ѓ зѳполнои моцы заховуючи.

А сторона поводава на то мовила, иж, деи, «не только кони, возы, але и овес есть властныи грабеж, и слушне тут до судѳ кгородского ее м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню позвано, кгда жь, деи, нигде того сторона ѳказати с права не может, абы то мело быт вылучоно ѳт грабежу, и ѳвшемь з Статутѳ права посполитого в розделе четвертомь артикулу сорок шостого, в розделе деватомь артикѳлу четвертогонадцат, в розделе первомь-надцат артикулу двадцат первого, [в] розделе третьемь-надцат артикулу шостого и первогонадцат то са показѳет, и з них са значит, иж вшелакаа речь, кгвалтовне або безправне взатаа, грабежом маеть быти сужоно и навазовано³⁰⁸, а ѳособливе, деи, контстытуцеа варшавскаа ѓчит,

---

³⁰⁶ Адвокат, посилаючись на окремі статутіві норми «О грабежах и навезках» (II ЛС, розд. 13), в яких ідеться про грабіж худоби, пробує довести, що захоплення іншого майна, зокрема, вівса, грабежем називатися не може. Натомість він воліє не згадувати про арт. 11 цього ж розділу, де обумовлюється ціна, яку має платити кривдник за *грабіж* збіжжя.

³⁰⁷ Згідно з конституцією 1578 року, справи про грабіж переносилися із земського суду до городу.

³⁰⁸ Позивач наводить певні артикули, які мали засвідчити, що дії обвинуваченого кваліфікуються як грабіж: арт. 46, розд 4 — про відшкодування кривд, заподіяних

и ж хто бы кому грабежъ дчинил, тогда сторона дкривжонаа ѿ то до судѣ кгородского рокомъ завитымъ позвати мает, што се, деи, роздмеет ѿ каждомъ грабежу, как же и тотъ ѿвес властныи грабеж, бо на возехъ и на дорозе с конми побран. || [арк. 305 зв.] На чом, деи, бысте, в[а]ша м[и]л[о]ст, тых доводов, которыем перед вами ставил и покладал, роздмели быти мало, на з стороны ѿвса, а подданые мои на пограбленю конеи и возов довод присагу дчинити готовы». И просил, абы ку доводу были припуцоны.

А так мы, намовившиса в томъ з собою достаточне, бачечи то зь артикулов статutowых, ѿт стороны поводовое вышеи поданых, звлаща з розделу четвертого артикулу сорок шостог[о] и розделу третегонадцат, которыи ѿвес ѿ грабежох и ѿ навезках положон, а межи шацѣнькомъ кони, быдла и теж иных речеи тамъ же шацѣнок збожѣа. Так теж и в констытуцеи, не бачечи в томъ жадное деклерацыи ани розделку, ѿдно згола, и ж ѿ грабежъ влад кгородскии судити мает, звлаща и ж са и перед тымъ таковые речи грабежомъ судили и ѿтправовали. С тых причин и тот ѿвесъ роздмеючи быти грабежомъ, дзнали есмо, и ж ѿ то слушне до кгородѣ позвано, за чимъ водле констытуцеи и ѿтвод на всю жалобу д позве ее м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ни Збаражской дчинить есмо казали.

А пан Петровскии, дмоцованыи ее м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни на декрет наш в томъ ѿколо ѿтводѣ ѿ кони и возы принал, але з стороны ѿвса, роздмеючи себе³⁰⁹ быти над право, и какобы ѿ ѿныи ѿвес судѣ нашому судит не належало, до его королевское м[и]л[о]сти апелевал³¹⁰. В чомъ мы ему з стороны ѿвса апелации до его королевское м[и]л[о]сти допустили и рок по веханю зь границъ литовских в границы Короны Полское за чотыри недели ѿбеюмъ сторонамъ зложили. А ку прислуханю ѿтводѣ ѿ кони и возы ее м[и]л[о]сти кн[я]г[и]ни возного п[а]на Михаила Голуба-Сердатицкого есмо придали, которыи тамъ бывши и зараз до нас, судѣ, пришедши, вызнал, и ж ее м[и]л[о]ст кн[я]г[и]на Юревал Збараж-

---

шляхтою міщанам, де вказується, що «кождый» грабіж має оплачуватися з «навезкою», тобто з додатковою вартістю; арт. 14, розд. 9 — про захоплення ґрунтів, худоби та іншого майна; арт. 21, розд. 11 - про найзд чи наслання на село і вчинення шкод, де вказується, що грабіж, себто все захоплене майно, має бути оплачене з «навезкою»; арт. 6 розд. 13 — про грабіж на торгу, при церкві, на добровільній дорозі, за який передбачається стала сума штрафу, а саме пограбоване майно мали повертати з «навезкою», тобто «коня конем, вола волом», цей артикул використовував адвокат обвинуваченого; арт. 11 розд. 13 — про оплату грабежу збіжжя. Підсумовуючи, Витонизький твердив, що грабежем може бути будь-яка річ.

³⁰⁹ Слово над рядком

³¹⁰ Умоцований княгині не погодився з трактовкою обвинувача і суду, які уважали захоплення вівса грабежем і з цього приводу просив про дозвіл апелувати до короля.

скал Барбара Козинского за выд[ан]ъемъ роты дна сегоднеиного в церкви мурованои светое Пречистое присагу вчинит была готова, которое присаги ее м[и]л[о]сти пан Витонижский чинит не допустил и ее м[и]л[ост] з нее доброволне вызволил, заховавши себе об овес вцале апелацию перед его королевскою м[и]л[о]стю водле декретв сддового.

За которымъ признанемъ возного мы от тое присаги, || [арк. 306] также от грабежу коней и возов, ее м[и]л[о]ст кн[я]г[и]ню Збаразскую волною есмо вчинили, а з стороны овса апелацию вцале заховали³¹¹, и тот суд наш до книг судовыхъ кгородскихъ записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 303 зв.–306.

№ 70

1581 р., листопада 21. Луцьк. — Скарга Михайла Сербина-Кобецького на Настасю Василівну з Гостських, вдову по Івану Лосятинському, про письмову «одповідь» і бивство слугою Лосятинської слуги скаржника

Справа п[а]на Михаила Кобецького

Рокв 1581 м[ε]с[я]ца ноабра 21 дня

Писаль и присилаль на вриад кгородский луцкий до мене, Станислава Петровского, подстаростего || [арк. 344] луцкого, от его велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великоз[о] князства Литовского, старосты луцкого, земенин поветв Луцкого пан Михаило Сербинь-Кобецкий оповедал и жаловаль на п[а]ннюю Ивановую Лосятинскую п[а]ннюю Настасю Василевну Гостскоз[о] в томъ, што ж, деи, она дня вчорашнего в понеделокъ того ж м[ε]с[я]ца ноабра двадцатого дня, не ведати, если сама з вмыслу своего альбо с чыее порады, прислала до мене слугу своего Пилипа Баглаевича з листомъ своимъ отповеднымъ, в которомъ досыт небачне а неспокоине в сдседстве писанемъ своимъ мене образила и небеспечнымъ от себе вчинила.

ІАкож, деи, тот посланец слуга ее, который до мене с тым листомъ отповеднымъ приходил, седечы в мене в дому, пофалки и отповеды подданымъ моимъ чинил.

ІА, деи, не слушаючи тых непристоинных словъ его, все то пробачаючи, вон есми его з двора своего выпровадити казалъ, то пакъ, деи, тот слуга п[а]нее Ивановое Лосятинское Пилип Баглаевич, вышодчы з двора моего, в костовю под двором моим затаился и час немалый, зашодчы, там в костовю стояль. А кгда, деи, потом не борзъдо вночы з двора моего

---

³¹¹ Суд надав позивачеві право апелувати до короля з приводу відмови обвинувача трактувати захоплення вівса як грабежу.

богарин мои служебныи на имя Зосимъ Станиславович за посланемъ моимъ на село пошол, тот, деи, слуга п[а]нее Лосиатинское || [арк. 344 зв.] Пилип, не вим, если злог[о] ѿмыслу своего албо з непобожное рады и намовы, выскочивши с кустовиа, в полночы зле а непристоине тог[о] слугу моего Зосима ножом пробил, а оныи яко зрадца и забоица заразомъ на том же местци на горячомъ вчинку поиман. А приатели и крєвные тог[о] богарина моего тог[о] злочинцѣ и забоицѣ в ымену моемъ до росправы задержали.

И просил пан Сєрбин, абы тоє оповеданє его до книгъ кгородских луцких было записаною, а на огледанє оног[о] зраног[о] богарина — ѿ возног[о]. Іа, ижем на тот час при ѱриаде возног[о] не мьалъ, на квит мои приданыи до возног[о] дал, а тоє теперешнее оповеданє п[а]на Сєрбиново до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 25, арк. 343 зв.–344 зв.

№ 71

1581 р., грудня 22. Володимир. — Судовий декрет за скаргою вдови Якубової Залеської на Лукаша Залеського, брата її колишнього чоловіка, який наїхав на її частини в маєтках Лудині і Амбукові та заподіяв шкоди; запис демонструє стратегії, до яких зазвичай вдавалися сторони, якщо суд ухвалював присягу на доведення чи спростування звинувачень

Того ж м[є]с[я]ца декабра 22 дня ѿ пятницѣ

На рочках кгородских володимєрских, вчора ѿ четвєргъ припалых и судовне ѿтправовати зачатых, перед нами, Хведором Курцевичом, подстаростим, а Лазаром Иваницким, судею, вриадники кгородскими володимєрскими, будучи ѿчевисто ѿ судѣ, ѱрожонал п[а]ни ІАкубоваал Залєскаа Гальжбєта с Комарова яко на року припаломъ оповєдаласл черезъ приатєла своего пана Валєнтог[о] Комаровског[о], иж, деи, «сєстра моа, п[а]ни ІАкубоваал Залєскаа пилност чинит за декретом суду кгородског[о] володимєрского с прошлых рочков, которые припадали в року тепєр идѣчом ѿсмьдєсать первом м[є]с[я]ца ноабрьа деватог[о] дня, ѿт судѣ вашого противко пану ІАкубу Залєскому³¹² выданымъ. И за вызнанєм ѿбєюх сторон рознатъа приатєльског[о] на вгодѣ ѿ квалтовное наєханє на половицѣ имєна Амбукова и часть в Лудинє, ѿ ѿтнатъє людеи, выбитьє спокоиног[о] держана и починєнє шкод, которые, деи, добра суд зась в спокоиноє держанє и вживанъє панєи Залєскои присудил и квалту двадцат копъ грошєи литовских сказал. А на шкодахъ довод присагу

³¹² Помилково записано Якуб Залеський замість Лукаша Залеського.

п[а]ни Залескаа вчинити мела, іако, деи, то ширеи на декрете єсть описано.

И коли вжо пани ІАкубоваа Залескаа довод присагд на шкодах своих вчинити была хотела, ино, деи, некоторые п[а]нове приатели их м[и]л[о]сти, межи ними тую справу на вгодд рознавши, присеги п[а]неи ІАкубовои Залескои на тот час чинити не допустили, што, деи, обоа сторона оноє рознатье вгоды очевисто в судд вызнали и то до книг записати дали».

Чого подпираючи, покладал в судд выпис с книг кгородских володимєрских под датою року тисєча пятсоть осмьдєсат первого м[ε]с[я]ца ноабра четвергонадцать дна, в котором написано, иж п[а]ни ІАкубоваа Залескаа и пань Лукаш Залескии доброволне а встне ку записаню до книг кгородских вызнали, же за рознатьем приательским на вгодд промежку ними, сторонами, не допускуючи п[а]неи Залескои присеги на тот час на шкодах чинити, рокь принали на ден десатый м[ε]с[я]ца декабра в неделю по початю панны Марии, св[я]та близко пришлоз[о], зъехатисє в сєлє Сомове до воита и тамь же около того всего заиштья, которое промежку свобою мають, такь в спадькахъ небож||чика [арк. 492 зв.] п[а]на ІАкуба Залеского, іако и ѿ шкоды п[а]неє Гальжбеты Залескоє, на позве менованые, зъехати и на выналезокъ приательскии здатисє мєли. А гдє бы таа вгода промежку ими не дошья, тогды тую присагу обоа сторона без вшелакоз[о] припозьванья на рочки, тепєрь припалые, в тои жо моцы зо всимь поступкомь правнымь вцєлє себе заховали подлугь того жь декрету судд кгородскоз[о] володимєрского, іако то ширеи на том выписє сознания их сут описано.

А ижь, деи, вгода промежку сторонами не дошла, тєды, деи, п[а]ни ІАкубоваа Залескаа, стоячи при декрете врадвом, довод на шкодах своих вчинити готова, ає, деи, пан Лукаш іако вчора, такь и сєз[о] дна в судд дла прислухана присеги не становить, а п[а]ни, деи, Залескаа чєрез возноз[о] потрикрот п[а]на Лукаша ку прислуханю присеги привольывала³¹³. Которого волана возным в судд довель, иж п[а]на Лукаша Залеского потрикроть ку прислуханю присеги привольывано, а пан Лукашъ іак самь не был, такь и никоз[о] ѿт сєбє не прислалъ. А сторона поводаа, декретови чинєчи досыть, тут же очевисто в судд,

---

³¹³ Присяга мала відбуватися у присутності сторони-контрагента (чи його представника), який стежив за дотриманням усіх формальностей, однак у випадку, якщо він не з'являвся у призначений термін, присяга в одних випадках скасовувалася, а в інших, на вимогу особи, що мала присягати, дозволялася без участі протилежної сторони.

отступивши половицы шкод, на позве менованых³¹⁴, за выданемъ роты черезъ возног[о] п[а]на Деміана Мокрєнског[о], менуючи себе за наеха-немъ кгвалтовнымъ от п[а]на Лукаша Залєског[о], за отнатъемъ под-данныхъ в Амбукове и в Лудинє на двєстє золотыхъ полскихъ, присєгу телєсную ѳчинила.

По которомъ доводе и присазє мы, заховуючися в томъ водьлє Статуту артикулу шєстдєсатъ девіагого з роздєлѣ четвєртог[о], сказали и присудили єсмо п[а]нєи Якубовои Залєскои на пану Лукашу Залєскомъ кгвалтѣ || [арк. 493] двадцатъ копѣ грошєи литовскихъ, а за шкодоы — двєстє золотыхъ польскихъ з навєзкою того всєг[о] сумою сто копѣ и ѳс്മдєсатъ копѣ грошєи литовскихъ, и рокѣ заплатє водьлє Статуту и ѳчинєна присєги и даты сєго декрету н[а]шого зложили єсмо: стомѣ копамѣ — дванадцатъ нєдєл, ѳс്മдєсатъ копамѣ грошєи — ѳс്മ нєдєл. Которое сумы п[є]н[я]зєи, на роки от нас зложоньє, гдє бы пан Лукаш Залєскии п[а]нєи Якубовои Залєскои Гальжбєтє с Коморова нє заплатил, тогды вриад кгъродскии, гдє ѳсєлости або добра єго єст, маєть п[а]нєи Якубовои Залєскои на ѳсєлости и добрахъ єго отправу водлє права ѳчинити³¹⁵.

И то всє дла памєти до книгъ кгродскихъ записати єсмо казали.
ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 14, арк. 492–493.

№ 72

1582 р., сїчня 31. Луцьк. — *Визнання в луцькому гроді Михайла Яновича Загоровського і Януша Угриновського про виклик їх на поєдинок Федором Злобієм і Миколаєм Гулевичем; в записі містяться тексти викликів і відповіді на них Загоровського й Угриновського, а також визнання возного про реакцію Злобія і Гулевича на вручені їм листи*

Року 1582 м[є]с[я]ца гєнваря 31 дна

Перєдо мьною, Станиславомъ Петровскимъ, п[о]дстаростимъ луц-кимъ, ѳповєдали а ѳбѣтєжливе жаловали ихъ м[и]л[о]сть панъ Михаило Яновичъ Загоровскии а панъ Янушъ Угриновскии || [арк. 107 зв.] ѳ томъ,

³¹⁴ В обвинувачєннєхъ скаржникъ мїгъ перебїльшувати вартїсть збиткїв, тож, доводячи свою кривду під присягою, він змушений був їстотно коригувати суму втрат, внесєнихъ до позову.

³¹⁵ Якубовїй Залєськїй мали передати маєтки Лукаша Залєського (ввести у володїння — *ув'язати в маєтки*) до вїддачї присудженої судомъ суми грошєи. Згїдно з арт. 69, розд. 4 у випадку спротиву вїдповїдача, судовї урядники з посполитимъ рушеннємъ мали його спонукати до виконання декрету. Вїдповїднїсть суми грошєи переданїй нерухомостї визначалася згїдно з арт. 68, розд. 4.

ижъ «дна нинешнего, дати вышеи писаное, неакиисъ Злобии³¹⁶ а Миколаи Гулевичъ, не маючи до насъ некоторое причины, наполнившиа злого ѿмыслу своего, хотечи нас ѿ небезпечност здоровья и ѿ горло приправити, прислали до насъ две цедѣле с подписомъ рукъ своихъ черезъ возного повѣту Луцкого Яна Песчинского и шлахѣту, в которыхъ цедулахъ, тыкаючи доброе славы и почтивости н[а]шое, повабляючи нас на руку и даючи нам на волю, где и на котором мѣстцу з нами ѿ голову чинити».

Которые цедѣлы, положивши передо мною на враде, просили, абы были читаны и до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ уписаны. Котораа цедѣла перваа так се в собѣ маеть:

«Михаило Загоровский!

Ижъ вѣдаю, жес ест споможителемъ всѣхъ справъ того злого чоловѣка Моньтольта, для чого са сталъ явнымъ неприателемъ всѣмъ намъ. Про то я одинъ, брат п[а]на Демановъ, тебе повабляю, если та цнотливаа матка ѿродила, абыс зо мною ѿчинилъ равными копѣями, хочешъ ли и безъ зброи. А естли быс такъ чинити не хотель, тогды ты самъ обычаи битвы вынаиди. А естли которыи з нас на плацу зостанет, приатели его на потомъ, которому Богъ позычитъ звитезтва, не поискивати мели.

Миколаи Гулевичъ, рука власнаа».

А другаа цедѣла такъ са в собѣ маеть:

«Угриновский!

Ижъ вѣдаю, жес ест споможителемъ всѣхъ справъ того злого а нецнотливого чоловѣка Моньтольта, для чогос са сталъ явнымъ неприателемъ всѣмъ намъ. || [арк. 108] Про то я одинъ, приател п[а]на Демиановъ, тебе повабляю, если та цнотливаа матка ѿродила, абыс зо мною ѿчинилъ равными копиями, хочешъ ли и безъ зброи. А естли быс такъ чинити не хотель, тогды ты самъ обычаи битвы вынаиди, абы естли которыи з нас на плацу зостанет, приатели его на потомъ, которому Богъ позычитъ звитезтва, ничего поискивати не мели.

Федоръ Чернчицький».

А потомъ, по вычитаню ѿныхъ цедѣлъ, просили мене з ѿрадѣ ѿ возного, хотечи тежъ имъ на тые цедулы ѿтписати и до нихъ черезъ возного послати. Яамъ имъ з ѿрадѣ моего прыдалъ возного Воитеха Яблоньского.

---

³¹⁶ Тут ідеться про Федора Злобу-Чернчицького, служебника кн. Романа Сангушка-Кошерського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 619 зв.–620), одруженого з Мариною Романівною Гулевичівною, сестрою Дем'яна Гулевича, у другому шлюбі — Явною Роголиною (Там само, ф. 26, оп. 1, спр. 12, арк. 219 зв.–220 зв.).

ІАкожъ панъ Михаило Загоровскіи а панъ ІАнушь Угриновскіи, первеи нижли до них ѡтпис слали, положивши тые цедѣлы свои на враде, до нихъ писаныє, с подписомъ рукъ власныхъ своихъ, давши их до книгъ ѡписати, до нихъ черезъ возного послали, которые цедулы ѡдна так са в собѣ маєт:

«Миколаю Гѣлевичу!

Пишеш до мене, жебых на мель быти споможителемъ всѣхъ справ Монѣтольтовых, для чого бых са на равнымъ неприателемъ вамъ всѣмъ стати мѣль. Поваблаешъ мене, тымъ завазуючи, естли ма цнотливаа matka ѡродила, абых с тобою ѡчинилъ равными копѣями, ве зброи або и без зброи, або если бы такъ с тобою ѡчинити не хотель, жебых тебе самъ ѡбычаи битвы вынашоль. А такъ на на тоє писанье твое тебе ѡтписую и ѡзнаимую, || [арк. 108 зв.] жемъ се на з доброе цнотливое матки ѡродил, што ест значне и вѣдомо ѡ земли Волинскои всѣмъ людемъ зацнымъ домовъ старожитных, якомъ са на в дому шляхетскомъ от ѡчтивыхъ родичовъ своихъ сплодилъ. Которыхъ предковъ своихъ цнотливыхъ наследѣючи, не ѡдно зъ его м[и]л[о]стю п[а]номъ Монтолтом, цнотливимъ и мнѣ добре заховалымъ приателемъ, але и с кождымъ добрымъ цнотливимъ, на свети ѡчтиве и побожне мешкаючим, переставою и таковому кождому в таковыхъ справахъ его ѡчтивыхъ споможителемъ естемъ.

А што пишешъ, абых ѡбычаи тои битве с тобою вынашоль, теды не могу инакшого, а звлаца в речи новои, мнѣ ѡт тебе такъ прудко ѡзнаименои, кгдыжемъ ест на сєс часъ ѡбовазанъ службами Речи Посполитое на сє[и]м до Варшавы ехати, где самъ его королевскаа м[и]л[о]сть быти рачит, тамъ же и тобѣ з собою мєстце вынаидѣю, жебых зо мною копию ѡ голову не покутне, але передъ маєсьтатомъ ѡбѣличности корола его м[и]л[о]сти³¹⁷, где на то вси их м[и]л[о]сть п[а]н[о]ве рады и послы земьскіє смотрѣти будут.

ІАкожъ и часъ певныи складаю ѡт зачатѣ соиму пришлоз[о] за тыжден, и яко то люди шляхетского народѣ ѡбычаємъ рыцѣрскимъ на мєстцѣ пристоинномъ чинити звыкъли.

И естли бы з насъ которому Богъ звитезтва узычилъ, тамъ же передъ его королевскою м[и]л[о]ст[ю] ѡ голову позыскане приателемъ н[а]шимъ головщизны ѡбваруємъ. На што, естли ест твоа || [арк. 109] вола, даи ми знати черезъ того жъ возного.

Михаило Загоровскіи, власнаа рука».

---

³¹⁷ Королю належало право надавати дозвіл на поєдинок, що було затеверджено конституцією 1588 р. «Про поєдинки».

А другаа цедѣла так са в собѣ маеть:

«Злобо!

Пишешъ до мене, жебых а мель быти споможителемъ всѣхъ справъ Моньтольтовых, для чого бых са на равнымъ неприятелемъ вамъ всѣмъ стати мель. И поваблаетъ мене, тымъ завазуючи, естли мене цнотливаа matka ѳродила, абых с тобою ѳчинилъ равными копѣями, ве зброи або и без зброи, або если бых такъ с тобою ѳчинити хотель, жебых тебе сам ѳбычаи битвы вынашоль, хотечи зо мною ѳ голову ѳчинити. И если бы которыи з насъ на плацѣ зосталь, приатели на томъ, которому Богъ позычитъ звитезтва, ничего позыскивати не мают, хотечи то себе и предъ врадомъ вызнати.

А такъ на тоє писанье твое ѳтписую и ѳзнаимую, жемъ са на з доброе цнотливое матки ѳродилъ, што ест значьно и ведомо в земли Волынъскои всѣмъ людемъ значныхъ домовъ старожитных, иакомъ се въ дому шляхетскомъ ѳт ѳчтивыхъ родичовъ своихъ сплудилъ. Которыхъ продковъ своихъ цнотливыхъ насладѣючи, не ѳдно зъ его м[и]л[о]стью п[а]номъ Моньтольтомъ, цнотливымъ и мнѣ добре заховалымъ приателемъ, але и с кождымъ добрымъ цнотливымъ, на свете ѳчтыве и побожне мешкаючому, переставая и таковому кождому въ таковыхъ справахъ его ѳчтивыхъ споможителемъ естем.

А што пишешъ, абых ѳбычаи вынашол тоє битвы с [то]бою³¹⁸, теды не могу инакъшого, а звлаща иако в речи новои и мне ѳт тебе такъ прудко ѳзнаименои, теды на сеимъ до Варшавы, где || [арк. 109 зв.] и его королевскаа м[и]л[о]ст самъ быти рачит, едѣ, тамъ же и тебе з собою местце вынаидѣю, жебыс зо мною копиею ѳ голову не покутне, але перед маесътатомъ корола его м[и]л[о]сти, где на то всѣ ихъ м[и]л[о]сть п[а]н[о]ве рады и послы земьские смотрѣти будут, чинил.

ІАкожъ и час певныи складаю тебе ѳт зачатъ сеиму пришлого за тыжден, и иако то люди шляхетского народѣ ѳбычаемъ рыцерским на местцу пристоиномъ чинити звыкли. И будет ли ми са годило с тобою чинити, рад[о]³¹⁹ ѳчиню.

И естли бы з насъ которому Богъ зъвитезтва ѳзычилъ, тамъ же перь[ед]³²⁰ его королевскою м[и]л[о]стью ѳ голову позыскане приателемъ н[а]шимъ головщиzny ѳбъваруемъ. На што естли ест вола твоа || [арк. 109], даи ми знати через того жъ возного.

ІАнушь Угриновскии, власьнаа рука».

³¹⁸ Текст пошкоджений.

³¹⁹ Текст пошкоджений.

³²⁰ Текст пошкоджений.

ІАкож тот возный поменены Воитех ІАблоньскіи, ставши очевисто передо мною на враде, ку записованю до книгъ кгородскихъ луцкихъ вызналь тыми словы, ижъ, деи, «року тепер идѣчого тисеча патсотъ осмьдесать второго м[ѣ]с[я]ца и дня сегоднешнего, даты вышеи писанои, ѓ вольторокъ, маючи я при собе двохъ шлахтичовъ, ходилемъ *от* ихъ м[и]л[о]сти п[а]н[о]в[ъ], то *ест* *от* п[а]на Михаила ІАновича Загоровьского а п[а]на ІАнуша Угриновского, з двема цедѣлами до п[а]на Злобыи и до п[а]на Миколаа Гулевича, ѓ речъ меновите в тыхъ [це]дѣлахъ³²¹ ѓписаную, то *ест* ѓ *от*повед а ѓ вывабене на руку. Тогда пан Злоба и пан Миколаи || [арк. 110] Гулевичъ повѣдили передо мною, возным, ижъ, деи, «мы п[а]ну Загоровскому и п[а]ну Угриновскому за зле не маемъ, а ни имъ *от*поведаемъ³²², бо и мы, если переставаемъ с п[а]номъ Деманомъ Гулевичомъ, теды з нимъ переставаемъ іако зъ приателемъ, такъ же тежъ п[а]ну Загоровскому и п[а]ну Угриновскому волно пересътавати з Моньтолтомъ іако с приателемъ.

А іако єсмо до нихъ писали, абы ѓни з нами зараз ѓ голову ѓчинили тут ѓ Луцку, хотат ли нине або завтра, рады ѓчинимо.

А што до насъ пишут, абыхмо ехали до Варшавы, а тамъ ѓ голову передъ ѓбличностю его королевское м[и]л[о]сти чинили, теды и на то позволяемъ, и до Варшавы поедемъ, и за кривдѣ приатела н[а]шого з ними ѓчинимъ».

И просиль панъ Загоровскіи и панъ Угриновскіи, абы тоє было записано, што а до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 107–110.

№ 73

1582 р., квітня 1. Луцьк. — Скарга кн. Матіяша Воронецького на кн. Льва Воронецького, який, запросивши його з приятелями на учту, наказав своїм слугам і підданам бити гостей, в результаті чого дві особи були вбиті, інші — поранені

³²¹ Текст пошкоджений.

³²² Особи, що викликали на поєдинок, заперечують проти інтерпретації своїх дій як «одповіді», позаяк, за їхніми словами, одповідь передбачає існування ворожих стосунків між супротивниками. Натомість вони наголошують, що в основі між ними існують приятельські стосунки, до яких вони повернуться в разі полагодження ситуації без поєдинку. Це дозволяє аналізувати виклик в контексті лицарських ритуалів з'ясування стосунків, де діями керували не лише гнів чи інші емоції, а й необхідність відповідати очікуванням загалу, захищати честь — свою, родичів та приятелів.

Жалоба кн[я]зя Матуша Вороницкого на кн[я]зя Лва Вороницкого жъ

Рокъ 1582 м[ε]с[я]ца апрелла 1 дна

Писал и присылаь на врад кгородскии луцкии до мене, Воитеха Ветеского, на тот часъ будѣчого на мѣстѣ п[а]на Станислава Петровского, подстаростего луцког[о], ѿт его вельможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого кн[я]зьства Литовского, старосты луцкого, его м[и]л[о]сть кн[я]зь Матушь зѣ Збаража Вороницкии, жалоючи и ѡповѣдаючи тыми словы, ижъ, «дна ѡногдашнег[о], в року тепер идѣчом тисеча патьсот ѡсмыдесать второмъ м[ε]с[я]ца марца двадцать девятого дна ѡ четвергъ, братъ мои княз Левъ Вороницкии, ѡпросивши нас на ѡчту в домъ свои до Бабьего через пана Гакуба Велебновского, ротмистра его королевское м[и]л[о]сти, п[а]на Миколаа Гулевича, шурина моего, п[а]на Гана Наполского, яко люди безпечных, ѡбезпечивши нас почтивымъ словомъ своимъ³²³, тамъ же, кгда есмо в домъ приехали, сперьву был нам рад, честоваль насъ, а потомъ, кгда есмо, вжо подпивши, собе до дому моего Тристеня ехать хотѣли, кони слуги н[а]ши в рукахъ держали, кн[я]зь Левъ, ѡбезпечивши насъ покоемъ, а не маючи до нас жадное причины, ѡдно ѡмыслне, наполнившися воли и злого ѡмыслу своего, напервеи з росказанья его влосного слуга кн[я]зя Лвовъ Воитко Миколаевичъ, || [арк. 269 зв.] маючи короткую рѣчицѣ в рѣкавѣ кожѡха турецког[о], кгда ѡблапиль панъ Миколаа Гулевичъ кн[я]зя Лва, жекгнаючиса з ним, ѡн с тоѣ рѣчици короткоѣ ѡ ногу правую п[а]на Гулевича пострелиль. За тымъ заразом братъ мои кн[я]зь Левъ самъ заволаь квалту на слугъ своихъ и подданныхъ, абы з рѣчици на насъ стреляли.

Мы, видѣчи таковыи злыи ѡмысль его, до конѣи са ѡдали, хотѣчи з двора ѡждать, в том ч[а]сѣ кн[я]зь Левъ ворота ѡ дворе замкнуть казалъ, жесмо не могли ѡехати, а ѡ дворе ѡтаены были.

Уси подданные его сала³²⁴ Бабьего ѡ сто чоловѣка з рознымъ ѡрѡжьемъ, воине належачим, тамъ же, кром всеѣ боязни Божое и лютости хрестиянское, насъ самыхъ побили, постреляли, поранили и полупили, и

---

³²³ Те, що Лев Воронецький, запрошуючи в гості свого брата і його приятелів, запевняв їх своїм шляхетським словом у безпеці, вказує на існування між ними попередніх ворожих стосунків. Не міняє цього факту й те, що обіцянка Льва могла бути придумана скаржником для посилення вини супротивника. Карою господареві за насильство щодо гостя згідно з правом було ув'язнення на 12 тижнів, а також він мав сплатити відшкодування потерпілому (II ЛС, розд. 11, арт. 35).

³²⁴ Мало бути «села».

одного нашего ђчтывого човека шляхтича Андреѧ Еловича-Букоємь-ского ѡкрѣтне на смѣрть с полгаку кн[я]зь Левъ забиль и замордовалъ.

А до мене самого з ручьницъ, кгда єсми стоѧл посполу з слугою брата моего кн[я]зя Станислава Вороницкого Станиславомъ Прѣсмыцкимъ, стрелено, в томъ ч[а]се мене самог[о] хибили, а того Станислава Прѣсмыцкого подле мене застрелено и забито на смѣрть. А п[а]на Миколаѧ Гулевича и иньшихъ слугъ нашихъ побито, поранено и ѡкрѣтне помордовано и полупено, и шкоды немалые нам починено, с которыхъ ран не вѣдаю, если будѣтъ ли живи. А тѣло, трѣпѣ || [арк. 270] небожьчика Андреѧ Еловича-Букоємского, казавъши там же ѡ дворе своемъ ѡ Бабьемъ ѡ городню внести, а нас колко лѣдво живыхъ з двора прочъ выгналъ.

И просилъ его м[и]л[о]сть кн[я]зь Матушь Вороницкии, абы то было записано. А такъ ѧ тою жалобу и ѡповѣдане его до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 269–270.

№ 74

1582 р., квітня 4. Луцьк. — Зустрічна скарга кн. Льва Воронецького на Матіяша Воронецького про наїзд на його двір

Жалоба кн[я]зя Льва Вороницког[о]

Рокѡ 1582 м[ѣ]с[я]ца априла 4 дна

Пришедши на вѣрядъ кгородскии луцкии до мене, Воитеха Ветеского, будѣчого на мѣстцѣ пана Станислава Петровьского, подьстаростего луцького, ѡтъ его вельможное милости пана Алексѧндра Проньского, стольника Великого князьства Литовьского, старосты луцького, его милость князь Левъ зе Збаража Вороницкии, подьстаростии пиньскии, ѡповѣдаючи и жалуючи на его милость князя Матѣша Воро[ни]цького³²⁵ ѡ томъ, ижъ, деи, «его м[и]л[о]сть року теперъ идѣчого тисеча пятсотъ ѡсмьдесѧть второго м[ѣ]с[я]ца марьца двадцѧть девѧтого дна, наехавши моцно кгвалтомъ з воискомъ немалымъ || [арк. 286 зв.] конѣи ѡ шѣстьдесѧть зъ слугами, приательми и помочьниками своими, меновите з неѧкимъ паномъ Велѣбновскимъ, паномъ Миколаємъ Гулевичомъ, паномъ Напольскимъ и с паномъ Красовьскимъ, ѳрядьникомъ блѣдовьскимъ, и з нѣѧкимъ паномъ Васильемъ, и з ыными многими людьми и помочьниками своими до дѣвора моего Бабьего, тамъ же сѧ, деи, ѡ дѣворь мои ѡ ворота кгвалтовьне ѡламали. А ѧ, видѧчи неспособность свою напротивькѣ ихъ, мусель єсми с колькома слугъ своихъ до сѣнеи ку

³²⁵ Текст пошкоджений.

светѣлицы ѡстѣпити и въ томѣ домѣ заперься есъми. То пакѣ его милость кн[я]зь Матушѣ с помочъниками своими въ томѣ домѣ моемѣ добываль мя ѡ колько годинѣ, хотечи мене ѡ горѣло приправити, волаючи: «Бии, забии». И просиль сам князь Матушѣ слугѣ своихъ: «Дайте, деи, ми ѡгню, спалю его з домомѣ».

А кгда жѣ ѡжо ѡбачиль князь Матушѣ с тыми помочъниками своими, ижѣ мя в томѣ дому не былѣ, то пакѣ слугѣ моихъ, которыѣ ся зо мною до тог[о] домѣ не втиснули, ѡдног[о] ѡцтивог[о] шляхтича Ивана Кривецког[о] на смѣрть забили и тело неѣт ведома гдѣ подели, а другог[о] также ѡцтивого шляхтича Станислава Хрѣслицког[о], слуг[у] моег[о], шкодливе ранили черезѣ ѡко, што неѣт ведома, будѣт ли || [арк. 287] живѣ.

Такѣ тежѣ подданого моего Ермола Гавриловича зранили шкодливе, неѣт ведома, будѣт ли живѣ. А служебника его м[и]л[о]сти кн[я]з[я] Станислава зе Збаража Вороницког[о], брата моего, которыи при мене былѣ для ѡсветченъя того квалѣту, также ѡцтивыи шляхтич Станислав Прѣсмыцкии на смѣрть забить, которого мнѣ была дати рачила еѣ м[и]л[о]сть кн[я]г[и]ни Станиславоваа стороною без бытности пана мальжонѣка своего для ѡсвеченъя того квалѣтѣ, которогомѣ се сподевал ѡт кн[я]з[я] Матуша Вороницког[о]³²⁶.

А ижемѣ того квалтовного наехани на домѣ свои до врадѣ в[а]шеи м[и]л[о]сти заразомѣ не ѡтнес с тыхъ причинѣ, ижемѣ самѣ былѣ ѡт кн[я]з[я] Матуша Вороницког[о] и з слугами своими во дворе моемѣ Бабѣемѣ, почавши ѡт дна двадцать девятого м[ѣ]с[я]ца марта аж до сего часу, в облежѣню.

А иныхъ слугѣ своихъ, по дорогахъ пилнующи, абы з стороны моеѣ слуги мои до врадѣ з ѡповеданъемѣ не ехали, розослалѣ, росказѣючи слугамѣ своимѣ, абы хто бы ѡт мене ехати мелѣ, имали и до врадѣ не допускали.

Про то, ижемѣ теперѣ с того ѡблежѣнъя вышол, вашеи милости то все, яко са зо мною дѣяло, ѡстне ку ведомости, яко врадѣ, доношу и прошу, абы тоѣ ѡповеданъѣ мое было до книгѣ кгородскихъ луцкихъ записано».

Што на все, ку ведомости своѣи врадѣвои припустивъши, тоѣ ѡповеданъѣ || [арк. 287 зв.] его м[и]л[о]сти кн[я]з[я] Льва Вороницког[о] до книгѣ кгородскихъ луцкихъ записати казалѣ.

ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 286–287 зв.

---

³²⁶ Присутність у дворі кн. Льва осіб, запрошених як свідків на випадок очікуваного нападу, засвідчує, що конфлікт між братами увійшов у гостру стадію.

№ 75

1582 р., квітня 24. Луцьк. — Скарга Богдана Дрозденського на Михайла Дрозденського, який погрожував розправою йому та його слугам і підданам; свою «одповідь» кривдник обіцяв засвідчити у суді

Справа пана Богдана Дрозденського

Рокъ 1582 м[є]с[я]ца марьца 24 дня

Присылал на вриад кгородскии луцкии до мене, Воитеха Ветєского, на тот час будѣчого на местцѣ пана Станислава Петровског[о], подстаростего луцкого, ѿт его велможное м[и]л[о]сти пана Александра Пронского, столника || [арк. 250 зв.] Великого князства Литовского, старосты луцкого, пан Богдан Дрозденскии, жалуючи и ѿповедаючи на пана Михаила Михайловича Дрозденского, братанича своего, ѿ том, иж, деи, «ѿн року ѿсмдєсат второго м[є]с[я]ца марьца двадцат первого дня в середѣ, не маючи до мене жадное sprawy и потребности, наполнившися своволное мысли своеє, пришедши до мене в домъ моцно кгвалтом, не мовячы зо мною розмовы ѿцтвое, иако на ѿцтввых людєи пристоить, ѿдно заразъ почал на мене фѣкати и словы неѿцтввыми, славе моеи доткливыми, соромотити, и порывалсе на мене до меча, хотєчи мене бити³²⁷.

И ещє на том мало маючи, же мя в доме моемъ хотєл бити, алє ещє ѿтповед и пофалку на здоровє мое, также и подданных моихъ, ѿчинил и повєдил, иж, деи, “то и на вриадє тобѣ тую пофалкѣ мою визнаю, иж тебе бит будѣ, або и забю”. Такъ же, деи, слуг и подданных моихъ гонит, бьєт и мордѣт, и ещє слугам и подданным моим ѿтповедає, хотєчи их бити и забити».

И просил пан Богдан Дрозденскии, абы таа жалоба и ѿповеданє его до книг кгородских луцких было записано, што а записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 250–250 зв.

№ 76

1582 р., травня 18. Луцьк. — Скарга Ганни Янової Добринської на Андрія Добринського, який, передаючи їй за умовами приятельської угоди частину маєтку Хрінів, винищив плодові дерева й ужив чарів

Справа п[а]не Яновоє Добринское на п[а]на Андрина Добринского

---

³²⁷ Заява про те, що супротивник, не заводячи пристойної розмови, одразу вдався до лайки і погроз, належить до часто вживаних у скаргах формул, що вказувала на відсутність між контрагентами видимої ворожості, відповідно, підступність нападника та готовність пустити в хід зброю.

Року 1582 м[є]с[я]ца маа 18 дна

Пришеди на врадъ кгородскии луцкии перед мене, Воитеха Ветевского, бѣдѣчого на мѣстѣ пана Станислава Петровского, подстаростего луцкого, *от* его велможное м[и]л[о]сти пана Александра Пронског[о], столника Великого князства Литовского, старосты луцкого, панъ Крыштофъ Добринскии жаловаль и ѡповедалъ именемъ п[а]нѣе Яановое Добринское Ганъны з Мѣрина, матки своее, на п[а]на Андрея Кубовича Добринского тыми словы, *иж*, *деи*, «ведле постановеня и ѡгоды приател||ское [арк. 438 зв.] с панею маткою моею панъ Андреи Добринскии мель, *деи*, панеи матце моеи поступить часть во именью Хреновскомъ зо всими пожитками, такъ и дворъ зо всимъ на все року теперешнего ѡсмдѣсатъ второго м[є]с[я]ца апрѣла двадцат пятого дня. Нижли, *деи*, панъ Андреи Добринскии на тотъ рокъ двадцат пятого дня м[є]с[я]ца апрѣла того именья части Хреновское не поступиль.

Ино, *деи*, п[а]ни matka моя, заховываючися водле постановенья приателского с паномъ Андреемъ Добринским, посылала мене з вознымъ и з шляхтою людми добрыми на ѡвязанѣ в тоѣ именье *част* Хреновскую. Ино, *деи*, єсмо самого пана Добринского, не ани малжонки его, не застали, ѡдно вриадника тамошнег[о], тѣды ся, заховѣючися водле того постановенья, ѡвезался єсми в тую *част* Хреновскую и в держанье на пани матку мою взял, которого намъ ѡвязанья никто не забороняль. Нижли, *деи*, єсмо такъ, яко с пани маткою моею панъ Добринскии постановиль, в дворе ничего не знашли, алѣ, *деи*, еще плоты и ѡгорожи поѡпаливаль. Также в садѣ дерево, яблони, грѣши и иншее потребное повыкоповаль, порѣбал и попсоваль. Также якимис чарами || [арк. 439] росоломъ якъ двор, такъ и дерево в садѣ, поѡбливаль и шкодѣ немалу починиль»³²⁸.

А так на тую жалобу и ѡповѣданѣ его до книг кгородскихъ лѣцких записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 438–439.

---

³²⁸ Полагодження конфлікту приятельською угодою не гарантувало реального замирення. В даному разі навіть дотримання домовленостей і передача маєтку не ставила крапку в конфлікті, про що свідчило попереднє винищення в ньому майна. Зокрема, слова скаржника про використання чарів супротивником не залишає сумніву в ескалації ворожості.

1582 р., червня 7. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського, який ображає його дружину княжну Василису Ружинську, чинить кривди підданим і погрожує мститися³²⁹

Лѣта Божого нароженіа 1582 м[є]с[я]ца іюніа сѣмого дня

На рочках кгородских володимѣрских, того ж м[є]с[я]ца, дати вѣрху писаное, припалых, шляхетных пан Деміан Мокренский, возных земский повету Володимѣрского, з малжонкою своею п[а]нею Василисою || [арк. 241 зв.] Василѣвною Рѣжинского на п[а]на Станислава Молинског[о] и малжонку его плачливѣ жаловал и ѡповедал, иж, деи, «мы року теперѣшнего тисеча пятсот ѡсмѣдсѣат второго м[є]с[я]ца маѣа второго дня листомъ кн[я]жати его м[и]л[о]сти Костентина Костентиновича Острозского, краичого Великого князства Литовского, старосты володимѣрского, заручныхъ под патмасты копами грошей ѡ непрезпечность здоровья своего и жоны своей через возного поветового п[а]на Михаила Голуба-Сердиатицкого пана Станислава Моленского и малжонку его ѡбнес и заложил, абыхмо ѡт них покои мети и здоровья своего презпечни быти могли.

И пан Моленский, м[и]л[о]стивые п[а]н[о]вѣ, пороздмѣвшися з малжонкою своею, не дбаючи ѡ лист вриадовыхъ закладныхъ, и через тую зарѣку жону мою словы невцтивыми зсоромотил, ѡтповедь и похвалки на здоровѣе еи вчинил, мовечи тыми словы: «Малпо, курво, забивши пса встеклого и вынавши з него плюци, бѣдѣ тебе по губамъ бити, и нашмаровавши тебе, малпо, губы, и тебе их ѡ горло вбью, бо, деи, еси ѡт мене иншого караніа не годна, толко то тебе певне ѡт мене поткает, же тебе плюцами бити бѣдѣ³³⁰».

К тому теж ѡповедаемъ и жалуем в[а]шей м[и]л[о]сти, иж в небытности моеи в дому моемъ в Роговичох рокѣ теперѣшнего жѣ ѡсмѣдсѣат второго м[є]с[я]ца теперѣшнег[о] іюніа первого дня жона моя Василиса Василѣвна Рѣжинского шла з дому своего до двора его м[и]л[о]сти п[а]на Федора Боговитина Козирадского через село до сестричныхъ своихъ, дочки п[а]на Боговитиновы, до панны Олександры, ино пан Станислав Моленский з волею, ведомостю и направою малжонки своей п[а]неѣ Мари, наполнившися воли своей, а праве ѡмыслне засѣдши

³²⁹ Див. попередню справу № 51.

³³⁰ Контакт особи із псом як символом злих сил означав її зганьблення, тож погроза бити собачими легенями, що інколи трапляється серед скарг, означала збезчещення жертви.

дорогу и перенемъши жону мою на доброволнои дорозе на длицы ѿ селе Роговицкомъ, маючи в одной руке кордъ, а в другой кии, и за нею гониль, хотечи ей ѿ какю легкость або ѿ горло приправити, алиж ледве втекла до двора пана Боговитинова, и словы невчтивыми, доброй славе ей образливими, ей соромотил, мовечи: «Курво, малпо, машкаро», и менил ей быти дочкою неакогос Костюка, а не Рѣжинского дому, чого, м[и]л[о]стивый п[а]н[о]вѣ, жона моя до себе не чуєт, але єст ѿчтывого ложа кн[я]з[я] Василя Рѣжинского и з матки ѿчтывой дочка.

КѸ тому теж жалуеть и ѿповедаемъ в[а]шеи м[и]л[о]сти, иж року теперешнего жъ ѿсмыдесят второго м[ε]с[я]ца июня второго дня, в небытности моеи в дому моемъ, жона моя Василиса вышла была тог[о] дня з дому своего на село перед ворота, ино, м[и]л[о]стивые п[а]н[о]вѣ, || [арк. 242] неакиишь Ленчинский, которому имени хрыщеного не ведаемъ, толко ѿсобу его знаем, которые при пану Станиславу Моленском и при малжонце его в дому их, не ведаем якимъ ѿбычаем, если же за брата або за приателю, або пак за слугѸ в них перемешкиваеть³³¹, ино, м[и]л[о]стивые п[а]н[о]вѣ, тот Ленчинский, вышедши з двора их роговицкого, ведаем то гараздъ, иж за власным розказанем и направою их, п[а]на Моленского и малжонки его, бо ся ѿни вприиме на то всадили и безпрестани стареютца ѿ здоровье н[а]ше, так же тот Ленчинский, наполнившися злого ѿмыслу своего, тылкомъ, поза кропивию нахилаючися и доставши сабли, до жоны моеи скочил, хотечи ей забити, али жъ з с[т]ороны³³² невесты селские ей ѿстерegli и крикнули на жону мою. А она, ѿбачивши тог[о] Ленчинского, бегучого к себе з саблею голою, и ледве втекла до двора своего, а ѿн за нею гонил аж до воротъ наших з голою саблею, и похвалку вчинил на жону мою, мовечи: “Забю тебе, злая невесто, за брата своег[о], за п[а]на Моленского”.

И вже теж по заложению их листом вриадовымъ зарѣчным м[ε]с[я]ца мая второго дня на длицы пограбил пан Моленский ѿвцѸ нашу власную и систрын и тепер ей в себе маєт. Подданому нашему Миките Донцевичу на длицы перед ворота своими власными руками двое свинеи побил и поздыхали, а на домъ подданог[о] нашего Дмитрика подвакרותь кгвалтомъ з слугами своими перед собою [находил], перед домомъ его плот порубати казал и рубаючи мовил: “Рѣбаите тот плот того пса старого и той мальпы, нехай, деи, приидѸт и ѿборонят”.

---

³³¹ Перебування в домі родичів чи приятелів, інколи й сторонніх осіб, було цілком звичним, а часто й тривалим, що пов'язувалося з гостинністю як ознакою шляхетської культури.

³³² Слово пошкоджене.

҃Ако ж тот Дмитрои, подданыи наши, з жоною, з дѣтми втек с тог[о] перестрахѸ проч, а подданого нашего Мартина Крѣчка *первеи* веприя четвертака, а подданого нашего Гарасима Нитиловича свиню з дѣветеры порослаты своими руками кордомъ россекал; межи псуеть и кгрѣнты наши посегаеть, а *все* на шарпанину гонить, хотечи нас, до себе выбавивши, ѿ *легкост* або ѿ горло приправити.

҃Акож теж и тепер тут в замочкѸ владыки его м[и]л[о]сти м[ε]с[я]ца теперешнего июня четвертого дня п[а]ни Станиславоваа Моленская далася слышати, ѿбещючи копу грошеи дати, хѣто бы мене забил або бородѸ врезал³³³. А кгда ж сѧ, наши м[и]л[о]ст[и]вые п[а]н[о]ве, || [арк. 242 зв.] беспрестани таковыи кривды, ѿдповеди и похвалки *от* них деють, мы с тых причин *от* п[а]на Моленского, приателеи и слѣгъ их, непрезпѣчни есмо здоровья своего, так вден, *яко* и вночи, *яко* в дому, так и в дорозе, и где колвек. М[и]л[о]стивыи п[а]н[о]ве, на которомъ *местцѸ* которое з нас *будет* забито, замордовано або ѿ *легкост* приправено, и на маѣтности вшкожено, то ни *от* ког[о], толко за причиною и направою п[а]на Моленског[о] и малжонки ег[о]. Так же теж и ставу н[а]шому посполитому роговицкому челпадники по водѸ и платѧ прати с трудностю маем послати. И на многих *местцах* даютьца слышати, же сѧ старают ѿ здорове н[а]ше³³⁴, чого мы себе *легце* покладат не можем».

И просил пан Мокрѣнский з малжонкою своею, абыхмо тое ѿповѣдане и жалобу их до книг кгородских записати казали, а на тую их потребу возного придали, ино *иж* на тот час при вриадѣ возног[о] не было, мы квит до возного, абы на тую потребу их ехал, имъ дали, а тое ѿповѣдане и жалобу их до книг кгородских записати велѣли.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 241–242 зв.

№ 78

1582 р., липня 13. Луцьк. — Скарга Григорія Посника-Івачковського на Андрія Кузьминського, який прислав до нього Федора, слугу Яна Оборського, з вимогою вирішити земельний конфлікт через приятельське єднання, погрожуючи в разі відмови заподіяти шкоду

Ѣповѣданѣ пана Григорія Посника на пахолика пана ҃Ана Ѣборского
РокѸ 1582 м[ε]с[я]ца июля 13 дня

³³³ Вбити або відрізати бороду, тобто заподіяти велику образу для честі.

³³⁴ Молинський з дружиною оголошували про помсту супротивникам по різних місцях.

Пришедши на вриад г[оспо]д[а]рьскии луцкии передь мене, Фалелѣя Бережецкого, на тот час будѣчого на местѣ п[а]на Станислава Петровского, подстаростего луцкого, земенин г[оспо]д[а]рьскии повѣтѣ Луцкого пан Григорей Посник-Ивачковскии жаловал и ѡповедал тыми словы, иж, деи, «сего дня в сѣботу м[ε]с[я]ца июля третегонадцат дня року теперешнего ѡсmdесять второго, будучи мнѣ в Луцку перед домом пана Еска Щочинымъ на ѡлицы, а на тот час при мнѣ был пан Андреи Хреновскии, возныи повѣту Луцкого, и иншихъ людеи добрыхъ немало, пан Григорей Дедеркаль а пан Ян Яρμοлинскии, то пакъ пришедши неиакиисъ Федор, пахолокъ п[а]на Яна Ѡборского, мовил до мене тыми словы, иж, деи, «панѣ Посникѣ! Прислал до тебе мене Андреи Кѣзминскии и казал тебе || [арк. 703] мнѣ тыми словы мовити: “Што волишь, чи здоровѣ чи землю? Если волиши здоровѣ, едѣнаися зо мною, а если не едѣнаешъ, певне здорова мѣти не будешъ и его не мешкаючи позбѣдешъ”».

Яко ж и возныи повету Луцкого Андреи Хреновскии, тут же пришедши на вриад перед мене, Фалелия Бережецкого, тыми словы сознал, иж, деи, «коли єсми был с п[а]ном Посником ѣ Луцку на ѡлицы перед домом пана Яска Щочина, в розмовѣ мовечи з собою слова тыѣ товарыскиѣ, которыѣ намъ приналежали, а на тот час з нами был пан Григорей Дедеркаль а пан Яρμοлинскии, пришедши до насъ пахолокъ, которыи сѣ мениль быти слугою п[а]на Яна Ѡборског[о], ниакии именѣм Федоръ, которыи себе прозвиска быти не менил, повѣдил до п[а]на Посника тыми словы, иж, деи, «панѣ Поснику! || Прислал || [арк. 703 зв.] мене до тебе Андреи Кузминскии и казал тебе тыми словы мовити: “Што волиши, чи здоровѣ чи ли пакъ землю? Если волишь здоровѣ, тогды сѣ зо мною едѣнаи, а если зо мною едѣнатсѣ не бѣдѣи, певне здорова позбѣдѣи”».

И просил пан Посник, абы яко таа жалоба и ѡповеданѣ ег[о], так тежъ и тоѣ ѡчевистое возного сознанѣ, до книг кгородскихъ луцкихъ записано было. А так ѣа яко жалобѣ пана Григоревѣ Посниковѣ, так тежъ и ѡчевистое возного сознанѣ, до книг кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 702 зв.–703 зв.

№ 79

1582 р., липня 13. Луцьк. — Скарга Олехна Пилецького, служебника Михайла Вильгорського, на Федора Хом'яка, який безпідставно його ображав, звинувачуючи у нешляхетстві; визнання двох шляхтичів про те, що вони знають оскарженого як особу шляхетського стану

Ѡповеданѣ служебника п[а]на Михаила Вильгорського

Року 1582 м[є]с[я]ца иула 13 дня

Пришедши на вриад г[оспо]д[а]рьскии кгородскии луцкии перед мене, Фалелѣя Бережецкого, на тот чась будѣчого на мѣстѣ п[а]на Станислава Петровского, подстаросте[о] луцкого, ѿт его велможное м[и]л[о]сти п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовского, старосты луцкого, служебникъ п[а]на Михаила Вилгорьского на име **Олехно Пилецкии** и словне передо мною ѿбтежливе жаловал на п[а]на Федора Хомака, што, деи, «пан Хомакъ, не вем зъ якии вазни и нехѣти своєї, кромь каждой причины, наганал ми на вчтивость мою и менил мя быт якобых а не был вчтивым шляхтичом. И не хотячи я в том быти так дольго, абых в людеи вчтивых за таково[о] роздман не был³³⁵, але того панѣ Хомакѣ справити хочу, ставлю перед вашею милостю ѿсобъ певных, людеи шляхтичов вчтивыхъ, || [арк. 707 зв.] которые мя знают, в дому моем бывалых, такъ и рожаи мои знаютъ».

ІАкожь стоячи тут же на вриадѣ, земенин короля е[о] м[и]л[о]сти пань Михаило Сербин-Кобецкии сознал передо мною тыми словы, ижь, деи, «я то перед в[а]шею м[и]л[о]стью сознавам, же тотъ пан **Олехно Пилецкии** есть вчтивый шляхтич с поветѣ Мстиславского, которо[го] я знамъ, и ест ми приателем повинным».

А зараз, тут же стоячи, дрѣгиии шляхтичъ вчтивый, земенин г[оспо]д[а]рьскии пан Василеи Киверецкии, созналъ тыми словы, ижь, деи, «я, будѣчи на службѣ его королевское м[и]л[о]сти, беручи п[є]н[є]зи жолнирские и маючи приставство в том поветѣ Мстиславском, ѿтколь тот истый чоловѣкъ добрый быти ся менить **Олехно Пилецкии**, тѣдым в домѣ повинныхъ приател его пановъ Судовских бывал и тогом сведом, што пан Пилецкии есть вчтивый шляхтич»³³⁶.

О што мене пан **Олехно** || [арк. 708] Пилецкии просил яко вриадѣ, абых тоѣ сведецтво тыхъ ѿсобъ звышъ мененыхъ записати казал.

Михаило Сербинъ Кобецкии, рѣка власна.

Василеи Киверецкии, рука власная.

А так я тоѣ сознание верхъ помененыхъ ѿсобъ до книг кгородскихъ записат казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 707–708.

---

³³⁵ Якщо особа не відповідала на образу, в очах загалу це суттєво підважувало її честь, а відмова реагувати на обвинувачення в нешляхетстві могла сприйматися як ознака правдивості заяви.

³³⁶ Згідно зі статутною нормою (II ЛС, розд. 3, арт. 16) доведення шляхетства мало відбуватися через свідчення двох осіб з роду батька і двох з роду матері, в даному ж випадку двоє шляхтичів лише заявили, що знають оскаржену особу як шляхтича.

№ 80

1582 р., жовтня 1. Луцьк. — Визнання Михайла Росальського про приятельське полагодження стосунків зі своїм сестринцем Василем, який не допустив провадження справи в суді й погодився відсидіти 12 тижнів у замку за поранення дядька

Лѣт[а] Божого нароженѧ тисеча патсотъ осмьдесѧть второго мѣсеца октѣбра першого дня

Передо мною, Федоромъ Курцевичомъ, подстаростимъ володимѣрскимъ на врадѣ кгородскомъ, пришедши ѡчевисто, пан Михаило Росалский ѡповедал, што ж, деи, «позвал есми был сестренца своего пана Василья Ивановича позвы кгородскими ѡ збитѣ и зранѣньѣ свое на рочки прошлые в року осмдесѧт второмъ м[ѣ]с[я]ца августа тридцатого, нижли сестрѣнецъ мой панъ Василѣи за тыми позвы, зо мною не вступаючи в право, через возного пана Голуба подвакротъ просил и через приатели, абых до права не шол, а даючисѧ в том виннимъ, подналсѧ седѣти в замку ѡ Володимери дванадцѧть недель, не сходѧчи зъ замку ни пади. А естли бы тому досыт не вчинил, дванадцѧти недель сполна не высѣдил або зъ замку на кганокъ або на мост выходити мѣл, а переведено бы то на него, тогды мне сестрѣнецъ пан Василѣи маѣт заплатити сто золотыхъ [з]а³³⁷ шкоды, наклады, а на замокъ володимѣрский другую сто золотыхъ платити маѣт, и заплативши тую зарѣкѣ всю сполна, пред са маѣт другую недел дванадцѧть седити. И маѣт до замку приити седити м[ѣ]с[я]ца октѣбра першого ѡ понеделокъ на ден Покровы светое».

И просил, абы то было до книг кгородскихъ записано. Ёѧ то записати велель.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 456.

№ 81

1583 р., травня 19. Володимир. — Визнання Лазаря Іваницького про те, що за ініціативою приятелів судову справу з Кириком Дривинським, яку Іваницький розпочав задля захисту своєї честі, підваженої звинуваченням у провокуванні до вбивства, вдалося поладити поза судом; акт містить текст угоди

Того ж м[ѣ]с[я]ца маѧ 19 дня

На рочкахъ кгородскихъ володимѣрскихъ, дня нинѣшнѣг[о] в четвѣргъ припалыхъ и судовьнѣ ѡтправовати зачатыхъ, перед нами, Александромъ

---

³³⁷ Текст пошкоджений.

Курцевичомъ, подстаростимъ, а Ивановъ Обухомъ, на тот час от п[а]на Лазара Иваницкого, суди кгородского володимерского, на местцѣ его м[и]л[о]сти засажонымъ, ставши очевисто ѿ судѣ, его м[и]л[о]сти панъ суди кгородский володимерский панъ Лазоръ Иваницкий доброволне созналъ, ижъ што былъ позвалъ позвы кгородскими на рочки кгородские володимерские теперешние его м[и]л[о]сти п[а]на Кирика Юнковича Древинского ѿ объвиненѣ и объжалованѣ на враде через пана Древинского его милости п[а]на Иваницкого ѿ замордованѣ сына пана Древинского небожчика пана Павла, хотечи за тымъ позванемъ невинность свою показати, ино ижъ их милости панове приателѣ их милости сполные, в то се вложивши, их м[и]л[о]сти погодили и поедънали, для чого вжо его м[и]л[о]сти пан судья кгородский володимерский тот позов и ѿвѣс поступокъ правный || [арк. 120] вечными часы в нивечъ обѣрнул и скасовал, и ѿморил. К томѣ што пан Ян Гоголевский ѿ зраненѣ свое небожчика п[а]на Павла Древинского былъ обвинуилъ, теды за тою жъ ѿгодою ѿ то все пан Ян Гоголевский вечне молчати маеть. А где бы ѿ то п[а]на Кирика Древинского або дети и потомки его м[и]л[о]сти позывати и трудность задавати мели, от того всего панъ Лазоръ Иваницкий пана Кирика в каждого права заступовати маеть. На што ѿособливыи лист под печатю и с подписью руки своеи и под печатми людеи добрых панъ Лазоръ Иваницкий его м[и]л[о]сти п[а]ну Кирику Древинскому под зарѣками и обовязками, в немъ ѿписаными, дал и перед нами его ѿ судѣ покладал и просил, абы до книгъ кгородскихъ володимерскихъ записан был.

Мы яко ѿстное сознанѣ его м[и]л[о]сти, так и тот листъ, перед нами ѿ судѣ покладаныи, до книгъ кгородскихъ володимерскихъ записати казали, которыи слово до слова такъ са в себе маеть:

«Я, Лазаръ Иваницкий, суди кгородский володимерский, чиню явно и признаю тымъ моимъ листомъ каждому, кому бы ѿ томъ была потреба вѣдати, ижъ што позвалъ есми былъ на роки теперешние кгородские володимерские, которые припадали в року теперешнемъ тисеча пятсотъ ѿсмыдесатъ третемъ м[е]с[я]ца маа девятигонадцатъ дня, его милость пана Кирика Юнковича Древинского ѿ томъ, ижъ панъ Кирикъ Древинский обвинуилъ и на враде кгородскомъ володимерскомъ объжаловалъ был, якобыхъ на в року прошломъ тисеча пятсотъ ѿсмыдесатъ второмъ м[е]с[я]ца августа пятгонадцатъ дня на сына его милости небожчика п[а]на Павла шурина своего Яна Гоголевско[о] направити и самъ его в рѣкахъ слугъ своихъ зранити и мордовати, и некоторые речи ѿ него побрати або злѣпити мел, яко ѿ томъ в жалобе и ѿповеданю его м[и]л[о]сти п[а]на Древинского достаточне ѿписано и доложено есть. А ижъ а, чуючиса быт невинен, и будѣчи жалостенъ такового обжалована

от п[а]на Древинского, позвалом былъ п[а]на Кирика Юнковича Древинского на роки вышеи помененные, хотечи невинность свою показати³³⁸, ино их м[и]л[о]ст п[а]н[о]ве приателѣ н[а]ши, сполечне || [арк. 120 зв.] в тоє са вложивши, насъ погодили и поєднали. Гако жъ я вже тотъ позовъ свои и двесь поступокъ правныи, которыи належалъ тои справе ку выводу невинности моеє, яко оповеданнья и выписы вриадовые, в нивечъ оборочаю, ихъ вечными часы касую и ѓморяю под таковымъ способомъ: где быхъ тую справу взновилъ я самъ, жона, потомки и приателе мои и с пото нову ѓживати хотели, а знову або за тымъ же позвомъ пану Древинскому хотечи трудность задати, того позву попирати албо ѿ выводу невинности моеє позывал, тогды будѣ повиненъ заплатити зарѣки на г[о]с[по]д[а]ра короля его м[и]л[ост] чотыриста копъ гр[о]шеи, а на п[а]на Кирика Древинского другѣю чотыриста копъ гр[о]шеи литовскихъ, ѿ которыи закладъ даю волность п[а]ну Древинскому себе самого, жонѣ и дети мои позвати до которого колвекъ поветѣ воеводстве Волинскомъ судѣ и права рокомъ завитымъ. А тотъ сѣд, до которого будѣ позванъ, тыє заруки маєтъ всказати на всѣхъ добрахъ и маєтностяхъ моихъ, где жъ колвекъ будѣчихъ, и заразомъ ѿтправу ѓчинити, не пущаючи мене на жадьную апелляцию и зволюку.

Што ся тежъ дотычетъ зранєня п[а]на Яна Гоголевского, шѣрина моего, ѿ которое ѿнъ былъ небожчика п[а]на Павла Древинского ѿвинил и ѿбжаловал, ѿ тоє зранєнє свое панъ Янъ Гоголевский вєчнє молчати маєтъ³³⁹.

А где бы ѿ то п[а]на Кирика Древинского або дети и потомки и приатели близкие его позвати и трудность задавати мели, я п[а]на Кирика Древинского в томъ ѣ кождо[о] права заступовати маю³⁴⁰.

А естли быхъ заступовати не хотель, тогды повиненъ буду заплатити заруки вышеи помененные и всѣ ѿбовязки, в томъ листе моемъ ѿписаные, полнити и ихъ выконывати, шкоды и наклады на речєньє слова его

---

³³⁸ У відповідь на оскарження в убивстві Лазар Іваницький розпочав справу проти скаржника про образу честі для очищення свого імені.

³³⁹ Схоже, що попередньо Павло Древинський поранив Яна Гоголевського, тож смерть Павла могла бути результатом (не конче очікуваним) бійки як одного із етапів давнішого конфлікту.

³⁴⁰ Схоже, що у сутичці з небіжчиком Павлом Древинським Ян Гоголевський був поранений, про що він позивав Кирика Древинського до суду. Тож надалі за умовами приятельського єднання Гоголевський зобов'язувався більше до суду не звертатися, а у випадку порушення домовленостей ним чи його спадкоємцями Древинських у суді мав заступити Іваницький.

милости п[а]на Дрєвинского, кромь вшєлакого доводу, платити буду повинєнь.

И на то єсми п[а]ну Кирику Дрєвинском³⁴¹ даль єсєь мои листь з моєю печатью и с подписомь руки моєє, до которого за ѡчевистою а ѡсною прозбою моєю, будучы того добре сведоми, печати свои приложити рачили ихъ м[и]л[ост] || [арк. 121] панове:

пан Фєдорь Загоровскии,
пань Ивань Лаховскии,
пань Ивань ІАковицкии и
пань Станиславь Ворискии.

Писань у Володимери року ѡт нароженьа Исуса Хрыста, сына Божого, тисєча пачсот ѡсмьдєсать третєго м[є]с[я]ца маа девятогондцат дна.

Лазарь Иваницкии, судя кгородскии володимерьскии, рукою властною».

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 16, арк. 119 зв.–121.

№ 82

1583 р., травня 19. Володимир. — Визнання Кирика Дривинського, що він звільняє Лазаря Іваницького і його шваг्रा Яна Гоголевського від обвинувачень в убивстві свого сина Павла без будь-яких матеріальних претензій; подається акт угоди

Того ж м[є]с[я]ца маа 19 дна

На рочках кгородских володимерьских дна нинєшнего в четвєргь припалыхъ и судовне ѡтправовати зачатых, перед нами, Александромь Курьцєвичомь, подстаростимь, а Иваном Ѡбухомь, на тот час ѡт п[а]на Лазара Иваницкого, суди кгородского володимерьского, на мєстцу єго милости засажонимь, ставши ѡчевисто ѡ судѡ, єго м[и]л[ост] п[а]нъ Кирикь Дрєвинскии доброволне созьналь, иж што былъ ѡбъвинилъ и ѡбжаловаль ѡ забитьє сына своего небожьчика пана Павла єго милость пана Лазара Иваницкого, судю кгородского володимерьског[о], и шурина єго пана ІАна Гоголевского, ино с померкована приятельского ѡт ѡного ѡбъжалована како п[а]на Лазара Иваницького, такъ и шурина єго м[и]л[ост]и пана ІАна Гоголевского, єго м[и]л[ост] пань Кирикь Дрєвинскии волныхъ ѡчинил и ѡныє позвы и ѡвєсь поступокъ правными скасовал и ѡморил вечными часы, такъ иж ѡ голову сына своего п[а]ну Лазару Иваницькому, мальжонце и потомкомь єго м[и]л[ост]и, такъ тежъ

---

³⁴¹ Слово над рядком

и п[а]ну ІАну Гоголевскому николи и нигдѣ жадное трудности чинити не маѣт под закладом чотырмасты копами грошеи литовськихъ. На што особливый лист свои с печатю и с подписом рѣки своеѣ и теж под печатми людеи добрых с певными варунки его м[и]л[ост] пан Дрѣвинский от себе дал и тот лист перед нами ѓ судѣ покладал и просил, абы был до книгъ кгородскихъ вписанъ.

Мы яко тоѣ ѣстное сознаныѣ его милости, такъ и тотъ листъ, || [арк. 121 зв.] перед нами ѓ судѣ покладаныи, до книгъ кгородскихъ володимѣрскихъ записати есмо казали, которыи слово до слова такъ са в себе маѣтъ:

«ІА, Кирикъ Дрѣвинский, чиню явно и визнаваю симъ моимъ листомъ, иж штом был обвинил и обжаловал п[а]на Лазара Иваницького, судю кгородског[о] володимѣрского, ѿ забите сына моего небожчика Павла з шуриномъ его п[а]номъ ІАномъ Гоголевскимъ. Ино а с померкована и выналазку приателского пана Лазара Иваницького, такъ же и пана ІАна Гоголевского. от ѿного обжалована волных чиню, ѿповедана, поволана, ѿсветчена и вси поступки правныѣ касую и ѿмораю вечными часы. Такъ иж ѿ голову сына моего небожчика Павла на самъ п[а]ну Лазару Иваницькому, мальжонце, детем и потомкомъ его, такъ тежъ и п[а]ну ІАну Гоголевскомѣ, николи и нигдѣ жадное трудности чинити и задавати не маю. Такъ же жона, дети и потомки мои не мають под закладомъ на сторону, которои бы са в том якаа трудность дѣлала, чотырмасты копами гр[о]шеи литовскихъ, ѿ которыи будѣчи позванъ, або жона, дети и потомки мои позвани до якого колвекъ права и суду кгородского або земьского володимѣрского, тогды за першимъ позвомъ на першом року яко на завитом, ничим року и позву не збиваючи и не закладаючиса жадными причинами правными и неправными, стати и ѿныи закладъ, ничимъ са не вымовлаючи, платити повинен будѣ, жона, дети и потомки мои повинни будут. А по заплаченю закладѣ пред са сѣс лист запис мои завжды при зѣполнои моцы вѣчне дѣржанъ и захован быти маѣтъ.

И на том дал его м[и]л[ост] п[а]ну Лазару Иваницькому, суди кгородскому володимѣрскому, и п[а]ну ІАну Гоголевскому сѣс мои листъ з моею печатю и с подписомъ руки моеѣ властное. При чомъ были и того добре сведоми и за ѿчевистою и ѣстною прозбою моею печати свои приложити || [арк. 122] и сѣму моему листу рачили их м[и]л[ост] п[а]нове а приателѣ мои:

пан Иван Лаховский,

пан Воитехъ Витвинский, земенин повѣту Бузского,

пан Станиславъ Вориский а

п[а]нъ Иван ІАковицкии.

Писан ѝ Володимери лета Божого нароженіа тисеча пѣтсот ѡсмь-
десѣт третего м[ѣ]с[я]ца маѣ дѣвѣнагонадцѣт днѣа.

Кирикъ Дрѣвинскии рукою властною».

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 121–122.

№ 83

1583 р., травня 20. Володимир. — Заява Андрія Олізаровського через
свого слугу про недотримання Жданом Білостоцьким умов приятельської
угоди — добровільно «сісти» в замку зі слугою

Лѣт[а] Бож[ого] нарож[еня] 1583 м[ѣ]с[я]ца маѣ 20 днѣа

На рочках кгородских володимѣрскихъ, днѣа вчораинего в четвѣргъ
того ж м[ѣ]с[я]ца маѣ дѣвѣнагонадцѣт припалых и судовне ѡтправовати
зачатых, передъ нами, Александромъ Курцевичомъ, подстаростимъ, а
Лазаромъ Иваницьким, судею, вриадники кгородскими володимѣрскими,
ставши ѡчевисто ѝ судѣ, служебникъ п[а]на Андрѣа Олизаровского,
земенина повету Луцкого, Антонъ Иловкович ѡповѣдаль именемъ пана
своего за листомъ, до врадѣ писанымъ, иж деи, што с певных причинъ з
ѣгоды и вынаидена приателского и за доброволнымъ ѡписомъ своимъ
пан Ждан Белостоцкии на дѣнь першии рочков теперешних сѣсти и чотыри
недѣли седѣти мел, а слуги его два Ивашко Сѣневич а Сѣнко Тишковичъ
такъже, деи, на першии дѣнь рочковъ теперешних в брамѣ замковой
година на дѣнь в ланцѣхах ѡкованы сѣсти и так через вси рочки кожного
днѣа седѣти мѣли. И если бы их хто запыталъ, дѣа чого то седѣт, тыми
словы ѡтказывать мѣли, иж «єсмо невинне пна Андриѣа [...]»³⁴² Загоров-
ского³⁴³ злѣ а нецнотливѣ с паном своимъ зранили и збили, и шкоды
починили»³⁴⁴.

А иж, деи, пан Ждан Белостоцкии иако самъ, такъ и ѡныѣ слуги его
два, ведлѣ ѡпису на рочках не стали, седѣна не выконали и того, што са
были ѡбликговали, не выполнили, и тым, деи, пан Ждан Белостоцкии
ѡпись свои нарушил и в[...]»³⁴⁵ ѡбѡвѣзки, в нем ѡписаные, попаль.

ІАко ж и возныи || [арк. 123] повету Володимѣрского панъ Дѣмѣанъ
Мокренскии, будучи приданыи а будѣчи в тои справѣ, до книгъ вчинил

³⁴² Пошкоджений фрагмент

³⁴³ Помилково вписане прізвище «Загоровський» замість «Олізаровський».

³⁴⁴ Сидіння слуг, скнутих ланцюгами, в брамі по годині в дѣнь упродовж судових
засідань мало виконувати функції публічного упокорення винуватців і певного зганьб-
лення як симетричної плати за завдану образу.

³⁴⁵ Текст пошкоджений, могло бути «тые».

сознанє тыми словы, иж «тот служебникъ пана Андриа Олизаровского Аньтонъ И[л]ѣвкович³⁴⁶ ѿт пана своего в замку володимѣрском, почавши на початку рочковъ теперешнихъ первшого и другого дня, пилновал, если бы панъ Ждан Белостоцкии з слугами своими Иваиком Сеневичом а Сенком Тишкевичом подле ѡбвѣзку своег[о], приехавши тут на замокъ володимѣрскии и седенє терпели, ино како на початку рочковъ першого дня, то *єст* м[ѣ]с[я]ца маѣ девѣтигонадцѣт дня и другого дня, то *єст* двадцѣтого маѣ, панъ Белостоцкии з слугами своими в замку володимѣрскомъ не прибыл и седенѣ не принал и никоторое ведомости в том ѡ себѣ врадѣ и стороне не дал. Гако жем ѡ, возныи, за жоданем того служебника п[а]на Олизаровского потрикрот в замку привольывал п[а]на Ждана Белостоцкого и слугъ его, если жебы подле ѡбвѣзку своего тут приехали и в замку были, ино како самого п[а]на Ждана, такъ и слугъ его не было, што тот служебникъ п[а]на Олизаровского мною светчил».

Которое жъ мы ѡповѣданє служебника п[а]на Олизаровского, такъ же и сознанє возног[о], в справѣ звышменованои, до книгъ кгородскихъ записати казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 122 зв.–123.

№ 84

1583 р., липня 1. Володимир. — Угода про приятельське полагодження стосунків між Войтехом Витвинським як позивачем та Іваном і Василем Холоневськими як відповідачами, що була укладена під час судового процесу у володимирському городському суді

Того ж м[ѣ]с[я]ца июля першого дня

Ставши ѡчевисте перед нами, то *єст* Александром Курцевичом, подстаростим, а Федором Курцевичом, судею, врадники кгородскими володимѣрскими, ѡбоѣ сторона, || [арк. 175] поводоваѣ и ѡтпорнаѣ, то *єст* поводоваѣ пан Воитех Витвинскии, а ѡтпорнаѣ пан Иван а пан Василеи Холоневскиє, ѡдностайне а доброволне сознали, што позвал пан Витвинскии панов Холоневских до сдѣ кгородског[о] володимѣрског[о] на ден вчорашнии четвергъ м[ѣ]с[я]ца июня тридцѣтог[о] дня на рок завитыи ку власному записови их ѡ шкодоы тисечу коп гр[о]шеи личбы литовское, которые пан Витвинскии подниал за порукою и за записом их, како ширеи а меновите на том листѣ записѣ п[а]нов Холоневских ѡписано и доложено *єст*. За которым позвом и за записом их вжес мы, вриад, декрет и екзекуцию на п[а]нов Холоневских вчинит мели. Тогда

---

³⁴⁶ Текст пошкоджений.

п[а]н[о]вѣ Холонѣвские с паном Витвинским под таким способом, до двѣ неделѣ до тоѣ пришлоѣ неделѣ, то *єст* до сѣмнадцатог[о] дня июля в том року *нинѣшнем* осмьдѣсят третѣмъ застановили, *иж* в преречоную неделю сѣмнадцатог[о] июля до п[а]на Витвинског[о] в дом до Борилова, не беручы з собою болшеи приател, *одно* *одног[о]* п[а]на Богѣша Липленског[о] впросивши приѣхати и *ѣчтивоѣ* *перепрошенѣ* пану Витвинскомѣ вчинити, а за *шкоды* его пѣвную суму п[ε]н[ε]зѣи, то *єст* полтретяста золотых полских зараз на *он* же час *отдат* и скутечне заплатити мают и повинни будут. А до тог[о] часѣ декрету н[а]шог[о] и запису п[а]нов Холонѣвских пан Витвинский попирати не маѣт.

А где бы п[а]новѣ Холонѣвские до тоѣ sprawy п[а]на Богуша не звели и не способили, а з ним до п[а]на Витвинског[о] не приѣхали, албо хотя приѣхали, а п[а]на Богѣша з собою не мели, тогды пан Витвинский тог[о] постановѣния сѣз[о]днѣшнѣз[о] держати, а *от* п[а]нов Холонѣвских *яко* *перепрошенѣ* приимовати, так и тоѣ заплаты брати не маѣт, алѣ волно *єму* тог[о] запису их, во *всем* при моцы *зоставуючы*, || [арк. 175 зв.] попирати. А *ѣрад* *кгородский* *володимѣрский* *хот* не *зѣполныи*, албо *наместник* *подстаростѣз[о]*, албо *пан* *подстаростии* и *хто* *ж* бы *колвек* на *мѣстцу* *подстаростѣз[о]* был, маѣт и *моцен* *будѣт* без *рочков*, алѣ за *першим* *присланѣм* п[а]на Витвинског[о] *буд* *приателѣ*, *буд* *слуги* его, без *жадноѣ* *моцы* на п[а]нох Холонѣвских *водлѣ* *того* *листѣ* *запису* их *декрет* и *єкзекуцию* на *добрах* их *скутечне* *вчинити*, *положивши* *зарукѣ* *такову* *ж* суму, *якую* *всказано* *будѣт*.

В *чом* п[а]н[о]вѣ Холонѣвские *жадным* *способом* *ведлѣ* *того* *листу* *своѣз[о]* *противни* *быт* не мают, бо и сами то п[а]н[о]вѣ Холонѣвские *перед* *нами* *сознали*, *иж* их *маѣтност* *лежачаѣ* и *рухомаѣ* *єст* *волнаѣ* и *никому* *жадным* *способом* *ани* *правом* не *заведѣна*.

На *што* *ѣбѣдѣ* *сторонѣ* *перед* *нами*, *судом*, *доброволне* *позволивши*, *просили*, *абы* *тоѣ* *их* *сознанѣ* *до* *книг* *записано* *было*, *што* *мы* *записати* *казали*.

Воитѣх Витвинский, рѣнка власна,

Иван Холонѣвский рукою подписал,

Василѣи Холонѣвский, рѣка власнаѣ.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 174 зв.–175 зв.

Справа про вбивство Станіслава Липського (№ 85-87)

№ 85

1583 р., жовтня 17. Володимир. — Скарга Яна і Петра Липських на Івана Обуха-Воцатинського та його помічників про вбивство їхнього брата Станіслава Липського

Лета Бож[ого] нарож[еня] 1583 м[ε]с[я]ца октѣбра 17 дня

Пришедши на врад кгородскии володимѣрскии до мене, Александра Курцевича, подстаростѣг[о] володимѣрског[о], шляхѣтныи Іан и Пѣтръ Липские, брата рожоные, оповедали и плачливе жаловали на врожоног[о] Ивана Обуха, дедича в Вошатинѣ, и на Филипа Тироновича, брата рожоног[о] жоны ег[о], Матуша Зеленског[о], Авкгуштына Сираковског[о] и на Барановског[о], слугѣ ег[о], п[а]на Ивана Обуха, иж, деи, «тыѣ поменены п[а]н[о]вѣ, препомневши боязни Божое, не огледаючися намнеи на свою пристоиност шляхѣтскую, правом посполитым взгордивши, которог[о] се всѣ обыватели панства тутошнѣг[о] || [арк. 315] веселят, и свободами, волностями и покоем посполитым обваровани сут и обзепечени, не маючи перед тым жадное отповеди з братом н[а]шим рожоным, шляхѣтным Станиславом Липским, ани му се декларовавши первеи з неприязню своею, бѣдѣчи наполнени злого вмыслу, збунтовавши и наготовавшисе зброине з слугами своими и помочниками и з веле подданных, з розмаитою арматою, до бою приготованую, и веле людеи незбожных до тог[о] причинивши, им в рожаю ровных, и других теж стану ровнѣшог[о], которых, деи, они сами лепѣи имена и прозиска ведают и знают, с которыми они, наготовавши и намовившисе, з домѣ врожоное п[а]нѣе Зофеи Кгурское в Черниковѣ и с тамтог[о], взявши на помоч жолнеров якихсь, которых п[а]ни Кгурскаа през час немалыи не ведают дла чог[о] в домѣ своем ховала аж до тог[о] часу, коли брата н[а]шог[о] замордовано, в року теперешнем осмьдесят третем дня одинадцатог[о] октѣбра з олторку на середѣ, годин килка в ноч, помененог[о] шляхѣтног[о] Станислава Липског[о], брата н[а]шог[о] рожоног[о], ч[о]л[о]в[ε]ка спокоиног[о], а в дому ег[о] Рокитницы, которыи мел за выслугѣ от кнежны еѣ м[и]л[ости] Вишневецкое, п[а]нѣе своеѣ, безпечног[о] а никому ничог[о] не винног[о], а праве спачог[о], тыѣ то поменены Иван Обух, Филон Тиронович, Матуш Зеленскии, Авкгуштын Сираковскии и Барановскии с помочниками, из бунтовниками своими вышеи поменеными, квалтовне наехавши в ноцы на дом его, забили и замордовали, з живог[о] мертвог[о] вчинивши, тело ег[о] взявши, не ведают гдѣ поделѣи.

А при том ганѣбном и окрутном квалтовном наеханю и незбожным а окрутным замордованю помененог[о] шляхѣтног[о] Станислава Липског[о], брата н[а]шог[о] рожоног[о], и в затраченѣ тела того то брата н[а]шог[о], замордованог[о] от Ивана Обуха, Филона Тироновича, Матуша Зеленског[о], Авкгуштына Сираковског[о] а Барановског[о] и помочников их, веле людеи веры годных в то все справу дают, в што часу своег[о] тепер и завше мы, Липские, невинне замордованог[о] брата

своег[о] и ѿ квалтовныи ночныи наездъ готовис мы показат и в том во всем тых то преречоных Ивана Обуха, Филона Тироновича, Матуша Зеленског[о], Авкгуштына Сираковског[о] а Барановског[о] и помочников их, яко ѿт права приидет, поконат яко квалтовников покою посполитог[о]».

И просили мене помененые п[а]нове Липские, абых на тое ѿповедане жалобу их, передо мною на враде ѿчиненую, до книг кгородских записати казал. || [арк. 315 зв.] Яа то все за жеданем их в книги кгородские ѿписати велел.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 16, арк. 314 зв.–315.

№ 86

1583 р., жовтня 18. Володимир. — Скарга Івана Обуха-Воцатинського на Яна і Петра Липських про неправдиве звинувачення в убивстві Станіслава Липського, а водночас публічна заява, якою оскаржений захищає свою честь та добру славу перед шляхетською спільнотою

Лет[а] Бож[ого] нарож[еня] 1583 м[є]с[я]ца ѿктября 18 дня

Передо мною, Александром Курцевичом, подстаростим володимерским, на враде кгородском володимерском ѿбтежливе жаловал пан Иван Обух-Воцатинский, ѿповедал невинност свою а ѿслаvene доброе славы его шляхетское, которую, деи, «на мене, яко на ч[о]л[о]в[е]ка почтивог[о], спокоиног[о] и никомѣ ни в чом не виногог[о], змыслне а неправдиве вложили и вчораинег[о] дня тут до книг кгородских записати дали земане повету Красноставског[о] Яан и Петръ Липские ѿ забите albo ѿ замордоване брата их Станислава Липског[о] в домѣ ег[о] в Рокитницы, яко то ѿни ѿв оповеданю своем неприятелски противку мене, в том невинному, змысливши, ширеи написали. Чого я, яко ч[о]л[о]в[е]кѣ в тои речи правдиве невинныи, не хотечы на себе носити, то до в[а]шоѣ м[и]л[о]сти, п[а]не подстаростии, яко до вриадѣ доношѣ, иж, деи, речоныѣ Яан а Петръ Липские, земане повету Красноставског[о], препомневши боязни Божое и пристоинности своеѣ шляхетское, ани намнеи ѿстерегаючися права посполитог[о] коронног[о], под которыми они седят, ани боячисе вины и караня, в том праве коронном ѿписаного на таковых, которые бы кого потварили ѿ квалтъ домовыи³⁴⁷, але,

³⁴⁷ Найімовірніше, малася на увазі конституція Пйотрковського сейму 1565 р., де зауважувалося, що у випадку неправдивого звинувачення у кримінальній справі винуватець мав заплатити 100 гривень, відшкодувати втрати обвинуваченого на судовий процес, а також відсидіти в ув'язненні на дні вежі 12 тижнів (Volumina constitutionum. T. II. Volumen 1 (1550–1585). — Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005. — S. 174).

деи, згола ѿни тымъ правом своим посполитымъ короннымъ взгордивши, безъ всякое причины и винности моеѣ, неправдиве и непобожне, яко людемъ хрестіанскимъ и шляхетскимъ не пристои, тую то винѣ кгвалт домовыи и забите брата своего, в чомъ я правдиве а щире не естъ виненъ ани ѿ томъ ведаю, на мене, ч[о]л[о]в[е]ка доброе славы, завжды спокоиног[о], вложили и тымъ мене непобожне ѿславили, чого я, хотечи ся справити и в томъ невинностъ свою певны[м]³⁴⁸ ѿтводомъ свидецтвомъ и выведыванемъ показат, а ѿ то з ними тутъ в праве повету тутошнел[о], где ма невинне в томъ ѿславили, правне чинити и поступити».

Просиль, абыхъ тоѣ ѿповедане и жалобѣ его до книгъ кгродскихъ || [арк. 316] записати казал. Яа то все за жеданемъ ел[о] в кн[и]ги кгродские ѿписати велель.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 315 зв.–316.

№ 87

1583 р., листопада 9. Володимир. — Оповідання Матуша Зеленьскогого передъ володимирськимъ гродськимъ урядомъ про неправдиве звинувачення його Яномъ і Петромъ Липськими у вбивстві Станіслава Липського, а водночас скарга на обвинувачів про образу честі і доброї слави

Лета Бож[ого] нарож[еня] 1583 м[е]с[я]ца ноюбра девятого дня

Пришедши на врадъ кгродскийи володимерскийи до мене, Александра Курцевича, подстаростего володимерского, шляхетныйи панъ Матѣсъ Зеленскийи, земенинъ г[оспо]д[а]рскийи повету Плоцког[о], ѿповедалъ передо мною, ижъ его то дошло, ижъ шляхетные панове Липские с повету Красноставского земіане Янъ и Петръ, брата рожоныѣ, ѿповедали и записали тутъ на врадѣ, якобы ѿнъ мелъ наехати с паномъ Иваномъ Ѡбѣхомъ и с панемъ Авькгустинемъ Сираковьскимъ, и с Хвилономъ Тироновичомъ, и з ыншими помочниками на домъ шляхетног[о] Станіслава Липског[о] в Рокитницы и ѿного забитъ замордоватъ мели.

Панъ Матусъ Зеленскийи, бѣдѣчи цнотливый ч[о]л[о]в[е]комъ, в тои мѣре не толко ѿчинкомъ, але и мыслею не винень, даваетъ ѿ собе таковою справѣ, ижъ николи на то не мыслить, абы шляхетног[о] Станіслава Липског[о], приателіа своего, || [арк. 338] мелъ не тылко ѿ горло, ани ѿ наимеишѣю шкодѣ приправит, и ѿвшемъ готовъ былъ ѿног[о] боронити, абы до таковои смерти не пришол, бы былъ ѿ томъ ведал, бо былъ на тѣн часъ ѿ домѣ в панѣи Зофеи Кгурское, тещи своеи, в Черниковѣ, коли се тамъ мордѣ сталь, яко тутъ записано, ижъ потымъ ѿслышалъ и доведальсе, а ѿ

³⁴⁸ Текст пошкоджений.

замордованю не ведалъ ани мыслил, певне бы былъ не занежал дат ратункѡ яко приателеви своему: «Ако в[ашей] м[илости], п[а]не подстаростии, так кождомѡ ч[о]л[о]в[и]кови готовом дат ѡ себе и ѡ невинности своєї справѡ, якож маю веле люди добрых и зацных, которые того сум добре сведоми, гдем на на тотъ часъ был, а небожчикови Станиславови Липскому ничо[о] злого не мысьлил, бо ми се добре заховал и небожчъки жоны моєї рожонѡю тюткѡ мел за собою, поивиннеишим был оног[о] боронит ѡт неприателѡ³⁴⁹, бым был ѡ тум ведал».

И просил шляхетныи пан Матус Зеленский, абы му то было записано, и то теж ѡсветчается против шляхетным Янови и Петрови Липским, иж они невинне его, шляхетного пана Матуса Зеленого, ч[о]л[о]в[е]ка цнотливого, на его поцтивост маждт и шкалюют, ѡ што он правом кождого не занежа чинит ѡ кождого права, яко про пена талионис³⁵⁰.

А так на тоє ѡповеданье пана Матуса Зеленого до книг кгородских записати казаль.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 337 зв.–338.

№ 88

1584 р., січня 21. Луцьк. — Заява урядників луцького гродського суду і шляхти, присутньої на рочках, про порушення спокою Василем Борзобогатим-Красенським, який з великим загоном помічників і слуг в'їхав до замку під приводом подачі до суду глейту про відтермінування баніції, ухвалені королівським судом³⁵¹

Справа в'радников кгородских лѡцкихъ

Року 1584 м[є]с[я]ца генвара 21 дня

Перед нами, Олизаромъ Кирьдиємъ-Мылскимъ, маршалкомъ его королевское м[и]л[ости], на местѡ врожонѡг[о] Станислава Петровского, подстаростего луцкого, Федоромъ Рѡдецькимъ, чашьникомъ, на местѡ урожонѡг[о] Остафья Малинског[о], суди, а Остафьемъ Свищовьскимъ, на местѡ врожонѡго Петра Мложовского, писара, в'радников сѡдовых кгородских луцькихъ, до нижеи ѡписанѡе справы при бытности возныхъ шляхетныхъ Григоря Посника-Ивачковского [и] Станислава Рошковского и шляхте, урожоныхъ Яна Мнишковского, Романа Козинского,

³⁴⁹ Вказується, що ставати на захист родичів є обов'язком почтливого шляхтича.

³⁵⁰ Pro roena talionis (лат.) — згідно з карою, передбаченою для обвинувача, що не довів вину оскарженого, тобто відповідальність за наклеп мала дорівнювати карі за злочин, з приводу якого провадилася справа.

³⁵¹ Див. також наступну справу.

Ивана Борзобогатого, мостовничого луцького, Іана Завадьцького, Собес-
тъяна ІАрембинского и иных много людей виры годных засажеными,
ставъши ѿчевисто, ѿроженые звышменованые Станислав Петровский,
подстаростии, Остафеи Малинский, судья, Петръ Мложовский, писарь,
ѿрядники кгородские луцькие, свѣтъчили ѿповедалисе жалосне, иж с
повинности ѿрядѸ своего, котораа по нихъ то завжды мѣти хотели и
присягою будѸчи ѿбвезани, на тые рочки кгородские луцькие при-
ехавши, || [арк. 90 зв.] которые ся судит дня девятигонадцат генвара,
зашедши мѣстыца свои сѸдовые, справы водле реестрѸ зачавши сѸдитъ,
конъчит их были готовы, за приповеданемъ се и приволанемъ сторонъ
ѿдное противко другое, реестрѸ прибавши, справ для порядного
отправованя перестерегаючи, водле Ѹфал соимовых тумултов вшеллаких,
абы се не вчинили³⁵². И яко ж дня сегоднеишего, засѸдши ѿ године
семонадцат, привольваючи сторон, споров прислухивали, росписы роков
приимовали, статечност звыклую уряду своего, присягою Ѹтверъжо-
ною³⁵³, каждому заховавши, Ѹтправовали. При которомъ Ѹправованю
сѸдов на дню третемъ завитомъ року³⁵⁴, взавши вѸдомост, иж Василеи
Боръзобогатыи-Красенский, вынесши самъ кглеитовые листы за вывола-
немъ, которое было в справе п[а]новъ Пекарских на него Ѹт его коро-
левское м[и]л[о]сти внесено³⁵⁵, с помочниками своими, меновите ѿрожо-
нымъ Василемъ Александровичомъ Жоравницъкимъ, Филипом Бокиемъ,
Миколаем а ІАномъ³⁵⁶ [!] ІАнушевичами Гулевичами, Григорьемъ СѸню-
тою, через листъ его королевское м[и]л[о]сти за певным переводомъ права

---

³⁵² Посилання на конституції мало, найімовірніше, риторичний характер, однак цьому питанню у період між Люблінською унією і датою цієї справи було присвячено дві конституції. Параграф «Безпека судів і сеймиків» сеймової конституції 1578 р. регламентував, серед іншого, кількість осіб, що могли перебувати перед судом разом зі стороною (не більше трьох, адвокат і два приятелі); заборонялося приїздити до суду з іншою зброєю, окрім меча, корда, шаблі, шпаги; за перебування в судових місцях з вогнепальною або іншою забороненою зброєю накладався штраф 50 гривень. Параграф «Уживання рушниць» конституції 1581 р. забороняв уживати чи носити рушниці на всіх публічних місцях, у судах, на сеймиках, з'їздах, ярмарках, застіллях, під загрозою штрафу в 14 гривень ((Volumina constitutionum. T. II. Volumen 1 (1550–1585). — Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005. — S. 409, 446).

³⁵³ Судові урядники, перш ніж обійняти свій уряд, присягали згідно з текстом, що містився в Статуті (II ЛС, розд. 4, арт. 1).

³⁵⁴ На початку судових засідань (років/рочків) возні закликали сторони до суду (волали) упродовж трьох днів, відповідно, третій день був остаточний (завитий). Гродські роки починалися зазвичай у четвер, тож третім днем була субота.

³⁵⁵ Див., скажімо, справу про неповернення боргу від Василя Борзобогатого-Красенського Станіславові Пекарському: ЦДІАУК, ф. 25, спр. 28, арк. 224 зв.–229.

³⁵⁶ Слово нерозбірливе, мало бути Янушом.

выволанымъ, || [арк. 91] з сынми Костентиномъ и Василемъ Борзобогатыми-Красенскими, такъ же з немалымъ людомъ ѿ сто коней в зброях ѿтвористыхъ, на конехъ, з ручницами, и с копиями, и с трубами, обычаемъ явного неприателя, над констытуцыи, взгаржаючи звирхность короля его м[и]л[о]сти, взрушаючи покои посполитыи, презпеченство судов, правомъ посполитымъ ѿбъварованое, ѿтверженое, ѿмоцненое³⁵⁷, не для справъ, ани дана справы о себе, будѣчи недавнымъ часомъ переконанымъ правомъ, на горьло яко квалтовникъ сказанъ и до короля его м[и]л[о]сти за нестанемъ на выволане одосланы³⁵⁸ ѿт велможного п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовьского, старосты луцького, до выправованиа и вывоженъя шкруптенидмъ на того то Василья за ѿтнесенемъ || [арк. 91 зв.] ѿмыльнымъ до короля его м[и]л[о]сти в справахъ, зачьности его м[и]л[о]сти тыкающихъ се, и позвы его ѿщипливыми з урядѣ, за дворомъ короля его млсти выдаными, ку прислуханю, и ѿт ѿрожныхъ Станислава Петровского, подстаростего луцького, Матфея Малинского, судьи, Петра Мложовского, писара, ѿрядниковъ присяглыхъ кгородскихъ луцькихъ ѿ задане противныхъ речеи повинности ѿрядѣ ихъ, до оказанъя свидѣцтва и вывоженъя шкруптенидмъ, такъ же до Гануса Воншота и Герьман Гака, мещанъ кданскихъ, тотъ же Василей Борзобогатыи-Красенский и Василей Жоравъницкый, помочникъ его, до записовъ ѿколконадцатъ тисечей золотыхъ долгѣ певного, яко тежъ ѿт ѿтца Феѿфана, епискупа Мекгъленского, архимандрита жидичинског[о], тотъ же Василей Борзобогатыи на тые жъ рочки ѿ квалтовныи наездъ на монастыр и выбите з покоиног[о] держаня³⁵⁹, и Михаило Гулевичъ, также помочникъ ѿт ѿрожного Еронима Городи-

---

³⁵⁷ II ЛС, розд. 4, арт. 38 — заборона приходи́ти до суду зі зброєю, «с дровом, з щепом, з ручницею, з луком и скушею и з иными всякими», окрім меча і корда. Низка артикулів передбачала покарання для тих, хто застосовував насильство, вербальне чи фізичне, під час судових засідань: II ЛС, розд. 4, арт. 39–42.

³⁵⁸ Карою для відповідача, що не ставав до гродського суду, мала бути баніція (виволане), для підтвердження якої ухвалу надсилали до короля, а після 1589 року — до Трибуналу.

³⁵⁹ Про події, пов'язані з конфліктом за Жидичинський монастир між луцьким владикою Йоною Борзобогатим-Красенським, до 1580 р. — жидичинським архимандритом, батьком Василя Борзобогатого-Красенського, з одного боку, і менглинським єпископом (Македонія) Феофаном Греком, протеже київського воєводи кн. Костянтина Острозького, з другого, в якій була втягнута значна кількість волинської шляхти, зокрема, луцький староста кн. Олександр Пронський разом із луцькими гродськими урядниками, див.: Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир (до середини XVII сторіччя). — К., 2009. — С. 24–31.

ског[о] ку выконаню екзекуцыи за спротивенъе се декретови о заклады до певного запису и оныя речи.

Такъ се тот Василеи Боръзобогатыи, яко тежъ помочникове его менованые, || [арк. 92] на попиране розных особы позвани будѣчи, противко которым в реестръ справ сѣдовых особы, попирающие справ своих, вписалисе и через два дни ку праву оныхъ приволювали, до замьку короля его м[и]л[ости] въехали, заразом его м[и]л[ости] п[а]ну Александруви Семашкови, кашталанови браславскому, и въсеи шляхте рыцѣрству повету Луцкому, при суде будѣчому, его таковое дважене легкое, коньститѣцыйи и ѣфалы соимовое, а наболшеи, иж не до ѣсправедьливеня, але до воины и розрухъ и збуженя тумултов приехане ѡповедали и ѡсветчили, постерегаючи звирхности, влады и мѣстца его королевское м[и]л[ости], во всемъ приставаючи и зежѣчаючи се констытуции соимѣ варшавског[о], через ѣрожного Стефана Кнегининског[о]-Дгучанина, намѣстника звышпомененог[о] подстаростег[о] луцкого, возных шляхетных Григорья Верѣбьского, Тараса Гулялицького, Федора Свиридовского, з вѣдомостю, радою и намовою всеи шляхты, обослали, приведечи ѡному констытѣцию и безъпеченство сѣдов, а мѣстцо замек его к[о]р[о]левское м[и]л[ости], на которомъ покои наболшии быва захован, прекладаючи ѣпоминали, абы такового предся||взятъя [арк. 92 зв.] своего занехал и звирхность короля его м[и]л[ости] такимъ своим приеханемъ не знаважал, сѣдов не розрывал, покою не възрушал, а правомъ ся кождымъ роспирал, рѣчницы до ѣриадѣ з винами водле констытуции ѡтдал, ѡршакови тому людеи зброинных, без службы при нем се туляющихъ, зъ замьку зъехат казал. Которыи то своеи воле а ѣмыслу ѣпорного наполненым будѣчи, не толко абы неподвакром ѣпоминане ѣчиненое ѣриадовое повѣстягнутисея мел, а констытуции сововои³⁶⁰ досыт чинил, але посланого слугу замкового, боярина панцырного короля его м[и]л[ости] Красного на имя Юска за бородѣ с помочьниками своими при бытности намѣстника и возныхъ уторьгал и волосы з него ѡборвал, при своимъ ѣпоре застаючи на ѣзгарьдѣ мѣстца его к[о]р[о]левской м[и]л[ости], вольность якуюсь в замьку короля его м[и]л[ости] над право посполитое собѣ мѣтъ привлащаючи, ѡ чомъ возныхъ созънане передъ судомъ при бытности немало шляхѣты всее ширеи ѡбмовлять, напомяневши ѡного || [арк. 93] и помочников его, иж ѡт предсявзятог[о] ѣмыслѣ своего ѡтступит не хотели, видечи ѣпорных, ѡповедавшие з реестру, припалые справы скончивши, до господ своих в замьку розошѣлисе, и ѡтложивши водле права справы до понеделку.

³⁶⁰ Мало бути «соимовои».

Не досыт маючи на томъ, што сказал, зверхне хотечи скутькомъ ѓмысль свои выполнити, не польнечи ничог[о] на то все, што ся вже приложило, възгаржаючи звиръхность, взрушаючи покои, абы суд розовъвати, того всего, ѿ што был позъваль и помочникове его, зуфале зникънул, зъѣжчаючи зъ замку с тыми всеми помочниками, в зъброах ѿтвористе с копиями, з ручницами, в шишаках, давши знак трубою, якобы до певное потребы, на што всѣ стану рыцѣрского и мѣстског[о] гледѣли.

Перед нешпоромъ ѿ године двадцатои, приехавши в [б]раму³⁶¹ замкову, потъкавши слугу ѓрожного Станислава Петровског[о] шляхѣтнього Петра Конарѣвског[о], запытавши его, чии быти был, а кгда се призьналь, же был подьстаростего, в губу рѣкою, в карвишь ѓбраною, || [арк. 93 зв.] вдарил и ѿног[о] ѿкрывавил, так же мѣстце в браме згвалтил и ѿкривил.

Шляхѣтног[о] Адама Вилковског[о], воротного, в тои же брами тымъ кшталтомъ, іако Формоза, шляхтича ѓчѣтвого, которому тотъ Василеи Борзобогатыи в браме такъ же замковой руки ѿттал был³⁶², ѿ горло приправити хотѣл, ѓсиловал, аж ѓходачи непрезпѣченства, лѣдвѣ до дому Капълинского подъле брамы ѓшол и двери за собою заперъ.

И на томъ не перестаючи, ѿного квалтомъ, з ручниц стрелнаючи, добывал, и на тотъ домъ, в котором господѣ мал шляхѣтныи Петръ Добронизьскии, ѓрядъникъ торчинскии, з слугами его м[и]л[ости] ксеендза бискупа луцкого, квалтовне вшѣдши, добывали и двери пострѣляли, и то ѓчинивши, выехали квалтомъ зъ замьку. Пригрозки чинили ту ж при бытности ѓрядовой, што горъшого ѿ понеѣлку || [арк. 94] выконати.

То слышачи, ѓрадъ рочки тыѣ, которые до понеѣлка был ѿтложил, ѿволать казавши³⁶³, сѣдит для небезпѣченства, иж не будѣтъ, хотели, с тым се ѿповедали: «Которыхъ мы, кгда зъ замькѣ выехали, на концѣ мостѣ зброино едѣчие, з рѣчницами готовыми и приложонными курками, з

---

³⁶¹ Текст пошкоджений.

³⁶² У скарзі згадується звинувачення у 1572 р. луцького владики Йони (Борзобогатого-Красенського) у тому, що 1560 р. він, на той час луцький війт, напав на дім воротного Юрія Формуза, ув'язнив останнього, а потому наказав синові Василеві Борзобогатому відтяти Формузу обидві руки (див. аналіз цієї справи та публікацію скарги: *Старченко Н.* Образа королівського маєстату: волинські репліки останньої третини XVI ст. // Україна в Центрально-Східній Європі. — К., 2015. — Вип. 15. — С. 73–107).

³⁶³ Позаяк Борзобогатий-Красенський погрожував розправитися з ворогами щонайпізніше в понеділок, судові урядники через таку небезпеку всі справи, які перенесли на цей день, наказали «отволати», тобто перенести на інші засідання.

трѣбами, с копѣями видили. И в замокъ шедши, заразомъ *от* п[а]нов подстаростего, суди, писара жалосное *осветченѣе* слышали. И при нас один пахолок зброинии в панциру з ручницею ехал, которомѣ для знаку ручница естъ взята при нас черезъ *врядъ*». *Акож* возные повету Луцкого, шляхетные Федор Свиридовъски, *Ацько*, Тарас и Сидоръ *Гѣлалничиє*, *Михаило* Голубъ-*Сердатицкии*, возны[и] повету Володимѣрского, ставши *очевисто*, сознали, ижъ на тоє все сами гледѣли, видили и такъ, а не иначе, быть *везнали* и свое сознане достаточное *вчинили*: «*Также* и шляхта, *братиа* н[а]ши, которые *справы* свои || [арк. 94 зв.] *мѣли*, такого *розорванья* роков с *причин* того *Василя* Борзобогатого и *помочников* его *вскаржалися*».

О чомъ тых *особъ* *святченья* *пред* *врядомъ* *вчинене* в книгах *ширеи* *обмовляют*, которое мы тоє *оповедане* слышачи, сами *видачи* и его *принавши*, до книг *врядовых* *кгородских* *луцкихъ* ку *записованю* с *подписомъ* *рѣкъ* наших на *писме* *подали*, на што *сеи* *выпис* с книг *подписали*.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 90–94 зв.

№ 89

1584 р., лютого 3. Володимир. — Скарга Василя Борзобогатого-Красенського на луцкихъ городскихъ урядників про спроби заподіяти шкоду йому самому, слугам і приятелям, а також про неправдиве звинувачення його у порушенні спокою під час судових засідань

Оповедане п[а]на *Василя* Борзобогатог[о] на *врядников* *кгородскихъ* *луцкихъ*

Лѣта *Божог[о]* *нароженя* *тисеча* *пятьсотъ* *осмьдесять* *четверьтого* *м[ѣ]с[я]ца* *феврала* *третьего* *дня*

Писаль и *присылаль* до мене, *Александра* *Курцевича*, *подъстаростего* *володимѣрского*, *от* его *милости* *княжати* *Костентина* *Костеньтиновича* *Острозьског[о]*, || [арк. 86] *краичого* *Великого* *кнзьства* *Литовского*, *старосты* *володимѣрского*³⁶⁴, его *милость* *пань* *Василеи* *Красенъскии*, *секретар* *короля* его *милости*, *оповедаючи* и *велико* *обѣтяжливе* *жалуючи* *о* томъ, што жъ, *деи*, «*тых* *недавныхъ* *часов* *м[ѣ]с[я]ца* *генъвара* *двадцеть* *перьвог[о]* *дня* *в* *суботу*, *кгда*, *деи*, *приехалъ* *есми* *по* *справе* *своеи* *до* *судѣ* *на* *роки* *кгородские* *луцкие* *в* *замокъ* *короля* его *милости* *на* *подворе*

---

³⁶⁴ Скарга Василя Борзобогатого-Красенського на луцкихъ городскихъ урядників вписана до володимирської канцелярії, позаяк до луцької її навпено не прийняли б. У конфліктах шляхти з урядниками усталилася практика подачі скарг до городу сусіднього повіту.

архимадрицкое владыки его милости, отца своего, маючи зь собою килка приатель, будучи, *деи*, небезъпечнымъ здоровья своего *от* кн[я]зя Проньског[о], старосты луцкого, такъ же, *деи*, подъстаростего, писара и *отъ* слугъ его, стали, *деи*, есмо яко люди спокоиные в домехъ своихъ в замькѣ; и кгда, *деи*, вжо мели есмо до замьку вышнєг[о] до судѣ поити, въ томъ часе пришоль до нас Степанъ Княгининскии, боярин городьницкии, маючи, *деи*, при себе возныхъ Верьбьского и Красносельского и поведаючи себе быти *от* судѣ кгородског[о], подстаростего, судьи и писара, до мене посланымъ, мовиль мнѣ, абыхъ зь замьку короля его милости нижнєг[о] слуги, кони, также и ручьницы с подьворя своег[о] *от* себе прочъ выслалъ, которог[о] я тыми словы *от*правиль: «Естьлимъ тутъ приехалъ на роки, теды не для чог[о] иньшого, *одно*, абыхъ тымъ безъпечнєишимъ будѣчи здоровья своего, на роцехъ sprawy свое *от*правовалъ, и бачачы, што сѧ дєєтъ многимъ паномъ шляхтє, не *одно* въ место, алє на мєстцѣ спокоиномъ и в замьку *отъ* п[а]на старосты луцког[о], вриадѣ и слугъ его, што я на собє, на детехъ и на слугахъ своихъ гараздъ чую³⁶⁵. ІАкожъ и тыхъ недавьныхъ часовъ на прошлыхъ роцехъ почтивымъ шляхьтицомъ, слугамъ моимъ, в замьку *передъ* *очима* судьи кгородского, п[а]на Остафья Малиньского, за росказанємъ Петра Мложовьског[о], писара, Раискому и Корєнєвскому стало, ижъ ихъ киими збито, зморьдовано и злуплено, а иньшихъ || [арк. 86 зв.] бьютъ, мордуютъ, подданныхъ грабятъ, ѳ везєнєе ѳставично сажають. Кгдажъ не мышьлю ни с кимъ жадное бурьды розьчынати яко самъ, такъ панове приатели [и] слуги, и ручьницы наши ничого никому не чинять, ведъ же, кгда, *деи*, поидємо до замьку яко на мєстцє его королевское милости спокоиное до судѣ, в господахъ ручьницы будутъ ѳставлены, а сами такъ, яко сѧ годить, до судѣ поидємо».

И бачачи фортели Петровьского и Мложовьского, послали есмо, абы, *деи*, тымъ безъпечнєи до суду поити и змышленыхъ ѳ нихъ речєи пражни быти могъли, просєчы ѳ возного, на што судъ намъ придалъ возного повету Луцкого пна Михаила Гулалницког[о].

---

³⁶⁵ Василь Борзобогатий-Красєнський мотивує наявність рушниць необхідністю захисту від старостинської сваволі, жертвами якої ставала шляхта. Ці звинувачєння не були безпідставні. Так, у володимирських гродських книгах знаходимо скаргу на луцьких старосту і гродських урядників, які слугу кн. Костянтина Острозького Якуба Мошинського віддали в руки ката, а той свою жертву водив по ринку і «плюцями с плюкгавостями по твари и по голове бил, и они катови того помагали, а пана Мошенского за руки держали. А скоро по таковомъ шкарадном учинку, напастившиися подлуг воли своеє и таковую ганєбную зєлживость пану Мошенскому уделавши, уси заразъ вкупє до замку пошли» (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 17, арк. 615 зв.–616).

А потомъ тотъ же судъ и того жь Кнегининског[о] з возными вышъшеи меноваными, абысмо до замьку ручницы поотдавали, до нас прислалъ, которыхъ такъ есмо отъправили, ижъ «надъ нами, вольными шляхтичами, таковое юрыздыцый судъ ростягати и намъ себе ручницъ росказати давать не можемъ, кгда жесмо сиа вжо с тымъ судови и перъвеи того декларовали, ижъ в домехъ нашихъ zostавивши ручьници, до судѣ, яко сиа годить, поидемо».

В томъ, *деи*, часе судъ ъсталъ зъ мѣстѣць своихъ и, до понедельку отложивъши все справы, черезъ возного отъволати дали. *Іа*, кгда ми ѡ томъ знати дано, ижъ судъ ъсталъ, не меломъ такъ вжо по што ходити. А потомъ пешъ черезъ замокъ нижнии ѡ дорогу свою с паны приатели, которые на тотъ час при мнѣ были, пошолъ есми, то естъ старостичомъ луцкимъ паномъ Васильемъ Жоравницкимъ, п[а]ны Миколаемъ и Михаиломъ Гулевичы, п[а]номъ Филипомъ Бокиемъ, судъичомъ, розмовляючы, *деи*, в потребахъ своихъ с паномъ Иваномъ Красенскимъ, мостовничимъ луцкимъ, братомъ своимъ, а слуги при насъ на конехъ ехали, и скоро есмо ѡдно ку бронѣ пришли, подле костела замьковог[о], а передъ нами, *деи*, ишолъ || [арк. 87] панъ Михаило с паномъ Бокеемъ, то пакъ, *деи*, за волею, ведомостью и росказаньемъ князя Пронског[о], старосты луцкого, на то вжо водлуг звьклости Станислава Петровског[о], подьстарстега, а Петра Мложовског[о], писара кгородского луцкого, будучи вжо добре наготоваными, Вильковскии, воротныи замьку луцког[о], ѡтаившиса с килькомъ и двадѣцетъ пахолъков ѡ корчъмѣ конвентовой в ызбѣ и сѣняхъ межи костела, и бронъ с полгаками и ручницами, губки вжо запалеными и в курки вложоними, з менованое корчъмѣ самъ ѡдно с полгакомъ, приложивши курок, выпалъ, и тыми словы п[а]ну Михаилу Гулевичу поведиль, ижъ «туть и пьсы ваше крови напьютъся, не одинъ, *деи*, туть ѡстанеть», которому, кгда панъ Гулевичъ словы за слова его платиль, а мы, *деи*, в томъ часе ближеи надышъли.

Вернувшиса ѡ тую жь корчъмѣ за се назадъ, менованыи Вильковскии кликънулъ на своихъ: «Биите, забиите, стрелайте». *Іа*, кгда вжо мимо ворота тѣе ишолъ есми, Вильковскии самъ из воротъ зрадецъкии а непристоине, яко сиа цнотливому не годить, на мене с полгаку стрелиль, и по щастью моемъ, ижъ зброя на мнѣ не пустила, мало миа ѡ горло не приправиль. И замкнувшиса, *деи*, потомъ ѡв ѡной корчъмѣ, ѡкны до нас такъ стрелали, ажъ есмо яко ѡ замьку ѡнымъ, большеи не противачиса, ледво з горьлы отътоль ѡвошли.

А потомъ, *деи*, яко маю ведомость, тотъ же Петъровскии з Мложовскимъ судъею, на то намовившы, роки кгородские отъволать казали, зложивши на мене речы змышленые и никгда не былые, ворота снат ѡ

корчѣме конвентовой порубать казалъ и якобы с причины моеи менованые роки розбиты быти мѣли».

И просиль пан секретар в той справе ѿ приданѣе вриадовое и ѿ возног[о], такъже абы тое до книг было записано, што на записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 17, арк. 85 зв.—87.

№ 90

1584 р., березня 9. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського і його дружини княжни Василиси Ружинської про образи і погрози від Станіслава Молинського і його дружини Марії з Яковицьких, від їхніх дітей, слуг і підданих³⁶⁶

Лѣта Божьего нароженья тисеча патсотъ ѿсмѣдсѣат четвертого м[ѣ]с[я]ца марца девѣятого дня

Писали и присылали на вриадъ кгородский володимерский до мене, Александра Курцевича, подьстаростего володимерского, пан Демьян || [арк. 130] Мокренский, возный повѣту Володимерского, и малжонка его пани Василиса Рѣжинского, жалѣючи и ѿповедаючи на пана Станислава Молинского[о], яко и на малжонкѣ его м[и]л[о]сти панюю Марю Гавриловнѣ Яковицького, иж «ѿни, пробачивъши боѣзани Божое, срокгости права посполитого, не дѣбаючи через листъ вриадовый зарѣчныи року теперешнего тисеча патсотъ ѿсмѣдсѣат четвертого м[ѣ]с[я]ца марца четвертого дня п[а]ни Молинская в небытности малжонка своего, и так тежъ ѿ небытности моеи в домѣ, взявши перед себе такий ѿмысль, напольнивъшися свовольное мысли своеи, собравъшися з слѣгами, з поддаными малжонка своего, з своими и с челядью дворною, з сынъми своими Федоромъ а Иваном Степановичы Рѣжинскими, а з слѣгами подьдаными, меновите Якубомъ а Васкомъ, хлопцем, а Васючиною Тимошковичомъ, а Иваномъ Лыснемъ, Хацкомъ Нестюком Ѽмелановичи, а Романцемъ Гаидѣновичомъ, с паробкамы челядью дворъною, которыхъ она сама лѣпей вѣдаеть, и пришедши моцно кгвалтомъ подь двор мой, словы недѣчтивыми, доброи славе и зацности шкодливои, и дѣтокъ нашихъ Василью и Раинѣ Ѽхлоповскихъ а сына моего Дмитра, намнеи при почтливости не зоставѣючи, словы шкарадъными соромо-

---

³⁶⁶ Див. також ранішу скаргу Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського і його дружину про кривди і шкоди підданих, а також про виклик на поєдинок: «Тых недавныхъ часовъ в року осмѣдсѣат третем м[ѣ]с[я]ца октебра двадцѣат четвертого дня пан Молинский, едучи з Линева мимо ворота мои и ставъши, на мене кликаль, на руку вызываль, мовечи: «Злыи ч[о]лов[е]че Мокренский! Выиди до мене». Што, деи, жона моя без бытности моеи у уши свои слышала» (ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 16, арк. 345–348).

тила. Потомъ сама зоставъшиса передъ ворота, а тымъ всимъ, яко сыномъ, такъ слѣгамъ и подданымъ, челяди дворной казала в дворъ мои квалтовне поити, которые вси, доставъши бронь розныхъ, шабель и кордов, а инъшии с киими, з дрѣчьемъ, пришедши || [арк. 130 зв.] квалтовне в дворъ мои за розказаньемъ панее Молинское, и принесли з собою стерво вепровое на носилахъ, которое стерво вынесъши квалтовне в дворъ мои и на столе подъ холодникомъ положили, а сами квалтовне добывалиса до жоны моеи в домъ, ѡтповеди и похвальки чинили на здовье мое и жоны моеи, мовечы тыми словами: «Курво старая, выиди сюды».

Напервее пасынки пана Молиньского а сынове жоны его, ижъ, деи, «ѡтчимъ нашъ Молинский и matka наша бѣдутъ метъ по десети копь, вамъ ѡши и губы обрежемъ, а васъ, лотровъ, наваяжѣтъ».

Такъ тежъ слѣги и подданые и челяд пановъ своихъ такие шкарадныя слова мовили, которыхъ и встыдъ передъ вашею м[и]л[о]стю такъ шкарадныхъ поведить, бо ѡколо ѡкон ходечи челядь, и подъявъши подолки на головы, ѡказывали задки, которыхъ всихъ было ѡ тридцат ѡсобѣ. Кгды ж сѧ в домъ не могли ѡломить, тое стерво зоставивъши въ домъ моему, и с тыми ж ѡтъповедьми и похвальками з двора нашего отъишли.

А кгды жъ за таковыми похвальками тыхъ квалтовниковъ, яко самое панее Молиньское, такъ сыновъ, слугъ, подданныхъ, челяди, которые сѧ дали слышетъ именемъ пана Молиньского и панее Молиньское, ѡтповедаючи на здоровье наше, ѡтътуль, млстивыи пане, роздмемъ, ижъ за власнымъ розказаньемъ самого пана Станислава Молиньского жона его с тыми поменеными сынъми своими.

И к тому тежъ ѡповедамъ, ижъ п[а]ни Молиньская || [арк. 131] в небытности малъжонка своего, якъ сынъ мои Дмитръ до става нашего посполитого якъ кони до воды водить, пани Молиньская засылаючи сыновъ своихъ Хведора, Ивана, а хлопъца малъженъка своего Васка и челядь белдю, и сына моего мало вже трикротъ, з лазни берѣчы камѣнье и грѣдье мерзлаки, и сына моего Дмитра, тискаючи на него, мало не забили, али жъ его с помочью Божею конь ѡносиль, а то естъ в року теперешнемъ ѡсмыдесѧть четверътомъ м[ε]с[я]ца марьца первого дня месеца марьца второго дня и третего дня. А ничимъ сѧ не хвалѧтъ, толко забиствомъ именемъ ѡтъчима своего и матки моеи. А кгды жъ сѧ такъ дають слышетъ, такъ роздмѣмъ, ижъ на то естъ вола и розказанье пана Молиньского³⁶⁷.

---

³⁶⁷ Сини до виділу їм частини з батьківської нерухомості перебували під владою батька (або матері-удови, в руках якої перебувала нерухомість), або ж пана (у випадку

И инъшихъ бѣдъ, жалю и трѣдностей своихъ, которые отъ пана Молинъского, малъжонки его, слугъ и подданныхъ ихъ выписати и выжаловати не ѓмѣю, але инъшиє кривѣды свои на себе ѓтношѣ, бо леда в день, милостивыи панє, за таковыми похвалъками пана Молинъского и малъжонъки его здоровья своего страдать мѣшу, бо панъ Молинский на право ничего не ѓкладааетъ, толко забить и п[ѣ]н[ѣ]зми заплатить».

И просили, абы тоє ѓповеданъе ихъ до книгъ кгородскихъ володимѣрскихъ было записано, а на ѓгледанъе ѓног[о] кгвалту ѓ возного, а ижемъ на тотъ часъ при себе возного не мѣль, квит мои приданыи до возного даль, а тоє теперешнее || [арк. 131 зв.] ѓповеданъе ихъ до книгъ записати велель.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 17, арк. 129 зв.–131 зв.

№ 91

1584 р., червня 7. Володимир. — Скарга Дмитра Ружинського на Григорія Черневського про образи (назвав «неучтивога ложа сином»), спробу застрелити та письмову «одповідь»; згадується також привласнення ґрунтів скаржника Даниловою Попелевою

Протєстация князя Дмитра Рѣжинског[о] на пана Чєрневского

Лѣта Божєго нароженя тисеча пѣтсоть ѓсмѣдєсѣт чєтвєрѣтого м[ѣ]с[ѣ]ца июня сємого дня

Писал и присылал на вриад кгородскийи володимѣрскийи до мене, Александра Курцевича, подстаростєго володимѣрского, его м[и]л[о]сть княз Дмитръ Рѣжинскийи, ѓповєдаючи и жалуючы на пана Григория Чєрневского и на п[а]ннюю Данилєвую Попєлєвѣю тыми словы, иж, дєи, «дня вчорашнего июня шостого ѓт п[а]на Григория Чєрневского и єдѣчы мнє з ымєниича моего Рѣжиня, и вжє приєхал єсми на конєц гребли марковской, и правє против млына марковского пан Чєрневскийи, не маючи до мене ничего, с которым и знаємости мало маю, заступивши ми добровольную дорогѣ, з саблєю добытою и з рѣчницами почал сє на мене торгат словы нєдѣстивыми и назвал мя нєдѣстивого ложа сынєм. И потом на мене стрєлил з рѣчницы и мало менє самого нє забил и пахолика, куля, ѓтираючи нас, тут перед конєм моим пала.

И мало на то маючи, по годинє албо по двух, прислал ми листокъ ѓтповєдний, которыи ч[а]су потрєбы будєт пред вашмостью. А такъ я

служби іншим особам), відповідно, знаходилися під їхньою юрисдикцією, тобто відповідальність за вчинки неосілих синів чи слуг несли їх батьки і пани. В даному разі діти чинили одповіді за наказом матері і вітчима.

вашности прошу, яко своего ласкавого п[а]на, иж бы тоє оповеданє мое было до книг записано.

При том теж оповедам ваимости, своему милостивому п[а]ну, жем был арендовал част имѣнича моего в Рѣжиню и в Локоши небожчику п[а]ну Данилью Попелю, старосте купечовскомѣ, которой аренде рокъ вышоль мая третего дня, то пак п[а]ни Данилеваа Попелеваа за держаня своего позабирала кгрѣнты мои власныє || [арк. 306 зв.] к дворѣ своему, которыи есть по выдержаню оранды, иж держит и вживает квалтовне, и [в] томъ мене спокоинога держаня выбила».

И просил его милост княз Ружинский, абы тоє оповеданє его до книг кгородских записано было. А на огледанє выбитя спокоинога держаня овозного, я иж при собе на тотъ час возного не мѣл, квит мои до возного дал, а тоє теперешнее оповеданє его м[и]л[о]сти до книг кгородскихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 17, арк. 306–306 зв.

№ 92

1584 р., квітня 26. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Івана Холоневського та його синів Івана і Семена, які чинять спроби убити його самого і слуг, погрожують мститися за те, що він позивав їх про свої кривди до суду

Жалоба п[а]на Богуша Липленського на п[а]на Івана Холоневського
Року 1584 м[є]с[я]ца априла 26 дня

Писал и присылал на вриад кгородский луцкий до мене, Стефана Кнегининского, будѣчого на мѣстцѣ подстароства луцкого, земенин г[оспо]д[а]рьский пан Богуш Липленский, жалуючи и оповедаючи на п[а]на Івана Гавриловича Холоневского и на сынов его Івана а Семена Холоневских тыми словы, иж, деи, они з давных часовъ, звазнившися на мене о тож, иж на Івану старому кривдъ своих не терплю и его до права позываю, по вси тыє прошлыє часы отповеди и пофалки на мене перед многими людьми чинивали, и хотечи мя здоровья позбавити, чигали, изъдчали и шпикговали, мене ведле злого ѣмыслу своего и незбожного.

ІАкож дня оногдашнего в недѣлю м[є]с[я]ца априла двадцат второго дня в року нынешнемъ осмьдесят четвертомъ, вѣдаючи они тоє, иж я до торгу до Горухова поедѣ, выехал Івань с поменеными сынми своими з дому своего с Холонєва наперед, нижли на до Горухова, и там же на мене || [арк. 272 зв.] наготовался и засил, хотечи мя збити. И скоромъ до Горохова приехалъ и ходилемъ по мѣсту, справуючы потреби свои, тогды ониє сынове его, будѣчи на мене поготову кождыи с

пулгаком и слуги вси с пулгаками, приложивши курки, до мене при-
скочили, и до мене, яко до якого звирати, стрелати змеривши, ручниці
поспускали. И праве сам такъ Богъ хотѣлъ, же им ручница ни одна
стрелити не хотѣла³⁶⁸.

А потом пан Иван старыи сам ѿткульсѣ прибегъ и сыномъ послужу
додавши, а порываючися до мене с пулгаками, мало мя не забили, аж
ледво, ѿжалившися мене в невинности моеи, никоторые люди добрыи
цнотливые, прискочивши до нихъ, ледво их великимъ ѿсильствомъ ѿ
тог[о] предсѣзятѣя их ѿтопхали, а мене им такъ марне забити не
допустили. Абы не тые люде добрые их ѿт того ѿтопхали и ѿтвели,
певне бы мя самого и слугъ моих, ІАна Дѣбровског[о], Орехва Порем-
ницкого, Кгрекгора Зеленского а Пѣтра Кравца с полгаковъ на смѣрть
позабивали.

И еще там же мнѣ значне на горло и на здорове и на маѣтност мою
ѿтповѣди и пофалку вчинили. А так я сам и тые слуги мои в[ашеи]
м[и]л[ости], вриадѣ, ѿповѣдаѣмся, иж, не дбаючи ѿ констытуцию вар-
шавскую, которую ручницѣ ѿживати и з ними ходити заборонено, на горло
и на здорове || [арк. 273] мое насадившися, з рѣчницами на мене
порвалися и на слугъ моих».

И просил пан Богуш, абы то было записано. А так я тую жалобу его
до книги кгородских луцких записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 272–273.

№ 93

*1584 р., квітень 28. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського від себе,
дружини, сестри і слуг на Івана Гавриловича Холоневського та його
синів, Івана й Семена, про напад на дім і замах на життя, що, проте,
обійшлося без серйозних втрат*

Справа п[а]на Богѣша Липленского

Року 1584 м[е]с[я]ца априла 28 дня

Писал и присылал на вриад кгородскии луцкии до мене, Стефана
Кнегининского, будѣчого на мѣстцѣ подстароства луцкого, земенин
г[оспо]д[а]рськіи повету Луцкого пан Богушъ Липленскии, ѿбтежливе
жалуючы и ѿповѣдаючи сам ѿт себе, ѿт малжонки своеѣ п[а]ни Полагыи
ІАкововны Колпытовского и ѿт сѣстры своеѣ п[а]ни Воитеховоѣ

---

³⁶⁸ Такі приклади психологічного насильства, що імітувало спробу вбивства, були цілком типовими під час перебігу конфлікту. Зазвичай зацілілий шляхтич пояснював свій порятунок Божим заступництвом.

Соколовское п[а]ни Федоры Богушовны Липленского, и *от* слуг своих, Іана Дѣбровского, Орехвы Поремницкого, Кгрекгора Зеленского, и *от* возницы своего на имя Щасног[о] на суседа своего п[а]на Ивана Гавриловича Холоневского и на сынов его Ивана а Семена тым способомъ, *иж*, *деи*, «пан Иван Гаврилович Холоневский, маючи на мене великую васнь за презыски мои, што на нем правне презыскаль и еще презыскую, наваживши на горло и на здоровье мое, хотечи мя здоровья позбавити, переховываетъ тых сынов своихъ вышеимененыхъ в дому своемъ и на мени ихъ направуетъ и насылаеть, и самъ из ними на здоровье мое *стоит*.

Которые сыны его за направою и за росказанемъ, и за насланемъ его дня оногдашнего в четвергъ м[ε]с[я]ца априля двадцат шостого дня, праве вже на смерканю, вышпикговавши мене, безпечне самого без жадное брони, одно з посухомъ передъ ворота с помененою сестрою моею ходячого, жадного слуги ани хлопца при себе на маючого, и на конехъ, не вѣдати *отку*л, зъ засадки ко мнѣ с пулгакими прискочыли. Іа их, обачивши || [арк. 274 зв.] близко ку себе бигучих, вскочилем у двор свои, а они, попираючи предсавзятна своего, наскочивши и наехавши *моцно* кгвалтомъ на дом мои, на мене с полгаков стрелили и мало мене самого, и жоны моее, и сестры, и тых слугъ и возницы моего вышеимененых, не постреляли и не позабивали. А потомъ вскоч на конех *от* дому моего побѣгли, мнѣмаючи, *иж* мя забили, бо почувли, *иж* жона и сестра моя кричати и плакати почали. И побѣгши они *от* дому моего, за корчму мою забѣгши, подававши кони мужикомъ своимъ *держати*, а сами под плотом двора моего с полгакими на розных мѣстцахъ позасидали, хотечи мя забити. Але *ижемъ* ся был з слугами в дому добре и *острожне* опатриль, теды ми за ласкою Божою ничего не вчинили, и вночи, *якъ* люди заснули, до *отца* в домъ *отышли*. А потомъ тамъ нарадившися, тое *ж* ночи *от* *отца* своего не вѣдали где ѣхали за выпроваженемъ их з дому *от* *отца* и *от* *матки*. И тепер есми самъ з жоною и жо *всимъ* домом, и з *маетностью* своею здорovia своего не есть есми *безпечнымъ*».

И просил пан Богушь, абы то было до книгъ записано. А так іа тую жалобу п[а]на Богушову и малжонки, сестры, слугъ и возницы его вышеимены описаных, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ³⁶⁹.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 274–274 зв.

---

³⁶⁹ Конфлікт був призупинений 4 жовтня, коли Богуш Липленський та Іван Холоневський домовилися про приятельське погодження стосунків у Холоневі в домі попа 4 листопада в неділю (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 1013–1014).

№ 94

1584 р., червня 4. Луцьк. — Визнання возного Марка Збранного про виклик на поєдинок Ярошем Гесинським (за поранення і вбивство слуги) Івана Букоємського, який натомість запропонував Гесинському попередньо отримати дозвіл на поєдинок від короля згідно з правом, або позвати кривдника до суду³⁷⁰

Справа п[а]на Івана Букоємського с п[а]номъ Ярошомъ Кгосинскимъ Року 1584 м[ε]с[я]ца июня 4 дня

Постановившися очевисто на вриадє кгородском в замку луцкомъ передо мною Александромъ Пронским, столникомъ Великого князства Литовского, старостою луцкимъ, возным повету Луцкого Марко Збранным до книг кгородских луцких сознал водлуг цедулы своеє, которую под печатю и с подписом руки своеє, и теж под печатми которыхъ людєи зацных даное, просечи, абы таа цедула до книг кгородских луцких записана была, котораа так ся в себе маєт:

«Мои ласкавыи панє староста!

Я, Марко Збраный, возным луцкии, перед || [арк. 410] вашею милостю зознаваю тыми словы, иж року тепєр идучомъ осмьдєсатъ четвертого м[ε]с[я]ца июня першого дня пан Иван Елович-Букоємский, упросивши приатєль своих, то єст пана Семєна Крунєвича, урядника полонского, а пана Дмитра Долматовича-Исаиковского, пана Фєдора Ворыского, п[а]на Василя Патърикиа, а при тых вышєимєнованых особах и менє, возного, которые то мєнованые приатєли пана Івана Букоємського, пришедши в госпуду тут в мєстє в Луцку, пану Ярошу Кгєсинскому передо мною, возным, мовилис тимъ способомъ, иж што, деи, “дна сєгодняшнего у па[т]ницу, в[аша] м[илост], панє Кгєсинский, присылал приатєла своего пана Станислава Кгємбарта, и к тому слуг

---

³⁷⁰ Тлом цього акту послужила ворожеча між Іваном Букоємським та його двоюрідним братом Адамом Букоємським (сином Іванового дядька Григорія Букоємського) з приводу опіки над маєтками, які перебували в руках Івана по смерті дядька до Адамового повноліття. Як засвідчують супровідні акти, Адам при допомозі Остафія Свищовського намагався отримати їх від опікуна, який відмовлявся від передачі, мотивуючи свій спротив неповноліттям брата, а також наявністю інших спадкоємців (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 66–66 зв., 81 зв.–83). Врешті, Адам у супроводі возного таки в'їхав у частину Букойми (Там само, арк. 37 зв.–38 зв.), що з боку Івана Букоємського було представлено як неправове захоплення маєтку. Фіксується також серія записів, які засвідчують тривалу ворожечу між Іваном Букоємським і Остафієм Свищовським, зокрема, скарги про наїзд на Букойму і «вбиття з тримання», захоплення речей і підданих, побиття і поранення слуг (Там само, арк. 420–421, 421–422). Ярош Гєсинський у цьому конфлікті виступав на боці Адама Букоємського і Остафія Свищовського.

вашей м[и]л[о]сти а товаришов своих, пана Яна Цивинского и иных колко при них, которыхъ свѣхъ³⁷¹ имен не помню, которые то вышеименованыя приатели и товаришов[е] в[ашей] м[илости] до п[а]на Ивана Букоемского отъ вашей м[и]л[о]сти тыми словы мовили, иж, деи, “п[а]нъ Ярошъ Кгесинский с тимъ насъ до вашей м[и]л[о]сти, пане Иване Букомъский, прислал, иж себе быти менують отъ тебе де[с]п[е]к[т] || [арк. 410 зв.] и зранене аболи постреленье, а иж пострелене на смерть служебника своего Андрея в Букоиме³⁷², и о томъ деспектъ и зраненье аболи постреленье себе самого и служебника своего Андрея, не хотечи правомъ с тобою распирати, бо, деи, не вмею права, але о тую кривду свою на руку тебе повабласть, абы еси з ним тут в Луцку о тую кривду его рукою одною чинил, естли се чуешъ быти цнотливымъ”.

Ино, деи, ачь колвекъ есть певныи способъ чинена о вшелакую кривду, то ест право посполитое, и в[а]ша м[и]л[о]ст маеш ли якую кривду отъ пререченого п[а]на Ивана Букоемского, теды могли быс з нимъ како зъ добре оселымъ правомъ чинити, але иж мимо право посполитое выбавлаешъ его на руку и прагнеши крєви его, теды он, почуваючисе въ повинности своей шляхетской, с того тебе он не отмовлает, одно жъ || [арк. 411] не тут в Луцку, где не ест того мєстце, бо где бы тут, в Луцку, с тобою рукою чинил, теды не бачи, абы то было с пожиткомъ и доброю славою его, але там, где того мєстце есть и где цнотливые чинити звыкли. И на томъ плацу, хто тымъ владне и плацы таковому чинению роздае, то ест передъ его королевскою м[и]л[о]стю, п[а]номъ н[а]шимъ, звлаща на соиме, о которомъ слыхат, же врыхле доити мает, там же, деи, в[аша] м[илост], п[а]на Ивана Букоемского позови и плацъ себе ку таковому чинению з нимъ у его королевское м[и]л[о]сти зьєднаи. А онъ станет и то, што цнотливому належит, учинит, если его королевская м[и]л[о]стъ позволит и плацъ на дворе своемъ дати рачит.

Панъ Ярошъ Кгесинский отказалъ тыми словы: “Не толко, деи, на соиме, але бы и завтра, теды я до его к[о]р[о]левскоє м[и]л[о]сти поеду, вшако же и на се[и]мъ поеду; рад и то, што быхъ мель || [арк. 411 зв.] тут, у Луцку, чинити, тамъ учиню”.

³⁷¹ Мало бути «всѣхъ».

³⁷² Ярош Гесинський попередньо скаржився на Івана Букоємського та Миколая Хрінницького, які стріляли по ньому і слугах, коли вони проїздили повз двір небіжчика Григорія Букоємського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 45–45 зв., 17.01). В результаті він був поранений, а один із його слуг убитий, що визнав возний (Там само, арк. 40–40 зв.).

А при том тые ж приатели п[а]на Ивана Букоємского вышеимененные пытали п[а]на Яроша Кгосинского: “Естли, деи, вже при том, якос его на руку повабил, стоиши, чи ли вже п[а]ну Ивану Букоємському на здорове не ѡтповедаєши, и маєт ли ѡн ѡт тебе быт здорова своего безпечон албо ни”.

Пань Ярош Кгосинский ѡтказал тыми словами: “҃А, деи, п[а]ну Ивану Словичу-Букоємскому не ѡтповедаю, вшак же, естли се не чуе быт винным, нехаи се мене не стережет, а естли се чуе мне быт винным, нехаи се мене стрежет”.

Семен Круневич, урядникъ полонский рукою властною,
Дмитръ Исаиковский, рука властнаа,
Wasil Patriky Kurozwonsky».

А так яа тоє сознанє возного и тую менованую цедулу до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 409 зв.–411 зв.

№ 95

1584 р., серпня 21. Луцьк. — Визнання перед луцьким городським урядом угоди між Яном і Марком Жоравницькими як оскаржувачами та звинуваченим у вбивстві Василя Жоравницького Войтехом Русиновським, досягнутої за ініціативи значної кількості шляхти; угода, яка містить текст перепрошення Русиновським родичів небіжчика за випадкове неумисне вбивство, вписана до городських книг

Справа п[а]н[о]въ Жоравницких з Русиновськимъ³⁷³

Року ѡсмьдєсят четвєртого м[є]с[я]ца августа двадцать перьвого дня

На рокох судовых кгородских луцких перед нами, то єсть Станиславомъ Петровскимъ, подстаростем, Остафьемъ Малинским, судею, вриадниками судовыми кгородскими луцкими, при бытности велможных и дрогоных ихъ м[и]л[ости] п[а]новъ, п[а]на Михаила Мышки Варковского, кашталана земли Волынское, старосты гомєиског[о], п[а]на Александра

---

³⁷³ У справі Войтеха Русиновського була зацікавлена значна кількість осіб, серед яких і ті, що обіймали поважні позиції на Волині. Про це свідчить як перелік присутніх на судових засіданнях, що вміщений на початку справи, так і тих, хто підписав текст погодження. Збереглася також скарга Яна Жоравницького про незаконне звільнення з ув'язнення 12 травня вночі того ж таки Русиновського, який застрелив із рушниці свого пана Василя Жоравницького. Серед тих, хто був причетний до звільнення («немалое воиско людие польтораста человекѡвъ в збрюяхъ, в шишакахъ, с копеями, з ручьницами»), скаржник упізнав двох слуг Остафія Малинського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 306–306 зв.).

Семашка, кашталана браславского, кн[я]жати Януша Жаславского, п[а]на Яна Харлинского, подкоморого луцкого, п[а]на Антония Яловицкого, суди земского кремчанецкого, п[а]на Ивана Хренницкого, подсудка земского луцкого, п[а]на Михаила Линевского, п[а]на Матфея Малинског[о], секретара его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], кн[я]зя Яцка Четвертеньского, п[а]на Федора Гулевича, п[а]на Михаила Кузинского, п[а]на Прокопа Хренницкого, || [арк. 807 зв.] п[а]на Ивана Букоемского, п[а]на Костентина Кольпытовского и иных барзо веле дыкгнитаров, вриадников, шляхты и рыцарства воеводства Волинског[о], такъ же тежъ возных, шляхетных Станислава Коломыиского, Яцка Гулалницкого, Тараса Гулалницког[о], Матыса Славогурског[о], Андрея Жирицког[о], врожоны Воитех Русиновскии, досыт чинечи постановеню межи ним а их м[и]л[остю] п[а]ны, п[а]номъ Яном, стрьем, а п[а]номъ Маркомъ, братомъ, небожьчика п[а]на Василя Жоравницког[о], ротмистра его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], старостича луцкого, Жоравницкими, а оным самым з стороны припадковое нещасливое смерти помененого п[а]на Василя Жоравницкого, через велможные п[а]ны, п[а]на Михаила Мышку з Варкович, кашталана земли Волинское, старосту гомейского, а п[а]на Александра Пронского, столника Великого кн[я]зьства Литовского, старосту луцкого³⁷⁴, вчиненому и интерцызою || [арк. 808] с печатми и подписы особь, в интерцызе описаных, втверзоному, оную иньтерцызу до суду через руки медиатора одного, его м[и]л[ости] п[а]на кашталана волинског[о], подаи. Которого постановена ест бермѣнѣ³⁷⁵ таковое:

«Сталосе постановене певное и приятелское померковане через их м[и]л[ость] велможных п[а]новъ, то ест меновите через велможного пана Михаила Мышку з Варкович, кашталана волинского, старосту гомейского, а через его м[и]л[ост] п[а]на Александра Пронского, столника Великого князства Литовског[о], старосту луцког[о], межи их ми[ло]стями п[а]ны, п[а]ном Яном и п[а]ном Маркомъ, сыновцом его, старостичом луцкимъ, Жоравницкими, з одное стороны, а п[а]ном Воитехомъ Русиновским, з другое стороны, а то з стороны нещасливого а припадлог[о] шестиа с тог[о] свѣта п[а]на Василя Жоравницкого, старостича луцкого, сыновца || [арк. 808 зв.] п[а]на Яновог[о] а брата рожоног[о] п[а]на Марковог[о], Жоравницкихъ, которое за припадкомъ з нехотения, како ест дана ведомост, ест пострелонъ от тог[о] то п[а]на Воитеха Русиновског[о] тымъ способом, ижъ тот припадокъ смерти

³⁷⁴ Два «к»

³⁷⁵ Мало бути «бжменѣ» (пол.) — звучання.

п[а]на Васи́ла Жоравни́цко[го] ста́не єст пригодне, а з нехотє́ня, того єсть певна́я а неѡмы́лна́я ведомо́ст. Про то́ж ихъ м[и]л[о]ст[и], ме́ркуючи то ме́жи ихъ м[и]л[о]ста́ми, на то рачили, абы пан Вои́техъ Руси́новскии ихъ м[и]л[о]ст[и] п[а]новъ Жоравни́цкихъ звышпо́менєных на пришлы́х рочкох кгородских лу́цких, которые́ будут сужо́ны, наперве́и с карты перепросит, толко́ жь ѡчтывє, постере́гши тог[о], аб[ы] ничог[о] таковог[о] ексисти́мацыи³⁷⁶ добро́и п[а]на Руси́новского не шко́дило.

По которомъ перепроше́ню тот же пан Руси́новскии ма́ет на замку лу́цкомъ на ве́жи се́дѣти чверть лѣ́та, зоставивши ѡдна́къ прозбу до ихъ м[и]л[о]ст[и] п[а]новъ Жорави́цкихъ³⁷⁷ єму, кгда́ се́ через п[а]на Руси́новского до́сыт ста́нет, ма́ет || [арк. 809] бы́ти волнь пан Руси́новскии вє́чне ѡт того́ всего́ припа́длого ѡбжалова́на п[а]новъ Жоравни́цкихъ.

Того́ всего́ дла́ лепшоє́ веры́ и кгрунто́внєи́шого ѡтверже́ня того́ доброво́льного постано́вє́ня печати́ ихъ м[и]л[о]сти́ до листу́ свои́ приложи́ти и руки́ свои́ подпи́сати вєсполо́къ зъ ихъ м[и]л[о]ста́ми п[а]ны Жоравни́цкими, звышме́нованы́ми, рачили. При чо́м те́жь были́ и добре́ ведоми́ и за ѡче́вистою́ прозбо́ю ѡбудву́ сторон печати́ свои́ до тоє́ интерцы́зы албо́ листу́ печати́ свои́ приложит и руки́ свои́, коториє́ подпи́сати є́сми рачили, ихъ м[и]л[о]сти́ п[а]нове́:

пан Михаило́ Кори́тынськии, пи́сар зе́мскии лу́цкии,

пан Фе́дор Заго́ровскии,

пан Ма́тфеи́ Мали́нскии,

пан Станисла́в Кге́мбарть.

Де́ялося́ в Бе́рестє́цку дна́ де́вятого́[о]на́дцат ию́ля року́ тисє́ча пѡтсо́т ѡсми́дєсѡт че́твертом.

Михаило́ Мы́шка, ка́штапан,

Alexander Pronszky, ręką szwą,

Marek Zorawniczky, ręką szwą,

Михаило́ Кори́тенскии, пи́сар, рѡ́ка,

Фе́дор Заго́ровскии,

Matfey Malinszky, ręką swą, || [809 зв.]

Staniszlav Gembarth».

По котором поданю́ тог[о] постано́вє́ня перед́ нами́, при бы́тности вас, суду́, и всих́ рад, ды́кгнитаров и ры́цєрства воєво́дства Во́лынского, водле́ постано́вє́ня вы́шеи ѡпи́саног[о], перепроше́не с карты́ ты́м спосо́бом ѡчи́нен:

«М[и]л[о]сти́выє п[а]нове́ Жоравни́ц[к]иє!»

³⁷⁶ Existimatio (лат.) — повага серед спільноти, честь.

³⁷⁷ Мало бути «Жоравницьких».

Зъ жалем ми то таким приходит, пан Бог всемогучии ведаєт, вспоминат смєртъ припадковую, ѿ мене жал сєрдечнии вжзбужающую, ѿдно памяти небожчика п[а]на Василя Жоравницкого, старостича луцкого, п[а]на моего, котории яко ми се ставил, знаючи мои счирые а уприимые службы. Ѡчи насмотрелисе и ѿши в[ашеи] м[илости] всих, єсть певнии того, которыем тєды припадкомъ зшол з свѣта, камъ за то, ижъ не єсть то таино в[ашим] м[ило]стнам, што кгда бым выличат мел, прирожоную мою шляхєтскую утчтивость цело заховавши, жал, котории ѿ мне никгда незчаснены³⁷⁸ допуца, розумєм то о в[ашеи] м[илости] всихъ, ижъ инакшеи не єсть || [арк. 810] в[ашеи] м[илости] о мнѣ розумєнє, ѿдно таковое, якое быт ма о чловеку ѿчтвом и в пристоинности цалым, иж ми тєды до тог[о] пришло с презнєнн³⁷⁹ Б[о]га всемогучог[о], котории мене наведит таким жалемъ рачиль, котории скромнє принавши на себє, хотєчи то по себє показат не зъверхѡ, алє и внутрнє, ижъ литує, и ведлє выналезку и постановєннє чиню досытъ, што в[ашеи] м[илости], моих ласкавых п[а]новъ, пилнє и длїа п[а]на Б[о]га прошу, абы в[аша] м[илост] з добротливое натуры своеє, ведаючи то певнє, ижъ їа[с]на смєртъ с припадку, не з умыслу, Б[о]г зна, которог[о] на свєдєцтво себє ѡживам, стала се, то мне ласкаве пробачит и хрєстїаньские Ѡтпустит рачили».

А тут же заразом за таковым перепрошенємъ плачливымъ певно ведаючи, ихъ м[и]л[ости] п[а]нове Жоравницкие, ижъ смєртъ небожчика п[а]на Василя Жоравницкого, сыновц[а] и брата, сталасє, бачачи на плачливую прозбу || [арк. 810 зв.] п[а]на Воитєха Русиновского, ѡному то, яко хрєстїаньские люди, Ѡпустили, ѡ³⁸⁰ волнымъ Ѡтсвєченю рукоданємъ своимъ то утвердивши. При котором перепрошенємъ, выконываючи постановєнє и до skutку ѡное приводєчи, принєл вєзєнє.

За таковым тєды ѡчинєнємъ досыт маючи, судъ дознаную ведомость свою и всихъ правє ѡбыватєлєвъ воеводства Волянського ѡт прєнагабаниа за вызволенємъ ихъ м[и]л[ости] п[а]новъ Жоравницкихъ, перєдъ судомъ учинєнымъ, волного черєзъ свои нинєшнии декрєтъ повєдєль и у[чи]нилъ».

Што вьсе до кьнигъ кгородськихъ луцкихъ записати єсьмо казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 807–810 зв.

---

³⁷⁸ Мало бути «незгаснены».

³⁷⁹ Мало бути «презреня».

³⁸⁰ Мало бути «и».

№ 96

1585 р., січня 18. Луцьк. — Визнання возного Григорія Вербського, який ходив у справі Станіслава Рогульського до Андрія і Олександра Черневських для підтвердження чи спростування «одповіди», яку, за чутками, вони вчинили Рогульському

Пытанє панов Черневских ѿт п[а]нов Рокулских ѿ ѿповедь
Року 1585 м[є]с[я]ца генвара ѿсмог[о]надцат дня

Передо мною, Стефаномъ Кнегининским, бѣдѣчимъ на мѣстцѣ подъ-старостѣва лѣцкогго, ставши ѿчевисто, возныи повету Луцког[о] Григорѣи Вербскии ку записованью до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ тыми словы, ижъ, деи, «року теперь недавно минулого тисеча пятьсотъ ѿмдѣсѣать четвѣртого в роки земские луцкие и кгородские ѿ св[є]томъ Михалѣ, кгда сѣжоны были, тамъ же, деи, за ѿпрошеньемъ пна Станислава Рокгулског[о] || [арк. 128] при приателехъ его, при пану Рокгулскомъ а пану Гакубу Кгидзинском, ходилъ есми до пана Андреѣи и до пана Александра Черневских, пытаючи, если бы пану Рокгулскому ѿтпо-ведали и на здоровье его стояли, бо, деи, “мя дошла ѿт приателѣи такаѣ ведомость, ижъ, деи, в[аша] м[илост], п[а]нове Черневские, ѿтповед и похвалъки чините и на здорове мое стоите”.

Панове Черневские поведили передъ звышъ меноваными п[а]ны и передо мною, вознымъ, ижъ, деи, “мы пану Рокгульскому не ѿтпо-ведаемъ и на здоровье его не гоним, и нехаи се, деи, нас не стережет, бо, деи, не маем за што, нехаи се, деи, пан Рокгулскии и за нами до пана Гневоша причинит, штобы на насъ ласкавъ былъ”.

Которое жъ ѿчевистое сознанє возного до книгъ кгородскихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 127 зв.–128.

№ 97

1585 р., лютого 6. Луцьк. — Визнання слуги кн. Михайла Заславського Петра Свентицького про завершення терміну ув'язнення, яке він добровільно прийняв за угодою з братами небіжчика Беняша Жуковецького, що загинув від його руки

Справа служебника его милости кн[я]зя Михаила Жаславского пана Петра Светимского с паны Жѣковецкими

Року 1585 м[є]с[я]ца фѣвралѣа шѣстог[о] дня

Постановившися ѿчевисто на вриадѣ кгородском луцкомъ передо мною, Стефаномъ Кнегининским, бѣдѣчимъ на мѣстцѣ подстароства

луцкого, служебникъ его милости кн[я]зя Михаила Жаславского пан Петръ Свеньтицкии ѿповедал тыми словы, иж «што, деи, есми былъ обвинеѣн ѿ забитье небожчика п[а]на Бенаша Ждковецкого, до чого сѧ, деи, есми и сам знал, ино, деи, ѧ, забегаячи тому, абы братьѧ повинные небожчика Бенаша Жуковецкого на мнѣ права не переводили и то до каранѧ правного не пришъло, теды о тоѣ || [арк. 154 зв.] забитье небожчика Ждковецкого с повинными братьею его, Сѣверином а Юремъ Жуковецкими, есми погодил: за головѣ досытъ ѣчинил и сѣденъе тоѣ, котороѣм был повинен ѣчинитъ, на замъку луцкомъ повиненъ, то *ест* чотырнадънадцать неделъ выседел. А такъ, деи, ижъ есми повинности свое досытъ ѣчинил, теды зъ замъку схожѣ, абым потомъ трудности иакое ѿ то не мел, прошу, абы то до книг записано было».

Што ѧ до книг кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 34, арк. 154–154 зв.

№ 98

*1585 р., лютого 17. Луцьк. — Скарга Бальцера Мартишевського на Адама Лонського, який наїхав 15 лютого на його двір у Холпневі, поранив та побив слуг і підданих, завдав шкод, і на Матея Лонського як ініціатора наїзду*³⁸¹

Справа пана Балцера Мартишевського с паномъ Матѣемъ Лонцкимъ

Року тисѧча пятьсотъ ѿсмѣдѣсѧть пятого м[ѣ]с[я]ца фѣвралѧ сѣмогонадѣцѧть днѧ

Писалъ и присылалъ на вриад кгородскии луцкии до мене, Стефана Кнегининьского, будѣчого на местцѣ подстароства луцкого, || [арк. 170] панъ Балцер Ма[р]тишевскии, жалуючы и ѿповедаючы на пана Матѧа Лонцкого, писара кгородского кремѧнецкого, ижъ, деи, «року тепѣр идѣчого тисѧча пятьсотъ ѿсмѣдѣсѧть пятого, ѿтеждчаючы на соимъ до Варшавы, порѣчивши и зоставивши брата своего пана Адама Лонцкого ѣ именью и дворе Трестѣнѣцы, то пакъ сѣго жъ рокѣ ѿсмѣдѣсѧть пятого м[ѣ]с[я]ца фѣвралѧ пятогонадцѧть днѧ ѣ пятницѣ тотъ панъ Адамъ Лонцькии, братъ пана Матѧа Лонцького, за власнымъ росказаньѣмъ его, зобравъшисѧ с товаришами своими и з слѣгами пана Матѧа Лонцького, брата своего, и с помочниками, то естъ з никакимъ Каудашомъ, з ыншими многими помочниками своими, которымъ панъ Матѣ[и] и панъ Адамъ Лонцькиѣ лепии имена и прозвиска ведають, з рознымъ ѿрѣжьѣмъ, воине належачимъ, пропомневши боѧзни Божое и срокгости права посполитого,

³⁸¹ Див. наступні справи № 99 і 100.

наехавши мощно квалтомъ на именье мое, на двор хольпневский, дчинивши ѡкрик, прискочивши до воротъ ѡт села, хотячи ворота ѡтворить и в дворъ ѡпадши, мене ѡ горло приправити, але, ѡбачивши, слуги мои, до воротъ припадши, почали воротъ боронити и в двор не пустит. Тамъ же, деи, скрозь ворота самъ панъ Адамъ Лонцкии с пульгаку прострелилъ, и крикнувши на слугъ и помочниковъ своихъ, абы с польгаковъ стреляли, которые з ласки Божое никого не забили. А потомъ, ѡбачивши и въслышавши, боаре мои тыломъ ѡ дворъ ѡпадъши на ратунокъ слугъ моихъ, споломъ почали воротъ боронить. А в томъ часе ворота ѡтбили и ѡтворили, || [арк. 170 зв.] нижли которые на помочъ прибегли слугамъ моимъ, ихъ далеи ѡ двор не впустили, толко ѡ воротахъ сѧ били. Тамъ же слугъ, боарь моихъ побили, поранили и тымъ, деи, домъ мои шляхетъский зквалтили и скривавили, и мене, хорого, лежачого, ѡ горло мало не приправили. А потомъ, коли слуги и боаре мои ѡ двор далеи не впустили, ѡни, вернувшисѧ, бегаючи по селу моемъ Хольпневѣ, подданныхъ моихъ, квалтовне з домовъ ихъ выволокаючи, били, мордовали, секли, рѣбали. А вернувшисѧ з дому до двора, прибегъши до дрѣгихъ воротъ тыльныхъ, тамъ передъ ворота стайню спалили, ѡ которой было коней езныхъ пять, которые мене коштвали копъ литовскихъ семъдесѧть, воловъ кормныхъ чотыри, за которые давано копъ дванадцѧть. Тамъ же, выпадши, слуги, боаре мои, з двора, при ѡномъ ѡгню квалтовника ѡдного поймали на имя никакого Петра Ходаковского, которого тамъ до ѡрядѡ в[ашеи] м[и]л[ости] посылаю».

И просиль ѡ приданье возного на ѡгледане ѡного квалтѡ починеного. Гамъ придалъ возного повету Луцкого Воитеха Габлонского, которые тамъ бывши и ѡтуль пришедъши, ставши передо мьною, кѡ записованью до книгъ кгородскихъ луцкихъ тыми словы созналъ, ижъ «року теперъ идѡчого тисѧча пятьсотъ ѡсмъдесѧть пятого м[е]с[я]ца февралѧ шостогонадцѧть дня, маючи при собѣ двоухъ шляхтичовъ, былъ есми на справѣ пана Бальцера Мартишовъского ѡ Хольпневѣ. Тамъ же мнѣ, возному, и при мнѣ будѡчи шляхте панъ Бальцер ѡказовалъ ворота и фортъку, ѡт села с польгаковъ || [арк. 171] постреланые, порѣбаные, выбитые, и вказовал ми слугъ побитыхъ и пораненыхъ, которыхъ ѧ из шляхтою, при мнѣ будѡчою, ѡгледалъ. Напередъ ѡ слуги на име Мартина Касима ранѡ на голове надъ левымъ ѡхомъ тѧтую кривавую, ѡ Гѧна Косинского, воита хольпневъского, видиль есми ранѡ на потылицы тѧтую кривавую, за ѡхомъ левымъ битую, сине-кривавую, ѡ Гордѧа Тахновича, боарина, видиль есми на голове рану тѧтую кривавую и рѣку левую ѡсю збитую, ѡт которыхъ не вѣдаю, если будетъ живъ, ѡ Андреѧ Хаевича, боарина, на правои рѣце подлѣ пасты ранѡ тѧтую кривавую.

И повѣдилъ панъ Бальцеръ, ижь тыхъ слугъ и боар моихъ тутъ ѿ воротехъ, наехавши квалтомъ з многими помочниками своими, панъ Адамъ Лонцкии, выбивши ворота, праве ѿ воротехъ побиль, посекъ.

А потомъ ѿказоваль мнѣ, возному, подданыхъ, боар, которыи ми повѣдали: «З домовъ выволокаючи, тотъ же, деи, панъ Лонцкии и с помочниками своими позбиваль и пораниль». С которыхъ видиль есми ѿ Гаврила над левымъ ѿхомъ рану битую синюю и хрибеть ѿвесъ синь збитъ, ѿ Хведка Манчича видиль есми рану битую кривавую надъ левымъ ѿхомъ ѿвесъ збитъ. Тамъ же, какъ тые слуги, такъ першеи боаре и тые подданые, повѣдили, ижь намъ панъ Адамъ Лонцкии самъ позбиваль и пораниль изъ помочъниками своими.

А потомъ панъ Бальцеръ ѿказаль намъ стаиню за ворота тыльними спаленую и на погорелиску кости коньские и быдлачие [с]келета. И повѣдилъ панъ Бальцеръ, ижь «коли не могъли далеи ѿ двор воити и мене ѿ горло хорого приправить, вернувшися на село, тамъ люди, з домовъ выволокаючи, били мордовали и, прибегъши зась до воротъ тыльныхъ, видели, ижь || [арк. 171 зв.] слуги мои, хотя ѿже ранъные, ѿ воротъ стоять, тамъ же стаиню запалили, въ которой было коней пять езныхъ, воловъ кормныхъ чотыри. Якожь на тотъ часъ слуги мои выбегъши, ѿ одного з коня збили и поймали на имя Петра Ходаковского». Которого Петра передо мною, вознымъ, и передъ шляхтою панъ Бальцеръ пыталъ: «Пошто есте тутъ квалтомъ наехали». Тотъ Петръ повѣдилъ, ижь «ѿ четвер прошлыи, едѣчи намъ с паномъ Лонцкимъ и с Каидашомъ до Суска черезъ Хольпневъ, на двор есмо пана Бальцаровъ стреляли, а потомъ едѣчи изъ Суска панъ Лонцкии с Каидашомъ, и насъ было немало, припадши до воротъ, стреляли есмо с польгаковъ на двор пана Бальцера хольпневъскии, чиначи ѿкрикъ, вызываючи тебѣ, пане Балцеръ, ѿ двор ся добывали, а ѿбегъши до дрѣгихъ воротъ, стаиню есмо запалили. Тамъ же мене слуги пана Балцеровы поймали».

Которое я ѿповѣданье пана Мартишевского и возного сознание до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 169 зв.–171 зв.

№ 99

1585 р., лютого 21. Луцьк. — Скарга Матея Лонського на Бальцера Мартишевського, який 15 лютого напав на двох його слуг, одного з них убив і тіло спалив, а іншого побив і ув'язнив у луцькому замку, пограбувавши речі, які були при них

Справа пана Матия Лонцкого, писара кгородского кремчанецкого, с п[а]номъ Бальцеромъ Мартишевскимъ

Року тисяча пятьсотъ осмьдесять пятого м[ε]с[я]ца февраля двадцать первого дня

Присылалъ на вриад кгородскии луцкии до мене, Якуба Климашевского, на местцѣ пана Станислава Петровского, подстаростего луцкого, *от* его вельможное милости пана Александра Пронского, столника Великого кнзства Литовского, старосты луцкого, вриадникъ его милости пана Матиа Лонцкого, писара кгородского креманецкого, тростенецкии Матыс Бобятиньскии именемъ пана своего, *оповедаючи* и *обтежливе* жалуючи на пана Бальцера Мартишевского, ижъ, *деи*, «*онъ* дня *он*гдашнего в пятницѣ м[ε]с[я]ца февраля пятогонадцать дня, забачивши боазни Божое, звирхности его королевское и срокгости права посполитого, слугъ пана моего, Марцина Валишовского и Петра Кунашовского, самъ з слугами и помочниками своими, которыхъ *онъ* имена и прозвиска лепии знаеть и ведаеть, перенавши их на доброволнои дорозе, кгда ехали з Сокола до имениа пана своего Трестеньца, побиль и помордоваль, || [арк. 175 зв.] и того Марцина Валишовского на смерть забиль и замордоваль, и тело небожчиковское з собою до двора хольпневского взяль и, до хлева пустого вкинувши, спалиль, а того Петра Кунашевского, збивши, змордовавши и зранивши, поималь и до *везениа тут* до замьку его королевское милости луцкого *невинне* *осадити* даль. При которомъ збитью и замордованю *он*ого небожчика Марцина Валишовского шкоды сиа стали, то ест меновите п[ε]н[я]зи готовыхъ тридцать золотыхъ чирвонныхъ, кон карьи з седломъ, которыи коштоваль пятьдесять золотыхъ полскихъ, седло за десять золотыхъ польскихъ купленое, пульгакъ з ольстромъ, с пороховницею и з ладѣнъками, за шесть таларов купленыи, сабля, котораа коштовала таларовъ три. А в Петра Кунашевского шкоды сиа также стали, то ест меновите конь белый, которыи коштоваль двадцать золотых полскихъ, седло, за осмь золотыхъ купленые, пулгакъ з ольстром с пороховницею и з ладѣнками, коштоваль шесть таларов, сабля за три золотых купленаа. Тое, *деи*, все панъ Балцер Мартишевскии *от* того небожчика Мартина Валишовского, забитого и замордованого, и *от* Петра Кунашевского, также збитого и змордованого, до себе побравши, и до двора хольпневского *от*провадиль. Якожь быхъ, *деи*, такового срокгого забитья и замордованья слуги пана своего небожчика Мартина Валишовского, и Петра Кунашевского збитья и змордованья, которое сиа *от* пана Балцера Мартишовского, слугъ и помочниковъ его стало, до вриадѣ кгородского замьку луцкого *оповедати* и записати быхъ былъ не *омешкаль*, нижлимъ *о* такомъ срокгомъ || [арк. 176] забитью и замордованью, и *о* поиманью слуги пана своего такъ прѣдко ведомости взяти не могъ, роздѣючи, ижъ сиа мели розъехати по потребахъ своихъ».

И просил мене, абы тоє оповеданье его до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было, што иа записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 175–176.

№ 100

1585 р., квітня 30. Луцьк. — Оповідання Матея Лонського на засіданнях луцького гродського суду через свого уповноваженого Григорія Дедеркала про те, що Бальцер Мартишевський, який попередньо скаржився на нього про наїзд на маєток Холпнев і грабіж підданих, насправді не має жодного права до того маєтку, натомість Холпнев є власністю дружини заявника княжни Марини Максимівни з Сокольських; у відповідь Мартишевський заявив, що є власником маєтку за певним правом, яке продемонструє тоді, коли буде в цьому потреба

Пана Лонцкого с паном Марътишевским

Року тисяча пятьсотъ ѿсмьдесять пятого м[е]с[я]ца априля тридцатого дня

На рокохъ судовыхъ кгородскихъ луцкихъ, ѿ четверга м[е]с[я]ца априля || [арк. 392] двадцать пятого дня в року звышъ написаномъ ку ѿправованью судовне зачатыхъ, передъ нами, то естъ Станиславомъ Петровскимъ, подъстаростимъ, а ѿстафьемъ Малиньскимъ, судьею, вриадники судовыми кгородскими луцкими, ставши панъ Григорей Дедеркало за злеценьемъ моцы ѿтъ пана Матѣя Лонцкого, писара кгородского креманецького, оповедаль тыми словы, ижъ, *деи*, дошла таа вѣдомость пана Матѣя Лонцкого, товариша моего, якобы панъ Бальцеръ Мартишевскии на ѿриадѣ тутошнемъ луцкомъ жаловати мель и на рочки теперешниє кгородские луцкие якобы запозваль ѿ неакииць наездъ на двор его холпневскии и ѿ неакииць тежъ грабежъ подъданных холпневскихъ, иако ширей меновите и достаточне жалобу свою на тыхъ позвехъ кгородскихъ панъ Бальцеръ ѿписаную || [арк. 392 зв.] быти менить, которыи, *деи*, дворъ холпневскии и село Холпнево, такъ тежъ и подъданыє холпневские ничее иншоє, одно власность и ѿтчизна малъжонки пана Лонцького княжны Марини Максимовны Соколского естъ, в которомъ, *деи*, дворе на сесь часъ теща пана Лонского, а matka панее Лонцькоє, княгиня Максимоваа Соколскаа княгиня ѿрина Долзского мешкаеть, ѿ што ѿнъ весполь з жоною своею иако ѿ властность жоны своеє з нею правомъ чинить и до судѣ земьского луцкого на роки земьские ѿ Светои Троицы, римьскомъ свате, близко припалые княгиню Максимовую Соколскую запозвали. А панъ, *деи*, Бальцеръ Мартишевскии

в томъ дворе хольпневскомъ и в селѣ Хольпневѣ такъ деръжанья, яко и мешканья жадного не маеть³⁸².

А тутъ же стоячи ѡчевисто, панъ Бальцеръ Мартишевський за таковоє || [арк. 393] преповеданье стороны княжьны Марыны Максимовны Сокольского панѣе Матѣвое Лонцкое до имениа Хольпнева светъчилься, ижъ тыѣ добра же есть его властьныѣ, слушьнымъ правомъ набытыѣ, которое ѡнъ слушьнѣ деръжитъ за правомъ своимъ слушнымъ, которыи, кгды того часъ и мѣстыце было, готовъ бы показать, але княжьна Марина Сокольского тамъ ничего не маеть и до того преповедать не може.

И просиль, абы тоѣ ѡповеданье его было записано, што я записати казаль.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 391 зв.–393.

№ 101

1585 р., травня 7. Володимир. — Визнання Григорія Івановича Сенюти перед володимирським гродцьким урядом факту замирення з Костянтином Колпитовським і його дружиною Ганною Богданівною Костюшковичівною-Хоболтовською, мачухою Сенюти, яке вдалося досягнути через посередництво приятелів на певних умовах; запис угоди, який містить коротку історію конфлікту та зобов'язання Григорія Сенюти сісти в ув'язнення, а потому перепросити мачуху та її чоловіка згідно із запропонованим ними текстом

Межи Колпытовськими а Сенютою вгода

Того ж м[є]с[я]ца маа сѣмого дня

На рочках кгородскихъ володимѣрскихъ, ѡт дня второг[о] того ж м[є]с[я]ца маа припалых и судовънѣ ѡтправовати зачатых, перед нами, Андреємъ Романовскимъ, подстаростим, а Фѣдоромъ Курцевичомъ, судею, вриадники кгородскими володимѣрскими, ставъши ѡчевисто в суду панъ Григорѣи Іванович Сенюта ку записанью до книг кгородскихъ вызнал водлуг листу запису своего єдналного, которыи на сѣбе далъ под печатью и с подписомъ рѣки своєї, такъ тежъ под печатьми людѣи добрых, пану Костѣтинѣ Колпытовському и малжонце его панѣи Ганнѣ Костюшковнѣ Хоболтовського³⁸³. Которым же листомъ тымъ вчинил

---

³⁸² Бальцер Мартишевський був швагром Василя Максимовича Сокольського (ЦДІАК України. — Ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 175–177), відповідно, його претензії до маєтку усталювалися через подружні зв'язки.

³⁸³ Ганна Костюшковичівна-Хоболтовська була заміжня у першому шлюбі за батьком Григорія Сенюти Іваном, відповідно, доводилася Григорію мачухою. Перша дру-

єднанье с паномъ Колпытовъским и малжонкою его ѿ розныє заиштыа, бои, наезды и побранье маєтности ихъ и иншихъ припадъковъ, которые сѧ межи нами ѿт часу немалого точили, ѿ што вже ѳчинил померкованье всему тому досыть чинити под ѿбвѧзками, в томъ записе поменеными, яко то || [арк. 169 зв.] ширеи а достаточнеи на томъ листе его, пану Колпытовъскому и малжонце его даномъ, єсть ѿписано и доложено, яко же и листъ свои выз[на]ныи³⁸⁴ перед нами на вриаде покладаи и просил, абы яко ѳстное визнаье его, такъ и тотъ листъ его єдналии, до книгъ кгородскихъ володимєрскихъ былъ записан. Которого мы вычитавши, за жеданьемъ пана Григорѧ Сенюты до книгъ кгородскихъ володимєрскихъ слово ѿт слова записати казали, и такъ сѧ в себе маєть:

«ІА, Григорѧ Ивановичъ Сенюта, сознаваю и чиню явно сим моимъ листомъ кождомъ, кому бы то ведати належало, тепер и на потомъ завѣжды, што его милостъ панъ Костєнтинъ ІАкововичъ Колпытовский изъ малжонкою своею а мачохою моею пани Ганною Богдановною Костюшковича Хоболтовъского, судѧнькою володимєрскою, позывали мене в року прошломъ тисєча пятсотъ ѿсмѣдєсѧть первомъ до сѣду кгородского кремѧнєцкого на рочки кгородские, м[є]с[я]ца июня первого дня в четвєргъ припалые и сужоные, ѿ наездъ кгвалтовныи на двор и имєнье мое ѿчизное Ѡлшаницѣ. Которое имєне Ѡлшаницѣ с присєлками Скроботовкою и Мацыничѧми и зо всимъ на вьсе єє м[и]л[о]ст пани Колпытовскаѧ, мачоха моя, ѿт першого малжонка своего, ѿтца моего пана Ивана Сенюты, за певными а слушными и правными записами, и за тастамент[ом]ъ³⁸⁵ ѿтца моего, изъ дрѣгимъ имєнемъ, в повете Володимєрскомъ лежачымъ, называемымъ Хмелевомъ Болохович, держит, и сумѣ ѿт ѿтца моего ѿсмѣсотъ копъ грошеи личбы литовское на третєи части тыхъ всихъ имєнеи доживоте єє милость маєть, и ѿ забитьє в томъ дворе Ѡлшаницкомъ брата стрыєчного пана Колпытовъ[ск]ого³⁸⁶ на имѧ пана Михаила Борєика-Кнерѣтского, и ѿ взатьє тѣла его и ѿ побитьє и поранєнье слугъ п[а]на Колпытовского || [арк. 170] на имѧ Тимоша

жина Ивана Сенюты, Марѧ Борзобогатянка-Красєнська, не дочекавшись чоловіка з татарського полону, вийшла замѣж за Олександра Лєсоту (Волинські грамоти. — С. 35–36). Повернувшись з полону, Сенюта одружився з Ганною Костюшковичівною (Волинські грамоти. — С. 150–151; вѧновий запис датується 13.01.1576 р.). За тастаментомъ Ивана Сенюты, укладенимъ 7.06.1578 р., дружина мала тримати всю маєтність до повнолѣття дѣтей (ЦДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 5, арк. 134 зв.–135 зв.), вѣдповѣдно, на моментъ її конфлѣкту з Григорѣємъ дѣти та маєтки законно перебували в її рукахъ.

³⁸⁴ Текст пошкоджений.

³⁸⁵ Текст пошкоджений.

³⁸⁶ Текст пошкоджений.

Вишаватого, Опанаса, Миска а Прокопа, и о побранье маетности пана Колпытовьского и малжоньки его милости, и маетности того забитого пана Борейка в томъ дворе Олшаницкомъ, и о выбите ихъ милости з спокойного держанья с того двора и села Олшаницкого и приселковъ Скроботовьки и Мацынич, яко ширеи а достаточнее жалоба ихъ милости на выписехъ и на позвехъ кгородскихъ кремчанецькихъ описана и доложена есть.

За которими позвы ижемъ я кб праву передъ вриадомъ кгородскимъ кремчанецкимъ не сталъ и ничего о собе судъ и сторонъ вѣдати не дал. Тогда вриадъ кгородский кремчанецкий, заховываючыся водле права посполитого, мене на выволанье до его королевское милости здал и отослал, якожъ мя его королевская милост и выволати розказать рачил. А за то все, о штомъ былъ отъ пана Колпытовьского и малжоньки его милости позван, за тымъ нестаньемъ моимъ вриадъ кгородский кремчанецкий на мнѣ ведле права посполитого немалю суму п[ε]н[я]зеи и головьщину сто копъ грошей за головъ того то пана Михаила Борейка пану Колпытовьскому сказалъ и на части моеи отъчизной, котораа ся мнѣ в отделе отъ брата моего молодшого пана Ивана Сенюты³⁸⁷ достанет, присудил. И положивши такъже великую суму, яко речъ осужонааа стоитъ, заруки³⁸⁸, на [увя]занье³⁸⁹ до мене до Олшаницы возного и двоихъ шляхтичовъ посылалъ. Нижли ижъ я томъ спротивляючыся, оного двязанья не поступил и заборонил, дла чого и въ тые зарѣки, з урядѣ на мене положоные, ведле права слушьне попалъ былъ еси. Пре то вриадъ кгородский кремчанецкий, за позваньемъ мене отъ пана Колпытовьского и малжоньки его милости, на мнѣ тую зарѣку ведле права всказавъши, з рѣшенемъ повѣту имѣные Олшаницѣ и приселки Скроботовькѣ и Мацыничы отъ мене || [арк. 170 зв.] мощно вземши, пану Колпытовьскому и малжонце его м[и]л[о]сти подал и поступил, и въ то ихъ милостъ двезал, и тую всю суму и зарѣки декретомъ вриадѣ кгородского кремчанецького, на мнѣ всказаные, также и двязчое свое вриадовое³⁹⁰, на части моеи пану Колпытовьскомѣ отправил и дказал. Яко ширеи а меновите на тыхъ декретахъ вриадовыхъ и на всеи справе пана Колпытовьского листовной, также и листе пана

³⁸⁷ Син Ивана Сенюти від другого шлюбу з Ганною Костюшковичівною.

³⁸⁸ Сума заруки, яку додатково мав виплатити Григорій, відповідала сумі, ухваленій судом на користь Костянтина Колпитовьского і Ганни Костюшковичівни.

³⁸⁹ Текст пошкоджений.

³⁹⁰ «Ув'язче» для судових урядників, які провадили справу, відповідно до статутної норми (II ЛС, розд. 4, арт. 67), становило 6 грошів від кожної копи тієї суми, яку мав сплатити винуватець на користь потерпілого, тобто 10%.

подстаростего кремчанецкого дважчомъ, коло того всего описано и доложено естъ.

А такъ будѣчы на *от* его м[и]л[о]сти пана Колпытовского и малжонки его м[и]л[о]сти за тые таковые выступки свои слушне а справедливе правомъ и тыми декретами вридовыми и выволанемъ его королевское милости непомалу звытежон, в чомъ яко ѣчтивыми шляхтичъ не хотечи должеи трѣвати, а такового великого тежарѣ и поганбенья на собе носити, ѣзнавши сѧ в томъ перед м[и]л[о]стю быти виннымъ, искал и ѣживаль есми через панов приаталеи своих ласки и милосердыа ихъ милости, абы их м[и]л[о]ст надо мною, яко над ѣпалым чоловѣкомъ, змиловавшисѧ, мнѣ гневъ свои *от*пустить, а зо мною сѧ *о* то хрестиянскии поеднати рачили, што их милост з ласки и доброты своеѣ вчинити а на еднанье позволивши, через ихъ м[и]л[о]ст пановъ приаталеи моих слушноѣ а хрестиянское и побожное зо мною еднанье приняти и вчинити рачили, то *ест* за оныи вси шкоды свои в Олшаницы, их милостям *от* мене подѣланыѣ, и за тые вси презыски правныѣ, ѣ суду кгородского кремчанецкого на мене слушне переведеныѣ и зысканыѣ, и на декретех вриадѣ кгородского кремчанецкого, и на листех дважчихъ меновите описаны, *от* мене слушнѣю а праве побожную и хрестиянскую нагородѣ и заплату пѣнежную взяти рачили.

А за деспектъ ихъ милости, то естъ а за наездъ мои квалтовными на двор Олшаницкии и за пораненье и збытьѣ слугъ ихъ милости вышѣимене[ны]хъ³⁹¹, маю и повинен будѣ на завтриѣ по дате сего листу моего тут ѣ Володимеру на замку володимерскомъ на вежы сѣсти и рокъ цалыми и шѣст недель, зоставивши на то ѣ их милости || [арк. 171] прозбу волнѣю, седѣти, а по высѣденыю такового седенья в дом его милости пана Колпытовского до Колпытова на час, *от* его милости мнѣ назначоныи, с паны приателми своими приехати, и пана Колпытовского и малжонку его милости и панов приател ихъ милости ѣчтиве с ѣдѣлы, ведле воли пана Колпытовского написаное и мнѣ поданое, с покорою и ѣниженемъ моим перепросити маю и повинен будѣ.

А по высѣденыю и по перепрошеню моем маѣт его м[и]л[о]ст панъ Колпытовскии и малжонка его м[и]л[о]сти мене с тых всихъ презысков и з выволаня волнымъ ѣчинити и позвы, и декрета, и листы дважчыѣ мне вернѣти; толко што сѧ дотычетъ забитого пана Михаила Борѣика, *о* того сѣ его м[и]л[о]ст панъ Колпытовскии зо мною не еднал, але то есмо *от*ложили до близкихъ небожчиковскихъ, которые наблизшиѣ ве крѣви. А нижли панъ Колпытовскии ѣзовѣтсѧ и знаидѣтъ, тымъ ѧ *о* оную

---

³⁹¹ Текст пошкоджений.

голову ђ права за позвомъ *отказовати* и *дсправедливитися* ведле права посполитого маю и повинен будѡ.

А если бы *якие* близкие *небожчиковъские*, *озвавшися*, а не *позываючы* мене, але *вынашодши* себе *якую* радѡ и *поступокъ*, будь *правными* албо и *неправными*, пана *Колпытовъского* ѡ тую голову *позывали*, тогда *мнѣ* панѣ *Колпытовъскии* через *ѡдноз[о]* *приателя* своего и через *лист свои* маеть дати знати. А *я*, не *вымовляючыся* *никоторыми* *правными* и *неправными* причинами, на *першомъ* и на *кождом* рокѡ, на *которых* бы пана *Колпытовъского* *позвано* было, самъ *перед* тымъ *врядомъ*, где *позвано* *будет*, *стати* и пана *Колпытовъского* *ѡчевисто* *зас[т]ѡпити*³⁹². и тое *беремя* все на себе *взяти*, а *жалобливои* *сторонѣ* ведле права посполитого ѡ тую голову *дсправедливитися* маю и повинен будѡ. Што все, *яко* се в *семъ* *листе* *моем* *поменяло* и *ѡписало*, || [арк. 171 зв.] маю и повинен будѡ *истити* и *полнити* *под* *закладомъ* на пана *Колпытовъского* и на *каждого* того, в *кого* бы *сес* *лист мои* был, *двема* *тисечмы* *коп* *грошей* *личбы* *литовское* и *под* *нагороженьемъ* *шкодѣ* и *накладов* *стороны* *жалобливое* *без* *жадного* *доводѣ*, *ѡдно* на *голое* *реченье* *слова*. *ѡ* *которых* *заклад* и ѡ *шкоды* за *каждымъ* *невыполненьемъ* в *чомъ* *кольвекъ* *сего* *листу* *моего* *волно* *будет* *п[а]ну* *Колпытовскому* и *каждому* *тому*, в *кого* бы *сес* *лист мои* был, мене *позвати* такъ *ѡчевистиц*, *яко* и *заѡчъне* до *якого* *ж* *кольвекъ* *врядѣ* *албо* *судѣ* и *в* *яких* *кольвекъ* *повѣтъ* *албо* на *двор* *короля* *его* *милости*, *толкокротъ*, *колко* бы *того* *сторона* *жалобливаа* *з* *нардшенемъ* и *невыполненьемъ* *сего* *листу* *моего* *быти* *розумѣла* и *потребовала*, на *рокъ* *завитыи* *якимъ* *кольвекъ* *рокомъ*, *хотя* и не на *роки* *судовые* и не *перед* *зуполными* *вряд*, и *через* *ѡдного* *возного* и *без* *шлахты*. А *я* *ничимъ* и *никоторыми* *правными* и *неправными*, в *статуте* и *уфалахъ* *соимовыхъ* *ѡписаными*, и *теж* *з* *розѡмовъ* *людскихъ* *вынаидоваными* и *вымышлеными* *причинами* не *вымовляючы*, *ани* *закладаючыся*, на *каждомъ* *першомъ* *таковомъ*, такъ *слушне* *правне*, *яко* и не *водле* *права*, на *позве* *написаномъ* *рокѣ* *самъ* *ѡчевисто*, а не *через* *ѡмоцованого*, *стати*, и *ничимъ* *позвѣ* и *року* не *збываючы* и в *жадные* *спору* не *вдаючыся*, але *зараз* ѡ *судѣ* *того*, *перед* *которых* *позванъ* будѡ, *тую* *сумѣ* *заруки* и *шкод* не *толко* на *позве* *помененых*, але и *словомъ*, *перед* *судомъ* *реченыхъ*, *готовыми* *грошми*, не *ѡтходечы* *ѡт* *судѣ*, *заплатити* и *ѡтдати* маю и повинен будѡ³⁹³.

³⁹² Текст пошкоджений.

³⁹³ Сенюта зобов'язувався у випадку порушення ним ухвали і позивання його контрагентами стати до суду особисто, а не через уповноважену особу, що було застережним заходом проти затягування справи.

А если быхъ за таковыи позванемъ не стал, албо и ставши, || [арк. 172] въ якие споры вдавался и чимъ же ся колвекъ, хотя и слушнѣ, боронил и вымовлял, того ничего суд, не слушаючи ани приимѣючи, если стану, зараз то все, ѿ што позван будѣ и чого еще сторона над позовъ потребовати будеть, на мнѣ совито всказати и мене самого, з мѣстца не пускаючи, до везенья ѡсадити и до того часу не выпускачи, аж се во всеи сторонѣ жалобливои ведле воли и ѡподобанья еѣ заплатою ѡищу и нагорожу.

А если бы не сталъ, тогда тоѣ все и таковыи способомъ, яко вышеи ѡписано есть, на мнѣ всказати и зараз ѡтправу на маѣтностях моих лежачых и рухомыхъ мощно вчинити маеть, волен и мощень будеть. А где бы в томъ часѣ, коли панъ Колпытовъскии и кождый тотъ, в кого бы сѣс листъ мой был, мене позывати схочеть, ѡ мене маѣтности лежачое, то есть имения не было, тогда волно будеть мене пану Колпытовскомѣ и кождомѣ тому, в кого бы сѣс листъ мой был, где колвекъ потрафивши, якими колвекъ способомъ похотевъши, такъ вриадовнѣ, яко и мощно кгвалтомъ поимати и до якого колвекъ вриадѣ хотечы привести и там зо мною без жадного позву водле сего листу моего, яко в немъ есть ѡписано, права вживати и до заплаченья всего ведле сего листу моего ѡ везенью мѣти такъ, яко в сѣм листѣ моемъ вышеи поменено и достаточнѣ ѡписано есть. Чому я всему ничимъ противень быти не маю под ѡсобливыми таковыи ж заруками и ѡбвѣзками вышеиименованныи.

А если бы передъ часомъ тымъ, нимъ бы которые близшиѣ ѡного забитого пана Михаила Борѣика ѡзвалися, на мене смѣрть панъ Бог допустити рачил, и по моемъ бы животѣ близкиѣ того забитого, ѡзвавшися, а не смотречы тоѣ головъщины на маѣтности моеи, толко п[а]на Колпытовъского албо потомковъ его позывали, тогда дѣти и потомки мои, а если бы ся потомство по мнѣ не осталось, тогда братъ мой младшый панъ Иванъ Сѣнюта и кождый тотъ, хто бы по мнѣ маѣтность мою дѣржалъ, || [172 зв.] маеть и повиненъ будеть пана Колпытовъского и потомковъ его во всеи водле сего листу моего застѣповати и тыѣ вси ѡбвѣзки на себе нести и ихъ полнити, яко в сѣм листѣ моемъ ѡписано есть, мають и повинни будѣтъ.

И на то его м[и]л[о]сти п[а]ну Колпытовскому и малжонце его м[и]л[о]сти даю сѣс мой листъ под печатю и с подписомъ рѣки моеи влостное. А при томъ были и того добре будѣчы свѣдоми за ѡсною прозбою моею печати свои приложити рачили панове а приатели наши сполные, то есть ихъ м[и]л[о]сть:

панъ Иванъ Гулевичъ Смолѣговъскии, подсудокъ земьскии володимѣрскии,

пань Федор Гулевич-Воютинский,
пань Петръ Костюшковичъ-Хоболтовъский,
пань Остафеи Колпытовъский а
пань Богушь Липленский.

Писан 8 Володимери року Божого нароченья тисеча пятсотъ осмъ-
десять четвертого м[ε]с[я]ца августа двадцат четвертого дня.

Григорей Иванович Сенюта влостною рѣкою».

ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 169–172 зв.

№ 102

1585 р., травня 7. Володимир. — Письмове визнання Якуба Крушин-
ського про невластиву для почтывого шляхтича поведінку Ісака Дюгтя
(Дегтевського) в конфлікті з Михайлом Загоровським; лист, вписаний до
судових книг із ініціативи самого Крушинського, мав на меті, вочевидь,
дискредитувати Ісака Дюгтя в очах шляхетського загалу

Того ж м[ε]с[я]ца маа сегого дня

На рочках кгородскихъ володимѣрскихъ, от дня второго того ж
м[ε]с[я]ца маа припалых и судовне отправовати зачатыхъ, перед нами,
Аньдрѣемъ Романовским, подстаростим, а Федором Курцевичомъ,
судею, вриадники кгородскими володимѣрскими, ставъши очевисто, пань
ІАкубъ Крѣшинский подал на вриад до нас термину сознанья своего с
подписомъ руки своее по-полску, которою сознавает в справе п[а]на
Загоровського з Дюгтьемъ ѿ якийсь грабежи межи паномъ Дюгтьемъ и
паномъ Михаиломъ Загоровскимъ. И просил, абы таа термина до книг
кгородскихъ слово до слова записана была, которю мы записати казали, и
такъ ся в себе маеть:

«ІА, ІАкубъ Кросинский, визнаваю симъ моимъ листомъ || [арк. 178] и
то до судѣ в[ашей] м[и]л[ости] доношу, иж маючы я в себе в домѣ в
Бискупичахъ в рокѣ теперешнемъ осмъдесять пятим м[ε]с[я]ца феврална
третьего дня немало зацныхъ людеи, то ест пана Малхера Ѡвлучимского,
пана Мацея Выгнанского и пана Мартина Приборского, подписа
кгородского, и пана Ивана Дѣбовецкого, того ж дня приехал до мене
Исакъ Дюгот, ѡскаржаючы и ѡповедаючы, якобы его коней двое, а пана
Шишъчиныхъ патеро на доброволнои дорозе пограбил. ІАкожь там
досыть ѡщипливыми словами пана Загоровського споминал, с чого я и
вси приатели его с того впоминали.

ІАкож я, хотечы тое межи ними ѡскромити, писаломъ до п[а]на
Загоровського, иж на него пань Дюготъ ѡтяжаєт ѿ тые грабежы, с чого
мнѣ инакъшеи пань Загоровский вымераль, иж не толко жебы мел

грабити казати, але и на мысли того не мел. *Акож* слѣги пана Федора Загоровского *Олешко* и *Щасныи*, пришедши до мене, *оповеди*, иж *есмо* в власномъ запѣсте пана своего *Дюгтьевскомъ* конии семеро побрали, до которого *Дюгот* ничего не маеть³⁹⁴.

Тамъ же и тые вси приятели звышъ помененые, которые в мене на тотъ часъ были, тедых мы его словами згромили, же не тылко словами вщипливыми *о* пану Загоровскомъ мовить, але его невинне славить, жебы его мель *грабит*. Тамъ же, *обачивши* панъ *Дюгот*, же на пана Загоровского вщипливе мовил и невинне *о* *грабеж* славиль, плачъливи нас всех *о* тое просил, жебыхмо ся до пана Загоровского в тое вложили, же его невинне славил, *поддаючыся* под тое за такие вщипливые слова, которые на пана Загоровского мовил, *дтерпети*, що бы ся що наслушней нагорода пану Загоровскомъ ся || [арк. 178 зв.] стала.

А потомъ дня *четвертого*, будѣчы мнѣ в *Дюгтеви* в домѣ пана Загоровского, п[а]ни *Шишчина*а приехала, где там застал пана Федора Сольтана, писара земского володимѣрского, гдѣ *врядникъ* *дюгтьевский* пана Федора Загоровского *Павелко* за причиною пана *Михаила* Загоровского, такъ *теж* пана писара земского и моею, через руки мое панюи *Шишчиною* *пятеро* коней, и ему самому двое коней *тот* *врядникъ* пана Федора Загоровского *Павелко* зо всимъ *отдалъ* и поворочал.

А панъ *Дюгот* *о* тое *ж*, што емѣ поворочано, пана *Михаила* Загоровского до права позвалъ и присягу на томъ *вчинил*³⁹⁵, што вжо до рукъ его пришло.

---

³⁹⁴ Захоплення коней на власному ґрунті Загоровського, а не на дорозі (як стверджував Дьоготь), легітимізувало дії оскарженого і, відповідно, обвинувачення Дьогтя, якщо воно було неправдиве, мало сприйматися як наклеп.

³⁹⁵ Якуб Крушинський своїм листом завідував, що Дьоготь вчинив віроломно: після полагодження конфлікту з допомогою приятелів позвав Загоровського до суду. Справді, на рочках, що розпочалися 21 березня 1585 р., розглядалася справа про грабіж на дорозі підданим Михайла Загоровського і слугами Федора Загоровського возів, коней і підданих Ісака Дьогтя за Михайловим наказом. Оскільки умоцovanі оскарженого не були уповноважені провадити процес, а лише мали внести заяву про те, що їхній клієнт не наказував чинити грабіж і тому мусить бути звільнений від обвинувачень, суд наказав скаржникові присягнути на доведення своїх слів на наступних рочках (ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 72–74). Дьоготь присягнув на рочках 4 травня того ж року (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 141–141 зв.). Проте конфлікт між Ісаком Дьогтем та Федором Загоровським, до якого активно прилучився Якуб Крушинський, на цьому не скінчився і у підсумку мав тривалу історію. Так, 29 серпня 1590 р. Ісак Дьоготь скаржився у володимирському гроді на Крушинського, який перед «добрими» людьми чинить йому «одповеди» і похвалки, обіцяючи «у мнѣ шаблю втопити». Однак Дьоготь, перш ніж внести свою скаргу, хотів упевнитися у серйозності намірів кривдника. Тож він заявляє, що отримав від вартих довіри осіб інформацію про наміри Крушинського його вбити.

Што иа то все судови в[ашеи] м[и]л[ости] доношѣ под сумъненъем моим, иж иначеи не было, ѡдно такъ, иакъ иа на писме своемъ вашеи м[и]л[о]сти дал.

Гакубъ Крѣшинский»³⁹⁶.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 177 зв.–178 зв.

№ 103

1585 р., червня 14. Володимир. — Визнання, з одного боку, Михайла Литинського, а з іншого — Яна Калусовського з дружиною Федорою з Колпотовських про приятельське погодження конфліктних взаємин після того, як обом сторонам у суді була присуджена присяга на доведення їхніх тверджень

Того ж м[є]с[я]ца іюня 14 дня

На рочках кгородских володимѣрских, ѡт дня вчораишег[о] того ж м[є]с[я]ца іюня третегонадцать припалых и сѣдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, Андреемъ Романовским, подстаростим, а Федоромъ Кѣрьцевичомъ, сѣдьею, вриадники кгородскими володимѣрскими, ставши ѡчевисто в сѣдѣ ѡбои сторона, пан Іанъ Калѣсовский з малжонкою своею панею Федорою Колпытовског[о], а пан Михаило Летинский, доброволне сознали, ижъ што которые розници межи себѣ мели и до сѣдѣ кгородского на рочки прошлые за позвами, на которыхъ рочькахъ декрета сѣдовые в справахъ, з обѣ сторонъ попираных, вышли, нижъли присяги, на ѡбе стороне всказаные, до рочковъ теперешнихъ за позволенемъ ѡбѣдѣ сторон ѡтложоны были³⁹⁷. В чомъ всемъ пресъ певные ѡсобы, ѡгодѣ приятельскѣю межи собою принавши, такъ застановили и тоѣ постановене и ѡгодѣ свою намъ, сѣдѣ, на писме подали, то естъ:

З цією метою той послав свого слугу, пообіцявши коня і добру зарплату, якщо він уб'є Дегтевського (Дьогтя) (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 23, арк. 484 зв.–485). Також Ісак скаржився на возного Ісакія Долматського, якого підкупив Крушинський. Тож возний відмовився нести позови до Михайла Загоровського і самого Крушинському, заявивши: «Не буду, бо, деи, я волю ласку Загоровского и Крушинского». У відповідь Дегтевський констатував: «Вижу, же естъ перекупьлены и мене зрадилъ» (Там само, арк. 482 зв.–483). Справа дійшла до Трибуналу, де Дегтевський у 1590 р. отримав декрет на свою користь. 6 жовтня возні ув'язали його в частину маєтку Дегтев Михайла Загоровського за те, що останній захопив сіножать Дегтевського (Там само, арк. 602–603).

³⁹⁶ Схоже, що Крушинський був приятелем Загоровського і озвучував його версію події, натомість факт присяги Дьогтя засвідчує її сумнівність.

³⁹⁷ Присуджена декретом присяга для обох сторін, обвинувача і оскарженого, стала поштовхом до позасудового порозуміння між ними, про що свідчить прохання сторін відкласти її виконання до наступного судового засідання.

«Пан ІАнь Калѣсовъскіи за ѳзнанемъ приателскимъ по зеханю с теперешнее послѣги кн[я]жачое в тыиден засести в замкѣ володимѣрском и седити неделѣ ѱмь с прозбою.

С позововъ, которыми на рочки пришлые п[а]на Летинског[о] позывали, и зо всег[о] ѱбжалованиа, в них ѱписаного, волными ѳчинили вечными часы.

Вепри и иньшиє грабежи, ѱ которых пан Калѣсовъскіи выведатисе можетъ, панѣ Летинскомѣ при перепрошеню в Летинѣ вернѣти масть. С подданных своих пан ІАнь Калѣсовъскіи и малжонка его м[и]л[о]сти, ѱ што бы пан Летинскіи скаржил, справедливость в тот же час при перепрошеню ѳчинити масть. Збега на имѣ Ивана Волошина, кгда признаеть Гринѣц, подданыи пана Летинског[о], иж тотъ Иванъ есть подданыи п[а]на Летинского, пан Калѣсовъскіи выдати масть при том же перепрошеню. Которое перепрошене масть быти по высѣденю звышь помененомъ, кгда собе ѱ томъ знати дадѣтъ.

А пан Летинскіи панюю Калѣсовъскѣю перепросити на ѱн же час маест.

Што все моцно ѳчинити и зыстити мають под ѳтраченемъ речи.

Гневошь Калѣсовъскіи за прозъбою пна ІАна Калѣ||совског[о] || [арк. 240] рѣкѣ.

За прозба пана Летинског[о] Иван Бобриковичъ рѣнка власна».

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 239 зв.–240.

№ 104

1585 р., липня 4. Володимир. — Визнання возного, що був присутній на доменіальному суді у справі про вбивство Яна Олдаковського, брата слуги Олександра Пронського Станіслава Олдаковського, слугою кн. Романа Сангушка Іваном Берестьким; обвинувачений спочатку заперечував свою причетність до вбивства, однак після того, як судді призначили Олдаковському присягу на доведення обвинувачень, визнав скоєне та звільнив від присяги обвинувача

Справа п[а]на Олдаковског[о] на Ивана Бересцького

Того ж м[ѣ]с[я]ца июліа четвѣртого дня

Пришедши перед мене, Адама Драмиского, на тот час будѣчого на местцу подѣстаростег[о] володимѣрского п[а]на Андрея Романовского, пан Деміанъ Мокренскіи, возныи земскіи володимѣрскіи, ку записаню до книг вызнал тыми словы, иж «будѣчы мнѣ на справе ег[о] м[и]л[о]сти велможног[о] кн[я]жати Романа Романовича Санкгушка, воеводича браславского, во имению ег[о] м[и]л[о]сти Локачих, на чиненю справедливости

от наместника его м[и]л[о]сти локацьког[о] п[а]на Гневоша Резановича Луковицког[о], такъ теж от приятелѣи и сусѣдов его м[и]л[о]сти, на тую справу высажоных³⁹⁸, кн[я]зѣ Дмитра Рѣжинского, п[а]на Ивана Гавриловича Яковицког[о], п[а]на Воитеха а п[а]на Захарѣша Краевских, п[а]на Михаила, п[а]на Яцка, п[а]на Романа Марковских, за жалобой служебника ег[о] м[и]л[о]сти кн[я]жати Александра Пронског[о], столника Великог[о] князства Литовьского, || [арк. 385] старосты луцког[о], п[а]на Станислава Олдаковског[о] на служебника ег[о] м[и]л[о]сти Ивана Бересцьког[о] справедливост чинена ѿ замордованѣ брата п[а]на Олдаковског[о] Яна, теж Олдаковског[о].

Пан Станислав Олдаковский жаловаль, иж, деи, Иван Бересцький, везваши в дом свои брата моего, во имяню мешкаючом Лысовѣ, брата моег[о] ѿкрал и, ѿкрадши, замордовалъ. И в дому ег[о] за посланьѣм ѿрядовымъ труп естъ налезень, из земли выкопан. Якож на тот час поменены Бересцький до того сѣ не знал, але поведил на слугу своего Ониска, иж “он того Олдаковског[о] заморъдовал без ведомости моеи и сховал”.

Слуга теж тотъ поменены Ониско, тут же ѿ права стоячы, на п[а]на своег[о] Ивана Бересцьког[о] повѣдил, иж его забил ручницею ѿ голову и тыми словы поведиль, ижъ, деи, “я, чинечи досыт росказаню панскому, того небожчика держаль, а пан его чересломъ бил, и, забивши, с паномъ до ѿчерету за двором ѿтнес и сховали есмо сполне”.

И в ономъ споре пану БересцькомѸ и слугою его панове суди вышъ менены ведлуг Статуту права посполитог[о] пану Олдаковскому присягу были всказали, а по присязѣ декрет мели ѿчинити. Едно жъ тот поменены Иванъ Бересцький, спомневши на сумненѣ свое, пана Станислава Олдаковског[о] ѿт присяги вызволил и сам сѣ доброволне признал, иж того Яна Олдаковског[о] с слугою своимъ помененымъ Онискомъ замордовали и сховали были³⁹⁹.

Их м[и]л[о]ст звышъ менены суди декрет ѿчинили и ѿбудвух, п[а]на и слугу, на горло были сказали. Кгды юж был дан Иван Бересцький до рукъ катовскихъ, и стоячи на плацѸ, просил ѿсих воец,

---

³⁹⁸ Суд над служебником, т. зв. «чиненя справедливості», провадив князівський урядник за участі панських приятелів і сусідів.

³⁹⁹ Винуватець звільнив обвинувача від присяги, якою той мав довести злочин оскарженого, а також добровільно визнав свою вину. Як бачимо, гріхом вважалася не лише неправдива клятва іменем Бога, а й підштовхування іншої особи до присяги.

абы тотъ слуга его горломъ не каран и того ис тог[о] Ѡниска на остатнемъ стоипню Ѡтвола⁴⁰⁰, а самъ ест стіат. || [арк. 385 зв.]

Тые речы, которые были найдены, небожчика Іана Ѡлдаковского, подездок с плеснива шпаковатыи, седло, ручница короткаа, по дчиненю справедливости пан Станиславъ Ѡлдаковскии до рукъ своих побрал и за все ему досыт и справедливост skutечнаа дошла Ѡт намѣстника его м[и]л[о]сти локацького пана Гневоша Резановича Луковицького».

А такъ іа тоє Ѡчевистое сознанье возного до книг кгородских записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 18, арк. 384 зв.–385 зв.

№ 105

1585 р., липня 26. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського про образи і погрози мститися, в осерді яких лежали межові сунеречки

Того ж м[є]с[я]ца июля 26 дня

Писал и присылал на вриад кгородскии володимѣрскии до мене, Андреа Романовског[о], подстаростег[о] володимѣрского, пан Дѣмиан Мокренскии, возныи поветѣ Володимѣрского, жалѣючи и Ѡповедаючи на пана Станислава Молинског[о] тыми словы, иж, деи, «он іако здавѣна мни и жонѣ моеи звыкъ кривдѣ чинити, же сіа пасѣтвилъ над телом моимъ и надъ телом жоны моеє, и тепер сіа не вѣгамѣ, безъперестанькѣ нам кривдѣ чинитъ в забраньи кгрѣнтѣ моего. Іакожь мѣ и сего рокѣ перед Великоднем безбронного человека мало не забиль, штом толко Ѡ кгрѣнтъ свои промовиль.

А тыми часы рокѣ теперешнего тисеча патсотъ Ѡсмѣдсѣать патого м[є]с[я]ца июля двадцать второго дня в понеделокѣ, вышедъши зъ двора своего на влицѣ [з] слугами своими, Ѡбачивши мене в домѣ моем на дворе, словы недѣцътивыми сѣсоромотил и Ѡтповедъ на здоровье мое вчиниль, мовечи: “Стережисѣ мене, бо тѣя впасѣ [и]⁴⁰¹ бѣдѣ тебе мети в рѣках своих, и бородѣ твою бѣдѣ по волосѣ рвати, а над телом твоим бѣдѣ сіа мѣстити”.

---

⁴⁰⁰ Иван Берестський звільнив свого слугу від відповідальності, засвідчивши його невинуватість («відволав» слугу), адже той чинив за його, пана, наказом. Таким чином, убивця хоч і поплатився життям, однак добровільне визнання вини та звільнення від присяги обвинувача мусило йому захищатися на Вищому суді.

⁴⁰¹ Пошкоджений текст.

Знавши з ноги бачмакгъ, за жоною моею по длици гонил, похваляючися ей плюцами псими бити, а за сыно[м]ъ⁴⁰² моимъ слъзе своемъ перед собою гонити || [арк. 447] и его имати казал.

А якъ яа где з домъ своего на потребѣ их м[и]л[о]сти которого шляхтича вриадом своимъ слѣжити поедѣ, он самъ и слѣгам своим кажетъ, на пълоты и на дерево злезши, мене стеречи, ѱсмотриавати, кѣды ся яа в которѣю сторонѣ поверьнѣ, бо ся вмыслне ѱсадил на здорове мое, кром дана причины моее, а ни за што инъшоѳ[о], толко ѱ кгрѣнтъ мои. И припоминает ми пиво якоес, мовечи: “Выидет тебе болшеи криви, як мноѳ[о] его выпил”.

На кождыи теж ден, присылаючи хлопчат по трое, по двое, к воротом двора моего з бичми, трескат кажет, вызываючи: “Выиди сюды, бабо, настав хрибетъ”.

Челядника теж по водѣ до ставѣ посполитоѳ[о] трѣдно послать, переимаючи, п[а]ни Молинская за че[л]я[д]ю⁴⁰³ гонити кажетъ, бочки и ведра бьют.

М[ѳ]с[я]ца теж теперешнеѳ[о] июла двадцат пятоѳ[о] дня Молинская перед собою по длици за сыном моимъ [с]⁴⁰⁴ києм гонити казала и киими за ним пометом метали.

И где колвекъ в дорозе албо в домѣ забить бѣдѣ, то ни ѳт коѳ[о] иншого, толко ѳт тоѳ[о] [Ана Молинскоѳ[о]».

И просил пан Мокренский, абы тоѣ ѳповедане его до книг кгородских было записано, што яа записати казалъ⁴⁰⁵.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 446 зв.–447.

№ 106

1586 р., лютого 20. Луцьк. — Скарга перед луцьким ґродським урядом Михайла Линевського на Олександра Семашка про письмову «одповідь», яку той підкинув під час судових засідань; текст «одповіди» вписаний до актових книг

⁴⁰² Пошкоджений текст.

⁴⁰³ Пошкоджений текст.

⁴⁰⁴ Пошкоджений текст.

⁴⁰⁵ Див. також: 3 вересня 1585 р. визнання возного Ісакія Долматського, який був 31 липня присутній при ув'язанні Василя Гулевича у маєток Роговичі, куплений ним у Дем'янової Мокренської княжни Василиси Ружинської та її чоловіка Дем'яна Мокренського. Тож у присутності контрагентів, а також синів княжни — Василя Івановича Охлоповського (від першого шлюбу) і Дмитра Дем'яновича Мокренського, відбулася суперечка між Станіславом Молинським і Дем'яном, під час якої Молинський погрожував Мокренському: «И тепер, деи, стережися мене, и в домъ твои до тебе отповедь на писме пошлю» (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 18, арк. 575).

Уписанє цедѣлы ѡтповедьное пану Михаилѣ Линевьскому
Року 1586 м[ε]с[я]ца феѳрала двадцатоз[о] дня

На рочкох судовых кгородских луцких, ѡт дня четѳверга м[ε]с[я]ца феѳрала третегонадцат дня року тепер идѣчого ѡсмьдесѳат шостого зачатых и судовне ѡтпровованыхъ, передо мною, Александромъ Пронским, столником его королевское м[и]л[о]сти Великомъ князстве Литовскомъ, старостою луцкимъ, седил при мьне ѣ судѣ моего ѳрожонии Михаило Линевский, поборца прошлых поборов ѣ воеводстве Волынскомъ. А потом, кгда юж было позно, праве перед розеитьем, подал ему брат его пан Якимъ Линевский цедѣль две по-полску писаных, перед покоемъ моимъ наиденые, ѡдна целаа, а дрѣгаа наддартая, в которѣ, кгда ѡнъ поизрал, велице зафрасовавши и злѳкнувшися, упал передо мною, плачлив[ε]⁴⁰⁶ жалуючи ѡ ѳчинене ѡтповеди ему на тыхъ цедѣлах, которые я, в него з рук взявши, перед собою читати казал и такъ ся въ себе маеть:

«Już my nie wiemy, zły niecnotliwy człowiecze, Michale Liniewski, co cię potkało y z iakiey przyczyny w karczmie przy kuflu od sług pana braclawskiego, iedno ześ nam w tym niepraw, przyprawiwszy, nas na wielkie szkody y zubożenia wielkiego, przetoć odpowiadamy, abyś się nas wszelakiem sposobem strzegł w drodze, doma, na biesiedzie, na wszelakim mieyscu, gdyż tego żaden z braci naszej ućciwey, na tym urzędzie będąc, nie czynił, co ty nam udzialał, przywłaściwszy sobie skarb J[e]go Krolewskiej m[i]łości y Rzeczy Pospolitej, ubogaciwszy się im, a to, cos my byli powinni, nad zamiarę nas wyciągnął y maietnosć naszą zniszczył».

А дрѣгаа на полы здартая, в тоє ж слово написано.

А по вычитаню тых цедѣль ѡповедал тыми словы, иж тую ѡтповед быти розѣмееть ѡт велможного п[а]на Александр[р]а Семашка, каштала[на] браславьского, и ѡт сына его м[и]л[о]сти п[а]на Миколаа Семашка: «Кгда ж, деи, и недавно прошлого часу, грозечиса на мене перед людми добрыми на мне киа ѡтыити, и, водле тоє погрозки своеє чинечи мысли своеє досыт, из сыном своимъ п[а]ном Миколаемъ на сых теперешних рокох кгородских луцких, наславши слуг своих на господѣ его м[и]л[о]сти п[а]на Яна Кгорковского, инстикгатора его королевское м[и]л[о]сти, праве перед покоемъ его м[и]л[о]сти на верхнемъ шешкани⁴⁰⁷ в сенах мене ѡкрутне збити, змордовати и зранити, а слугѣ моего, при мне на тот час будѣчого, ѡкрутне збити и змордовати розказаль. Што

⁴⁰⁶ Пошкоджений текст.

⁴⁰⁷ Мало бути «мешкани».

все на протестацынахъ моихъ кгородскихъ, ѿрядѡ в[а]шѣе м[и]л[о]сти || [арк. 157 зв.] ѡчиненныхъ, ширеи и меновите ѡписано и доложено естъ.

А ижъ сѧ водле мысли и гневливого ѡпорѡ его м[и]л[о]сти еше досытъ его м[и]л[о]сти не стало, теды ѡ то и ѡстатокъ здоровья моего взяти и кровъ мою, которю еше не всю вилилъ, черезъ тые цедѡлы *отповедали*».

По которомъ ѡсвятчени и жалобы п[а]на Линевскаго, кгда сѧ ѡпитъ сталъ, теды, ставши передо мною ѡбличне, шляхтичъ повету Луцкого панъ Василеи Кучук-Лазуцкии доброволне вызналъ тыми словы, ижъ, деи, «стоячи мнѣ тутъ передъ покоемъ в[а]шѣе м[и]л[о]сти, милостивыи п[а]не старосто, дна потребъ приателеи своихъ, пришолъ тутъ до сенеи сынъ п[а]на Алесандра⁴⁰⁸ Семашка, кашталана браславскаго, п[а]нъ Миколаи Семашко, и, ходечи по сенехъ, выпала ѡ него с-подъ делии таа цедѡла нездартаа, которю, кгда взялъ ея зъ [зе]мъли⁴⁰⁹, почалъ ея читати и, обачивши въ неи *отповедъ* на п[а]на Михаила Линевскаго, кгда смомъ еше ея зъ служебникомъ п[а]на Линевског[о] Станиславомъ Мыслинскомъ читали, въ тимъ часѣ пришолъ его м[и]л[о]ст[и] п[а]нъ Александро Семашко, кашталанъ браславскии, и почалъ прохожуватся зъ сыномъ по сеняхъ, а хлопецъ его м[и]л[о]сти въ чорномъ ѡдени, ходечи за его м[и]л[о]стю, кинулъ цедѡлѡ на сторону, а потомъ, кгда смомъ се прудко ништо не бралъ, самъ же, поднавши ея, пришедши до насъ, врекомомъ читати хотѣлъ, которыи, кгда читати не ѡмѣлъ, намъ ея ку читаню подалъ, мало не всю передертую. || [арк. 158]

Мы, кгда смомъ обачили, же и въ той *отповедѣ* на п[а]на Михаила Линевскаго ѡчинена, теды смомъ подали ѡбѣдѣ тые цедѡлы п[а]ну Якиму Линевскомѡ, абы въ томъ брата своего перестерегълъ».

И при томъ стоючи, п[а]нъ Линевскии светчился и плачливе ѡповедалъ мнѣ и всимъ, при мнѣ на тотъ часъ будѡчимъ, ижъ если бы на томъ св[ѣ]тѣ мѣлъ быти забитъ, теды тое кривды своее ни ѡтъ кого иншого быти не твердитъ, толко ѡтъ его милости п[а]на браславскаго и ѡтъ сына его м[и]л[о]сти п[а]на Миколаа Семашка».

И просилъ панъ Линевскии, абы таа жалоба и ѡповедане его до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было, што я записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 156 зв.–158.

⁴⁰⁸ Мало бути «Алесандра».

⁴⁰⁹ Пошкоджений текст.

Конфлікт Матея Стемпковського з Матвієм Малинським
(№ 107–111)⁴¹⁰
№ 107

1586 р., червня 27. Володимир. — Скарга Матея Стемпковського на Матвія Малинського і його помічників, які побили його у судовій світлиці під час засідань суду; свідчення у цій справі судді Федора Курцевича, де він згадує про виклик Малинським Стемпковського на поєдинок і засвідчує замах на життя скаржника

Того ж м[ε]с[я]ця июня 27 дня

На рочкох судовых кгородских володимєрских, которые дня нинешнего припали, перед нами, Андреем Романовским, подстаростим, а Федором Курцевичом, судею, вриадниками кгородскими володимєрскими, постановившися очевисто в замку г[оспо]д[а]рском володимєрском, врожоныи пан Матеи Стемпковскии з великим жалєм и плачливе оповедал и жаловался на п[а]на Матфея Малинского яко принципала, а на п[а]на Василя Малинского и кн[я]зю Андрея Козекѡ яко помочники, и инших немало, которых он имена лепєи ведаєт и знаєт, тыми словы, иж, деи, «тот пан Малинскии, препомневши боязни Божое и срокгости права посполитог[о], не маючи взгляду || [арк. 244] на мєстьцо короля его м[и]л[ости] и на вриадъ его, ани на покои посполитиы, которыи маєть быти не толко в судов, але и на вшеллаком м[ε]стцѡ захован, зобравши себе вмыслєне громадѡ людєи, не маючи зо мною никгды жадного заштѡа ани опповєди, кгда вже вриад кгородскии володимєрскии на мєстьцѡ звыклом в замку на суды заседаль, онъ, пришедши кгвалтовне с тумултом людєи, напрод поткавшися со мною посрод избы, под заслоною неіакоє приязни привитавшися зо мною, на змове з помочниками своими мене зараз за рѡку порвал, а потом и за горло вфытил. А потом и тыє помочники его вышєи менованые, порвавши мене одны с тылу, другие спередѡ, в землю вдарили человека невинного и до брони скочили.

А тот то пан Малинскии, прынципал, вырвавши шаблю в мене с пошєв, тою ж шаблею колкокрот на земли лежачого штыхом мало не пробил, аж миа некоторые отратовали. И там же на земле лежачого збили и зранили».

---

⁴¹⁰ Матей Стемпковський виступав як адвокат Андрія Фірлея і його дружини Барбари з Козинських у судовій справі їх із Василем Михайловичем Малинським, братом Матвія Малинського, з приводу порушення Василем зобов'язань про розмежування спірного ґрунту. Ширше про цей конфлікт див.: ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 252–252 зв., 259–274, 467 зв.–471, 512, 879 зв.–892 зв.

ІАкож ђказовал зараз на ѡбличю збитє и подранпанє крвавое, и рукѡ спухлую правую перед сѡдом, и сукню подрапаную, которым, деи, таковыи выступком мєстце короля его м[и]л[ости] згвалтил и скрвавил, покои посполитыи взрушил. И просил, иж сѧ то под рочками в замку при бытности ѡрядников кгородских, а меновите при бытности его м[и]л[ости] кн[я]зѧ Федора Курчєвича, суди кгородского володимєрского, тут же ѡв ызбе судовои стало, абы тот то Малинскии и с поменєными помочниками своими через возного был заказал и абы єму зараз, іако на горячом ѡчинку, справедливост была ѡчинєна.

ІАкож мы, ѡряд, придали єсмо возного з ѡряду Исакиа Долматского, абы ѡн пана Малинського заказал и помочников его, и рок им зложил. ІАко ж тот возный Долматскии сознал, иж маючи при себе сторону шляхту п[а]на Кгрекгора Костєнского а п[а]на ІАна Рємежовского, ѡных заказал и рок им так ку выведеню и прислуханю шкрутинидм, іако и ку ѡсправедливєню, зложил, на што ѡни ѡтказали: «Жєбысмы дали справу ѡ себе, толко ж иж ѡряд нєзѡполныи, бо иж пан писар нєѡсєлыи».

На што пан Матеи Стємковскии повѡдил, же «сѧ мнѡ сторона тым вымовляти нє можєт, бо ѡряд зѡполныи, а тєж бы добре и роки нє дошли, тєды бы таѧ справа самому п[а]ну подстаростєму належала сѡдити, кгдаж сѧ то в замку стало перед ѡрядом».

И абы || [244 зв.] тоє справы своеє тым ѧснєи подпарль, просиль, абы мы, ѡрядъ, з ѡрядѡ своего в тои справє выведованьє чинили, абы шкрутинидмъ заразъ іако на горячомъ ѡчинку засвєжа єму вывести допустили.

ІАкож мы, суд, бачєчи рєчь слушную, єму того позволили.

ІАкож ѡнъ, тут же стоѧчи, напредъ, иж сѧ то при бытности самого пана суди дєяло, просил, абы с повинности ѡрядѡ своего то, што видєль, вызналь.

ІАкож панъ судья то вызналь, ижъ то видєль, ижъ «кгда для судовъ до избы пришли, панъ Малинскии, до пана Стємковского приходъши, привитальсѧ з нимъ и потомъ стал его на руку вывабѧти, абы з нимъ передъ замокъ вышол⁴¹¹. На што єму ѡнъ ѡтповєдилъ, жємъ “іа тутъ нє по тоє приєхаль, алє на роки, гдє сѧ правом, а нє воиною ѡбходѧть, про тожъ ижъ часъ и мєстьцє; нє потому ѡчинить того нє могу, вшакъ же будєши ли чога по мнє потребовать — потомъ то можєшь мѡти”.

---

⁴¹¹ За версією судді, бійці передував виклик Малинським Стємпковського на поєдинок, тож безпосереднім приводом, скоріш за все, послужила відмова Стємпковського стати на двобій.

ІАкож Малинський заразъ далъ єму рѣку, а, давши єму руку, заразъ єг[о] за руку тотъ же панъ Малинський шарпнул. А в томъ громада людеи замешалася и виделомъ, кгда панъ Стємѣпковський на землі лежалъ. Тєды панъ Малинський, ѓ него шаблю вырвавши с пошевѣ, мало єго колькокротъ не пробиль къ землі, ажъ єго никоторые люди залєдвє ѡборонили».

Ставилъ потомъ пана Ірего Гоголевського, пана Валенътого Витѣковського, пана Анѣреѣа Черъневського, пана Сємона Лѣасковського, пана Валєнтого Циминського, пана Воитеха Счєповського, пана Воитеха Рыбѣвського, пана Матєѣа Залєского, || [арк. 245] пана ІАна Соболевського, п[а]на Пєрфира Сторожовєцкого, пана Ждана Мионовича, пана Адама Кгноновського, п[а]на Мартиана Ѡколського, п[а]на ІАкуба ІАхимовського, шляхтичовѣ людеи ѓчтивихъ веры годныхъ, которые тоє ж а не иначеи, іако и пан судѣа, визнали, же панъ Малинський самъ причину далъ, и, шаблю ѓ п[а]на Стємковського с пошевѣ вынавши, ѡног[о] єю пробити к землі хотєль, и ѡ горло мало не приправил, збилъ єго и скрѡвавиль. И затымъ просиль, абы єму водлє права посполитого роздєлу четвєртого артикулу тридцать девѣятого⁴¹² справєдливостъ была ѓчинєна іако на горячѡм ѓчиньку⁴¹³.

ІАкож из жалєм пєрєд нами, судом, ѡповєдалсѣа, же, дєи, и тут пєрєдъ нами, судомъ, панъ Малинський сѣа на него словы нєѓчтивыми торгнул и пофалки, дєи, на здоровє чинил, наветъ и ѓ столу тут же судового пєрєд нами ѡного пхаль, што єсмо сами видєли, коли п[а]на Стємковського попхнул. Што все свєтчил и ѡ то справєдливѡсти просил.

А так мы, суд, тую справу, не чинєчи в нєи дєцѣзии длѣа спознєна и иж великаѣа рєч, до днѣа затрєшнєго ѡтложили єсмо.

А кгда было на завтрєє, тогды мы, суд, выслухавши тоє справы достаточнє и єи сѣа присмотрєвши, а бачачи ѡную быт великую и важную, а тут ѓв урядє н[а]шѡм правє новую⁴¹⁴, а рачєи розсудкови короля єго м[и]л[о]сти, аниж н[а]шѡму, належачую, ѡтослѣли єсмо тую всю справу зо всим, іако сѣа то до нас приточилѣа, на розсудок короля єго

---

⁴¹² Згїдно з артикулом, винуватцї за вчинєну бїйку мали заплатити 12 рублїв і вїдсидїти в замку 6 тижнїв, а за видобування збрѡї — втратити руку.

⁴¹³ У випадку скоєння правопорушення пїд час засїдань суду справа мала розглядатися одразу, без звичних досудових процедур, а винуватець позивався до суду не позовѡм, а через возного і свїдкїв при ньѡму.

⁴¹⁴ Пїд новою справою, найочевиднїше, мався на увазї виклик на поєдинок, вїдповїдальнїсть за який не була передбачєна ІІ ЛС.

м[и]л[ости], яко звирхнего п[а]на и суди, *якож* ѡтсылаем нинешним декретом н[а]шимъ.

Што для памяти до книг кгородскихъ володимѣрскихъ справъ судовыхъ *ест* записано..

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 19, арк. 243 зв.–245.

№ 108

1586 р., червня 26. Володимир. — Скарга Матвія Єловича-Малинського на Матея Стемпковського і його приятелів про образу, спробу заподіяти шкоду та поранення слуги під час судового засідання

Того ж м[є]с[я]ца іюня двадцат шостого дня

Передо мною, Андреемъ Романовским, подстаростимъ, а Федором Курцевичомъ, судеею, вриадники кгородскими володимѣрскими, ставши ѡчевисто в замку г[оспо]д[а]рском володимѣрском, его м[и]л[о]ст пан Матфеи Елович-Малинскии, секретарь его королевское м[и]л[о]сти, тыми словы ѡбтяжливе жалосне ѡповедал, *иж*, *деи*, «доведавшися, же пан Андреи Фирлии з Домбровицы, воеводич краковскии, з малжонкою своею п[а]ни Барбареею Михаиловною Козинског[о], позвали брата моего, *єг[о]* м[и]л[ост] п[а]на Василя Еловича-Малинског[о], водлуг якогос запису, которыи *якобы* мели ѡт менованог[о] брата моего *мети*, на ден нинешнии м[є]с[я]ца іюня двадцат шостыи в року теперешнем тисеча пятсот ѡсмьдесят шостом перед суд в[ашеи] м[и]л[ости] кгородскии володимѣрскии, которыи, хотечи ся ѡ том записе доведати водлуг того позву, року ѡставал, для чого и на, *деи*, весполон з ыншими их м[и]л[о]ст паны приатели тут до замку его королевское м[и]л[ости] володимѣрского, *яко* человек спокоиныи, никому ничог[о] не винныи, и не маючи жадное брони при себе, *пришол*. То пак, *деи*, будучи мне тут в ызбе судовои, при бытности немало зацных людеи, не маючи до мене жадное причины, слуга его м[и]л[ости] кн[я]зя ІАхима Корецкого, нѣякии Матѣи Стемпковскии, наполнившися своее воли и злого ѡмыслу противь мене, пропомниавши боязни Божое и звирхности его кролевское м[и]л[ости] и сроскгости права посполитого, тут на *местцѣ*, покоемъ ѡбъварованомъ, в замьку под бокомъ в[ашеи] м[и]л[ости], вриадѣ его кролевское м[и]л[ости], з многими слугами и помочъниками своими, а меновите з *никакимъ*с Жданомъ Мироновичомъ, Андреемъ и Миколаемъ Черневскими и иных немало, которых онъ самъ *лепей* *знает* и имени их ведаеть, *первееи* ся на мене злыми ѡщипливыми словы самъ торгнуль, потом, добывши шабли, хотел мя тати. Которому за по||мочью [арк. 246 зв.] Божою подьбегъши, шаблю *єсми* з рѣкъ *взаль* и до в[ашеи]

м[и]л[ости] єє на вриадѣ ѿдаю, іако *ж* и *отдал*⁴¹⁵. А Жданѣ, деи, Мироновичѣ и менованые Черневские з ынѣшими слугами и помочьниками, добывши шабелѣ, хотели миа рѣбати. Нижли ижѣ немало зацныхъ людеи шляхты, которые при томѣ были, гамовали и мене боронили, в которои, деи, ѿборонѣ слугу моего, ѡчтивога шляхтича Анѣдреѣа Кгрѣнчовского в ногу шкодливе ранили».

Для которого ѡгледанѣя просиль мене его м[и]л[о]сть панѣ Матфеи Еловичѣ-Малинѣскии ѡ приданѣе возного, ино іа его м[и]л[о]сти придалѣ з ѡриадѣ моего возного повету Володимѣрѣского Исакиа Дольмацѣкого, которои, того менованого служѣбника его м[и]л[о]сти ѡгледавши, ку записаню до книгѣ тыми словы вызналѣ, иж, деи, «року теперешнего тисѣча пѣтѣсотѣ ѡсмѣдѣсѣат шостого м[ѣ]с[я]ца июниа двѣдѣцѣат шостого дниа, маючи іа при собѣ шляхтѣ п[а]на Воитѣха Хронстовѣского а п[а]на Іана Молитора, ѡгледал єсми зранѣнѣя служѣбника его м[и]л[о]сти п[а]на Матѣфеѣа Малинѣского п[а]на Анѣдреѣа Кгрѣнчѣвского и видѣл єсми ранѣ шкодливую штыховую в лѣвои нозѣ над колѣномѣ, над которою раною в делѣи, в жупанѣ и в убранѣи тежѣ дыры штыховые. И повѣдил тотѣ меновании Кгрѣнчѣвѣскии, же его помочьник Матѣѣа Стѣмпковѣского Жданѣ Миронович з ынѣшими помочьниками зранилѣ и збилѣ».

И повѣдилѣ пан Малинѣскии, иж «ач бымѣ радѣ собѣ в томѣ водлугѣ права посполитого, в Статутѣ и конѣстытуцѣи соимѣ прошлог[о] варшавского ѡписаного, поступилѣ и ѡного Стѣмпковѣского и помочьниковѣ его до ѡсправѣдливѣнѣя и ѡказанѣя для выводовѣ шкрѣтынии в невинѣности моеи и зранѣнѣя того менованого || [арк. 247] служѣбника моего ѡ то такѣ черѣзѣ ѡчевистое сознанѣе немало зацныхъ людеи шляхты, іако тежѣ и на писмѣ, шкрѣтынидѣмѣ выведѣчи, черѣзѣ возного заказатѣ, нижли иж, деи, рѣчѣки кгрѣдѣские на тотѣ часѣ тутѣ для незѣпольного вриадѣ кгрѣдѣского володимѣрѣского, то єсть, иж писара ѡсѣлого кгрѣдѣского, іако то ѡбыватѣли шляхта повету Володимѣрѣского свѣдѣчили, не машѣ, не судѣтѣся⁴¹⁶». Для чога захѣвѣючи собѣ з нимѣ

---

⁴¹⁵ Див. у попередній справі іншу версію цього конфліктного епізоду від Матѣя Стѣмпковѣского і судді кн. Федора Курѣевича, які твердили, що Матвѣй Сло-Малинѣський вихопив у Стѣмпковѣского з піхов шаблю і мало нею його не вбив.

⁴¹⁶ Остафѣй Малинѣський вказує на відсутність серед складу гродѣского суду осілого писарѣя, що унеможливиле провадження судових засѣдань, посилаючи при цьому на свѣдѣннѣя шляхти Володимѣрѣского повіту. Під тією ж датою 26 червня знаходиться запис у гродѣских книгах про присягу писарѣя Якуба Крушинѣского, призначеного на цей уряд старостою кн. Кѣстянтином Кѣстянтиновичем Острѣзьким, крайчим ВКЛ, по смерті попереднього писарѣя кн. Кѣстянтина Курѣевича (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19,

вольное мовенъе ѿ права и сѣдѣ належьного, хочеть черезъ выведенъе шкрѣтыниѣмъ невинъность свою ѡказати и ѡ такии деспектъ и ѡбелъженъе свое и ѡ зраненъе слуги своеѣ[о] справедливости собе доводити, якобы, *деи*, за такии выступокъ свои слушное каранъе ѡтънесъ и деспектъ сѧ его м[и]л[о]сти, такъ же и зраненъе слуге нагородило, просиль, абымъ тое ѡповеданъе его м[и]л[о]сти до книгъ кгородскихъ володимерскихъ записати казалъ.

ІАкожъ и его м[и]л[о]сть князь Анѣдрей Козека ѡповедалъ, ижъ, *деи*, на тотъ же часъ вышѣипомененыи помочъники того жъ Матея Стемъпковъского, Жданъ Мироновичъ з менованыи Черневскими, недѣтливыми словы на его м[и]л[о]сть торгнувшисѧ, рѣками сѣпа[ли]⁴¹⁷, же ажъ, *деи*, шляхта ѡбыватели поветѣ Володимеръского, которыхъ на тотъ часъ немало тамъ было, ледве ѡборонили. Ѡ што весполокъ зъ его м[и]л[о]стью п[а]номъ Матѣеѣмъ Малинскимъ при ѡказанью черезъ выведенъе шкрѣтыниѣмъ ѿ невинъности своеи зознанъемъ и писъмомъ зацныхъ людеи ѿ належьного сѣдѣ и права хочеть з нимъ ѡчевисто || [арк. 247 зв.] мовити и ѡ такое ѡбелъженъе и деспектъ свои справедливости собе доводити, просиль, абы тое ѡповеданъе его м[и]л[о]сти до книгъ было записано.

А панъ Василей Малинскии жалосне ѡбѣтяжъливе ѡповедалъ, ижъ, *деи*, «дошло ма вѣдати, акобы тотъ же верьхѣ менованыи Стемъпковскии в кгороде протѣстацью чиниль на мене, менуючи, якобыхъ его и ѡного Ждана Мироновича бити мелъ, в чомъ не чуочисѧ быть виннымъ, ачъ бымъ заразъ черезъ выведенъе шкрѣтыниѣмъ зознанъемъ много зацныхъ людеи невинъность свою готовъ былъ показати и з него ѡ такъ змышленые речи справедливости собе доводити, нижли ижъ водлугъ помененое протѣстацьи всихъ ѡбывателеи шляхты поветѣ Володимеръского для нездпольного вриадѣ кгородъ рочъки не дошли и сѣжоны не были, в чомъ тежъ заховѣючи собе вольное мовенъе ѿ сѣдѣ и права належьного, хочеть, *деи*, с тымъ менованымъ Стемъпковскимъ и помочъниками его ѡчевисто мовити и справедливости собе ѡ такое ѡбвиненъе и до книгъ ѡтнесенъе з ним доводити».

арк. 243–243 зв.). У подальшій справі Малинський знову акцентує увагу на неосілості Крушинського, а також протестах шляхти з цього приводу: «... противко тому вси обыватели шляхта повету володимерского осведчили и протестовалися, и жадных справ своих не пилновали для незуполного вриадѣ кгородского, иж писар межи их м[и]л[о]стю неоселыи и не тутошнего панства пан Якубъ Крусинскии, которого их м[и]л[о]ст п[а]нове обыватели за слушного против прав и волностей своих быти посланого и установленого не признали» (Там само, арк. 261).

⁴¹⁷ Пошкоджений текст.

И просиль тежъ, абы тоє ѡповеданъе его м[и]л[о]сти до кънигъ было записано. Што мы до книгъ кгородскихъ володимерскихъ записати казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 246–247 зв.

№ 109

1586 р., червня 30. Володимир. — Скарга Валентія Витковського на Матвія Малинського, який спровокував у суді конфлікт, а потому вивіз возних, що призвело до припинення роботи суду

Того ж м[є]с[я]ца іюня тридцатого дня

На рочкох судовых кгородских володимерских, ѡт дня двадцат шостого іюня зачатыхъ, судовне ѡтправоватъ зачатыхъ, перед нами, Андреемъ Романовскимъ, подстаростимъ, а Федоромъ Курцевичомъ, судею, ѡрядъники кгородскими володимерскими, постановившися ѡчевисто, ѡроженыи панъ Валентии Витковськии, земенин воеводства Белзского, жаловал и ѡповедался тыми словы, иж ѡнъ, маючи справу свою с певными ѡсобами, а меновите с паны Колпытовскими и иншими там же в Колпытове ѡчасниками за позволом кгородским володимерским ѡ забитє на смерть брата своего роженого Мартина Витковского, тєды тоє справы готов был на тых рокох попирати, нижли пан Матфеи Малинськии, не ведати для которых причин, хотєчи тєє рочки розорвати, абы не дошли, из немалыми помочниками своими напрод немалєє бунты и звады чинил, а потом и возных двох ѡрядовых, которых толко два было, абы до суду не привольвали, з мѣста правє кгвалтомъ повывозил и не ведати где их через три дни трымал, аж в неѡделю выпустил⁴¹⁸.

Против которого сѧ светчил, ѡфєруючисѧ з ним ѡ то чинит. И просил, абы то было до книг записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 281 зв.

№ 110

1586 р., липня 6. Володимир. — Визнання возного Ісакія Долмацького про насильне утримання його Матвієм Малинським упродовж двох днів у своєму маєтку, що перешкодило виконанню ним вознівських обов'язків під час судових засідань

---

⁴¹⁸ Возний мав закликати («приволювати») сторони до суду перед початком процесу, тож Матвій Малинський вивіз возних з метою зірвати провадження судових засідань. Саме відсутністю «приволення» Василь Малинський далі аргументував свою відмову ставати до суду.

Того ж м[ε]с[я]ца июля ѡсмог[о] дня

Постановившися ѡчевисто на вриаде кгородскомъ володимерьскомъ передо мною, Марьином Приборьским, на тот час будѣчим на мѣстцѣ п[а]на Андреа Романовског[о], подстаростего володимерьског[о], возныи повету Володимерьског[о] Исакии Долматскии ку записаню до книгъ созналь тыми словы, иж «року теперешнего ѡсмьдѣсят шостог[о] м[ε]с[я]ца июня тридцатог[о] дня в понеделок, кгда п[а]нове сѣдовыє, то *єст* пан подстаростии а панъ судя, мене пытали, дла чогом через || [арк. 304] тыє дни при суде дла ѡтправованя справ рочковых, почавши ѡт пятници⁴¹⁹, аж до того дня не былъ тут ѡ Володимери в замьку, же сторон приволюват не было кому, ином я на то паном вриадовымъ поведил, иж “ме пан Матфеи Малинъскии, ѡпросивши на потребу свою до Коилна, ѡбѣцавши мѣа зараз ѡтправить, а потомъ, кгда ж до Коилна завезен был на коччом п[а]на Малинског[о], там же ме п[а]на Малинског[о] слуги через пятницѣ и сѣботѣ ѡттоля не пуцали, и был єсми там за стражою, жемь не мог там ѡттоля, то *єст* с Коилна, выехати, аж мѣа вчора в неделю пѣщоно. Што все так было, а тепер то сознаваю”», — ижем тыє слова мовил.

Которое сознанє возног[о] до книг кгородских записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 303 зв.–304.

№ 111

1586 р., липня 14. Володимир. — Скарга володимирьскихъ гродскихъ урядників на шляхту, серед якої був і Матвій Малинський, про зірвання засідань суду

Ѡповеданє ѡриадѣ кгородского володимерского на шляхту поветѣ Володимерского

Року тисеча пятсот ѡсмьдѣсят шостого м[ε]с[я]ца июля четвертогонадцать дня

Писали и присылали на вриад кгородскии луцкии до мене, Стефана Кнегининьского, будучого на мѣстцу подстароства луцкого, пан Аньдреи Романовъскии, подстаростии, кн[я]зь Федоръ || [арк. 673 зв.] Курцевич, судя, пан Якуб Крусинскии, писар, вриадники кгородские володимерские, ѡповедаючи и жалобливе се ѡскаржаючи тыми словы, иж, деи, «панове шляхта повету Володимерского, меновите пан Михаило Загоровскии а пан Гневошъ Калосовскии, пан Матфеи Малинскии, пан Богуш Заец-

---

⁴¹⁹ Рочки почалися у четвер, тож першого дня возний виконав «приволяня», а потому був вивезений.

Луковицкии и иных немало, м[ε]с[я]ца июля⁴²⁰ двадцат шостого дня, кгдамы мели рочьки отпраковать, намъ рочковъ судити заказовали и боронили, менуючи п[а]на писара кгородского быт неоселымъ.

А потомъ пан Матфеи Малинскии, вшедши до избы судовые, снат хотечи рочки розервать, яко ся то потомъ з нас не показало, напервеи бурду и розърух с паномъ Стемпковскимъ ѳчиниль, жесмо и мы, ѳриад, немалое небезпечности здоровья ѳжили. И повторе, кгда се таа бурда ѳгамовала, пришедши до избы до нас, кгдамы вси три по той трывозе засели и винного наити хотели, пан Гневошь Калосовъскии ѳт п[а]нов шляхты звышпомененое до нас мовил, абыхмо рочковъ не судили и ихъ за рочки не признавали.

Потом на завтрее дня дванадцат⁴²¹ сегого июня в пятницу п[а]нове шляхта, возных нам ѳт вриаду ѳторвавши и неведомо где их заславши, сами до нас до замку пришли, тамъ знову перед нами в ызбе п[а]нъ Гневошь || [арк. 674] Калосовскии и пан Михаило Загоровскии намъ срокго мовили, абысмо ся того не важили, ижъ быс мы мели рочки судит, ѳдымуючи владзу и зверхность вриадови княжати его милости и затрудняючи справедливость людскую.

Потомъ также и третее[о] дня в субботу двадцат ѳсмого июня п[а]нове, деи, шляхта верхуменованые, пришедши до избы судовое, через п[а]на Гневоша Калосовъского, которыи ѳт ѳных п[а]нов шляхты мовил, ижъ, деи, “п[а]не подстаростии, яко вже не раз, так и тепер ѳпоминаемъ тебе, абыс рочков не судил, бо мы рочков за рочки не мамы, бо где бысте нам то ѳчинити мели, певне иж ся вам судити не даемо”.

На штосмы им не раз ѳтказовали, же в томъ никому догожат не можемъ, толко его к[о]р[о]левское милости а княжати его м[и]л[о]сти старосте, н[а]шимъ м[и]л[о]стивымъ п[а]номъ, которых местце и ѳриад на себе носим⁴²², а немне[и] присягамъ, сумнению и повинности н[а]шои, абы никакое ѳмешькане и проволока в справедливости светои никому не была и абы ништо причины до нас не мел.

Кгда ж ѳмоцованыи п[а]на Межинъского, также теж пан Витковскии, п[а]нъ Рокгулскии, п[а]нове Черневъскии и инъшие рочковъ и справедливости потребовали и просили есмо, а зверхности его кролевское || [арк. 674 зв.] милости навпоминали, абы тых розруховъ занехали, а на

⁴²⁰ Помилкова дата, мало бути — «июня».

⁴²¹ Мало бути «двадцат».

⁴²² Наголошується на тому, що члени суду свої уряди отримали від короля і старости як королівського намісника, тож відповідальні лише перед ними.

зверхность и владзу его королевское милости, княжати его милости старосты, также вриадовую се не торгали и ее не ламали.

Нижьли пред ся некоторое посварки против нас чинили, што есмо скоромъне втеръпеть мусели.

А того ж дня в суботу вечер и вночи и по тые дни в месте так ганебное стрелане з ручницъ, с полгаков над заказ впоминане н[а]ше и право посполитое некоторое с панов шляхты чинили, же великаа ласка Божаа, яко места не запалили. Так же и дня тридцатого июня в понеделок тые жъ п[а]нове шляхта, пришедши на замок, межи которыми п[а]нъ Гневош Калосовский обурливе нам мовил, иж, деи, “яко мы вас первеи напоминали, так и тепер именемъ всеи шляхты впоминаем, абысте се того не важили а рочков не судили, и их за рочки не признавали, бос мы се на то зезволили и списали, иж се вамъ судит не дали”.

И кгда се был вден возны Исакии Долмацкии явил до суду, который был через п[а]нов шляхту воторваныи от нас, казали есмо ему сторон привольват противку тых, которые справедливости⁴²³ потребовали, оные п[а]нове шляхта вси возному загрозили и заказали конечно, грозечи ему, абы никого привольват не важилсе. За чимъ возны никог[о] волати и вриадом своим справовати || [арк. 675] не смел, щимъ ся намъ вповедал и сведчилъ. Але также ему и всимъ, при томъ будучимъ, сведчили, же ся таковое зневоленье и вбелжене звирхности его королевское милости и вриадовое дееть, што бы был и возны помененыи тамъ в Луцку рад вызналъ, але поведил, же му некоторые п[а]нове шляхта заказали и загрозили, хотечи его розсекати, если бы што против ных мель сознавати або позвы до нихъ носить».

И просили, абы то было записано, што я записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 35. арк. 673–675.

№ 112

1586 р., жовтня 9. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Кузьму Порванецького і Семена Холоневського про «одповідь»

Справа пана Липленского с паны Порванецкими

Року тисеча пятьсотъ всмьдесять шостого м[е]с[я]ца вктябрьа девятого дня

Передо мною, Стефаном Кнегининскимъ, будвчимъ на мѣстцѣ подстарства луцкого, вповедал и велико вбтежливе жаловал земiani повѣту Луцкого панъ Богушъ Липленский на пана Кузьму Немирича

⁴²³ «СП» виправлено з «СМО».

Порванецкого а на пана Сѣмена Ивановича Холонѣвского тымъ способомъ, иж, деи, «року нинѣшняго тисеча пятьсотъ ѡсмыдѣсѣть шостого м[ѣ]с[я]ца сентѣбра двадцать ѡсмого дня в недѣлю были в мене в Хѣсове в дому моемъ на еднаню пана Федора Микитича Кнѣзского с паномъ Станиславомъ Дзикоу, и кгда сѣ тамъ еднанѣ скончити не могло, тогда они ѡт мене з дому проч пошли и, казавши возницы своему на дол з возомъ на греблю зѣхати, сами зо мною для розмовы ѡ самыхъ вортахъ зостали. В которыхъ розмовахъ, кгда сѣ не хотѣли за надпоминаемъ и прошенемъ моимъ приѣтелскимъ ку слушному доконченью згоды мѣти, тѣды ѡт мене до воза, которыи былъ вже неблизко ѡт двора на гребли, пошли. И приходечи вже до самого воза, ѡбѣрнувшисѣ ку мнѣ, ѡбадва заразъ на мене, словы недѣтивыми лаючи и на горло а здоровье мое ѡтповѣдаючи, торгнулисѣ, и заразъ прѣдко на возъ всѣдши а казавши || [арк. 1033 зв.] поганиати, Кузма Порванецкии ѡборочаючисѣ и рѣкою грозечи, киваючи, ѡтповѣдь мнѣ на горло и на здоровье мое вчинил.

А тотъ Сѣменъ, добывши полгака, ѡнымъ полгакомъ зѣмераючи на мене, также на горло и на здоровье мое ѡтповѣдь вчинилъ.

Для которыхъ ѡтповѣдеи и пофалокъ ихъ, не будѣчи ѣа здоровья своего безъпечонь, тую ѡтповѣд и пофалку ихъ в[ашеи] м[и]л[ости] вриадѣ ѡповѣдаю и прошу, абы ми то было записано».

А такъ ѣа тую жалобу пана Богуша Липленского до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казал.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 35. арк. 1033–1033 зв.

№ 113

1587 р., березня 1. Луцьк. — Скарга брацлавського підкоморія Лаврина Пісочинського на Петра Бучайського про погрози заподіяти шкоду йому самому, слугам і маєтності

Ѡповѣданье его м[и]л[о]сти пана Лаврѣна Пѣсочиньского, подкоморого браславског[о], на пана Петра Бучаиского

Рокѣ 1587 м[ѣ]с[я]ца марта первого дня

На вриадѣ кгородскомъ в замку г[оспо]д[ар]скомъ луцкомъ передо мною, Стефаномъ Кнегининьскимъ, наместникомъ подстароства лѣцкого, ѡповѣдалъ и ѡбтежливе жаловалъ его милость панъ Лаврѣнъ Пѣсочиньский, подкоморий браславский, ижъ «панъ Петръ Бѣчаиский, безъ жадное причины звазнившисѣ на мене, ѣако перво сего на здоровье мое стоѣлъ и мене былъ неѡтъповѣдне а непристоине бронью незвычайю в молодыхъ лѣтѣхъ моихъ зранил и мало о смѣрти не приправилъ.

Такъ и теперъ, попираючи злого ъмыслѣ своего, на здоровье мене самого, слугъ, людей и маѣтность мою стоить и похваляється, яко ѡден неприятель грозить, которого предсавзяться его вжо и знаки, то естъ поголоска, якобы мѧ в домѣ моемъ, наехавши, забито, межи людми естъ⁴²⁴».

И просиль, абы то до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было. А такъ на тоѣ ѡповеданье и жалобу пана Песочиньского до книгъ записати велѣлъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 37. арк. 125.

Яцко Гуляльницький проти Зенка Івановича (№ 114–116)

№ 114 1

1587 р., березня 27. Луцьк. — Скарга Яцка Гуляльницького на серницького урядника Зенка Івановича про побиття і поранення

Ѡповеданє возного повету Луцького Іацка Гуляльницького на ѡрядника серницького Зенька Івановича

Року афпз м[є]с[я]ца марца 27 дня

Передо мною, Стефаномъ Кнегининскимъ, на тот час будѡчимъ на мѣстьцѣ староства луцкого, постановившисѧ ѡчевисто на вриадѣ кгородскомъ луцкомъ вознымъ повету Луцкого Іацко Гуляльницький жалобливе ѡповедалъ и ѡбтежливе свѣдчилсѧ на вриадника серницького княжатѧ Романа Санкгушка Зенка Івановича, ижъ «ѡнъ, запомнѣвши боѧзни Божое, срокгости права посполитого, на тот час в безъкролевьи, коли наболшеи покои захованъ быти маеть, ис помочникомъ своимъ Панасомъ Макаровичомъ, боѧриномъ серницькимъ, дня вчораишого в четверь м[є]с[я]ца марьца двадцать шостого дня полгодини передъ вечеромъ в рокѣ теперешнемъ ѡсмьдесѧт семомъ, кгдымъ сполечнѣ з ними⁴²⁵ ехал до перевозѣ, хотечи до дому своего ехати, тамъ же ѡ перевозѣ тот вриадникъ серницьки Зенко Іванович, прискочившы с тылу с тымъ помочникомъ своимъ Панасомъ Макаровичом, тот Зенко Іванович рѣкою своею власною мене, чловека спокоиноного, неѡтповеднѣ, здрадецкѣ, с тылу, квалтовнѣ, ѡкрутнѣ зранил ѡ голову».

И просил мене ѡ приданье возного на ѡгледанье того квалтовного ѡкрутного зранѣнья своего. Іа ему придал возного повету Луцкого Матыса Славокгурского, которыи тамъ бывши в господе Іацка Гуляль-

---

⁴²⁴ Поголос про смерть скаржника належав до актив психологічного тиску на нього, водночас він засвідчував факт погроз з боку Писочинського.

⁴²⁵ Слово написане двічі.

ницкого и оного огледавши, а передо мною очевисто станувши, ку записанью до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ тыми словы, ижъ «будѣчи я приданыи з ѿрядѣ вашеи милости, былѣмъ в господаѣ Гѣцка Гѣлалницкого, возног[о] повету Луцкого, и видилѣмъ ѣ него рану тятую в тылѣ головы по правое сторонѣ велми шкодливую, с которое раны не ведомо, если жив || [173 зв.] будеть.

Которое зранѣне тот Гѣцко Гулалницкии передо мною, вознымъ, поведил, ижъ му сѣ стало дня вчораишого в четверъ м[ѣ]с[я]ца марца двадцат шостого дня ѿт Зѣнька Ивановича, вриадника сѣрницкого, которыи самъ рѣкою своею его с тылу, неѡтъповедне, квалтовне, безъвинне ранил, а при собе мель помочника своего боѣарина сѣрницкого Панаса Макаровича».

А так я тоѣ ѡповеданѣ Гѣцка Гѣлалницкого и сознанье возного до книгъ справъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 37. арк. 173–173 зв.

№ 115

1587 р., квітня 2. Луцьк. — Скарга сѣрницького урядника Зенка Ивановича на Яцка Гуляльницького про образу, виклик на поєдинок та побиття і поранення

ѡповеданѣ ѿрядника сѣрницького его милости князя Романа Санкгушка Зѣнька Ивановича

Року тисѣча пѣтсотъ осмѣдѣсят сѣмого м[ѣ]с[я]ца апрѣля второго дня

Присылалъ на вриадъ кгородскии луцкии до мене, Стефана Кнегининского, на тот час будѣчого на местѣ староства луцкого, вриадникъ сѣрницькии пан Зенко Иванович жаловал и ѡповедалъ на пана Гѣцка Поповку–Гулалницкого, возного повету Луцкого, ижъ «року теперешнего осмѣдѣсят сѣмого м[ѣ]с[я]ца марца шостогонадцѣть дня водлугъ старого калѣндарѣ ѣ четвергъ был есми ѣ Луцкѣ для потреби его милости князя Романа, пана моего милостивого, из боѣары его милости пана моего сѣрницкими Афанасомъ на имя, а з дрѣгимъ Дѣмидомъ. И кгда жъ вжо, справивши потреби, належачие его милости князя, пана моего милостивого, з места пришлоъ есми на перевозъ до чолна, тутъ же пришло и тот панъ Гѣцко Поповка-Гулалницкии, нижъ чолнъ был пришло, припадши до мене и не маючи до мене никоторое причыни, ѿпадши на мя, злоречил мя словы невчтивыми и вызывал мя на рѣку, чого мне, як человеку спокоинному, николи не годилосѣ чинит.

А есче, под покоємъ застановена безъ господара короля его милости⁴²⁶, мене збил, змордоваль, зраниль, и при мне боярина его милости || [арк. 220 зв.] княжого Афанаса збил».

И просил мене пан Зенко Иванович о придане возного для огледания того менованого збитья и зраненья. А ижъ на тот час при вриаде возного не было, придане до возного на тую справу пану Зенку Ивановичу давши, тую жалобу и оповедане его до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 220–220 зв.

№ 116

1587 р., березня 31. Луцьк. — Визнання возного Семена Хмари про оглядання ран Зенка Ивановича

Сознане возного Семена Хмары в справе вриадника его милости князя Романа Санкгушка серницкого Зенка Ивановича

Року 1587 м[ε]с[я]ца марца 31 дня

Передо мною, Стефаном Кнегининскимъ, наместником староства луцкого, ставши очевисто на вриаде кгородскомъ в замьку господарскомъ луцком, возныи повету Луцкого Семен Хмара вчинил сознане свое до книгъ кгородскихъ луцкихъ тыми словы, ижемъ «за приданьемъ вриаднымъ огледалъ есми збитья и зраненя вриадника его милости князя Романа Санкгушка серницкого пана Зенка Ивановича, видел есми на нем рану тятую на губе верхней под носом, которую рану и збите меновал быти отъ возного князя его милости⁴²⁷ пана Гацка Гулалницкого».

А так на тое очевистое сознанье возного до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казал.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 177 зв.

№ 117

1588 р., лютого 19. Володимир. — Скарга Федора Обуха-Воцятинського на Михайла Оранського про напад на його село і погрози, внесена до актових книг, як зауважив скаржник, з превентивною метою — щоб уберегтися від можливої образи чи фізичної шкоди

⁴²⁶ Справа відбувалася під час безкоролів'я по смерті Стефана Баторія.

⁴²⁷ Очевидно, мався на увазі той факт, що повітові возні призначалися воеводою, а також перебували в його юрисдикції. На той час уряд волинського воеводи обіймав кн. Януш Острозький.

Оповеданє п[а]на Федора Обуха-Вощатинского на п[а]на Михаила Павловича Оранского

Року осмьдєсат осмого м[ε]с[я]ца фєврална девятигонадцат дня

Приходил на вриад кгородскии володимєрскии до мене, ІАна Шостовицького, будѣчого на мєстцѣ п[а]на Андрея Романовьского, подстаростего володимєрского, пан Федор Обух-Вощатиньскии, || [арк. 79] жалуючи и оповєдаючи на п[а]на Михаила Павловича Оранского, иж «он дня вчерашньего, ночи прошьлоє с четвєрга на пятницѣ, могло быт годин тры або чотыри в ноч, нашєдши мощно квалтом зь слугами своими на село подданных моих, тамъ же их шукаль, хотєчи быти и мордовати, аж се мусєли перед ним покрыти.

А мене самого и братю мою соломотиль⁴²⁸ словами ѓщатливими⁴²⁹, вызывал и похвалки чинил. ІА, обовняючисє и стєрегучи сєбє и братю свою, абы сє на потом якии дєспєть⁴³⁰ от п[а]на Оранского нас нє потькаль, або з направи єго от кого иньшого нє стало, до вриадѣ в[ашєи] м[илости] доношу».

И просиль, абы тоє оповєданє єго до книг записано было, што я записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 78 зв.–79.

№ 118

1588 р., травня 5. Володимир. — Скарга Матея Витнанського на Михайла Оранського про напад на його служебника та неправдиві протестації про шкоди, нібито вчинені скаржником.

Пана Матея Выкгнанского с паном Михаилом Оранским

Року 1588 м[ε]с[я]ца маа патово дня

Перєдо мною, ІАномъ Шостовицьким, будѣчим на мєстцѣ пана Андрея Романовского, подстаростего володимєрского, на вриадє кгородском володимєрскомъ, врожоньи пан Матеи Выкгнанскии жалоснє жаловал и оповєдал на п[а]на Михаила Оранского тыми словы, иж, дєи, «року тепєрєшнего тисєча патсоть осмьдєсат осмого м[ε]с[я]ца апрєла двадцат второго дня послал єми былъ служебника своего Воитеха для затыканя сєножати властного кгрунту моего бортньовского, которого я спокоинє тог[о] часу купли сєє держѣ и вживаю, то пак, дєи, пан Михаило Оранскии слугами своими, нє маючи до него жадное причины,

⁴²⁸ Мало бути «соромотил».

⁴²⁹ Мало бути «ущипливыми».

⁴³⁰ Мало бути «деспект».

только наполнившись мысли своею, за оными служебником моим з рѣчницами и иными бранными гонимы почали, которые то обачивши, лѣдвѣ перед ними в запѣсть мои бортьновскіи перед ними ѡтѣкъ. И снат коли бы его м[и]л[о]сть пан Светицкии, ловчии холмскіи, едѣчи пригоднѣ, в тот час тамъ не прибыл, подобно бы его нашедши, ѡ лекѣкост якуюс або ѡ горло приправили».

Ку тому теж жалоснѣ жаловал, иж, деи, «дошло менѣ ведат, же пан Михаило Оранскіи на менѣ, чловека ѡчстивого и ничего не винного, протестацый две, то ест ѡднѣ ѡчинил, якобым на слугѣ его Матынаша, ѡд него до Крылова з немало речеи маѣтности его посланого, перенѣмши его на доброволной дорозе, ѡного самого збити, змордовати и немало сребра, злота, клеинотов побрати мѣль, а дрѣгую, якобым на слугѣ своихъ, Миколаиа Ситьковича и Воитеха, и подданных моихъ бортьновских на имѣне его Яновъ наслати и там же подданным его кгвалтъ, выбите воротъ, дверей, починѣне ран и шкод починити мѣл, в чом я, будѣчи ч[о]л[о]в[ѣ]комъ ѡчстивым и невинным, || [арк. 188 зв.] барзо жалоснымъ, ѡ то перед в[ашеи] м[илостю] вradoм ѡповедам, ижем яко сам ѡ том николи не мыслил, так же слугѣ таких не ховам, и в таких се речах не кохам, а ним того сам чиниль, а чинит не розказовал.

А хотѣчи часѣ своего ѡ то с паном Оранским в справѣ належной чинити, прошу, абы тоѣ жалосноѣ мое ѡповедаѣне в книги кгородскіе было записано». Што я записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 188–188 зв.

№ 119

1588 р., жовтня 17. Володимир. — Вирок володимирського городського суду у справі слуги кн. Костянтина Острозького Михайла Грабковича, який скаржився на слугу Олександра Пронського Мартина Миховського про образи під час судових засідань; за відмову оскарженого стати до суду йому була ухвалена баніція

Справа п[а]на Михаила Грабковича с п[а]номъ Мартиномъ Миховским Року 1588 м[ѣ]с[я]ца ѡктебра 17 дня

На рокохъ кгородскихъ володимѣрскихъ, водлѣ права зачатыхъ и сѣдовнѣ ѡтправованыхъ, передо мною, Андрѣемъ Романовскимъ, подстаростим, а Деманомъ Павловичомъ, сѣдею, вриадниками кгородскими, ставши ѡчевисто, слѣдѣбникъ яснѣвелможного кн[я]жати Костентина Острозского, воеводы киевского, маршалка земли Волынской, старосты володимѣрского, панъ Михаило Грабковичъ ѡповедаѣне и жалобѣ ѡчиниль, иж, деи, «бѣдѣчи мнѣ присланому ѡт кн[я]жати его м[и]л[о]сти тут до

Володимѣра на роки теперешниє в справѣ купьца кн[я]жати его м[и]л[о]сти, мѣсчанина дѣбенского Левка Балича, и, бѣдѣчи ч[о]л[о]в[е]кови спокоюномѣ, в замкѣ г[оспо]д[а]рскомѣ, на местѣдѣ, покоєм ѡбварованом, тѣды неіакиись Мартинь Миховскийи, которыи сѧ менить быти слѣгою его м[и]л[о]сти кн[я]зя Александра Проньского, столника Великого кн[я]зства Литовского, старосты луцького, не маючи до мене ниакоє потреби, насоромить ми, до брони сѧ порваль и ѡтповедь на мене ѡчиниль, што иж сѧ часу ѡтправованья сѣдовѣ стало».

Тогды мы, суд, постерегаючи, абы сѧ таковыє своленства гамовали, посылали єсмо до того Миховского возного повету Володимѣрьского Исакиа Долматского, абы перед нами, вриадом, сталь, а вриадови и панѣ Михаилови Грабковичу ѡ то ѡсправедливил.

Которыи возныи, ѡ Миховского бывшии и ѡттола || [арк. 716 зв.] пришедши, ѡчевисто ставши перед нами, тыми словы вызналъ, иж «бѣдѣчи мнѣ ѡт в[ашеи] м[и]л[о]сти, панѣ вриадѣ, посланому, маючи іа при собѣ двох шляхтичѣв, пана Томаша Лѣдавского а п[а]на Іацка Загатского, ходилом до п[а]на Миховского, нашол єсми его в сенех перед избѣю сѣдовою, которомум мовил, абы перед вриадом стал а сѣдови и тому слѣдѣбникови кн[я]жати его м[и]л[о]сти пана воеводы киевского, пану Михаилѣ Грабковичѣ, водлуг права ѡсправедливил. Он ми ѡтказалъ, иж “іа на тот заказ твои не повинен перед вриадомѣ ставати и не стану”. И єсчѣ, деи, товаришь того Миховского, которыи з нимѣ тамѣ стоялъ, мнѣ самому нафѣкалъ, мовечи, иж “ты, хлопе, не маршалок, абыс ми мил розказовати”.

Іакож тот Миховскийи, не будучи послушен розказанья вриядового, зъ замку квалтовне прочь вышолъ, не хотечи сѧ сѣдѣ и стороне, то єсть п[а]ну Михаилови, ѡсправедливити».

И просиль пан Михаило Грабковичъ, абы Миховскийи іако ѡпорныи, а права посполитого непослушныи, на выволанье до короля его м[и]л[о]сти был ѡтослан.

Мы, прихилиаючисѧ до права посполитого, помененого Миховьского, іако ѡпорного а права посполитого непослушного, которыи за привольваньемъ возного перед сѣдом не сталь, постерегаючи покою посполитого, водлуг артикулѣ || [арк. 717] тридцать девятого роздѣлѣ четвертого на выволанье до короля его м[и]л[о]сти ѡтослали и то до книг кгородскихъ володимѣрскихъ записати єсмо казали.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 716–717.

№ 120

1588 р., жовтня 28. Володимир. — Оповідання Габріеля Дульського під час сесії володимирського гродського суду про те, що Криштоф Конецький не лише поранив його, а й заподіяв образу — публічно заявив про неналежність Дульського до шляхетського стану, тож на прохання скривдженого його родичі тут же визнали його шляхетство і пообіцяли присягнути, якщо буде потреба

Оповіданьє п[а]на Дѣлского на п[а]на Конецкого ѿ зранєньє и соромотѸ

РокѸ 1588 м[є]с[я]ца ѿкѣбра 28 дня

На рочкохъ сѣдовыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ, постановившихся ѿчевисто в замкѸ г[оспо]д[а]рскомъ володимѣрскомъ передо мною, Андреемъ Романовскимъ, подстаростимъ, а передо мною, Демьяномъ Павловичомъ, судєю, вриадниками кгородскими володимѣрскими, пан Кгабриель Дѣлский ѿповедалъ в тые слова, иж, деи, «року прошлого тисеча пѣтсот ѿсмиѣсѣат шостого, бѣдѣчи мнѣ в Черкасах, то пак Крыштофъ Конецкий там же в Черкасахъ на тот час был, мене яко Ѹчтивоґо шляхтича а невинного ч[о]л[о]в[є]ка безвинне а безпричинне а неправоинне, не такъ, яко на Ѹчтивоґо шляхтича пристояло, безбронне ранил и на здоровью моемъ ѿхромил мя. А есче, не маючи досыть на томъ, Ѹчинивши тот злыми Ѹчинок, ис Черкасъ потаємне зъехавши, заочне перед Ѹчтивыми людьми мене на Ѹчтивости моеи шляхетскои забиваетъ, счиплеть, на шляхетство мое сѣа торгаеть, менѣючи мене быти нешляхтичом. Што я, почуваячисѣа || [арк. 722 зв.] в том а хотечи то по себе показати, жемъ есть Ѹчтивый шляхтичъ, для таковоґо затрѣднєнья и примовки того Конецкого тут Ѹ Володимери на тыхъ рочкахъ и зезде теперешнемъ, маючи приателєи своихъ з Ѹчтивоґо рожаю, перед в[а]шею м[и]л[о]стью яко вриадом показѣю и ставлю».

Которые, ставши перед нами на вриадѣ, ѿсобами вышнаписаными, то есть пан Ирєи Крот, пан Грош Вириковский а пан Ирєи Кгалезский, до книг кгородскихъ володимѣрскихъ визнали под присяґою и добрыми сѣмнєньями своими⁴³¹, признаючи п[а]на Кгабриєля Дѣлского за приателєа повинного своего, который есть с повету Мѣнского, «што и присяґами нашими, коли того час и мєстце бѣдетъ, готовы есмо поправити»⁴³².

⁴³¹ Ця заява була полегшим варіантом доведення шляхетства, яке підтвердили, найімовірніше, не крєвні родичі.

⁴³² Очищення від звинувачень у нешляхетстві відбувається через засвідчення шляхетності оскарженого без присяґання свідків.

И просиль пан Кгабриель Дѣлскии, абы тоє оповеданье его и ѡстное вызнанье тыхъ зацныхъ людеи, приятел его, до книг кгородских было записано, што мы записати казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 722–722 зв.

**Скарга Костянтина Колпитовського
на братів Костюшковичів-Хоболтовських (№ 121–124)**

№ 121

1588 р., грудня 8. Володимир. — Скарга Костянтина Колпитовського на швагрів Власія, Івана і Федора Костюшковичів-Хоболтовських, які чинять йому різні кривди і «одповеди», зокрема Іван напав на його дім у Хмелеві з метою вбити скаржника, де натомість сам був поранений під час сутички; Колпитовський оповів, що про поранення нападника він повідомив своїх приятелів, а потому, зглянувшись на прохання Іванової дружини, відпустив його додому замість привезти до замку для подальшої судової розправи

Оповеданє п[а]на Колпытовского на п[а]нов Костюшковичов-Хоболтовских

Року 1588 м[є]с[я]ца декабра 8 дня

Присылалъ на врад кгородскии володимѣрскии до мене, Адама Нарѣцевича Кривоблоцкого, бѣдѣчого на мѣстѣ пана Андрея Романовского, подстаростего володимѣрского, его м[и]л[о]ст пан Костентинъ Колпытовскии, оповедаючи || [арк. 997] и велико ѡбтежливе жалѣючи тымъ способомъ, иж, деи, «яко то єсть нетаино не толко всѣмъ ѡбывателѣм земли Волынской, але и в ыншихъ поветехъ коронныхъ, навет и вриядови кгородскому володимѣрскому, што ма за деспектъ и ганѣбное зранѣнє а вечноє ѡхроменє на чѣлонькѣ моем ѡт швакгра моего Власного Костюшковича за поводомъ и радою, а змовою брати его Івана а Федора Костюшковичов поткало, за которымъ заштѣм не толко жебы ми ся то ѡт них ѡчтивѣ нагородити мѣло, але єще завжды мнѣ ѡтповѣди и погрози на здоровье мое чинили и на мене розьмаитыми способы, якобы ма здоровья позбавити могли, вси три чигали и єждчали.

ІА, а чем был ѡт них ѡкривжонии, ѡхроменени и барзо жалоснии, алемъ то на собѣ скромне зносечи, завждым всего статечне ѡходил и тог[о] стерегъ, якобым им самъ помстою, кром самог[о] п[а]на Бога, не был и ничего непристоиноного противько нихъ з себе не показал⁴³³.

---

⁴³³ Скаржник на позір відмовляється від помсти, наголошуючи на тому, що вона має належати Богу.

Онѣ, яко ми звыкли бити головными неприателми, так теж завжды || [арк. 997 зв.] промышляли ѿ тым, якобы ме ѿ горло альбо ѿ якии деспектъ приправити могли, якож хотечи своему ѿмыслу и предсеззатью досыть ѿдѣлати, ѿчинили змову з братомъ своим старьшим Ивановъ Костюшковичом, которыи так же будѣчи мнѣ неприателемъ, а ѿмысливши мене здоровѣя непристоине а невѣдоме позбавити, зобравшися с помочниками своими, в невѣдомости моеи дня вчорашнег[о] порану в середѣ м[ε]с[я]ца декабра семог[о] дня подѣхав подь село мое Хмелево Болоховичи и, зоставивши гдес на мѣстыцѣ скритом помочников своих дла пригоды и послку, сам толко з двема ручницами готовыми, невѣдоме, але квалтовне в двор мои хмелевскийи на коню вбѣгыши и с коня зсѣдши, з одною рѣчницею с приложоным куркомъ до дому моего, гдем самъ ѿдин, толко с приателем своимъ повинным п[а]ном Пузовским, не маючи при собѣ ни слуги, ни хлопца, в свѣтлочце, розмовляючи, седѣль, в сѣни квалтовне добывшися и до мене до свѣтлочки моег з рѣчницею з наложоным кѣркомъ спѣшно брался, хотечи мене, || [арк. 998] без видама припадши, забити. Але иж за милосердьем Божиим на его в час, скоро ѿдно на двор вбѣгъ, постерегыши а видечи, иж неприател мои недармо до мене з рѣчницею с приложоным куркомъ в дом вбѣгъ, не могучи иншог[о] собѣ ратунку и заслоны здоровѣя моег[о] мѣти, а не маючи при собѣ жадное брони, толком скочивши до двери, ѿ свѣтлочце двери защепил и такъ, защепку ѿ двери держачи, здоровѣя своего боронилъ. А онъ се до мене квалтовне до свѣтлочки добывался и в двери сѣкъ.

А потомъ слуги мои, которыи ѿ пекарни седѣли, довѣдавшися ѿ том и припадши до сѣнеи светличных, его яко неприателѣ а квалтовника моег[о] поимати хотѣли. Он на них ѿднѣ ручницѣм выстрелил и за ласкою Божею хибил. А потом, з шаблею на нихъ порвавшися, на нихъ сѣчи и бити почал, и поиматися дати не хотил.

В которомъ квалтовномъ его заторгненью онѣе слуги мои ему за ласкою и помочю Божою ѿтпор дали, и его самого на том квалту в сѣнех ѿ самыхъ двери светлицы моег, где самъ был с паномъ Пузовскимъ || [арк. 998 зв.] замъкнулся, поимали и до мене привели, с которым на заховываючися ведле права, заразы до вриадѣ яко з квалтовникомъ ехати хотѣлъ. Але будѣчи рѣшоным милосердиемъ хрестиянскимъ, не жвиваючи надъ ним ачы ведле выступку его жадног[о] окрутенства, але злецивши то воли Божеи и праву посполитому, казалем раны ег[о] ѿсмотрѣти, а до приателѣи своих, которых есми ѿт себе мѣль непоблиизѣ, ѿповедаючи, послать⁴³⁴.

⁴³⁴ Скаржник заявляє, що відмовляється не лише відповідати на насильство насильством, а й вдаватися до права (яке часто сприймалося шляхтою як варіант помсти іншими засобами), натомість апелює до Бога як верховного арбітра.

Потом зараз вскокъ были ку дворѣ моему прибѣгъгли Федор Костюшкович з слугами и помочниками своими, хотечи брата своег[о] яким кольвекъ обычем выдвигнути. Я ачь бых мог и ему инакшии, то естъ яко квалтовнику, отпор дати, але яко хрестанин, не вживаючи над неприятелми своими жаркого и окрѣтног[о] звитежства, не чинечи ему ничог[о] злого и не противечисе их злости⁴³⁵, не казалем его бити, алем толко ег[о] впомънил, абы радчеи цѣло спокоем зо всеми своими помочниками проч от дому моег[о] ехал. На што он позволивши, || [арк. 999] отехал прочъ.

А потомъ жона Иванова, приехавши до мене, а видечи то, иж коли бых его яко квалтовъника до врадѣ повел, теды бы мусал тог[о] з болшою трудностью вжити, просила мене, абых се з нимъ таковою остростью правною не обыходилъ, але милосердье оказаль⁴³⁶.

Я, яко чоловікъ доброг[о] и хрестіанског[о] сумненія, рѣшившися ку нему, хотя ж з великим жалемъ моимъ, милосерне, не вездчи его до врадѣ, отдалъ есми его еи, жонѣ его».

И на освѣтченье того квалту просил мене пан Кольпытовскіи через посланца своег[о] о возного, а иж на тот час при врадѣ возного не было, тогды на лист приданье врадовое до возног[о] дал, а тую жалобу и оповедане его м[и]л[о]сти до книгъ кгородских володымерьских записати казалъ.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 21, арк. 996 зв.–999.

№ 122

1588 р., грудня 8. Володимир. — Скарга Івана Костюшковича-Хоболтовського на Костянтина Колпитовського про напад на дорозі, ув'язнення в маєтку Хмелеві, побиття і пограбування

Оповедане п[а]на Івана Костюшковича на п[а]на Костентина Колпытовског[о]

Рокъ 1588 м[е]с[я]ца декабра осмого дня

Присылал на врад кгородскіи володымерскіи до мене, Ад[а]ма || [арк. 999 зв.] Нардцевича Кривоблоцкого, будѣчого на местцѣ от его м[и]л[о]сти п[а]на Аньдреа Романовског[о], подьстаростего володи-

⁴³⁵ Цілом імовірно, що Костянтин Колпитовський, протиставляючи власну покору насильству супротивників, уподібнює свою поведінку до Христової. Він учергове наголошує на християнському поводженні — милосерді, відмові від помсти і уживання насильства, покладанні на Боже заступництво і право.

⁴³⁶ Дружина нападника просила не вдаватися до права, яке загрожувало йому строгою карою, а вчинити милосердно, що скаржник і зробив.

мерьског[о], пань Ивань Костюшковичь-Хоболтовъскии служебника своего Дмитра Дешковича Кривицького, жалуючи и ѡповедаючи на пана Костеньтина Кольпытовъского тыми словы, ижъ, *деи*, дна ѡчорашнего ѡ середѡ м[ε]с[я]ца декабра сегомо дна, маючи на потребу свою до сусѣда своего до п[а]на Гаврила Навриатинского, ехаломъ самъ ѡдинъ дорогою добровольною, котораа идетъ с Хмелева Великого до Сельца, не будѡчи никому ничимъ виньныи и не маючи ни с ким ѡтповеди, то пакъ, кгдамыъ приехалъ къ гаю хмелевъскому, пань Костентинъ Кольпытовъскии з многими слугами и помочниками своими, которых ѡн знает и имена их ведаеть, || [арк. 1000] ѡкольконадцеть коней з разнымъ ѡружьем, воине належачим, непристоине и неѡтповѣдне, пропомнивъши боазни Божое и срокгости права посполитого, и ѡчтивости своєї, заступил мнѣ дорогу ѡбывчаемъ розбоинымъ, припадъши до мене, яко до чоловѣка безъпечного, мене збили, зморѡдовали и ѡкрѡтъне зранили⁴³⁷. А потомъ, мене збивши, змордовавъши и зранивши, до двора жоны своєї а сестры моєї Хмелева збитого и змордованого, и зраненого привель, там же в том дворе мене до везенъа своего ѡкинул. А потомъ, кгда ночь была, то, штомъ при собе мѣль, то все з мене злупили, побрали и пограбили, то *ест* меновите коня зъ седломъ, на котором на ехаль, которыи мене коштовал шестьдесятъ золотыхъ полских, седло сафъяановое малеваное з редом, купленое за петнадцетъ золотыхъ, сабля, сребром ѡправнаа позлотистаа, котораа мене коштовала золотыхъ пятдесятъ шестъ, рѣчницъ двѣ коротких, которыи коштовали двадцать золотыхъ, поровницѡ⁴³⁸ за полькопы грошеи купленую, ладуныки, ѡксаметом чорнымъ || [1000 зв.] покрытыє з фарботами золотыми, купьныи за два таллары, шлык лисии чирвоныи московскии, купленыи за пятъ золотыхъ, поєс едвабныи червоныи з мешком, в котором мешку было десетъ чирвоныхъ золотыхъ, а поєс купленыи за два золотыхъ, бачмакги сафъяанныи, купленыи за таллар. Тое все в мене побравъши и пограбивши, з двора хмелевъского за ворота выкинули.

А потом того жъ вечора жона моя, довѣдавъшиса ѡ зранени моемъ, до Хмелева приехала и там мене перед вороты сестры моєї хмелевскими збитого, змордованог[о] и зраненог[о] нашла и везла».

И просил тот служебникъ п[а]на Ивана Костюшковича-Хоболтовског[о], абы тоє ѡповедање его до книгъ кгородскихъ было записано и на

---

⁴³⁷ Колпитовського звинуватили у розбої, злочині, який ганьбив честь шляхтича, адже його відрізняла від звичної для шляхти бійки на дорозі передусім мета нападників — матеріальне збагачення за рахунок захоплення майна потерпілих. Доведений у суді розбій карався смертною карою (II ЛС, розд. 11, арт. 23).

⁴³⁸ Мало бути «пороховницю».

огледанє збитна и зранєня п[а]на своєг[о] и починєня шкод, которое ся стало *от* п[а]на Костєнтина Колпытовског[о], *о* возног[о] з *в*рядѸ придано было. *Ѧ*А, *и*ж на *тот* час при собѣ возног[о] не мѣл, квит свои до возного, которог[о] бы собѣ способил, дал, а тоє *о*поведанє его до книгъ записати велить.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 999–1000 зв.

№ 123

1588 р., грудня 10. Володимир. — Визнання возного, наданого Федору і Власію Костюшковичам-Хоболтовським, який оглядав їхній двір у Хоболтові, де бачив сліди нападу

Справа п[а]нов Костюшковичов-Хоболтовских с п[а]ном Костєнтином Колпытовским

Року 1588 м[є]с[я]ца декабра дєсiатого дня

Передо мною, Адамом Наруцєвичом Кривоблоцким, будучим на мєстцѸ *от* его м[и]л[ости] п[а]на Андрея Романовског[о], подстаростєго володимєрскогo, ставши *о*чєвистє, вознии || [арк. 1001] повету Володимєрскогo Моисєи Дєгтєвскии ку записаню до книгъ кгородских тыми словы вчинил, *и*ж, *дєи*, «року тепєр идѸчог[о] *о*смдєсiат *о*смог[о] м[є]с[я]ца декабра девiатог[о] дня, маючи *я* при собє шляхту п[а]на *Ѧ*Ана Вишнєвског[о] и п[а]на *Ѧ*Ана Комнацкогo, и за *о*казанєм п[а]на Федора Костюшковича и брата его п[а]на Власног[о] видєлом *в* дворє их Хобольтовском ворота поломанєє, *в* сєнєи дєвєрє, которєє противъ великоє светлицы, з двох полгаков навьлєт прострєленєє, и порох на дєвєрєх знат, и в пєкарни *в* томѣ же дворє их защєпки жєлєзнєє порѸбаны и поботламованы, и дєвєрє до пєкарни изломлєнєє, и слугу п[а]на Иванова Костюшковича, брата их м[и]л[ости], Миколаєа Чернолоскогo, которєи повєдил, жє “тут в пєкарни в тои спал, мєнє збили, зранили”, в которог[о] видєл єсми на правои руцє на плєчи рана битаєа криваваєа, а тои же руцє на правои рана подлє запастя криваваєа, на другои руцє лєвои рана битаєа криваваєа. И повєдил передо мною, *и*ж “мєнє *в*зiавши з избы, *а*ж за ворота вывєдши, пустили”»⁴³⁹.

А такъ *я* тоє сознанє возног[о] до книг кгородских володимєрских записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 1000 зв.–1001.

---

⁴³⁹ Приклад психологічного тиску: під час нападу на двір був захоплений слуга супротивника, однак насильство практично звелось до того, що його вивели за ворота і відпустили.

№ 124

1588 р., грудня 10. Володимир. — Визнання возного, який оглядав рани Івана Костюшковича-Хоболтовського (справа не закінчена)

Сознає возноз[о] в справе п[а]на Костюшковича-Хоболтовского
Рокѣ 1588 м[є]с[я]ц[а] декабра 10 дн[я]

Передо мною, Адамом Нардцевичем Кривоблоцким, будѣчим на местцѣ п[а]на Андрея Романовского, подстаростего володимѣрского, ставши очевисто, возным повету Володимѣрского пан Моисеи Дегтевский ку записаню до книг кгородских⁴⁴⁰ вы[з]наль тыми словы, иж «будѣчи мнѣ ѿт вриадѣ в[ашеи] м[и]л[ости] приданым, року тепер идѣчого ѿсьмьдесят ѿсмого м[є]с[я]ца декабра девятого дна, маючи я при себе шляхту людеи добрых п[а]на Іана Вишневского а п[а]на Іана Комнацкого, за оказанемъ п[а]на Івана Костюшковича-Хоболтовского видиломъ ѣ него рану рубаную, барзо шкодливую, почавши ѿт верху головы, как голлат, аж через всю твар, аж до ѡса, с которой раны барверъ кости немало вынял, а другаа рана на плечи правом рубанаа ширеи пади, барзо шкодливыа. “С которых рань, — поведал, — “не видаю, если живь будѣ”».

Так тежъ повѣдил передо мною, возным, и перед тою шляхтою, котораа на тот час при мне была, иж “шкод при том збитю а зраненю моемъ немало стало, яко, деи, ширеи в ѡповѣданю моемъ естѣ”».

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 1001 зв.

Справа про вбивство Балтазара Гнівоша з Олексова (№ 125–130)

№ 125

1588 р., вересня 5. Володимир. — Скарга лятовицького старости Яна Гнівоша з Олексова на Яна Жоравницького, його дружину Олену Коптивну і їхнього сина Томаша як головних обвинувачених та їхніх помічників у вбивстві Янового брата Балтазара Гнівоша; скарга містить свідчення очевидців

Ѡповѣданье его м[и]л[ости] пана Іана Гневоша, старосты лятовичского, ѡ забитье и замордованье брата его м[и]л[ости] пана Балтезара || [арк. 577 зв.]

Рокѣ 1588 м[є]с[я]ца сентебра пятого дна

Перед нами, Андреемъ Романовским, подстаростим, а Демьяномъ Павловичом, сѣдею, кгородскими володимѣрскими з рамена и з владзы ѡсвеченого іасне Костентина, кн[я]жати Ѡстрозского, воєводи киевского,

⁴⁴⁰ Слово над рядком.

маршалка землі Волинської, старости володимирського, для справ правних судити и одправовати высажоними, становши очевисте, пан Іан Кгневош, староста латовицькии, брат и потомок власни небожчика пана Балцера Гневоша, жалобливе и плачливе оповедаль и по всех же при згромаженью велє шляхты, для рочков зъеханое, свєдчиль: «А то обьяснїаючи освєтченє слдги небожчика брата своего, на вриде тутошнем вчиненое, напротивко шляхетным ІАнови, воискому луцкому, и Томашови Жоравницким, отцѣ з сыномь, и Галенѣ Коптевнѣ, жонѣ того то ІАна Жоравницкого, Александрови Загоровскомѣ, Григорєви Колмовскомѣ, Антонови ІАловицькомѣ, сдди земскомѣ кремїанецкомѣ, Вавринцеви Карпинскому, Кондратови Хорошкови, Маркови Жоравницькомѣ, ІАнови Чорторыскомѣ, Завадскому, Заборовскомѣ и иным многим, против которым целдю справѣ себе зоставдючи, хотя и тѣм не єсть поменєны, принципалом або поводом, и нижеи написаное справы нерозделным обьчаєм обвинєным вчастником и помочником их, то єсть || [арк. 578] Кгорєцких два, Лчицькии, Березєцких два, Закгорских два, Лїасковскии, Кгорєховскии, ІАкозицькии, татарове з Дѣбна и много инших слуг принїатых и насланых, ѡ што, кгда сїа справа лепшаїа взмєть, тот то Кгневош чинити ѡфарвєтьсїа, а то в тот способ, иж ѡни, взявши перед себе вмысль злосливый и до вскоженїа в злости непогамованой, запомнєвши боїазни Божєе и милости близкого, звирхность короля его м[и]л[о]сти и справєдливость Бождю взгордивши, на сторонѣ закинѣвши праву посполитое и вины, в немь ѡписаные, не маючи перед очима вчтивого своего, и не ѡгородивши, іако пристоїало цнотливым людєм, пристоїности своеє шляхетское, ани ѡповєди давши, ани пофалки вчинивши⁴⁴¹, не переставаючи на правє посполитом, которое всим в панствах короля его м[и]л[о]сти] ровнѡ справєдливость даєть, и ѡвшем место покоїа и права повшєхного до непокою и ростыркѡвь, бѣнтовь и змѡв шкодливых рѣцилисїа, а квалтовнымь и новым, неслыханым, злым а непристыоним вчинком покоїа посполитым и домовое безпечєнство взрѣшили, кров невинную розлєли, дом сплондровали, вылѣпили, а на ѡстаток спалили.

А напервєи за порадѡю злою и квалтовною, праву Божомѣ и посполитому противною, и за помѡчу злых людєи, которых ѡни імена лепєи знають, с которыми, кгда сїа сторона довє, чинити будєт || [арк. 578 зв.] и ѡфарвєтьсїа, потихѣ згромадивши людїи немало до себе и приїатєл,

---

⁴⁴¹ Клішоване звинувачєннїа нападника у тому, що перед нападѡм він не попередив про свої ворожї наміри.

своему *дчинкови* и себе *ровных*, *зброиною рѣкою*, *неодповедною* и *непристоиною*, маючи кѣ томѣ *дчинкови* своему татарѣ, люди *поганские*, которыхъ *потеха наболшаа* есть люди *христианские мордовати*, до чого всего *тот* то *Антонии Галовицкии*, судя *кремянѣцкии*, и *Григории Колмовскии*, *Марекъ Жоравницкии* слѣги свое посылали и *росказаньем* своимъ, *помочю*, при некоторыхъ *речах* *бытностью* своею помагали. А маючи *дже* людии немало, *збивши* *хлопы* свое з *Блѣдова*, того то *Марка Жоравницкого* маючи *гайдки* и люди *пешие*, *стрѣлою* добре *опатроною* *бѣдѣчи*, *од* *спекговъ* *справлени*, *кгда* *небожчикъ Балцер Кгневошъ* з *рочковъ володимѣрскихъ* *приехал*, а *бѣдѣчи* *чоловекомъ* *спокойнымъ*, *правомъ* и *покоем* *посполитымъ*, а *звласча* *под* *часом* *рочков* и *сѣдом* *обварованымъ*, и *толко* с *колкома* *хлопат* и *машталеров* в *фолварькѣ* своемъ *Козлове* *отпочиваль* и на *рок* *розниатыи* *через* *пана* *подстаростего* *володимѣрского* зъ *Александром* *Загоровскимъ*, з *однымъ* с *поводовъ*, *оцѣкиваль*⁴⁴², не маючи ни с *кимъ* *отповеди* *жадноѣ* и не *бѣдѣчи* *никому* *винѣн*, *неприязни* ани *подоизреноѣ* *приязни* ни с *кимъ* не маючи, не *давши* *звласча* *жадноѣ* *причины*, *варовнѣ* *домовымъ* *варѣнкомъ* || [арк. 579] и *ночнымъ* *одпочиненьемъ* *дбезпечоныи* *бѣдѣчи*, *вночи* з *олторку* на *серѣдѣ* *шикомъ* и *сторожею* *тот* *свои* *люд* и *воиско* *справивши*, *самъ* *Ган* *Жоравницкии* *из* *жоною* *своею*, з *дрѣгими* *приятелы* въ *Блѣдове* *зостали*, а *Томашъ* *Жоравницкии*, *Александръ* *Загоровскии*, *Заборовскии*, *Кондрат* *Хорошко*, *слѣги* *Марка* *Жоравницкого*, *Антониа* *Галовицкого*, *сѣди* *земского* *кремянѣцкого*, *Григориа* *Колмовского*, з *росказанья* *ихъ* *самыхъ* и с *посыланья* зъ *Блѣдова* *обычаемъ* *непристойнымъ* *ночнымъ* *неодповедне* *ехали*.

А там *напервѣи*, *без* *сторожи* *дом* *заставши* и по *достаткѣ* *выпатривши*, *сторожѣ* *од* *сѣла*, и *помоч* *вшелакѣю* *одстрыхаючи*, *засадилы*, а там, *обогнавши* *двор* *людомъ* и *стрѣлою*, *надвое* *острог* *проломилы* и, *окопъ* *закинувши*, *квалтовнѣ* *домѣ* *добывати* *почали*. А *стовкши* *моцю* *великою* *двери* до *избы* *замкненоѣ*, в *первоспы* *праве* *незбожнымъ* *обычаемъ* и *здрядливымъ* *вломилися*, там же *небожчика* *Кгневоша* *тумултомъ* и *розрѣхомъ* *великимъ* *стрвожоного* и *стрѣлою* *погроменого* аж на *вергѣ* *домѣ* *выгнали*, *которого* и *стрѣлою*, и *моцю* *потымъ* *добываючи*, *ранили*, и *слѣгу* *пахолѣ* *его* в *рѣку*, *шляхетного* *Миколаа* *Корытковского*, с *полгака* *скромъ* *двери* *зранили*, *которому* и *о* *ранѣ* и *о* *шкоды* *волнаа* *дорога* и до *освятченья*, и *правомъ* *чинѣна* *зоставуѣтсѣя*.

---

⁴⁴² Вказується, що один із нападників, Олександр Загоровський, домовившись із жертвою, мав полагодити конфлікт через приятельський суд, відповідно, між ними було оголошене перемир'я. Цей факт додатково вказував на віроломство нападників.

За чим вже б'д'дчи и сам и пахоле зранены, такового стос'д далеи вытримат не мог'дчи, Загоровского Александра, Томаша Жоравницкого, Кондрата Хорошка и Заборовского п'дстили. Там знов'д || [арк. 579 зв.] Александр Загоровский тят'дю ран'д в голову его задал ему, а потом квалтовне до всход'д, не бачечи на л'фта и прозбы его, зопхнул и окрутне скинул, которого тот Жоравницкий звезаль и немилос'рдне збил и змордоваль.

Потом скрынку съ п[ε]н[ε]зми, при небожчик'д б'д'дч'дю, шесть тисечеи золотых, и листы записами и с правными выписами взяли и порвали, сприат, ряды, наливки и медници, и кубков сребреных, так'же и шаты, при небожчику б'д'дч'е, вс'б сполне брали и л'дпили. Также возники, карет'д и кони езные, так небожчиковские, яко и служебничие, побрали, и розбоиным обычаем пол'дпили⁴⁴³. А выбравши и водле мысли своєї пол'дпивши, двор небожчиковский Козлов спалили и огнем'д досчета обычаем неприятелским'д зб'дрили, и землю зровновали. Листы короля его м[и]л[о]сти на Свинюхи, небожчикови служачие, без вшелпакое 'дчливости драли и розкидали, абы тых затрачен'ем до маетности свинюское приити могли⁴⁴⁴.

А потом, звезавши небожчика, своволне 'ддни его до Бл'ддова везли, а др'дгие, яко Александр Загоровский из сл'дгами своими, до Володимера, трат'дчи сл'д, б'бгли и рок'д пилновати не занехали⁴⁴⁵.

Тое ж ночи, привезши его, до каменицы бл'ддовское до склеп'д в'садили, и оковами мощными, своєю волею везене власное себе 'дчинивши, оковали и сродзе звезали, в тым звирхности королевской спротивляючися, которому не волно шлахтича, правом непереконаного, сажати. || [арк. 580]

А там на взг'рду болш'дю таа Галена Жоравницка 'оного человека цнотливого словы нетерпливими поткала и поличковала, и так зранен'ем, яко везен'ем змордованого до контракт'д прим'дшала, а весполок' з м'джом' своим, тым то воиским, листы подписовати и

---

⁴⁴³ З боку жертви захоплення майна кваліфікувалося як розбій, натомість з боку нападника це був звичний акт помсти.

⁴⁴⁴ За допомогою листів на маєтність зазвичай доводили права на володіння нерухомістю, тож їх знищення пояснюється намірами присвоїти чуже майно. Натомість із боку нападників такий крок можна розцінити як акт символічного відновлення справедливості.

⁴⁴⁵ Після нападу Олександр Загоровський, маскуючи свою участь, повернувся до Володимира і прибув на судові засідання.

мамрамы, печат небожчикову взявши, од него справляла⁴⁴⁶, одповеди на себе и иншиє себе потребные sprawy вытегала⁴⁴⁷, и до окупов неслыханых, посторонного неприятеля обычаем, приводила⁴⁴⁸, его везеньем, страхом, битьем и голодом трапечи. На остатокъ, кгда ноч настѣпила, оного звезаного, о смерти не мыслачого и овшем еи мовою и мужа ее безпечоного, не дбаючи на шацнок, которыи чинил, и на свободы шляхетские, окрутне сокерами забили и незбожне нехрестянским обычаем, рознами и ножами сколотого, забили и замордовали, а з живого мертвого дчинили. Шаты з него, ланцох злѣпили и здерли, и такъ окрутне горла збавенного не вѣдати гдѣ подели, если же огнем тѣло спалили чи ли дтопили, чи ли на покармь бештиюм подали, ово так над живым, како и над дмарлым мысли своеє нецнотливое заживали и мордь чинили, погребѣ жадного ведлѣ звычайю хрестянского повинным смѣтным чинити не дали и овшем над поганский обычаи себе поступили, воли тиранской и злои мысли своеи догожаючи.

А на остаток мало маючи на так сроким дчинкѣ, ч[о]л[о]в[и]ка спокоиноного, цнотливого, дрядника и секретара королевского, замордованю, неодповедным наезде домовом, злѣпеню, комор вылупеню, шкатул выдартѣе, листов вытяжене, мамрамов спалене и зокровавения дому шляхетского, розделивши луп и п[ε]н[ε]зи межи своего дчинку помочники и кожного водлѣ дчинку своего з добрь небожчиковских ддаровавши⁴⁴⁹ || [арк. 580 зв.], третего дня по тым дчинку, то ест в пятницѣ, одкрыте днем обычаем военным, дмысль свои одкрываючи далеи, иж для тоє маєтности мысль злѣю противко небожчикови мели и замордовали, до мѣстечка Свинюхъ [ш]тѣрмом⁴⁵⁰, стрелбою приехали и квалтом до штѣрму люд припустили, и окрутне на добра королевские штѣрмовали, стреляли и добывали, кгрунт короля его м[и]л[ости] пѣстошили и пожитки псовали. Одно, иж з воли Божое за острезеньем ся слуги небожчиковские на тот час по смерти его, на мѣстцѣ

---

⁴⁴⁶ Взавши печатку Гнівоша, нападники почали виготовляти листи майнового характеру, що могли бути представлені в суді як підстава для оволодіння ними Балтазаровою нерухомістю.

⁴⁴⁷ Нападники виготовили письмові одповіді, що нібито були надіслані до них Балтазаром, тим самим свої насильницькі дії вони могли подати як відповідь на попередні конфліктні кроки контрагента і таким чином їх легітимізувати, принаймні на рівні сприйняття подій шляхетською спільнотою.

⁴⁴⁸ Чинити як зовнішній ворог — клішоване звинувачення в скаргах на адресу супротивника, в даному разі, під це визначення підпадали спроби Жоравницьких отримати викуп за життя Балтазара.

⁴⁴⁹ Поділ захопленого майна («лупу») був типовим актом під час війни.

⁴⁵⁰ Пошкоджений текст.

королевском бддчи, замочкѣ и местечка короля его м[и]л[ости] оборонили и мощно охоронили».

И там при том квалте гаидѣков семи поймали тех то Жоравницких, которых яко квалтовников до вриадѣ поставил, свидетельство од них взят просил.

А на остаток стрелбѣ, там же взятѣю, вриядови вказал, и ведле права одал, то *ест* гаковниц на колках парѣ, которѣю в замкѣ короля его м[и]л[ости], а мне яко вриядникови, на тот час бддчомѣ, зоставил. А иж кѣ подпартью своеѣ справы очевистѣ свидки а помочники власныѣ тех то вышеупомененых принципалов написаного выстѣпкѣ до вриадѣ короля его м[и]л[ости] и передо мною очевистѣ поставил.

ГАко же я, чинечи досыт прозбѣ того то вроженого Гана Гневоша, старосты латовицкого, маючи на баченю повинность вриадѣ моего, обаваяючися до того, абым в чим вриядови моемѣ и повинности моеи вриядовнои, так же и правѣ посполитому, которое позволяет иле речи слушнои до книг вриядовыхъ приимоват и сторонамъ, которым то належит, для вкгрунтованна справедливости их для памяти потомков, кгда же памяти и особы людские през смерть и припадки || [арк. 581] розныѣ не есть трвалы, догодитися, не здалѣ зознанѣ, тѣды добровольное *от* тех наездников и пойманых справы и вчинку злого и неслыханого помочников слово *от* слова приналомѣ и до книг вриядовыхъ вписати розказаломѣ.

А напервѣи Малхер Кравец и вриядникъ з Блѣдова, которые тому Ганови Жоравницкому лет двадцет служил, там же и при жонѣ его жону свою маѣт, созналѣ:

«У волторокѣ, кгда вечер приходил, татаров напервѣи з Дѣбна, конѣи двадцет, приехало до Блудова, такъ же чотырнадцет слугъ суди кремчанецкого, потом Заборовскии, слѣга п[а]на Марка Жоравницкого, з десяткомѣ конѣи приехал. А такъ збивши осмьдесятъ хлопов з Блѣдова з стрелбою, пан мой сына своего с теми людми до Козлова выправил. Там я не был, аж на заютрь рано привезли пойманого п[а]на Гневоша и до склепу всадили его, которому, кгда жона моя ести носила и с панною слѣжебною Пришиихоисцкою п[а]нее Жоравницкое, ести не хотел, але просил, абы был выпущон, ворочаючи маѣтность свинюскую и маѣтность, которѣю мел заставную Жоравницких, и шкоды хотѣчи нагородити, которые был мел панъ мой, такъ же и певную сумѣ п[е]н[е]зѣи готовых, которое бы || [арк. 581 зв.] потребовали дати, и все, що поткало, *отпустит*⁴⁵¹. А кгда то жона моя п[а]ну и п[а]неи *от*несла, пан через полгода, с п[а]нею ходѣчи, розмовлял.

---

⁴⁵¹ Балтазар обѣцѣв своѣм супротивникам заплатити за збереження йому життя маѣтністю, через яку і розгорівся конфлікт, а також відшкодуванням заподіяних кривд і готівкою.

И в тот тежъ ден был пан воискии осветимскии ѿ п[а]на моего, трактуючи ѿ п[а]на Гневоша⁴⁵².

Потом, кгда ночь приходила, всѣхъ слугъ на каменищѣ до себе згромадили, а до небожчика до склепу казал мои панъ ити Хорошкови, Заборовскому и тром хлопом — с Теслѣгова чабанови, которыи при стѣрѣме зраненыи и поиманыи был, але ѿмер (и кгда того чабана гайдѣки дрѣгие катом называли, слышечи ѿ таковом ѿчинкѣ его злом, пан их зсѣдѣкал и заказал, абы его ани словом, ани речю не дразнили⁴⁵³), Чернець и Леско з Блѣдова — и там небожчика звязаного сокирами забили. Того не ведаю, где его сховано, бом рано для людии до работы шоль, што потым сама пани, пришедши до мене, поведила и ѿ смерти небожчиковскои виадомым мѣа ѿчинила.

Потом ехали есмо до Свинюх з стрелбою и з людми, бо пан поведал, же то его там⁴⁵⁴. Кгда сѣа нам боронити почели слѣги пана Гневошовы, килка з наших зраненых ѿд штѣрму ѿтбегли, што видечи, пан мои ѿстѣпити мѣсѣал.

Того теж докладѣючи, иж пан Григориин Колмовскиин днем перед тою справою ѿ пана моего был, але того не вем, еси же сам ѿособою своею при тои справѣ был».

Дрѣгии гайдѣк Каспер Голубокъ з Лѣтковского поветѣ созналъ, иж «кгда был пришол для службы небожчикови пану Гневошови з дрѣгими товаришми, которых себе небожчикъ колко зоставивши, его принати не хотѣл, || [арк. 582] так же з намовы людское до того то Жоравницкого для службы ѿтстивое пристал⁴⁵⁵, пан Колмовскиин ѿ него был в понедѣлок, ѿ которого, не роздѣючи ѿ ним, абы так злыми ѿчинок попелѣнѣати мел, и толко килка днии при ним бѣдѣчи, не ведаючи ѿ жадной змове противко небожчикови, аж кгда вечор надходил, по мене товаришы мое Малхера, ѿрядника своего, прислал. Там же з хлопы своими и з дрѣгими гайдѣки,

---

⁴⁵² Факт захоплення Балтазара не був таємницею для шляхти, що засвідчує приїзд сторонніх осіб до Жоравницьких і, можливо, їхні спроби вирішити конфлікт без тяжчих наслідків.

⁴⁵³ Слуги і піддані мали виконувати розпорядження свого пана, що знімало з них відповідальність навіть за вчинки, що за інших обставин мали би ганьбити честь чи тягнути правову відповідальність, тобто у символічній власності пана опинялося й сумління залежних від нього осіб. У даному разі убивство Балтазара ковалем і його співучасниками було потрактоване іншими слугами як катівські дії, що сприймалося як ганьба. Натомість пан заборонив ображати виконавців розправи.

⁴⁵⁴ Жоравницький заявляв, що Свинюхи — його власність.

⁴⁵⁵ Фрагмент демонструє процес появи на Волині шляхти з інших воєводств, яка приходила сюди в пошуках служби. Показова деталь — особу, яку не взяв до себе Балтазар, спрямували до його супротивника Жоравницького.

взявши стрелбу на возы, іакобы на страж ехати нам казано. Там же з сыном панским едѣчи, в Хоростех людии немало поткалисмы конныхъ, которые нам дорогу заеждчали и з нами сіа злѣчали и сполне ехали, але іа их не знаю. А кгыс мы над Козлов приехали, сами ехали до двора, насъ в жите зоставивши, а потом по нас прислали Кгорецкого, двор проломивши, окрык ѣчинили, там же в дом сіа вломивши, стреляли и небожчика звезали, а потым двор запалено, и зараз нас з людми зоставивши ѣ стрелбы, сами з небожчиком на конех прудко ехали. Там, кгыс мы до Блѣдова приехали, не было людии, што нам дорогу заеждчали, тылко татарове а Заборовскийи з своими людми, потым слышѣли єсмо, иж небожчика забили выбранцы єго, чабан из ыншими. А на завтрєє нам до Свиных пан казал, добывали єсмо мєстєчка, а потом пан наш ѣшоль, а нас невинных поимано».

Того докладаючи, иж небожчикови пити єму давано, скоро єго привезєно, іако зомлєлому.

Трєтии Каспер Порадовскийи, которыйи служил ІАнови Чорторыскому, слѣзе того то Жоравницкого, так же сознал то, толко придаючи, иж «был ѣ дворѣ, коня п[а]ну держал; кгыд Завадскийи || [арк. 582 зв.] до них вышол, там зараз на дом ѣдарили, небожчика поимали и звезали, а потом ранєнко, кгыд быдло выганіано, до Блѣдова привезли и до каменицы в склєп, звезавши, всадили и потым забили. При чом ѣсем іам был и том ѣсе видєль».

Так же Павєл Туш, Кондрат Карпович, Кондрат Живнєвич, Лєвко Жѣкович, Андрєи Михалчич з Блѣдова вси в одно слово сознали и ѣдностаїне ѣповєдали, иж «в пятницю ехал пан на ѣвїазанє до Свиных, ѣпєвнїачи нас, иж нам мєли ѣвїазанє допѣстити без битвы⁴⁵⁶. Там потом нам до штурму казано и з гаковниц стрелати казал, а кгыд сіа боронєно, сам ѣшоль, а нас поимано. Того докладаючи, же пан сіа свєтчил, іакобы нас на торгѣ поимано, а нас ѣ штѣрму поимано. То єсмо тєж слышали нѣкоторыеє, а мєновитє Павєл Туш, Лєвко и Андрєи, иж пан Гнєвош был поиманыи ѣт п[а]на н[а]шого».

Степан Паюк, возниця панєє Тѣпиковое, повєдил, иж «слышал, пасучи кони, иж п[а]на Гнєвоша поимано и єсти ємѣ давано панна служєбнає п[а]нєи самої. А іа, иж ми жолнєрє взяли кони панєи, за ними шол єсми до Свиных и там сіа при штѣрму поимано».

---

⁴⁵⁶ Жоравницький твердив, що Свинохи є його власністю, яка мала перейти від Балтазара легітимним шляхом — через «ув'язання», тобто передачу за участювозного як офіційного свідка.

А до того, *яко ест* одменна мысль людская ку объясненью поводов обвиненных *выступкѣ* так сурогого и покарного, слѣдѣ небожчиковского, *лат* дорослых, *которыи сам* толко при небожчикѣ погроменым зостал, и *которыи* в руку левую *пострел* в *тот* час скроз *двери* од *нех*, поставил, *которыи* доброволне сумнене свое обовездючи, тыми *слова* сознал, *иж* «кгда небожчика п[а]на моего праве в *первоспы* з *олторкѣ* на *середѣ*, двор проломивши, *ѡстрог* *ѡбсадили*, *я* *постерегши*, *иж* || [арк. 583] *людии* немало, *воланемъ*, *гѣком*, *стреланьем* в двор *ся* добывали, *хотечи* *пострах* *ѡчинити*, а *челад* *домовдю* *збѣдити*, з *полгаку* *стрелати* *хотѣлом*, небожчикѣ, *ѡбачивши* *людии* немало, не казал, а *потом*, кгда *ѡже* в *сени* *двери* *высекли*, *ям* з *небожчиком* *двери* *ѡ* *избы* *держал*, там кгда *ѡже* *гѣстдю* *стрелѣ* *пѣстили*, *боачися*, *абы* *небожчика* не *забито*, *ѡд* *двери*, *абы* *ѡдступил*, *ѡпоминалем*. *Затым*, кгда *третии* *раз* *стрелѣ* *пѣсчали* *противко* *двером*, *мене* в *рѣкѣ* *левдю*, *котокоюм* *двери* *держаль*, с *полгака* *ѡбразили*. *Потом*, кгда *моцно* *ѡ* *двери* *бити* *почели*, з *небожчиком* до *комнатки* *потом* *нагорѣ* *ѡвошли* *есмо*, а *зараз* *вломившися* в *ызбѣ* и до *комнаты*, *Александр* *Загоровский* из *Заборовским*, так же с *Томашом* *Жоравницким* и *инших* немало, *нагорѣ* *Заборос[кий]*⁴⁵⁷ зъ *Загоровским* *вошли*, там *небожчика* за *рѣку* *Загоровский* *Александр* *взявши*, *привитал* тыми *слова*: «*Службам!* *Ти*, *Гневошѣ*, не *боися*». *Потом* *небожчикѣ* *ѡпоминал* *его*, *абы* *паметал* на *выховане* *его* и на *хлѣб*, *которыи* *ѡ* *него* *ѣдал*, *ѡн*, на *то* не *ѡбаючи*, *поведил*, *иж* *то* на *тот* час *ничого* не *мает* до *того*, а кгда до *входѣ* *приступили*, *небожчика* *зо* *всходѣ* на *дол* *зопхнѣл*, и *мене* за *ним*. А *зшедши* з *горы*, *небожчикови*, не *вем* *которыи* з *них*, *албо* *Заборовский*, *албо* *Загоровский*, в *голову* *тиатую* *ранѣ* *задалѣ*, *мне* *теж* *сам* *Загоровский* *пулгаком* в *перси* *дал*, *аж* *есми* *пал* *навзнак* и *ледвом* до *себе* *пришол*. А *звезавши* *небожчика*, *ѡддавши* *его* *Заборовскому*, *сам* з *походнею* *листов* *шѣкати* *почал*, и так *порвавши*, *зъкатѣлѣ* зъ *п[ѣ]н[ѣ]зми* и з *листы* *небожчиковскими* *розбил* и *все*, *што* там *ѡдно* в *ней* *было*, *выбрал*. А *потом* *всѣ* *ся* *скинувши*, *што* *колвек* там в *домѣ* *было*, *небожчиковских* и *служебных* || [арк. 583 зв.] *рѣчии* *выбрали* *квалтовне*, *вылѣпили*. На *ѡстаток* и *двор* *запалили*, а *небожчика* *взели* з *собою*, а *ям* *влегль*, *скрывшися*, в *покрывах*, и *дрѣгого* з *небожчиком* *хлопца* *взали*. А на *мне* *поес* *ножи* *ѡборвали*, и *штом* там *ѡдно* *мел*, *все* *ми* *побрали*.

Чого *все*го и *сѡмненемъ*, кгда *час* и *местце* *того* *бѣдет*, *готов* *есми* *поправити*, а *тоѣ* *зознане* *свое* *рѣкою* *влосною* *подписдю* в *тыѣ* *слова*: «*Mikolaj Korythkowsky, ręką własną*».

---

⁴⁵⁷ Пошкоджений текст.

А над то все, подпираючи и ѓмоцнѧючи жалобы своѧи, до ѓриадѧ тутошнеѧ поставил шляхѧтного Михаила Шабана з Гноина, возного повету Володимѧрского, и двоѧ шляхтичѧ ку болшомѧ ѓтверженю и сведѧцтва, пры ним будѧчих, то естѧ Якуба Гановского и Шымона Обуха, ѧт ѓриадѧ тутошнеѧ засвеѧа зараз слугам небожчиковским по ѓчиненю жалобы через ѧдного з них на ѧгледанѧ такового кгвалту, пожоги а наездѧ, такѧ же знаков и мѧстцѧ зкгвалцѧных прыданого, которое прыданѧ до ѓриадѧ показовал. ГАкож тот то возныи вышѧи поменѧныи, весполокѧ из шляхтою ѧчевистѧ стоечи, в моц сознания своего повшѧхнѧ и доброволнѧ вызнал и ѧповѧдал, иж «наком был часу недавного, то естѧ року тепѧр идѧчого, м[ѧ]с[ѧ]ца июля дня трыдцатого ѧт намѧстника вриадового прыдаваныи на жеданѧ слуги Вавринца Вирховского небожчика п[а]на Балцѧра Кгневоша ку ѧгледаню такѧ срокного кгвалтѧ, яко ширѧи тоѧ прыданѧ мое в себе ѧбмавѧѧет. Тѧды напервѧи в Козло||вѧ [арк. 584], в сѧлѧ небожчиковском видѧлом двор спаленыи, до кгрунтѧ збуроныи, толко пѧчы зостали, ѧколо неѧо ѧстрог вчетверо розваленыи, фортѧ ѧ того ѧстрога выламандю и высѧчѧную, ѧкопѧ заваленыи, двор злѧпеныи, шкатулѧ або скрынку полупандю, в которѧи ѧ червѧных золотых и листѧх, мембранах и цырокграфѧх, так же правных поступках слуги небожчиковскиѧ быти поведали. Такѧ же наездѧ кгвалтовныи, дому злѧпѧнѧ, спалѧнѧ, там же в ноцы впирвѧсты правѧ неѧтповѧднѧ и непристойнѧ п[а]на их небожчика п[а]на Гневоша поиманѧ и зранѧнѧ, такѧ же и слуги еѧо Миколаѧ Корытковского в рукѧ лѧвдю с пулгака через дѧвѧры пострѧленѧ, которую рану достатѧчнѧ на тѧлѧ того слуги ѧгледал. Такѧ же и рѧчи такѧ небожчиковских, яко и служѧбничих немало побрано, чоѧо всего тѧрмины такѧ небожчиковских рѧчѧи, яко и служѧбничих рѧчѧи побранѧ до рук ми сѧт ѧтданы. Што все зо вторка на сѧредѧ вночи, то естѧ в року тепѧрешнѧм дня двадцат шѧстого июля через Томаша Жоравницкого, Александра Загоровского, Кондрата Хорошка, Заборовского и иншиѧ повѧды и прынцыпалы вышѧи написаныѧ и их помѧчники неѧтповѧднѧ ѓчинѧно быт ѧповѧдано ми и ѧсвѧтчано.

А потом в замку и в мѧстѧ господарском Свинюхах кгвалт и наездѧ на добра Боролѧ еѧо м[и]л[ѧ]сти тѧѧ же слуги небожчика п[а]на Балцѧра Гневоша ѧказовали ми и ѧбводили, “яко нам Жоравницкии, воискии луцкии, || [арк. 584 зв.] з сыном своим и с помѧчниками своими вышѧи ѧписаными третии ден в пятицѧ по ѓчинку в Козлове ѓчинѧном з стрѧлбою моцно и зброино на мѧстѧчко и замокѧ Свинюскии наѧхал, стрѧлал, штурмовалѧ и мѧстѧчко и замѧчекѧ короля еѧо м[и]л[ѧ]сти людми ѧбогнал, домы, ѧколо мѧстѧчка будѧчие, длѧя шанцов розвалал и

обычаемъ неприятельскимъ добывати ѿсиловаль”. Гако жь домки розвалелые передъ местомъ виделомъ, такъ же в воротахъ бранныхъ чотыры дири з гаковницъ престреленые виделомъ, такъ же на баштѣ дахъ пребитыи, дѣло ображоно, такъ же стрѣлбу ѿтнятую при томъ штурме и людѣи тамъ же поиманыи виделомъ и ѿт нихъ тожъ все, што ѿт слугъ п[а]на Гневошовыхъ слышаломъ и достаточне выпыталъ. Такъ же ѿ пожозе Козлова згодное поведане ихъ взяломъ, што и ѿт мещанъ Бороля его м[и]л[о]сти, в Свиныхъ будѣчихъ, тожъ все слышаломъ и естъ ми ѿповедано.

Што все водле повинности моеи до книгъ ѿрядовыхъ сознавано и рѣкою своею подписую. Такъ же шкодь, ведле терминовъ мене подданыхъ, яко небожчиковъ п[а]на Гневошова, такъ и слугомъ его починеныхъ, до ѿрядѣ подавано».

Котороз[о] сознания своего вышеи помененыи возныи и рукѣ подписал в тые слова: «Михаило Гневошкии, возныи, власною рѣкою»⁴⁵⁸.

ЦДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 577–587 зв.

№ 126

1588 р., жовтня 15. Володимир. — Судовий процес із приводу виведення шкруптині Яном Гнівошем у справі про вбивство його брата Балтазара, де одним із обвинувачених виступав відповідач Олександр Загорівський⁴⁵⁹

Справа его жь м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкого с п[а]номъ Александромъ Загоровскимъ

Року 1588 м[ѣ]с[я]ца ѿктебра патогонадцат дна

На рочкохъ судовыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ, дна третегонадцать в четвергъ м[ѣ]с[я]ца ѿктебра в року теперешнемъ ѿмьдесать ѿсомомъ припалыхъ и судовне ѿправовати зачатыхъ, передъ нами, то естъ Андреемъ Романовскимъ, подстаростимъ, а Демьяномъ Павловичомъ, судьею, врадниками судовыми кгородскими володимѣрскими, постановившиса ѿчевисто ѿ судѣ, его м[и]л[о]сть п[а]нъ Ганъ Свошовскии, писаръ земскии лвовскии, за ѿчевистымъ злеценьемъ ѿ сѣдѣ ѿт его м[и]л[о]сти

---

⁴⁵⁸ Далі подається широкий перелік пограбованих нападниками речей Балтазара Гнівоша, його слуг та підданих (арк. 584 зв.–587 зв.), які є надлишковим матеріалом для теми конфлікту, що лежить в осерді цього видання.

⁴⁵⁹ Попри те, що у справі про вбивство Балтазара Гнівоша Олександр Загорівський не був головним обвинуваченим («актором справи»), публікуються матеріали процесу саме з його участю, позаяк, на відміну від Жоравницьких, він з'явився до суду. Адвокатом у справах всіх обвинувачених осіб був Іван Бобрикович, тож аргументація вибудовувалася в усіх судових справах за однією схемою.

п[а]на Яна Гневоша з Олексова, старосты латовицкого, || [арк. 695] и при бытности самого его м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкого мовиль тыми словы, ачь, *деи*, «таа реч ѡплаканаа и жал великии его м[и]л[ости] п[а]на старосты латовицкого жадному человеку не толко с тутошних ѡбывателев, але и по *всєи* Корѣне и п[а]нствах, до *неи* належачих, таины не єсть, бо и самое неслыханое справы ѡчинок ѡкрѣтныи маєт што ѡбходить сєрца повинныхъ, але ѡбрыдливость такового выступку всѣмъ слушне долечи мусит, абовемъ не толко, же небожчикъ пан Балцер Гневош, будучи ч[о]л[о]в[ѣ]комъ цнотливимъ, правомъ посполитымъ, домовымъ варунком и приазнами скритыми ѡбварованыи, над все невиннымъ, єсть дивнымъ способом забит, але тежъ до тых ч[а]совъ ѡ тѣле его брат смутныи довѣдатисє не може. Такии неслыханыи ѡчинокъ кождыи сѧ може припатрит, бо забившы ведле приповести, плакат не дадут и ач то реч тажкаа — забит брата невадомє несыханє, тажшаа, же ѡчтивоґо погребу и послуги ѡстатнее тѣлу его ѡчтивому ѡчинитисѧ не може, навет бываєт лито и ѡ поган або монарховъ пышных, ѡдѣлне пануючих, ѡ которых в руках влада речи и ѡсоб замыкаєтсѧ, и злочинца, правомъ и винами караньи, лепшую и звычайнееишую ѡчтивост мєваєт. А в тои справе его м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкого шляхтич полскии з домѡ квалтовне взѧт, сромотне ведєн, не вспоминам || [арк. 695 зв.] налзду, пожоги и злупєна дому, всажєныѧ въ вєзєньє⁴⁶⁰, трутизною поєныи, шацованыи, до контрактовъ незносных привожоныи, на конецъ на штуки зрубаныи, до тых ч[а]совъ, гдє бы тѣло подели такие злыє и ѡкрутныє людє, не ведати.

Можеґ быти в одной речи такъ вєлє выступков, которые не толко абы всѣ не мєли вас всѣхъ взрушат, але кождыи з них зособна маєт в себе такую ваґу, же кождого доброго слушне ѡбразати мусит, иж тоґды звирхност и повинность ѡраду в[ашєи] м[илости] єст такаа, абы винных такаа свовола карана была.

А другии, до такого ѡчинку поводом не были, тут до суду ку попартью справы на шкрутынидьмъ позвани».

ЇАкожъ и позов, по его м[и]л[о]сть п[а]на Александра Загоровского выданыи, перед нами покладалъ, просєчи, абы был читан, которого мы читат казали, и так сѧ в себе маєт:

---

⁴⁶⁰ Кара за неправое ув'язнення шляхтича була введена конституцією 1588 р. і передбачала: штраф у 120 гривень, перебування винуватця упродовж року — «сидіння» — на дні вежі, до якого додавався потросений термін ув'язнення жертви, відшкодування втрат і плата за рани постраждалого, якщо вони були. Див.: Volumina constitutionum. T. II. Volumen 2 (1587–1609). — Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008. — S. 66.

«Костентин Костентинович, кн[я]жа Острозское, воевода киевский, маршалокъ земли Волынское, староста володимерский.

Земенину г[о]с[по]д[а]рскому повету Володимерского врожоному Александру Загоровскому.

Оповедал жалобливе перед в[ра]домъ н[а]шимъ кгородскимъ володимерскимъ и плачливе жаловал его м[и]л[о]сть пан староста латовицкии, пан Ян Гневош, брат рожоньи и потомокъ власныи небожчика п[а]на Балцера Гневоша-Свинюского, ѿ том, иж, деи, ты весполок || [арк. 696] из ыншими принципалы або поводы и помочниками своими, не маючи жадное причины ѿт небожчика п[а]на Балцера Гневоша з Олексова, державцы свинюского, секретара корола его м[и]л[о]сти, неоповедне, непристоине, ночью, збро[и]не, с татары, з стрелбою кгвалтовною и с права заказаною, в дому его власномъ в Козлове, наехавши, без брони зранил, деи, еси и звезаль, обычаем неприателским е[го] поимал, так же и слугу небожчиковского, деи, еси зранил и дом скрывавил, и скрынки поотбивавши, листы з них правные и записы ѿдны подрал, а другие, деи, еси з собою побрал, п[р]и[н]ципи и речи небожчика п[а]на Балцера Гневоша в обычаи лупу и непристоиного розбою побрал, а на конец дом спалил и небожчика п[а]на Балцера Гневоша на смерть ѿкрутную неслыхане своволне Янови Жоравницкому и малжонце его выдал, деи, еси и подаль, чим, срокгост права посполитого на сторону ѿткинувши, звирхность корола его м[и]л[о]сти зквалтиль еси, и противко в[р]чивому своему выкročил еси, яко ѿ том ширеи ѿповедана противко тебе вчиненные ѿпевают.

А иж в такъ срокгомъ а неслыханом выступку и образе почтивости, также и права посполитого, сведецтво вести и шкрутинию чинити || [арк. 696 зв.] *ест реч напожиточнейшаа с права и констытуцьи приходит*⁴⁶¹. И тот то староста латовицкии светки ставити и шкрутинию выводити хочет.

Про то мы звирхностью корола его м[и]л[о]сти и н[а]шею в[а]шои м[и]л[о]сти розказуемъ, абы еси перед нами або в[ра]дом н[а]шимъ кгородскимъ володимерским самъ ѿчевисто стал на рочкох кгородских володимерских, в року тепер идучом тисеча патсотъ ѿсмыслет ѿсмом

---

⁴⁶¹ Умоцований позивача посилається на конституцію Варшавського вального сейму 1578 р., за якою шкрутинія мала виводитися на засіданнях земського або гродського суду у кримінальних справах, де обвинуваченому шляхтичеві загрожувала смертна кара і позбавлення честі. Такі справи мав розглядати сеймовий суд, тож шкрутинія сприяла пришвидженню процесу (Volumina constitutionum. — Т. II 1550–1609. — Volumen 1 1550–1585. — S. 389).

тринадцатого дня октября близких правне припадающих, свидетельству шкрутинии п[а]на Гневошовой са прислухалъ и свое свидетельство або светки поставил и во всем са водле права посполитого заховал, и в чом еси обвиненыи, себе и з слугами твоими през свидетельство ѡсправедливил и в отказе был.

Писан ѡ Володимери року ѡт нароженѧ Исус[а] Хрыста с[ы]на Б[о]жого тисеча пѧтсотъ ѡсmdесѧт ѡсмого м[ѣ]с[я]ца сентебра сѧмого дня.

Станислав Кандыба, писарь».

А по вычитаню того позву его м[и]л[о]сть пан староста латовицкии через ѡмцованого своего просил, абы ему шкрутинидмъ выводить было допущено.

А з другое стороны, позваное, за приволаньемъ через возного до суду, постановившисѧ перед нами, его м[и]л[о]сть пан Александро Загоровскии через ѡмцованого своего п[а]на Ивана Бобриковича поведил, иж, деи, «не ку жадным приватом н[а]шимъ, ани тымъ позвомя, || [арк. 697] ѡ которых се тут припомнети не занежаем, але наболшеи ку воли, праву, свободамъ и волностаи н[а]шимъ, кгдыж кождое панство и кождыйи народ не толко тут, в панствах его королевское м[и]л[о]сти, але и в ынших панствах хрестанских, навет в земляхъ и народех поганских з волностеи, прав и свобод своих веселѧтсѧ, немнеи тежъ з веков давныхъ продкове н[а]ши, породевшисѧ в обфитых свободах и волностаих своих, не толко же, деи, бы их про неѡстрожность або недбалость свою ѡпустит и в чомъ ѡменшити мели, але за ѡчтивыми поступками и заслугами своими ѡ господарей своих, помазанцовъ Б[о]жих, ѡт часу болшеи набывати и того добре а потужне стеречи ѡмели, што се и нам, потомком ихъ, вцѧле и ненарѡшоне зостало, и певнис мы того по его королевскои м[и]л[о]сти, п[а]не н[а]шом м[и]л[о]стивом, иж его королевскаѧ м[и]л[о]сть, н[а]шъ м[и]л[о]стивыйи п[а]нъ, яко п[а]нъ хрестянскии, нам волностеи н[а]ших ни в чом нарѡшати не будет, рачил⁴⁶².

Тую премову и протестацию н[а]шу перед судом в[ашей] м[илости] чинимо, то есть ижъ тут перед судъ в[ашей] м[и]л[о]сти мене и которых братью н[а]шу, людеи ѡчтивыхъ, зацныхъ, надъ право и волности н[а]ши шляхецкиѧ, з Луцкого и Кремѧнецкого повѣтов тут до Воло-

---

⁴⁶² Посилання на зобов'язання короля (Pacta Conventa), підтвержені присягою під час коронаційних церемоній, якими за Волинським, Київським і Брацлавським воеводствами, що судилися особливим правом, зберігалися «всі права, свободи і вольності», привілеї і звичаї. Зміни могли бути внесені лише з ініціативи шляхти цих воеводств, див.: Volumina constitutionum. T. II. Volumen 2 (1587–1609). — Warszawa, 2008. — S. 76–77.

димера⁴⁶³, до судѣ в [ашеи] м[илости] ѿт п[а]на Гневоша Олексовского, старосты латовицкого, позвы незвычайными и праву н[а]шому посполитому противными и барзо прикливыми, доброй славе и ѣчтвости шляхецкою доткливыми, позвано естъ.

Над то, вносечи тут в нас новыи, а волностаи н[а]шимъ противныи и шкодливыи способъ, чого в праве н[а]шомъ посполитомъ нѣтъ, то ест шкрудтинию, которои мы не подлегли, кгда ж нам яко Статут, право н[а]ше посполитоє, так и привилеи, на днѣи в Люблине нам даныи, права, волности и звычайи н[а]ши правныє потвержают и во всемъ при моци заставуют. К тому и в той теперешней констытуции краковскои нам его королевскаа м[и]л[о]сть всѣ права н[а]ши потвердити и нам то ѣпевнити рачиль, ижъ мы правом и звычайи своими радить и судитисе маем. Доложити тежъ его королевскаа м[и]л[о]сть то рачиль, ели бы есмо што нового в поправе правъ н[а]ших на сеимъ по коронации его || [арк. 697 зв.] королевскои м[и]л[о]сти першии принесли, теды то его королевскаа [милост] нам то потвердити приобещат рачил. А ижъ то естъ в той констытуции значней выобразоно, иж при старых правех н[а]ших нам заставлено, а новыхъ нам на соиме пришломъ ведле принесеня и прозбы н[а]шого причинити и потвердити ѿт его королевское м[и]л[о]сти приобещано, теды мы той констытуции, котораа в нас кромъ обывателей коронныхъ, которые ся иным правом и иными зычаями судат и шкрудтинии ведле своихъ зычаевъ ѣживають, навет и писмом латинскимъ справы свои ѿтправуют, не идет⁴⁶⁴.

Про то с тых верхупомененыхъ причинъ таковымъ незвыклымъ позвомамъ и той шкрудтинии безъ асного всехъ нас и брати н[а]шого позволенья и соимику н[а]шого посломъ злеценья, и безъ особливого ѣтверженья его королевское м[и]л[о]сти не подлегли⁴⁶⁵, в чомъ не ѣдно сами ѿт себе, але и ѿт брати своеє, постерегаючи себе и брати своеє и потомству своему напотомъ шкодливого, передъ вами, в радомъ, ѣповедаемъ и ѣсветчаемса.

---

⁴⁶³ Адвокат звинуваченого вказав, що відповідальність була тісно пов'язана з володінням маєтністю, тож позивати винуватця потрібно до того повіту, де він мав нерухомість (II ЛС, розд. 4, арт. 2).

⁴⁶⁴ Умоцований відповідача твердив, що конституції не мусять діяти на Волині, адже за умовами Люблінської унії волинська шляхта мала судитися виключно II ЛС.

⁴⁶⁵ Умоцований описує процедуру внесення змін до II ЛС: волинська шляхта мала початково прийняти рішення про зміни на своєму сеймику, внести ухвалу до інструкції послам, порушити це питання перед королем і отримати його підтвердження. Позаяк питання шкрудтинії не пройшло такої процедури, то й конституція, якою регламентувалося її провадження, неприйнятна у волинському судочинстві.

А ја, которыи ач есми над право и волности н[а]ши, јако са вышеи вспомнало, в невинности моеи *ест* запозван с певным осветченьем и подпартьемъ тое протестацыи, абы на потом нас и брати н[а]шое и потомковъ н[а]ших таковые речи над волности н[а]ши не потыкали, јако ч[о]л[о]в[ѣ]къ ѡчтивыи и в томъ срокгомъ ѡбжалованю не винныи, не хотечи того на себе далеи носити и в том росоле болшь быти, не к воли таковому, правом и волностям н[а]шимъ противному, позваню, але к воли, цноте и невинности своеи, готовъ есми и тут || [арк. 698] перед судомъ в[ашеи] м[илости] и везде невинност свою ясне а справедливе оказать».

А ѡт его м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкога пан Свошовскийи поведил, же «рацыами и правом бавитса не хочу, бо в справе такои, котораа се в ночи стала, его м[и]л[о]сть пан староста иначеи справен быти не може, ѡдно през свидецтва, которого чинит не хоче без вѣдомости ѡбвиненого, бо если же тут свидецтва голые през листки и картки идут, далеко болшь свидецтво перед вѣдомомъ, ѡчевисто сознаное, допуцоно быти мает, и если же трох светковъ свидецтво, на картце под печатю поданое, до вѣдому принято бываает, далеко болшь то тут перед вѣдомом сознаное и поприсажное принято быти мает, чога, деи, розшират такъ далеце не потреба, бо въ справах таких, в которых ѡ почтивость идет, декретов королевских и прикладов есть досыт, же в таких справах шкрутиниѣмъ быти мает». ѡ што просил, жебы вѣд, јако в слушные вывады ѡизравши, стороне поводовои, то *ест* его м[и]л[о]сти п[а]ну старосте латовицкому, шкрутиниѣмъ выводити допустил.

Мы, суд, намнси ни в чомъ прав и волностеи тутошнего воеводства Волынского не нарушаючи, ѡвшем моцно при них стоечи, ѡдно тот ѡпыт або выведоване бачечи с права посполитого, также и з ыных многих справ прошлых || [арк. 698 зв.] ѡщипливых, которые бы са в том воеводстве доброе славы або почтивости тыкали, иж первеи сего через шкрутиниѣ ѡтправованы были и в звычаи вошли, так тежъ и декретами его королевское м[и]л[о]сти тутошнему воеводству сун наказаны и вынаидены, кгда ж пан Загоровскийи с повѣту иньшого не *ест* вызван, але в повѣте Володимѣрскомъ ѡсѣлост маеть, с тых причин и за добровольнымъ позволенемъ стороны самое допустили есмо его м[и]л[о]сти п[а]ну старосте латовицкому, поводовои, и п[а]ну Александрове Загоровскому, позваному, то *ест* на ѡбедве стороне шкрутиниѣмъ выводити и светки ставити⁴⁶⁶.

⁴⁶⁶ Дозвіл на виведення шкрутинії для однієї зі сторін означав, що інша мала прибути у призначений час для її слухання, а також приготуватися виводити свою.

ІАко ж их м[и]л[о]сть з обудву сторон светки свои ставили и шкрутинидьмъ выводили, которые сведєцтва мы справедливе, іако са перед нами дѣало, на инших мєстех н[а]ших списавши, на ѳзнанье и розсудокъ до его королевское м[и]л[ости] єсмо ѳтослали и сим декретом н[а]шимъ ѳтсылаєм.

Што все для памєти до книгъ справ н[а]ших судовых кгородских володимєрских записати єсмо казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 694 зв.–698 зв.

№ 127

1588 р., жовтня 17. Володимир. — Справа про участь дубенських татар кн. Костянтина Острозького у вбивстві Балтазара Гнєвоша, що розглядалася на приятельському суді

Справа п[а]на старосты латовицького с татары дѣбенскими

Рокъ 1588 м[є]с[я]ца ѳктябра 17 дня

На рочкахъ сѣдовыхъ кгородскихъ володимєрскихъ, дня прошлого в четвєрг м[є]с[я]ца ѳктябра третєгонадцать припалых и сѣдовнє ѳтправовати зачатыхъ, перед нами, Андрєєм Романовским, подстаростим, а Дємьяном Павловичом, сѣдєю, вриадниками сѣдовыми кгородскими володимєрскими, постановившися ѳчевисто, слуги его м[и]л[ости] іасневєл-можного пана⁴⁶⁷ Костєнтина кн[я]жати ѳстрозского, воеводы киевского, маршалка земли Волинское, старосты володимєрского, пан ІАн Жоравский а пан Станиславъ ѳстровский, ѳповєдали тыми словы, иж «дошла, дєи, ведомость кн[я]жати его м[и]л[ости] пана н[а]шого, же его м[и]л[о]сть пан ІАн Кгнєвош з Олєксова, староста латовицький, в оповєд[а]ню⁴⁶⁸ || [арк. 719] своемъ тут на вриадє кгородском володимєрском ѳ наєханье кгвалтовное, ѳ забитьє и замордованье небожчика п[а]на Балтєзара Гнєвоша з Олєксова, сєкрєтара и дворєнина его королевское м[и]л[ости], брата своего, ѳчинєнымъ, помєнилъ татаров кн[я]жати его м[и]л[ости] дѣбенскихъ, іакобы ѳни за прєнаніатьєм пана ІАна Жоравницкого, воиского луцкого, на дом небожчика пана Балтєзара Гнєвоша Олєксовского в Козлове наєздчати, самого п[а]на Гнєвоша з дому его взіавши, ѳкрѣтнє и тыранске на смєрть забити и замордовати мєли.

Такъ княжа его м[и]л[о]сть, пан нашъ, іако пан хрєстианский, которыи сам покою посполитого постєрегаєть и людєи збыточных и своволных во

⁴⁶⁷ Слово написанє двічі.

⁴⁶⁸ Пошкоджений текст.

именяхъ своихъ не терпять и овшемъ каждомъ справедливостъ цале и неовтолочне чинить, и тых татар, которыхъ пан староста латовицкии до вриадъ, обжаловавши, отнесъ, ачь его м[и]л[о]ст ѿ таковомъ выстѣпкѣ ихъ не ведаеть, и справедливость з нихъ ведле права посполитого чинити кн[я]жати бы его м[и]л[о]сти належало, але и мимо право, хотя *ж* и позвѣ жадного ѿ нихъ его м[и]л[о]сть не маеть, не хотечи ихъ самъ ѿ тое обжаловане розсѣживать, тут на вриад прислалъ, которые если же в томъ выстѣпе *сут* не винны або винны, нехаи сѧ справѣ[ю]тъ⁴⁶⁹, || [арк. 719 зв.] если же на нихъ хто инстикговати будеть». Которыхъ татаровъ передъ нами постановивши, ѿ розсѣдокъ домовлялися.

Мы, видечи, *иж* сѧ таа справа не за позвомъ, але доброволне до сѣдѣ нашего приточила, не хотечи еѣ сами розсѣжати, кгда *ж* з слѣгъ не вриадъ, але пану самому справедливостъ чинити належить, ѿднакъ же, *иж* то кн[я]жа его м[и]л[о]сть счирое доброты своее, нако сторожъ покою посполитого и справедливости св[ѣ]тое, хотя *ж* мимо право посполитое, не постерегаючи в томъ приваты своєї, ѣчинил, не годилосѣ намъ зновѣ с тою справою до его м[и]л[о]сти ѿтсылать и тое беремѧ, которое его м[и]л[о]сть доброволне з себе складаеть, на его м[и]л[о]сти вкладать и овшемъ воли и росказанью, *иж* его м[и]л[о]сть досыть чинечи, розсѣжати были готови. И кгда бы хто на нихъ инстикговати хотель, мовили есмо тымъ слѣгамъ кн[я]жати его м[и]л[о]сти, абы кого зъ ихъ м[и]л[о]сти п[а]новъ приателеи кн[я]жати его м[и]л[о]сти до себе ѣпросили, которые бы з ними самыми и з нами, сѣдомъ, в тои справе розсѣдокъ ѣделали⁴⁷⁰.

ГАко *ж* за ѣжитьемъ слугъ кн[я]жати его м[и]л[о]сти ихъ м[и]л[о]сть панъ ГАцко Бѣтовичъ, хорѣжи земли киевское, панъ Станиславъ Инвальскии, воискии усветимскии, панъ Федоръ Рѣдецкии, чашникъ его королевское м[и]л[о]сти земли Волыньское, панъ Иванъ Хрѣнницкии, подсудокъ || [арк. 720] земскии лѣцкии, панъ Матфеи а панъ Василеи Малиньские, кн[я]зъ Федоръ Буремскии, сполечне з слѣгами кн[я]жати его м[и]л[о]сти, то естъ меновите п[а]номъ ГАномъ Жоравскимъ, паномъ Станиславомъ Петровскимъ,

---

⁴⁶⁹ Слуги князя заявляют, що, згідно з правовими приписами, обивнувачених в правопорушеннях слуг мав судити сам пан, натомість кн. Острозький, бажаючи довести власну непричетність до скоєного, без позову прислав дубенських татар до суду для з'ясування всіх обставин їхньої участі в наїзді на маєток Балтазара Гнівоша. Тим самим князь публічно позиціонував себе як охоронця права і спокою посполитого, а також доброго християнина.

⁴⁷⁰ Гродські урядники, очільником яких був кн. Острозький як староста, наголошуючи на князівських чеснотах, вирішують справу дубенських татар розглянути поза судом, із запрошенням додатково сторонніх осіб, тобто на полюбовному суді, адже Ян Гнівош не позивав князя до суду.

паном Даниелемъ Палуцким, паномъ Чеховскимъ и з ыншими, при бытности нашои вриадовой таковымъ способомъ тую справу, кгда сѧ къ попартью еѧ панъ староста латовицкии ѡзваль, розсѣжали.

Напервѣи пан староста латовицкии кн[я]жати его м[и]л[о]сти, пану воеводе киевскому, за таковыи побожныи и хрестиянскии ѡчинокъ, ижъ его м[и]л[о]сть покою посполитого и справедливости светое постерегать и того ѡчиньку ѡкрѡтного жаловати рачить, подакованье ѡчиниль⁴⁷¹, а потомъ тут же на вриадѣ, при бытности самого его м[и]л[о]сти пана старосты латовицкого, пан Крыштофъ Свирсчовскии ѡт пана старосты латовицкого на тых татаровъ жалѡючисѧ тыми словы, ижъ, деи, «тые татарове зъ ІАномъ Жоравницкимъ, воискимъ луцкимъ и жоною его, такъ же и сыномъ ихъ Томашомъ Жоравъницкимъ, и з ыншими принципалы або поводы и помочниками своими, не маючи до небожчика пана Балцера Кгневоша з Олекъсова, державцы свинюского, секретара его королевское м[и]л[о]сти, жадное причины, неѡтповедне, непристойне, ночью, зброине, з стрелбою кгвалтною и с права заказаною, в дому его || [арк. 720 зв.] власномъ в Козловѣ, наехавши, без брони зранили, звезали, ѡбычаемъ неприятельскимъ поимали, такъ же слугу небожчиковского зранили, домъ скрывавили и скрынки поѡтбиали, листы з нихъ правныи и записы ѡдны подрали, а дрѡгие з собою побрали, п[ε]н[ε]зи и речи небожчика п[а]на Балцера Кгневоша в обычаи лупу непристойного розбою побрали, а на конецъ домъ спалили, и небожчика п[а]на Балцера Гневоша на смѣрть ѡкрутную, неслыханую, своволне ІАнови Жоравницкому и малжонце его выдали, чимъ, деи, право посполитое на сторону ѡткинувши, звирхность короля его м[и]л[о]сти зквалтили».

И просиль пан Свирсчовскии именемъ его м[и]л[о]сти п[а]на старосты латовицкого, абы с тых татаровъ яко кгвалтовниковъ справедливость ѡчинѣна была.

А татарове, передъ ихъ м[и]л[о]стю ставленые, были пытаны, если бы они на тотъ часъ, кгда сѧ наездъ на имене Козловъ стал, при томъ кгвалте были. Которые черезъ ѡмощованого своего пана Ивана⁴⁷² Бобриковича, имъ ѡт врияду приданого⁴⁷³, повѣдили, ижъ прислалъ до нихъ пан ІАн Жоравницкии слѡгу своего Коллановского, просѣчи, абы ему збожсѧ, которое

---

⁴⁷¹ Подяку позивача очевидно треба сприймати як акт публічного схвалення вчинку князя.

⁴⁷² Слово написане двічі.

⁴⁷³ Цілком імовірно, що надання татарам адвоката з уряду було зроблено згідно зі статутним приписом (II ЛС, розд. 4, арт. 33): адвокат мав надаватися особам, які не розумілися на праві і з певних причин не могли самостійно його винайняти.

было на кгрунтѣ пустоытскомѣ зарѣчно, возити помогли. «Мы, деи, без ведомости княжати его м[и]л[ости], п[а]на своего, и без ведомости ѡсѣхъ, взявши ѡд него по два золотых, там три дни в Блѣдове мешкали, поки збожѣ зложоно, а потом зараз || [арк. 721] до Дѣбна ехали, а повторѣ там не были и ѡ том наеханью не ведаемъ, и николисмь не слышали». На чом ѡдводи, то естъ присегу, ѡчинити хотѣли.

А с стороны пана старосты латовицкогo ѡмоцованыи его м[и]л[ости] пан Свирсчовскийи мовиль, иж то имъ ведлѣ права ити не можеть, кгда жь не суть веры хрестиянское, люди простые, а ку тому и с того сѣа значить, же суть винни, бо без воли и ведомости княжати его м[и]л[ости], пана своего, там ездили. Доводиль тежъ того бытыа их выписомъ с книгродскихъ володимѣрскихъ, на рочкох прошлыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ ѡчиненыи, в которм пишеть, же слѣги Гана Жоравницкогo, Малхѣр Кравецъ и ѡриадникъ з Блѣдова, на вриадѣ ставленые, сознали, же «ѡ волторокъ, кгда вечор приходил, татаров напервѣи з Дѣбна конѣи двадцати приехало до Блѣдова, такъ же чотырнадцять слѣгъ суди кремѣнецкогo, потом Заборовскийи, слуга п[а]на Марка Жоравницкогo з десѣтми конѣи приехал, а там, збивши ѡсдѣсѣат хлоповъ з Блѣдова з стрѣлбою, панъ, деи, мои сына своего с тыми людми до Козлова выправиль. Там есми не был, аж на завтриѣ рано привезли поиманого п[а]на Гневоша и до склепу всадили его». ГАко то ширѣи сознаныѣ ихъ в том выписѣ доложено естъ.

Ставил тежъ возного повету лѣцкогo Матыса Славокгурского, которыи созналъ, иж кгда || [арк. 721 зв.] в четвѣргъ на свитанью был ѡ Жоравницкогo въ Блудовѣ, видель тых татаровъ ѡсмадцѣт ч[о]л[о]в[ѣ]ковъ в Блудовѣ и тыѣ, деи, до Свинюх ездили.

А при том пан воискийи ѡсветимскийи созналъ, иж кгда сѣа доведаль ѡ таковомъ наездѣ на Козловъ и ѡ взѣтью пана Гневоша, хотѣчи пѣвнѣ ѡ небожчику выведат, приехал до Блудова, там засталь тых татаровъ, ѡ Блудовѣ бѣдѣчихъ.

Што потом и сами татаровѣ признали, иж на тот час, кгда сѣа квалтъ и наездъ в Козловѣ и поиманѣ небожчика пана Гневоша стало, там з Жоравницкимъ были и на поли под Козловом на сторожи стоѣали.

А такъ их м[и]л[ости] п[а]нове приѣтели и слуги вси звышъ помѣненыѣ, и сѣд тепѣрешнии, ѡважаючи так великийи выстѣпокъ, которыи сѣа стал, в там срокгом а ѡкрѣтном замордованью небожчика пана Гневоша, в наездѣ домовом, при которм, иж сѣа то через шкрѣтѣнию показало, же татаровѣ дѣбенскийѣ в неведомости кн[я]жати его м[и]л[ости] и старшихъ своихъ с паны Жоравницкими, ѡбвиненыи, на тот час были и сторожѣ полнѣю на тот час, коли тѣю работѣ ѡтправовали, дѣржали, прихи-

ляючися до права посполитого, тые татаре на горло яко квалтовники покою посполитого всказѣмъ.

По котором декрете нашомъ его м[и]л[о]сть пан староста латовицкии, чинечи милосердье, яко ч[о]л[о]в[ѣ]къ хрестианскии, тыхъ || [арк. 722] татаровъ, толко обравши собе межи ними на каранье двохъ, то есть Девея и Грослана, ѡсихъ вызволил⁴⁷⁴.

Которыи то сѡд нашъ, яко ся перед нами дѣяло, до книгъ кгородских володимерских записати есмо казали.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 21, арк. 718 зв.–722.

№ 128

1589 р., березня 29. Варшава. — Королівський лист про вчинення присяги Яновою Жоравницькою Оленою Коптівною в тому, що вона не була ініціаторкою та учасницею вбивства Балтазара Гневоша

Отводъ Жоравницкое от Гневоша

Жикгимонт трети

Ознаймуемъ тымъ нашимъ листомъ всимъ посполите и каждому зособна, кому колвекъ то ведати належить.

На року нинешнемъ з декрету н[а]шого межи земанькою земли Волянское Оленою Коптевною, малжонькою Гана Жоравницкого, воиского луцкого, позваною, з одное, а межи ѡроженымъ Аномъ Гневошомъ, старостою латовицкимъ, небожчика Балтазара Гневоша недавно || [арк. 7 зв.] забитого братомъ роженнымъ и потомкомъ властнымъ, з другое стороны, поводомъ припадающимъ преречонал Олена Коптевна, чинечи досыть декретови н[а]шому, зо двема светками шляхтичами водлугъ Статутѡ литовского, которого и Волянъ ѡживаеъ, присегла и отвеласе в тые слова, оной через возного Томаша Бродловича преповеданье, яко «она з бытностью преречоного малжонка своего Гана Жоравницкого, побудивши сына своего Томаша Жоравницкого, з людомъ на то зготованым, не выправила з Блудова до Козлова, где преречоного Балтазара Гневоша поимали и зранили, а потом, кгда его привели до Блудова, з мужем своимъ не забила ани его ногою копала и рукою свое его ножемъ не зранила, тѣла его на штуки секати не казала, ани погребла

---

⁴⁷⁴ Князь, який прислав татар до суду для з'ясування їхньої вини, хоч і не був до того формально зобов'язаний, своїм вчинком не просто публічно очищався від звинувачень і додавав собі символічного капіталу, а й отримував реальні дивіденди. Обвинувач був змушений за неписаними правилами провадження полюбовного суду як добрий християнин, виявляючи християнське милосердя, здійснити крок назустріч князеві і звільнити більшість його татар від покарання.

и втопила, на остатокъ яко его смерти окрутное жадною причиною не была. Такъ оную Б[о]же вспоможи и светаа мука его, што кгда вчинила».

Тот же возныи на име Томашъ Бродловичъ, которыи од судѣ нашего на преповеданью роты пререченои Коптевне был приданыи, чиначи досыть врадони и депутацыйи своеи, на тыхъ мѣсть перед тым же судомъ н[а]шимъ зозналъ.

Писанъ въ Варшаве на соиме валномъ коронномъ в середѣ, по недели бѣлои близкии, року Божого тисеча пятьсотъ осмьдесать девятого, а кролевана н[а]шо[о] року второго.

Albertus Baranowsky R P Vicecanciliarius.

Российский государственный архив древних актов, ф. 389, оп. 1, д. 199, л. 6–7 об. (за микрофотокопями: ЦДІАУК, КМФ-36, спр. 199).

№ 129

1589 р., квітня 15. Варшава. — *Королівський декрет (за вписом до володимирських гродських книг від 28 травня) у справі по звинуваченню Яном Лятовичьким Томаша Жоравницького як співучасника вбивства Балтазара Гнівоша, згідно з яким винуватцеві була ухвалена кара баніції і позбавлення честі*

Декрет его к[о]р[о]левское м[и]л[о]сти в справе п[а]на Гана Кневоша, старосты лятовичького, с паном Томашом Жоравницким

Рокѣ 1589 м[е]с[я]ца мая двадцат осмого дня

Отъдано есть на вриад кгородскии володимерскии до мене, Гана Шостовичького, бѣдѣного на мѣстѣ п[а]на Андрея Романовского, подстаростего володимерского, декрет его королевское м[и]л[о]сти межи паном Томашом Жоравницким а его м[и]л[о]стю паном Ганом Гневошом з Олексова, старостою лятовичьким, на соиме тепер недавно прошлом ѣ Варшаве вчиненыи, которыи я декрет его королевское м[и]л[о]сти принавши, || [арк. 273 зв.] до книг кгородских вписати казал, которыи так ся в себе мают:

«Жикгимонт трети, Божю м[и]л[о]стю корол полскии, великии княз литовскии, рѣскии, прѣскии, мазовецкии, жомойтскии, ифлиантскии, королевства шведского наблизшии дедич и прышлыи корол

Ознаимуюем тым нашим листом всим посполите и кождому зособна, кому колвек то ведати належит, иж врожоныи Ган Кневош з Олексова, староста лятовичькии, яко повод, с позвѣ нашего, на сеимъ припадаючого, напротивко шляхетномѣ Томашови Жоравницкому, сынови Гана Жоравницького, воиского луцкого, яко принцыпалови жаловал, иж он, запомневши Боязни Божое, м[и]л[о]сти близжьнего, почтивости своее, веспо-

лок з ыншими принцыпалы албо поводы и помочниками своими, не маючи жадное причины *от* небожчика Балцера Кгневоша з Олексова, державцы свинюского, секретара нашего, не*от*поведне, непристоине, ночне, зброино, с татары, з стрелбою квалтовною, ис права заказаною, в дому его влас[но]м⁴⁷⁵ в Козлове, наехавши, без брони зранил, звязал обычаем неприятелским и поимал, так же слугѣ небожчиковского зранил, дом скрывавил, скрыни по*от*бивал, листы з них правные и записы *одно* подрал, а дрѣгие побрал, п[е]н[е]зи и речи небожчика Балцера Кгневоша в обычаи лѣпѣ и непристоиного розбою || [арк. 274] побрал, а наконец дом спалил, потым небожчика звязаного до Блудова в *одной* кошѣли яко злочинцѣ на коню *оклеп* вез и мил килка, человека юж седивого, страпил, а там с коня его зсадивши, без милосердыа *окрѣтне* звезал и до склепѣ весполок зъ Яном Жоравницким, *отцем* своим, и матыкою своею всадил, а потом при смерти его *окрутнои* был и тиранский помагал, яко ширеи в том мандате албо позве нашем есть доложено».

На рокѣ тогды нынѣшнем с того позвѣ по третем привольваню водлуг поступкѣ правного Великого князства Литовского, през возного енерала *опатрного* Томаша Бродловича *ѣчиненым*, на *соиме* нынѣшнем, *перед* нами припалом, стороны *обѣдвѣ*, поводаваа сама через себе, а позванаа через шляхетного Миколаа Ковалевского, *ѣмоцваного* своего, *перед* нами ставши, року пререченоз[о] пилновали, *отпоры*, также и прѣ правные *перед* нами чинили, которые споры мы с паны радами нашими, при бокѣ нашем бѣдѣчими, выроздѣвши то, *обачивши*, *иж* сторона поводаваа позваного яко принцыпала *выстѣпку* *ѣсобного*, противко почтливости его *ѣчиненого*, тут до сѣдѣ нашего королевского яко до п[а]на звирхнего и судю почтливости позвала кѣ *встагнѣню* винѣ з декретѣ нашего, *выстѣпкови* его || [арк. 274 зв.] годных. В которое справе яко криминалнои мы звлаща на *соиме*, судѣю власным будѣчи и суд належным власне *перед* маѣстатом нашим нашедши, яко принцыпалови в той справе *далеи* поступоват стороне наказали есмо⁴⁷⁶.

А в далшом поступку сторона позванаа через *ѣмоцваного* своего до шкрѣтыниѣм *вывоженна* бралася, кгда *ж* шкрѣтыниѣм *выводити* не мог, бо, *деи*, Гневош, *отповѣдаючи*, по дорогах имал и сажал, жолнере его вешалися по дорогах. На то *еи* сторона поводаваа шкрѣтыниѣм *своим*

⁴⁷⁵ Пошкоджений текст.

⁴⁷⁶ Справи, де шляхтичеві могло йтися про втрату честі, мали розглядатися у королівському суді (II ЛС, розд. 1, арт. 24), а саме такими зазвичай були ті, які маркувалися як кримінальні.

вывоженем и потом суженем колко разов роков ђказовала, иж тот ѡтклад еи поткат не моѡ⁴⁷⁷.

Которых споров мы с паны радами нашими, при боку нашом сѡдѡчѡми, выслѡхавши, видѡчи, иж часѡ досыт мел позваныи до вывожѡна шкрѡтыниѡм, и к тому, бѡдѡчи позваныи, выводит его не хотел, ѡповѡданѡ теж ѡ наѡезд его першое перед шкрѡтыниѡм ѡчинѡно естѡ, пре тож ѡткладѡ не позволивши, позваному ѡтповѡдат декретом нашим росказали.

На конѡц спорѡ и ѡтказѡ, выслѡхавши сторон ѡбѡдвѡх и добре их ѡваживши, на то маѡючи взгляд, мы с паны радами своими, при нас бѡдѡчими, иж са з шкрѡтыниѡмъ значит ѡбвинѡна того позваного бытѡ винными, а к томѡ, иж ѡтецѡ его власными, правом переконаныи, зезнаваль и тоѡ насланѡ признавал, дѡла того поводови, ѡко || [арк. 275] близшому водлѡ права Великого князства Литовского, его до попрѡсѡженѡна самотретѡмѡ бытѡ близшомѡ, томѡ то поводѡ присѡгу телѡснѡю сказали⁴⁷⁸ в тѡю ротѡ, ѡко тот позваныи за наѡханѡмъ ночным небѡжчика Балцѡра Кгнево[ша]⁴⁷⁹ в дворе его в Козлове поимал и неѡтповѡднѡ зраниль, дом сплундровал, а потом до Блѡдова привѡз, ѡ вѡзѡню держал, а потом по смѡрти его помѡчником был. Которѡю присѡгу мы ѡтложилимы до двѡх неделѡ близко пришлох, рок тои присѡзѡе завѡтыи сторонам захѡвѡючи и назначаючи.

На рокѡ тогды нѡнешнем водлуг ѡтложѡна рокѡ, през нас з лимѡтѡции власнѡе припалѡмѡ, тот то поводѡ возного придѡнѡ до выконѡнѡнѡ декретѡ ѡт нас жадалѡ и просил, котѡромѡ придѡно возного енѡрѡла ѡпатрнѡго Томаша Бродѡловича. Ёѡко ж тот то возными, вѡрнѡвшѡса ѡт тоѡ то присѡги, в моцѡ сознания своѡго добровѡлнѡе зознал, иж тот то актѡр водлѡ ротѡ вышѡе мѡновѡноѡе при бытнѡсти шляхѡтнѡго [...] ⁴⁸⁰ Копѡтѡ, вѡдѡ рожоного позваного⁴⁸¹, з свѡтѡками своими присѡгѡ ѡчиниль и декретѡ нашѡ выконѡл.

---

⁴⁷⁷ Представник Томаша Жоравницького твердив, що його сторона не могла вивести шкрутинію, бо позивач чинив «одповеди» та захоплював його слуг, приятелів і жовнірів на дорогах. Староста лятовийський натомість продемонстрував свою шкрутинію і заявив, що у Жоравницького була не одна нагода вивести свою упродовж кількох судових сесій, однак той відмовлявся.

⁴⁷⁸ Скажнім, процедуру доведення «гвалту» (II ЛС, розд. 11, арт. 2).

⁴⁷⁹ Пошкоджений текст.

⁴⁸⁰ Пропущене місце

⁴⁸¹ Представник відповідача, який мав стежити за дотриманням усіх формальностей під час акту присяги.

По котором зознаню тот то поводъ просил, абы вины, противко позваномѣ в позве вложоные, з декретѣ нашого противко емѣ были встиагнены.

А стороны позваного ѣмоцованыи его просил, абы толко на вежи сѣденя и на заплатѣ головщины сказан был водлѣ Статѣтѣ Великого князства Литовского, кгда ж ѡдин то⁴⁸² вже горломъ заплатил⁴⁸³.

А мы с паны радами нашими, при бокѣ нашом бѣдѣчими, бачечи, ижъ то ѣже декретомъ естъ ѡтѣтнато и к томѣ тоѣ право на справы некриминальные стегаеъса, || [арк. 275 зв.] а позваныи тут ѡ почтивост з выступкѣ ѡтдаленого естъ позваныи, а ижъ не стал, бѣдѣчи през возного правне воланыи и до сѣдѣ призваныи, а попиране и ѣставане стороны поводовое пререченого позваного для выстѣпкѣ так срокного, через сторѡнѣ поводовѣю емѣ заданого, безеѣности подпасть и подлечи есмо наказали⁴⁸⁴, иакож знаидѣет через посродокъ нынешнего декретѣ.

А такъ мы того ж Томаша Жоравницкого, безеѣного и с королевѣства выволаного, чти ѡтсѣжоного, ѡт всихъ ѣрядовѣ, годности, волностеи своих ѡтдаленого и неспособного ѣчинили. На ѡстатокъ через старосты которых колвекъ землѣ и поветов, воеводство и их мѣстца по всем королевствѣ его поимати и забити, знаити. Все тыѣ, которые бы ѡного, ѡсубѣ безеѣндѣю, порвали и в неволю взяли, ѡт вшѣлакое перешкоды правное волными быт⁴⁸⁵. А ижъ бы хто ѡ такои его безеѣности неведомостю не считилса и емѣ иакѣю ѡборѣнѣ давал, в домѣх своих заховал, мы безеѣность и выволане с королевѣства на мѣстцах посполитых ѡволат, мандаты с канцѣлярии наше дати росказѣмъ, и возные енералы до ѡволатиа вышеи ѡменѣное безеѣности придад росказали.

А ижъ ѣмоцованыи важилса противко декретови || [арк. 276] нашому по присязѣ ѣчинѣной позваного и правом поконаного боронити, тогды на сѣденѣ въ вежи его сказали есмо, которѣю вину за прозбою их м[и]л[о]сти панѡв сенаторѡв ѡтпѣстили есмо⁴⁸⁶.

---

⁴⁸² «Т» виправлене з «д»

⁴⁸³ Представник Жоравницького посилався на звичай симетричних поррахунків між котрагентами, де життя одного мало бути оплачене життям іншого, відповідно, за смерть Балтазара вже заплатив головою Ян Жоравницький, тож на його синові Томашеві лежала менша відповідальність.

⁴⁸⁴ Томаш Жоравницький не став до суду за звинуваченням у тяжкому кримінальному злочині, за що була передбачена інфамія — втрата честі.

⁴⁸⁵ Шляхтич, скараний на баніцію й інфамію, оголошувався поза законом, що дозволяло його безкарно ув'язнити та навіть убити.

⁴⁸⁶ Заборонялося будь-яке спілкування з банітом під загрозою такої ж кари, тож адвокат Томаша Жоравницького, що спробував після ухвалення декрету добитися

И дла лепшое веры и сведецтва до того декрету нашего печат наша коронная естъ притиснена.

Писан ѓ Варшаве на соиме валном коронномъ в сѣботѣ дня пятого-надцат м[є]с[я]ца апрелла року Божого тисеча пятсот ѓсмьдесят девятого, а кролеванья нашего року второго.

Alb Baranowsky RP wicesance.

С права велебного в Хрыстусе ѓтца ксєндза Воитєха Барановского, бискупа прємыского, подканцлѣрго коронного, пробоща плѡцкого, Lawryn Piesoczynsky».

Которого ж то вписана до книг того вышєи менованого декретѣ его кр[олєвское] м[и]л[ости], передо мною на вриадє покладаного, до кѣниг записано ест.

ЦДИАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 273–276.

№ 130

1589 р., травня 25. Люблін. — Королівський універсал (за вписом до володимирських гродських книг від 28 травня) до всіх старост та їхніх намісників в Речі Посполитій, а особливо Волинського, Брацлавського та Київського воєводств, яким король інформував їх про декрет у справі Томаша Жоравницького (баницію й інфамію) та зобов'язував поширити інформацію з метою якнайшвидшого затримання засудженого та виконання вироку

Справа того ж п[а]на Кгневоша с тым же паном Жоравницким

Рокѣ 1589 м[є]с[я]ца маа 28 дня

Жтъдано ест на вриад кгородскии володимєрскии до мене, ІАна Шостовицкого, бѣдѣчого на местцѣ пана Андрея Романовского, подстаростєго володимєрского, лист его королевское м[и]л[ости] || [арк. 276 зв.] в справе его м[и]л[ости] пана ІАна Кгневоша з Олє[к]сова, старосты латовицкого, до всех старост въ воєводствах Киевском, Волынском и Браславском писаныи. Которыи на лист его к[о]р[олєвское] м[и]л[ости] принавши, перед собою читати казал и так ся в себе маєт:

«Жикгимонт третии, Бож[о]ю м[и]л[ост]ю корол полскии, великии княз литовскии, рѣскии, прѣскии, мазовецкии, жомойтскии, ифлантскии, королевства шведского наблизшии дєдич и пришлыи корол

Всим вобєц и каждому зособна старостом по всеи Коронє и панствах наших, до неє належачих, и их наместником и всим иншим, которые

пом'якшення вироку для свого клієнта, був покараний ув'язненням, однак на прохання сенаторів уник відповідальності.

юрисдыцию сѣдовѣю або ѳриадовѣю мают, а ѳособливе въ воеводствах Киевском, Волынском и Браславском, а звлаща велможному Косѣтентину, княжати Ѳстрозскомѣ, воеводе киевскомѣ, маршалкѣ земли Волынской, старосте володимѣрскомѣ, а в небытности его подстаростему и намесником староства нашего Володимѣрского, ѳприиме и верне нам милым.

Ласку нашѣ королевскѣю ѳприиме [и] верне нам милые ѳознаимѣем, иж ѳчинили есмо декрет нашъ на соиме теперешнем валном коронном варшавском на Томаша Жоравницкого, которыи, неѳтповедне наехавши на дом козловскии, небожчика Балтезара Кгневоша забил и замордовал, што сѣя слушне и правне за доводы и шкрѣтыниами ѳт ѳрожного Гана || [арк. 277] Гневоша з Олексова, старосты латовицкого, на него показало. Которым декретом за згодою и ѳдностаиною радою панов рад н[а]ших ѳного Томаша Жоравницкого безециным ѳчинили, иако ширеи тот декрет наш в себе ѳбмавиаеет, так же и всихъ тых, которые бы его в домех своих переховывали або и на инъших мѣстцах емѣ радою, помочью в чом были, подь такие ж вины подпалыми водле бѣгѣ прав и Статѣтов панствѣ коронных и Великого князства Литовского сказали есмо, иако ѳ том всем процес, тое кавзь и актѣ, котораа сѣя явне на соиме перѣд нами точила, также и декрет наш публикованыи и ѳбволаныи светъчит. И хотечи тогды, абы тот декрет наш до екъзекѣции был приведен, иж бы сѣя емѣ на всем досыт стало, конечно росказѣем, абысте ѳпреимост и верность ваша, ѳ том ведаючи, над преречоным Томашом Жоравницким иако безецином, скоро бы сѣя его достать могло, водле выстѣпку а права посполитого екъзекѣцию чинили.

Такъ же хочѣем, абы ѳпреимост а верность ваша в староствах и вриадѣх ваших всюды, абы до ведомости всих тот ѳниверсал || [арк. 277 зв.] наш пришол, пѣбликоват и ѳбволат казали для ласки нашеѣ и под винами, в правах ѳписаными, иначеи абысте ѳпреимост и верность ваша не чинили.

Писан ѣ Люблине дня двадцат пятого м[ѣ]с[я]ца маа року Божого тисеча пятсот ѳсмыдѣсят девятого а панованна нашего року второго.

На власное росказанье короля его млсти Lawtzin Piesoczinsky».

А такъ иа тот вышеи менованыи лист его к[о]р[о]левское м[и]л[ости]⁴⁸⁷ до книг кгородских записати казал⁴⁸⁷.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 276–277 зв.

---

⁴⁸⁷ Декрет не був виконаний, а справа для Томаша Жоравницького через кілька років завершилася примиренням із Яном Гнівошем, датованим 15 жовтня 1592 р., за умовами якого Гнівош дозволив Томашеві клопотатися про скасування вироку в обмін на його відмову від подальшої помсти (див.: ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 114 зв.–115).

№ 131

1589 р., березня 1. Володимир. — Скарга Семена Ласка-Чернчицького на сина Івана про образу і «одповідь» йому самому і синові Яну

Оповеданє п[а]на Семена Ласка-Чернчицького на сына его Івана о соромоту и о одповід

Рокъ 1589 м[ε]с[я]ца марца першого дня

Постановившися обличне на вриадє кгородском володимєрском в замкѣ его королевское м[и]л[о]сти передо мною, Адамом Наруцевичом-Кривоблоцким, на тот час будучимъ на мѣстцѣ пана Андрея Романовского, подстаростего володимєрского, его м[и]л[о]ст пан Семен Ласко-Чернчицкии обтежливе жаловал и оповедал сам от себе на сына своего меншого на Івана Чернчицького тыми словы, иж, деи, «тот сын мой Иван, не переставаячи злости и нецноты своеє давноє, приехавши, деи, дня вчорашнего ъ волторок м[ε]с[я]ца феврала двадцат осмого дня отсель з Володимера до мене в дом до Чернчиць, там же, деи, мене в дому моемъ ъ Чернчицах в невинности моеи, мне в старости лет, отца своего зелжил, зганбилъ, словами брыджкими, плюгавыми и спросными отповедаючи и злоречечи мне, родичѣ своему, называючи мене псомъ бородатымъ, причитаючи теж мне, же, деи, “ты не естєсь мои отецъ, але естєсь, деи, ты зрадца и нецнота великии, а такъ ведаи, деи, о томъ певне, же, деи, я тебе, отца своего, без мешканья с тым сыном твоим старшимъ ІАномъ забью на смерть, а не забивши, деи, тебе, такъ теж и сына твоего старшого ІАна, не розсѣкши в штѣки, не отедѣ, деи, отсель”.

ІАко ж, деи, и дня теперешнего в середу м[ε]с[я]ца марца першого дня тым же способомъ мене, отца своего, словами злыми образливими тыкаль и злоречиль, называючи мене такъже псомъ бородатымъ и зрадцею, такъ тежъ, деи, на мене одповід ъчинил и на сына, деи, теж моего старшого на ІАна Чернчицького. Также одповід ъчинил, хвалєчи ся мене, родича своего, такъ теж и того сына моего старшого ІАна Чернчицького на смерть забити и замордовати. ІАко ж, деи, я тепер || [арк. 131 зв.] из сыномъ своим старшимъ от того сына своего меншого Івана здоровья своего не естємъ безпечонъ.

ІАкож и пан ІАн Чернчицкии, сын его м[и]л[о]сти старшии, тут же стоячи, очевисто на вриадє оповедался и осветчалься на брата своего Івана, иж, деи, «и я сам за таковыми одповідми и пофалками от брата своего Івана здоровья своего не естєм безпечонъ».

И оповедал теж есче и то при том панъ Семень Ласко-Чернчицкии на сына своего Івана, иж, деи, «кгдым росказаль дня сегоднешнего в середѣ кони до санєи закладать, хотєчи, деи, з жалобою своею тут до

Володимєра до вриадѣ вашєи милости ехати, и ѿн, деи, тот же Ивань, мене не хотел пустити, и кгда, деи, слѣги мои почали кони до санєи закладат, ѿн, деи, видечи то, зараз почаль за тыми слугами моими гонитиса с киемь. И там же, деи, в томь дворе моемь слуг моих ѿт мене розогналь, аж, деи, єсми за великою бєдою розказал єсми сам при собе кони в сани заприачи».

Которое ж то ѡповеданье его до книг кгородских записати єсмо казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 131–131 зв.

№ 132

1589 р., серпня 3. Володимир. — Скарга Яна Шостовицького на Власного (Власія) Костюшковича-Хоболтовського про погрози мститися, засвідчені возним

Ѡповеданє пана Шостовицького на п[а]на Власного Костюшковича
Рокѣ 1589 м[є]с[я]ца авгѣста третєго дня

На вриадє кгородскомь володимєрскомь перед нами, Романомь Велигорскимь, подстаростимь, а Демьяномь Павловичомь, сѣдею, вриадники кгородскими володимєрскими, ѡповедальсєи и жаловаль пань ІАнь Шостовицькии на п[а]на Власного Костюшковича ѡ томь, ижъ, деи, «ѿн, пань Костюшковичъ, не дбаючи на право посполитое ани констытѣцци, ѡ томь ѡфалєные, дня нинєшнего, на датє поменєного, не маючи, деи, до мене жадное слушноє причины, по розмаитыхь местцах на мене и здоровье мое розмаитые ѡтповеди и пофалки чинить.

ІАкожъ, деи, на ѡстатокъ и тѣтъ в замокъ пришедши, в године теперешней под часомь рочковъ перед в[ашими] м[и]л[о]стями, вриадомь, и иньшими многими людми пофалки и ѡтповеди на мене чиниль и словами доткливими мне примаваль, ѡтповедаючи и на потомь, где бы сєи зо мною где колвекъ и коли колвекъ споткаль, ѡ што приправити».

ІАкожъ Исакии Долматскии, возный поветѣ Володимєрского, перед нами созналь, ижъ дня нинєшнего первєи сєго слышалъ, кгда пань Власный Костюшкович, бѣдѣчи перед замкомь подле кганкѣ, на пана Шостовицького пофалалсєи, поведаючи, ижъ, деи, «Шостовицькии тотъ позовъ зьєсть з водою»⁴⁸⁸.

---

⁴⁸⁸ Цїлком імовірно, що погрозам, поміж іншого, передувало позивання Яном Шостовицьким Власія Костюшковича-Хоболтовського до суду, про що свідчить погроза нагодувати Шостовицького позовом.

А такъ мы тоє оповеданье пана Шостовицкого и сознанье возного в книги записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 379.

№ 133

1589 р., серпня 7. Володимир. — Скарга Василя Гулевича на Федора Костюшковича-Хоболтовського, який вчинив йому «одповідь» через приятеля Януша Угриновського під час судового процесу, аби змусити скаржника відступитися від вирішення справи племінниці, чії інтереси він представляв у суді; водночас Гулевич оповів, що судді взяли до уваги версію Федора Костюшковича-Хоболтовського і Януша Угриновського, які заперечили факт «одповіді», а возні відмовилися бути офіційними свідками у його справі⁴⁸⁹

Справа его м[и]л[ости] пана воиског[о] володимєрског[о] с паном Федором Костюшковичом

Року 1589 м[є]с[я]ца августа сємог[о] дня

На роках кгородских володимєрских, от дня третєго м[є]с[я]ца августа припалых и судовне отправовати зачатых, перед нами, Романом Велигорским, подстаростим, || [арк. 432 зв.] а Деманом Павловичом, судею, вриадники кгородскими володимєрскими, ставши очевисто, его м[и]л[о]сть пан Василєи Гулевич, воискии володимєрскии, оповедал и жаловал тыми словы, иж, деи, «пан Федор Хоболтовскии, судичь, в тую субботу, кгда намъ в[аша] м[и]л[ост] на декреть свои были выступить розказали, отстрашующи мя от б[р]атанки⁴⁹⁰ моеє, жебых ѿ кривды єє не мовил, грозил ми и отповедал, што, деи, кгдам пришедши до избы, то в[ашєи] м[и]л[ости] оповедал, не ѿн самъ, толко панъ Угриновскии, его обмавяючи, мовиль, же, деи, не отповедаєть. Я, кгда на словех Угриновского мовиль, же Угриновскому в той справе не вѣрѣ, ино самъ, деи, панъ Федор обмовилься, же ми не отповедаєть, розказали ми в[аша] м[и]л[ост] на том перестать.

Теперь, деи, тот же пан Федор, судьич, перед очима в[ашєи] м[и]л[ости] в судѣ одповед и погрозку на здоровье мое вчинил, просилемъ, де[и], абы в[аша] м[и]л[ост] моцью звирьхности вриадѣ своего, здорове мое варующи, пана судьича порукою ѡпевнити рачили. Которыи ижъ за просторогою приятел своих мовил, же ми не отповедаєть, для того в[аша] м[и]л[ост] з него слушноє справедливости и обварованиа

⁴⁸⁹ Див. також наступну справу.

⁴⁹⁰ Текст пошкоджений.

здоровья моего[о] не вчинили и теперь, деи, кгдам отъ в[ашеи] м[и]л[ости] одшеди, туя цедлу писалъ, панъ Федоръ и панъ Власныи пришли были до господы моее, и бых *настя*⁴⁹¹ не постереж, не ведаю, што бы сиа зо мною стало.

Возных, которых, деи, ми в[аша] м[и]л[ост] придали, жебы миа до дому моего провадили, Исакии Долматъскии, до дому сиа впросил и до того часу его не маю, а Гноенскии, кгдам || [арк. 433] светъчил, онъ не хотел з ызбы за мною пойти. А потом, кгдам светъчилъ иными людъми и шляхтою на них и на возного, же не хотелъ з ызбы выйти, он, от мене порвавшиса, за ними пошол.

Станеть ли сиа якаа пригода отъ них надо мною, ведомость вридоваа о тои пофалце его нехаи будетъ, бомъ имъ ничего не винен, толко повинности своєї постерегаючи, о кривды и долеглости братанни своее мовлю».

Которое жъ то оповедане его м[и]л[о]сти до книг кгородских володимерскихъ записати казал.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 22, арк. 432–433.

№ 134

1589 р., серпня 7. Володимир. — Визнання возного про конфлікт перед судом Василя Гулевича з Федором Костюшковичем-Хоболтовським, під час якого Гулевич наполягав на тлумаченні слів свого супротивника як «одповіди», у той час як сам Федір та його приятелі заперечували проти такої інтерпретації

Справа п[а]нєе Ивановое Костюшковичовое с п[а]но[м] Федором и Власным Костюшковиче[м]

Рокъ 1589 м[е]с[я]ца авгѣста сѣмого дня

На рочках кгородских володимерских перед нами, Романомъ Велгоръским, подстаростим, а Демьяном Павловичомъ, судею, вриадниками сѣдовыми кгородскими володимерскими, ставши очевисто, возныи поветѣ володимерского Михаило Гноенскии кѣ записанью до книгъ кгородскихъ вызнал тыми словы, ижъ был ѣсми на справе панєе Ивановое Хоболтовское, сѣдъичово[е]⁴⁹² земское володимерское, в Хоболтове, припытываючи сиа в статника панєе || [арк. 436] Петровое о пограбенье жеребъца шпаковатого, которыи былъ за сторожою его, дла чого его пограбили от панєе сѣдъиное и сыновъ ее. И кгдам з реляцыею до сѣдѣ кгородского

⁴⁹¹ Мало бути «наистя».

⁴⁹² Пошкоджений текст.

пришоль и тѣю реляцію мою панѣ подстаростемѣ тѣтъ же в сѣдѣ при сѣди и писарѣ и веле зацныхъ людеи подаль м[ε]с[я]ца авгѣста сѣмого дня рокѣ теперешнего ѡсмѣдсѣать девѣятого, панѣ ІАнѣшѣ Угриновѣскии мовиль, ижѣ то былѣ и естѣ жеребець панее сѣдиное и сыновѣ еѣ, которого имѣ было волно ако своего власного взѣати.

Панѣ Гѣлевичѣ, воискии володимѣрскии, поведиль, ижѣ то жеребець былѣ и естѣ панее Ивановое, братанѣны его.

Панѣ Федорѣ Богдановичѣ-Хоболтовскии, сѣдичѣ, поведиль, ижѣ, деи, «ка волель быхѣ с тобою || [арк. 436 зв.] чимѣ инѣшимѣ сѣа росправити, нижѣ паперью».

И кгды панѣ воискии всимѣ сѣдомѣ и мною то светчилѣ и просиль, абы вриадѣ, возравши в право посполитое, с паномѣ Федоромѣ Хоболтовскимѣ, сѣдѣичомѣ володимѣрскимѣ, слушную справедливостѣ емѣ ѣчиниль, иакобы ѡн здоровѣя своего безпечон былѣ.

И кгды суд кгродскии того панѣ Федору Хоболтовскомѣ не фалиль и его ѡт того гамоваль, пан Федор Хоболтовскии, ѡбачивши сѣа и бѣдѣчи постережонѣ ѡд приател своих, потомѣ мовиль, ижѣ «ка Гѣлевичу не ѡтповедаю».

Панѣ Гѣлевичѣ, воискии володимѣрскии, на том не переставаячи, мовиль, ижѣ емѣ есче в сѣботѣ прошлѣю м[ε]с[я]ца авгѣста пятого дня грозиль на здоровѣе, ѡтстрашѣючи ѡт братанѣны его, и тепер повторе ѡтповедает ѣ вуши и перед ѡчима вриадовыми, абы порѣкѣ дал, иакобы ѡт него здоров[я] своего был безпечонѣ.

Сѣд кгродскии поведил, ижѣ бы || [арк. 437] пан Гѣлевичѣ на томѣ перестал, же пан Федор мовиль, ижѣ не ѡтповедаетѣ.

Пан Гулевичѣ, воискии володимѣрскии, на томѣ не переставаячи и беручи то себе за кривѣдѣ, просиль, абы и перѣшиѣ слова або погрозки пана Федоровы были записаны, так и тыѣ, же сѣа прел (!) ѡдповеди.

Сѣд позволиль панѣ воискому, абы на писмѣ до книгѣ тѣю всю справу и речѣ свою подал, которое жѣ мы ѡчевистое сознанѣе возного до книгѣ кгродскихѣ володимѣрскихѣ записати казали.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 435 зв.–437.

№ 135

1589 р., серпня 8. Володимир. — Скарга Дем'яна Павловича на Андрія Немирича про образу і побиття та визання возного, який оглядав сліди заподіяних Немиричем шкод⁴⁹³

⁴⁹³ Див. також дві наступні справи № 136 і 137.

Оповеданє п[а]на Павловичово на пана Нємирича

Року 1589 м[є]с[я]ца августа ѿсмого дня

Пришедши на вриад кгородский володимєрский перед мене, Романа Вилгорского, подстаростего || [арк. 453 зв.] володимєрского, врожоньи пань Демьянь Павлович, сѣдья кгородский володимєрский, ѿбтєжливе з великим жалєм ѿповедал и жаловал тыми словы, *иж, деи*, «бѣдѣчи мнє ч[о]л[о]в[є]кѣ спокоиномѣ, никомѣ ничего не винномѣ, дня сегоднешнего шол єсми зѣ замкѣ *ѿт* справ вриадовых, *ѿт*правивши рочки теперешниє, до господы своеє, и вже бѣдѣчи мнє по конєц комор крамных в ринкѣ, пан *Андреи Нємѣрич*, маючи на мене, кром вѣдомости моеє, ниякѣюс васнѣ неприателскѣю, поткавши мене, под заслоною приазни привитавшися, почал на мене нарикат, *ижес, деи*, ты, за злєцєнємѣ *ѿт* княжати єго м[и]л[о]сти имениа владычнии держачи, гаи петикоровский спѣстошил и вывозил, алє, *деи*, постои, ѿдно мало».

Га, видєчи пана Нємирича, ч[о]л[о]в[є]ка пѣяног[о], ѡходєчи таковое неприазни, *ѿт*шол єсми *ѿт* него, поведивши ємѣ: «Єслим в[аша] м[и]л[о]ст, п[а]нє Нємѣричѣ, в чом єсть неправ, позываи мє до права».

И кгдым пришол до господы своеє до двора єє м[и]л[о]стє панєє Гаковицкоє, там бѣдѣчи безпєчным в госпode моеи, не мыслєчи ѡ жаднои небезпєчности и не маючи при собє брони, алє пан *Андреи Нємѣрич*, яко *первєи* ѡчинивши мнє пофалкѣ на рынкѣ, такѣ потом наполнившися злого ѡмыслѣ своего, запомниавши боязни Божое и срокгости права посполи-того, способившися а зобравшися на то з многими помочниками и слѣгами своими, з розными бронями, полгаки и рѣчницами, || [арк. 454] а то єсть с п[а]ном Гарошом Богѡринским а паном Иваном Дѣбовецким и з слѣгами пана Ѡвлѣчимского, которых ѡн сам знаєт и имениа их ведаєт, нашєдши моцно кгвалтом на господѣ мою, звышменованныи двор єє м[и]л[о]сти панєє Гаковицкоє, *напервєи* торгался на мене словы недѣчтивыми и доткливыми, а потом, до розных бронєи рѣтившися, мене самого збили, змордовали и зранили, и мало ѡ горло не приправили, ажѣ мене которыи панове приатели мои ратовали».

И просил пан сѣдья дла ѡгледаня кгвалтѣ и ран своих ѡ возного. Га єго м[и]л[о]сти на то придал возного поветѣ Володимєрского пана Исакиа Долмацкогo, которыи, тамѣ на тои справе єго м[и]л[о]сти бывши, дня сегоднешнего кѣ записанью до книгъ кгородскихъ володимєрскихъ созналь тыми словы, *иж, деи*, «рокѣ тепєр идѣчого тисєча патѣсоть ѡсмдєсѣат девѣятого м[є]с[я]ца августа ѿсмого дня за приданємѣ вриадовымѣ, маючи при собє шляхту людєи добрыхъ пана Гаана Комнацкогo а пана Прокопа Берєстовецкогo, былѣ єсми на справе єго м[и]л[о]сти пана Демьяна Павловича, сѣди кгородского володимєрского, в госпode єго

м[и]л[о]сти в дому панєє ІАковицкоє, ѡповедал мнє || [арк. 454 зв.] пань сѣдїа, ижъ “дня сєгодняшнєго августа ѡсмого рокѣ теперь идѣчого ѡсдєсїатъ дєвятюго пань Андреи Нємиричъ с помочниками своими, нашєдши моцно кгвалтомъ на господѣ мою спокоиндїю, на домъ єє м[и]л[о]сти панєє ІАковицкоє, менє самого первєи словы доткливыми зсоромотилъ, а потомъ збилъ и зранилъ”. ІАкожъ за ѡказаньємъ п[а]на сѣдинымъ видилъ єсми въ єго м[и]л[о]сти ранѣ тїатѣю кривавѣю на рѣце лєвои на палцѣ дрѣгомъ подлє великого палца».

И просилъ пань судїа, абы тоє ѡповеданє єго и сознаньє возного до книгъ кгродских володимєрских было записано, што ка записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 453–454 зв.

№ 136

1589 р., сєрпня 8. Володимир. — Скарга Андрїя Нємирича на Дєм'яна Павловича, який ображав його в домі Гаврилової Яковицької і вдарив булавою, а також поранив його слугу; визнання возного, який оглядав рани на Нємиричевому слугі

Ѡповеданє п[а]на Нємиричово на пана Павловича

Рокѣ 1589 м[є]с[я]ца августа 8 дня

Перєдо мною, Романомъ Вилгорскимъ, подстаростимъ володимєрским, жаловаль и ѡповедалъ пан Андреи Нємиричъ, сѣдичъ земли Киевскоє, ижъ, дєи, «приєхавши мнє сєздє до Володимєра в потребах своих, дня нинєшнєго даты вышєи писаное, водлуг звѣклости своєє, с повинности приязни крєвноє, которѣю ношу по малжонцє своєи с п[а]ни Гавриловою ІАковицкою, подсудковою володимєрскою, ѣмыслнє, дєи, єсми шоль до дому єє м[и]л[ости], єє м[и]л[ость] наведити іако приятєлки повинноє, то пакъ тамъ жє, пришєдши з господы своєє з дому пани Кириковоє Дривинскоє, пан Дєм'янъ Павловичъ, нє маючи до менє жадноє причины, алє взїавши потаємную вазнь и ѣмысль злыи, хотєчи менє ѡ здоровє приправити, нє мовєчи зо мною ничого, кгды был самъ при єє м[и]л[ости] панєи ІАковицкои, алє послал на помочь собє помочники. А кєды, дєи, пан Иван ІАковицкии, пановє Костюшковичи и иных нємало людєи и слуг пришло, пан Павлович, дєи, нє вєдати дїа чого, маючи бѣлавѣ в руках, крѣкнул на менє: “Нє киваи, жє, дєи, головою, Нємиричу, бо, дєи, тобє дам тою бѣлавою || [арк. 463] в головѣ, жє, дєи, нє встанєшь”.

ІАмъ повєдиль, жє мнє волно головою рѣхати, бо человекъ, поки жив, головою и всимъ собою рушєть, а коли ѣмрєть, тєды собою рушат нє можєт.

Он, деи, видечи мене, человека безпечного, гдем, деи, при себе и брони не мел, толко хлопца а пахолка, почаль, деи, мене соромотит и з бдлавою порывати до мене. А в томъ, деи, часе панъ Иванъ Гаковицкии досталь шабли, где, деи, п[а]ни Гаковицкаа, видечи, иж на брони не маю, и им ся боронити не способень, яко пана Павловича, такъ и п[а]на Гаковицкого с паномъ Гарошомъ Хребтовичомъ-Богдринскимъ и с паномъ Ивановъ Дбовецкимъ гамовала, а мне, деи, мовила, абых, деи, от нее прочь з домъ вышоль и дла небезпечности сама, деи, мене провадила з дому.

То пак пан Демьян Павловичъ, набравшися злого дмыслу своего, хотечи мене о здорове приправити, дпившися, с тылу зрадливе, хотечи мене забит, бдлавою мене ддариль в плечи. И кгда бы, деи, не пан Гарошъ Хребтовичъ а не пан Дбовецкии закладали и его задерживали, снат бы мене с тылѣ забиль.

И кгда, деи, ее м[и]л[о]ст п[а]ни Гаковицкаа, мене боронячи, выпровадила, сама, деи, стала ъ фортце, не хотечи пана Демьяна Павловича и п[а]на || [арк. 463 зв.] Ивана Гаковицкого за мною пдстить. А пан Павловичъ, деи, с паномъ Ивановъ Гаковицкимъ, пани Гаковицкю потрдтивши и отопхнувши от фортки, з двора на длицѣ выбегши, волали, деи, мне, лаючи словы недчтивыми: “Где, деи, есть тот нецнотливое матки сын Немиричь”.

А потом, побачивши хлопца моего Даниела, пан Иван Гаковицкии, з неакимсь человекомъ безслѣжебнымъ и з слѣгами своими окретне збили и зранили. И кгда бы, деи, пан Федор Костюшковичъ не ратовал, снат бы его на смѣрть замордовали».

И просил о приданье возного на освеченье тог[о] збитья и зранѣна. Га емѣ очевисте на то придал возного повету Володимѣрского п[а]на Моисея Дегтевского, которыи, на той справе бывши, до книг дна нынешнего ж, на дате помененого, созналь, иж, «маючи при себе шляхтѣ людеи добрых пана Ана Петровского а п[а]на Николаа Волского, за оказаньемъ от п[а]на Немирича видел есми в замочкѣ владычнемъ хлопца пана Немиричова Даниела, в светлицы лежачого, окрутне зранѣного, то есть в голове рана татаа шкодливаа, на руце левои рана татаа шкодливаа. Которое зранѣне поведил быти от п[а]на Ивана Гаковицкого, кгда пан Павловичъ, выпадши || [арк. 464] з дому панее Гаковицкое посполу с паномъ Ивановъ Гаковицкимъ и иншими помочниками своими, пана Немирича гонили. Такъ, яко ширѣи на вриде оповедано есть».

И просил пан Немирич, абы тое оповедане и сознане возного до книг записано было, што на записати казал.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 462 зв.–464.

№ 137

1589 р., серпня 28. Володимир. — Визнання возним зіткнення Дем'яна Павловича з Андрієм Немиричем в гродській канцелярії, куди вони прийшли скаржитися один на одного

Сознанє возного в справе п[а]на Павловича с п[а]ном Немиричомъ
Року 1589 м[є]с[я]ца авгѹста двадцат ѿмого дня

Передо мною, Романом Велгорским, подстаростим володимѣрским, ставши ѿчевисто, возными повѣту Володимѣрского Исакии Долматскии кѹ записаню до книг кгородских вызнал тыми словы, иж, «бѹдѹчи мнѣ на вриадѣ в замкѹ володимѣрском, кгда пан Демьянъ Павлович, судья кгородскии володимѣрскии, пришѣдши до вриадѹ, а не заставши его м[и]л[о]сти п[а]на подс[та]ростего⁴⁹⁴ в замку, толко п[а]на Станислава Кандыбу, писара, в канцлерии, а заставши, || [арк. 498] ѿповедалъ и жаловалъ ѿ кгвальтовное наиштѣе на господѹ и зранѣнѣе его милости ѿт пана Андрея Немирича. Потомъ тыжъ пришолъ до вриадѹ панъ Немиричъ з приателы своими, а заставъши на вриадѣ п[а]на Демьяна Павловича, торгалъсе на его милость словы ѿбразливыми, а потомъ и рѹкою торгнѹвшисѹ, досегаючи черезъ пана Ивана Яковицького, которыи его гамовалъ, пана Демьяна Павловича, за рѹкѹ порвавши, шарпалъ. Што пан Павловичъ, маючи възглядъ на мѣстце замкѹ его королевское милости, зносечи з жалѣмъ таковое попѹдъливое торъганъе и шарпанъе ѿт пана Немирича, мною, вознымъ, а при мнѣ бѹдѹчою шлахтою паномъ Матѣемъ Кгроновским а паномъ Даниломъ Кропивою, светчилъ».

Которое ж ѿ ѿчевистое сознанъе возного до книгъ кгородскихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 497 зв.—498.

№ 138

1589 р., листопада 4. Володимир. — Оповідання Олександра і Яна Киселів-Дорогиницьких про одповідь, вчинену їм Дем'яном Павловичем та його швагром Іваном Яковицьким

Ѿповеданѣ п[а]нов Киселѣв на п[а]на судю кгородского володи[мѣр-ского] ѿ небезпѣчност здоровья их

Року 1589 м[є]с[я]ца ноѿбра четвѣртого дня

Передо мною, Романом Велигорским, подстаростим володимѣрским, ставши ѿчевисто на вриадѣ в замку володимѣрском, земіанѣ повѣту

⁴⁹⁴ Пошкоджений текст.

Володимєрського пан Александр и пан Ган Кисєлєвичи-Дорогиницкиє праве при доконченю рочков кгородских володимєрских ѿповєдали на п[а]на Дємана Павловича, судю кгородского володимєрского, и на п[а]на Ивана ГАковицкого, швакгра єго, ижъ «они дла справы, которую з нами пан Дєман Павлович маєт, не контєнтуючися правом посполитым, нам самым и приатєлєви нашому пану Ивану Бобриковичу ѿтповєди и похъвалки || [арк. 656 зв.] на здоровя и горла наше чинят и ѿтповєдають⁴⁹⁵, ѿ што ся на вриадє в[ашєи] м[илости] ѿсвєтчами и ѿ што правом чинити хочєм». И просили, абы таа протєстация их до книг кгородских володимєрских записана была, што я записати казал.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 22, арк. 656–656 зв.

№ 139

1589 р., грудня 14. Володимир. — Добровільне визнання жовнірів-шляхтичів з роти Новицького про погрози Тимофія Юхновича Оранського вбити свого дядька Михайла Оранського, який відібрав у нього маєток, та спробу Тимофія намовити товаришів по роті допомогти йому помститися родичеві

Сознанє ѳчтивых людєи и ѿсвєтченє п[а]на Михаила Оранског[о] ѿ пофалку Тимофея Оранског[о]

Року 1589 м[є]с[я]ца декабрия 14 дня

На рочках судовых кгородских володимєрских перед нами, Романомъ Вилгорскимъ, подстаростимъ, а Дємьяномъ Павловичемъ, судєю, вриадниками судовыми кгородскими володимєрскими, ставши || [арк. 847 зв.] ѿчєвисто, шляхєтныє пан Воитєх Маничинский, пан Ган Кгородзиский, а пан Миколаи Сковєлский доброволнє и згоднє под сумнєнємъ сознали, ижъ «часовъ прошлыхъ недавно в року тепєрєшнємъ ѿсмьдєсят девятомъ, будучи намъ в роти п[а]на Новицкого тепєр на Подолу, там же в роти того жъ п[а]на Новицкого жолнирскую службу ниякиишь Оранский, которыи, дєи, нас и инших товаришовъ намовляль, ижъ “маю ѳ Володимєрскомъ поветє стрыа богатого, поєдьмо тамъ, бо мамъ єго з домоь спалити, забити и маєтность єг[о] побрати, которою маєтностью и вас поделю и працу тую нагорожу, бо мє з маєтности вызуль. Прє то нехай сє того ѿт менє сподєваєть”».

---

⁴⁹⁵ Скаржники акцентують увагу на тому, що вони ініціювали справу в суді з Павловичем і Яковицьким, а ті замість правового вирішення конфлікту почали погрожувати мститися їм та їхньому адвокату Івану Бобриковичу.

При чимъ тут же пан Михаило Оранский, очевисте будучи, чинилъ протѣстацію, ижъ, деи, «то сыновець мои панъ Тимофеи Юхновичъ Оранский тамъ в ротѣ п[а]на Новицкого служить и мнѣ такую отповѣдь чинить». И што хочечи се водлѣ права заховати, просил, абы то записано было, што мы записати казали.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 22, арк. 847–847 зв.

№ 140

1590 р., лютого 28. Володимир. — Скарга Юрія Овлочимського на Миколая Богущевича Трацевського, який прислав йому лист образливого змісту з викликом на поєдинок, обіцяючи мститися у випадку відмови супротивника від двобою; скаржник заявив, що він готовий прийняти виклик, однак Трацевський спеціально не повідомив його про час і місце поєдинку, намагаючись уникнути двобою і таким чином отримати неформальне право на помсту, тож Овлочимський знімав із себе, своїх слуг і приятелів відповідальність за можливі кривди супротивникові в разі необхідності боронити своє життя і здоров'я

Оповеданье его милости пана Юра Овлочимського на Миколаа Богѣшевича Трацевского о отповѣдь

Рокѣ деветьдесатого м[е]с[я]ца фѣврала двадцат осмого дна

Присылаць на врадъ кгородский володимерский до мене, Романа Велгоргоргорского⁴⁹⁶, подстаростего володимерского, панъ Юреи Овлочимский, жалѣючи и оповедаючи тыми словы, ижъ, деи, иакомъ первей сего, то естъ «дна сѣмогонадцать фѣврала в рокѣ теперешньемъ деветьдесатом присылаць на врадъ кгородський володимерский, оповедаючи, так и тепер оповедаю, ижъ ниакий Миколаа Богѣшевичъ, который се быти менѣтъ Трацевским, || [арк. 152] не маючи до мене жадное слѣдшное причины, пробачивъши пристоинности своее и срокгости права посполитого, дна третегонадцать м[е]с[я]ца фѣврала рокѣ теперъ идѣчого тисеча патъсотъ деветьдесатого через пахолика своего отдалъ ми цѣдѣлѣ властного писанья рѣки своее досытъ обѣлживѣю и ѣципливѣю, вызываючи мене на поєдинокъ, абымъ з нимъ ѣчинилъ. А гдѣ бымъ чинить не хотель, тогды ми на здоровье мое отповѣдь чини, абымъ се его стерез такъ на местцѣ безпечномъ, иако не на безпечномъ.

Ино ач бымъ, постерегаючи пристоинности и повинности моее шьлахетское, за таковымъ повабеньемъ его словы ѣципливыми на поєдинокъ, рѣкою чинилъ такъ, иакобы ѣдно самъ панъ Богѣшевичъ

⁴⁹⁶ Мало бути «Велгорского».

похотель. Нижли онъ, заживаючи непристоиноного фортелю, абы тымъ поединькового чиненъа самъ ѡшоль, а непристоинѣ покѡтне на мене чигат ѡмысливъши, мѣстца и часѣ певног[о], гдѣ и коли бымъ мель з нимъ поединкомъ чинить, не ѡзнаимиль».

ѢАкожь || [арк. 152 зв.] и тѡю ѡдѣлѣ повабенѣ и ѡтѣповедъ на здорове передо мною, подстаростимъ, показано, которою я рѣкою моею подыписаль и ѡсведчилсе⁴⁹⁷.

Панъ Ѡвлочимьскии иж, деи, «за таковымъ данѣмъ ѡтповеди, если жебы на здорověе мое тотъ Богѡшевичъ чигаючи, зо мною гдѣ колвекъ трафилъ, тѣды я за помочью Божою здорова боронить мѡшѡ. А в томъ боронѣнью, если же се што томѡ Богѡшевичѡ ѡт мене самог[о] або приатель и слуг моих станѣтъ, абым за то вины не поносиль, кгды ж то ити мѡси за данѣемъ причины и ѡтповеди его самого».

И просиль панъ Ѡвлѡчимскии, абы тоѣ ѡповѣданъе его до книгъ кгородских володимѣрских было записано, што я записати казалъ⁴⁹⁸.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 23, арк. 151 зв.–152.

№ 141

1590 р., жовтня 3. Луцьк. — Оповідання Францишка Завадського, уповноваженого Василем Гулевичем на ведення його справи у суді, що Іван Внук-Підгороденський, відповідач у цій справі, викликав його на поєдинок і вчинив «одповідь» через возного і свідків

М[є]с[я]ца ѡктѣбра 3 дня

На роках земьскихъ лѡцкихъ, ѡ светомъ Михале, свіатѣ римскомъ, припалых, передо мною, Федоромъ Чапличомъ-Шъпановскимъ, сѡдъею, а Иваномъ Хренницкимъ, подьсѡдъкомъ, вриадники земьскими лѡцкими, ѡповѣдалъ земенинъ поветѡ Володимѣрского панъ Францышекъ Завадський ѡ томъ, што жъ, деи, злециль былъ емѡ справѡ свою ѡ судѡ кгородского тѡтошнег[о] лѡцкого противъ Ивану Внукови-Подьгороденскомѡ мовити его милость пан Василен Гулевичъ, воискии володимѣр-

---

⁴⁹⁷ Отримавши цидулу «одповідну», скривджений часто вписував її до актових книг або засвідчував з допомогою підпису урядника на самому тексті; зазвичай до другого варіанту вдавалися тоді, коли цидула містила образливі слова і лайки, які вживати в суді не дозволялося. Таким чином зацікавлена особа вводила до публічного простору факт погрози.

⁴⁹⁸ Втягування в конфлікт ширшого кола осіб засвідчує скарга Юрія й Івана Овлучимських на Лаврина Іваницького, Богуша Трацевського та його синів — Миколая, Івана і Богуша, які 24 травня напали на їх господа у Володимирі та стріляли з рушниць (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 23, арк. 240–240 зв.).

скии, отъ ког[о], деи, вазнь взавши, тотъ поменены Иванъ Внук-Подъгороденьскии вмыслне дня третєг[о] октебра въ рокѣ теперешнемъ деветьдєсѧтомъ до господы ег[о] в мєстє тѣтошнемъ лѣцкомъ до Степана Томиловича, почаль его на рѣку на поєдынокъ вызывати. «И помънєчи, деи, на на право посполитое, возными и людьми добрыми оцєветъчилъ».

А потомъ через того жъ возного и через двох шляхтичовъ, выходєчи за недопѣщенєм его м[и]л[о]сти п[а]на ІАна Хобрынського в предъсєвзѧтѣю его, отъповедъ и похвалку вчинилъ, хотєчи его, человека ничего никому не виньног[о], здоровъѧ позбавити, навєть и передъ сѣдомъ, буд кгородскимъ, либо тежъ земъскимъ⁴⁹⁹.

ІАкожъ возными повету луцког[о] Иванъ Жѣковецкии, оцєвисто ставши передъ нами, ку записанѣю до книгъ земъскихъ лѣцкихъ тыми словы сознал, ижъ, деи, «в року тепєрь идѣчомъ тисєча пятъсотъ деветьдєсѧтомъ м[є]с[ѧ]ца октебра третєго дня, пришол єсми до господы товариша роты его милости пана Прусиновського, то єсть пана ІАна Хобрынського, в домъ Степана Томиловича, маючы потребу до слѣжєбника велможног[о] || [арк. 606] княжати Григоръѧ Санъгушка-Кошеръського п[а]на Лаврина Кглазовъського, которыи то панъ Кглазовъскии на тотъ часъ был в дому Степановомъ. Тамъ жємъ застал у сєняхъ Ивана Внука-Подъгороденьського, которыи вызывал на поєдынокъ п[а]на Франъцишка Завадського, называючы его неучътивое матъки сыномъ, и снат бы было до того пришло, ижъ бы безъ пролетѣѧ кровъѧ не было, где бы не панъ Хобринъскии гамоваль и ємѣ того не допѣстил, іако тот, которыи в томъ дому господѣ свою маєть. И кгда пан Хобринскии то вгамоваль, тогды панъ Подъгороденскии через мене, возног[о], и черезъ двохъ шляхтичовъ, пана ІАна Верського а пана ІАна ІАнишєвъського, отъповедъ п[а]ну Францишку Завадскому вчинилъ, абы сє его на вшелакомъ мєстѣцѣ, навєть и передъ судомъ, стерогъ, хотєчы его здоровъѧ позбавити».

Которое тоє оповєданъє пана Завадског[о] и сознанъє возного до книгъ єсть записано.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 7, арк. 605–606.

№ 142

1590 р., листопада 30. Луцьк. — Скарга Василя Борисовича Гуляльницького на Тараса Гуляльницького про побиття, образу честі та погрози мстити, вчинені ним особисто, а також через синів Мартина та Олексія; Василь також оповів, що посилав до своїх кривдників

---

⁴⁹⁹ Наголошується, що помста може очікувати супротивника у будь-якому місці, навіть перед судом, який перебував під особливою охороною законодавців і держави.

довірених осіб, пропонуючи їм припинити образи та задовольнити можливі претензії через суд, однак Тарас відповів, що не зупиниться, поки не помститься скаржникові особисто, через синів чи приятелів за свої кривди

Протестація п[а]на Василя Борысовича Гулялицького на п[а]на Тараса Гулялицького

Року тисяча п'ятсот дев'яностого м[є]с[я]ца ноюбра тридцатого дня

Присылав до вряду кгородского луцкого до мене, Себестяна Лапчинского, писара кгородского, будучого на мѣстцу подѣстароства луцкого, земенинъ г[оспо]д[а]рскии повету Луцкого п[а]нъ Василеи Борисовичъ Гулялицькии, обѣтежливе жалуючи и оповедаючи на п[а]на Тараса Гулялицького, возного повету Луцкого, тыми словы, *иж, деи, «яко дня оногодшнего м[є]с[я]ца ноюбра двадцать второго дня в року теперешнемъ дев'яностомъ самъ тотъ то п[а]нъ Тарас Гдлалницькии мене, человека доброго, ѳчтывого, в учтывости и въ шляхетстве ему и каждому доброму ровного, торгнувшися на мене рѣкою, мене збивши, змордовавши, и словы злыми, доброи славе моеи ѳципливыми, ганебно мя зсоромотиль и злаал. И того жъ ч[а]су такъ самъ, яко и через с[ы]на своего Мартина, на здорове ми ѳтѣповедал.*

Потомъ зас знову того ж року дев'яностого м[є]с[я]ца ноюбра двадцать девятого дня тот же вышеи менованыи п[а]нъ Тарас Гулялицькии такъ самъ через себе, яко и через с[ы]на своего Ѡлексея и Мартина, присылаючи их вночи до дому моего, не хотечи перестати того ѳпорного ѳмыслу своего, не вриадовне, але покѣтне ѳтповед на здорове ми чинить || [арк. 1019], з домѣ вызываеъ, хотечи мя забити.

В чом я, почѣваючися и ѳживши добрых ѳчтывых людеи, меновите п[а]на Валентега Тучаницкого, п[а]на Марьтина и п[а]на Ярмола Гулялицькихъ, такъ тежъ служебника п[а]на Семена Дрозденского Мартина, послаломъ до него, напоминаючи, абы ми во всемъ, яко ч[о]л[о]в[е]кѣ невинному, даль покои, если бы до мене што мель, жебы мя правомъ ѳживаль, а себе самого и сыновъ своих ѳтъ такого злого ѳпорѣ и своленства погамоваль. **Ѡнъ, деи,** жебы ся не такъ из сынми погамовати мель, але еще и передъ тыми поменеными ѳсобами поведиль, *иж, деи,* “я, поки мя станеть, буду ся ѳ то старати такъ самъ, яко и через сыны и приатели мои, жебым ся на немъ кривды своее помстил, дамъ ся, деи, я ему знати”. А с[ы]нъ его Ѡлексеи обличне перед нимъ самымъ и передъ тыми ѳсобами вышеи поменеными повѣдиль, *иж, деи,* “яко мя станеть, кривды ѳтцовские на немъ и здоровью его мститисе бѣдѣ”».

Котораа жалоба и оповеданє п[а]на Василья Борысовича Гулалницкого до книг кгородських луцких записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 38, арк. 1018 зв.–1019.

№ 143

1592 р., вересня 30. Луцьк. — Протестація Дем'яна Гулевича на володимирського і берестейського єпископа Мелетія Хребтовича-Богуринського про неправдиве звинувачення його у розбої, що шкодило добрій славі шляхтича; скаржник обіцяв доводити свою невинуватість через право і помсту

Оповеданє єг[о] м[и]л[ости] п[а]на Дем'яна Гдлевича на п[а]на Богуринског[о], вл[а]д[ы]ку володимєрського

Року тисєча п'ятсот дев'єтдєс'ят второго м[є]с[я]ца сєнтєбра тридцатог[о] дня

Перєдо мною, Миколаємъ Вилковским, намєстникомъ подстароства луцког[о], постановившисє ѡбличнє, єг[о] м[и]л[ост] п[а]нъ Дем'янъ Гдлевич чинил протестацію || [арк. 407] до книг тыми словы, иж, деи, «дня вчорашнего м[є]с[я]ц[а] сєнтєбра двадцать дев'ятого дня, приєхавши мнє до Луцка дла инших пилныхъ потребъ своих, тєды дошло ма ведати, же Мелєнтии Богуриньскии, владыка володимєрскии, и братъ его Коньдратъ, теж Богдриньскии, дчинил на мене оповеданьє во вриадѣ тѣтошнего водлѣгъ давного народѣ и звыклости домѣ своего потварное ѡ нѣакиисъ ѡт нихъ змышлєныи розбои, в чомъ непристоинє, фалшивє, лживє мене, ч[о]л[о]в[є]ка ѡт себе цнотълившого, ѡшкалевали, которѣю невинность свою перед в[ашєи] м[илостю] оповєдаю и вшелакимъ правомъ, такъ писаным, иако и рыцєрскимъ, мнѣ пристоиным, на нихъ самых и головах ихъ тѣю потвар ѡказатися ѡферѣю. Такъже и противко тых возных, которыи кгволи потрари⁵⁰⁰ их непристоинє, дриадомъ своим шафдючи, несправєдливє, и тоє, чого не было, до книг сознавали».

Которое оповеданє єг[о] м[и]л[ости] п[а]на Дем'яна Гдлевича єст до книг кгородских луцких записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 42, арк. 406 зв.–407.

№ 144

1592 р., грудня 12. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Ольбрахта Річицького та його помічника Прецлава Ястрембського про виклик на поєдинок і «одповідь»; Липленський оповів, що затримався із

---

⁵⁰⁰ Мало бути «потвари».

подачею скарги до суду через втручання приятелів, які намагалися поладити конфлікт полюбовно

Оповеданє п[а]на Богѣша Липленского на п[а]на Войтеха Речицкого⁵⁰¹

Року тисеча пѣтсот девять дѣсят второг[о] м[ѣ]с[я]ца декабра второг[о]надцѣт дня

Присылалъ на вриад кгородскии луцкии до мене, Миколаа Вилковског[о], бѣркграбѣго и наместьника подстароства лѣцког[о], землянин г[оспо]д[а]рскии земли Киевское пан Богѣшъ Липленскии, оповѣдаючи и жалуючи на пана Олбрихта Войтѣховича Речицкого тым способомъ, ижъ, деи, он, безъвинне звазнившись на Богѣша Липленского, «не дбаючи ничего о срокгость права посплитог[о], ку завстагненю таковых своволенствъ на сеиме валномъ краковскомъ коронации его королевское милости, теперешнего пана нашог[о] милостивог[о], ѡфаленог[о] и поставеног[о], и констытуцыею соимовою во всих панствах его кролевское милости ѡбьясненог[о], року нинешнег[о] девѣтдѣсят второг[о] м[ѣ]с[я]ца ноябра шостог[о]надцѣт дня в понедѣлокъ на свитаню, перемешкиваючи он в дворцѣ матки своее на передмѣстьи берестецком, ѡмыслне самъ з своее дѣмы по слову з ѡстъ своих власных розказовал писати хлопцеву своему на име Боровицкому цедѣлѣ по рѣску до мене, Богѣша Липленског[о], ѡт нѣяког[о] Прецлава ГАстремьбского, вызываючи мене на рѣку на поедынок и чекаючи мене самъ зь ѡнымъ ГАстремьбским на моемъ власномъ полю, житомъ засѣянымъ, и на конехъ се прѣеждчаючи.

Которю жъ то цедѣлу тот пан Речицкии прислалъ черезъ дрѣгого хлопца своего Павла Головинского до мене, Богѣша Липленског[о], в дом мой до Шѣлвовки. А, огледаючи се на право посполитое и на заказ его кролевское милости, в констытѣцьи краковскои ѡписаны⁵⁰², имъ се на поедынок ставити не бѣдѣчи || [арк. 574 зв.] повинен, свѣтчился есми в том противко них людми добрыми вѣры годными.

А потом, деи, часу иншого, то ест в пѣтницѣ того жъ м[ѣ]с[я]ца ноябра двадцѣт семог[о] дня, сам тот Олбрихъ Речицкии в мѣстечку Берестечку, имѣ[н]ю⁵⁰³ его милости насневелможног[о] пана Александра

⁵⁰¹ У заголовку справи Річицького помилково названо Войтехом, а у тексті самої скарги він іменується Ольбрихтом Войтеховичем.

⁵⁰² Малася на увазі конституція коронаційного сейму 1587–1588 рр. «De duellis», в якій заборонялися приватні поединки як невідповідні християнському праву під карою піврічного ув'язнення і штрафу в 60 гривень.

⁵⁰³ Пошкоджений текст.

княжати Пронског[о], кашталана троцког, на рынку перед костелом, кгда ж я с костела зъ жоною своею, яко ч[о]л[ове]к[ъ] спокоиный и невинный, вышол, десператскийи припадши до мене, Богдша Липленского, мене самог[о] на рѣку на поѣдынок вызывал.

А я также, огледаючысе на право посполитое, тому Речицкому на поѣдынок становитисе не буддчи повинен, ѡдно се мног[о] людми, на тот час при том буддчими, на нег[о] свѣчил. А тот, деи, пан Речицкии, мало еще на том на всемъ маючи, еще мнѣ там же на он час ѡтповед и похвалкѣ на здорове мое вчинил, которыми, деи, всими трема дчинками право посполитое нарѣшил и ѡ вины, в праве посполитомъ ѡписаные, попал.

ІАкожь бых, деи, тых кривдѣ своих заразѣ на вриад ѡтнести и ѡповедати не занехал, лечѣ ме черезъ тот вес час нѣкоторыее люди дчтивые, приатели так его, яко и мои, с тым задерживали, абым се до вриадѣ не сквалпал, хотечи нас поеднати. Дла чогом се я так задержати мусель. Але ижъ тот пан Речицкии в том так, яко приатели знаидовали, почдтисе не хотѣль, теды я, не хотечи ѡ том мовчати, але хотечи ѡ то правом чинити, в том се во всем на пана Речицкого протестую и ѡсветчам».

И просил пан Липленский, абы то было до книг записано. А так я туя жалобу и ѡсветчене его до книг кгородских лѣцкых записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 42, арк. 574–574 зв.

№ 145

1593 р., січня 11. Луцьк. — Скарга Дем'яна Гулевича та його сестри Настасі Гулевичівни, дружини Івана Калусовського, на Олександра Калусовського про напад на дім подружжя Калусовських, під час якого були поранені слуги і завдані шкоди; нападник також вручив Настасі «цедуду одповідную»

Ѡповеданье п[а]на Деміана Гулевича и еє милости п[а]нее Ивановое Калусовское Гулевичовой на п[а]на Александра Калѣсовського

Рокѣ тисеча патьсотѣ деветьдесят третего м[ѣ]с[я]ца генъвара первогоднат дна

Пришедши до мене, Александра Семашка на Хѣпкове, кашталана brasлавского, старостѣ луцког[о], на вриад кгородскийи луцкии, его милость п[а]нѣ Деміанѣ Гулевич и еє милость пани Ивановаа Калѣсовскаа Настасіа Гулевичовна жалобливе ѡповедали, иж, деи, «ночы недавно миндлоє зсѣ среды на четвергѣ м[ѣ]с[я]ца теперешнего генъвара шостого дна Александер Гневошевич Калѣсовскийи непристоине зрадливе дночы,

нашедшы кгвалтовне на дом мои, Ивановое Калѣсовскои, и малжонька моего, а на господѣ мою, Деміана Гулевича, гдѣм на тот час ночоваль, слуг и подданных моих, Ивановое Калѣсовскои, и малжонка моего, так же слѣгъ панѣи Станиславовой Ворыскои, сестры моеи, ѡдних на смертъ позабиано, а дрѣгих смертелне постреллал, поранил и полѣпил. Которое ѡповеданье наше того же поранкѣ послали есмо были до Володимера, нижли яко маємо видомость, вриад тамошнии, подобно кѣ фолзе стороне, ѡповеданья того прынати и записати не хотѣль⁵⁰⁴.

Над то, хотечы далеи выконати непристойное предсезياته ѡмыслѣ своего, дал нам цѣдлѣ ѡдтповѣднѣю, которѣю перед в[ашеи] м[ило]с[тю] ѡказѣм и просим, абы до книг записано было, || [арк. 26] так же ѡ приданье возного тѣтѣшнего на ѡгледанье помордованных трѣповъ и поранѣных, и знаковъ кгвалтъѣ».

И просили, абы тоѣ ѡповеданье их до книг записано было, што на записати казалъ⁵⁰⁵.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 25 зв.–26.

---

⁵⁰⁴ 8 сiчня у володимирськi гродськi книги була вписана скарга Дем'яна Гулевича, в якiй повiдомлялося, що вночi 6 сiчня Олександр Гнiвошевич Калусовський напав на дiм свого швагра Iвана Калусовського у Вербичнi, де вiн гостював, та побив його слуг i пограбував («полупив») майно (ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 26, арк. 8 зв.–9). А також скарга про те ж Iвановi Калусовськi Настасi Гулевичiвни (Там само, арк. 11 зв.–12 зв.).

⁵⁰⁵ 15 березня Iван Калусовський повторив скаргу дружини i повiдомив, що вона жалiлася в гродi 9 i 22 сiчня про наїзд 6 сiчня Олександра Гнiвошевича Калусовського та про поранення його слуг i слуг Станiслава Вориського; називалися помiчники нападника — його рiднi молодшi брати Петро i Яско Калусовськi, Федiр Калусовський i зять Олехно Волчко-Желеновський, Олехно Григорятич-Чирський i зять його Олехно Волчко-Желеновський, Iван i Богдан Ключьскi, Петро i Мартин Андрузькi, Василь Малинський i Семен Резанович (Там само, арк. 192–192 зв.). 16 серпня вiдбувся суд за скаргою Iвана Калусовського i його дружини на Олександра Калусовського про наїзд (Там само, арк. 537–539 зв.). Умоцований позваного спочатку спробував припинити справу, наголошуючи, що позов є образливим для його клiєнта, а потому просив про вiдкладення (*диляцiю*) справи для виведення шкрутинiї. Однак суд диляцiї не дозволив, натомiсть наказав позивачевi присягнути з трьома свiдками на пiдтвердження скарги. Позваний просив про апеляцiю до Трибуналу, що йому було дозволено. Водночас з Олександром Калусовським були позванi Яско Андрузький, Федiр Калусовський, Олехно Тагачинський, Семен Резанович, Мартин Андрузький, Олехно Волчко-Желеновський, Богдан Ключьський, Григорiй Тагачинський, Василь Малинський, Петро Калусовський, Ян Калусовський (Там само, арк. 533–537, 540 зв.–549, 557–567 зв.). Однак усi цi особи фiгурували як помiчники Олександра Калусовського, тож до завершення справи з головним обвинуваченням («принципалом») розгляд їхнiх справ було вiдкладено. На цих же рочках 18 серпня розглядалася справа по скарзi Мартина Андрузького на Дем'яна Гулевича про напад 13 лютого на дiм його брата Яцка Андрузького, пiд час якого вiн був поранений (Там само, арк. 592–592 зв.).

№ 146

1593 р., січня 12. Луцьк. — «Цедула одповедная», вручена Олександром Калусовським Настасі Гулевичівні Івановій Калусовській

Уписанє цедѣлы ѡтповедное на п[а]на Деміана Гулевича ѡт п[а]на Александра Гневошевича Калусовського

Року тисеча шатсо[т]⁵⁰⁶ деветьдесіать третєго м[єся]ца генвара второг[о]надцат дня

На вриадє кгородскомъ в замку г[оспо]д[а]рськомъ луцкомъ передо мною, Александромъ Семашкомъ на Хупковє, кашьталаномъ браславскимъ, старостою луцкимъ, постановившися ѡчевисто, пан Деміан Гулевич ѡповедал и покладалъ передо мною цедѣлу ѡтповедную на него ѡт п[а]на Александра Гневошевича Калусовског[о] и просил, абы была прината и до книг записана. Которѣю я до книг вписати велел и так ся в себе маеть:

«Pani Ywanowey Kałusowskiey, kto iest początkiem tego

A niechay Pan Bog bendzie sędzią kozdemu czlowiekowi niesprawedliwemu. Nie wem skont, czy to złe a niezboznie przedsięwziencie twoie przeciwko mnie dalibog człowiekowi niewinnemu powstali, a zapomniawszy boiazni Bozey y powinnoscy chrescianskiey, usadziła się na mnie, brata swego, chcząc mia pozbawicz zdrowia mego, na czo wam Bog sprawiedliwy nie dopomoze, a ize się w[asza] m[oszcz] racziła uczieszycz, czas na wszistko, ufam Bogu memu y sprawiedliwoscy swey, iesli mię biędziє czasu s tak wielie stawało, zebym miał ie[go] m[oszcz] p[ana] Demia|na [арк. 39] Huliewiczza nawiedzicz, pana brata w[aszei] m[oszczi], pogotowiu nie zapomnie o dolieglosciach zwych (!) rozmowicz y na w[aszu] m[oszcz] skarzycz; ieslibym tak wielie czasu nie miał, pewna ze mi Borsczowka na dorzędziu, y bede się o to starał s pilnoszczią, ze wieznia za wieznia będє w ręku swych miał dwoiako lepsze[go] y drozsze[go]. S tym niechay temu Bog dopomaga, kto ma sprawiedliwszą nie tylko na iedney osobie, alie to powiadam y poprisiengam Boga mego, że ze wszeliakich miar w[aszei] m[oszczi] tey łasky nie zaniecham y mscic się będє tylko na menzu cznotliwym thwoim, alie y na potomstwu twoim y na samey osobie twoiey mscic się tego będє, czos tego dobrego cznotliwego czlowieka y brata swego prawes go na hak przywiodła za twoią radą, czo y iego m[o]sczy biędziє wielce powinien. Dan z Nieswiecza».

Котораа ж то цедула слово ѡт слова ест до книг кгородских луцких ѡписана.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 38 зв.—39.

⁵⁰⁶ Пошкоджений текст.

1593 р., березня 12. Луцьк. — Скарга Антона Визгерда-Заболоцького на возного Яцька Поповку-Гуляльницького, його сина Петра та Прокопа Федоровича Гуляльницького, які зі своїми помічниками витягли його з дому і змусили з ними тити, а потому викликали його на поєдинок і побили⁵⁰⁷

Оповеданє п[а]на Антона Визгерда Заболоцьког[о] на п[а]на Яцька Гдлалницького и на сына ег[о]

Рокѣ тисяча пятьсотъ девятьдесять третего м[ѣ]с[я]ца марца второг[о]надцат дня

На вриадѣ кгородском в замькѣ г[оспо]д[а]рьском лѣцком передо мною, Миколаєм Вильковскимъ, бѣрграбимъ и на тот час бѣдѣчим на мѣстѣцѣ подстароства лѣцког[о], жаловал и оповедал велико обѣтѣжливе земенин г[оспо]д[а]рьский поветѣ Лѣцког[о] пан Антоней Визгердѣ ѿ Гдлалниках Заболоцькии на землян того ж поветѣ Лѣцког[о] на пана Яцька Поповкѣ-Гдлалницког[о], возного поветѣ Лѣцког[о], и на сына того ж Поповки на Петра Гдлалницког[о], а на пана Прокопа Федоровича Гдлалницког[о] ѿ том и тыми словы, иж, деи, «в рокѣ теперешнем девятьдесят третем м[ѣ]с[я]ца марца девятото дня тые вышѣ помененые панове Гдлалницкие, пропомневши боязни Божое, зъвирхности его королевское милости, скрокгости права посполитого, а ѿмысливъши напротив мене якиисъ ѿмысль, хотечи мѣа здоровѣа моего позбавити, способивши ѿни кѣ себе многих помочников своих, то естъ тотъ пан Яцько Поповка и сын его Петръ корчмита своег[о] гдлалницког[о] Микитѣ и иных многих намитовѣ, паробьковѣ своих, а тотъ пан Прокопъ Гдлалницкии теж способивши кѣ себе многих помочниковѣ своих, меновите дядка своего Олешка Андреевича Гдлалницког[о] з сынами его двема а Сидора Гдлалницког[о], возного поветѣ Луцьког[о], зъ сыном его Дѣсюком, не яко возного, толко || [арк. 232] я[ко]⁵⁰⁸ помочника, и с тыми ѿсьми поменеными помочниками своими, згромадившисѣа ѿни в дом пана Яцька Поповкѣ ѿ Гдлалльниках, прозываемыи част Левковскѣю, и с того, деи, помененого домѣ своего тотъ пан Яцько Поповька, а сынъ его Петръ, и тот Прокопъ Гдлалльницькие с тыми поменеными помочниками своими, з розными ѿрѣжьем, воине належачимъ, с пѣльгаками кресовыми, з рѣчницами губѣчастыми, зъ шаблями и з сокирками, а мощно, деи, кгвальтом нашѣдчи ѿни на дом мои ѿ Гуляльникахъ, тамъ же на тотъ час в

⁵⁰⁷ Див. також наступну справу № 148.

⁵⁰⁸ Пошкоджений текст.

домѣ моемъ мощно квалтомъ двери сѣнные изъ пѣтьки выбивши и в сѣни сѣя вломивъши, потомъ и до избы двери ѡтворивши, а мене, яко чловека, покоемъ посполитымъ ѡбезпеченого, имъ ничего не винног[о], а на тотъ часъ подъпилого и спачог[о], ѡвъ избе заставъши, тамъ же до мене до спачого самъ панъ Яцко Попувъка томъ сынови своемъ Петрови с пулгакѣ ѡт двери стрелити и мене на смѣрть забити розказал. За которымъ розказанемъ его тотъ сынъ его Петръ до мене с пѣлгакѣ стрелил, толко жъ з ласки Божее мене похибил, а кѣла и солюты с пулгаку надо мною ѡ стѣнѣ ѡдарили. По которомъ стреляню панъ Яцко Попувка а сынъ его Петръ, и тотъ панъ Прокопъ Гѣлалъницкиѣ с тыми поменеными помочниками своими, до избы мощно квалтомъ ѡпадчи, мене срукго бѣдитъ || [арк. 232 зв.] почали, мовечи мнѣ такъ: «Не спи, а встан! И хочеш ли быти ѡт насъ не забить, дай намъ пить горелки, и самъ ее з нами пии».

Я, видѣчи ѡтъ нихъ квалтъ, и горелки имъ датъ казавши, мѣселъ есми ее пить и не хотечи. Потомъ заразъ в той же годинѣ почали ми с пригрозомъ мовыти: “Хочеш ли, деи, быи жил, ходи жъ з нами до моеѣ корчмы новое Попувчиное пива питъ”. Я и жъ з ними ити не хотѣл, они мѣа мощно квалтомъ, за рамона ѡхвативши, изъ избы з домѣ моег[о] выволокли, изъ собою до тоѣ корчмы Попувчины по неволи ѡведчи, а штос троха посѣдѣвши, а потомъ надъ головою моею с пулгакѣ и з ручницы гѣбчастое самъ Попувка з сыномъ своимъ Петромъ и с тымъ Прокопомъ ѡ малои избе рькомо до целю стрелять часто почали, же мѣа ѡглѣвшили.

Я ѡтъ нихъ с таковог[о] нѣрадѣ до домѣ моего ити порвалемся, они сѣя на мѣа сродзе за то ѡфѣкнувши и до домѣ мѣа не пѣстили.

А потомъ заразъ Попувка з сыномъ и тотъ Прокопъ, запомневши срукгости правное и констытѣцкѣ сѣимовое, почали мѣа на поединокъ на рѣкѣ вызывать, мовечи ми такъ: “С кимъ тылко промежкѣ насъ трох хочеш, бѣдъ з шаблею, бѣдъ в запасы албо и за лобъ, иди з нами битися, абыхмо тебѣ и силы твоеѣ скоштоватъ могли”. Грозечи мѣа предѣе с пулгакѣ на смѣрть забити, естѣли быи з ними, с которымъ кольвекъ не ѡчинилъ.

Я, видѣчи ихъ на то способныхъ, тежъ ѡ себе видѣчи, же не тылко бѣдни, але и паса при себѣ не моглемъ мѣти, вымовѣлался есми имъ с того такъ долго, же мѣа ажъ праве квалтомъ тотъ Прокопъ Гѣлалъницкии за грѣди и за лобъ рвати || [арк. 233] ѡхватилъ з намовы того Яцка Попувки. Потомъ, кгда видѣлъ Попувъка, же мѣа Прокопъ здолатъ не могъ, то пакъ самъ Яцко Попувка з сыномъ своимъ Петромъ мене иззадѣ за лобъ заволочи[л] и за рамона почали мѣа бити, шарпати. Такъ ижъ тежъ и тотъ Прокопъ, поправившися, а мене весполъ з ними ганѣбне нелитостивѣ збили, зранили в томъ домѣ Попувчиномъ, а шкодливе ѡ мене на тотъ часъ палци мои на ѡбохъ рѣкахъ криваве поранили и пазногъ з пальца великого ѡ рѣки правое прочъ

отъбили. А тым безъправемъ тые вышъ помененые ѡсѣ три ѡсобы мнѣ ѡ квалт посполитыи сѡседскии и ѡ вины, в статѹте и в констытѹцїах ѡписаные, попали».

И просил пан Антоней Визгердъ ѡ Гулалниках Заболоцкии, абы таа жалоба его до книгъ кгородскихъ лѹцкихъ записана была, што на до книгъ кгородскихъ лѹцкихъ записать казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 231 зв.–233.

№ 148

1593 р., березня 26. Луцьк. — Визнання возного, який оглядав шкоди і рани Антона Визгерда-Заболоцького, які йому завдали Яцко Поповка-Гуляльницький, його син Петро і Прокіп Гуляльницький

Сознанье возного в справе п[а]на Антона Визгерта Заболоцкого на Яцка Поповку и на сына его Гулалницкихъ

Року тисѹча пѹтсотъ девѹатдесѹт третего м[ѣ]с[ѹ]ц[а] марц[а] двадцѹть шостого дня

На враде кгородском в замку г[оспо]д[а]рском луцьком, передо мною, Миколаєм Вилковѡским, бурграбим замку луцького, а в тотъ час бѹдѹчим на местѹ его м[и]л[о]сти пана Щасного Кгалезьского, подстаростего луцького, ставши очевисте, возныи енерал воеводства Киевского, Волынского и Браславьского, шляхетныи Василей Гѹлалницькии ку записанью до книгъ кгородскихъ луцькихъ вызнал тыми словы, ижъ, деи, «на, возныи, за приданем в[ашеи] м[илости] || [арк. 290 зв.] ѡрядовым, маючи при себе двоихъ шляхтичов пана Костю Даниловича и пана Петра Гулалницкихъ, а в року теперешнем девѹатъ десѹтъ третемъ м[ѣ]с[ѹ]ц[а] марца третегонадцѹть дня былъ есми на справе пана Антона Визгерда в Гулалниках Заболоцького, то ест ѡ части ѡменыа его гулалницкого в дому его ѡ Гулалниках, ѡгледал есми квалтовныхъ починеныхъ знаковъ, выламеныа з пѹтьки дверей сенныхъ, порубанья и пощепанья ѡдверковъ сенныхъ, стреланья ѡ стену с пулгаку з тыхъ сеней до избы, и тежъ ѡгледал есми зраненья и збитя самого Антона Визгерда-Заболоцького. Іакож есми видел ѡ дому п[а]на Антона Визгерда ѡ Гулалникахъ двери сенныи с пѹтьки выбитыи, выламеныи, и ѡдверки порѹбаныи, пощепаныи, а в избе видел есми, ижъ с пулгаку ѡ стену на[д]⁵⁰⁹ лавою покутнею противъ самыхъ дверей над третимъ беръвеномъ ѡдарено и знать, же кула з ладѹнкомъ ѡ стѹнѹ ѡпала и тепер ѡ стѹне надъ кулею видать.

---

⁵⁰⁹ Пошкоджений текст.

А по том ѡказанью тых кгвалтовъныхъ починеныхъ знаковъ заразомъ ѡгледалъ єсми зранєнья и збитыя пана Заболоцького и виделъ єсми на пану Антону Везкгердѣ-Заболоцькомъ раны, то єсть на руцє правои на палцахъ середнихъ на щиколотькахъ раны битыє кривавыє, а в палца великого ѡ тоє ж рѣки пазноготь прочь збитыи кривавыи спухлыи, а на руцє левои виделъ єсми палець середнии зверхѡ шкодливе битыи кривавыи.

ІАкожъ мнє, возномѡ, и шляхтє зараз ѡповедалъ то пань Заболоцькии на пана ІАцька Попувку-Гѡлалницького, возного повету Луцького, тежъ на сына его Петра Гулалницького, а на Прокопа Федоровича Гулалницького, ижъ, деи, “ѡни дна ѡногдашнего ѡ волторокъ м[є]с[я]ца марца девятого в року девѣтдєсятъ третємъ з многими помочниками своими, то єстъ з Сидоромъ Гѡлалницькимъ, || [арк. 291] з вознымъ, з сыномъ его Дємкомъ, з Олешкомъ Гѡлалницькимъ и з многими слугами и з паробками своими, мощно кгвалтомъ на домъ мой ѡ Гулалникахъ нашєдши, тыє кгвалтовъныє знаки в домѡ моемъ починили и мєнє самого с пулга[ка]⁵¹⁰ на смєрть забитъ хотєли. А потомъ, деи, мєнє з домѡ моего кгвалтомъ взяли и в домъ або до корчмы ІАцька Попувки-Гулалницького з собою привєли. Тамъ жє, деи, мѡ кгвалтомъ збили и зранили в дому Попувчиномъ ѡ Гулалникахъ и на рѣку, деи, на поєдинокъ вызывали, и іако сами хотєли мєнє, деи, зєлжили”.

А такъ іа, возныи, іако тоє ѡповеданє пана Антона Вєзкгерда ѡ Гулалникахъ Заболоцького, такъ и сєє сознаньє мое ку записанью до книгъ кгородскихъ луцькихъ подаю».

Которое жъ то ѡповеданьє п[а]на Аньтона Заболоцького черезъ того возного, такъ и тоє ѡчевистое сознаньє того возного, дѡпа памєти до книгъ кгородскихъ луцькихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 290–291.

№ 149

1593 р., березня 20. Луцьк. — Оповідання Івана Білостоцького через свого слугу Івана Холонєвського про те, що пані Угриновська з приятелями безпідставно звинуватила його у вбивстві чоловіка Януша Угриновського, натомість, як твердив оскаржений, саме Угриновський вчинив напад і був убитий в сутичці

ѡповеданє п[а]на Івана Холонєвског[о] именємъ п[а]на Івана Белостоцького на п[а]новъ приатєл п[а]на ІАнѡша Угриновског[о] и на п[а]нью малжонку его м[и]л[ости]

⁵¹⁰ Пошкоджений текст.

Рокѡ тисеча пѡтсот дѡветдѡсѡтъ третѡго м[ѡ]с[ѡ]ца марца двѡдцѡтого днѡ

На врѡдѡ кгродьскѡмь замькѡ г[ѡспѡ]д[ѡ]рьског[ѡ] лѡцког[ѡ] передѡ мною, Александрѡм Семашкомь на Хѡпьковѡ, каштѡлиѡм браславским, старѡстою лѡцким, пѡстановившихѡ ѡчевисто, ѡроожѡныи пѡн Иван Холѡнѡвскийи именѡм п[ѡ]на Ивана Мѡтфѡевичѡ Белѡстоцкогѡ ѡбѡтежливе жалѡвал и ѡповѡдалъ тыми словы, иж, дѡи, приѡтели никѡторыѡ небѡжчика Гѡндѡша Угриновьскогѡ, ѡ снѡт и самѡ п[ѡ]ни Угриновскѡѡ, зложивьши на пѡна Ивана Белѡстоцкогѡ, ѡчтѡивѡго чѡловека и невинногѡ, фѡлшивѡю потвар, ѡко добрымь людѡм не годить, ѡдавѡли перед зѡцными людми и снѡтъ возныи ѡбѡволявал, ѡкобы ѡн мѡл с пѡном Гѡцкомь Белѡстоцкимь на дѡрозе, зѡстѡпивши и перѡниѡвши Угриновскогѡ, забити, што жѡдною правѡдою того зѡстѡпѡ довести на нег[ѡ] не могѡтъ, кгдыжем ѡ томь зѡстѡпѡ не мыслѡл и подобѡнством жѡднымь на негѡ, ѡчитѡивѡго чѡловека, тоѡ свое потвари довести не могѡтъ, с которѡе ѡн, ѡко добрымь цѡтливымь чѡловекомь, ѡ ни в чѡмь непокѡлиѡныи, выправить и невинность свою ѡкажетъ з докладѡмь того, же Угриновскийи с помѡчниками своими емѡ дѡрогѡ зѡстѡпилъ || [арк. 246 зв.] и з сѡго свѡта згладити егѡ был ѡмыслилъ. *Ѡт* чѡго самь пѡнь Бѡгь и невинность егѡ рѡтовѡли, же бѡдѡчи ѡв ѡбрѡнѡ, самь и слѡдѡ егѡ Валѡнъ, которымь егѡ ѡтъ смѡрти рѡтовѡлъ, сѡтъ ѡкрѡтънѡ ѡтъ Угриновьскогѡ и помѡчниковь егѡ злѡ и неправоинѡ порѡнѡни и помѡрдѡвани, и ѡномѡ ѡко кгвалтовникѡ и зѡстѡпѡци борѡнитѡ мѡсилъ, што да пѡн Бѡгь, вшелѡкими свѡдѡцѡтвыи правными и справѡдливыми, кгды приидѡ, и ѡ добромь здоровью с того невинногѡ ѡбѡвинѡнѡ выправитѡ и тѡю потвар з себе знѡсти ѡферѡеть.

И просѡл, ѡбы тоѡ ѡповѡданѡ ег[ѡ] длѡѡ пѡмѡти до книгь кгрѡдскихь лѡцкихь записѡно, што ѡѡ записѡти казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 43, арк. 246–246 зв.

№ 150

1593 р., кѡтѡня 15. Луцьк. — Скарѡга Антонѡ Забѡлоцькогѡ на попѡвичѡ Сидѡра, ѡкий прихѡстѡив у себе в Иванчѡихѡ йѡго наймитѡ-«зѡдника» тѡ вчинѡв «ѡдповѡдь»

Ѡповѡданѡ п[ѡ]на Антонѡ Забѡлоцькогѡ на попѡвичѡ иванчѡцког[ѡ] Сидѡра || [арк. 348]

Рокѡ тисеча пѡтсот дѡвѡтъ дѡсѡтъ третѡго м[ѡ]с[ѡ]ца апрѡлиѡ пѡтѡг[ѡ]нѡдцѡт днѡ

На врѡдѡ кгрѡдскѡмь в замькѡ г[ѡспѡ]д[ѡ]рскѡмь лѡцкомь передѡ мною, Щѡснымь Кгалѡзскимь, пѡдстарѡстѡимь лѡцкимь, жалѡвалъ и

оповедалъ земенинъ господарскии поветѣ Лѣцкогo панъ Антониѣ Визкгеръдъ-Гѣлалницкиѣ Заболоцкиѣ ѿ томъ, ижъ, деи, «в рокѣ теперешнемъ девять десѣть третемъ м[ѣ]с[ѣ]ца априла пѣтoнадѣцѣть днѣ знашoль есми збѣга своѣго на имѣ Вѣска Литвина, которѣи сѣ кажетъ бытъ родомъ з Литвы с Косова, ѣ во *Иванъчичахъ*, именю еѣ м[ѣ]л[ѣ]сти панѣе Василѣвое Красенъское Ганъны кнежны Сокольское, которое именѣ Иванъчичи еѣ м[ѣ]л[ѣ]сть весполъ зъ сынъми своѣми, панами Костеньтиномъ, Васильемъ, Андреемъ а Иваномъ Красенъскими, за правомъ своѣмъ держати рачитъ, меновитѣ ѣ слѣги ихъ м[ѣ]л[ѣ]сти ѣ Сидора, поповича иванъчичкогo, ѣ домѣ его в *Бванъчичахъ*. Которѣи же то поменены збѣгъ мои Вѣско Литвинъ за пѣвнымъ юргѣлтомъ нанѣлсѣ ѣ мене до рокѣ слѣжити, то естъ почавши ѿт свѣтого Михаила, свѣата рѣског[ѣ], в рокѣ девѣть десѣть второмъ, которое бываѣт ѣ зимѣ, встѣпѣючи, а дослѣговать маѣтъ рокѣ до дрѣгогo таковогo жъ свѣата, которое припасти и быт маѣтъ в рокѣ теперешнемъ девѣть десѣть третемъ, за ведомостью сѣседовъ моихъ пана Кости, пана Сѣмена и пана Уласа Гѣлалницкихъ, которѣе при томъ наѣмѣ и при мoгорычѣ были.

ѢАкожъ тотъ поменены наѣмит мои, побравши ѣ мене немало перѣдъ рокомъ заплѣты, а мене правѣ тепѣрь ѣ весну, в лито и в пилную потребѣ и роботѣ ѣведчи, и ѿт мене, пана своѣго, за намовою того Сидора, поповича иванъчичкогo, кѣ нему до *Иванъчичъ* прочъ ѣтекъ и мене тымъ, п[ѣ]на своѣго, зрадилъ⁵¹¹.

Алѣ еѣ м[ѣ]л[ѣ]сть пани Красенъская, ѣако пани побожнаѣ и бачнаѣ, веспол з сынми своѣми мнѣ того збѣга и зрадѣ моего томѣ поповичови своѣмѣ иванъчичкому Сидорѣ ѿдат рoсказали, абы ми его з домѣ своѣг[ѣ] зо всѣмъ выдалъ спoкоюемъ. То пакъ тотъ поменены Сидоръ, поповичъ ихъ м[ѣ]л[ѣ]сти иванъчичкиѣ, легко себе поважаючи рoсказанѣ ихъ м[ѣ]л[ѣ]сти пановъ своихъ и мене, чоловека цнотливого, || [арк. 348] а каждомѣ добромѣ цнотливому во всѣмъ ровномѣ, и скоро онъ, зо мною вышедши з двора ихъ м[ѣ]л[ѣ]сти пановъ своихъ, а идѣчи до домѣ своѣго, мнѣ того збѣга моего выдавать [нѣ хотѣл], такъ и до домѣ своѣго пришедъши, нѣ дбаючи, а словами недѣчтивыми перѣдъ шляхтою людъми добрыми и предъ слѣгою еѣ м[ѣ]л[ѣ]сти, панѣе своѣе, зсоромитѣл и рѣкою своѣю до мене сѣ торъгалъ, хотѣаи мѣа заразы забит, ажъ его ѿт мене ѣтецъ его ѣхватилъ и битъ мене нѣ даль в домѣ своѣмъ.

---

⁵¹¹ Ворожѣсть мѣж шляхтичами часто призводила до переманювання слуг, ѣкѣ входили до ближнього кола господарѣа, адже перѣхѣд слуги до ѣншоѣ особи сприймався паномъ ѣк зрада.

А потомъ заразъ тотъ же поповичъ Сидоръ предъ шляхтою людми добрыми ѳчинил мнѣ такую ѳтповедь и похвалкѣ на здоровье мое и на домъ мои тыми словами: «Вѣдай ѳ томъ ты, Заболоцкии, же ѳ короткомъ часѣ на самъ весполъ с тымъ наимитомъ твоимъ Литвиномъ, гдѣнь колвекъ тебе трапивши, на смертъ забьемъ, и домъ твои ѳгнемъ зо всимъ на корень спалимъ, и робить болшеи тымъ наимитомъ не бѣдешъ».

А вымовивши тую ѳтповедь, росказаль томѣ Литвинѣ Васкѣ, зрадци и збегови моемѣ, абы з домѣ его з Ыванчичъ ѳбороньне прочъ пошол, и мнѣ абы сѣа имать не даваль, росказавши мѣа на смертъ забить. Іакожь тотъ Литвинъ Васко, зрадца и збегъ мои, маючи ѳ себѣ два кие ганѣбныхъ великихъ, и з росказанья его з домѣ его прочъ ѳбороньне ити передо мною на село Иванъчицькое хотель, на за нимъ іако за збегомъ и зрадцею моимъ гонитъ почаль, то пакъ тотъ Васко Литвинъ, зрадца и збегъ мои, не боѣчисѣа боѣзни Божое, ани на то мыслечи, же естъ слѣгою або наимитомъ моимъ, а видечи мѣа правѣ ѳдного неспособного и кѣ мнѣ с тыми киими двема скочивши, а ѳднымъ киємъ потискомъ мене, пана своег[о], ѳ головѣ ѳдариль раниль, а дрѣгимъ киємъ на мѣа ганѣбнѣ, безъ бачена на головѣ, бить почал, и такъ мѣа шкодливе черѣзъ шаблю побиль киємъ, же три раны битыхъ синѣ спѣхлыхъ ѳт того Литвина Васка, зрадци и збѣга моего, маю, которого ижъ ми даль панъ Богъ з ласки своег светог на тотъ же часъ до рѣкъ моихъ поимати, и теперъ ѳ мене в домѣ моемъ в Гѣлпаникахъ ѳ везенью моемъ іако зрадца и збегъ мои естъ. Которого ачъ бы ми волно водлугъ Статѣтѣ || [арк. 349] права посполитого іако слѣгу и зрадцѣ моего за тог зъранѣне мое и теперъ заразомъ горломъ и іако хотечи карат⁵¹², тылко жъ теперъ іа, поважаючи светые и постные дни, іако хрестянинъ, а тог каранье томѣ зрадци моемѣ подъ тою жъ моцью на час волнеишии ѳткладаю».

И тог тежъ ѳтповедѣ поменѣное ѳт того поповича иванчицьког[о] Сидора панъ Заболоцкии, нелегце себѣ поважаючи а хотечи з часомъ з нимъ ѳ то правомъ чинити, просиль, абы то было до книгъ записано. Которѣю жалобѣ и ѳповеднѣ п[а]на Антона Визкгерда Гѣлпальницьког[о] Заболоцког на до книгъ кгородскихъ лѣдцихъ записать казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 347 зв.–349.

---

⁵¹² Слуга, незалежно від становой належності, знаходився в юрисдикції пана, який за серйозні злочини мав право карати його навіть на смерть (II ЛС, розд. 3, арт. 8).

№ 151

1593 р., березня 26. Луцьк. — Визнання возного, який у справі Андрія Чаплича ходив до Миколая Боговитина, щоб з'ясувати, чи підтверджує той свою «одповідь» Чапличеві

Сознанье возного в справе п[а]на Андрея Чаплича с паномъ Миколаемъ Боговитиномъ

Року тисяча пѣтсотъ девѣатдѣсятъ третѣго м[ѣ]с[я]ца марца двадцѣт шостого дня

Перѣдо мною, Александромъ Семашькомъ на Хѣпъковѣ, кашьталаномъ браславьскимъ, старостою луцькимъ, постановившися ѡчевисто, шляхетнымъ Матыс Славокѣрскимъ, вознымъ енералъ воеводства Киевьского, Волинского и Браславского, ку записанью до книгъ сознал в тые слова, иж, деи, «дня сегоднешнего, на дате вышѣи написаного, маючи я при собе двохъ шляхтичовъ пана Яна Погорельского а пана Петра Кгородского, ведле повинности вриадѣ моего быломъ посланыи ѡт пана Андрея Чаплича до пана Миколая Боговитина, пытаючи его м[и]л[о]сти, если бы ему твердилъ тую ѡтповѣд, яко и дня вчорашнего ему ѡтповѣдал.

Кгдымъ пыталъ п[а]на Боговитина, если бы пану Чапличу ѡтповѣдал, на то ми панъ Боговитинъ повѣдил, иж, деи, «якомъ дня вчорашнего пану Чапличу мовилъ, такъ и теперъ: “Нехай ѡ томъ ведаѣт, же гдѣ се з нимъ потькаю, тогды з нимъ за лобъ поидѣ. Нехай ми, швакгрови, с хлопца справѣдливость вчинить, альбо его выдаст⁵¹³”».

Которое ж то ѡчевистое сознанье возного я до книгъ записати розказал, што естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 287.

«Волинська шляхта» проти кн. Костянтина Острозького (№ 152–156)

№ 152

1593 р., березня 25. Луцьк. — Протестація волинської шляхти з приводу дій кн. Костянтина Острозького, через які був «роздвоєний» сеймик, скривавлений костел, де відбувалося шляхетське зібрання, й убитий Петро Линевський; згадуються виклики на поєдинок і «одповіди», які чинили слуги князя особам, що перебували в опозиції до князя⁵¹⁴

⁵¹³ Схоже, що конфлікт виник через слугу Чаплича, який заподіяв кривди Боговитину, тож останній вимагав вчинити над слугою суд або видати його скривдженому, і лише в цьому разі було можливе замирення між сторонами.

⁵¹⁴ Аналіз цієї справи див.: Старченко Н. «Постерегаючи прав, волностей и свобод наших»: боротьба за домінування на волинському сеймику 1593 року // *Theatrum humanae vitae*. Студії на пошану Наталі Яковенко. — К., 2012. — С. 259–276.

Протестацѣна всих их м[и]л[о]сти пановъ обывателев воеводства Волынского на его м[и]л[ост] пана воеводѣ киевского

Рокѣ тисеча пѣтсот девѣтдѣсѣат третѣг[о] м[ѣ]с[я]ца марца двадцѣат пѣтог[о] дня

Пришедѣши на вѣрад кгородьскии лѣцкии перед мене, Счасного Кгалезского, подстаростег[о] луцкого, их милост панове сенаторове, дикгнитаре и все рыцѣрство воеводства Волынского всѣ вобѣц ѡповѣдали и свѣтчилисиа, иж ѡни на сѣимикѣ нинѣшний, через короля его милости зложоньи, приѣхали, абы ѡ рѣчах Рѣчи Посполитое водлугѣ пропозиции короля г[о] милости, также и ѡ волностаих своих радили и намовѣали: «*Гакож на мѣстцѣ звѣклоѣ до костела, кгда дни першого для выслѣхѣна посѣлства короля г[о] милости пришли и посѣлства короля его милости слѣхѣли, тамъ кгда до намовъ спольных пришло, его милость панъ || [арк. 260] воевода киевскии, маючи при собѣ макгнам катервам⁵¹⁵ людеи кум армис⁵¹⁶, никакиѣ примовѣки ѡстрыѣ, до седеции⁵¹⁷ стѣгаючисѣ, никоторым з брѣти нашеи, маючи приватас контенционес⁵¹⁸ з некоторыми, чинил, и все такѣ намовы, иако и послы, по своѣи воли мѣтъ хотѣлъ. Чого мы постерегши, ижъ сѣя рѣчи радѣчѣи⁵¹⁹ до седециѣи стѣгали, аниж до згодныхъ намовъ и ѡбмышливанѣя вольног[о] Рѣчи Посполитои, постерегаючи волностеи своих шляхѣтских, зараз почалисмы ѡ тым радит межи собою, иакобых мы томѣ забѣчи могли, и ѡживали есмо его милости п[а]на воеводы киевского, абы приват на том час занѣхал, а рачии ѡ тым, на што мы се зѣехали и што бы належало Рѣчи Посполитои, з нами посполу, иако братѣѣю своѣю, ѡбмышьливал.*

Его м[и]л[о]сть пан воевода киевскии, ач се самѣ неиако митикговал⁵²⁰, еднакѣ же предсе примовокѣ и аких се долегливостѣи приватныхъ припоминаѣт не занѣхал, зачим и ѡна катерва⁵²¹ людеи его за лада рѣморѣм до седециѣи⁵²² готовими се бытъ показовали. Што мы, бачачи бытъ з небезѣпечѣнством нашим, инше дороги зналежсти есмо не могли, консуленс алѣити етъ боно⁵²³ Рѣчи Посполитои, ѡбрали есмо собѣ мѣсце

⁵¹⁵ Макгнам катервам — велику купу (лат. magnam catervam).

⁵¹⁶ Кум армис — зі зброєю (лат. cum armis).

⁵¹⁷ [До] седеции — [до] розбрату (від лат. seditio).

⁵¹⁸ Приватас контенционес — приватні претензії (лат. privatas contentiones).

⁵¹⁹ [До] седеции — [до] розбрату (від лат. seditio).

⁵²⁰ Митикговал — пом'якшав, заспокоївся (від лат. mitigare).

⁵²¹ Катерва — купа (лат. caterva).

⁵²² [За лада] руморѣм — [за якоюсь] поголосою (лат. rumorē).

⁵²³ Консуленс алѣити етъ боно — дбаючи про прийдешність і благо (лат. consulens aliti et bono).

инше спокоинеише в замку луцьком, где єсмо зышедшися, волно ѿ речах посполитых намовы чинимо тут, и на завтрее, ѿ чом єсмо их милости нѣкоторыи с панов братьи своих, которые там ку воли ег[о] милости п[а]нѣ воеводе киевскомѣ zostали были, знат давали и просили, абы ѿ тымъ промышлѣвали, яко быхмо ми верум адитумъ⁵²⁴ до сполных намов сине стрепиту⁵²⁵ мѣти могли. Чого [от них]⁵²⁶ ѿтрымать не могли, яко ж и его м[и]л[ост] панъ воевода киевський теж з некоторыми б[р]атєю нашею, || [арк. 260 зв.] которые ся при нѣм были zostали, до нас присылали, напоминаючи и жадаючи нас, абыхмо до нихъ на звыклое местце прибыли и сполне з ними ѿ речахъ намовляли.

Мы декларовалисьмыся им, же якохмы тог[о] не темере⁵²⁷ ѣчинили, але экс кавзис яктись⁵²⁸, которые то там Рэм Публикамаъ афицеебантъ⁵²⁹, которому ѿ волности н[а]ше шло. Так при том тепереи не стоимъ и ѿшем не хочемъ быть ни в чомъ конътрарии⁵³⁰, але радчию до згоды братерское прихилными, бы толко транквилитас публикас а дыкгнитас⁵³¹ таког[о] акту захованы были. Ѡные посланъцы ѿт их м[и]л[ости] донесли то им до костела, там же ѿ том долгиє дисцепътацыє⁵³² мели, наши намовы, которые єсмо в замку мели, плетками зовѣчи, инкотемнуянць⁵³³.

Єдънакъ п[а]нове брати некоторые наши, которые там при их милости были, ѡскромившися, тамъ нѣцо межи собою до нас через послы свое, п[а]на судю земског[о] володимерьского и пана Василя Малинского, сказали, абыхмо, не ѡбавяючися ничего и певни бѣдѣчи вше-лакого покою и волных намов, до их милости пришли до костела.

Мы на таковое всказане фольгуючи, абы ся речи тые, которые належали Речи Посполитое, либере⁵³⁴ и згодне ѿтправили, ѡферова-лисьмыся не быть ѿт тог[о] и ѿшемъ яко дня завтрешнего третего до их милости приити и намовы своеє зъ ихъ намовами зносят.

⁵²⁴ Верум адитумъ — законный доступ (лат. verum additum).

⁵²⁵ Сине стрепиту — без галасы (лат. sine strepitu).

⁵²⁶ Пошкоджений текст

⁵²⁷ Темере — легковажно (лат. temere).

⁵²⁸ Экс кавзис яктись — з резонних причин (лат. ex causis jactis).

⁵²⁹ Рэм Публикамаъ афицеебантъ — належать до Речи Посполитої (лат. Rem Publicam afficiebant).

⁵³⁰ Конътрарии — незгідні (лат. contrarii).

⁵³¹ Транквилитас публика [а] дыкгнитас — публічний мир і повага (tranquilitas publica [et] dignitas).

⁵³² Дисцепътацыє — суперечки (від лат. disceptatio).

⁵³³ Инкотемнуянць — зневажаючи (від лат. incontemnere).

⁵³⁴ Либере — вільно (від лат. libere).

И скоро ѿдно помененые послове ѿд нас ѿдошли, там в костеле слуги ег[о] милости п[а]на воеводы киевского, гаидѣки с хоронквями, с пропорцами, стрелбою морегостили, пришедши, тумулт ѿчинивши и тѣрбацью немалую, з добытими бронями до костела вскочили и яко ѿни зовуть, за якимсь припадкомъ, || [арк. 261] з ручницы ѿдного пострелили и немало ѿчтивых брати нашеи ѿн зелживость ин вимъ опрессионис⁵³⁵ ѿчинили, двери до костела рѣбали и значныи квалтъ не тылко костелови Божому, которог[о] ѿкрива[ви]ли⁵³⁶, але и немало брати нашеи, засадивши перъвеи коло сеимиковое ач братею нашою, але юркѣлтниками, слугами и бояры своими⁵³⁷, ѿдних у месте заступуючи, по ѿлицах били, секъли, межи иншими братья трох п[а]нов Линевских ѿкрѣтъне нелютостиве порѣбали смертелне, дрѣгим, толчечи и топъчучи, соромотные слова мовечи, попихаючи и некоторым ѿдповеди даючи, на поединокъ в праве заказаныи повабляючи, деспекъта ѿчинили, и некоторые артикулы, фолкгуячи права там своимъ, на которое есмо мы не зезволяли, пописавши, послы кром позволения нашего к гволи себе ѿбрали, што мы видечи, а чез[о] мы се им были декларовали, же есмо до них приити мели и сполне речи намовлены зношати, але бачачи таковые небезпеченства и ѿпъпрессиѿ⁵³⁸ нѣлъза, муселисмы се назад цофнѣтъ.

А так якос мы почали, постерегаючи прав, волностеи и свобод наших, речи перед себе взятѣ, семикови належачие, кончит, пре тож постерегаючи тог[о], абы нам причины до таковое десемембрации⁵³⁹ не приписовали, ѿсведчамы се соленитеръ⁵⁴⁰, иж не з нас, але з его милости п[а]на воеводы киевског[о], которыи все, маючи приваты свое, по свеи воле мети хотел, такова десемембрация || [арк. 261 зв.] деется».

При которыи ѿсветъченю стоячи и тым ясне то ѿказѣючи, по ѿчиненю такое протестацыи ѿповидали, же и дна сегоднишьнего его милость п[а]нѣ воевода до костела с тумултам, з гаидѣки, з бубны, с хоронквями и стрелбою пришол. Просили ѿ приданѣ возног[о] на ѿгледанѣ того, также и на ѿгледанѣ порѣбана двери ѿ костела, яко ж на ѿным возного енерала Матыса Славокгурског[о] придал, которыи то возныи енераль там бывши, ѿчевисто передо мною вызнал, иж был ѿ

⁵³⁵ Ин вимъ опрессионис — силою і гвалтом (лат. in vim oppressionis).

⁵³⁶ Пошкоджений текст.

⁵³⁷ Наголошується, що кн. Острозький замінив добре осілу незалежну шляхту, яка мала складати сеймик, своїми слугами, що отримували від нього платню чи служили на інших умовах, та боярами (особами, що не мали власної нерухомості, а тримали землю від князя), тобто залежними від нього людьми.

⁵³⁸ Ѡпъпрессиѿ — утиски (лат. oppressiones).

⁵³⁹ Десемембрации — розподілу, розірвання (лат. dismembratio).

⁵⁴⁰ Соленитер — відповідно до правових норм, формально (лат. solenniter).

костела и видил, же пань воєвода киевский з великою громадою людеи, з бубьны, с хоронькгвами, з гаидьки, стрелбою, яко до потреби, в килку сеть человекув приехать, якож знаки порьбанья двери до костела и знакь крови видил.

И просили, абы то было до книг записано, которю протестацыю их милость рьками своими подписали в тые слова:

Михал Мышка, кашталан волынський, рькою власною,
Алексьандро Семашько, кашталань браславский, староста луцкий,
власна,

Jan Zbarazky z Woronczyna,

Abram Myszka, owrucky starostha,

Myszka Stanislaw, ma. p.,

Hrehorey Kołmowsky,

Остафеи Елович-Малынский, власна рька,

Wasiley Siemaszko, własną ręką,

Demiiian Hulewicz,

Григореи Сенюта, рькою,

Crzysztoph Palucky, podczaszy ziemie wołynsky, ręką własną,

Jan Rogacza (!), ręką własną, || [арк. 262]

Кондрам Хорошко, власною рькою,

Bartosz Oprzałek,

Сасин Рьсинович-Берестецкий, писар кгородский луцкий,

Maczyey Stempkowsky, sędzia grodsky lucky, ma. p.

Woycieh Wiczwinsky, ręką własną,

Alexander Podhorodensky, ręką swą,

Mikolay Siemaszko, ma P

Прокоп Хринницький,

Александр Козинский, власною рькою,

Федор Гдлевич, хорьжий земли Волынской, власною рькою,

Stanisław Zbarasky, ręką własną,

Sthanisław Bogusz Tracewsky,

Ostaphey Bakowiecky,

Pawel Zgliczynsky, ręką swą,

Wacław Hulialnicky, ręką swą,

Федор Гдлалницький, рька,

Павел Гулалницький, власна рька,

и иных их милости немало до тоє протестацыи подписат рачили».

А так я тоє оповедане их м[и]л[ости] п[а]нов сенаторов, дыкгнитаров и вриадников и всего рыцерства шляхты воєводства Волынског[о] и сознаные возног[о] до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 259 зв.–261 зв.

№ 153

1593 р., березня 26. Луцьк. — Скарга Павла, Абрама і Петра Лине-
вських на слуг кн. Костянтина Острозького, які за наказом князя під час
конфлікту на сеймику напали на скаржників без попередньої «одповіді»;
визнання возного у цій справі

Оповеданє панов Линевських на слуг его м[и]л[ости] п[а]на воеводы
киевског[о] и на слуг княжати Александра Острозког[о]

Року тисеча пятсот девятьдесят третьего м[ε]с[я]ца марьца двадцат
шостог[о] дня

Присылали на вриад кгородскии замку г[оспо]д[а]рского луцког[о]
перед мене, Щастного Кгалезского, подстаростего луцког[о], врожонье
Павел, Абрам и Петръ Линевские служебника своего шляхетного
Крыштофа Незабытовского, плачливе скаржачи и оповедаючи тыми
слова, иж «часу недавно прошлого дня вчорашнег[о] м[ε]с[я]ца марца
двадцат пятог[о] дня, кгда они яко люде спокоинии, никому ничего не
винные, тут до Луцка на сеимикъ, от его королевское м[и]л[ости] через
листы и вниверсалы на ден двадцат трети м[ε]с[я]ца марца зложонии,
приехали и там же з ыншою шляхтою воеводства Волинского, почавши
от того вышеименованог[о] дня двадцат третьего м[ε]с[я]ца, потом и на
завтрее в середѣ там же и в четъвергъ с поранку || [арк. 276 зв.] сеимик
отправуючи, сконченя его чекали. А потомъ того жъ дня, видечи
розрѣхи немалые и тумултъ людеи зброинных насневелможных кн[я]жати
Костеньтина Острозского, воеводы киевского, маршалка земли Волин-
скои, старосты володимерского, и сына его м[и]л[ости] княжати Алек-
сандра, з рѣчницами и иными бронями, власне яко до потреби з
неприателем, над права и волностеи наши шляхетские, што бачачи, до
домов своих проч отехати хотели. Гакож вже и поехали были, то пакъ
слуги их м[и]л[ости] велможног[о] кн[я]жати Костентина Острозског[о],
воеводы киевского, и сына его м[и]л[ости] кн[я]жати Александре,
меновите Адам Бокгуцькии, Миколаи Корчевскии, Стефан Ростопьча а
Мнастовскии, и дрѣгии Бокгуцкии и иных немало, которых было болшеи
осмидесят человека, за власнымъ розказанемъ, радою, волею и ведо-
мостью вышмененых п[а]нов своих, взявши перед себе злыи вмысль,
взгордивъши права Божие, которые кр[о]ви проллана боронять, легц[ε]⁵⁴¹
поваживши права посполитые, которыми особы шляхетские, такъ же
безпеченство и покои сеимов, сеимиков и вшеллаких зъездов суть обьва-
рованы, не давши им жадное ведомости о неприязни, неоповедне,

⁵⁴¹ Пошкоджений текст.

непристоине, оныхъ седячих на санах и вже в дорогу еддчих, з ринку места Луцкого выежчаючихъ, || [арк. 277] з великим крикомъ и тумдлтом людеи зброинных венгров, татаров, и инших чужоземцов, окшкочивши их, не мовечи ничего, окрѣтне, нелитостиве побили, помордовали и поранили, с которых ран не ведаю, если живи будѣтъ».

ІАкожь заразь тотъ же служебникъ их Крышьтофъ Незабытовскийи именем п[а]нов своихъ просил мене ѿ придане возног[о] на ѿгледане тог[о] так окрѣтного збитыя и помордована, яамъ им возног[о] енерала воеводства В[ол]ынского⁵⁴² Матыса Славокгурского придал, которыи зас, пришедши перед мене, сознал тыми словы, иж «бу[ду]чи на ѿт в[ашеи] м[илости], п[а]не вриде, приданыи на ѿгледане ран ѿ п[а]нов Линевских, маючи при собе шляхту п[а]на Еразьма Прерадовского а п[а]на ІАна Манского, напервѣи видел ѿ п[а]на Павла Линевского ранѣ тятую велми шкодливую на локтю левое рѣки, с которое раны хром будѣтъ на рѣку, а дрѣгую на тои же рѣце нижеи локѣтя штыховаа школиваа. А п[а]на Аврама Линевского видел есми зъ гафѣтами ранѣ на шии, по левои стороне жилы перетятыйи, велми шькодливаа, дрѣгаа рана на рѣце левои на локѣтю, жилы порѣбаны и прикосток ѿттиатъ, велми школиваа, с которыхъ ран не ведати, если жив будѣтъ. А ѿ п[а]на Петра Линевского видел есми рану ѿ голове по левои стороне тятую, велми шкодливую, с которое, балвер ми то поведил, же вынавь || [арк. 277 зв.] костеи двадцать або и болшъ, другаа рана на плечу правом штыховаа школиваа, третиаа рана на стегни правое ноги велми школиваа, четвъртаа рана на голени левое ноги теж велми школиваа, с которых ран не ведати, если живъ зостанѣтъ.

Которое збитѣ, зранѣнье и окрѣтное змордоване менили себе быти ѿт слуг вышмененых велможных княжати Костентина Ѡстрозског[о], воеводы киевского, и сына его милости княжати Александра за власным розказаньем, волею, радою и ведомостью их милости».

Которое ѡповѣдане и сознане возного на до книг вриадовыхъ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 276–277 зв.

---

⁵⁴² Пошкоджений текст.

№ 154

1593 р., квітня 29. Луцьк. — Скарга Михайла Линевського разом з родичами і приятелями на слуг кн. Костянтина Острозького, які, порушивши лицарські звичаї, за наказом князя вбили Михайлового сина Петра; визнання возного у цій справі

Оповеданє п[а]на Михаила Линевского и сына его Абрама Линевского на п[а]на воеводѣ киевского и на сына его кн[я]зя Александра, и сознанє возног[о] в том же

Року тисеча пятьсотъ деветь десѣт третего м[ѣ]с[я]ца априла двадцѣт девѣатог[о] дня

Пришедши на врад кгородскии луцкии передь мене, Миколаи Вильковского, бурькграбего и намесника подстароства луцкого, земенинь г[оспо]д[а]рьскии пань Михаило Линевскии з сыномь своимь паномь Абрамомь Линевскимь и з невестькою своею панею Петровою Линевскою Оленою Несвицького, маючи з собою немалюю личбѣ ихъ милостеи пановъ шляхты, брати повинныхъ своихъ, и привезъши з собою тело забитого сына своего пана Петра Линевского, самъ от себе и именем п[а]на Абрама Линевского слезне плачливе и обтежливе || [арк. 395] жаловаль и оповедалъ тыми словы, ижъ, деи, «на соимик недавно прошлыи, от его королевское м[и]л[о]сти для обранья пословъ на сеимъ великии валныи и для обмышливанья в Речи Посполитои зложоньи, вельможныи пань Костентинь Костентиновичь княжа Острозское, воевода киевскии, маршалокъ земли Волынское, староста володимерскии, из сыномь своимь княжатемь Александром Острозским, приехавши тѣм до Луцка, там же на томъ сеимику, побачивши сына моего, того то Петра Линевского, а маючи на него давню вазнь, рассказали его слугамъ своимъ пилновати, абы емѣ деспектъ ѣчинили, або здорове взяли. Которыи то сынъ мои того сеимику пилноваль, хотечи, абы ся в чомъ могъ Речи Посполитои прислѣжити. Которыи семикъ ижъ ся рыхло скончити не могъ, теды дня ѡдного в четверь м[ѣ]с[я]ца марта двадцѣт пятого тотъ сынъ мои Петръ, побравши з собою иншю братью свою, то есть пана Павла Линевского, стрыєчного, а Абрама, роженного брата, вседши на сани, поехали был з мѣста до дому своего, которыи недалеко мел. То пакъ слѣги вельможного княжати Костентина Острозского, воеводы киевского, и сына его вельможности княжати Александра Острозского, которые вже на то зготовани были, то есть меновите слѣги его вельможности п[а]на воеводы киевского Адамъ Бокгѣцкии, Миколаи Чорчевскии, а Стефанъ Ростопча, бояринь дѣбенскии, а слѣги княжати Александра, сына его вельможности, дрѣгии Бокгѣцкии, а Умястовскии, з великимъ почтомъ, маючи з собою болшеи нижли ѡсмѣдесѣт члове-

ковъ и иньшихъ слугъ ихъ вельможности, помочъниковъ своих, которыхъ имена и прозвиска они сами ведаютъ лепети, противъ которыхъ || [арк. 395 зв.] яко помочниковъ, доведавшися имен и назвискъ, вольное право мы собе заховѣмъ, за волею, ведомостью и влоснымъ росказанемъ ихъ вельможности пановъ своихъ, застѣпивши тымъ сыномъ моимъ и братаничови моему Павлови Линевскомѣ на месте, зъежъчаючи имъ дже з рынъку, тые вышъ помененые особы, пропомневши боязни Божое, зверьхности г[оспо]д[а]рьское, права посполитого, которыи есть покои шляхетъскыи на кождомъ местѣцѣ и особыливе на сеимикахъ обьварованъ, непристоине, дхиливши в томъ звычайу рыцерьского и литости христианское, безъ всего милосердыа, безъотповедне, безъ обороны, не давши имъ до брони приити, людемъ безъпечныхъ, спокойныхъ, на санехъ седячихъ, никомѣ ничего не винныхъ, остѣпивши, яко одень зверь, мовили, побили, поранили, поморьдовали и на члонькохъ похромили, што ширеи и меновите на перьшой протестацыи, заразы по ономъ зраненьи ихъ, отъ сыновъ моихъ дчиненыи, описано и доложено есть. С которыхъ ранъ одень сынъ мой Петръ Линевскыи дмерь, которог[о] тело привезлемъ тутъ на вриадъ».

И просилъ панъ Линевскыи о приданье возного на огледанье оног[о] тела забитого и заморьдованого сына своего. Яко емѣ очевисто придалъ на то возного, тутъ же стоячого, шляхетного Фроньца Бромирьского, которыи тутъ же передъ нами и при всеи шляхте, на тотъ часъ бѣдѣчои, оног[о] тела огледалъ, и, пришедъши передъ мене, ку записанью до книгъ тыми словы созналъ: ижь, деи, «за приданьемъ в[ашей] м[илости], п[а]не дряде, а за оказаньемъ п[а]на Михаила Линевского, маючи на при собе шляхтѣ п[а]на Яна Тишковского а п[а]на Яна Нивьского, виделъ есми тутъ, на вриадъ привезеног[о], в трѣне, дмерьлое тело п[а]на Петра Линевского, в которого видиль в голове з левого боку ранѣ незагоеню, окрѣтне шкодливе тятую, и знакъ того есть, же отъ тое раны дмерь, || [арк. 396] дрѣгю ранѣ на стегни правомъ тятую тежъ вельми шкодливю, незагоеную.

И оповедали то передо мною панъ Михаило и сынъ его панъ Абрамъ Линевскыи, ижь тотъ сынъ его есть зранень за волею и ведомостью и влоснымъ росказанемъ вельможного кн[я]жати Костеньтина Острозского, воеводы киевского, и сына его вельможности кн[я]жати Александра Острозского, отъ слугъ ихъ вельможности, то есть Адама Бокгуцкого, Николая Коръчевского, Стефана Ростопчи и дрѣгог[о] Бокгуцкого а Умастовского. И с тыхъ ранъ дмерь и з сего свита зшоль».

Якожь тутъ же стоечи, тотъ возныи именемъ пановъ Линевскыхъ и поволанье о забитье того сына своего вышъ помененог[о] отъ тыхъ вышепомененыхъ особъ при всехъ дчиниль.

Которюю жалобѣ и ѡповеданье панов Линевскихъ и сознанье возного до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль⁵⁴³.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 394 зв.–396.

№ 155

1595 р., жовтня 14. Луцьк. — Визнання возного про оприлюднення трибунальського декрету, згідно з яким слугам кн. Костянтина Острозького, звинуваченим у вбивстві Петра Линевського, була ухвалена кара баніції як особам, що не з'явилися до суду

Сознанє возног[о] в справе панов Линевськихъ зъ его м[и]л[остю] п[а]номъ воеводою киевскимъ и з слѣгами его м[и]л[о]сти

Року тисеча пятсот девѣтдѣсятъ пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца ѡктебра чотырнадцѣтого дня

На рочкахъ судовыхъ кгородскихъ луцкихъ, ѡтъ дня второгонадцѣть м[ѣ]с[я]ца ѡктебра в рокѣ менованомъ девѣтьдѣсятъ пѣтомъ припалыхъ и судовнѣ ѡтправованыхъ, передъ нами, Щанымъ Кгалезскимъ, подстаростимъ, а Матеемъ Стемпковскимъ, судеею, вриадниками судовыми кгородскими луцкими || [арк. 456 зв.] луцкими, постановившися ѡчевисто, шляхетными пань Абрамъ Линевскийи самъ ѡтъ себе и именемъ ѡтца своего п[а]на Михаила Линевского и брати своеѣ, п[а]на Гана, Фѣдора, Михаила, Василя и Андрея Линевскихъ, показалъ декретъ сѣдѣ головного Трибуналу Любелского, в рокѣ теперъ идѣчомъ девѣтдѣсятъ пѣтомъ ѣчиненыи, в которомъ декретѣ показалосѣ, ижъ тыѣ менованыѣ панове Линевские мели справу з велможнымъ паномъ его м[и]л[о]стю паномъ Костентиномъ княжатемъ Ѡстрозскимъ, воеводою киевскимъ, маршалкомъ землѣ Волинское, старостою володимѣрскимъ, и з слугами его милости Адамомъ Бокгуцкимъ, Миколаемъ Корчевскимъ, Стефаномъ Рос-

---

⁵⁴³ Фіксуються визнання возного про вручення 15 липня 1593 р. позову кн. Острозькому і його синові Олександрю на Трибунал у скарзі Михайла Линевського і його повнолітніх синів Яна і Абрама, які також позивали від імені неповнолітніх синів Михайла — Федора, Михайла, Василя і Андрія Линевських, а також спадкоємця загиблого неповнолітнього Петра, про вбивство Петра Линевського і слухання шкрутинії в тій справі (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, арк. 30 зв.–31); визнання возного про вручення 23 липня позовів бурмистрові, радцям, лавникам і всім міщанам для дачі свідчень у справі про вбивство Петра Линевського (Там само, арк. 45 зв.–46); позови до кн. Острозького від Линевських до городу на рочки, що мали розпочатися 5 серпня, про вбивство Петра і слухання шкрутинії (Там само, арк. 139–139 зв.). Линевські протестували проти шкрутинії, яку виводили звинувачені у вбивстві слуги кн. Острозького, оскільки свідками виступали слуги того ж таки князя, відповідно, особи, чий свідчення непевні (Там само, арк. 192 зв.–193).

топчею, ѿ забитє и замордованє небожчика п[а]на Петра Линєвского, сына п[а]на Михаила Линєвского а брата тыхъ Линєвскихъ, в которомъ то декрете его милость пану воєводе киевскому наказанє присягѣ, яко не росказоваль, а тых слугъ его милости всказано на горло и заплату головы з маєтност[и] ихъ, а за непослушенство, ижъ до сѣдѣ не стали, тым же декретом судъ головныи ихъ даль выволати и тутъ до повету и до воєводства на обѣволанє того выволаня ѡтослал.

А по прочитаню || [арк. 457] передъ нами того декретѣ сѣдѣ головного трибуналского просиль панъ Абрамъ Линєвский ѿ приданье возного на ѡбволанє того выволанья.

Мы з ѡрияду нашего придали емѣ ѡчевистє на то возного, шляхетного Матыса Славокѣрского, которыи, ѡтправивши тѣю справу водлє повинности вриадѣ своеѣ[о], пришедчи перед нас, до книгъ вызналь, ижъ «за приданемъ вашимъ водлє декретѣ судѣ головного трибуналского, в року теперь идѣчомъ девѣтдєсят пѣтомъ ѣчинєного, вышєи менованых Адама Бокгуцкого, Миколаа Корчєвского, Стефана Ростопчѣ выволанцами быти ѡбволаль и цѣдѣлы водлє права посьполитого того ѡбволаня тут ѣ Луцкѣ в замкѣ до костела и ѣ вежи на воротах, а на мєстє на рогу рынку поприбиваль».

Которое тоє ѡчевистое сознанє возного єсть до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 48, арк. 456–457.

№ 156

1596 р., серпня 12. Володимир. — Декрет володимирського гродського суду у справі про вбивство Петра Линєвського слугами кн. Костянтина Острозького, згідно з яким оскарженим було наказано присягнути разом зі свідками на доведення невинуватості, що й було ними виконано (декрет був уписаний до луцьких гродських книг 13 вересня 1596 р.)

Уписанье выписѣ кгородского володимєрского в справє пановъ Линєвскихъ с Корчєвскимъ и Бокгуцким⁵⁴⁴

Року тисєча пятьсотъ девѣтдєсятъ шостого м[є]с[я]ца сєнѣтебра третєгонадцѣт днѣ

На рочкахъ кгородскихъ луцких ѡт днѣ второгонадцѣт м[є]с[я]ца сєнѣтебра, в року менованомъ девѣтдєсятъ шостомъ припалых и сѣдовне ѡтправованых, передо мною, Александромъ Сємашкомъ на Хѣпковє,

---

⁵⁴⁴ Див. також впис декрету до володимирських гродських книг: ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 29, арк. 304 зв.–307 зв.

кашталаномъ браславскимъ, старостою луцкимъ, постановившиє обличне, врожоныи панъ Иванъ Двбенецкии покладалъ выписъ с книгъ кгородскихъ володимерскихъ под датою рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесать шостог[о] м[ε]с[я]ца авгѣста второгонадцать дня стороны забитья небожьчика п[а]на Петра Линевского межи паномъ Михаиломъ Линевскимъ яко опекуномъ и отцемъ сыновъ его, а межи паномъ Ганом, Абрамомъ, Федоромъ, Михаиломъ, Василемъ и Аньдреемъ Линевскими, братьєю рожоною зошлого небожьчика п[а]на Петра Линевского, также и межи братаничемъ менованых п[а]нов Линевских, Петромъ Петровичомъ Линевскимъ, лет недорослым, з одноє, а велможнымъ княжатем Костентиномъ Острозскимъ, воеводою киевскимъ, яко позваным з другое стороны, вчиненыи, яко ширєи менованыи выпис кгородскии володимерскии в себе обьмовляет.

И просиль помененыи пан Иван Двбенецкии, абымъ оныи выпис принят и до книгъ вписат и публиковат далъ, которого на дла вписована в книги приимуючи || [арк. 175] и его публиковат казавъши, перед собою читати казал и такъ се в себе маеть:

«Выписъ с книг кгородскихъ володимерскихъ.

Лѣта Божого нароженья тисеча пятьсотъ деветьдесать шостого м[ε]с[я]ца авгѣста второгонадцать дня.

На рочках кгородскихъ володимерскихъ, дня осмого м[ε]с[я]ца авгѣста в рокѣ вышменованомъ деветьдесать шостомъ припалыхъ и судовне отправовати зачатых, перед нами, Федоромъ Загоровским, подстаростимъ, а Демьяномъ Павловичемъ, сдѣєю, вриадниками кгородскими володимерскими, постановившиєя очевисто, врожоныє пан Михаило Линевскии, яко опекун и отецъ с[ы]новъ своих недорослыхъ, и с[ы]нове его м[и]л[о]сти п[а]нове Ган, Абрамъ, Федоръ, Михаило, Василєи и Андреи Линевские, братья рожонаа зошлог[о] Петра Линевског[о], и братаничов менованых п[а]нов Линевскихъ Петръ Петрович Линевскии через вмоцованого своего п[а]на Андрея Черневского, давши сторонѣ позвандю, его милости ясневелможного п[а]на Костентина кн[я]жати Острозског[о], воеводѣ киевског[о], маршалька земли Волинское и старостѣ володимерского, до судѣ приволать, жаловали с позву на ег[о] м[и]л[о]сти п[а]на воеводѣ киевского ѿ то, ижъ што в рокѣ прошломъ тисеча пятьсот деветьдесать пиаом, за попартьємъ правнымъ менованых п[а]нов Линевских ѿ забитье небожьчика п[а]на Петра Линевског[о], суд головныи Трибуналу Любелского ѿ воеводстве Волинском за очевистое росправы его м[и]л[о]сти п[а]нѣ воеводе киевскомѣ наказалъ отвод, яко слѣгамъ своимъ небожьчика Петра Линевского бить не росказовалъ и не зъ причины его м[и]л[о]сти з сего свѣта зшоль, и за нестаньемъ слуг его

м[и]л[ости] п[а]на Адама Бокгѣцкого, п[а]на Николая Корчевског[о] и п[а]на Степана Ростопчѣ, на горьло и на заплатѣ головы на маѣтности их всказавши, самых яко несталых и непослушныхъ с панѣствѣ его королевское м[и]л[о]сти выволати и обѣволати декретомъ своимъ наказаль, яко ѡ томъ || [арк. 175 зв.] ширеи тыѣ декрета сѣдѣ головного трибѣнальского в собе обѣмовлають.

То пакъ, деи, его м[и]л[о]сть панѣ воевода киевѣскими, спротивяючися правѣ посполитому и не дбаючи ничего ѡ вины, в праве вписаные, тыхъ то банитовѣ в маѣностяхъ своихъ переходываеи, рады и помочи имъ додаеи, для чого его м[и]л[о]сть подъ вины, в праве посполитомъ описаные, попалъ, яко то ширеи в томъ позве естѣ описано и доложено. Которого выдана позвѣ и зложена за нимъ рокѣ выписомъ с книгъ слѣдшне водле права доведши, домовиалься ѣмоцваными стороны поводовое, абы его м[и]л[ост] на позов ѡтказоваль, за которымъ доведенемъ рокѣ, приволаньемъ черезъ возного и преложеньемъ жалобы вышеименованое, ѡзвавшисе тѣтъ ѣ судѣ ѣмоцваными его княжатское м[и]л[о]сти ѣрожными панъ Матиашъ Иваницкии, показавши моѣ зѣполнью ѡт его к[ня]ж[атское] м[и]л[о]сти, ему до тоѣ справы даною, поведиль, ижѣ его кн[я]жатская м[и]л[о]сть жадныхъ выволанцовъ у маѣтности своѣи не переходываеи и ѡ нихъ не вѣдаеи, а што се дотычеть тыхъ обѣвиненыхъ, которыхъ сторона поводоваа банитами быти мѣнить, тогда и тыѣ в жадной баницы, абы мѣла противко нихъ быт выдана, не ведають, ижѣ того обѣвиненя ѡ забитьѣ небожѣчика п[а]на Петра Линевског[о] готовыми ся выправити и его, к[ня]ж[атское] м[и]л[ости], во всемъ застѣпити⁵⁴⁵.

Гакѣ жѣ тыѣ обѣвиненые всѣ три посполѣ, то естѣ панѣ Николаи Корчевскии, панъ Адамъ Бокгѣцкии и панѣ Степанъ Ростопчѣ, постановившися ѡчевисто передъ нами ѣ судѣ, поведили, ижѣ «мы в томъ обѣвиненю ничего не винни и ѡ баницахъ жадныхъ, такъже и ѡ жадномъ постѣпкѣ правномъ, не ведаемъ, чого и присегами своими ѡтвестися естесмы готовы, а его к[ня]ж[атское] м[и]л[о]сть п[а]на воеводѣ киевского, п[а]на своѣго, такъ в теперешней справѣ и рѣчи, в позвѣ описанои, такъ и в самой рѣчи головнои, во всемъ скѣтечнѣ застѣдемъ, и, тотъ ѣвесъ || [арк. 176] тежарѣ на себѣ принавши, готовымы се з стороны поводовою роспирать и невинность свою показатъ».

Умоцваными стороны поводовое выводил то, ижѣ в таковой рѣчи застѣпъ ити не можѣт, кгда жѣ декретомъ трибѣнальскимъ теперешние

---

⁵⁴⁵ «Заступованье» під час судового процесу передбачене було статутною нормою (II ЛС, розд. 4, арт. 31): особа, яку заступали, звільнялася назавжди від оскаржень, натомість заступця брав усю відповідальність на себе.

застѣпцы *суть* баниеваны и правомъ прекопаныи, а декрета трибѣналские касованы и зношоны быти не могут⁵⁴⁶, домоваяючисе за тымъ, абы ѡбороны стороны позваное на сторонѣ были ѡтложены.

Мы, суд, бачачи то, ижъ его кн[я]жатская милост панъ воевода киевский застѣпцов тых всѣхъ трехъ ѡсобъ, которые выволанцами в позве поменены, ставит, такъ для ѡбвиненья теперешнего стороны перихована их, яко и для знесеня з себе ѡбвиненя ѡ росказ, за чимъ и присяга его м[и]л[ост] есть наказана. А они ѡчевисто его княжатскую м[и]л[ост] заступують и двес тежар тои теперешнии и в головной справе на себе примѣють, и его княжатскѣю м[и]л[ост] вызволяют, про то, ѡныхъ застѣпцами слѣдшными признавшы, его княжатскѣю м[и]л[ост] ѡт того позвѣ и рѣчи, в немъ ѡписаное, такъже ѡт ѡбвиненя стороны ведомости и росказѣ того забитя, и тежъ ѡт присяги его м[и]л[ост], за то наказаное, волнымъ ѣчинили есмо и симъ декретомъ н[а]шимъ чинимъ вечными часы.

А ижъ се показало з декретѣ трибѣналского, же противко тымъ ѡсобамъ верхуменованымъ, п[а]ну Корчѣевскому, п[а]ну Бокгуцкому и п[а]ну Ростопъчи, сторона поводава всказъ и баницю в нестаномъ, а не черезъ конѣтroversию ѡдержала⁵⁴⁷, пре то всказали есмо и симъ декретомъ нашимъ наказѣемъ, абы ѡбвиненые в баницы на томъ, яко ѡ жадномъ поступкѣ правномъ, противъ ихъ ѡдержаномъ, и ѡ томъ выволаню, на нихъ п[а]номъ Линевскимъ выданомъ, не ведали, присегнѣли, а кгда присягнѣтъ, судъ накажеть то, што будетъ водле права належати. Якожь звышменованые заступцы, || [арк. 176 зв.] панъ Корчѣевский, панъ Бокгуцкий и панъ Ростопъча, хотечи декретѣ нашомъ досыть ѣделати, домовлялися, абыхъмо ротѣ написать казали и возного для выданья имъ присяги придали, возног[о] земьского енерала воеводства Волынского шляхетного Моисея Дегтевского, которыи, присегѣ имъ тѣтъ ѣ судѣ выдавши⁵⁴⁸, постановившисе ѡчевисто передъ нами, созналъ, ижъ панъ Миколаи Корчѣевский, панъ Адамъ Бокгѣцкии и панъ Степанъ Ростопъча, за выданьемъ ихъ черезъ него роты, присягу ѣчинили на томъ, яко ѡ жадномъ переводе права п[а]новъ Линеvскихъ и ѡ выволаню, на нихъ в судѣ трибѣналскомъ выданомъ, не вѣдали.

⁵⁴⁶ Трибунальські рішення були остаточними для судів першої інстанції.

⁵⁴⁷ Відповідачі наголошують, що декрет у Трибуналі був отриманий позивачами не за злочинні дії, а через нестання їх до суду, що принципово міняло характер вироку.

⁵⁴⁸ Присяга чинилася згідно з текстом (*ротою*), укладеним писарем, який передавався стороні возним як офіційним свідком, присутнім також під час її виголошення. Інколи возний виголошував текст присяги, а особа, що присягала, мала за ним повторювати текст.

По котором выконанью присеги и за дчиненьемъ перед нами релесцыи возного, мы, суд, бачечи то, ижъ его кнежательская милость панъ воевода киевский, показдючи во всемъ невинность свою, такъ в теперешнемъ обвиненью стороны перехованя банитовъ, яко и в самой речи головной стороны причины росказд до забитья небожьчика п[а]на Петра Линеvского, застдпцы, звлаща тыхъ, комд вина и дчинокъ есть дана, ставиль, и тые всъ три обвиненые, его княжатскдю м[и]л[о]сть во всемъ застдпивши, сами ся справдють и невинность его м[и]л[о]сти и свою показати хочдтъ, про то его м[и]л[о]сти п[а]на воеводд киевского *от* того обвиненья и росказд, такъ же *от* присеги, его м[и]л[о]сти за то всказаное, и *от* всее речи, в позвех и во всихъ постдпкох правныхъ *от* п[а]новъ Линеvских, *от* п[а]новъ, против его м[и]л[о]сти в той справе одержжаных, такъ же и слдгъ его м[и]л[о]сти п[а]на Миколаа Коръчевского, п[а]на Адама Бокгуцкого и п[а]на Степана Ростопчд *от* того выволаня и всего постдпку, на Трибднале противко имъ в нестанью з стороны небожьчика п[а]на Петра Линеvского *от* поводовъ теперешних одержжаноз[о], волными есмо дчинили и симъ декретом нашимъ чинимъ, и || [арк. 177] тую баницю⁵⁴⁹ з нихъ трехъ особъ знесли есмо и сим декретомъ нашимъ зносимъ вечными часы.

А в далшом постдпкд за попираньемъ стороны поводовое пановъ Линеvскихъ, роспираючисе о речъ головную, то есть о забитье небожьчика п[а]на Петра Линеvского, тые то в томъ дчинкд обвиненые, панъ Коръчевский, панъ Бокддцкии и пан Ростопъча, показдючи невинность свою и зносечи з себе тое обвиненье, ижъ причиною тое смърти небожьчика п[а]на Петра Линеvского не были, выводили шкрдтинидмъ свое в завартью каждыи з нихъ черезъ дванадцати светьков. Такъ тежъ п[а]нове Линеvские до выданья свидетельства дванадцати светковъ ставили. Которые светьки з obu сторонъ под сдмненьемъ и присягами, каждыи з нихъ особно пытаные, которыи чого былъ сведомъ, свидетельства выдавали, над то еще тые то обвиненые особливе каждыи з нихъ по шести светковъ з народд шляхетского, людеи зацных, до свидетельства явного перед судомъ ставили и з ними весполокъ до *отводд*, то есть до присяги, бралися, то есть панъ Коръчевский ставиль п[а]на Богдана Борейка, п[а]на Федора Борейка, п[а]на Каспра Ячимерского, п[а]на Ивана Кордыша, п[а]на Бартоша Униевского, п[а]на Яна Любовицкого; панъ Бокддцкии ставиль п[а]на Яна Комнацкого, п[а]на Петра Ддбенецкого, п[а]на Ивана Дубенецкоз[о], пана Станислава Забелского, п[а]на Яна Забелского, пана Матея Кдчъковского; а панъ Ростопъча ставиль

⁵⁴⁹ Слово повторене двічі.

пана Петра Іаневицкого, пана Стефана Солоневского, пана Петра Солоневского, п[а]на Ждана Розку-Збирозско[о], пана Костентина Твшебинского, п[а]на Хомв Зарецкого. Которые все восемнадцать светков однако и одностайне тужь в судв очевисто вызнали и того вызнанья своего посполв с тыми обвинеными присегами своими потвердити были готовы, ижь менованые особы, пань Коръчевскии, || [арк. 177 зв.] пань Бокгвцкии и пань Ростопъча, в тои бурде, кгда небожъчика п[а]на Петра Линеvского ранено, а ни *от* початкв ее на тотъ часъ не ввдали, причиною зраненья ани смврти небожъчиковское не были.

А сторона поводава панове Линеvские при выведеню шкрвтинии своее и при забытымъ также шестъма светъками людми добрыми, шляхтичами себе равными, ку доводв, то есть ку присязе бралисе, хотечи обвиненыхъ в томъ вчиньку поконати.

А такъ мы, суд, прислухавшися мовеню вбудвухъ сторонъ и присмотревшися тежъ доводомъ и выводомъ, перед нами показованымъ, маючи взгляд на право посполитое, которое в речах вонтъпливыхъ, где сторонв в горьло идетъ, ясне вчить быти прихилнеишимъ на вызволенье, анижъ на каранье, паметаючи тежъ на шкрвтинию, с которое се вонтъпливость быть показуеt з стороны поводовое, ижъ не теперешние обвиненые, але то инъшии в томъ забытю виннымъ се быть знаидветъ, с тыхъ всихъ причинъ знашли есмо и симъ декретомъ нашимъ знаидвемъ обвиненыхъ близшихъ быть кв *отводу*, якожъ сказали есмо и симъ декретомъ нашимъ сказвемъ, абы пань Коръчевскии, пань Бокгвцкии и пань Ростопъча каждыи з нихъ шестъма светками людми добрыми, шляхтою себе равными, присевв вчинили на томъ, яко в тои бурде, кгда небожъчика п[а]на Петра Линеvско[о] ранено, не видали и причиною зраненья и смврти небожъчика п[а]на Петра Линеvско[о] вчинькомъ, радами ани помочю не были. А кгда присягнуть, мы, суд, тое наказвемо, што будетъ ведле права.

Іакожъ менованыи пань Коръчевскии, пан Бокгвцкии и пан Ростопча, чинечи досыт декретови н[а]шому, присегу каждыи з нихъ з шестъми светъками, особами выименоваными, то есть пан Коръчевскии с п[а]номъ Богданомъ || [арк. 178] Борейкомъ, с паномъ Каспромъ Іачимирскимъ, с п[а]номъ Иваномъ Корвдышемъ, с паномъ Бартошемъ Униевъскимъ, с п[а]номъ Іаномъ Любовицкимъ, а пань Бокгуцкии с паномъ Іаномъ Комънацкимъ, с паномъ Петромъ Двбенецкимъ, с п[а]номъ Иваномъ Двбенецкимъ, с паномъ Станиславомъ Забелскимъ, с паномъ Іаномъ Забелскимъ, с паномъ Матеемъ Квчъковскимъ, а пань Ростопъча с п[а]номъ Петромъ Іаневицкимъ, с паномъ Стефаномъ Солоневскимъ, с паномъ Петромъ Солоневскимъ, с паномъ Жданомъ Рожъкою Збирозскимъ, с

паномъ Костентиномъ Тѣшебинскимъ, с п[а]номъ Хомою Зарецкимъ водлугъ роты вышъменованое черезъ возного земьского, енерала воеводства Волынского шляхетного Моисея Дегтевского, или выданое, на Ивангелии тѣжъ передъ нами ѿ судѣ выконали в тые слова, ижъ ѿ той бурде, кгда небожьчика п[а]на Петра Линевского ранено, не вѣдали, сами причиною зраненья и смерти небожьчика пана Петра Линевоко[о] ѿчинькомъ, радою ани помочью не были.

По которомъ таковомъ выконаню присяги и за ѿчиненемъ передъ нами реляции черезъ возного на выданье тое роты, мы, суд, сторонѣ ѿбвинендю, п[а]на Миколаа Корчевского, п[а]на Адама Бокгуцкого и п[а]на Степана Ростопчѣ, ѿ того ѿбжалованя ѿ забитье небожьчика п[а]на Петра Линевокого, ѿт позвѣ и речи, в немъ написаное, и ѿт всего постѣпку правного на якомъ колвекъ вриадѣ и суде, черезъ п[а]новъ Линевокихъ ѿчиненого и ѿдѣржаного, и ѿт поводовъ теперешнихъ, и ѿт потомьковъ ихъ, волными ѿчинили есмо и симъ декретомъ чинимо на вси потомные часы.

Што все для памѣти до книгъ кгородскихъ володимѣрскихъ естъ записано и сеи выпис подъ печатми н[а]шими судовыми || [арк. 178] панѣ Адаму Бокгуцкому естъ выдан.

Писан ѿ Володимѣри».

У того выпису печати двѣ, а подпис руки в тые слова: «Станиславъ Кандыба, писарь кгород[ский] володим[ѣрский]».

Которыи же то выписъ менованыи слово в слово с початкѣ ажъ до конца до книгъ кгородскихъ луцкихъ естъ ѿписанъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 47, арк. 174 зв.—178.

№ 157

1593 р., травня 12. Луцьк. — Скарга Габріеля Войтковського на Криштофа Лабунського, який погрожував позбавити скаржника життя, що підтвердив і возний Томаш Тупичовський — свідок того, як Криштоф Людвигівський попереджав Войтковського про наміри Лабунського

Оповеданє п[а]на Кгабриеля Войтковского на п[а]на Лабунского

Року тисяча пятьсотъ девятьдесятъ третего м[ѣ]с[я]ца мая второгонадесятъ дня

Присылал на вриад кгородский луцкий до мене, Миколаа Вильковського, буркграбего и намесника подстароства луцкого, панъ Кгабриель Войтковский, жалуючи и ѿповѣдаючи на пана Крыштофа Лабунского,

штомъ он⁵⁵⁰, не маючи до него жадное причины, пофальки rozmaitye, отъповедаючи на здоровье его, чиниль и чинить, обещающиса его з слугами або подданым своим каза[ть]⁵⁵¹ втопить || [арк. 459] або забить, также теж и приателя его Миколаа Чарновьского. За чимъ, деи, преречоныи панъ Воитъковский и в державе свое во именью Белополю безпечне для тыхъ пофалокъ пана Лабуньского мешкати не може, и для того немалые шкоды в том именью Белополю и в дрѣгом, в Корпиловце, поносить.

ІАкожъ и возныи повету Креміанецкого шляхетныи Томашъ Тупичовскийи, ставши очевисто на враде, сознал, иж слышалъ, кгда приатель преречоног[о] п[а]на Воитъковского Крыштофъ Людвиловскийи, от пана Лабуньского приехавши, ему то поведиль и в томъ его острегаль, же пан Лабуньскийи певне маеть его казати втопити албо забити.

И просиль панъ Воитъковский черезъ того ж преречоного возного, абы тоє оповеданье и сознание возного до книгъ было записано, што я казалъ записати.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 458 зв.–459.

№ 158

1593 р., жовтня 4. Луцьк. — Оповідання Миколая Зайця, який довідався про скаргу на нього Матея Межинського, нібито Заєць побив його без попередження під час сну у нетверезому стані; а позаяк така скарга ображала шляхетську честь, то Миколай заявляв про готовність доводити свою невинуватість у суді, аби відновити добру славу, підважену звинуваченням

Оповеданє п[а]на Миколаа Заєца на пана Матея Межиньского

Рокѣ тисеча пятсотъ девѣтдѣсятъ третего м[ε]с[я]ца октебра четвѣртого дня

Пришедши на вѣрад кгородскийи в замокъ г[оспо]д[а]рскийи луцкийи до мене, Щасного Кгалезьског[о], подьстаростеѣг[о] лѣцког[о], врожоныи пан Миколаа Заєць оповедал тыми словы, ижъ, деи, «дошла мене ведомость с книгъ кгородских лѣцкихъ, же нѣакии Матеи Менжинскийи, которыи мене первеи сего в сем рокѣ девѣтдѣсят третем м[ε]с[я]ца авгѣста четвѣртонадцать дня, кроме дана причины моеє, подьпилог[о], окрѣтне а нелютостиве с помочниками своими збил и зранил, и шкод немало починил, не помнечи на срокгость правнѣю, абы ми, деи, вѣчтивые, невинне и

⁵⁵⁰ Слово написане двічі.

⁵⁵¹ Пошкоджене слово.

шкараднє ѿ во вриадѿ шкалеваные были, и не важивши ѿчтливости своеє шляхетское, злє, непристойнє и нецнотливє внес протестацию до книг кгородскихъ лѣцкихъ шкараднѣю, мнє и доброй славе моеи доткливую, якобы я, забачивши боязни Божое, потомъ звирхности короля его милости, не паметаючи на срокость правнѣю и пристойность свою шляхетскѣю, кроме даня причины, его подпилог[о] и спачог[о], не обѣдивши и не давъши емѿ знати ѿ неприязни своеи, яко сѧ межи людми цнотливыми заховѣть, але злє непристойнє его зранити мелъ, яко ширєи таа протестация его в собе ѿбъмовляеть⁵⁵². Ѿ которой таковой шкарадной протестации я взявши ведомость, а не хотєчи того, што єсть з ѿщербѣкомъ доброе славы и ѿчтливости моеє, терпѣти и на собе носити, и таковое шкарадное и ѿципливое внесєньє протестации того то Межинского, хотєчи з ним правнє постѣпити и то з себе знєсти, а при нем самомъ ѿоставити, ѿ собе и ѿ невинности своеи, яко сѧ дѣяло, ничего ѿт протестации моеє на того то Межинского, до книгъ володимєрскихъ ѿ зранєнє || [арк. 497] мое внесєное, не ѿтстѣпѣючи и ѿвшемъ єє и тепєр ствержаючи, передъ в[ашєю] м[илостю], вриадомъ, таковѣю справѣ даю, же яко в протестации и зранєнє мое до книгъ володимєрскихъ внесєно и писано єсть, тєды такъ, а не иначеи было».

Которое ѿповєданє свое пан Миколай Заецъ ѿчинивши, просил, абы то было до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ записано, што я записати казаль.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, арк. 496 зв.–497.

№ 159

1593 р., жовтня 8. Луцьк. — Справа Павла Гидзинського як позивача з оскарженням Олександром Козинським, провадження якої було зірване відповідачем на початковому етапі: Козинський, замість стати до суду і діяти у відповідності з ustalеною процедурою, образив Гидзинського, звинувативши у фальшуванні, та викликав на поєдинок

Справа п[а]на Павла Кгидзинского с п[а]номъ Александромъ Козинскимъ

Року 1593 мєца ѿктєбра ѿмого дня

На рокохъ сѣдовыхъ лѣцкихъ, ѿт дня св[я]тог[о] Михала, римского св[я]та, припалыхъ и сѣдовнє ѿтправовати зачатыхъ, передъ нами, то єст Федоромъ Чапличомъ Шпановскимъ, сѣдьею, а Иваномъ Хренницкимъ, подьсѣдкомъ, вриадники сѣдовыми земьскими поветѣ Лѣцкого, кгда при-

---

⁵⁵² Миколай Заяць у своїй заяві практично повторює скаргу Межинського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, арк. 209 зв.–210 зв.).

точилася справа з реєстрѣ п[а]на Павла Кгидзинского іако повода с п[а]ном Александромъ Козиньскимъ іако позваным, тогда пан Кгидзинский, самъ очевисто в сѣдѣ будѣчи, за нестанемъ || [арк. 257] п[а]на Козинского, іако на рокѣ завитомъ, vzdal в зыскѣ рѣчи. При которой справе пан Крыштофъ Біалобрызский, ѣмоцованыи его, чекаючи ѡстанней години встанія ѡт сѣдов на арештованѣ ѡного взданія, бѣдет ли панъ Козинский арештован албо нет⁵⁵³, тогда, кгда южѣ до арештѣ через возного з реєстрѣ по три разы приволюванъ был ѡт п[а]на Кгидзинского, за которымъ приволюванемъ, кгда пришол пан Козинский до сѣдѣ, кгда былъ пытаный через нас, сѣдовых, если арештѣетъ тѣю справѣ свою албо нет, тогда мѣсто арештованія и слѣдней ѡтповѣди на ѡное пытанѣ наше, препомъневъши срокости права посполитог[о] и вин, в немъ ѡписаных, мѣстыца и сѣдовъ короля его м[и]л[о]сти и нашихъ ѡсобѣ сѣдовыхъ не ѣцтивши, на покои посполитый под часомъ сѣдовъ ничог[о] не дбаючи, на п[а]на Біалобрызского, чоловека невинного, передъ сѣдомъ бѣдѣчого, досыт неѣцтивыми словы на него ся торгнѣвъши, фальширство ниакоє при ѡбыцности нашої ѡномѣ задавши тутъ передъ сѣдомъ, ѡного тѣжѣ под бокомъ н[а]шимъ на поєдинок, которое право посполитое и хрестіанское боронют, вызывал.

А пан Біалобрызский, не сквапаючися и ѡвшемъ терпливе ѡныи прозбы и вызыванѣ знюсши, бѣдѣчи такъ досыт ѡд него ганѣбне зелжоный ѡ ѡное вызыванѣ на поєдинок, заразомъ тѣжѣ передъ нами, на сѣде сѣдичими, вознымъ енераломъ шляхетнымъ Матѣсомъ Славокгурскимъ и шляхтою, при сѣде бѣдѣчою, жалосливе ся ѣскаржаючи и светчил. При чомъ мы всѣ, сами бѣдѣчи и того ся въ ѣши свое наслѣхавши, такъ ѡное ѡсвятченѣ п[а]на Біалобрызского, іако и возного зезнанѣ, которое заразомъ передъ нами вызнал, принявши, до книгъ нинешнихъ записати есмо казали.

ЦДІАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 256 зв.–257.

---

⁵⁵³ Возний закликав («волав») сторони до суду протягом трьох днів згідно з реєстром справ, що мали розглядатися упродовж судової сесії. Відповідач повинен був озватися і справу арештувати, тобто заявити про свою готовність провадити процес, або ж його адвокат («умоцований») мав повідомити суд про причини «нестання» свого клієнта. Якщо сам відповідач або його уповноважений не озвалися, а справа мала «завитий» характер, тобто не могла бути відкладена (як у цьому акті), то позивач її вигравав. Тож адвокат позивача Криштоф Біалобрызський чекав, чи озветься відповідач, до моменту, коли судді встануть зі своїх місць по завершенні роботи в кінці третього дня, після чого оскаржений міг уважатися таким, що до суду не з'явився, а його справа «здавалася».

№ 160

1593 р., жовтня 9. Луцьк. — Протестація Антона Заболоцького, якому кн. Юрій Чорторийський не виплатив платні за домовленістю і відмовився відпустити зі служби, натомість особисто і через слуг вчинив Заболоцькому «одповіди»⁵⁵⁴

Оповеданє п[а]на Антона Заболоцького на кн[я]жати Юрія Чорторыского

Рокѡ тисеча пѡтсот девѡтдѡсѡтъ третѡг[о] м[ѣ]с[я]ца октѡбря десѡтог[о] дня

На вриадѣ кгродьскии в замокѣ лѡцкии пришедши передѣ мене, Александра Семашка на Хѡпьковѣ, кашталѡна браславьског[о], старосты лѡцького, земенин его королевское милости повѣтѡ Лѡцького шляхетными пан Антониѡ Визкгѡрдѣ ѡ Гѡлѡлѡниках Заболоцкии протѡстовался на его милост вельможнѡг[о] п[а]на Юрія Ивановича кн[я]жа Чорторыское тыми словы, *иж, деѡ*, «слѡжил єсми черѡз немалыи час томѡ єг[о] м[и]л[ости] кн[я]жати Юрю Чорторыскомѡ вѡрочистым а юркгѡлтым слѡгѡ с певног[о] юркгѡлтѡ, которыи юркгѡлтѡ мнѣ его милостѣ на кождыи рокѡ платитѣ был приѡбѡцал. А *иж* ми его милостѣ том юркгѡлтѡ мои, почавши ѡт рокѡ ѡсмьдѡсѡтъ третѡг[о], аѡ до рокѡ девѡтдѡсѡтог[о] задержалѣ и не ѡтдал, нехѡт свою и неласкѡ *иж* кѡ мнѣ показѡвал.

ІА теѡж ѡко чоловѣкѣ волныи а шляхтич ѡчтивыи просил єсми его м[и]л[ост] кн[я]жати Юрія Ивановича Чорторыског[о] черѡз листѣ вѡпѡминальныи ѡтѣ сѡдѡ земьского лѡцького, его м[и]л[ости] черѡз возног[о] и черѡз шляхтѡ ѡтѣ мене поданыи, абы мѡя его милостѣ ѡко пан з послѡдѡгѣ своихѣ вызволил, и рѡкѡ на ѡтстаню абы ми давъши⁵⁵⁵, просилѣм теѡж, жебы ми тоѣ заслѡжоное мое за сѣм лѣтъ чимѣ кольвѡекѣ заплатилѣ. || [арк. 538]

Алѣ его милостѣ, на мене сѡ розгневавши, рѡки на ѡтстаню мнѣ дѡти не хотѣл и не далѣ, и, того заслѡжоног[о] моег[о] мнѣ не заплативъши, такѣ ѡтказал: «Слѡжи собѣ комѡ хочѣшь, бы и королевѡи швецкомѡ, а ѡ тобе ведѡт не хочѡ».

То пакѣ ѡ за моим жалѣм и зѡбоженъѣм ѡ тоѣ заслѡжоное мое, за сѣм лѣтъ ѡт его милости мнѣ не ѡтданѡе, а водлуг того листѡ вѡпѡми-

⁵⁵⁴ Див. також наступну справу № 161.

⁵⁵⁵ Подавання руки скріплювало домовленості про службу між паном і слугою «рукодайним», а також було елементом розірвання службницьких стосунків (відповідно «давання» і «відбирання» руки).

налног[о], его м[и]л[о]сть *от* мене первеи сего подаваног[о], тепер на сие роки земские луцкие святомихальские в рокъ теперешнем деведесать третем позвом земским лѣцким позвал еси, и справа моя за позвом з реистрѣ припасти маеть. А его милость кн[я]жа Юреи Иванович Чорторыский, яко сам через себе очевисте, такъ через приателна своег[о] п[а]на Ивана Шпаковского и через слѣгѣ своег[о] якогос Бобола, чиниать на мене, шляхтича вбогог[о], таковѣю *отповед* и похвалькѣ, *отстрашующи* мене *отъ* справедливости и *от* позвѣ моего тыми словы, хотечи мене впередъ на здоровю и на члонках моих вбевечити, вмолити збитем, а потом менят мя jakimсь збегом его милости кн[я]зю Чорторыског[о] и хочѣтъ мя поимати, а до муров клеваньскихъ замкѣ его милости клеваньского *от*ослать.

Ино я, яко человекъ волныи и шляхтич вбогии, а носечи на себе и *отправдѣючи* прокѣрацию⁵⁵⁶, тепер, яко в роки земские, немалые а досыть важныи sprawy людские в рѣкахъ своих и при себе их носечи, прошу в[ашеи] м[илоти] яко вриадѣ, абы таа моя протестация, ижъ на его м[и]л[ости] кн[я]жати Чорторыскомѣ слѣжитъ не хочѣ и здавна яко *от* тог[о] листѣ вминалног[о] его милости не слѣжѣ, и шкоды никакое ег[о] м[и]л[ости] || [арк. 538 зв.] кн[я]жати Чорторыскомѣ не вчинивши, толко яко шляхтич вольныи тѣтъ в повѣте Лѣцком на вѣбогои маетности моеи в селѣ Гѣлалниках, не крѣчиса ни перед ким и перед его м[и]л[остью], яко невинныи мешкам. Такъ и тѣю помененѣю *отповед*, которѣю я на себе *отъ* его милости кн[я]жати Юрия Ивановича Чорторыског[о], *от* приател и *от* слуг его м[и]л[ости] слышал, абы бы то было до книг кгородских луцких записано».

Которую ж то протестацию его, п[а]на Антона Визгерта, для памяти на бдо книгъ кгородских луцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 44, арк. 537 зв.—538 зв.

№ 161

1593 р., жовтня 13. Луцьк. — Заява слуг кн. Юрія Чорторійського про фальшиву протестацію, яку Антон Визгерд-Заболоцький вніс до городу, звинувативши князя у затриманні платні за службу і погрозах заподіяти шкоду

Оповеданє слуг кн[я]жати Юрия Ивановича Чорторыского на Антона Заболоцкого

---

⁵⁵⁶ Антон Визгерд неодноразово виконував адвокатські («прокураторські») функції.

Рокѡ тисеча *пнатсот* *деветдесат* третего м[ε]с[я]ца октебра третєз[о]надцать дня

Пришедчи на вриад кгородский в замокъ господарский лѡцкии до мене, Александра Семашка на Хѡпковѣ, кашталпана браславского, старосты лѡцкого, панъ Иван Шпановский⁵⁵⁷ а служебникъ его милости велможного кн[я]жати Юрия Чорторискоз[о] пан Воитех Бобола ѡповедали, ѡсветчали и протестовалисе тыми словы, ижъ, *деи*, «бѡдѡчи нам ѡмощоваными ѡт его милости княжати || [арк. 553] Юрия Чорторизского и пилнѡючи тѡт в Лѡцкѡ справ его милости на рокох земских святомихалских, в рокѡ теперешнем деветьдесат третем припалых и сужоных, дошло нас тоє вѡдати, же Антон Заболотцкии, которыи се зовѣт Визкѣрдомъ з Гѡлалникъ, внес и до книг кгородских лѡцких записати дал такую протѣстацыю, якобы кн[я]жа его милост Юреи Чорторискии сам через себе, так же через мене, Ивана Шпановского, и слуг своих якѡс ѡтповед и пофалку чинити на здоровю его ѡбезвечивши, до везеня *взяти* хотѣл, яко ширеи протѣстацыа то в себе ѡбмовлаѣт, ѡ чом, *деи*, яко кн[я]жа его милост сам не мыслил и нам того мовити и чинити не казал, ани ѡт нас тот Заболотский таких слов ѡтповедеи, якобыхмо именем кн[я]ж[а]ти его милости чинити мѡли, не слышал, ани єсмо того мовили, толко то себе змыслил, а непристоине *потвар* на его милости и на нас вложил.

А иж се, *деи*, в той протѣстацыи своєи дал слышат, якобы ѡ нѡякое заслужоное своє кн[я]жати его милости тут до сѡдѡ земского на роки теперешние позвати мѡл, тѣды яко маємо ведомост, же ѡ жадном позве ѡт него кн[я]жа его милост не вѡдаѣт, рокѡ тѡт з ним не маѣт, заслужоного никоторого єму не винѣн, бо николи за такового слугѡ его милости не был, толко ѡтец его, бѡдѡчи боярином его милости з давных часов, маючи ѡсѡлост под его м[и]л[о]стю в сєлє Заболотцах, дети там сплотивши, з ними, *детми* своими, в той маѣтности его милости мешкал, и ховаючи его при себе, *повинност* и *послугѡ*, яко иншии слѡдги, с той маѣтности его милости через него чинил.

А потом, *деи*, за его злым захованѣмъ, недѡченѣмъ и непослушенствомъ противко ѡтца и матки, родичов его, ѡтец его в ненависти и ѡ гневи своѣмъ, до чого он сам причинѡ давалъ, || [арк. 553 зв.] маючи, частокрот кн[я]жати его милости на него сѡа ускаржал и просил такими словы, абы его ѡт такъ злого противного и непослушного сына боронил. За которым частокротным набеганѣмъ и ѡсилованѣм ѡтца и матки его, кн[я]жа его м[и]л[о]ст яко пан бачныи, до жадного караня, которое он

---

⁵⁵⁷ У попередній справі — Шпаковський

на тот час заслуговал, несквапливыи бѣдѣчи, лагодне и ласкаве его за то карал и ѡпоминал, абы того родичом своим, што пан Бог в ненависти маѣт, не чинил, чога, деи, ѡн слѣхати николи не хотѣл⁵⁵⁸.

Тѣды кн[я]жа его милост за таковыми его поступками и злым захованѣм противко родичов им сѣа брыдिति почал, на ѡчи ходити не казал. А потом, деи, ѡтец его, сам маючи ѡт него таковую прикрост, з домѣ своего зѣ Заболотец выгнал и ѡт того часу в тои маѣтности его м[и]л[о]сти в Заболотцах не постал. Чога, деи, ѡн, жалѣчи а ставши се неприателем кн[я]жати его милости, хотечи яко же колвекъ там в тѣю маѣтност его милости ѡсрѣбоватисѣа [!], и чога потварне а подстѣпне на ег[о] милости поискивати ѡмыслил, а не толко самъ, але и дрѣгих Гѣлалницких, абы его м[и]л[ост] ѡ речи небылыѣ и николи несталыѣ позывали, до того приводит и якогось заслѣжоного ѡ его милости, чога его милост дати не повинѣн, ѡпоминаѣтсѣа. И потвар таковую на его милост, на приателеи и на слугѣ его милости, абы ему ѡтповедати мели, вкладаѣт, и тым непристоине его м[и]л[ост] славит. В чомъ з ним яко зѣ зотчичомъ своимъ кн[я]жа его милост, яко сѣа его милости годити бѣдет, поступити не занѣхаѣт».

И просили именѣм его м[и]л[ости] кн[я]жати Юрия Чорториского, абы тоѣ ѡповѣданѣ и ѡсветченѣ и протѣстацѣна их м[и]л[о]сти, што именѣ[м]⁵⁵⁹ кн[я]ж[а]ти его м[и]л[ости] Юрия Чорториского вносиат, до книг гродских записана была, што записати казал.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 44, 552 зв.–553 зв.

№ 162

1593 р., жовтня 23. Луцьк. — Декрет у справі Яна Медведського як позивача з відповідачем Кіндратом Смиковським про виклик на поєдинок, за яким обвинувачений на підтвердження своєї невинуватості мав присягнути

Декрет п[а]на Медведского с п[а]ном Кондратом Смыковским ѡ поѣдинекъ

Року 1593 м[е]с[я]ц[а] ѡктѣбря 13 дня

На рокох судовых земских, ѡт дня светого Михаила, св[я]та римског[о], в року вышеи менѣном дѣветдѣсѣат третѣмъ припалых и судовне

---

⁵⁵⁸ Слуги, наголошуючи на характеристиках князя як доброго пана, намагалися реанімувати добру славу кн. Чорторійського, що могла постраждати від звинувачень скаржника.

⁵⁵⁹ Пошкоджений текст.

отправованыхъ, перед нами, то ест Федором Каданом Чапличомъ-Шпановским, судьей, а Иваномъ Хренницким, подсудкомъ, вриадниками судовыми земскими луцкими, постановившиа очевисто ѿ судѣ замку г[оспо]д[а]рьском луцкомъ, сторона поводаваа пан Ган Медъведский з Валюв, кгда справа з реестрѣ припала, давши сторону позваную, то ест п[а]на Кондрата Смыковского, до sprawy нижеи описаное через возного поветового приволати, подносил позовъ земский луцкий жалобы своее, просечи, абы был читан, которого мы перед собою читати казали и так се в себе мает:

«Жикгимонт трети, з Божое ласки корол полский, великий кн[я]зь литовский, русский, пруский, мазовецкий, жомойтский, волынский, киевский, ифлиантский и дедичный корол швецкий.

Земенину н[а]шому повѣту Луцкого Кондрату Смыковскому, зо всѣхъ добръ твоих лежачих и рѣхомых, яким колвекъ обычаемъ ѿ воеводстве Волынскомъ тобѣ належачих и маючих, из самое особы твоее приказдем тебе, абы еси на роки земские луцкие, которые припасты и сужоны быти мают в року тепер идѣчом тисеча пятсот девятдесять третемъ, от дня светого Михаила, св[я]та рымского, в замку н[а]шомъ луцкомъ перед судом н[а]шимъ земским луцкимъ на року завитомъ обличне стал на жалобѣ земенина нашего того же повѣту Луцкого шляхетного Гана Медведского з Валюв, которые нам жаловал на тебе ѿ том, што же, деи, мы, г[оспо]д[а]рь, постерегаючи покою посполитого и забегаячи злого в Короне н[а]шой межи верными поддаными н[а]шими, обывателми всѣхъ земля, Короне належачих, и хотечи таковыи афект межи ними зепсовати и до покою привести, на сеиме валном корѣнецыи н[а]шое с порадою и позволенемъ всех станов коронных так есмо ѿтвердили, абы ѿдин дрѣгого на поединок не вызывал и спокоине ѿдин противко дрѣгому заховал, нижели, деи, ты, || [арт. 492 зв.] не ѿгледаючися ничего на звирхност н[а]шу г[оспо]д[а]рьскую и тот порядок сеимовый легче себе важивши, в рокѣ тепер идѣчомъ тисеча пятсоть девятдесят третемъ м[е]с[я]ца мая второго дня, приспособивши собѣ пахолковъ з десеть з разнымъ ѿрѣжемъ, з двора своего смыковского вышедши и под двор его там же в Смыкове подшедши, а не ѿгледаючися ничего на вину, в констытѣцыи сеимовой описаную, чинечи ему на ѿнь час и дрѣгую кривдѣ, котораа, деи, от него тобѣ на ѿсобливом позве назначона бѣдет, там же еси его на поединокъ вызывал. В чом, деи, он, постерегаючи срокости права н[а]шого, до тебе на поединок не вышел, абы был тым пристойности своее не выкочил, але менѣючи собѣ от тебѣ в том великий жал и немалѣю кривдѣ, яко то тобѣ на ѿном року з винами правными все достаточне выведено и ѿказано будеть, ѿ том всемъ с

тобою ђ права сѡдѡ н[а]шого ѡчевисто мовити и там завите skutечнѡю росправу на звышменованом рокѡ с тобою принати хочеть.

Писань ѡ Луцкѡ лѣта ѡт нароженя Исус[а] Хр[и]ста с[ы]на Б[о]жого тисеча патьсот деветьдесять третего м[е]с[я]ца августа второгонадцать дня.

Михаило Корытєнскии, писарь».

А по вычитанью того позву сторона поводаваа, доведши року и положєнья позву выписом с книгъ земских луцких сознанья возного єнералного Григоря Вєрбьского и показавшы до того в тои таковой кривде своєи три листы ѡповеданья сусєдского и выпис с книгъ кгородских луцких протєстацыи своєє, яко то ширєи на том всемъ поступьку єго правномъ єсть ѡписано, а до того сѡ тои кривдє своєи и ку доводѡ, то єст до присєги бральсє.

А сторона позванаа, нє признаваючи в том сєбє быт винным, брала сє тєж до ѡтводѡ, то єст присєги.

А так мы, суд, сторонѡ позваную ку ѡдводѡ близшєю быт ѡзнавьши, сказали || [арк. 493] єсмо и сим декретом нашим всказѡемъ, абы позваным пань Кондрать Смыковскии на рокох пришлых земских луцких, которые напервєи сужоны будѡтъ, ѡ судѡ земского луцкого присєгу ѡчиниль на томъ, же ѡн п[а]на Мєдведского на поєдинокъ нє вызываль и єму нє ѡтповедал, и таковыє кривды, яко то єст в том позве ѡписано, єму нє дѣлаль. А то выконать завите будєт повинєнь под винами в праве и констытуциями, коло того ѡписаными, што все про памєть до книгъ земских луцкихъ записати єсми казали.

ЦДЛАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 492–493.

№ 163

1594 р., сїчня 27. Луцк. — Скарга Григоря Колмовського на Федора Загоровського, який образив його слугу Войтеха Проховського та натравив на нього собак під час засідань володимирського городського суду; визнання возного, що оглядав рани на Проховському

ѡповеданьє п[а]на Кѡмовского⁵⁶⁰ на п[а]на Загоровского

Року тисеча патьсот деветьдесять четвєртог[о] м[е]с[я]ца гєнвара двадцат сємог[о] дня

Перєд нами, Щасным Кгалєзским, подстаростим, а Матєєм Стємпковскимъ, судєю, вриадниками сѡдовыми кгородскими лѡцкими, постановившиє ѡчевисто, ѡржоным єго милость пань Григорєи Колмовскии

⁵⁶⁰ Мало бути Колмовського.

обтѣжливѣ жаловал и ѡповедал на его м[и]л[ост] пана Федора Загоровского, подстаростего кгородского володимерского, ѡ то, иж «рокѣ тисеча пѣтсот девѣтдѣсѣат третего м[ѣ]с[я]ца декабра двадцѣть второго дня, под часомъ сѣженѣя рочковъ || [арк. 127] кгородскихъ володимерскихъ, передъ згромаженъемъ немало людѣи зацныхъ в замкѣ кгородскомъ володимерскомъ на слугѣ моего, ѡчтѣивого шляхтича шляхетного Воутѣха Проховского словы ѡщипливыми, доброй славе шкодливыми, торгнѣлся и псомъ его щвал, ѣко жѣ ѡнъ се ѡного слугѣ моего покусал и поранил.

И потомъ, кгда передъ людми зацными, которыхъ на тотъ часъ было немало, тотъ слуга мой на п[а]на Загоровского ѡтежалъ, а панъ Загоровский рекль: „Жѣбы былъ тутъ твоѣ панъ, тебѣ быхъ его ещѣ лепѣи псами щвалъ”. И иншиѣ слова, доброй славе моеѣ шкодливыѣ и ѡщипливыѣ, в небытности моеѣ противко мѣне такъ, ѣко се не годило, мовиль, мѣне, шляхтича в ѡчтѣивыхъ поступкахъ и ѡроженъю моему неподѡизраного⁵⁶¹ и ѡвшемъ каждѡмѣ ѡчтѣивѡмѣ во всемъ ровного, шкалевал».

Ѣко жѣ панъ Колмовский ѡныѣ раны слуги своего, которые ѡт ѡного пса за пощванъемъ пана Загоровского поднѣал, и возному ѡповедал и ѡказовал. Гдѣ тутъ жѣ стоячи, возныѣ повѣту Луцкого Федоръ Свиридовский || [арк. 127 зв.] ку записанъю до книгъ вридовыхъ вызнал, иж «рокѣ тисеча пѣтсот девѣтдѣсѣат третего м[ѣ]с[я]ца декабра двадцѣть пѣтого дня былѡмъ на справѣ его м[и]л[ости] пана Григорѣя Колмовского во имѣнь[ю]⁵⁶² его милѡсти Макочахъ и, маючи при собѣ стороною шляхтѣ людѣи добрыхъ пана Станислава Ђанковского а пана Федора Шадѣрского, видѣломъ слугѣ его Воутѣха Проховского, ѡт пса покѣсаного и поранѣного, то естѣ на рѣце левоѣ семъ ранъ шкодливыхъ, почавъши ѡт доли ажъ до локтѣя, и рѣкавъ ѡ дѣлиѣ ѡвѣс подраныѣ и пошарпанъ. Которыѣ раны тотъ слуга пана Колмовского мѣнилъ собѣ быти ѡт пса, то естѣ за пощванъемъ ѡт пана Федора Загоровского».

Которѡѣ ѡчевѣстѡѣ ѡповѣданъѣ и возного сознанъѣ естѣ до книгъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 126 зв.–127 зв.

---

⁵⁶¹ Наголошується на заподіянні шкоди добрій славі шляхтича, що складалася з його «учтливих» вчинків і відповідному бездоганному походженні.

⁵⁶² Пошкоджений текст.

№ 164

1594 р., лютого 6. Луцьк. — Скарга Лаврина Дривинського на возного Матиса Славогурського про образу і поранення його слуги Андрія Липницького⁵⁶³

Оповеданье п[а]на Лаврена Дривинского на п[а]на Матиса Славогурского, возного, о поранене слугъ

Рокъ тисеча пятсотъ девѣтдесятъ четвертого м[ε]с[я]ца февраля шостого дня

Присылал на вриад кгородскии луцкии до мене, Григория Котельницкого, подписка кгородского и намесника подстароства луцкого, его м[и]л[о]сть пан Лаврен Дривинскии, жалуючи и оповѣдаючи обтежливе на Матиса Славогурского, возного и енерала воеводства Волынского, тыми словы, штожь, деи, «в рокъ нинешнемъ девѣтдесятъ четвертомъ м[ε]с[я]ца февраля пятого дня в суботѣ слуги мои Андреи Липницкии а Станислав Компѣвѣскии, будѣчи в потребах своих во имену их м[и]л[о]сти п[а]новъ Рогозенскихъ ѿ Волковыах, там же, яко маю справѣ и ведомост от тых слугъ моихъ звышописаных, кгда они ишли от мельника волковыиского добровольною дорогою, никому ничего не винни, через гостинец в селе подле корчмы волковыиское, то пакъ тот Матис Славогурскии з с[ы]номъ своимъ старшимъ и з ыными многими помочниками своими, имени и прозвиски их ему знаемыми, стоячи на гостинцѣ подле корчмы, напервѣи спытавши их, комѣ служить, кгда повѣдили, же мне слѣжать, тамъ же заразомъ на мене словы ѿщипливыми торгнулься и будѣчи || [арк. 195] от тых слугъ моихъ ѿпомнен, абы мне яко пана их перед ними такъ не вспоминал, то пакъ он заразом, до брони ся торгнувши, зо всѣми помочниками своими дорогѣ ихъ заскочивши а припадши до них, яко до неострожных, ихъ, покоемъ ѿбезпечонныхъ, зновѣ на них словы ѿщипливыми торгнувшисе, ѿкрѣтне а нелютостиве безбронне шляхтича ѿчистивого Андрея Липницкого шкараде зранили, от которое раны реч заразомъ замкнуль и нет вѣдома, если живъ будет». Просиачи при томъ о придане возного на огледане того зраненого Андрея Липницкого.

А такъ я его м[и]л[о]сти возного повету Луцкого Станислава Коломыйского на то придал⁵⁶⁴, а тое оповедане его м[и]л[о]сти до книгъ кгородских луцких записати еси казалъ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 194 зв.—195.

⁵⁶³ Див. також наступну справу № 165.

⁵⁶⁴ 9 лютого возний Станіслав Коломийський на уряді визнав факт оглядання події 6 лютого; визнання практично дослівно повторює текст скарги слуг Дривинського на Матиса Славогурського, що свідчить про підготовленість його зацікавленою стороною (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 203 зв.).

№ 165

1594 р., лютого 13. Луцьк. — Скарга возного Матиса Славогурського на Лаврина Дривинського і його слуг про побиття і поранення; визнання возного у цій справі

Оповеданє п[а]на Матиса Славогурського, возного и енерала, на п[а]на Лаврена Дривинського

Рокѣ тисеча пятьсотѣ девѣтдѣсѣать четвѣртого м[ѣ]с[я]ца фѣвралѣ третегонадцѣть дня

На вриадѣ г[оспо]д[а]рскомѣ замку луцкомѣ передо мною, Щаснымѣ Кгалезскимѣ, подстаростимѣ луцким, оповедаль и обтежливе жаловал возныи енерал воеводства Киевского, Волынского и Браславского, в поветѣ Луцкомѣ мешкаючи, шлахетныи Матис Славогурскии, тымѣ способомѣ, иж, деи, «бѣдѣчи мнѣ посланомѣ с позвы кгородскими луцкими от пана Климонта Клюса || [арк. 210 зв.] а от пана Гана Брѣдницкого до Збаража, писаными по его м[и]л[о]сть вельможного пана кн[я]жати Гануша Збаразского, воеводѣ браславского, старостѣ кременецкого, также теж и с позвами кременецкими земьскими по суд земскии кременецкии на Трибунал от пана Федора Балабана о рѣчь, в тых позвах помененую и описаную.

А такъ я, возныи енерал, маючи при себе сторонѣ людеи добрых шлахту п[а]на Матѣя Сварацкого а пана Андрея Тѣроболского и пана Матѣя Лисовского, едѣчи мнѣ, человекѣ спокоинномѣ, ни в чомѣ никому не винному, кгда есми приехал в рокѣ тепер идѣчомѣ тисеча пятьсотѣ девѣтдѣсѣать четвѣртомѣ м[ѣ]с[я]ца фѣвралѣ пятого дня до имени еѣ м[и]л[о]сти п[а]неѣ Дмитровое Рогозенское до карчмы волковыиское, хотечи переночовать, то пакѣ в томѣ часѣ того ж дня, рокѣ и м[ѣ]с[я]ца помененого, взявши перед себе неакиишь дмысль, панѣ Лаврен Дривинскии самѣ оособою своею з слѣгами и з многими помочниками своими, которых онѣ самѣ лепѣи их знаѣть и имена их ведаѣть, препомъневши боязни Божое и срокгости права посполитого, нашедши кгвалтовнѣ на власнѣю господѣ мою до карчмы волковыиское, менѣ, || [арк. 211] человека невинного, безбронъне[го], окрѣтнѣ збилѣ и зранилѣ, при котором томѣ окрѣтномѣ збитю и зранѣню моемѣ слуги его власныѣ, которых онѣ самѣ лепѣи их знаѣть и имена их ведаѣть, взяли и пограбили с торбою гр[о]шеи готовых золотых тридцѣт полскихъ, в той же торбѣ позвы и всѣ справы, которыемѣ мел подати от п[а]на Федора Балабана по суд земскии кременецкии, рѣчникѣ колѣнскии, кѣпленыи за гр[о]шеи двадцѣт.

А впавши до избы по зранѣню моемѣ, взяли и пограбили шаблю, купленую за три золотых полских, ножѣ с костью слонѣвою, купленыи за

пол золотого полского. Которое тоє зранєне свое и грабеж рад бых был того ж часѣ, не ѡмешкиваючи, до вриадѣ донєс, нижли менє раны шкодливыє и збите ѡкрѣтное того закročило. Для которого зранєния мѣсєлом пят день на дорозе лежать».

И просил менє ѡ возного на ѡгледанье ран своихъ. ЁА ему на то придал ѡчевистє возного єнерала воеводства Киевского, Волынского и Браславского шляхєтного Даниєлиа Пчыцкого, которыи ран его ѡгледавши и пришедши перед менє, ку записаню до книгъ кгородскихъ луцкихъ ѡчевистое сознанє свое ѡделалъ тыми словы, ижъ, *деи*, «в рокѣ тепер идѣчомъ деветьдєсѣат четвєртомъ м[є]с[я]ца фєвралѣа тринадцѣатого дня, бѣдѣчи мнє ѡчевистє || [арк. 211 зв.] приданому на ѡгледанье ран на возномъ єнералє шляхєтномъ Матысѣ Славокгурскомъ, тогды кгдымъ пришол до господы его, маючи при собє сторонѣ людєи добрыхъ двохъ шляхтичовъ, п[а]на ЁАна Валеvского, возного повету Луцкого, и пна ЁАна Викгуру, видиль єсми ранъ на п[а]ну Матысѣ Славокгурскомъ на лєвои сторонє подлє ѡха ранѣ тѣтую кривавѣю велми шкодливѣю, ажъ до мозку, видил тежъ єсми на томъ же ѡсє лєвомъ раны двє кривавыє, ѡт которыхъ ранъ нєт вєдома, єсли жив зостанєт. Што все передо мною, вознымъ єнералом, и шляхтою мєнилъ быти пан Славокгурскии ѡт п[а]на Лаврєна Дрєвинского, ѡт слуг и ѡт помочниковъ его».

Которое ж тоє ѡповєданє п[а]на Славокгурского и ѡчевистое сознанє возного єнерала єсть до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 210–211 зв.

№ 166

1594 р., лютого 9. Луцьк. — Скарга Миколая Зайця на луцького гродського підписка Григорія Котельницького про побиття; визнання у цій справі возного⁵⁶⁵

ѡповєданье п[а]на Миколаѣа Заєца на п[а]на Григорѣа Котєлницкого

Рокѣ тисєча пятьсотъ деветьдєсѣатъ четвєртого м[є]с[я]ца фєвралѣа девѣѣатого дня

Пришедши в замокъ г[оспо]д[а]рскии луцкии перед менє, Щасного Кгалєзского, подстаростєго луцкого, ѡржоньѣи панъ Миколаѣи Заєць жалоснє сѣѣ ѡповєдал и ѡбтежливе жаловалъ на Григорѣа, которыи сѣѣ менуєть ниѣакимъ Котєлницкимъ, в тыє слова, ижъ, *деи*, «дня вчорашнєго, то єсть ѡсмого м[є]с[я]ца фєвралѣа в рокѣ деветьдєсѣатъ четвєртом, маючи ѣѣ потребѣ до брата моєго пана Григорѣа Заєца, на тот час в

⁵⁶⁵ Див. також наступну справу № 167.

канцеларии луцкои при пану Сасинѣ Рѣсиновичѣ-Берестецком, писарѣ кгородскомъ луцкомъ, будѣчого, которого, деи, есми засталъ в дому мещаньки луцкоє ѓ Щочаньки, где тежъ мешкаеть и помененыи Котелницкии, тамъ же, отпраивившися ѿ брата моего п[а]на Григоря Заєца, кгдамъ хотел прочь ѿдыити, помененыи Котелницкии, взавши злыи ѓмысль противко мене, а не могѣчи его иначеи выполънити, ѓпросиль мене, абымъ тамъ ѓ его тещи з нимъ первеи ѿбедалъ, а потомъ || [арк. 203] абымъ з нимъ доброе мысли былъ, и кгда вже видиль мене подпилого, а хотечи ѓмыслу своемѣ досыт ѓчинити, первеи словы неѣчтивыми лаати миа почал, а потомъ, добывши брони, ѿкрѣтне ме збилъ и зранилъ».

И просиль мене ѿ приданье возного на ѿгледанье збитя и зраненя своего, которого, ижъ на тотъ час в Луцкѣ достати и способити не могъ, просиль мене пан Миколаи Заецъ ѿ приданье вижа, на што я ему придалъ вижа буркграбеге замьку луцкого пана Юрия Кошиковьского, который за приданемъ моимъ, ранъ и збитя пана Заецового ѿгледавши, пришедши перед мене року и дня вышеи менованого, ку записанью до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ в тые слова, ижъ, деи, «за приданьемъ в[ашеи] м[илости] вриадовымъ видиль есми ѓ пана Миколаи Заєца в голове за правымъ ѓхомъ ранѣ кривавую, шкодливе тятую, также и кордъ коло рѣкоести побитыи, же ся ажъ крыж погбаль».

А такъ на тоє ѿповеданье пана Заецово, яко и сознание вижа помененого, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль, што естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, 202 зв.–203.

№ 167

1594 р., лютого 9. Луцк. — Скарга Григоря Котельницького на Миколая Зайця про напад на його дім, поранення і «одповеди»; визнання возного, який засвідчив сліди нападу та поранення Котельницького — поріз на пальці біля нігтя

ѿповеданье п[а]на Григоря Котелницкого на п[а]на Миколаи Заєца

Рокѣ тисеча патьсотъ деветьдесять четвертого м[ε]с[я]ца февраля девятого дня

Пришедши на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии лѣцькии до мене, Щасного Кгалезского, подстаростеге луцкого, || [арк. 205] шляхетныи Григорейи Котелницкии, подписокъ кгородскии и наместникъ мои подстароства луцкого, ѿбтежливе и плачьливе ѿповедалъ и жаловаль на п[а]на Миколаи Богѣшевича Заєца в тые слова, ижъ «дня вчорашнего панъ Заецъ, пропомневши боязни Божое и срокгости права посполитого и пристоиности межи ѓчтивыми людми, не давъши ми знать ѿ жадной

неприязни, непристойне, неоповедне, мощно квалтомъ в домъ мои, гдем я спокоине, яко человекъ невинный, замъкнувши се в дому моемъ, безпечне и спокоине спалъ, окно до избы и двери до сеней, также окно до сеней квалтовне вырѣбали и черезъ окно до сеней на ложку спячого Миколаи Заецъ рѣкою своею мене в рѣку левѣю в палецъ ранилъ, отъ которого зранѣна, порвавъши се, ледвомъ на домъ на горѣ передъ нимъ втекъ.

И тамъ зновъ, скочивши отъ сеней, способил се на болшеи товаришовъ себе къ помочи, и способивши се окрѣтне, яко ѡдни неприатели з розмаитыми и незвычайными бронями, то ест з ножами голыми добытыми, ходечи коло домъ, скрытаючи зѣбамы, хотечи мене ножами резати, словы недѣчтивыми шкарадными, славе и дѣчтивности доброго человека дотѣкливыми, мене самого, жонѣ мою лапаль, соромотилъ, до домъ се зновъ з великимъ крикомъ || [арк. 205 зв.] квалтовне бил, рѣбалъ, штурмовалъ, ажемъ мусел из горы вгломъ з домъ моего спустит се, вхраняючи здоровье свое. А потомъ, ижъ вжо в домъ быть мене не бачил, сромотечи, лаючи, оповеди и похвалки на здоровье мое чинечи, посекавши двери, окна, прочъ ѡтошоль».

ІАкож на ѡгледане зранѣна своего и починѣна знаковъ квалту просил мене ѡ приданье возного, на што я ему придалъ возного, шляхетного Станислава Коломыиского, которыи возныи, ставши передо мною, къ записаню до книгъ сознал в тые слова, ижъ, деи, «маючи я при себе шляхту людеи добрыхъ п[а]на Филипа Жабкѣ а пана Вовренца Телпатынского, за приданьемъ в[ашей] м[илости] вриадовымъ был есми в домъ пана Григория Котелницкого тут в месте Луцкомъ, тамъ же видил есми на немъ самомъ на рѣце левои на палцѣ великомъ подле ногтя ранѣ тятѣю не барзо шкодливѣю, до светлицы вѣ оболоне шклянои шибъ три выбитыхъ, двери до сеней, шины, што двери ѡкованы, посечоны, также крата в окнѣ до сеней и стѣны посечоны порѣбаны.

Которое зранѣне себе, также и знаки починѣна квалтѣ, менил себе быти отъ пана Миколаи Заеца и отъ помочниковъ его, || [арк. 206] ему соньному, безпечне в домъ его спокоине спячому, стало. И при томъ, деи, ѡповѣданью пана Котелницкого и Матейашъ Квиатекъ сознал, ижъ на томъ гледѣл, коли панъ Заецъ до пана Котелницкого се добывал, з ножами коло домъ, хотечи его резат, ходилъ».

Которое ж то ѡповѣдане намѣстника моего и сознанье возного я до книгъ справ кгородскихъ луцкихъ записати росказалъ, што естъ записано.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 45, 204 зв.–206.

№ 168

1594, квітня 20. Луцьк. — «Цедула одповедная», внесена до книг з ініціативи її автора Андрія Гловацького, який мав намір вручити її Івану Хрінницькому через возного, однак цьому зашкодила колотнеча в суді⁵⁶⁶

Уписанье цедьлы полскои п[а]на Кгловацкогo, его милости пану подсьдкѡ земьскомѡ лѡцкомѡ ѡтповедная

Рокѡ тисеча пятьсотѡ девѡтдѡсят чѡтвертого м[ѣ]с[я]ца априла двадцатог[о] дня

На рочьках сѡдовых кгородских лѡцких, ѡт дня чотырнадцатого м[ѣ]с[я]ца априла в рокѡ теперешнемѡ вышпомененомѡ припалых и сѡдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, Щаснымѡ Кгалезьскимѡ, подстаростимѡ, а Матеємѡ Стемпъковскимѡ, сѡдею, вриадниками сѡдовыми кгородскими лѡцкими, постановившися ѡчевисто, || [арк. 485 зв.] шляхетныи Андреи Кгловацкии ѡповедалъ, хотечи дати черезъ возного его м[и]л[о]сти панѡ Иванѡ Хренъницкомѡ, подсьдкѡ лѡцкомѡ, цедулѡ ѡтповеднѡю, а в тымѡ ижѡ сѡ бѡрѡда стала, тогды ажѡ на завтрее дня двадцать перьвого м[ѣ]с[я]ца априла черезъ Каспра Стралковскогo тѡю цедьлѡ на вриад дѡла актыкованья в книги прислалъ, которая полскимѡ писмомѡ тыми словы естѡ написана:

«Panie Iwanie Chrenicky, podsędku ziemsky łucky!

Tak od ciebie samego, iako i od wielu ludzi znacznych nasłuchali się uszy moje, iż mie na uczciwości mei szlacheczkiey szczypiesz i to zadaiesz, czego na mie, człowieka uczciwego, nigdy pokazać nie mozesz. A iż ia będąc żalośny, ynakszego sposobu do pomszczenia tych niecnotliwych słow twoich należć nie mogę, iedno uczciwości mey ręką swą uczciwą bronić, i to twoie nieuczciwe a wszeteczne wspomnianie mnie, człowieka uczciwego, w gębę twoie wbić chcę. Ty o tym wiedząc, abyś się mnie strzegł w kościelie, cerkwie, w domu, w łazni, w drodze i na wszelakim mieyscu, gdziebym się s tobą potkał, oprócz przed maiestatem K[róla] Jego m[ości]. Za tym się Panu Bogu poruczay».

У тоє цедулы подпись руки пана Кгловацкогo в тые слова: «Andrzej Głowaczku».

---

⁵⁶⁶ Див. також наступні справи № 169–170. Ширше аналіз цієї історії див.: Старченко Н. Боротьба за спадок князя Андрія Курцевича-Буремського (1592–1596 роки) // Крізь століття. Студії на пошану Миколи Крикуна з нагоди 80-річчя. — Львів, 2012. — С. 370–395.

А такъ мы тѣю цедѣлѣ отповѣдную за прозбою пана Стралковскаго до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казали⁵⁶⁷.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, 485–485 зв.

№ 169

1594 р., квітня 20. Луцьк. — Визнання возних про те, що під час засідань луцького гродського суду Андрій Гловацький, поручник роти Криштофа Мишковського, прийшов до суду з великим загоном жовнірів, дав письмову «одповідь» Івану Хрінницькому та влаштував стрілянину, через яку був поранений Григорій Перекладовський

Сознанье возных в справе п[а]на подсудка земьского луцкого с паном Кгловацкимъ и помочьниками его

Рокѣ тисеча пятьсотѣ девѣтдѣсятъ четвѣртого м[ѣ]с[я]ца априла двадцатог[о] дня

На рочькох кгородскихъ лѣцкихъ, отъ дня чотырнадѣцатого м[ѣ]с[я]ца априла в рокѣ звышнаписаномъ || [арк. 490 зв.] припалыхъ и сѣдовне отпраовати зачатыхъ, передъ нами, Щаснымъ Кгалезскимъ, подстаростимъ, а Матѣемъ Стѣмпьковскимъ, сѣдьею, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, постановившися очевисто ѓ судѣ в замькѣ лѣцкомъ, енералове возные воеводства Волынского, шляхетьныи Григорѣи Красноселскии, Иванъ Бѣрьцевскии, Григорѣи Вербьскии, кѣ записованю до книгъ вызнали, ижъ «порѣчъникъ роты его м[и]л[о]сти пана Крыштофа Мышковскаго, ротьмиистра его королевское м[и]л[о]сти, которого, деи, рота на сѣс часѣ лежѣ ѓ Володимери маеть, панъ Андреи Кгловацкии, зведши и способивши собе на помочъ жольнеровѣ, товаришовѣ своихъ, емѣ знаемыхъ, з роты его м[и]л[о]сти п[а]на Крыштофа Мышковскаго и з роты его м[и]л[о]сти пана Лукаша Слатьковскаго, ротьмиистра его королевское млсти, которого рота на сѣс часѣ лежѣ тѣтъ в Лѣцкѣ маеть, почотъ немалыи, болшеи ста ч[о]л[о]в[ѣ]ка, приготовавшися яко до бою противѣ посторонного неприятеля з рознымъ ѳрѣжьемъ, воине належачимъ, з ручницами, вѣ зброяхъ, в прилбцахъ, в карьваши, дня сегоднешнего априла двадцатого в замокъ его королевское м[и]л[о]сти луцкии ѓвошли и до холоднака передъ сѣдѣ в[ашеи] м[и]л[о]сти кгородскии луцкии пришли. То пакъ, кгда справа его м[и]л[о]сти пана Ивана Хрѣнницкаго,

---

⁵⁶⁷ Див. також скаргу Андрія Гловацького на луцького гродського писаря про зірвання засідань гродського суду, які мали провадитися з 3 березня, за змовою з Іваномом Хрінницьким, що з ним Гловацький мав справу на тих же рочках з приводу опіки над сином небіжчика кн. Андрія Буремського (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 264 зв.–265).

подсудька земьского лѣцкогo, || [арк. 491] с паномъ Матеемъ Лешневскимъ сѣдовнѣ ѡтправована была, тамъ же, деи, безъ жадное вины и причины его м[и]л[о]сти пана подсудьковы тотъ менованыи панъ Кгловацкии, не ѡгледаючи на срокгость права посполитого и коньстѣдцыѣ, ѡколо безпеченства сѣдовъ вшеллаких ѣчиненыѣ, взрѣшаючи покои посполитыи, ѡтповеди на здоровье его м[и]л[о]сти пана подсудька чиниль и цедѣлѣ ѡтповеднѣю его м[и]л[о]сти черезъ возного послати пофалалъсе. А потомъ, деи, ѡкрыкъ з великимъ тѣмѣлтомъ звышменоваными паны жолниры, товариши и помочники своими, ѣчинивши, до рѣчницы и бронь розмаитыхъ торьгнѣлсиа, и з рѣчницы стрелили, и п[а]на Перекладовского зранили, розрѣхъ великии ѣчинили, сѣды розбили, же и в[аша] м[и]л[ост], ѣриад кгородскии лѣцкии, з мѣстыца своего сѣдово[о] мѣсель ѣходити, и мы тежъ, урядники земские, ѡт суду в[ашей] м[и]л[ости] розбежетьсиа мусель. В замкѣ хворѣтѣ и брамѣ кгвальтовнѣ ѡтбили. И никоторые иные ѡсобы панове шляхта разы и раны ѡт него и помочниковъ его ѡтнесли, и его м[и]л[о]сти пана подсудька мало ѡ здоровье не приправили».

А такъ мы таковое верхѣменованыхъ возныхъ ѡчевистое сознанье до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казали⁵⁶⁸.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 490–491

№ 170

1594 р., квітня 21. Луцьк. — Протестація ротмістра Лукаша Слятковського на різних осіб із поясненням обставин, що склалися під час засідання луцького гродського суду на той момент, коли Андрій Гловацький намагався вчинити «одповідь» Івану Хрінницькому: Слятковський оповів, що прибув до замку на прохання кн. Костянтина Острозького, аби допомогти досягнути порозуміння в справі про спадок по кн. Андрію Курцевичу між Іваном Хрінницьким, луцьким земським підсудком і чоловіком матері небіжчика, з одного боку, а з іншого — Андрієм Гловацьким, опікуном неповнолітнього спадкоємця, та Мацеєм

---

⁵⁶⁸ Скарга самого підсудка Івана Хрінницького на Андрія Гловацького, яка практично повторює визнання возних, за винятком невеликого фрагменту — вказівки на те, з чийої намови стався конфлікт: «Онъ [Кгловацкии, вчинил то] за намовою и направою панее Матеевое Лешневское Мареты Лашовны и мальжонька ее пана Матея Лешневског(о)» (ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 490–492 зв.). Далі йде скарга Григорія Перекладовського на Андрія Гловацького, яка повторює попередні скарги, однак зауважується, що винуватці конфлікту «приготовавшисе яко до бою, до суду на замокъ пришли и перьвии безъ жадное причины отповеди и пофалъки на здорове его милости пану Ивану Хренницкому, подсудьку земьскому луцкому, чинили» (Там само, арк. 492 зв.—493 зв.).

Лешневським, новим чоловіком удови, адже попередні спроби єдначів упродовж двох днів не вдалися через категоричний спротив Івана Хрінницького; пропозиції компромісу, запропоновані Святковським, теж були відхилені підсудком; ситуація змінилася, коли суд наказав Хрінницькому присягнути — він одразу попросив Святковського посприяти у вирішенні справи; до поступок був готовий і Лешневський; цим моментом скористався Андрій Гловацький, аби оповісти про свої кривди, заподіяні Хрінницьким, не ображаючи при цьому ні присутніх, ні свого опонента; Гловацький також спробував через возного вручити кривдникові «цедулу одповідну», однак йому завадив Олександр Хрінницький, який витягнув рушницю і спровокував колотнечу; своєю протестацією Лукаш Святковський засвідчував власну і своїх приятелів невинуватість у конфлікті

Списанье копѣи протѣстацыи его милости пана Святковског[о] на розных ѡсобѣ

Рокѣ тисеча пятьсотѣ девѣтдѣсят чѣтвертого м[ѣ]с[я]ца априла двадцат першого дня

Пришедши на вриадѣ кгородскии лѣцкии до нас, Щасного Кгалезского, подстаростего, а Матея Стемпьковского, сѣдью, вриадниковѣ сѣдовых кгородских лѣцких, врожоныи панѣ Лѣкаш Святковскии, ротѣмистрѣ его королевское милости, подалѣ копѣю протѣстацыи своеѣ, писмомѣ полскимѣ писанью, ѡ рѣзѣрѣхѣ в замѣкѣ лѣцкомѣ под часомѣ сѣженья рочьковѣ кгородских луцких и ѡ розорѣваньѣ оных рочьковѣ, вказдючи бытѣ в томѣ невинность свою, в которои протѣстацыи его м[и]л[ост], на писме поданои, ширѣи ѡписано єсть. И просилѣ помененыи пан ротѣмистрѣ, абы таа копѣиа слово в слово до книгѣ кгородских лѣцких была вписана, которю мы, приимдючи || [арк. 499 зв.] для вписованья до книг, перед собою читати казали, и такѣ сѣ в себе маєть:

«Stanąwszy oblicznie wrodzony Łukasz Siatkowski, rothmistrz K[róla] Jego M[ości] przed nami, urzędniki przysięgłemi grodu łuckiego, czynił swiatczenie y obciężliwie się żałował y opowiadał u ksiąg grodu niniejszego łuckiego przy bytności naszej Szczęsnego Gałęzskiego, podstarostiego łuckiego, Macieia Stępkowskiego, sędziego grockiego łuckiego, naprzeciwko tym wszitkim osobom i wrzędowi temu łuckiemu i ktorzy by takimi się okazali iakiego kolwiek stanu condicii y zawołania ludzie, którzy by iedno w ty sprawie onego strony rozruchu albo iakiego wzruszenia sądów K[róla] J[ego] M[ości] pod roczkami przeszłemi grockimi temu szlachetnie urodzonemu Łukaszowi wine bądź same z osoby iego dawali, albo towarzysza miego, a to tym sposobem ukazuje niewinność swoje, iż on za prozbą ksiąźęcia J[ego] M[ości] Constantego z Ostroga, woiewody kiiowskiego, także za prozbą uzędu grodu łuckiego y inych wielu obywatelów woiewodztwa wołyńskiego, staranie czynił społecznie z ksiąźęciem J[ego] m[ością], || [500] panem woiewodą kiowskim, J[ego] m[ością] panem

Stanisławem Radziwiłem xiążęciem na Ołyce, marszałkiem wielkim Xięzstwa Litewskiego, y jego m[os]cją panem Janem Charlinskim, podkomorzim łuckim, y xiążęciem iego m[os]cją panem Stanisławem Czartoryskim s Klewania, jego m[os]cją panem Fiodorem Czapliczem, sędzim łuckim ziemskim, jego m[os]cją panem Demianem Hulewiczem; y też przyczyna była przisćia iego do zamku sądu łuckiego o te ż ugodę przyacielską między szlachetnie wrodzonym panem Janem Krynickim, podsędkiem łuckim, a panem Andrzejem Głowackim, opiekunem, danym od Krola Iego M[os]ci potomkowi niebozczika Andrzeia Buremskiego, i panem Macieiem Leszniewskim, które zgody iż nie mogli ich m[os]sz wsziscy wyszey mianowany skonczic, nie mogli przez dzien poniedzialkowy i wtorkowy. Wey srode przisłał Xiążę J[ego] M[os]ć woiewoda kiiowsky do tegoż urodzonego Łukasza Slatkowskiego pana Olbrychta Łysakowskiego, slugę swego, prosząc ieszcze, aby staranie wczynił, iakoby mógł te osoby rozroznione w przyazni porownać, to iest pana Jana Krinickiego, podsędka łuckiego, pana Andrzeia Głowackiego, pana Macieia Leszniewskiego. Za tą prozbą Xiążęci J[ego] M[os]ci ten że urodzony Łukasz Szlatkowski || [500 v.] starał się i szukał sposobów, iakoby te wyszemianowane osoby do zgody mógł przywieść i porownania przyacielskiego. Y za prosbą iego wstąpił pan Głowaczky także y pan Leszniewsky po niemały części condicii, podanych przed tym do ugody s panem Iwanem Krynickim, s tym pozedł do zamku łuckiego ten Łukasz Slatkowski s kilka slug swoich, i towarzyszew czterech z sobą wziawszy dla tey przyczyny, aby też mógł pana Iwana Krynickiego do iakiey słusności zgody przywieść. Którego pana podsędka obesał towarzyszem, prosząc, aby z nim się rozmówił w tey sprawie. Ale iz był zabawiony nabozenstwem w cerkwi tamże w zamku spolnie z xiążęciem Jego moscią panem woiewodą kiiowskim, rozkazał pan podsędek, iz nie mieszkaiąc wynidzie spolnie z xiążęciem iego m[os]cją, za czym i wrychle wyszedł. Opowiedział zaraz urodzony Łukasz Szlatkowski i panu podsędkowi przy xiążęciu iego m[os]ci, iż ieszcze dla they prziczyny prziszedł, żeby mógł te zgone skonczyc, zas że tam za co y xiąże iego m[os]cz podziękowawszy, odszedł do sądu.

Pan podsędek został, traktuiąc przed chłodniczą, kędy sądy byli odprawowane, wszelakich okolicznoszczu wziwał ten pan Łukasz Slatkowski, aby mógł || [501] za staraniem swoim, onego zmiękcziwszy, do zgody i przistąpienia condicii przywieszc, ale do zadney condicii, ani sposobu nie dał się zaciągnąć pan podsędek łucki.

Aż za tym był przywołany ten to pan podsędek ku przisędze przeciwko panu Leszniewskiemu do sądu nienieyszego dla przisięgi, którą iemu było skazano. Ktory pan podsędek ustnymi prozbami wziwał zarazem pana Szlatkowskiego, aby się starał iakoby iemu pan Leszniewsky pszisięgę odpuścił. Za czym zarazem urodzony Łukasz Szlatkowski przyszedszy spolnie s panem podsędkiem, prosił w sądu pana Leszniewskiego, aby przisięgę odpuścił panu Krynickiemu, iuż też y za prozbą xiążęcia iego m[os]ci pana

woiewody kiiowskiego, w czym ukazując powolność xiążęciu iego m[o]sci y inszim, przy sądzie niniejszym będącym, wczinił pan Leszniewsky na prozbe odpuszczył przisięę panu podsędkowi.

Za czym też zarazem urodzony Lukasz Szlatkowsky wstał odejść chciał, zawołał na niego pan Andrzej Głowacky, prosząc i K[iążę] Jego M[o]szcz, aby z mieysca swego wstawać nie raczył, żeby tylko żal swoy || [501 v.] mógł opowiedzieć, który go potyka od pana podsędko. Ktorą žalobe odprawował słowy dosyć uczciwemi, nie obrażając uszu ludzy poczcwiych, ani osoby pana podsędkowy. Opowiedziawszy żal swój, opowiedział y to, że za takim żalem swoim obesłał pana podsędko odpowiedzią urzędownie, ktorey pan podsędek przyać nie chciał, ale u sądu publice rzekł: “Iam przyać s tey prziczyzny, chcąc oddac”.

Iam iemu zawołał woznego, aby kartę panu podsędkowi oddał, w tym, niżli była oddana ta karta panu podsędkowi, szlachetny Alexander Krinicky zawołał: “Nie odpowiaday, skurwy synu, aby zarazem”.

I w tym ten że Alexander Krynicki porwał się do rucznice, za czym rozruch wielki powstał między roznymi osobami, stanął każdy po stronach w obronie swey, zdrowia swego ochraniając przed tumultem tatarow y strzelcow.

Bacząc tak wielkie zawiedzenie ludzy urodzony Łukasz Szlatkowsky zarazem starał się, aby rozwiodł strony zawaznione; i za czym z łaski Bożey y on rozruch się poskromił bez rozlania krwi. Prze to ukazując iawną niewenność swoię i prziczyne do zamku || [арк. 502] szica y bytności swey, urodzony Łukasz Szlatkowsky oswiateczając niewinność swą y towarzyszków swoich, że żadny prziczyzny ani ocasy nie dał do tego rozruchu, y te protestacyą swoje dla tey prziczyzny podawa do urzędu łuckiego grodu, kto by kolwiek w to wdawał, iesli inforo fori według prawa pospolitego, chce z nim sobie postąpić y ukazując niewinność swoie y towarzyszków swych».

А такъ мы тѣю протестацію пана ротмистровѣ принявши, до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ луцкихъ записати казали⁵⁶⁹.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 499–502.

---

⁵⁶⁹ 28 травня був вручений позов від Яна Замойського, канцлера і великого коронного гетьмана, до ротмістра Лукаша Святковського, який разом з Андрієм Гловацьким, поручником роти Криштофа Мишковського, мав стати на гетьманський суд у скарзі луцького земського підсудка Івана Хрінницького про вчинення «одповеди», появу з рушницями в замку, стрілянину та зірвання років (ЦДІАУК, ф. 45, оп. 1, спр. 45, арк. 641–642). Аналогічний позов був вручений Андрієві Гловацькому і ротмістрові Криштофу Мишковському, де також зауважувалося, що про інцидент гетьман довідався з листа достойників і рицарства Волинського воєводства та зі скарги Івана Хрінницького, а також він отримав копію «одповеди» (Там само, арк. 642–643 зв., 643 зв.–644 зв.). 30 червня польний гетьман Станіслав Жулкевський ухвалив своє рішення у даній справі: «одповідь», вчинена Гловацьким, була скасована, а йому самому заборонялося під карою смерті чинити щодо Івана Хрінницького насильницькі дії, які, згідно зі шляхетським звичаєм, «одповідь» легітимізувала (Там само, спр. 41, арк. 739 зв.–741).

№ 171

1594 р., червня 18. Луцьк. — Скарга Йосипа Шистовського на Лаврина Дривинського з помічниками, які вчинили йому «одповідь» за те, що він позвав Дривинського до суду

Оповеданье п[а]на Шистовског[о] на пана Дривинского и на иных
Рокѣ тисеча пятсот деветьдесять четвертого м[ε]с[я]ца июня осмо-
гонадцат дня

Передо мною, Юрьемъ Кошиковскимъ, бурькабимъ и наместни-
комъ подстароства луцкого, обтежливе жаловаль и оповедалъ врожонии
панъ Езофъ Шистовскийи на п[а]на Лаврина Дривинского о томъ, ижъ,
деи, «мъне, едучы до замькѣ г[оспо]д[а]рьского луцкого для справъ своих
под часомъ сѣженыя роковъ земьскихъ луцкихъ, потькаль мене панъ Дри-
винскийи, а при немъ панъ Ганѣшь Кошка и Князскийи Федоръ Микитичъ,
торгнѣлисе словы вщипливыми, доброи славе шкодливыми, хотечи заразы
мене здоровья позбавити; нижли ижъ было вже в замькѣ, теды далшое
сѣровости занехали, давши отповедь, ижъ “недовго бѣдеш по светѣ
ходити и вже болшеи не будеш позывати”».

При которои отповеди, похвалце на здоровье пана Шистовского,
сознали енералове земьские, вознове поветѣ Белзского панъ Адамъ Ко-
лачъковскийи, Иванъ Сторковъ, ижъ тые отповеди слышели и при томъ
были.

Которое жъ то оповеданье п[а]на Шистовского и сознание возных
помененых до книгъ вриадовыхъ ест записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 822.

№ 172

1594 р., серпня 20. Луцьк. — Визнання возного про вручення трибу-
нальського позову луцькому городському судді Матею Стемпковському в
скарзі Каспера Чеховського про образу і виклик на поєдинок під час
засідань городського суду

Положенье позвѣ по его м[и]л[ост] п[а]на сѣдью кгородского луцкого
от п[а]на Каспра Чеховского

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесять четвертого м[ε]с[я]ца авгѣста
двадцатог[о] дня

Передо мною, Щаснымъ Кгалезскимъ, подстаростимъ луцкимъ, ставши
очевисто, вознии енералнии шляхетънии Валентыи Тѣчаницкийи кѣ запи-
саню до книгъ кгородскихъ луцкихъ сознал тыми словы, ижъ, деи, «рокѣ
м[ε]с[я]ца и дня звышпомененого далемъ очевисто в рѣки в замькѣ вышнемъ

в холодникѣ п[а]нѣ Матею Стемпьковскомѣ, суди кгородскомѣ луцкомѣ, позов головныи трибѣналскии коронныи в жалобе п[а]на Каспра Чеховского ѿ порваньє на нег[о] словы вщипливыми в господає кн[я]зѣа Іахима Корецког[о], и ѿ вызываньє на рѣку под часом сѣженѣя рочков кгородских луцких, и ѿ вины, в праве посполитомѣ ѿписаньє.

За которымъ позвоомъ зложилем ѿчевисто п[а]нѣ суди кгородскомѣ луцкомѣ рокѣ кѣ правѣ стати в Люблинѣ перед суд головныи трибѣналскии коронныи на тот часъ, кгда се справы воеводства Волынского порядком инших воеводствъ ведле реєстрѣ сѣдоваго сѣдит зачнѣтъ, и таа справа з реєстрѣ припадєт, буд в року теперешнемъ девєть десѣать четвєртомъ, або и врокѣ пришломъ девєтдєсѣать пятомъ, если бы сѣа справы воеводства Волынского в сѣм рокѣ девєтдєсѣать четвєртомъ зъ ѣаких причин не судили».

Котороє ѿчевистое сознаньє возног[о] || [арк. 1023 зв.] єнерала до книг кгородскихъ луцких записати єсми казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 1023–1023 зв.

№ 173

1594 р., листопада 14. Луцьк. — Скарга Яроша Терлецького на родича Івана Велятицького, який чинив «похвалки» на його здоров'я і маєтність в різних місцях у присутності багатьох осіб, про що скаржника попередили приятелі; Терлецький заявляв, що не давав своєму супротивникові жодних підстав для ворожнечі, та вказував причину своєї скарги — заявити про відсутність вини у конфлікті та убезпечитися від можливої агресії Велятицького

Ѿповеданє п[а]на Іароша Терлецького на п[а]на Івана Вєлатицького

Рокѣ тисєча пѣтьсот девєтдєсѣат четвєртог[о] м[є]с[я]ца ноѣбра чотырнадцѣатог[о] дня

На вриадє кгородском в зам[к]ѣ⁵⁷⁰ єго милости королєвское луцком передо мною, Юрєм Кошиковским, бѣркграбим и намєстником подстарства луцког[о], постановивши сѣа ѿчевисто, врожоныи пан Іарошъ Терлецькии ѿповедалъ || [арк. 1327 зв.] и жалоснє вскорьжал сѣа, иж «єсть престрежонъ ѿт некоторих приѣтелєи непѣоднокротъ, же пан Іванъ Вєлатицькии, вєзмиши передъ сєбє ѣакѣюс противнѣю и злѣю мысль, бєз даньѣа жадное ѿт мєнє причинѣи, кѣ такои неприѣзни єго по розных мєстцѣах и прєд вєлю приѣтел и людєи розных пофалки на здоровє и на

⁵⁷⁰ Пошкоджений текст.

маєтність⁵⁷¹ мою чинит, намнии сѧ не огледаючи на повинность хрестианскѧ и на сповиноватство домѧ н[а]шого з собою. Про то ѧ ѧко ч[о]л[о]векѧ, ѧномѧ ни в чом не виннии, бѧдѧчи ѧбезпечонии покоєм права посполитого, невинность мою и пофалки того п[а]на Велатицкого ѧповедамсѧ в[ашеи] м[илости], вриадѧ, стерегѧчи при том в невинности своєї, абых за такою злою мыслю и пофалками его, ѧховаи Боже, в оборони здоровѧ моего противного и жалосного не стало. ѧхраняючи в том невинность свою и зычечи себе покою и ѧбезпеченѧ здоровья моего, тоє ѧповеданье свое кѧ ведомости в[ашеи] м[илости] вриадовой доношѧ».

Которое ѧповеданье п[а]на Гроша єсть ѧ книги кгородские луцкие записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 1327–1327 зв.

№ 174

1594 р., грудня 13. Луцьк. — Скарга Миколая Ульхимовського, слуги кременецького городського судді Григорія Дедеркала, на Миколая Боговитуна-Шумбарського про наїзд на маєток Шумбари, поранення вогнепальною зброєю його пана (який невдовзі потому помер), а також вбивство Дедеркалових слуг Мацея Зглобицького і Адама Сенковського⁵⁷²

ѧповеданє слѧжебника панєє Дедеркаловоє Миколаѧ Ульхимовског[о] ѧ забытє п[а]на Григорѧ Дедеркала ѧт Миколаѧ Боговитуна

Року тысяча пѧтсоть дѧветдѧсѧть [четвертого]⁵⁷³ м[ѧ]с[ѧ]ца декабрия тринадцатого дня

Писал и присылал на вриад кгородский в замокъ его королевское м[и]л[о]сти луцкий до мене, Юрия Кошиковского, буркграбего и намесника подстароства луцкого, шляхетный Миколаѧ Ульхимовский, служебникъ зошлого пана Григорѧ Дедеркала, писара кгородского кремѧнецкого, жалуючи и ѧповедаючи тыми словы, ижъ «его м[и]л[о]сть п[а]нѧ Миколаѧ Боговитунѧ, ѧчинивши непокѧнокротъ пофалку на здорове небожчика славное памети п[а]на Григорѧ Дедеркала, писара кгородского кремѧнецкого, а чинечи досыт злому предсѧвзѧтю своємѧ, зобравши || [арк. 1363 зв.] воиско немалое людеи, слугѧ, боѧр, стрелцовѧ и подданных своих загаецких, мизѧринских и темногаецких, и горбовецких, єму самому имена назвиска знаемых, ѧт колкосотъ ч[о]л[о]в[ѧ]ка з стрелбою ѧгнис-

⁵⁷¹ Рідко вживана формула на означення погроз — «пофалки на маєтност», тобто погрози чинити матеріальну шкоду.

⁵⁷² Див. також наступну справу № 175.

⁵⁷³ Пошкоджений текст.

тою, з дѣлами, гаковницами, ручницами, сагайдаками и з ыншою, воине належачою, яко до потреби, з оными всѣм людомъ своимъ по два дни, то есть дня пятого и дня шостого м[ε]с[я]ца декабра року теперешнего девятдесять четвертого на власныи дворъ, на тот час мешканье п[а]на писарово, Шумбарскийи мощно квалтом наездчал и п[а]на писара, ч[о]л[о]в[ε]ка спокоиного, ему ничего не винного, дмыслне хотечи здоровя его позбавити, добывал, дом скривавиль, слуг, подданных поранил, пострелалъ.

А потомъ, с того двора вытягнувши с тымъ людомъ своимъ, тот дворъ оступил и коло него, стерегчи на здоровье п[а]на писарово, лежачи, и року теперешнего девятдесять четвертого м[ε]с[я]ца декабра сегого дня при наезде квалтовномъ на тот домъ его, небожчика п[а]на писара, бронью незвыклою, правомъ посполитымъ забороненою, с польгакѣ нижеи лопатки двома кдлами пострелиль и двоих слугъ его, шляхтичовъ дчтивыхъ Мацея Зглобицкого а Адама Сеньковского, на смерть с пдлгаку побиль и окрѣтне а нелитостиве поморьдовалъ, и п[а]на писара поморьдовалъ.

И п[а]на писара постреленого || [арк. 1364] только не мерьтвого, а мало што живог[о], такъ же и тые тела забитых побрал и двоих слугъ небожчиковских, шляхтичовъ дчтивыхъ Миколаа Асликовского а Павла Тиницкого, поимал и до двора своего нового замочку до везеня взял и их через колко годинъ в томъ замочкѣ д везеню держал. А тела тых забитых там же привезши, над оными мертвыми сам ся паствил, а потомъ не давати⁵⁷⁴ где подевалъ, если потопил або где инде подевал. А п[а]на писара постреленого с тыми слугами такъ живыми, яко и мертвыми, до того двора своего взял, и в том дворе своем новом замочку д себе, годин с чотыри маючи, на однымъ ся паствлячи сам руками своими, и дивные а нелитостивые, и окрутные ему прикрости и бое чинил и задавал.

А потом две године в ноч оного за дсилованемъ великих прозбъ и плачу матки и жоны п[а]на писаровыи с того замочку выпустил, которыи тежь ночи зъ дня сегого на осмыи м[ε]с[я]ца декабра с того пострелу и окрутного замордованья и зраненя п[а]на Боговитина за третее години передо днемъ дмер и с того свѣта от п[а]на Боговитина, слугъ и многих помочников его смертью зшол.

Там же немало речеи пан Боговитинъ при небожчику побралъ. А кгда небожчика пострелиль, слугъ и челад небожчиковскую, д дворе Шумбарскомъ буддчую, з оного двора зогналъ, а маетност его, такъ же справы

---

⁵⁷⁴ Мало бути «знавати / знати».

всѣ вриадовыѣ, припателскиѣ и его м[и]л[о]сти п[а]на воеводы браславского розныѣ⁵⁷⁵, записы, выписы, мамрамы и иньшиѣ многыѣ, кгда никого в дворе Шумбарскомъ не было, сам через себе, через слугъ, помочников своих, с того двора выбрал, выграбилъ.

Ѡ што на како слуга Ѡ том якую ведомость и самъ то до вриадѣ в[ашеи] м[илости] || [арк. 1364 зв.] доношѣ и Ѡ то все томѣ, комѣ то бѣдетъ водле права чинит належало, такъ до чиненья ширших протестацыи в той справѣ, яко и до вшелаких поступковъ правных, вцалѣ заховую. И на Ѡгледанье того тела забитог[о] п[а]на писарова Ѡ приданье возного енерала прошу».

А такъ на, до тоѣ справы з ѣриадѣ на возного давши, тоѣ Ѡповеданье помененого п[а]на Улхимовского до книгъ кгородских луцких записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 1363–1364 зв.

№ 175

1595 р., сичня 9. Луцьк. — Скарга Луциї з Любешовських, вдови по Григорію Дедеркалу, на Миколая Боговитина про наїзд на маєток і смертельне поранення її чоловіка та його брата Сасина Лудвиського, поранення та вбивство слуг, грабунок майна та різні шкоди; зазначається, що наїздові передувала письмова «одповідь», яку Миколай Боговитин прислав Дедеркалові

Ѡповеданѣ п[а]ни Григорѣвое Дедеркаловоѣ на п[а]на Миколаа Боговитина-Шумбарского

Року тисеча пшатсот девятдесят пшатого м[ѣ]с[я]ца генъвара девятого дня

Присылала до вриаду кгородского луцкого до мене, Щасного Кгалезского, подстаростего луцкого, еѣ м[и]л[ост] п[а]ни Григорѣваа Дедеркаловаа, писароваа кгородскаа кременецкаа, п[а]ни Лѣвца Любишевского, Ѡбтежливе || [арк. 20 зв.] и плачливе жалуючи и Ѡповедаючи на п[а]на Миколаа Боговитина-Шумбарского яко принципала ѣчинку нижепомененого Ѡ том, иж, деи, «тотъ пан Миколаи Боговитин, звазнивши и ѣсидившиса ѣмыслне на здорове небожчика малжонка моего, запомневши боязни Божое, милости ближнег[о], пристоиности своеѣ шляхетское, а срокгости, в праве посполитом Ѡписаных, на таковых ѣмыслне чигаючи и стараючиася Ѡ здорове небожчика малжонка моего, хотечи ег[о] Ѡного

---

⁵⁷⁵ Григорій Дедеркал виступав у багатьох судових процесах як адвокат, зокрема, у справах кременецького старости кн. Януша Збаразького.

позбавити и над нимъ тиранства зажити, напрод тот то помененыи пан Миколаи Боговитин яко принципал с помочниками своими, ІАном Ширемским и ІАном Кгробским, Рѣдницкимъ, Андреем Маханским, будѣчи ѿдное воли, рады и спикненія [!] з ними, зобравши воиско немалое людеи, слуг, бояр, стрелцов и подданных своих загаецких, мизѣринских, жалобецких, темногаецких и горбовецкихъ, а меновите слуг и стрелцов своих Илька Костюка, Бенковича, Воробѣвича, Мася Микитича, Ивана Шикучича Мелешена, Марка Лопатеня, Кришту, а бояр Сѣська и Гричка и инших многих слуг, бояр и с тых именови вышпомененых подданных, и многих помочников своих, ему самому имена и назвиска знаемых, ѿколко сот ч[о]л[о]в[ѣ]ка з стрелбою ѿгнистою и арматою военною, способивши и зготовивши вже себе на то тых помочников и людеи розмаитых немало, вшелакии способомъ, до воины приготованых, а маючи ѿ небожчику || [арк. 21] малжонку моем видомост и шпикги, иж ѿн, яко ч[о]л[о]в[ѣ]къ спокойныи, толко сам из братом своим Сасином Лудвискимъ, которыи до нег[о] для потребъ своих и справ был приехал, так же и с килко служебних своих был, и никог[о] иншого при себе не мел, тот пан Миколаи Боговитин с тыми помочниками своими року деветдесят четвертого м[ѣ]с[я]ца декабра четвертого дня того малжонка моего в том дворе его Шумбарскомъ, покоем посполитым ѿбварованого, ч[о]л[о]в[ѣ]ка спокойного, зо всих сторон людми зъ гарматою военною, обычаем неприателна корѣньного ѿбогнал, а маючи его вже ѿблеженог[о], а хотечи тым болшую ведомост, што бы ся въ его дому дияло, взят, претекстом якоес ѿтповеди, картелидс ѿципливыи с погрозкою на здорове небожчика малжонка моего до двора Шумбарского прислал. На ѿстаток чинечи в том воли и предсавзятю своему досыт, а бачечи, же такое силы при небожчику малжонку моем, которыи бы ся ему ѿтняти мог, не было, предречоныи пан Миколаи Боговитин яко ѿдин неприател з оными помочниками своими и всимъ людзомъ и арматою военною, положоныи будѣчи под двором Шумбарскимъ по два дни, то есть дня пятого и дня шостого м[ѣ]с[я]ца декабра року деветдесят четвертого на власныи домъ на тот час мешканя п[а]на писарова Шумбарска, покоем посполитым ѿбварованыи, которыи изрѣшаючи, моцно кгвалтом наѣждзал и ѿныи, обычаем неприателна с тым людом в коло ѿбогнавши, броваръ || [арк. 21 зв.] и лазня моцно кгвалтом взявши и ѿсѣдъши, и шанци з них починивши, до того двора Шумбарского до свѣтьлицы и до пекарни, в коло зо всих сторон до штурму припускаючи, зъ гаковници, з рѣчницы, с полгаков по тые два дни и две ночи вдень и вночи, не ѿступуючи, стрелал и п[а]на писара, ч[о]л[о]в[ѣ]ка спокойного, ему ничего не винного, хотечи ся над его здорovemъ паствити, добывал. И там в том

дворе шумбарскомъ слуг небожчика малжонка моего, а меновите Степана Минковского, шляхтича вчтывого, и иншихъ немало, и подданных шумбарскихъ броню незвычайоу, з рвчницъ, в томъ дворе при квалтовномъ наезде на тот домъ его, пострелял, поранил, домъ скрывавил. В которомъ облеженью и томъ квалтовномъ наеханю *от* п[а]на Боговитина небожчикъ малжонка мои, в томъ дворе своемъ шумбарскомъ будвчи, оныхъ днѣи заледво се оборонил. Тую нощь з вторка на середв, то *ест* зъ днѣи шостого на семьи м[ѣ]с[я]ца декабра, всю, не *отступуючи от* того двора, пан Боговитин с тыми помочниками своими и людемъ всимъ моцю квалтомъ небожчика малжонка моего добывал, з рвчницъ и з гаковницъ до двора стрелял и околѣ двора и всюды по дорогахъ на небожчика малжонка моего и на слугъ его, абы з двора не выехали, сторожв маючи, нигде не пропускал и на нихъ стерег.

О чомъ вже всемъ и *первей* сего жалоба и протестация до врияду тутѣшнего донесена и *вчинена ест*. Которую яа во всемъ теперешней протестациею моею *потверждаю*. || [арк. 22]

А потомъ на завтреѣ, то *ест* сего днѣи м[ѣ]с[я]ца декабра року девятдѣсѣть четвертого тотъ же пан Миколаи Боговитин с тыми помочниками своими верхуописаными и всимъ людемъ своимъ и арматою военною, кгда к тому дворв небожчика малжонка моего шумбарскому к людемъ своимъ, которыхъ околѣ двора шумбарского зъ стрелбою огнистою для добыванѣя небожчика малжонка моего заставилъ былъ, з моцю болшою с тыми помочниками своими *тягнул*. Што небожчикъ малжонка мои, таковыи квалтъ и моць великую на себе п[а]ну Боговитинову и помочниковъ его *обачивши*, ани *откол* ратунку на тоѣ для *облаженѣя* п[а]на Боговитиноваго *мет* не могучи, вже того квалту *здержати* и ему в томъ дворе оборонитися не могучи, кгда вже пан Боговитин с тыми помочниками своими к д[в]орв⁵⁷⁶ близко *притегал*, небожчикъ малжонка мои, хотечи *яко* колвекъ *от* него *здоровѣ* свое *внести*, з оногѣ з двора своего з братомъ своимъ Сасиномъ Лудвискимъ, котори до него для некоторыхъ *потреб* своихъ былъ *приехал*, и с пахолки своимъ Матѣемъ Злобѣцкимъ, Адамомъ Сенковскимъ, Миколаемъ Гасликовскимъ а Павломъ Типицкимъ *входил*. То пакъ пан Миколаи Боговитин Шумбарский с тыми помочниками своими Ганомъ Кграбскимъ, Андрѣемъ Махалскимъ, Ганомъ Ширемскимъ а Рвдницкимъ, вже на то будвчи *готовыи*, з оными и людемъ своимъ всими не||божчика [арк. 22 зв.] малжонка моего *неподалеку* того двора небожчиковского, в коло *оскочивши*⁵⁷⁷ и с килку

⁵⁷⁶ Пошкоджений текст.

⁵⁷⁷ Слово написано двічі.

десѧ рѣчницѣ стреливши, пан Боговитин с тыми помочниками своими и з слугами, боѧрми, стрелцами и поддаными броню незвыклоу з рѣчницѣ небожчика малжонка моего двема кульми с тылу нижеи плеча, а пана Лудвиского в голову с тылу посеред головы, не давши ему перед тымъ пристоине и ведле права ѡтповеди⁵⁷⁸, сам пострелил и пострелили. Там же и слуг небожчиковских двох, шляхтичов ѡчтивых, Матеѧ Злобицкого, Адама Сенковского, при небожчику малжонку моем з рѣчницѣ в польѣ ѡбох з боку правого чотырма пострелы пострелил и пострелили. Которых постреленых, то ест небожчика малжонка моего и п[а]на Лудвиского, и тых слуг небожчиковских, з оденѧ и што колвекъ при них было, раннихъ, подрал полупил, а меновите з небожчика малжонка моего злѣпили и зодрали з рѣкъ перстенков золотых три, ѡден з великим каменемъ шафиром, а два без каменя, которые коштывали золотых шестдесѧть пѧт чирвоных золотых, шаблю булатную, за сто чирвоных золотых купленую, з шабелтасомъ, в котором было чирвоных десѧть, шлык мѧрмурковыи, за пѧтдесѧть золотых купленыи, пулгакъ и короткую рѣчницѣ з ладѣнками и пороховницами, за петнадцѧт золотых купленые, пояс едвѧбныи || [арк. 23] з ножами, за три тѧлары купленыи.

А з небожчика Лудвиского злѣпили, зодрали з рѣки перстенковъ золотыи с каменем туркусомъ, корале з рѣки ис каранми ѡсемъ чирвоных, што все коштывало золотых тридцетъ, копѧнакъ фѧлюндышовыи бурнатныи, каразию подшитыи, кафѣтаникъ баказиѣвыи бавеннѧныи, што все коштывало копъ десѧть литовскихъ, пояс едвѧбныи, за три золотых купленыи, из мешьком, а ѡ мѣшку было золотых чирвоных двадцетъ, а монеты коп две, шапку кунами подшитую, за пѧт золотых купленую, ѡбранѣ фѧлюндышовое бурнатное, боты сафѣяновые и пончохи, шаблю сребромъ ѡправную з него злѣпили, што все коштывало коп шестнадцѧть грошеи литовских, полгакъ и короткую рѣчницѣ с пороховницею и з ладѣнками, што коштывало золотых петнадцѧть. Там же при небожчику конѧ тисавого з седломъ малеванымъ сафѣяном критым, за тридцетъ пѧть золотых купленого, взѧл.

А з слуги небожчиковского Матеѧ Злобицкого злѣпили жѣпан и делию, ѡбранѣ, кошулю, шапъку, за тридцѧть золотых купленые, грошеи готовых золотых шест, полгакъ и рѣчницѣ короткую с пороховницами и з ладѣнками, за чотырнадцѧть золотых купленые, шаблю, за три тѧлары купленые. А з дрѣгого слуги небожчиковского Адама Сенковского || [арк. 23 зв.] злупил и зодрал жѣпан каразиѣвыи подшитыи, ѡбранѣ, кошулю,

---

⁵⁷⁸ Акцентується увага на тому, що винуватець вистрілив без попередження, не давши, згідно з правом, «одповіді».

шапку, грошеи готовых золотых семь, полгак и короткую рѣчницѣ, за чотырнадцѣат золотых купъленые, шабълю, за пѣат золотых купленую. И то все пан Миколаи Боговитин с тыми помочниками своими, слугами, стрелцами, боѣары и поддаными своими тых ѡкрѣтне пораненных подрал, полупил, и тот луп взявши, межи собою розделили.

Которых то пострелов и мордѣ п[а]на Боговитинова и помочников его небожчикѣ малжонкѣ мои, пан Лудвискии и тые слуги, ач бы живы быт могли, толко ж пан Боговитин с тыми помочниками своими над ними пострелеными нехристианске, неслыхане, кромѣ жадное лютости и милосерда, мордѣ имѣ задаючи и над ними паствечи, и тиранства заживаючи, ѡных всѣхъ, смертелне постреленыхъ, змордованых, з одена злѣпивши, нагихъ на воз склавши, на възгардѣ, яко ѡдин тиран, заживаючи над ними тиранства, по розных местцах по полю возил, мордовал, дивные муки имѣ задавал. А потом до двора своего нового замочку, толко не мертвых, а ледве што живых, привез и до везена своего до тог[о] замочку взял. Там же, до ѡстатка над ними се паствечи и до смерти замордоват хотечи, ѡнымъ всѣмъ, так небожчику малжонку моему и п[а]ну Лудвискому, и тым слугам || [арк. 24] пан Боговитин рѣками своими с тыми помочниками своими дивные а незвычайные бои, морды нелютостивые а ѡкрѣтныи, прикрости людем так ранным, чого бы тиран ѡжалитисе мог, задавал в томъ дворе своем и паствилсе, и везенемъ ѡкрѣтнымъ таковымъ, которым не толко шляхтич шляхтича, але и злочинцѣ в такомъ везеню не деръжать, трапил. И при небожчику малжоньку моему слуг двох, шляхтичов ѡчтивых Миколаи Ясликовского а Павла Типицкого, живо поймавши, до везена своего до замочку або двора своего нового з небожчикомъ малжонькомъ моимъ побралъ и их час немалыи ѡ везеню держаль.

А тых слуг небожчиковских Матеѣя Злобицкого, Адама Сенковског[о] на смерть в томъ дворе и замѣку своемъ новомъ, приведши до него и ѡ везеню своемъ маючи, ѡных самъ рѣками своими добил везенемъ ѡкрѣтнымъ и домордовал, и тѣла ѡ томъ дворе ѡ под клѣтъ склал.

А небожчика малжонка моего и п[а]на Лудвиского постреленых в томъ дворе своемъ новомъ албо замочку ѡ везеню ѡ себе час немалыи маючи, над ѡными пострелеными самъ рѣками своими яко ѡдин тиран паствил и ѡкрѣтныи морды имѣ чинилъ и задавал. Которое ѡкрѣтное пострелене и мордѣ небожчика малжонька моего, п[а]на Лудвиского, || [арк. 24 зв.] и тых слуг небожчиковских и взятыхъ ихъ постреленых и помордованых до везена, на з маткою небожчика малжонка моего с п[а]нею Андреевою Дедеркаловою з двора шумбарского ѡбачивши а жалемъ великимъ зрѣшоныи будучи, а живыхъ небожчика малжонка моего и пана Лудвиского, там

же и тех слуг небожчиковских, ѓ пна Боговита в том замочку его застат сподеваючи, для ѓпрошена их, абы на смерть не замордовал и с того ѓкрѣтного везена смертелне постреленых и змордованыхъ выдал, там єсмо до того замочку до пана Боговита ехали. И кгда до замочку приехали и в том замочку небожчика малжонка моего и п[а]на Лудвиского трохи живых въ везеню застали, а тех слуг небожчиковских Матеа Злобицкого и Адама Сенковского на смерть замордованых и добитых, и тѣла тех мертвых ѓ под клети складеных застали, там же єсмо п[а]на Боговита великими прозбами своими с плачем просили, абы их на смерть не замордовал и так смертелне постреленых и помордованых с того везена выпустил, а тѣла тех слуг, на смерть подобиваных, выдал.

Ѡ котором теж постреленю малжонка моего и брата своего п[а]на Сасина Лудвиского, и взятю их до везена ѓт пана Николаа Боговита, пан Григорей Лудвиский, взявши ведомост, до его м[и]л[ости] п[а]на Вецлава Боговита, хорѣжого земли Волынское, до Романова побѣгъ, просечи его милости п[а]на хорѣжог[о], абы || [арк. 25] до п[а]на Николаа Боговита ехал и малжонка моего[о] и п[а]на Лудвиского, смертелне зраненых, и тех слуг небожчиковских з везена ѓ п[а]на Николаа Боговита выпросил.

ІАкож и его м[и]л[ость] пан хорѣжий за прозбою великою п[а]на Григория Лудвиского там же до того двора албо замочку п[а]на Боговита в том часе прибыл и нас самых и тех постреленых малжонка моего и п[а]на Лудвиского ѓ везеню в томъ замочку, троха живых и з одена полуленых, а тех слугъ небожчиковских Матеа Злобицкого а Адама Сенковског[о] вже мертвых, в том дворе ѓ подклети тѣла их зложоных нагих, застал и з нами посполу ѓт небожчика малжонка моего и п[а]на Сасина Лудвиского п[а]на Николаа Боговита просил, абы их из замочку *своего*⁵⁷⁹ з везена намъ выдал и выпустил, а тѣла тех слуг мертвых выдал.

А пан Николаа Боговитин первеи нам выдати не хотелъ, дивных контрактов ѓ небожчика малжонка моего, такъ же и ѓ п[а]на Лудвиского, з нами заживал, ѓбликгов и записов дивных, мамрамов голых ѓт нас, жебы єсмо того на потом на нем не доходили, потребовал⁵⁸⁰.

А потом, не могучи того на нас ничего вымочи, за ѓсилованемъ великих прозбъ его милости п[а]на хорѣжого, такъ же и плачу моего и

---

⁵⁷⁹ Слово над рядком.

⁵⁸⁰ Ідется про те, що Миколай Боговитин з метою увільнитися від відповідальності вимагав від скаржників чистих бланків із підписами та листів із відмовою в майбутньому звертатися до суду у цій справі.

матки небожчика малжонка моего, с того замочку своего небожчика малжонка моего ледве што живого, а толко не нагого, злѣпивши з одѣна и зо всего, выдал. Аж зъ его м[и]л[ост] пан хорѣжии, з себе сукъню знавши, на него вложил и, на сани свое || [арк. 25 зв.] вложивши, с того двора выпровадил. А п[а]на Лудвиского пан Миколаи Боговитин не выпускаючи, оного ђ везеню своемъ в томъ замочку зоставил. А тела тых слуг мертвых позабиваных Матея Злобицкого а Адама Сенковского с того замочку своего не ведати где подѣль, если потопил албо огнемъ попалил, чи ли теж где их индеи подѣл.

ІАкож небожчикъ малжонокъ мой с такъ окрѣтного пострелена и тиранского змордованья и тым везенемъ с трапѣна п[а]на Боговитинова и тыхъ помочников его, ІАна Кграбского, Андрея Маханского, ІАна Ширемского и Рѣдницкого и иных, тое ж нocy зъ дня сѣмого на осмьи м[ε]с[я]ца декабра року девѣтдѣсѣатъ четвертого, скоро до дому своего привезен, с того окрѣтного пострелу и мордованя и зранѣна третее години передо днемъ ђмеръ и с того свѣта от пана Боговитина и рѣк его власных и тых помочников его змертью зышолъ. Што на до ведомости в[ашей] м[и]л[ости] врадовое доношу и тот жалъ а смерть небожчика малжонка моего оповѣдамъ».

И просила п[а]ни писароваа, абы таа жалоба и оповѣдане ее до книгъ кгородскихъ луцкихъ записано было, што на принавѣши записати есми казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 46, арк. 20–25 зв.

№ 176

1594 р., грудня 29. Луцьк. — Скарга Кузьми Порванецкого на Филипа Бокія, який, витягнувши його з дому вночі, знуцався над ним, погрожував убити і вирвав йому бороду

Оповѣдане пана Кѣзмы Немирича Порванецкого на пана Филипа Бокиа

РокѢ тисѣача пѣтсот дѣвѣтдѣсѣатъ четвертого м[ε]с[я]ца декабра двадцѣт дѣвѣатог[о] дня

На рочках кгородскихъ луцкихъ, от дня двадцѣтъ второго м[ε]с[я]ца декабра в рокѢ звышменованомъ припалых и сѣдовне отправовати зачатыхъ, перед нами, Щаснымъ Кгалезскимъ, подстаростимъ, а Мате[ε]мъ⁵⁸¹ Стѣмпковскимъ, сѣдѣю, врадниками судовыми кгородскими лѣцкими, постановившисѣя очевисто, Ѣрожоныи панъ Кѣзмѣ Немиричъ Порванец-

⁵⁸¹ Пошкоджений текст.

кии плачѣливе ѡповедал на его милости пана Филипа Бокиа въ тые словы, иж, деи, «его милость пань Филипъ Бокии в рокѣ теперешнемъ тисяча пѣтсот девѣтдѣсят четвертомъ м[ѣ]с[я]ца декабра двадцать сѣмого дня, приехавши з слѣгами своими в домъ мои во именью Порванѣцѣ, заставши мене, человека спокойного, невинностью моею и покоемъ посполитымъ ѡбѣ[зпѣ]ч[о]ного⁵⁸², в ночи, кгдамъ се ѡже спати клал, словы неѡчтливыми, доброй славе моеи шкодѣливыми, торгнѣвшисе, мене в одной кошѣли босого, за бородѣ порвавши, на дворъ вывел, тамъ же поклекнути казал, а самъ, шабли добывши, до шии примерал, стати грозечише, и збивши плазомъ, шаблею за волосы и за бородѣ торгавши, встати казал. И такъ збитого, зшарпаного, босого, на тѣю шѣдивость мою, и на Бога, и милосѣрдѣе хрестианское не паметаючи, за бородѣ ажъ з села вывелъ, примераючи шаблю до шии и клекати предъ собою кажѣчи. *Отъ* которого рѣкъ ажъ тамъ за селомъ брать мои пань Климиъ Порванѣцкии, нерыхло прибегѣши, ратовал, не маючи ѡ томъ ведомости, бо з домъ моего жадного челѣадника не выпусчано, ажъ кгда слуги пана тамъ в домъ моемъ, не чѣючи, прочъ ѡтбегли».

И просилъ пань Кѣзма Порванѣцкии, абыхмо емѣ придали возного на ѡгъледанѣе збитиа и зшарпанѣя его. На што придали есми емѣ возного енерала шляхетного Матыса Славокѣрского, который на той справе пана Порванѣцкого бѣдѣчи, дня на датѣ вышеѡпоменѣной ставши ѡчевисто передъ нами, кѣ записанью до книгъ кгородскихъ вызналъ тыми словы, ижъ, деи, «рокѣ теперѣ идѣчого тисяча пѣтсот девѣтдѣсят четвертого м[ѣ]с[я]ца декабра двадцатъ ѡсмого дня зъ ѡчевистого придани вриядового на справѣ его милости п[а]ну Кузмѣ Порванѣцкому, || [арк. 1386] маючи при себѣ шляхтѣ людеи добрыхъ пана Лѣкаша Котелницкого а п[а]на Станислава Порванѣцкого, за ѡказаньемъ п[а]на Кузмы Порванѣцкого тутъ в мѣсте лѣцкомъ видиломъ на немъ тѣло спухло, збитое, синее, плечи и хрибеть и волосовъ з бороды и з головы немало вырваныхъ, што все мениль себѣ бытъ пань Порванѣцкии емѣ стало *отъ* его милости пана Филипа Бокиа в домѣ его в Порванѣи з волторка на сѣредѣ вночи, то естъ дня двадцать сѣмого декабра в рокѣ теперешнемъ девѣтъ дѣсятъ четвертомъ».

Которое жѣ мы ѡповеданѣе пана Порванѣцкого и сознанѣе возного принавши, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 45, арк. 1385–1386.

---

⁵⁸² Пошкоджений текст.

1595 р., січня 14. Луцьк. — *Скарга Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок через лист, поданий возним зі свідками; зауважується, що сторони попередньо провадили процес на Трибуналі про кривди, вчинені Циминським Скленському*⁵⁸³

Протестацья п[а]на Федора Шимковича-Шклѣньского на п[а]на Яна Циминского

Року тисеча пшатсотъ девѣдесѣат пшато м[ε]с[я]ца генвара четвертог[о]надцѣат дня

На вриѣде кгородскомъ в замку его к[о]р[олевское] м[ило]сти Луцком передо мною, Александром Семашком на Хѣпковѣ, кашталаном браславским, старостою луцким, ставши ѡбличне, ѡрожныи его м[и]л[ост] пан Федор Шимкович-Шкленский жалосне и плачливе ѡповѣданѣ и жалобу чинил тыми словы, иж «пан Ян Циминский иако первѣи сего, пропомневши боѣзани Божое и срокгости правное, вытискаючи мене з маѣтности моеѣ, кривды незносныѣ мнѣ чинѣчи, слуг моихъ на смѣрть побил, помордовал, а инших ѡкрѣтнѣ поранил, ѡ што з ним правнѣ чинити не занѣхал, котораѣ справа до Трибуналу се выточила.

А тепер знову, не гамуючисѣ ѡт небачного предсѣвзѣтѣ своего, над право посполитое и констытуцьи, в таковых рѣчах ѡчинѣныѣ, на тых часѣх недавно в року тепер идѣчом девѣдесѣат пшатом м[ε]с[я]ца генвара второг[о] дня, не маючи до мене жадное причины, в дом мои шляхѣтский, правом и покоѣм посполитым ѡбварованыи, будѣчи я в дому своемъ ч[о]л[о]в[ε]ком ѡбезпечоным, прислал до мене возног[о] своег[о] власного⁵⁸⁴ Щасного Клепацкого и двоѣх шляхтичѣв, Шимаковског[о] и нѣѣакогос Сабинского, вызываючи мене на поєдинок, абым з ним перед церковью шкленскою або перед двором моим пѣшо шаблями албо на конѣх с копѣями ѡчинил.

Ѡ которое своволное предсѣвзѣтѣ его ѡ вызыванѣ того поєдинку водлуг права правнѣ з нимъ чинити не занѣхамъ».

И просил, абы тоѣ ѡповѣданѣ его до книг кгородскихъ луцких было записано, што я записати казалъ⁵⁸⁵.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 49 зв.

⁵⁸³ Див. також наступну справу № 178.

⁵⁸⁴ Хоч возні мали бути незалежними, осілими в повіті шляхтичами, однак на практиці значна їх частина була представлена слугами еліти регіону і навіть середньо-заможної шляхти. Очевидно, що вони передусім обслуговували потреби своїх панів.

⁵⁸⁵ 22 березня того ж року вписане визнання возного у справі пана Скленського про виклик його Яном Циминським на поєдинок (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 290 зв.–291).

1595 р., жовтня 26. Луцьк. — Справа в луцькому земському суді по скарзі Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок

Року тисеча пятсот девѣтдѣсят пятог[о] м[ε]с[я]ца октѣбра шостог[о] дня

На рокох сѣдовых земских лѣцких, в року теперѣшнем девѣтдѣс[я]т⁵⁸⁶ пятом *от* дня св[я]того Михала, римского св[я]та, припалых и на завтриє того менованого св[я]та сѣдовне *отправовати* зачатых, перед нами, Федором Чапличом-Шпановским, судею, а Иваном Хренниским, подсудком, вриадниками сѣдовыми земскими луцкими, кгда справа з реистрѣ сѣдового припала, за поттрикротным приволаньем возныхъ и з арешту в справе нижеиписанои припала, || [арк. 550] ставши *очевисто* ѣ сѣдѣ сторона поводаваа, то *єст* его м[и]л[о]сть пан Федор Шимкович-Шкленский, давши сторонѣ свою позваню, то *єст* п[а]на Яна Циминского, через возного повету Лѣцкого Матыса Славокгурского кѣ росправе на позов приволати, а через *ѣмцованог[о]* приатѣла своего п[а]на Василья Юнквича Гѣлалницког[о] поднесши позов земский луцкий, просил, абы тот позов был читан, которыи мы перед собою читат казали и так ся в себе маєт:

«Жикгимонт трети, Божю м[и]л[о]стью корол полский, великий кн[я]зь литовский, рѣский, прѣский, мазовецкий, жомойтский, ифлантский и королевства шведского дѣдичный корол.

Урожономѣ Янѣ Циминскомѣ зо всех добрь твоих лежачих и рѣхomyх, заставных, арендовных, также и з сѣмь п[ε]н[ε]жных.

Приказѣм тебе, абы еси перед сѣдом нашим земским лѣцким на роки земьские лѣцкие, которые *от* дня св[я]того Михала св[я]та римского в рокѣ тепер идѣчом тисеча пятсот девѣтдѣсят пятим в замкѣ лѣцком судитися зачнѣть, сам *очевисто* кѣ правѣ яко на рокѣ завитом стал на жалобѣ и правное попиранье ѣрожного Федора Шимковича-Шкленского, которыи тебе позываетъ ѣ то, *иж, деи, ты, Яне Циминский*, яко *первеи* сего, не помѣтаючи ничего на срокгост права посполитого, а вытискаючи его, Федора Шимковича-Шкленского, з [м]аєтности⁵⁸⁷ его, кривды незносные емѣ чинечи, слуг его на смѣрть побил, помордовал, а инших *окрѣтне* поранил, ѣ што он с тобою правне чинити не занѣхал, и тепер,

⁵⁸⁶ Пошкоджений текст.

⁵⁸⁷ Пошкоджений текст.

деи, зновѣ часу нед[а]вного⁵⁸⁸ прошлого, также не пометаючи на право посполитое, которое *от* своволенствѣ кождого своволного поистегает и поединков чинити заборонае, рокѣ тепер идѣчого тисеча *пятсот* девятдесят пятого м[ε]с[я]ца *генвара* второг[о] дня || [арк. 550 зв.] нерозважне и над право, в констытуцые описаное, важилси еси Федора Шимковича-Шкленского на поединок через певные особы, то естъ через возног[о] своего Щасного Клепацкого и двох шляхтичов Шимаковского и Сабинского, и на певные мѣстца вызвати, чого *он* яко *тот*, котори постерегаючи во *всем* права посполитого и констытѣцци, на своволных описаное, того поединкѣ с тобою чинити не хотел и овшем вси кривды свое, которые *от* тебе поносит, на право посполитое вложил и вкладае. А *о* тое вызыване на поединокѣ с тобою правом чинити хотечи, *о* тое тебе сим нашим позволом позываетъ, яко то ширеи тебе на рокѣ припалом выведено бѣдетъ. Про то приказѣм тебе, абы еси *перед* сѣдом нашим земским луцким сам *очевисто* ку правѣ яко на рокѣ *завитом* звышъ помененым стал и винѣ, в праве посполитом на такового описандю, заплатил, и в том ся емѣ, Шкленскомѣ, *дсправедливил*.

Писан ѣ Луцкѣ рокѣ Божого тисеча *пятсот* девятдесят пятого м[ε]с[я]ца *авгѣста* пятогонадцат дня.

Михаило Коротенский, писар».

А [по]⁵⁸⁹ вычитанью того позвѣ, доведечи рокѣ и кладеныя того позвѣ *очевистыи* сознаньем ѣ судѣ возным повету Луцкого шляхетным Андреем Дѣбницким, и просил т[от]ѣ⁵⁹⁰ *дмоцованыи* п[а]на Шкленского, абы водлѣгъ того позвѣ и жалобы его *справедлиост* п[а]нѣ Шкленскомѣ с п[а]на Циминског[о] *дчинена* была. И выведечи вси *контенты* того позвѣ, *тот* *дмоцованыи* п[а]на Шкленского в *той* справе подал до судѣ нашего для читаня и вырозѣменыя тое справы а великог[о] жалю и *вкрывженыя* п[а]на Шкленского *выпис* с книг кгородских || [арк. 551] луцких протѣстацци п[а]на Шкленского на *врядѣ* кгородском *лѣцком* *от* п[а]на Шкленского, *о* вызыване на *тот* поединокѣ *дчиненое*, под датою рокѣ тисеча *пятсот* девятдесятъ пятого м[ε]с[я]ца *генвара* третегонадцать дня. И просил, абы *тот* *выпис* ѣ судѣ *нашог[о]* был *читанъ* и слово в слово ѣ *декрет* *наш* *дписан*. Которого мы ѣ сѣдѣ *перед* собою *читат* казали и такъ ся в себе маеть:

---

⁵⁸⁸ Пошкоджений текст.

⁵⁸⁹ Пошкоджений текст.

⁵⁹⁰ Пошкоджений текст.

«Выпис с книг кгородских замку г[оспо]д[а]рьского лѣцкого лѣта *от* нароженя с[ы]на Божого тисеча пятьсот девѣтьдѣсят пятого м[ε]с[я]ца генвара третегонадцат дня.

На вриадѣ кгородском в замку г[оспо]д[а]рьском луцком передо мною, Александром Семашком на Хѣпковѣ, кашталаном браславским, старостою луцким, ставши очевисто, ѡроженыи его м[и]л[о]сть пан Федор Шимкович-Шкленский жалоснѣ и плачливе ѡповеданьѣ и жалобѣ чинил тыми словы, *иж* “пан Ган Циминский *яко* перве[и] сего, пропомневши боазни Божое и срокгости правное, вытискаючи мене з маѣтности моеѣ, кривды незносные мне чинечи, слуг моих на смѣрть побил, помордовал, а инших ѡкрѣтнѣ поранил, ѡ што з ним правнѣ чинити не занехал, котораа справа до Трибуналу выточилася.

Тепер зновѣ, не гамѣючися *от* небачного предсавзятя своего, над право посполитое и констытуцыи, ѡ таковых речах ѡчиненоѣ, на тых часех недавно в рокѣ тепер идѣчом девѣтьдѣсят пятом м[ε]с[я]ца генвара второго дня, не маючи до мене жадное причины, в дом мои шляхетский, правом и покоѣм посполитым ѡбварованыи, бѣдѣчи *я* ѡ домѣ своемъ человеком ѡбезпечоным, прислал до мене возного своег[о] властного Щасного Клепацкого и двох шляхтичов, Шимаковског[о] || [арк. 551 зв.] а неіакогос Сабинского, вызываючи мене на поѣдинок, абым з ним перед церковью Шкленскою або перед двором моим пешо, шаблями albo на конех с копиями ѡчинил, ѡ которое своволное предсавзете его ѡ вызване того поѣдинкѣ водлугъ права правнѣ з ним чинити не занехал”. И просил, абы тоѣ ѡповеданьѣ его до книг гродских лѣцких было записано, шо *ѣст* записано. На што и сѣс выпис с книг кгородских луцких под печатю моею п[а]нѣ Шкленскомѣ *ѣст* выдан.

Писан в Луцку».

У того выпису печат ѡдна самого п[а]на старосты а подпис рѣки писарское в тые слова: «Сасин Рѣсинович-Бѣрестецкий, луцкий кгородский писар».

А потом покладал в тои же справѣ тот ѡмоцованыи п[а]на Шкленского дрѣгии выпис кгородский луцкий под датою рокѣ тисеча пятсот девѣтьдѣсят пятого м[ε]с[я]ца марца двадцать второг[о] дня, в котором то выписѣ сведѣцтво и сознаньѣ возного поветѣ Луцкого шляхетного Каспера Богѣша по достатку ѡписано ѣсть, *яко* пан Циминский п[а]на Шкленского на поѣдинокѣ и на рѣкѣ вызывал. И просил, абы и тот выпис сознания того возного ѡ судѣ был ч[и]тан⁵⁹¹ и в декрет нашѣ абы был слово

---

⁵⁹¹ Пошкоджений текст.

Ѹ слово ѡписан. Мы его перед собою Ѹ сѸдѸ читат казали и так сѸа в себе маеть:

«Выпис с книг кгородских замку г[оспо]д[а]рьского луцкого.

Лета Божого нароженѸа тисеча пѸатсот девѸтдѸсѸат пѸатого м[Ѹ]с[Ѹ]Ѹа марца двадцѸат второго дня.

На вриѸде кгородском луцкомъ передо мною, Щасным Кгалезским, подстаростим луцким, ставши ѡчевисто, возным повету луцкого шляхетным Каспер Богуш до книг кгородских луцких вызнал тыми словы, иж “рокѸ тепер идѸчого тисеча пѸатсот девѸтдѸсѸат пѸатог[о] м[Ѹ]с[Ѹ]Ѹа марца пѸатог[о] дня, бѸдѸчи, || [арк. 552] деѸи, мнѸ в ынших справах и потребах его м[и]л[о]сти п[а]на Федора Шимковича-Шкленского Ѹ дворе его м[и]л[о]сти шклинскомъ, а на тот час был его м[и]л[ост] княз Андреи Козека в дворе его м[и]л[о]сти шкленском, а маючи ведомост ѡт его м[и]л[о]сти п[а]на Федора Шимковича-Шкленского, швакгра своего, и ѡтповеди и вызывана на поединок через п[а]на Гана Циминского п[а]на Федора Шкленског[о], где на тот час теж был п[а]нъ Жикгымонт Шимаковскии, которог[о] передо мною, возным, его м[и]л[ост] княз АнѸдреи Козека стороны ѡтповеди тоѸ, которѸю Ѹакобы п[а]нъ Циминскии през возного своего Щасного Клепацкого п[а]ну ФедорѸ Шкленскому Ѹчинити мел и на поединок вызывал. П[а]нъ Шимаковскии повѸдил передо мною, возны: “Есть то правдивѸе, был и на тот часъ при возномъ с тою ѡтповѸдѸю, до п[а]на Шкленского ѡт п[а]на Циминского приходил и того возног[о] з нами поспол послал, вызываючи п[а]на Шкленского на поединок с тобою чинити”.

ГѸако ж теж того ж дня м[Ѹ]с[Ѹ]Ѹа марца мнѸ теж, возному, будѸчи в п[а]на Циминского в справѸе п[а]на Федора Шимковича-Шкленского впрѸшенѸа справедливости на поддѸных его милости ѡ побитѸе и поранѸенѸе поддѸных п[а]на Шкленского, там же при мнѸ, возном, при п[а]ну Юрю Невалтовском п[а]нъ Циминскии до ѡное ѡтповѸеди и вызыванѸе на поединокъ п[а]на Шкленского признался и готовост з себе таковѸю словы потвержал: “Буд конно або теж пехотою зо мною нехаи чинитѸ, под церковю або где колвек на которым местцы”.

А потом теж на завтрѸе шостого дня марца, кгда теж пан Циминскии присылал возног[о] своего Щасного Клепацкого и при нем слугѸ его милости п[а]на троцкого п[а]на Адама Кгалезско[го], и служѸбника своего неѸакогос Сабинског[о] до п[а]на Федора Шкленского в справѸе своеѸи, а в тот час теж и его м[и]л[ост] княз АнѸдреи Козека был, теда ег[о] м[и]л[ост] п[а]нъ Федор Шкленскии при мнѸ теж, возным, ѡног[о] возного пытал и ѡтповѸеди и поѸдинковъ вызыванѸе през п[а]на Циминского Ѹако мене самого. На то ѡныи возныи Щасныи Клепацкии и при мнѸ слуга

п[а]на Циминского в одно слово повелили, иж “то все было и мысмы *от* п[а]на Яна Циминског[о], п[а]на своего, с тым вызыванем [на] поединок до п[а]на Шкленского жь || [арк. 552 зв.] приходили и тосмо так справовали, иакосмы *от* него *росказане* мели”.

Што я, возныи, будѣчи тог[о] слушенемь моим ведомыи, тое сознание мое до книг кгородских луцких доношу, же все то так было, а не иначеи».

Которое ж сознание возног[о] до книг кгородских луцких записано *ест*, с которых и сес выпис под печатью моею его м[и]л[о]сти п[а]ну Федорѣ Шимковичу-Шкленскому *ест* выдан.

Писан в Луцкѣ».

У того выпису *печат* одна подстаростего луцкого и *подпис* рѣки писарское в тые слова: «Сасин Рѣсиновичь-Берестецкии, луцкии кгородскии писар».

До тог[о] дал до суду нашог[о] в той же справе *лист* *сведецкии* шляхтича ѣчтывого п[а]на Жикгѣмунта Шимаковского с *печатю* и с *подписом* рѣки его под *датю* року тисеча *пятьсот* *девятдесят* *пять* тог[о] м[е]с[я]ца *генваря* *десятого* *дня*, в котором то листе своемь тот шляхтич *свѣтит*, иако его п[а]нѣ Цимински сам з домѣ своего до п[а]на Шкленского в дом из возным своим Щасным Клепацким, которые то возныи Клепацкии п[а]ну Циминьскому зрѣкоданымь дворным слугою *ест*. И просил, жебы и тот *лист* *вызънаныи*, *от* того шляхтича *даныи*, ѣ сѣдѣ нашего былѣ читан и в *декретъ* нашѣ ѣписан. Мы его ѣ сѣдѣ читат казали и так ся в себе *мает*:

«Я, Жикгимонт Шомаковскии, чиню явно и сознаваю тым моим листом, иж рокѣ тепер идѣчого тисеча *пятьсот* *девятдесят* *пять* тог[о] м[е]с[я]ца *генваря* *второго* *дня*, бѣдѣчи я ѣпрошоныи *от* п[а]на Циминского, абых до домѣ имени его Шклена *приехал*, а в том *приеханю* моем *перекладаль* п[а]нѣ Циминскии *передо* мною, иакобы мел *от* п[а]на Федора Шимковича-Шкленског[о] в *суседстве* *кривды* великиѣ *терпети*, и просил мене, абым з возным его Щасным Клепацкимь и слѣгою его *никаким* *Сабинскимъ* до п[а]на Шкленского *шол*, ѣповедаючи п[а]ну Шкленскому *через* *помененого* *возного*, иж з ним *болшеи* *правне* ѣбходитисе не *хочет*, але абы сам *пан* Шкленьскии з ним, *паном* Циминским, на *поединкѣ* на коню *албо* *теж* и *пешо* *чинил*, *вызываючи* его, п[а]на Шкленского, на *такии* ѣчинокѣ.

И *пан* Шкленскии на тые слова *возному* *поведил*, ижъ “я, коли быи был *здоровъ*, || [арк. 553] и не страшно бы ми в *невечности* *моѣи* все с *паном* Циминским ѣчинити, и бы ми тог[о] *право* *посполитое* не *боронило*, на которое ся я *пилно* *ѣгледаю* и *ѣглядать* *мушѣ*, а то ли всѣ *кривды* *моѣ* на п[а]на Бога *вкладаю*, а с п[а]ном Циминским *волю* ся

правне ѡбходити, анижли поѡдинок чинити. А если пан Циминский хочеть право перестѡповати, тогда лепси нехай то на якого поганина ховаеть, а мне, человеку спокоюному и в члонках хорому, нехай даст покои. А естли ми што п[а]ну Циминскому винен, нехай сѧ зо мною правне ѡбходит, а не воиноу”.

А того вызыванѧ на поѡдинокъ приѧти не хотель и с тым нас ѡтправиль.

Которого сознанѧ моего и чогом ест сведомъ, далем п[а]ну Шкленскому тот мои листъ з моею печатю и с подписом властное рѡки моеѧ.

Писанъ ѡ Шпрахах рокѡ тисеча пѧтсот девѡдесѧт пѧтого м[ѧ]с[ѧ]ца генъварѧ десятого дня».

У того листу печат ѡдна и подпис рѡки писмомъ полским въ тые слова: «Zygmą̄t Cimakowsky, ręka swą̄ własną̄».

А по тых ѡсих доводех и конътентах позву своего бралси пан Шкленский и до присеги на том, же ег[о] пан Циминский так, а не иначе на поѡдинок вызываль кѡ великомѡ жалю, деспекту и ѡбелженю его, то ест п[а]на Шкленъского. И просиль тот ѡмоцованыи п[а]на Шкленского, жебы при тых ясных сведѡцствах и доводех п[а]на Шкленского на п[а]ну Янѡ Циминском за вызванемъ на поѡдинок чинѧна вина шѡстдесѧт гривень и седене пол рока на замкѡ водлѡгъ констытѡдѡции сѡимовое краковское, на корѡнации его кролевское милости тепѡрешнег[о] п[а]на нашог[о] выданое, наказано было.

А ѡмоцованыи ѡт п[а]на Циминского, шляхѡтныи пан Крыштофъ Кгуиский, заховавши емѡ всѡ ѡбороны правные, вцале поведил, же «пан Циминский ѡ тот поѡдинок справоватисѧ не повинен, кгда ж тут перед сѡдом сам пан Циминский даѡт ѡ себе справѡ, же ѡ што иншого посылал возног[о], а не ѡ поѡдинек до п[а]на Шкленского. До того тот же п[а]нъ Циминский ставил перед сѡдом возного Клепацкого, которыи зезнава, же до п[а]на Шкленского ѡ што иншого ходил, а не ѡ поѡдинек, || [арк. 553 зв.] иж же тѡды достаточне показало з признѧния того Клепацкого, на которог[о] сведѡцство сам же повод в позве своем ѡдвольвал, же ѡт п[а]на Циминского ѡ поѡдинек не ходил, тѡды пан Циминский ѡт таковог[о] позвѡ маѡтъ быт водле права волень».

А што сѧ тычѡт того, што пан Шкленский поведа, же тот Клепацкий мел бы быти слѡгою п[а]на Циминского, поведил, же тот Клепацкий ест возныи присѡглыи, людем слѡжит и ничего не зезнава никомѡ к воли, а естли то розѡми п[а]нъ Шкленский, жебы иначеи зезнават мел, нехай же з ним чинит ѡ то, кгда ж ест ѡселыи».

А што сѧ тычѡт иных доводовъ п[а]на Шкленского ѡ тот поѡдинок, тѡды на то ѡмоцованыи п[а]на Циминского повѡдилъ, же «доводы п[а]на

Шкленского естъ до права неважные, ани ими ничего доводит не може, бо ѿдны ест ѿт ѿсобъ неприсеглых, а дрѣгие ест з ведомости непевное, бо возныи, которыми што ѿсветчают, мает сам патрит на то и того слухат, пре то теды што вознове, которых реляцые пан Шкленский ѿказѣ, не ззнавають, абы ѿд самого п[а]на Циминского слѣжит⁵⁹² што мели ѿ поединек, теды теж их вызнане против п[а]ну Циминскому не може быт важне».

Иж теды п[а]нъ Циминский, перед сѣдом стоячи, давал ѿ себе справу, же «не вызывал на поединек, а ни вызыват хочѣ». И возного кѣ подпартю в невинности своєї ставиль. Просил теды через ѿмоцованого своего, абы его суд ѿт голои жалобы пана Шкленского волным ѣчинил.

А ѿмоцованыи п[а]на Шкленского поведил, иж, деи, «тое свидетельство того возного Щасного Клепацкого важно и помочно п[а]ну Циминскому быт не может с тых причин, же тот возныи Щасныи Клепацкии ему заслугѣет, ѣ дворѣ его слѣжит, про то и сознавати ему к воли мѣсит, але и ѿшем его милост п[а]нъ Шкленский при таких ясных и болших доведех своих естъ готовъ на п[а]на Яна Циминского присегнути, иж его на поединок вызывал, и за тымъ || [арк. 554] пан Циминский водлуг тое констытуцыи седене и вины выконати ест повинен».

Суд нынешнии, бачачи то, иж тот возныи, на которого свидетельство повод пушал, жебы с тою ѿтповедю ѿт позваного приходити мел, ѣ сѣду нынешнего того не признал, про то суд чинит позваног[о] на тот час волным ѿт позвѣ и речи.

А сторона поводаваа, декрету не примѣючи, апелевал до Трибуналу Любелского. Суд апелляции допустил и рок в того судѣ на тот час, кгда справки воеводства Волинского порядком инших воеводствъ напервеи по дате сего декретѣ нашего припадут и сѣжоны бѣдут, сторонам ѿбудвѣмъ ку росправе в Люблине становитисѣ зложил.

И то дла памяти до книгъ справъ земских луцких записати казали жѣ.
ЦДИАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 62, арк. 549 зв.–554.

№ 179

1595 р., сичня 12. Луцк. — Визнання Андрія Рогуського про скорочення ним терміну ув'язнення слуги Івана Хребтовича-Богуринського на прохання багатьох осіб

Визволене з седенья слугу п[а]на Богѣринского ѿт п[а]на Рокгуского

---

⁵⁹² Мало бути «слышат».

Року тисеча пшатсот деветдєсѧть пѧтого м[є]с[ѧ]ца генвара второгонадцѧт днѧ

Писал и присылал на вриѧд кгородскии в замок г[оспо]д[а]рѧскии луцкии до мене, Юрѧ Кошиковскогѧ, буркграбегѧ и намєстника подстарѧства луцкогѧ, панѧ Андреи Рокгускии, ѡзнаимуючи, ижѧ што «с певногѧ || [арк. 38] постановєнѧ служєбник єгѧ м[и]л[о]сти п[а]на Ивана Хребтовичѧ-Бѧгѡринскогѧ Стѧнислав Жѧбокрьцькии ч[а]су недѧвно минулогѧ засєл в замѧку луцкомѧ ку выполнєнью сєдєнѧ за выступѧкѧ свои против мене час певныи, то єст ѡт засєдєнѧ своего пол рока. А иж потом приступили прозбы, так п[а]нѧ єгѧ, єгѧ милѧсти пѧнѧ Ивана Хребтовичѧ-Бѧгѡринскогѧ, ѧко и велѧ иных людєи зацннх, приѧтел моих, ѡ дльжєнє сєдєнѧ мєнованогѧ слуги п[а]нѧ Хребтовичѧ Стѧниславѧ Жѧбокрьцкогѧ. Прѧто жѧ ѧ, поважѧючи прозбы и причинѧ звышпомєнєннх ѡсѧбѧ, их милѧстам сам тѧєм подарѧвал, жєм ѡстѧток сєдєнѧ тогѧ слуги п[а]нѧ Хребтовичѧ вжє єму ѡтпустил. Гѧкож сим моим листѧм ѡногѧ з нєгѧ и вызволиѧм, и в[ашєи] м[и]л[о]сти ѧко вриѧдови, на котѧромѧ ѡн тѧє сєдєнє полнитѧ, до вєдомѧсти доношу, просєчи, жєбы вжє в[ашѧ] м[и]л[о]стѧ того мєнованогѧ слугу п[а]нѧ Хребтовичѧ тогѧ сєдєнѧ вызволили, а ѡному зѧ замѧку луцкогѧ волнє зыти и до п[а]нѧ єгѧ єхѧти допустити рѧчили».

Котѧрѧє жѧ то сознѧнє п[а]нѧ Рокгускогѧ до книг кгородских луцких записѧти казѧль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 37 зв.–38.

№ 180

1595 р., лютого 2. Луцьк. — Визнѧннѧ Вѧврѧнцѧ Тєлѧтицькогѧ про тє, що за приѧтельськѧю угодѧю з Василєм Красєнським ѧгѧо дѧружинѧ мѧлѧ вѧдсѧдити в замѧку чѧтири тижнѧ з можливѧстю змєншєннѧ термѧну, тож на четвєртѧй дєнѧ вѧконѧннѧ угодѧи на прохѧннѧ приѧтелѧв Красєнськии з дѧружинѧю погодѧлисѧ на скорѧчєннѧ ув'ѧзнєннѧ до двѧох тижнѧв

Угодѧ Василя, мѧстовничогѧ луцкогѧ, зѧ Вѧврєнцємѧ Тєлѧтинскимѧ
Року тисєчѧ пѧтьсѧтѧ девєтдєсѧт пѧтого м[є]с[ѧ]ца фєврѧлѧ второгѧ днѧ

На вриѧдє кгородском гѧспѧдарском луцкомѧ передѧ мною, Юрєм Кошиковским, буркграбѧм и намєстникомѧ подстарѧства луцкогѧ, постановившѧсѧ, шлѧхєтныи Вѧврѧн[є]ць⁵⁹³ Тєлѧтинскии зєзнал тѧми словѧ, иж, дєи, «нєдѧвно прошлѧх чѧсов жѧнѧ моѧ мєлѧ справу перед пѧном

⁵⁹³ Пошкоджений текст.

подстаростим тутошним луцким паном Щасным Кгалезским з паномъ Василем, мостовничим, и з жоною ѿ бои [и] посварь. Ѡ которыи бои и посвар приатели н[а]ши зѣполные погодили, и з которое ѳгоды так ся постановило, же жона моя мает на замьку луцком седеть недел чотыры, не сходячи зь замку за прозбою, которого седеня рок припадаеть дня сегоднешнег[о] м[ε]с[я]ца генваря девятог[о]надыцат в року нинешнему тепер идѣчому. ІАкожь жона моя а то есть готова до седенья, и вашмости ѿповедамсе и еше прошу ѿ придане возного».

ІАко жь я ему придал шляхетного Матыса Славокгурского, енерала воеводства Луцкого, которыи бывши на справе Ваврина Телатицкого и п[а]на Василя, мостовничого, зезнал ку записованю тыми словы, ижь, деи, «в року деветдесять пятом м[ε]с[я]ца генваря девятогонадыцат дня былom на справе пана Вавринца Телатицкого а п[а]на || [арк. 89] Василя, мостовничого, и за ѿзнаименем их ѿбудвух ѿ ѳгоде, котораа промежку ими дошла ѿ бои и посварокъ, на которои ѳгоди вымовял себе пан Василеи, мостовничии, же ма седеть жона Телатинцкого на замку луцком недел чотыри с прозбою. ІАкожь передо мною ведлугъ ѳмовы и постановеня села на замку жона Телатинског[о] в року деветдесять пятом м[ε]с[я]ца генваря девятогонадыцат дня и мною светъчил початок жоны своєї.

По седеню дня двадцать второго генваря за прозбою пана Юрья Кошиковского а Матиаша Межинского пан Василеи, мостовничии, веспол из жоною своєю, ѿдъпустил и даровал неделма двема ѿт седеня волным жону Телатинского ѳчинил, толко недел две седеет ма.

А кгда припал рок водлуг постановеня по выседеню недел двох, которыи рокъ припал в року деветдесять пятого м[ε]с[я]ца февраля второго дня, выходечи з везеня жона Телатинского, светъчил се мною, возным, ижь «водлуг ѳгоды седеню досыть ѳчинила жона моя».

Которое признане возного до књиг кгородских луцких записать казал.
ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 88 зв.—89.

№ 181

1595 р., квітня 11. Луцьк. — Скарга Юхима Ощовського на Богдана Стому-Корницьького про поранення і виклик на поєдинок

Ѡповедане п[а]на ІАхима Ѡщовског[о] на пана Богдана Стомѳ
Року 1595 м[ε]с[я]ца апрѣля первогонадыцат дня

Писал и присылал на вриад кгородский в замок г[оспо]д[а]рский лѣцкии до мене, Григория Заєца, подписка кгородског[о] и намѣстника подстароства луцкого, ѿповедаючи и жалуючи пан ІАхим Ѡщовский на

ниакого Богдана, которыи сиа меним быти Стомою-Корницким, ѿ том, иж, деи, «*тот* то Стома року тепер идѣчоз[о] тисеча пятсот девѣтдѣсѣат пѣтоз[о] м[ѣ]с[ѣ]ца априля девѣтоз[о] дня, пришедши в дом мои шляхетскии, покоем права посполитого || [арк. 191] обѣварованыи, мене наперед почаль словы неѣчтивыми соромотити, а потом, добывѣши корда, мнѣ в шию на правои сторонѣ ранѣ шкодѣливых три задалѣ, а в руку правую верхѣ палцовѣ также рану шкодливую мнѣ задалѣ. И, зранивѣши мене, ещѣ на единокѣ вызывалѣ, хотѣчи мене ѿ горло приправити. Которое ѿповѣданье и жалоба моя, пишно прошу, абы до книгѣ кгородскихѣ луцкихѣ записана была, и на ѿгледанье того зраненья моего пишно ѿ возного вашмости прошу».

А такѣ на тоѣ ѿповѣданье п[а]на Г[а]хима Ѡщовского до книгѣ записати казал, што ест записано.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 190 зв.–191.

№ 182

1595 р., травня 27. Луцьк. — Скарга Яна Обчинського на швагра Стефана Солоневського, який погрожує його вбити і пограбувати маєтність; визнання возного, що Солоневський підтвердив факт «одповіди», однак оголосив про відтермінування помсти в зв'язку із судовими засіданнями

Ѡповѣданє п[а]на Г[а]на Ѡбчинског[о] на п[а]на Стѣфана Солоневског[о] и сознанье возног[о] в тои же справѣ

Року тисеча пятсот девѣтдѣсѣат пѣтоз[о] м[ѣ]с[ѣ]ца маѣа двѣдцѣат сѣмог[о] дня

Передо мною, Александром Сѣмашком, кашѣталаном браславским, старостою луцким, в замку г[оспо]д[а]рском луцком, постановившися ѿбличне, шляхетныи пан Г[а]н Ѡбчинскии ѿбѣжливѣ жаловалѣ || [арк. 314 зв.] и ѿповѣдал на швакгра своего, п[а]на Стѣфана Бенѣдиктовича Солоневского, иж, деи, «*ѿт* велѣа людеи ѣчтивых то мѣа доходитѣ, иж, де[и], ти иакобы на здоровѣ мое прегрожки, также на зграбленє и спустошенє маєтности моеѣ пофалки чинити мел, иж не толко забити, алѣ з домом спалити и маєтност зобрати мел.

Г[а]кож и часѣ недавно прошлого м[ѣ]с[ѣ]ца априля девѣтнадцѣтого дня, взявши перед себѣ злыи а непристоинныи ѣмысль, наѣхавши моцно квалтом на власныи кгрднт и поля мои дворныѣ григоровские с помочниками своими, волов моих власных ѿсмѣ взял и пограбил, и до домѣ п[а]на Григорѣа Вербского, возног[о] луцког[о], до Лаврова ѿтогнал. Нижли пан Вербскии, ѿбавѣючисѣа, абы до иакоѣ шкоды не пришолѣ, ѿныѣ волы з домѣ своего мнѣ вернул и ѿтдал.

Ѡ которых ѡтповедях и пофалках, иако чоловѣк, покоем посполитым ѡбезпечоныи, абыи ѡт него самого вѣдати мог, возного, мнѣ з ѡрадѡ приданого, п[а]на Ивана Жѡковецкого из шляхтою людми добрыми, пытаючи, до него есми посылал».

ІАкож помененыи возныи пан Иван Жѡковецкии, передо мною тут же стоечи, ѡчевисто тыми словы вызнал, иж, деи, «бѡдѡчи мнѣ приданыи на потребу п[а]нѡ ІАнѡ Ѡбчинскому, ходил есми тут в Луцку до п[а]на Стефана Солоневског[о] з шляхтою людми добрыми, а меновите с п[а]ном Воиною Порядничим-Защитовским а п[а]ном Юрем Зенковичом, и з веле иншими людми ѡчтивыми, которого кгда есмо ѡт п[а]на Ѡбчинского пытали, если бы емѡ ѡтповеди на здорове, также и на зграбене и зобране маетности, пофалки чинити мел, || [арк. 315] на то пан Солоневскии повѣдил, иж, деи, “іа на сес час в Луцку на здоровье его не ѡтповедаю под часом роков, але, деи, зь иаких колвек млар могу и на кождомь мѡстѡ маетност его вшѡлакую брати и грабити бѡдѡ. Кгде бы ми боронил албо грабити не допускар, тогды в том час и завжды здоровіа своего ѡт мене безпечен быти не может”».

И просил пан Ѡбчинскии, абы тое ѡчевистое возног[о] сознание и ѡповедане его до книг записано было. Которое іа до книг кгородских замку г[оспо]д[а]рского луцкого записати розказаль.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 314–315.

№ 183

1595 р., травня 23. Луцьк. — Скарга кн. Кирика Ружинського та князів Андрія, Януша і Юрія Козек на князів Юрія і Михайла Чорториських про напад у Луцьку, поранення кн. Петра Козеки та слуги Яна Хмелевського⁵⁹⁴

Ѡповедане кн[я]зја Рѡжинского и кн[я]зја Козьки на кн[я]зев Чорторыских

Року тисеча пятсот деветдѡсят пятог[о] м[е]с[я]ца мая двадцат третег[о] дня

На вриде кгородском в замку г[оспо]д[а]рском лѡцком передо мною, Александром Семашком на Хѡпкове, кашталаном браславским, старостою лѡцким, ставши ѡчевисто, ѡрожные их м[и]л[о]сть панове, княз Кирикь Рѡжинскии, пан Вацлав Подорецкии, || [арк. 298] их м[и]л[ости] княз Андреи, княз ІАнѡшъ, княз Юреи Козькове, пан Григорей Колмовскии, пан ІАн Лагодовскии, пан ІАн Циминскии, сами ѡт себе и именем

⁵⁹⁴ Див. також наступну справу № 184.

его м[и]л[ости] кн[я]зю Петра Козьки, также и его м[и]л[ост] князь Юреи Козька именем слуги своег[о] Гана Хмельевского, обтежливе и жалосне жаловали и оповедали на особ нижеописанных тыми словы, иж «року теперешнего тисеча пятсот девятдесят пятог[о] м[е]с[я]ца мая двадцат третьего дня, кгда был зложоний час погребѣ телу змерломѣ небожчице его м[и]л[ости] п[а]ней Францшиковой Фалчевской Анны Собоотское, на которыи то погребѣ всѣ повинные, зѣхавшися, в кѣпе были, на он час в Лѣцкѣ в замку лѣцком в костеле светое Троицы отправовали. И кгда церемоние, погребови ономѣ належачие, з немало приател и инших, напрошоных на тот погребѣ, отправили и еще на тот час в замку луцком в конвенте были, то пак их м[и]л[ост] князь Юреи и князь Михал Чорторыские, власные принцыпалове нижеи описаного вчинкѣ, яко перед тым непооднокрот звывкли в местех деспекты и квалты людем невинным чинити, также и тепер, маючи при себе помочниками кн[я]зю Станислава Воронежского, п[а]на Андрея Чаплича и инших власных слуг своих, меновите Ивана з Любшизны Чеконског[о], Бартоша Мицевского, Гана, которого потом назвали Рошковским, Гана Несвещкого, Гана Узембловского, Филипа Ивковског[о], Миколая Литковского, Андрея Прицкого, Гана Тросковича, Гана Житовича, Миколая Болоховецког[о], Стефана Солоневского, Юрия Вербицкого, и з ыншими многими слѣгами, гайдѣками и стрелцами своими, им лепей знаемыми, пропомневши боязни Божое и покою права посполитог[о] и пристойности своег[о] шляхетское, дня вышеименованог[о], под часом сѣжена роков земских луцких, под которыми кажды шляхтич под волностю шляхетскою || [арк. 298 зв.] мешкаючи, правом посполитым от вшеляког[о] небезпеченства обварованыи ест, неопповедне, моцно, квалтом, з рѣчницами, з лѣками, из ыншими бронями, воине належачими, на господѣ мою, Вацлава Подорезкого, и его м[и]л[ости] кн[я]зю Юрия и Петра Козьки, гдѣ мы три посполѣ стояли, в мѣсте Луцком в влицы Троецкой, в дом мещанина луцкого Гана Шмоневского моцно квалтом нашедши, не заставши в той госпode з нас ни оодног[о], толко слугу моего, Юрия Козьки, шляхтича вѣчтывого Гана Хмельевского заставши, которого окрѣтне безвинне в той госпode всекли, встrelпали, и з собою, квалтом поймавши, до госпode своег[о] повели.

О чом мы, ничего не ведаючи, по том погребѣ преречоном, гости расправивши, яко люди невинные, покоем посполитым обварованые, ни о чом не вѣдаючи, праве о године нешпорной зѣ замку до госпode своих пригодне в купе шлисмы. И кгдамы праве посеред мосту замку переднего были, теды их м[и]л[ост] помененые кн[я]зеве Чорторыские с помочниками и з слугами своими вышеименованными по нахоженю на

господѣ мою, Подорецко҃го, и мою, Юрія и Петра Козѣков, и по выполнѣню того злого а непристойного ѣчинку, нам, людем невинным, ни ѡ чом не вѣдающим, ѡбачивши нас, зѣ замку идѣчихъ, дорогу минаючи, мост замковыи противко господы моеѣ, Кирика Рѣжинского, и моеи, Андреа Козѣки, противко Воутеха, аптыкара луцко҃го, заступили, маючи пред ся в себѣ в рѣках ѡного Гана Хмелевско҃го, слѣдѣ моего, Юрево҃го Козѣки, ѡсечено҃го и постреляно҃го, ѡкрикѣ ѣчинивши, до нас до купы, якобы до яких неприятел, до людем невинных, с полгаковъ, з луков стреляти почали. ГАкож заразом на ѡном мостѣ и в ѡной громаде межи нами кн[я]зѣя Петра Козѣкѣ стрелою з лѣку над персыю в лѣвую сторону пострелили и ѡкрутнѣ || [арк. 299] в рѣку правую зранили, ѡт которо҃го пострелѣния и зранѣния такѣ его м[и]л[ост] княз Петръ Козѣка, яко теж и ѡныи Ган Хмелевскии, не ведают, если живи зостанѣтъ. И мы теж всѣ лѣдво за ѡбороною Божою цело, боронѣчися, до господ своих вошли».

Што их м[и]л[ост] ѡсобы вышеименованыѣ сами ѡт себѣ и именѣм его м[и]л[ост]и кн[я]зѣя Петра Козѣки, и его м[и]л[ост] княз Юреи Козѣка именѣм слѣги своего светчили и протѣстовали, и на ѡгледанѣ ранних ѡ приданѣ возных до тоѣ справы просили.

А так на тую жалобѣ и ѡповѣданѣ их м[и]л[ост]и слышѣчи, до книг кгородских луцких записати казал и возно҃го шляхѣтного Карпа Кобыленско҃го до тоѣ всеѣ вышеи ѡписанѣ справы ѡчевисто придал.

ЦДДАУК. — Ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 297 зв.—299.

№ 184

1595 р., травня 23. Луцьк. — Скарга князів Михайла і Юрія Чорторійських на князів. Кирика Ружинського і Андрія Козеку з помічниками, які напали на них в Луцьку, поранили кн. Юрія Чорторійського та слуг, а двох слуг убили

ѡповѣданѣ князѣв Чорторыских на розных ѡсобѣ ѡ зранѣнѣ самых и слуг их милости нижеи менованых

Року тисеча пятсот девѣтдѣсят пято҃го м[е]с[я]ца мая двадцат третѣго дня

На вриадѣ кгородском в замку его королевскоѣ м[и]л[ост]и луцкомъ передо мною, Щасным Кгалезским, подстаростим луцким, ѡчевисто ѣ книг постановивъшися, его м[и]л[ост]и велможныи кн[я]жа Михал Чарторыскии сам ѡт себѣ и именѣм брата своѣ҃го рожоно҃го, велможно҃го княжати Юрія Чарторыско҃го, и своих слуг, и его м[и]л[ост]и нижеи ѡписаных, ѡбтяжливе и жалоснѣ жаловал и ѡповѣдал на ѡсобѣ нижеи ѡписаных тыми словы, иж, деи, «его м[и]л[ост]и кн[я]жа Юреи Чарто-

рыскии, брат мои рожоныи, зо мною посполд, маючи при себе килка слуг своих, тут до Лвцка яко чоловѣкъ спокоиныи, ни маючи ни с ким никакого заустыа ани ѡтповеди, на роки земские луцкиѣ, которые тепер судовне през их м[и]л[ост] панов судовых земских луцких ѡтправдются, приехали, тут маючи никакие potrzeby свои. То пакъ дня двадцат третєг[о] м[ѣ]с[я]ца маа року теперешнего тисєча пятсот дєвєтдєсят пѣтєг[о], кгда его м[и]л[ост] кн[я]жа Юрєи Чорторыскии зо мною, братом своим, и з слугами своими ѡт приатєлки своеє, єє м[и]л[ост]и кнєгини Марковоє Соколскоє з двора єє м[и]л[ост]и тут в мєстє Луцком, в длицы Трєєцкои лежачого, правє ѡ годинє нєшпорнои до господы своеє в мєстє Луцком в рынку до домѣ Томила Максимовича, мєщанина луцкого, спокоинє, яко чоловѣкъ безпєчныи, с колко слуг и выростков своих безпєчнє, никомѣ нє бѣдѣчи винєн, а звѣща под часом сѣжєнѣя роков земских луцких, под которым каждыи шляхтич, под волностю шляхєтскою мєшкаючи, правом посполитым ѡт вшєлаког[о] нєбезпєчєнства ѡбварованыи єст, || [арк. 300 зв.] ишол. И кгда перед дом аптекара луцкого Воитєха, мость замковыи минувши, пришол, там жє зѣ замку луцкого ѡкольного з мосту барзо великии ѡршакѣ людєи, болшєи ста ч[о]л[о]в[ѣ]ка, ѡкрикѣ великии з стрєльбою и з розмаитою бронью дчинили, и перед домомѣ Воитєха, абтыкара луцкого, на длицы нас дошєдши, мєновитє княз Андрєи Козѣка, княз Кирикѣ Рѣжиньскии, Гѣнь Лагодовскии а Вацлавѣ Подорєцкии, власныє принципаловє нижеи ѡписаного дчинку, маючи при себе помочниками Гѣндша, Юрѣа а Петра Козѣковѣ, Григорѣя Колмовского, воита лѣцкого, а Гѣна Циминского и много слуг, гайдѣковѣ и стрєлцов своих, и ѡных приатєлєв и помочниковѣ своих, им самымѣ лепєи знаємых и имєна вєдаючи, боѣзни Божєє, покою права посполитого и пристѣиности своеє шляхєтское пропомнєвши, великимѣ кгвалтом брата моего, его м[и]л[ост]и кн[я]жа Юрѣа Чорторыского, чоловѣка нєвинного, нєпристѣинє, нєѡтповєднє, правє тиранскии, ѡкрѣтнє змордовали и зранили, с полгакѣ перед самог[о] пупка в брѣх пострєлили и мєнє при его м[и]л[ост]и зранили, слугѣ и выростков брата моего[о] и моих, мєновитє п[а]на Гѣна Нєсвѣцког[о], п[а]на Гѣна Ѡзємбловског[о], Филипа Ивковского, Андрєа Працког[о], Гѣна Тросковича, Гѣна Житовича, Миколаѣ Болоховєцког[о] а Миколаѣ Литковског[о], ѡкрѣтнє пострєляли, помордовали и поранили, с которых ран пан Бог то вѣдати рачит, єсли кн[я]жа его м[и]л[ост] брат мои жив бѣдєт. Так тєж и слуги, нє вѣдаю, єсли живи зостанут. Аж лєдвє сам ѡдин кн[я]жа Юрєи Чарторыскии, брат мои пострєленыи, вєхал.

И тот таковыи злыи а нєпристѣиныи дчинокѣ пополнивши, и за братом моим его м[и]л[ост]єстю || [арк. 301] княжатєм Юрємѣ Чорто-

рыским, хотечи его милости добити, гонечи, тые вышеи описаные княз Андреи Козька, Кирикь Рѣжинскийи, Ган Лагодовскийи а Вацлав Подорецкии, и вышеименованые помочники их, зараз в той же године, роздмеючи, же его м[и]л[ост] пан брат мои до господы своее въехал, квалтовне на господѣ его м[и]л[о]сти, весполок и мою, в рынку в месте Луцком в дом мещанина луцкого Томила Максимовича нашедши, не заставши самог[о] его м[и]л[о]сти п[а]на брата моего, толко слуг двох его м[и]л[ости] спачих, меновите Бартоша Мицевског[о] а Гана Рѣшковского, шляхтичов ъчтивых, заставши оных обох спачих, непристойне окрѣтне побили, посекли, пострелали и на смерт зараз помордовали там же в господе. И тот таковыи злыи непристойныи а запаметалыи, праве тиранскийи ъчинокъ пополнивши, а бачечи, иж вже в господе далеи наити никого не могли, проч ѡдышли».

И што его м[и]л[ост] кн[я]жа Михал Чарторыскийи сам ѡт себе и именемъ брата своег[о], его м[и]л[о]сти кн[я]жати Юрия Чарторыского, и именемъ слуг своих, особъ вышеи менованых, светчил и протестовал, правом тыле, иле с права належати бѣдет, чинити.

И просил его м[и]л[ост] кн[я]жа Михал Чарторыскийи, абы то было записано, што на до книг кгородских луцких записати казал⁵⁹⁵.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 300–301.

№ 185

1595 р., травня 27. Луцьк. — Скарга Михайла Ворони-Боратинського на Семена Козинського, який послав своїх підданих ловити сітями рибу в його ставу, а коли Ворона спробував їх зупинити, заявили, що мають наказ від пана його убити, а дім спалити, якщо він їм перешкоджатиме

Оповеданє п[а]на Михаила Вороны на п[а]на Семена Козинского

---

⁵⁹⁵ 23 травня Політан Чеконський скаржився на кн. Андрія Козеку і його помічників про непристойний напад без попередження ззаду на його брата Івана та смертельне поранення (ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 299–299 зв.). 25 травня Політан засвідчив у суді його смерть (Там само, арк. 304 зв.–305 зв.), а також вчинив «поволання» на вбивць (Там само, арк. 328–330). На володимирських гродських рочках, що розпочалися 14 грудня 1596 р., мала розглядатися справа по скарзі Політана Чеконського на кн. Петра і Андрія Козек про вбивство разом із помічниками його брата Івана Чеконського у Луцьку, однак її відклали через технічну деталь: у позові вказувалося, що судова сесія (рочки), на яку позивалися оскаржені, має розпочатися 11 грудня, а насправді її початок припадав на 12 грудня (Там само, ф. 28, оп. 1, спр. 29, арк. 426–428, 438–439 зв.). На ті ж рочки був позваний і Ян Лагодовський як помічник головних винуватців у справі вбивства, однак справу теж відклали (Там само, арк. 435 зв.–437 зв.).

Року тисеча пѣтсот дѣвѣтдѣсѣат пѣтого м[ѣ]с[ѣ]ца маѣ двѣдцѣат сѣмого днѣ

Пришѣдши на вриѣд в замокъ г[оспо]д[а]рскии лѣцкии до менѣ, Щасного Кгалѣзског[о], подстаростѣг[о] лѣцког[о], земѣнин г[оспо]д[а]рскии повету Луцког[о] пан Михаило Воронич-Боротинскии ѡповѣдал и жаловаль, мовѣчи тыми словы, *иж, дѣи*, «року тѣперѣшнѣг[о] вышѣи менованог[о], м[ѣ]с[ѣ]ца маѣ шостогонѣдцѣат днѣ, пан, дѣи, Сѣмен Козинскии, нѣ маючи до менѣ, до имени, кгрѣнту моѣго туличовског[о], никоторѣе потребы, своволнѣ и безправнѣ наславши, дѣи, моцно кгвалтом внѣдка своѣго Ивана Козинског[о] з многими слугами своими и помочниками, слугами братанича своѣго Степана Григорѣвича Козинског[о] и поддаными своими ватинскими, которым тым всим имена самъ лепѣи ѡн вѣдаѣт их знаѣт, перѣшѣдши границу звѣчистую, рѣчку, котораѣ, дѣи, дѣлит кгрѣнтъ мои туличовскии из кгрѣнтом небожчика Ивана а пна **О**лѣхна Путошинских имени их Ватинѣцког[о], || [арк. 318] под двор мои туличовскии на кгрѣнтѣ моѣм в ставѣ моѣм почали сѣтми рыбы ловити, выбиваючи менѣ з оног[о] кгрунту, ставу и спокоиного держанѣ ѡтчизны моѣѣ, што, дѣи, ѣа, видѣчи собѣ в том немалыи жал, кривдѣ и шкодѣ, кгвалт, вышѣдши до них, пытал и мовил им: “Длѣа чог[о] то такии кгвалт и безправе чинитѣ и в ставѣ моѣм рыбы ловитѣ?”

Оныи вышѣименованыи внѣдкъ ѣго и слуги ѣго на то, дѣи, ми повѣдили, *иж, дѣи*, “нас ѣмыслнѣ прислал пан нашъ, пан Сѣмен, и росказал нам тутъ на кгрунтѣ твоѣм рыбы ловити”. **А**м, дѣи, им мовил, *иж* “то *ѣст* кгрунт и став мои, того вам бороню и боронити бѣдѣ”.

Оныи внѣдкъ ѣго и слуги и помочники ѣго зараз, дѣи, торгнули сѣа на менѣ словы нѣдѣчтивыми, мовѣчи, *иж, дѣи*, “маѣм росказанѣ п[а]на своѣго, ѣсли быс боронил, и тебѣ самог[о] казалъ нам забити и дом твои зѣ всею маѣтностю спалити, ѡ том, дѣи, ведаи, *иж* бѣдѣшь або забит, або из домоѣ сам спалѣн”⁵⁹⁶. Што ѣа, видѣчи способъ немалыи людеи, лѣдвѣ до двора своѣго пѣхотою вшол.

А *иж* ѣа, бѣдѣчи тых ѡтповѣдѣи и пофалокъ пана Козинског[о] черѣз внѣдка, слуг и помочниковъ ѣго здоровѣа и маѣтности своѣи небезпѣчныи, скоро и того *ж* часу ѡповѣдал ѣсми то возномѣ и шлахтѣ людеѣм добрым, которыѣ бѣдѣчи на тот час поблизѣ, тую ѡтповѣд и пофалкѣ вышѣименованѣю сами ѣшима своими слышали. **О** которѣю, дѣи, ѣа ѡтповѣд и пофалку, хотѣчи из ним правнѣ росправити и тоѣ ѡтповѣди и пофалки на нѣг[о] довести».

---

⁵⁹⁶ В даному разі грабунок маѣтності виступав як провокація для оголошення одповѣди.

Просил мене пан Михаило, абы тую жалобѣ его принял и то до книг записати казал, што я, принявши тую жалобу его, до книг кгородских луцких записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 317 зв.–318.

№ 186

1595 р., червня 29. Луцьк. — Визнання Вікторина Личка, який у відповідь на побиття і образу брата Миколая Гуминського побив його кривдника Андрія Велегорського, однак, уважачи, що насильства не досить, обіцяє продовжити справу в суді

Оповеданье пана Викоторина Личька на пана Андреа Велекгорьского. || [арк. 515 зв.]

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесятъ пятого м[ε]с[я]ца июня двадцатъ девятог[о] дня

Пришедши на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рьскии луцкии до мене, Щасного Кгалезского, подстаростего луцког[о], шляхетъныи Викторин Личько оповедал и кѣ записанью до книг, маючи при себе возного поветѣ луцкого Матыса Славокгѣрьског[о], созналь тыми словы, ижъ што «в рокѣ теперешнемъ деветьдесятъ пятомъ часѣ недавно прошлого, кгда есмо тѣтъ з ротою его м[и]л[о]сти п[а]на Лѣкаша Слатковског[о] на лежу до Луцка приехали, то пакъ Андреи Велекгорскии, пропомневши в праве посполитомъ описаных, брата моего, шляхтича вѣчтывого Миколаиа Кѣминского, збилъ и обелъжилъ. За чимъ я тежъ жалемъ стороны обелъженя брата моего введеныи, тое кривды брата моег[о], рокѣ теперешнего жъ деветьдесятъ пятого м[ε]с[я]ца июня, зобравъшися с товарыствомъ, оного в дому взявши, за деспектъ брата своего збилъ, и тымъ самымъ оныи жал свои и деспектъ брата моег[о] нагородити есми мѣсель. А не маючи еще на томъ досыт, еще з нимъ правомъ чинити оферѣюся».

И просиль, абы тое его оповедане и сознанье возног[о] до книгъ записано было, што я записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 515–515 зв.

№ 187

1595 р., серпня 2. Луцьк. — Скарга Василя Білостоцького на кн. Януша Станіславовича Воронецького, який за змовою із дружиною Марією Іванівною з Білостоцьких за участю помічників напав на його дім в Білому Стоці⁵⁹⁷

---

⁵⁹⁷ Див. також дві наступні справи № 188 і 189.

Оповеданє п[а]на Василя Белостоцког[о] на кн[я]зя Гандша Воронєцкого || [арк. 95]

Року тисєча пѣтсот дѣвѣтдѣсѣят пѣтог[о] м[ε]с[я]ца августа второго дня

На вриадѣ кгородском в замку г[оспо]д[а]рьском луцком передо мною, Юремь Кошиковским, буркграбим и намѣстником подстароства луцкого, врожоныи пан Василю Белостоцкии оповѣдал и жалоснє сѣ вскаржал на кн[я]зя Гандша Станиславовича зє Збаража Воронєцкого и малжонку єго кн[я]гиню Марю Ивановну Белостоцкого тыми словы, *иж, деи, княз Гандшь Воронєцкии, маючи при собѣ помочников, брата своего роженного кн[я]зя Петра Воронєцкого а п[а]на Станислава Букоємского, и нѣякогос Габлонского и инших слуг, боаров своихъ кустовских и подданных белостоцких, околкодѣсѣят ч[о]л[о]в[ε]ков, пропомнєвши боѣзни Божеє, срокгости права посполитого, в року теперешнем тисєча пѣтсот дѣвѣтдѣсѣят пѣтом м[ε]с[я]ца июла двѣдцѣт девѣятого дня в субботу вѣ вечер вже на смєркѣнью княз, деи, Гандшь Воронєцкии, взѣвши пороздмєнє и змову в справѣ нижєи описанои з мєнованою кн[я]г[и]нєю малжонкою своею, за вѣдомостю, радою и насланєм⁵⁹⁸ нашєдши моцно квалтомъ на дом єго спокоиныи шляхетскии, покоєм права посполитого вбєзпечоныи, в Белом Стоку, вѣдаючи [...]ным⁵⁹⁹ самым на тот час в дому, єго самого словы нєвчтивыми соромотил и, припадши правѣ в двор єго, з луков и с по[л]гаков на него стрєлѣл, окона, и дѣвери, и стины в дому, до него добываючисѣя, порвбал || [арк. 95 зв.] и пострєлѣл. Аж, деи, вслышавши тоє стрєлѣнє с полгаков пан Кондрѣт Смыковскии, брат єго, в дворѣ своем, и п[а]нѣ Гѣцко Белостоцкии, дядко єго, на ратунокъ до него прибєгши, єго в домѣ єго оборонили. И коли бы, деи, были тыє приѣтели єго нє оборонили, тогды бы, деи, єго в дому єго княз Воронєцкии с помочниками своими были на смєрть замордовали. Гѣко ж и стрєл двѣ п[а]нѣ Василю Белостоцкии, которыми, деи, в д[в]ор єго сам княз Гандшь Воронєцкии своими рѣками властными встрєлѣл, на вриад отдал.*

И просил п[а]нѣ Василю Белостоцкии, абы тоє оповѣданє и жалобу єго до книг кгородских луцких было записано⁶⁰⁰.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 48, арк. 94 зв.–95 зв.

⁵⁹⁸ Акцентується увага на ролі дружини нападника, Марії з Білостоцьких, як співорганізатора нападу. Її ж разом із чоловіком скаржники позиватимуть у цій справі пізніше на михайловецькі роки луцького земського суду і на луцькі гродські рочки (ЦДІАУК, ф. 25. оп. 1, спр. 48, арк. 374 зв.–375).

⁵⁹⁹ Пошкоджений текст.

⁶⁰⁰ Возний доставив позови кн. Янушу Воронєцькому і його дружині Марії Білостоцької по скарзі Яцка і Василя Білостоцьких на гродські рочки, що мали розпочатися 12 жовтня, для слухання шкруптинії (ЦДІАУК, ф. 25. оп. 1, спр. 48, арк. 374 зв.–375).

1595 р., серпня 2. Луцьк. — Скарга кн. Януша Воронежського на Яцька і Василя Білостоцьких, які напали на нього і слуг в маєтку Білому Стоці та заподіяли шкоди; визнання возного в цій справі

Оповіданє кн[я]зя Гандша Воронежського на п[а]нов Гайца и Василя Белостоцьких и сознанє возного в той же справе

Року тисєча п'ятсот дев'ятдєсят п'ятог[о] м[є]с[я]ца августа второго дня

На вриадє кгородском в замку г[оспо]д[а]рском луцком передо мною, Юрем Кошиковским, буркграбим и наместником подстароства луцкого, постановившиєса обличнє, врожонии княз Гандш зє Збаража Воронежский сам от себе и именєм малжонки своєє п[а]нєє Мари Белостоцкого обтєжливе и жалоснє оповедальсьє на п[а]на Гайца Белостоцкого, на п[а]на Василя Грицковича Белостоцкого о том, што, деи, «року нинєшнего дев'ятдєсят п'ятого м[є]с[я]ца иуля двадцат дев'ятого дня, кгдым я, яко человек спокоиный, правом и покоєм посполитым вбєзпечонии и обварованыи, в дворе малжонки моєє в Белом Стоку мешкаючи, з двора пошол мытсьє до лазни в дом подданого пана Романа Козинского Сєнковича, то пакъ звышь поменєныє пановє Гайцо а Василєи Белостоцкиє, маючи при собє на помоч помочников своих пана Кондрата Смыковского, пана Косовского, которыи мешкаєт в Коршовє под єго м[и]л[о]стью п[а]ном Радивилом, п[а]на Воинд Поряднича-Защитовского, пана Василя Поряднича-Защитовского и инших помочников своих, им добре знаємых, околко дєсят человека, з розным врджем, воинє належачим, оббачивши менє, жєм пришол до лазни, моцно кгвалтом, окрикь вчинивши, прискочили до лазни, почали бит, стрелят, хотєчи менє на смєрть замордоват, аж лєдво за Божю помочю, ач нє рдкою оборонною, алє яком мог, перед ними, || [арк. 98] до двора малжонки моєє вшєдшы, двор замкнул.

Там же п[а]новє Белостоцкиє, хотєчи вмыслу своєму досыт вчинити, а менє невиннє на смєрть забити, замордовати, зараз за мною моцно кгвалтомъ, арматно припадшы до двора малжонки моєє в Белом Стоку, почали штурмоват, з луков, з рдчниц, с пулгакєв стреляти, там же, штурмуючи, стреляючи, слугу моєго шляхтича вчтывого Захаряша с пулгаку в рдку лєвую пострєлили, а х[л]опца⁶⁰¹ моєг[о] Лаврина Кгєшєвског[о] збили, зшарпали, зранили, а дрдгого хлопца моєго Гаврила Начковского п[а]нъ Смыковский сам рдкою своєю збил, зранил. Там же

⁶⁰¹ Пошкоджений текст.

они сами и нѣкоторые их помочники, забеги с тылу *от орвина*⁶⁰², вломившиє в двор до стаини, взяли конєи ѡсмъ з сѣдлами, з ѡздами, што мене все коштовало золотых двесте, ѡ лазни, што *отбег*, хѡстъ и иных речеи: *наипервєи котлов два мѣдєных, баня, мѣдницъ две, што коштовало копь шесть, жѡпан мои фалюндышовыи чирвоныи, коштовал грошеи копь пѡт литовских, служныхъ два жупаны синих лунских, шесть копь грошеи литовских коштовали, ѡбранєи троє, ѡдно бурнатное фалюндышовое, коштовало золотыхъ тры, а две каразиєвых зеленыхъ, коштовали по копє грошеи литовских, кошул три, которые коштовали золотых тры, тувалєн две, которые коштовали золотых шєст, простиру, котораѡ коштовала золотых два. То все побравши пограбивши, || [арк. 98 зв.] п[а]нѣ Гацко Белостоцкии с помочниками своими в домъ свои ѡпровадил и на пожитокъ свои ѡбєрнул».*

Гакож *возныи єнералныи шляхєтныи Станислав Нєвєкгловскии* ку записаню до книг сознал, *иж* «за приданєм *врядовым* был на справе єго милости кн[я]зѡ Га*нѡ*ша зє Збаража *Воронєцког*о и малжонки єго м[и]л[ости] в Белом Стоку, там же за ѡказанєм их милости видєлом до двора ворота поб[ит]ыє⁶⁰³, пострєлѡныє с пулгаков, такъ до сєнєи до светлицы дєры, ѡкна побиты, пострєлѡны, а ѡ слуг их милости, то єсть в хлопца Гаврила Начковског видєлом рѡны, то єсть губы и носъ побитыи спухлыи, ѡ Лаврына Кгошєвског плєчи побитыє синиє, ѡ Захаряша видєлом в рѡку лєвую подлє плєча рѡну скроз прєстрєлєную, што собє мєнили быти *от* п[а]на Гацка и Василя Белостоцких за ктвалтовным *наиштєм* их на дом их милости и *от* помочников их, *яко сє вышєи* в оповєданю єсть написаню».

Которое *ж* то оповєданє кн[я]зѡ Га*нѡ*ша зє Збара[жа]⁶⁰⁴ *Воронєцког*о и малжонки єго милости, также и сознаньє *возног[о]* ѡ до книг записати росказалом.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 48, арк. 97 зв.–98 зв.

№ 189

1595 р., верєснѡ 28. Луцьк. — Визнаннѡ возног про врученнѡ позову вѡд луцьког земськог суду кн. Янушевѡ Воронєцкому з привоуду виклику ним на поєдинок Василя Бѡлостоцьког

Положенє позовѡ *от* п[а]на Василя Белостоцког[о] по кн[я]зѡ Га*нѡ*ша Воронєцког

⁶⁰² «В» виправленє із «з».

⁶⁰³ Пошкоджений текст.

⁶⁰⁴ Пошкоджений текст.

Року тисеча пятьсотъ девѣтъдѣсятъ пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра двадцѣт ѡсмог[о] дня

На вриадѣ кгородскомъ в замку г[оспо]д[а]рськомъ луцкомъ передо мною, Юремъ Кошиковскимъ, буркграбимъ и намѣстникомъ подстароства луцког[о], ставши ѡчевисто, возныи повету Луцког[о] шляхѣтныи Станиславъ Гановскийи кѣ записованью до книгъ кгородскихъ луцкихъ созналъ тыми словы, *иж* «в року теперь идѣчомъ тисеча пѣтсотъ девѣтъдѣсятъ пѣтомъ м[ѣ]с[я]ца августа тридцѣтого дня положилъ єсми позовъ земскийи луцкийи кн[я]зю Ганѣшѣ Воронѣцкому в жалобѣ п[а]на Василя Белостоцког[о]. И тотъ позовъ ѣ ворота двора его в Беломъ Стоку ѣткнулъ ѡ рѣч, в томъ позвѣ ѡписаную, то єсть ѡ повабѣнѣе на поединокъ в року теперешнемъ девѣтъдѣсятъ пѣтомъ м[ѣ]с[я]ца июня шостого дня, ѣако ширѣи и достаточнѣи жалоба п[а]на Василя Белостоцког[о] на томъ позвѣ ѡписана и доложена єсть.

За которымъ позвомъ его милости стати зложилъ єсми на роки земские луцкие светомихаилские римское св[я]то в року теперешнемъ тисеча пѣтсотъ девѣтъдѣсятъ пѣтомъ».

А такъ ѣа тоє ѡчевистое сознанье возного до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25. оп. 1, стр. 48, арк. 375 зв.

№ 190

1595 р., сѣрпня 4. Луцьк. — Скарга Антона Визгерда-Заболоцького на братѣвъ Клима і Кирила Заболоцькихъ, ѣкі побили його на добровѣльнѣи дорозѣ та образили його чѣсть, а потому в рѣзнихъ мѣсцяхъ передъ шляхтою вчинили йому «одповедь», окрѣмъ того, публѣчно наплюжили добру славу дружину та теци скаржника; визнання возного у цѣй справѣ

ѡповѣданѣ п[а]на Антона Заболоцког[о] на п[а]на Клима и Кирила Заболоцкихъ и сознанѣ возного в той же справѣ

Року тисеча пѣтсотъ девѣтъдѣсятъ пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца августа четвертого дня

На вриадѣ кгородскомъ в замку его королевское м[и]л[о]сти лѣцкомъ передо мною, Юремъ Кошиковскимъ, бѣркграбимъ и подстаростимъ луцкимъ, жаловалъ и ѡповѣдалъ ѡбѣжливѣ панъ Антонъ Визгердъ на Гулалникахъ Заболоцкыйи на п[а]на Клима и на п[а]на Кирила Визгердов-Заболоцкихъ, братю свою рожондю, ѡ томъ и тыми словы, *иж*, *деи*, «панъ Климъ Визгердъ-Заболоцкыйи, маючи ѡсѣлостъ ѣ поветѣ Володимѣрскомъ ѣво именью Лѣтинѣ и приѣхавши с того именьна своег[о] изъ Лѣтина тутъ ѣ поветъ Луцкыйи до именьна Заболотѣцъ, а способивши себе помочникомъ брата

своег[о] п[а]на Кирила Заболоцкого, которые оба два сполне з собою ся намовивши, || [арк. 112] а в року теперешнем девятдесят пятом м[ε]с[я]ца августа второго дня тут в Заболотцах на поли, на доброволной дорозе, мене, человека безбронного, им ничог[о] не винного, перенавши, и сами рѣками своими нелитостиве киими збили, зранили и змордовали, в головѣ над ѡхом левым рану шкодливую киём задали, также по плечах и по хрыбтѣ киими раз немало задали. Ку томѣ при том зраненю и збитю моем, мене, человека цнотливого, словами злыми а моеи доброй славе доткливыми злаали и зсоромотили. Там же и панюю тещѣ мою, панюю Василису Лецковѣю Степановнѣ Гулалницкого, теж и малжонку мою Марухнѣ Лецковнѣ Гулалницкого того ж дня на ѡлицы в Заболотцах перед многими людми словами злыми, а их доброй славе доткливыми, злаали, зсоромотили.

Ку тому, деи, того ж дня скоро по том збитю и зраненю моем там в Заболотцах, так и на иных мѣстцах, ѡтповед и пофалку мнѣ на здорове мое перед многими людми перед шляхтичами ѡчинили. Также, где ж колвекѣ мене ѡдыбавши, забити на смѣрть пофалилися кождыи з них, аболи мя на члонках моих ѡхромити пофалилися».

А по том ѡповеданю своем пан Антон Визкгердѣ мене, ѡрядѣ, просил ѡ придане возного на ѡгледане того зраненя и збитя своег[о], ино я з ѡрядѣ замку луцкого придал есми емѣ на то возного енералного шляхетного п[а]на Ивана Покощовског[о], которыи возныи потом на завтрее ж, то ест м[ε]с[я]ца августа четвертого дня, передо мною на вриде в замку луцком ѡчевисто ставши, ку записаню до книг вызнал тыми словы, иж, деи, «я, возныи, за приданьем ѡрядовым ѡгледалъ есми ѡво имену || [арк. 112 зв.] Покощеве зраненя и збитя п[а]на Антона Визкгерда и видел есми на нем ран немало шкодливых, знат же киими битых, то ест ранѣ над ѡхом левым в голове киём шкодливе ѡдареню криваво спухлую, а по плечах и по хрыбту ран, киими побитых, видел есми на нем немало. Которое зранене и збите менил он себе быти ѡт брати своеи рожнои молодшое ѡт п[а]на Клима и Кирика Визкгердовъ-Заболоцких на доброволной дорозе в Заболотцах на поли».

А такъ я тое ѡповеданье п[а]на Антона Визкгерда и сознание ѡчевистое того возного енералного Ивана Покощовского для памяти до книг городских лѣцкихъ записати есми казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 48, арк. 111 зв.–112 зв.

№ 191

1595 р., серпня 7. Луцьк. — Скарга Матиса Комнацького на Івана Волинця і його синів, які ображають його самого і дружину, б'ють слуг і підданих, заподіюють шкоду майну і викликають скаржника на поєдинок

Оповеданє п[а]на Матиса Комнацького на п[а]на Івана Волинця и на сына его

Року тисеча пятсот девѣтдѣсят пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца августа сѣмого дня

На вриадѣ кгородском в замку г[оспо]д[а]рском луцком передо мною, Юремь Кошиковским, буркграбимь и наместником подстароства луцког[о], постановившися очевисто, пан Матис Комнацкии, жалучи и оповѣдаючи на п[а]на Івана Волинця и сынов его п[а]на Федора и Олександра тыми словы, иж «в небытности моеи, яком был ъ Люблинѣ, понеоднокрот на дом сіа мои торгали, за челпадю моею гонили, хотечи их бити, жону мою, словы своими недѣчтивыми торгаючися, лжили. Потом, кгдам приехал з Люблина, дали ми знати о попованю и потоптаню збожја моего, которогомъ ходил огледат. В том часѣ сынъ п[а]на Івана Волинця Александр за розказанѣм отца своего, способившися з немало слуг и подданныхъ отца своег[о], хотечи ми заступити дорогу, ижем был остережон, он, поткавши боарина моег[о] Федца, збил змордовал. Потом, кгдам мѣ достеречися не могъ, нашли на дом, подданных моих Кондрата и Федора вже вночи, побили, помордовали || [арк. 116 зв.] и з дому их розогнали, и двое гусѣи з дому взяли и пограбили не с потребы ани с припадку, толко мнѣ на прикрост. На збожја мои кони свои пушают, вызываючи мѣ на битвѣ, перед приатѣлми и слугами моими мене илжат, словы мене своими недѣчтивыми на мене торгают, человека спокоиного, ни в чом собѣ невыступного, на битву вызывают».

И просил, абы тоѣ оповеданѣ его до книг кгородских луцких было записано, што ѣ записати казал.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 48, арк. 116–116 зв.

№ 192

1595 р., жовтня 9. Луцьк. — Скарга Федора Болобана на Гаврила Гуляльницького про «одповідь» з порушенням конституції, яка регламентувала спосіб її провадження, через що він мусить витратити кошти для захисту свого життя і здоров'я

Оповеданъѣ п[а]на Федора Болобана на п[а]на Гаврила Гуляльницького

Року тисеча пятсот девѣтдѣсят пѣтог[о] м[ѣ]с[я]ца октѣбра девѣтог[о] дня

Постановившися очевисто на вриде кгородском луцком передо мною, Счасным Кгалезским, подстаростим луцким, оповедал его милость п[а]нъ Федор Болобан тыми словы, иж «в року тисеча патсот деветьдесять пиаом м[ε]с[я]ца сентебра чотырнадцатого дня Михаило Жирицкии, енераль возныи, дчинил ми отповед дстне от п[а]на Гаврила Гулалницкого, хотечи ме тот Гаврило Гулалницкии без данья жадное причины моег горла позбавити, их быи ся оного стерез на каждом местцѣ и с каждое меры, бы и заочне про[...]»⁶⁰⁵.

Иж я, тому Гулалницкому ничого не будѣчи винень, а маючи од него такую одповед на здорове мое, мѣшѣ слуг и брони розных, также и коней, над потребу хо[ват]⁶⁰⁶, до кошту и шкод немалых прыйти. А иж || [арк. 421] не водлуг констытуции мне одповед дчинил, про то з ним о то правне чинити хочѣ».

Яко ж тут же передо мною, стоечи очевисто на вриде кгородском луцком, Михаило Жирицкии, енерал, сознал дстне тыми словы, иж «в року вышѣ помененом м[ε]с[я]ца сентебра тринадцатого дня пришолом в дом до Андреа Пызля Скрипка за Глушцем, засталемъ там п[а]на Гаврыла Гулалницкого, п[а]на Павла Ставского, такъ теж п[а]на Андрия Жирицкого, возного. Заволавши мене, п[а]нъ Гаврило Гулалницкии передъ звышѣ помененою шляхтою мовил ми тыми словы: «Иди од мене до того Федора Балабана. Даи ему од мене одповед, иж нехай ся ме стерезет на каждом местцѣ и с каждое меры, бо его забью и не перестану дмыслу своего, аж тому досыть дчиню».

Слышачи я то з дсть п[а]на Гулалницкого, а чинечи досыть повинности вриадѣ своему, тую отповед дстнем от п[а]на Гаврила Гулалницкого его милости п[а]ну Федорѣ Болобану отнес и ему отповедилъ.

А его милость п[а]нъ Федор Болобанъ тую отповед, через мене дчиненую, принал и просил ме, абыи тую || [арк. 421 зв.] одповед, ему дчиненую, до книг кгородских луцких сознал. Про то тепер, п[а]не дриде, передъ в[ашей] м[илостю] сознаваю».

А такъ я, слышачи тог оповеданье его милости п[а]на Болобаново и сознанье возного, звышѣ меновано[о], про памет до книг кгородских луцких записати есми казал.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 48, арк. 420 зв.–421 зв.

⁶⁰⁵ Текст пошкоджений.

⁶⁰⁶ Текст пошкоджений.

№ 193

1595 р., листопада 29. Луцьк. — Визнання возного про вручення заручного листа Михайлові Федоровичу Гулевичу-Воютинському від луцького гродського суду за скаргою Івана Холоневського про «одповідь» від Гулевича йому самому, слугам і підданам

Сознанє возног[о] данє листѣ зарѣчного в жалобе пана Ивана Холоневського панѣ Михаилѣ Федоровичѣ Гдлевичѣ-Воютинскомѣ

Року тисеча пшатсот девѣтдѣсят пшатог[о] м[ε]с[я]ца ноѣбра двадцат девѣятого дня

На рочках кгородских луцких в рокѣ [и] м[ε]с[я]цѣ вышеименованомѣ, дня двадцат трѣтего || [арк. 659] припалых и судовне ѡтъправоватисѣ зачатых, перед нами, Щасным Кгалезскимѣ, подстаростимѣ, а Матеем Стѣмпковскимѣ, судѣю, вриадниками судовыми кгородскими луцкими, постановившисѣ ѡчевисто ѣ судѣ в замку его королевское м[и]л[ости] в Луцку, возныи енералныи, в повете Луцкомѣ ѡселыи, шляхѣтныи Иван Бурцевський, ку записованю до книг кгородскихъ луцких вызналъ, ижъ, деи, «року м[ε]с[я]ца и дня верхъ помененог[о] дал есми ѡчевисто в руки ѡт судѣ в[ашей] м[илости] зѣпного кгородског[о] луцкого листъ заручныи под печатю кгородскою луцкою и с подписом рѣки его м[и]л[ости] п[а]на писара кгородског[о] луцкого в жалобе его м[и]л[ости] п[а]на Ивана Холоневског[о] его м[и]л[ости] п[а]ну Михаилу Федоровичѣ Гулевичѣ-Воютинскому ѡ небѣзпечѣнство ѡтповѣд такъ на нег[о] самог[о], ѣко и на слуг и подданных его, ѣко и ѡ чѣлед его дворную здоровѣе, под виною такъ стороне поводовои, ѣко и ѣриадовои, по сту копъ грошей литовских. ЁАко, деи, ширѣи в том листѣ в[ашей] м[илости] заручномѣ жалоба ег[о] ѡписана и доложона естѣ. Которыи листъ верхъ менованыи его м[и]л[ост] п[а]нѣ Воютинський, ѡгладавши, мнѣ ѡтъдал, а з нег[о] копею с подѣписомѣ влостное руки моеѣ до рукъ своих взаль».

А такъ мы таковое ѡчевистое звышъ помененог[о] возног[о] сознанѣ до книг кгородских луцкихъ записати казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1. спр. 48, арк. 658 зв.–659.

№ 194

1596 р., квітня 22. — Скарга Василя Ивановича на Політана Слуцького-Чеконського, який, незважаючи на заруку, напав на нього, ображав, хотів убити його самого і пана його Миколая Муриновича, однак помічники того ж Чеконського порятували скаржника⁶⁰⁷

⁶⁰⁷ Див. також наступну справу № 195.

Оповеданє п[а]на Василя Ивановича на п[а]на Слуцког[о]

Року тисяча пятсот девѣтдѣсят шостого м[ѣ]с[я]ца априля двадцат второг[о] дня

Обтежливе оповедал, протѣстовалсе на вриадѣ кгородском в замку лѣцком передо мною, Юрѣмъ Кошиковским, наместником и бѣркграбим подстароства лѣцкого, плачливе жаловал шляхетными пан Василеи Иванович на п[а]на Слуцкого Политана Чеконского, тым способом, што ж, деи, «помененыи Слуцкии Чеконьскии, не дбаючи ничего на зверхност его королевское м[и]л[ости] и оборонѣ мою правнѣю, то ест на зарѣкѣ, которѣю, варѣючи от него за ѡпорным и неслушным звазненем сѧ его противѣ мене без жадное вины и причины моеѣ, безпеченство здоровѧ моего, ѡриадовне на него вынесль и выдал тых часовѣ, то ест дня двадцатого м[ѣ]с[я]ца априля в рокѣ теперешнем девѣтдѣсят шостом, наехавши мене, ч[о]л[о]в[ѣ]ка спокоиноного, емѣ николи ничог[о] не винного, на полю при роботѣ его м[и]л[ост] п[а]на Миколаѧ Мѣриновича, при котором мешкаю, против двора его м[и]л[ости] вѣ Галовичах, словы влостьных ѡстѣ своих неѡчтивыми, шкарадными, доброи славе, заволаню и ѡчтивости моеи доткливыми, на мене, ч[о]л[о]в[ѣ]ка спокоиноного, через менованную зарѣкѣ, на него вриадовне вынесенѣю, торгнувшисѣ и нестыдливе || [арк. 245] рѣтившисѧ, мене злаал, зсоромотил, зѣѣкаль и зелжел, битѣ порывалсе и з рѣчници в мене стрелнати хотѣль, хотѧм на тот чась никакое брони при себе, ѡпроч нагаики, в рѣках не мел, алижѣ был от своих помочников, с которыми мене был наехал, неѧко погамован, кгда ж видѣли вси ѧко невинност мою напротивѣ его, такѣ поготовю непротивѣжност до ѡбороны. И так же мѧ мало здоровѧ або горла не забавившы, але небезпеченства и страхѣ великого наполнившы, лаючи, сромотечи и ѡщепливе не толко мене, але и п[а]нѣ Миколаѧви Мѣриновичѣ злоречечи, на здоровѣ и на горло ѡтповедаючи, залѣдво ѡтхаль».

А так тоѣ оповеданѣ жалоба и протѣстацѣна пререченог[о] п[а]на Василя Ивановича до книг кгородских луцких записана естѣ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 244 зв.–245.

№ 195

1596 р., червня 1. Луцьк. — Скарга Политана Чеконського на Миколая Муриновича про те, що той неправдиво засвідчив на уряді факт «одповедей» і «пофалок» від Чеконського, взяв заручний лист і далі поширює чутки про образи від нього, натомість сам готується заподіяти шкоду здоров'ю і життю Политана та його підданим і слугам

Оповеданье п[а]на Чеконског[о] на п[а]на Мѣриновича

Рокъ тисѧча пятьсотъ девѧтдѧсѧть шостого м[ѧ]с[ѧ]ца иуниѧ пер-
вого дня

Пришедши на вриад кгородскии лѧцкии до мене, Юриѧ Кошиковскаго, бѧркграбѧго и намѧстника подстароства лѧцкаго, ѧрожоныи п[а]нѧ Политан з Любчизны Чеконѧскии, жалосне жаловал и ѡповедалъ на Миколаѧ Мѧриновича, которыи, деи, «не ведати дѧла ѧких причинѧ, а праве безвинѧне, ѧзѧвши противко мене вазнѧ и змысливши на ме, абымѧ ѡномѧ ѧкиѧ ѡтповѧди и погрозки на здоровѧе его чиниль, тѧды ркомо себе ѡхоронѧючи, мене в томѧ, донѧсъши до вриадѧ, листомѧ зарѧчнымѧ ѡбослалъ и передъ людми || [арк. 337 зв.] велю зацными ѧдавати не занѧхивает, змышлиѧючи на ме рѧчы небылые, абымѧ емѧ што кѧ деспектѧ жалосномѧ вырезалъ.

А в томѧ самѧ, не ѡгледаючисѧ на боѧзнь Божѧю, срокгост правнѧю и ѡнѧ же листъ зарѧчнымъ и зарѧкѧ пѧти тисѧчеи, в том листѧ поменѧнѧю, ѡ здоровѧю моемѧ, котораго, абы ме позбавили фортельне а непристоине без данѧѧ ѡтповѧди, прѧмышливаѧтъ, и ночнымѧ обычаѧемѧ, ѧкобы сѧ не годило, самѧ з велю людѧи и помочниковѧ своихъ подижчѧьки чинить. Которыхъ в томѧ помочниковъ его выведованѧе взѧвши, противко кождомѧ такомѧ постѧпкѧ права ѧчинити не занѧхамѧ.

ѧАкож, деи, дня ѡногдѧшнѧго в рокѧ теперешнемѧ тисѧча пятьсотъ девѧтдѧсѧть шостомѧ м[ѧ]с[ѧ]ца маѧ двѧдцѧт девѧтого дня зъ сѧреды на четвергѧ праве передъ светомѧ, чинѧчи наездъ на домы поддѧныхъ п[а]на ѧАна Нѧсвицкаго, ѧ ѧАловичахъ мешкаючиѧ, а тамѧ, деи, ѡсобою своѧю з немало людѧи, на то собе способѧныхъ, а звѧща боѧр пана Дорогостаискаго дорогостаискиихъ и романовскиихъ || [арк. 338], под двор мѧди чеконѧскии праве под гѧмно з одноѧ стороны, а з дрѧгое под млынѧ на греблю подѧхавши, на мене сѧ засадиль, абы ма здоровѧѧ моего позбавиль, и мене такъ потаѧмне зъ свѧта зѧгладиль. ѡ чомѧ не ведаючи, слѧдѧебникѧ мои Томашъ Пашиновичъ з ночълѧгѧ ѡт конии шоль и на ѡныхъ натрафилъ, до котораго ѡни скочивѧвши, мало не забили, аж залѧдѧе през плоты ѧшоль».

А такъ п[а]нѧ Политанъ Чеконѧскии, чинѧчи ѡ такомѧ промыслѧ и предѧвѧзѧтѧю Мѧриновомѧ непристоинномѧ протѧстацѧю, свѧтчилъ, хотѧчи ѡ то з нимѧ правне чинити и то на него довести, просил, абы таѧ протѧстацѧѧа его была принѧта и до книгъ записана. Которѧю ѧ, при-
нявши, записати казалъ.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 337–338.

1596 р., червня 22. Луцьк. — Оповідання перед луцьким гродським судом Петра Соколовського про те, що Михайло Гулевич не виконавав умов укладеної ними любовної угоди, за якою мав публічно перепросити приятелів Соколовського, а потому його самого за заподіяні поранення й образи, після чого сісти до замку на 6 тижнів у Луцьку і 6 тижнів у Львові

Справа пана Петра Соколовског[о] с п[а]номъ Михаиломъ Гдлевичомъ
Рокѣ тисяча пятьсотъ девятьдесять шостого м[ε]с[я]ца июня двадцать второго дня

На рочкахъ кгородскихъ лдцкихъ, дня двадцатого сего ж м[ε]с[я]ца и рокѣ припалых и сдвовне ѡтправовати зачатыхъ, передо мною, Александром Семашкомъ на Хдпкове, кашталаномъ браславскимъ, старостою луцьким, постановившися ѡбличне, шляхетными п[а]нъ Петръ Соколовскийи ѡповедал и явне сѧ протестоваль на вроженого п[а]на Михаила Василевича Гдлевича тымъ способом, иж || [арк. 412 зв.] «в рокѣ близко прошломъ девятьдесять пѧтомъ м[ε]с[я]ца феврѧла четвертонадцѧт дня в Кракове через выналезокъ п[а]нов приателѧи н[а]ших, ѡт насъ, ѡбѧех сторонъ, до sprawy нижеи ѡписаное, их м[и]л[ост] п[а]на Гѧна Харлинъского, подкоморого лдцкого, п[а]на Лаврина Песочинъского, подкоморого браславского, п[а]на Ивана Хренницкого, подсѧдка земского лдцкого, п[а]на Брднѧслава Орховского, п[а]на Гѧкѧба Мирского, п[а]на Миколаѧ Тащицкого, высажонных, то естъ зъ стороны нещѧстного зраненъѧ мне через помененного п[а]на Михаила Гдлевича сталосѧ. В которои то справе за выналезкомъ помененныхъ п[а]нов приателѧи сталасѧ вгодѧ таковымъ способомъ, иж напред по перепрошенъю товариства моего ѧко надчтѧивии на соимѧ краковскомъ, а потомъ скоро по сеими прошломъ краковскомъ бѧд на першихъ, вторыхъ або третихъ рочках, на которыхъ быс ѧ могъ, влѧцнившися, прибыти, перепросити ѧко надчтѧивии без ѡбразы своѧи, нагорожаючи мне вшелѧкимъ вчтѧивымъ способомъ слова, за нещѧтнымъ припадкомъ мовеные, при всемъ рыцѧрстве, которые сѧ на рочки зъѧдѧтъ ѧ сѧдѧ. А перепросивши, зараз инстанти⁶⁰⁸ мел шѧст недел сѧдити на вежи над брамою замкѣ тѧтошнег[о] лдцког[о] вышъшого, не сходѧчи.

А высѧдивъши шѧст || [арк. 413] неделъ тѧтъ в Лдцкѣ, мелъ зараз ехати до Лвова и сѧдити на замкѣ тамошнемъ лвовскимъ вышъшимъ, не сходѧчи, дрѧгѧю шѧсть неделъ, и то все выполнити ѡбѧцѧл и ѡписаль под

⁶⁰⁸ Инстанти — негайно (лат. *instanti*)

добрымъ цнотливымъ словомъ шляхетскимъ и под нагороженъемъ шкодъ, в томъ листе помененыхъ. Што все ширии на томъ листе его, мне на тѣю ѳгодѣ под печатью и с подписомъ рѣки его и теж под печатми и с подписами рѣкъ п[а]новъ приателеи вышепомененыхъ даномъ, ест ѳписано и доложено.

Которомѣ постановенью его м[и]л[ост] п[а]нѣ Михаило Гѣлевичъ досытъ не ѳчинилъ, а за приеханемъ моимъ на тые теперешние рочки такъ перепрошенья мене передъ рыцерствомъ не ѳчинилъ, яко до везенья тѣтъ в Лѣцькѣ и ве Лвоѣ не выполънилъ, зачимъ во вѣси коньдыщии в томъ листе еднацкомъ подлегъ.

И хотечи ѳ то все з нимъ правне чинити, просилъ, абы тоѣ ѳповеданье его было принято и до книгъ записано, што я, принявши, до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ записати казалъ.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 412–413.

№ 197

1596 р., вересня 9. Луцьк. — Скарга Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського, який, чинячи йому найрізноманітніші кривди, вніс до городських книг неправдиве звинувачення про напад на дім, виклик на поєдинок і вбивство слуги, а також засвідчив те все через свого слугу — возного Щасного Клепацького⁶⁰⁹

ѳповеданє п[а]на Федора Шкленског[о] на п[а]на Яна Циминського
Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдѣсятъ шостого м[ѣ]с[я]ца сѣнтября
девятого дня

Присылал на вриад кгородскийи в замокъ г[оспо]д[а]рьскийи лѣцкии до мене, Юрия Кошиковского, буркграбего и намѣстника подстароства лѣцкого, земенин господарскийи повѣту Луцког[о] его м[и]л[ост] пан Федор Шимкович-Шкленскийи слѣжебника своего шляхетного Кгабриелла Пѣстелског[о], ѳповедаючи и ѳбтежливе ѳскаржаючи на пана Яна Циминского тыми словы, иж, деи, «пан Ян Циминскийи, || [арк. 684 зв] сам ѳт немалог[о] часѣ в сѣседстве зо мною мешкаючи, великиѣ а незносные кривды в отчизнои маѣтности моеи мене чинечи, и на здорове не толко мое, але и ѳбогихъ подданныхъ и слугъ моихъ, стоѣчи, пофалки и ѳтповѣди чинечи, розмаитыми способы мене до шкоды и ѳтраты приводит и приводити не переставаетъ.

И тепер дошла ма ведомость, иж в тыхъ часехъ недавно минѣлыхъ тот же пан Ян Циминскийи, стоѣчи при своемъ предсавзятю, мене, чловека невинного и на всемъ спокоиного, ѳтдати и ѳбжаловати на вриадѣ

⁶⁰⁹ Див. також попередні справи № 177–178.

кгородском лѣцком и так шкараде невинност мою до книг дати ђписати не занежал, якобых ја мел в рокѣ тепер идѣчом тисеча пѣтсот девѣтдѣсят шостом м[ε]с[я]ца авгѣста четвѣртогонѣдцѣть днѣя в пол до полуднѣя пропомнѣт боѣзни Божѣе и срокгости права посполитог[о] и якобым, деи, мел росказати слугам моим з розным ѡрѣжемъ сѣя наготовати и на дом пана Гѣна Циминского наѣхати, которые якобы з росказанѣя моего того ж часѣ мели, там на конѣх ѣхавши, на домъ пана Гѣна Циминского стрѣляти и самого словы сромотливыми вызывати. Там же и на тот час якобы мели слѣги мои слѣжебника пана Циминского неѣакого Валентого Речколского на грѣбли забити, яко, деи, ѡ томъ досыт широко протѣстацыя пана Циминского на вриад кгородский луцкый противко мене, човека невинног[о], внесена, в себе ѡбмовлаѣт.

И в той же справѣ якобы на тот же час пан Гѣн Циминский до мене посылати мель в дом мой неѣакогос Щасного Клепацкого, который ђ него возницею ѣсть, якобы мне в домѣ моем заставши и слуг моих мне припорѣчити мель, || [арк. 685] што при той же протѣстацыи пана Циминского тот Клепацкий на вриад ѡтнес и зознал.

А ја ач ѣсми на тот час, ѡт пана Бога хоробою навежоный, в домѣ своем был, алѣ жадного возного ѣсми не видѣл и з ним не мовил, алѣ яко ѣсми ни в чом николи, такъ и в том ѡбжалованью его, пана Гѣна Циминског[о], противко себе не толко ђчинком, алѣ и помышленѣм не винѣн, и чога Божѣ ђховаи, ѣсли бы пан Гѣн Циминский мел и хотѣл такового ѡбжалованья своего противко мене, невинного, правом попирати и невинность мою так до конца за рѣч певнѣю твердити и ђдавати, а в том се погамовати.

Гѣ, яко будѣчи примѣшоный невинност мою на кождом местѣцѣ и перед кождым сѣдом и вриадом, ѣсли будѣ мети ведомость ѡ позве, готов бѣдѣ ѡказати и с такового невинного ѡбжалованѣя выправити. Так теж и противко менованого возного Щасного Клепацкого, который то смель перед вриадом сознати, якобы мел, мне в домѣ ѡчевистѣ заставши, зо мною мовити и ѡных слѣг, которые якобы тот ђчинок водле жалобы пана Циминского попѣлнити мели, якобы заставши их при мне, припорѣчити мел. Который на тот час николи не мовил зо мною и припорученья жадног[о] не чинил, иж такъ неслушне и неправдивѣ над пристоинност и над присѣгѣ вриадом своим кѣ великою шкодѣ то ѣи шафѣет и сознаѣет, тамъ, гдѣ належати будѣт, ѡ такowym ѣг[о] выстѣпок противко него правом чинити и справѣдливости доходити не занежал».

И просил пан Фѣдор Шкленский, абы тоѣ ѡповѣданѣ его до книг кгородских лѣцких записано было.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 684–685.

1596 р., вересня 16. Володимир. — Скарга Михайла Григоровича Оранського на свого дядька Михайла Оранського, який учинив йому «одповідь» особисто і через слуг, а потому наслав служебника Івана Радовицького, що викликав скаржника на поєдинок; Михайло Григорович також оповів, що послав возного до свого дядька, питаючи про причини його ворожості, а той у відповідь підтвердив серйозність своїх намірів

Оповеданє п[а]на Михала Оранског[о] на дядка своєг[о] и сознанє возног[о]

Року 1596 м[е]с[я]ца сєнтєбрѣа 16 дня

Приходил до вриадѣ кгородског[о] володимєрског[о] до мене, Григорѣа Обуха-Вошатинског[о], будѣчог[о] на мєстцѣ его м[и]л[ости] п[а]на Фєдора Загоровског[о], подстаростєг[о] володимєрског[о], его м[и]л[ост] пан Михаило Григорєвичь Оранскии, жалуючи и оповєдаючи на єг[о] м[и]л[ост] п[а]на Михаила Оранског[о], дядка своєго, которѣи, деи, «яко з давных ч[а]с[о]въ, так и тепєрь, нє маючи никоторєе причинѣ до мене, алє з самое злоє воли и васни, от[п]овєди⁶¹⁰ и пофалки чєрєз слуг своих, стоечи на здоровьє его, чинить». А особливє дня вчорашнєго сєнтєбрѣа пѣтогонадцєт дня, направивши служебника своєго нѣякогос Івана Радовицког[о], абѣ на здоровьє его стояль, прислал в дом єє м[и]л[ости] п[а]нєє Григорєвоє Оранскоє, матки его, возницѣ своєго на имє Андриѣа, || [арк. 344] чєрєз которог[о] продрєчонѣи Радовицкии п[а]на Оранског[о] з направѣи и за росказанєм пана своєго ку концу грєбли, которѣа от Орань ку Лазковѣ лежит, на поєдинок вызываючи и докладаючи тєж, жє кгда колвєкѣ бы п[а]на Оранског[о] тот то Радовицкии поткати мил, тогды з ним як з нєприятєлєм поступовати, ѡ здоровє его приправит, старатєє хочєт.

А ижѣ, деи, на тот час были в дому єє м[и]л[ости]⁶¹¹ п[а]нєє Оранскоє их м[и]л[ост] пан Іань а пан Тимофиѣи Оранскиє, такжє и вознѣи єнєрал воєводства Волынског[о] шляхєтнѣи Моисєи Дєгтєвскии дѣлѣ инших справ и потребѣ п[а]нєє Оранскоє, матки его. Тогды пань Михаило Оранскии перед их м[и]л[остю] оповєдалєя и тѣм жє вознѣи свєтчил. А хотєчи быт лєпѣи видомши ѣриадовнє от того то Радовицког[о], дѣлѣ чог[о] бы п[а]на Михаила Оранског[о] на поєдинокѣ вызывал и ѡномѣ отповєдал на здоровьє, тогды, ѣживши тѣх поменєных п[а]новѣ приѣтелєи и возног[о], на тоє мєстцє назначонєе з ними вышол. Алє кгда там пришли, никого нє застали.

⁶¹⁰ Текст пошкоджений.

⁶¹¹ «В дому єє мл» повторєно двічі.

А пань **Оранский**, не поважаючи того себе легце, посылал до **Ганова** помененог[о] возного, пытаючи вриадовне п[а]на **Михаила Оранског[о]**, дядка своег[о], над то п[а]на сыновца доходи, же ему *отповедает* и слугѣ своег[о] ниаког[о] **Ивана Радовицког[о]**, || [арк. 344 зв.] абы его здоровья позбавил. Кгды до **Ганова** до п[а]на **Оранског[о]** приехал и так, яко сѧ вышѧи поменило, п[а]на **Оранског[о]** пытал, ег[о] м[и]л[ост] п[а]нѣ **Михаило Оранский** повидил п[а]нѣ возному на пытанѣ *от* мене его тыми словы: «**Ганом** пирвии, то *ест от* мене ведомо п[а]нѣ братанку, абы не был безпечонѣ здоровья своего на каждыи час и на каждом мистцѣ *от* слуги мого **Радовицког[о]**, такъ и тепер, п[а]не возныи, то повядам перед в[ашѧи] м[илостю], нехай се стережеть слуги мого **Радовицкого**, и нехай не будет безпечон здоровья своег[о]».

Ганко ж тот возныи енерал воеводства **Волынског[о]** помененыи, ставши очевисте на вриади кгородском **володимѣрском** передо мною, **Григорѣмъ Обѣхом-Воцатинским**, на тот час будѣчим на мѣстцѣ его м[и]л[ости] п[а]на **Фѣдора Загоровског[о]**, подстаростег[о] **володимѣрског[о]**, сознал тыми словы, ижъ «року тепер идучого тисеча пятсот девятдѣсят шостого м[ѧ]с[ѧ]ца сентебрия пятогонадцет дня, будѣчи мене в домѣ еѣ м[и]л[ости] п[а]нѣ **Григорѣвое Оранское**, з урядѣ приданым, ѣ **Лазковѣ**, и при мене на тот час были в дому еѣ м[и]л[ости] панѣ **Ган** а панѣ **Тимофии Оранские**, там же на тот час прислал его м[и]л[ост] панѣ **Михаило Павлович Оранский** возницу своего на име **Андрия** до п[а]на **Михаила Григорѣвича Оранског[о]**, до с[ы]на еѣ м[и]л[ости] п[а]нѣ **Григорѣвое Оранское**, чинити *отповеди* и пофальки || [арк. 345] на здоровье его. Которыи **пан Михаило Оранский**, не поважаючи того себе легце, ѣживал мене в тым вриадовне, абым ехал до его м[и]л[л]сти самог[о], пытаючи ег[о] м[и]л[ост] п[а]на **Оранског[о]**, если бы тую *отповед* и пофалку твердил, которого я, возныи, пытал.

Есми п[а]нѣ **Михаило Оранский** повидил мене, возному: “**Ганом**, п[а]нѣ возныи, пану братанку своему ознаимовал, абы не был безпечен здоровья своего *от* слуги моего **Радовицког[о]**, такъ и тепер перед в[ашѧи] м[ил[остю], п[а]не возныи, поведам, нехай не будет безпечон здоровья своег[о]”.

А в тым пытаню моем слуга его м[и]л[ости] п[а]на **Михаила Оранског[о]** **Радовицкий** поведил тыми словы: „Нехай се стережет и сподивает тут *от* мене, што небожчика **Михаила Голуба-Сердиатицкого от** мене поткало, шкода, деѧ, ѣжа живити на свою головѣ”.

Што слуга п[а]на **Михаила Григорѣвича Оранског[о]** мною, возным, светчиль, а для ѣбезпечности здоровья п[а]на своег[о], яко ч[о]л[о]в[ѧ]ка спокоиног[о], припоручил ему, п[а]ну **Михаилу Оранскому**,

оного Радовицкого яко слугу его в тисечи золотых полских до росправы правное.

И просил мене его м[и]л[ост] пан Михаило Григориєвич Оранский, абым я тую отповед ег[о] м[и]л[ости] п[а]на Михаила Павловича Оранского и слуги ег[о] м[и]л[ости] п[а]на Ивана Радовицкого[о], так теж и сознане возног[о], до книг кгород[ских] записати вилил, оферуючися || [арк. 345 зв.] зь его м[и]л[остю] правне о то росправити, што я записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 29, арк. 343 зв.–345 зв.

№ 199

1596 р., вересня 18. Луцьк. — Оповідання Криштофа Білобрестського перед луцьким старостою про те, що Федір Порванецький, слуга Филипа Бокія-Печихвостського, за наказом пана і його дружини з великою кількістю помічників напав на його господу в Луцьку з метою вбити, під час нападу образив Криштофа, понищив і забрав багато його речей; скаржник також повідомив, що Бокій неодноразово чинив йому «одповіді» сам особисто та через своїх слуг і помічників, що було спровоковано, зокрема, судовою справою між ними

Оповеданье п[а]на Белобрестског[о] на слуг п[а]на Бокиевых

Рокѣ тисеча пшатсот девьтдєсѣат шостог[о] м[ѣ]с[ѣ]ца сѣнтєбра осмогонадцѣт днѣ

На рочках кгородских лѣцких, от днѣ двѣнадцѣтого || [арк. 732 зв.] м[ѣ]с[ѣ]ца сѣнтєбра в рокѣ нинѣшнѣм девьтдєсѣѣт шостом зачатых и сѣжоных, передо мною, Александром Семашком на Хѣпковѣ, кашталѣаном браславским, старостою лѣцким, постановившисѣя очевисто, ѣрожоньи пан Крыштофѣ Белобрестский, обывател воеводства Киевского, жалобливѣ оповѣдал и осветчалсѣя на неѣакогос Федора Порванецкого, слѣгѣ п[а]на Филипа Бокиѣ-Печифостского, яко принципала и ѣчинкѣ нижеи описаного актора тыми словы, иж «преречоньи Порванецкийи днѣ ѣчорашнег[о], неѣт ведома ѣаким дѣхом, толко маючи ведомост от певных людѣи, за власным росказанѣмъ п[а]на своег[о] и п[а]ни малжонки его, отдавши ми ѣперед позов именѣмъ п[а]на своего, на мене вѣзнь маючого, на Трибѣнал належачийи, на завтрѣѣ того днѣ, прибравши себе за помочники братью свою на име Левка и Семѣна Порванецьких, козаков свовольных с полкѣ Наливаикового и Лободиного, также и Трѣсовича неѣакогос з Орхова, з немалым ѣршаком пахолков, слѣгѣ его м[и]л[о]сти п[а]на воеводы волынского, в личбе о дѣвѣдцѣт ч[о]л[о]в[ѣ]ка, намовившисѣя сполѣчне з ними и направившисѣя на то добре с пѣлгаками, з

сагаидаки и иншим розмаитым ѡрѡжем, воине належачими, на мене, ч[о]л[о]в[ѣ]ка невинного, з ним не толко якого заистья, але и знаѣмости мало маючог[о], которыи, яко ч[о]л[о]в[ѣ]къ приѣждчии, спокоине, не сподѣваючися на себе ниакагос такового, сѣдел в госпoдѣ, нашедши моцно кгвалтом з оными помочниками своими, которых ѡн сам лепси имена и прозвиска ведаеть, так ездо, яко и пешо, || [арк. 733] на господѡ мою властнѣю тѡ в Лѡцкѡ на Троѣцкои ѡлицы, злѣ, непристоине, неѡдповеднѣ, яко сѣа добрым людемъ не годило, наперед словы досыт [м]не⁶¹² ѡщипливыми, такъ яко ѡчтливом ѡроженью моемъ и доброи славе шкодчачими, мене лжачи, лаючи, вызываючи, ѡв окна до избы до сѣнеи з рѡчницъ стрѣляючи, дрѡгие, ѡ двери ѡв окна шаблами рѡбаючи, до госпoды моеѣ вломилисѣ, вломивши, по избах, горах, коморах, з добытыми бронями, хотечи мене здоровья збавити, шѡкали. Которым ѣа, яко на тоѣ не приготованыи, не могѡчи с постати и с такъ великимъ ѡршакомъ вальчити, потаѣмне з оноѣ госпoды своеѣ ѡстѡпити мѡсиломъ.

За которым ѡстѡпеньем, кгда ѣсми только ѡдного хлопца при рѣчах своихъ зоставиль, за ѡдстрашеньем ѡного такъ же з госпoды в побранью и починеню рѣчии своихъ барзо много шкодѡю. В чомъ ѡсем прѣрѣчоные наездницы, ѡчинивши ѡже такъ воли своеѣ досыт, а не могли ме за тымъ своим наистьемъ здоровья позбавити, з госпoды ѡже выходечи, ѣвне при бытности велю людемъ веры годныхъ, на здоровье мое, где бы ме только знаити могли, то мѣановите выволываючи, же “не довго, лашѣ, Бокиѣа позыват бѡдѣшь”⁶¹³, и з розмаитыми похвальками, ѡтповедами, ѡ чомъ яко и перед тымъ розныхъ часовъ за ѣвными ѡтповедами || [арк. 733 зв.] такъ того Порванецького, яко и иншиѣ направьные и прѣнанѣтые ѡсобы ѡд п[а]на Бокиѣа и малжонки его, чинил ѣсми по розныхъ ѡрядѣх ѡповеданья, такъ и тепѣр засвежа людами добрыми и вознымъ ѣнераломъ воеводства Волынского шляхѣтнымъ Щаснымъ Клепацким.

За тем наистьем, пострѣланье и порубанье госпoды ѡбведши, тотъ жалъ свои незносныи и кривдѡ великѡю, котороѣмъ ѡтъ него, ѡтъ того слуги пана Бокиѣового, за власнымъ направеньемъ и прѣнанѣтьемъ его, вашьности, моемѡ милостивомѡ панѡ, ѡповедамъ. Того небезьпеченьства ѡже понеѡднокротъ, але часто а густо такъ ѡд самого, яко и ѡд приателеи и слѡгъ его направьныхъ, для того затѣгѡ правьного, которым

---

⁶¹²Текст пошкоджений.

⁶¹³Цей фрагмент справи вказує на те, що попередньо Криштоф Білобрестський позвав Филипа Бокія до суду, що й стало безпосереднім приводом до даного інциденту, адже ініціювання судового процесу сприймалося шляхтичем як додаткова серйозна образа.

з нимъ мамъ, в месте, в дорозе, наветь в домѣ властномъ своемъ заживаючи».

Которое то оповеданье свое просиль, абы мѣ было принято и до книгъ записано, што я, принавши, записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 49, 732–733 зв.

№ 200

1596 р., жовтня 18. Луцьк. — Скарга Яцка і Василя Білостоцьких та Яна Мачинського на кн. Януша Воронецького про напад на дорозі та погрози мститися

Оповеданє панов Белостоцких и пана Мачинског[о] на кн[я]зя Ганѣша Воронецького

Рокѣ тисеча пятсот деветдесят шостого м[ε]с[я]ца октебра осмогонадцать дня

На вриаде кгородском в замкѣ г[оспо]д[а]рьском лѣцком передо мною, Семеномъ Кобаковскимъ, на тот час будѣчим на местьцѣ подстароства лѣцкого, жаловали и оповедали врожоныє пан Гакко и пан Василеи Белостоцкиє, такъ теж и пан Ган Мачинскии, на князя Ганѣша Вороницкого, иж, деи, «рокѣ теперешнего тисеча пятсот деветьдесят шостого м[ε]с[я]ца октебра осмогонадцать дня, кгда есмо ехали з ыменья своего Белого Стокѣ до Лѣцка по пилных потребахъ своихъ, теды князь Ганѣшь Вороницкии, не ведати яким способом, зобравши з многими слѣгами и помочниками своими, застѣпивши намъ дорогѣ на гостиньцѣ звыкломъ, з Баева до Лѣцка идѣчая, тамъ же нас набегли, вчинивши окрикъ, яко один неприятель посторонныи, почаль стрелати до нас, якъ до якихъ збровъ, хотечи нас позабывати и на смѣрть помордовати, мовечи до насъ: “Не только абымъ вас мель побити, але и на дома ваши бѣдѣ наеждчати, огнемъ палити, пѣстошити, жоны и вас самыхъ помордовати”.

А кгда намъ вчинити ничого не могъ, от насъ, стрелаяючи, прочь отехаль, || [арк. 806] чинячи похвалки и погрозки битьем и мордерствомъ, такъ тежъ и грабежами, называючи насъ здраицами, словы недѣцтивыми шкарадными соромотечы».

И просили панове Белостоцкиє, такъ теж и панъ Ганъ Мачиньскии, абы тоє оповеданье их до книг кгородских лѣцких записано было, што я, принавши, до книг кгородских лѣцких записати есми казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 49, арк. 805 зв.–806.

№ 201

1596 р., жовтня 31. Луцьк. — *Справа Дмитра Яловицького, який за трибунальським декретом мав присягнути, що на суді не ображав волинського каштеляна Михайла Мишку-Варковського, та підтвердити присягою свою хворобу, через яку він тричі не ставав до суду; судді дозволили Яловицькому не присягати на доведення правдивості хвороби в обмін на виплату судові та скаржникові грошової компенсації, а також звільнили його від трибунальського декрету, оскільки він учинив публічну заяву, засвідчивши свою повагу до каштеляна*

Справа п[а]на волинског[о] с п[а]ном Яловицким

Рокѣ тисеча пшатсот деветьдесят шостог[о] м[ε]с[я]ца октебра тридцат первог[о] дня

На рочках кгородских лѣцких, на ден двадцат четвертыи м[ε]с[я]ца октебра в рокѣ звышнаписаном припалых и судовне отпраковати зачатых, передо мною, Александром Семашком на Хѣпковѣ, кашталаном браславским, старостою луцким, кгда з реистрѣ сѣдоваго припала справа межи велможным п[а]ном Михаилом Мышкою-Варковским, кашталаном волинским, старостою гомеиским, стороною поводовою з одноѣ стороны, а межи п[а]ном Дмитрием Яловицким, позваным, з дрѣгоѣ стороны, его м[и]л[ост] пан волинский, сам очевисто становши, поднесши припозов кгородский луцкий противко его м[и]л[ост]и панѣ Яловицкомѣ до ѣчиненна присяг през п[а]на Яловицког[о], ѡдноѣ за декретом трибѣналским наказаное, яко пан Яловицкий перед сѣдом кгородским лѣцким словы ѣципливыми и недѣтивыми на его м[и]л[ост] п[а]на волинског[о] не торгалъ и не мовил, а трох присяг на хоробы, которыми ся пан Яловицкий по трое рочки закладал⁶¹⁴, яко декрет трибѣналский припозов и ѡвес тоѣ sprawy постѣпокѣ, што все ширеи в себе ѡбмовлаеть.

На рокѣ тогды нинешнем, с того позвѣ припалым, помененыи его м[и]л[ост] пан Яловицкий сам очевисто перед нами стоючи, вины за хоробы, не хотечи за них присегати, стороѣне и нам, сѣдови, ѡтдал, про то

---

⁶¹⁴ Причини, які, згідно з правом, вважалися підставою для відкладення судового процесу: хвороба відповідача, сейм, епідемія та державні чи регіональні потреби. Відкласти провадження справи за цих обставин можна було тричі, четверте ж позивання вважалось остаточним і у випадку неявки відповідача завершувалося його програшем. Якщо стати до суду перешкоджала хвороба, оскаржений мав листом повідомити про це суд і супротивника, а на наступних роках/рочках присягнути на доведення правдивості хвороби (II ЛС, розд. 4, арт. 13).

на *от* тых вин и присяг, которые на хоробу пан Яловицкии выконат мел, п[а]на Яловицког[о] волным чиню⁶¹⁵.

А потом, кгда стороны *о* присяге, за декретом трибуналским припадаючи, межн собою расправд мели, и зпоменены пан Яловицкии, перед нами стоячи, при бытности всех людеи, на рочки теперешние згромажонных, место присяги зознал, иж на его м[и]л[ост] п[а]на волынского словы *в*щипливыми се не торгал и против доброй славе его м[и]л[ост]и ничог[о] не мовил и *в*шем *о* *е*г[о] м[и]л[ост] *на*ко *о* ч[о]л[о]в[е]ку *в*чтнвыи, роздмом и *на*ко в уроженю зацным, так и поступках *в*чтнвыих ничог[о] не *в*влекъ⁶¹⁶.

Про то на его м[и]л[ост] п[а]на Яловицког[о] *от* тое всее sprawy волным чиню, знаидючи то, же то ничого *в*чтнвому *обо*ем стороны шкодн не *ма*ет и то все про памет до книг кгородских *е*сть записано.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 49, арк. 843.

№ 202

1596 р., грудня 8. Луцьк. — Скарга Томаша Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок⁶¹⁷

Оповедане п[а]на Шкленского на п[а]на Циминского

Року тисеча пятсот деветдесат шостог[о] м[е]с[я]ца декабря *о*смог[о] дня

Пришедши на вриад кгородскии луцкии до мене, Александра Семашка на Хупкове, кашталана браславского, старосту луцког[о], *в*рожонны пан Томаш Шимкович-Шкленскии || [арк. 917] з жалем и *в*бтязжливе жаловал

---

⁶¹⁵ За можливість не присягати Яловицький, схоже, заплатив відповідно до правової норми, яка передбачала штрафні санкції у випадку відсутності відповідача без попередження (суду і контрагента) та пояснень. У цьому разі на наступних роках він мав заплатити позивачеві «нестаного» копу грошів, а судові — 12 грошів (судді — 8, підсудукові — 4). Якщо ж відповідач не ставав вдруге — мав платити позивачеві три рублі грошів, а суду 24 гроші. У третій раз неявки до суду він програвав справу (II ЛС, розд. 4, арт. 12).

⁶¹⁶ Позивач Мишка-Варковський і судді, не настоюючи на виконанні присяги, погодилися обмежитися публічною заявою Яловицького, якою він засвідчив свою повагу до супротивника. В будь-якому разі, це означало перемогу Мишки і певним чином його вивищення над Яловицьким, на що вказує і подальша репліка з боку суддів, які зазначали, що у підсумку добра слава обох контрагентів не має постраждати. Сатисфакцією для Яловицького при цьому мав бути той факт, що його звільнили від присяги чи покарання за образу. Відповідно, порозуміння між сторонами було досягнуте завдяки компромісу.

⁶¹⁷ Див. також попередні справи, де йшлося про конфлікт між батьком Томаша — Федором Шимковичем-Скленським та Яном Циминським № 177–178 та № 197.

и ѿповедал на земенина его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] повету Луцког[о] п[а]на Гана Циминског[о], иж «ѿн, ничог[о] не паметаючи на зверхност его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] и на вины, в праве посполитом ѿписанье, и ни на титул шляхетства своег[о], яко сѧ зоветь, и не хотечи заховыват покою, правом посполитым ѿбварованог[о], и мало на том маючи, иж ѿт часу немалог[о], мешкаючи в ыименю шкленском, за правом его ему набытым, его м[и]л[ости] п[а]ну ѿтцеви моему пану Федорови Шимковичови-Шкленскому, слугамъ и подданым его м[и]л[ости] кривды немалые, бои, грабежи чини, ѿтповеди и похвалки на здорове, вызывани на поединокъ свои.

Але и року тепер идѣчого деветдесѧт шостог[о] м[ε]с[я]ца ноѧбра двадцѧт второг[о] дня, ѿбачивши мѧ, при его м[и]л[ости] п[а]ну ѿтцѣ моем спокойне мешкаючого, и молодыи и недоизралыи векъ мои статечне проводечи его, хотечи досыть ѣчинити предсѧвзѧтю своему, звычайем нехристианским, мимо вси права и хърестиянски, мене, ч[о]л[о]в[ε]ка молодого, лѣты ему неровного, смел и важилсѧ на поединокъ вызывать через ѿсобы певные, людеи народѣ шляхетского, то ест п[а]на Воутеха Стрыевского а п[а]на Станислава Шаневского, абым з ним рѣкою чинил.

Гѧ тедеы, веизравши в право посполитое, паметаючи || [арк. 917 зв.] на то, жем ест под владзою и росказанемъ старших своих, и на то, же молодость свою на рѣчи ѣчтивые и важнеишиѧ ховаю, против п[а]ну Циминскому не выѧхал есми.

Ѿ которые вины, в праве посполитом за такии ѣчинокъ ѿписанье, с панем Циминскимъ часу своег[о] правне хочу чинити, а тепер прошу, абы тоѧ ѿповеданье мое до книг кгородских луцких записано было».

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 916 зв.–917 зв.

№ 203

1597 р., серпня 29. Луцьк. — Оповідання Юрія Веprinського в луцькому гроді від імені свого пана кн. Януша Заславського про те, що Филип Бокій-Печихвостський попередньо вніс протестацію до луцьких гродських книг, в якій неправдиво оскаржив князя Заславського, Юрія Кирдея-Мильського, Івана та Федора Чапличів-Шпановських в наїздах, грабунках і спаленні двору⁶¹⁸

Ѿповеданье Юрія Веprinского на пана Филипа Бокия ѿ внесене протестацый на его милость пана воеводѣ подлиадского, на его м[и]л[ост]

---

⁶¹⁸ Див. також наступні справи № 204 і 205.

пана киевского, и на пана судю земского лѣцкого, и на пана Юрия Кирдея Мылского

Рокѣ тисача пѣтсот девѣтьдѣсѣть сѣмого м[ѣ]с[я]ца августа двадцѣт девѣтѣо[о] дня

На вриадѣ кгородскомѣ в замкѣ г[оспо]д[а]рьском лѣцком передо мною, Щаснымѣ Кгалѣзскимѣ, подстаростимѣ лѣцкимѣ, ставши ѿчѣвистѣ, пан Юреи Веприньскийи свидчилсѣ и ѿповедал на его милости пана Филипа Бокии-Печихвостског[о], иж «ѿн, пропомънявши повинности чоловика дѣтivityого, але ѣзавши перед себѣ якѣюс злѣю радѣ ѿд людеи, чти ѿдсѣжоных, злых и незбожних, хотѣчи ѣмыслне яснѣвелможного пана его милости кн[я]жати Гандѣша Жаславьского, воеводѣ подлиаского, старостѣ жи[то]мирского, и вельможного Ивана Чаплича || [арк. 668 зв.] Шпановьского, кашталіана киевьского, зацных людеи великих родѣ панскѣю, тежѣ и ѣрожоных пана Федора Чаплича-Шпановьского, судю земского лѣцкого, пана Юрия Кирдея Ѡлизаровича Мылского невинне и ѿшемѣ потварне ѿбелжитѣ важилсѣ, протѣстацѣю якѣс потварнѣю внѣсти до книг кгородских лѣцких ѿ какіѣс наезды іакобы квалтовнѣ, и ѿ лѣпѣ вѣла рѣчѣи іакобы в Милатинѣ, миначи ѣѣ быт своимѣ именѣемѣ, которое ѣст власное дѣдичное ѣѣ милости панѣи Федоры Чапличовны-Шпановскоѣ, п[а]нѣи Гановѣи Бокиѣвѣи, подкоморинѣи володимѣрскиѣи, такѣже и ѿ іакоѣс спаленѣѣ іакобы двора в Стрѣлцѣ⁶¹⁹. Што ѣчинил потварне кѣ великои кривдѣ и ѿбелженю их милости вышѣипоменѣных ѿсобѣ и инших немало поцтивыхъ людеи, в том ѿповѣданю мѣнованыхъ».

И просил, абы то ѿповѣданѣѣ его до книг записано было, што іа записати казалѣ.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 50, арк. 668–668 зв.

№ 204

1597 р., жовтня 1. Луцьк. — Скарга кн. Януша Заславського на Дем'яна Гулевича, який, виконуючи адвокатські повноваження у справі Филипа Бокія, підготував протестацію, де князя і низку осіб неправдиво звинувачено у кримінальних злочинах, відповідно, ображено їхню честь і завдано удару по добрій славі; натомість саме на Гулевичеві, за словами скаржника, лежала відповідальність за збройну провокацію під час судових засідань, що призвело до призупинення роботи земського суду

---

⁶¹⁹ Див. скаргу Филипа Бокія на вказаних осіб про наїзд на масток, вчинення шкод та спалення дому (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 50, арк. 713 зв.–714), а також матеріали судового процесу в цій справі (Там само, спр. 52, арк. 129 зв.–131 зв., 134 зв.–145 зв.).

Оповеданє п[а]на воеводы подлаского на п[а]на Деміана Гдлевича
Року тисеча пятсот девѣтдесіат сѣмого м[є]с[я]ца охтябра першого
дня

Передо мною, Александром Семашкомъ на Хдпковѣ, кашталаном
браславским, старостою луцкимъ, ставши очевисто, велможныи пань
Іандшь кн[я]жа Жаславское, воевода подласкии, староста житомирскии,
оповедалъ и жаловалсе обтѣжливе напротивько вроженомъ Деміанови
Гдлевичови, иж он, мало на том маючи, же перед тым легкомыслне,
вщипливе и непристоине, рѣчившиса на вчтивоє мое, написавши рѣкою
своею власною протѣстацыю криминалндо іакобы под именѣм вроженого
п[а]на Филипа Бокиа-Печихвостского и ондо до книгъ кгородских луц-
ких в небытности принципала своего отдавши, которою іако особѣ и дом
мои, такъ и достоєнство сенаторское, которое на себе ношѣ, шкалюючи,
але еще дѣна сегоднешнего, пр[иш]едши⁶²⁰ до сѣдѣ кгородского тѣтошнего,
хотѣчи такдо свою потварндо протѣстацыю тым болшеи керовати, звюд-
ши кѣпѣ на то помочников своих и много конфедератов, с которыми ку
взгардѣ права посполитого и звѣрхности к[о]р[о]левскоє м[и]л[о]сти
сконфедеровалса, іако то на своем пла[цу]⁶²¹ покажетъ, добре се на то
приготовавши, || [арк. 626] в карацѣни, рѣчницѣ, пуиаловѣ коло себе
навѣшавши, такъже и инъшиє помочники єго, розмаитымъ орѣжемъ
военънымъ приготованыи, добре себе подпивши, вчинившисе од поменѣ-
ного Филипа Бокиа прокѣратором, мѣсто пристоиноє и скромноє, про-
позыцѣи слов ущипливых и шкарады вживаючи, на славу и вчтивость
такъ мою, іако и инших, которых до тоє протѣстацѣи своеє примѣшал,
рѣцаючи са и ондо счиплючи, ничого взгядѣ на Бога и вчтивость,
звѣрхность єго к[о]р[о]левскоє милости, срокгость правъ, безпеченство
сѣдов, мѣстце и час впривилеюваныи не маючи и такъ, до помовокъ
давши оказыю, сам наперед до принала⁶²² (!) се порѣвавши, розрѣх туж
при столе сѣдовомъ вчинил, такъ иж іа и велє зацных особ, которые
посполѣ з вриадомъ при столе сѣдели, великого небезпеченства здоровю
вжили, ровно и з вриадомъ, бѣдѣчи от тумѣлту стиснены. О чом всемъ
причинѣ до розорваня сѣдов, такъ иж вриад от сѣдѣ встати мусил, и
покои посполитыи зквалтил, іако ж и некоторые особы в том розрѣхѣ
окрываєныє и зранєныє сѣт, которые зособна оповеданѣ ран своих
готови подати.

⁶²⁰ Пошкоджений текст.

⁶²¹ Пошкоджений текст.

⁶²² Пуинала?

А што раны якієс в протестацїи своєи мениль, тєды всимъ вєдомо, же жадных не [б]ыло⁶²³ и не машь, ѡкромя ѡдного продрапнєнїа скѣры, которю собе самъ железною рѣкою, пѣинала добываючи, ѡчиниль; ѡ которю потвар на своємъ часє и плацѣ мовити и чинити не занєхамъ.

И просил єго м[и]л[ост] пан воевода подласскии, абы таа протет-стацїа єго м[и]л[ости] была принїата и до книг кгородских записана, || [арк. 626 зв.] штом ѡ, принїавши, в книги кгородские луцкие записати казал⁶²⁴».

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 52, арк. 625 зв.—626 зв.

№ 205

1597 р., жовтня 2. Луцьк. — Протестація Дем'яна Гулевича про те, що кн. Януш Заславський, прийшовши до суду з великим натовпом озброєних людей, під час судових засідань публічно погрожував йому, а також наказав своїм людям його побити

Протестацїа п[а]на Дємїана Гѣлевича против п[а]ну воеводе подласскомѣ

Року тисєча пѣтѣсотъ дєвєтдєсїат сємого м[є]с[я]ца ѡктябра второго дня

На рокохъ судовыхъ земськихъ луцкихъ, пришедъши до насъ, Федора Чаплича-Шпановского, суди, а Ивана Хренницкого, подсудка, ѡрядниковъ судовыхъ земскихъ луцкихъ, при бытности мнє, Михаила Воютинского, писара земского луцкого, на зѣпольномъ ѡрядє судовымъ станувши ѡбличнє, єго м[и]л[ост] панъ Дємїанъ Гулевичъ ѡповєдалъ, ижъ, дєи, «рочьки кгородские години теперешнєє розбито и мєнє зранєно».

И, ѡказѣючи намъ, судови, ранѣ на твари кривавѣю и в головє дрѣгую битую, и ѡбтєжливє ѡповєдалъ тыми словы на п[а]на воеводѣ подласского, ижъ, дєи, «ѡн, маючи рокъ за позвы з братомъ моимъ тютъчонимъ рожонимъ паномъ Филипомъ Бокѣем-Печифостьскимъ на рочки теперешниє, а позвы криминалнє ѡ насланъє кгвалтовнє на домъ єго шляхетскии, ѡ скривавєнъє того дому, а потомъ спалєнє, которємъ ѡ справы п[а]нѣ Бокєєви ѡко брату допомагалъ, напродъ зневажилъ право посполитое, же на тые || [арк. 147 зв.] рочки приєхалъ з бѣбнами, с хорогвями, з гайдѣки, з рѣчницами и з розмаитою броню, правомъ заказаною, по два дни с тою всею катервою⁶²⁵ до судѣ, ѡшиковавъши, маючи,

⁶²³ Пошкоджений текст.

⁶²⁴ Аналогїчна за змїстом протестація була також внесєна до земських книг: ЦДІАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 272–273 зв.

⁶²⁵ Катєрва — натовп (лат. *caterva*).

деи, двесте рѣчницъ, приходил, холодникъ судовыи в коло у два рады гаудѣками, козаками, цти ѡтсужоными, деи, ѡставяль. Потымъ, будѣчы ѡ судѣ, розмаитыми кштальты, зволоками наробяючи, в такъ ѡчиньку криминальнымъ шкрѣтинии слухати, деи, и своєї выправовати збороняльсе, словы, деи, неѡцтивыми, фѣками, лжем задавангя, инъшими розъмаитыми погрозками на мене и на сторону мою частокротъ се торгалъ, такъже примовки, мѣсцю томѣ неналежачие, и судови, деи, чиниль. А потомъ, кгда ѡрядъ декретомъ наказаль стороне поводовои шкрѣтинидмъ выправовати, кгда иншихъ зволокъ заживати не могль, попендливыми а праве коръчомными словы се, деи, на мене киноль, которыхъ, ѡже такъ часто слухаючи, з великимъ жалемъ ѡживаючи, ѡбмаватисемъ мѣсел. За чимъ, деи, ѡн, зневаживши зверхност его || [арк. 148] королевское м[и]л[о]сти и ѡрядъ рамена его, и право посьполитое, которымъ есть кожъдыи, а набольшей часѣ судѣ, а зъвласча передъ самымъ ѡрядомъ, ѡбезъпечоныи, наперъвее се, деи, самъ до бѣрони поръвалъ, а потомъ, деи, на съвоихъ, абы били, крикъноль, тамъ же мене слугамъ своимъ ѡбити росказаль, которыхъ тѣжъ при немъ самомъ подъле его и за его росказаньемъ при быгъности ѡрядовои ѡ холоднику судовыи мене непристоине, неѡтповедъне, с тылѣ ѡсекли, домъ судовыи скры||вавили [арк. 148 зв.], суды, деи, розъбили, такъже мене, деи, ѡд избы, где самъ пан староста былъ, з рѣчницами и куръки понакладанеми, заступили, не хотечи мене пустити, абымъ п[а]ну старосте самому тые раны мои ѡказал. Еднакем се заразомъ их инстанти⁶²⁶, не выходячи зъ замку, передъ холодникомъ панѣ Сасинови Рѣсинови, в[ашей] м[илости] суди кгородскому, п[а]нѣ Иванови Красенскому, писарови кгородскому, до которыхем се дотиснѣти мог, ѡказаль.

ІАко и тепер ваи[ей] м[и]л[о]сти ѡказѣю и прошѣ ѡ приданье возного на ѡгледанье ран, такъже абы таа моя протестацыа записана была».

Што мы записати казали⁶²⁷.

ЦДДАУК, ф. 26, спр. 11, арк. 147–148 зв.

---

⁶²⁶ Инстанти — негайно (лат. *instanti*).

⁶²⁷ 6 жовтня возний генерал Василь Гуляльницький визнав, що 5 жовтня оглядав рани Дем'яна Гулевича в присутності Івана Калусовського, Олександра Козинського, Яна Роголі, Федора Вориського, бачив «в голове на розе правої рану тятую кривавую, на твари на ягоде левої другую тятую кривавую» (ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 274 зв.–275). 8 жовтня возний засвідчив, що 7 жовтня приходив до гроду для внесення до актових книг протестації Гулевича про поранення підляським воеводою під час судових засідань у холоднику, однак староста повний текст записувати не хотів, «але з нее килка виршов вымазати казал». Однак Гулевич «то потребные вѣрши до справы своеѣ быти розумял, вымазовати не позволял» (Там само, арк. 331 зв.–332).

1598 р., липня 20. Луцьк. — Скарга Станіслава Олдаковського і Станіслава-Богуша Трацевського на Василя Гулевича, який на приятельському суді, коли конфлікт не вдалося полагодити, погрожував їм мститися

Оповеданє пана Олдаковського на пана Браньського

Року тисеча пятсот девѣтдѣсят ѡсмог[о] м[ѣ]с[я]ца июля двадцатого дня || [арк. 50]

Присылалъ на вѣрядъ кгородскии в замок господарьскии лѣцкии до мене, Миколаиа Чарьноцкого, намѣстника подстароства лѣцкого, врожонныи пан Станиславъ Олдаковскии и панъ Станиславъ Богѣшь Трацевскии слѣгѣ своего пана Іана Хмелевського, ѡбтежливе жалѣючи и ѡповѣдаючи ѡ томъ, ижъ «рокѣ теперешнего тисеча пятьсотъ девѣтьдѣсят ѡсмого м[ѣ]с[я]ца марца пятнадцатого дня, бѣдѣчи на вѣгодѣ сполнои с паномъ Адамомъ Бранскимъ в домѣ пана Федора Гѣлевича, хорѣжича, за сполнымъ зложеньемъ черезъ его милость пана воиского володимѣрьского з обѣ сторонѣ, там же за розерваньемъ причинѣ слѣдшнихъ не дошла вѣгода. Его милость панъ воискии Гѣлевичъ, на которого ся свѣтчимо, ѡтеждчаючи з домѣ пана Гѣлевича Федора, вчинилъ на насъ, меновите такъ на мене, Станислава Олдаковського, яко и Станислава Трачевьского, пофальки явныѣ при много приателъ зацныхъ, которыи на тотъ часъ были при тои вѣгодѣ нашои сполнои, чынилъ так на горла наши, яко и на маѣтности, ѡбѣцѣючи ся зомъстити, же «псы вашѣ кровь не долго бѣдѣтъ хлѣптати в Бранехъ». А меновите тыи ихъ милость были приателѣ его милости, панъ Іанъ Жоравницкии а пан Дрокгичинскии || [арк. 50 зв.] з Белзского поветѣ, пан Иванъ Ощовскии а панъ Федоръ Гѣлевичъ, в которого ся то домѣ дѣяло. О што мы ѡбадва ѡфиаруѣмося ѡ то чинити правне зъ его милостью паномъ воискимъ, и тѣю протѣстацыю до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ вносимо».

И просилъ тотъ слѣга пана Олдаковського именемъ пана своего и именемъ пана Станислава Богѣша Трачевьского, абы то было до книгъ записано, што я записати казалъ⁶²⁸.

ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 49 зв.–50 зв.

⁶²⁸ 21 серпня Станіслав Олдаковський з дружиною Ельжбетою з Бранських скаржилися на Адама Павловича Бранського і ротмістра Матея Лешневського, які на світанку наїхали на їхній дім у Бранах і вигнали їх на вулицю в одній білизні (ЦДІАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 199–200 зв.)

1598 р., червня 12. Володимир. — Протестація Богуша Зайця-Зденезького, в якій він звинуватив слуг володимирського підстарости Федора Загоровського у вбивстві його сина Миколая, а самого Загоровського — у допомозі їм уникнути правосуддя⁶²⁹

Протестация п[а]на Богуша Заєца на слуг п[а]на Загоровского, подстаростєг[о] володимєрского⁶³⁰

Року тисяча пятсот девѣтдєсѣат ѡсмог[о] м[є]с[я]ца июна двѣнадцѣтого дня

На роках судовых земских володимєрских, в три недели по светои Троици римском свѣте в року звышменованом припалых и судовне ѡтправованых, перед нами, Андреем Залєнским з Слубиц, судєю, Кгригорємь Кисєлєм-Низкиницким, подсудком, вриадниками судовыми земскими повету Володимєрского, постановившисѣ ѡчевисто, пан Богуш Заєц-Зденижский жалоснє и плачливє жаловал и ѡповєдал на слуг его м[и]л[ости] п[а]на Федора Петровича Загоровског[о], подстаростєго володимєрского, на Александра Славинског[о] и на тєстѣа тог[о] Славинског[о] на Вєлкгорского, и на швакгра его на Машинског[о], и на помочников ихъ, || [арк. 353] на Петра Чаплицког[о], на Гѣна Зѣблоцког[о], тыми словы, иж, дєи, «року тепєрєшнєго тисяча пѣтсот девѣтдєсѣат ѡсмого м[є]с[я]ца марца второго дня с понєдєлку на ѡлторок под часом сєиму, ѡт короля его м[и]л[ости] зложоного, тыє звышменованєє слуги п[а]на Загоровского с помочниками своими, будѣчи ѡднєє рады и свѡвольнєє мысли, ведѣючи ѡ сыну моемъ Миколаю, иж ѡн в мєстє в дому Назаровом длѣа потреб своих был, на нєг[о], покрьившисѣ в мєстцѣх таємных, ѡчєкивали. И кгда з дому Назарова, нє маючи з собою слуги ани жадног[о] ч[о]л[о]в[є]ка, а будѣчи никому ничог[о] нє винєн, бєзпєчнє до господы своєє чєтвєртєє години в нѡч ишол, а ѡни, выпавши з мєстцѣ своих, гдє на нєго ѡчєкивали, его рѣнами смєртєльными, ѡбывчєем нѡчным непристоинымъ потѣемным ѡпавши, его зрѣнили и, зрѣнивши, поимали. И, маючи его в руках своих поиманог[о], ѣако ѡ вєзєню будѣчого, взѣавши, ѡт рынку влицєю великою до брѣмы засмоцкоє ведѣчи, били, мордовали, аж до брѣмы приходєчи, там жє его, гдє вжє и людє ведѣти и слышѣти добрє нє могли, вчинивши свѡвольнѡи мысли своєи досѣт, того с[ы]на моемъ Миколаѣа Заєца, до концѣ рѣнами смєртєльными зрѣнивши и правє

⁶²⁹ Див.також наступні справи № 208 і 209.

⁶³⁰ Аналогічна протестація була занесена також до володимирських земських книг 12 червня 1598 р. (ЦДІАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 10, арк. 356–357 зв.).

ѿмыслне ѿживити не хотечи, штыхом подле плеча левого аж до сердца побили и скололи. Над то юж так ганебне зраненог[о] и сколотого, за вмерлого маючи, все ѿдене его, што на нем и што при нем было, потаемным ночным непристойным обычаемъ обрала, и ободрали и облупили, а его вже смертелне зраненого, вкинувши ѿ водѣ, покинули. А тот лупь, што з него ободрали и облупили, побравши, то *єст* меновите ждпан шарыи муравскии, шаблю мосажом ѿправную, шапку, ѿбране суконное, боты и готовых п[є]н[я]зеи при нем золотых полских двадцет, то все побравши, полупивши, до имени его м[и]л[ости] п[а]на Загоровского, п[а]на своего, на передместю ѿ Володимери на Засмочю в дом свои внесли и впровадили.

Ѿ чом взявши ведомост их м[и]л[ости] п[а]н[о]ве Костюшковичове, приатели мои, ѿ так ѿкрутном замордованю с[ы]на моего Николая, приехавши тут на вриад, ѿриядови то ѿповедили и ѿ возного придане просили. Наместник подстароства володимерского пан *Ѿбух* Григорейи придал им был возног[о] повето[во]го п[а]на Моисея Дегтевского, с которым возным п[а]н[о]ве Костюшковичове ѿ тела замордованог[о] || [арк. 353 зв.] сына моего были и вознымъ при бытности веле людеи добрых тоє замордоване ѿказали и ѿсведчили.

И взявши ведомост, иж тыє мужобоицове тот луп в дом свои и в маетност п[а]на Загоровского впровадили, абы знак певног[о] замордованя с[ы]на моего а тот лупь в дому тых мужобоицов застати могли, з оным же возным там в дому их были и тот лупь ѿвес, яко певное лице ѿчинку⁶³¹ их, знашли, то *єст* шаблю мостажом ѿправную, которую тот возныи до рѣкъ своих взял, а жупан, портки, боты и капци, то все возным ѿсведчивши, в дому их а в маетности п[а]на Загоровского тестеви Славинского оставил. И ни в чом не ѿступуючи протестации приател моих, на вриад донесеноє, приехавши на туть до Володимера, дня сегоднешнего⁶³² м[є]с[я]ца марца четвертого дня самъ через себе тым же возным, п[а]ном Моисеем Дегтевскимъ, и дрѣгим возным, п[а]ном Михаилом Шабаном-Гноенским, при бытности веле людеи добрых шляхты тоє нелютостивое а ѿкрутное замордоване с[ы]на моего Николая ѿсведчилом».

ѾАкож и возные поветовые, пан Моисей Дегтевский, до тоє справы ѿчевисто приданыи, также и пан Михаило Шабан-Гноенский, на тои справе п[а]на Богуша Заєца бывши и ставши, до книг сознали тыми словы,

---

⁶³¹ Доказ убивства.

⁶³² Мало бути «сегоднешнего».

и ж, деи, «на, Моисеи Дегтевский, буддчи очевисте до тоє справы приданыи, и я, Михаило Шабан Гноенский, также очевисте п[а]ну Богушд Заецд тутошнего приданыи, и маючи при себе сторону чотырох шляхтичов, п[а]на Ивана Калусовского, п[а]на Данила Гуланицкого, п[а]на Гакуба Петровского а п[а]на Станислава Куницкого, были есмо тут в месте Володимѣрском в дому п[а]на Загоровског[о] на Засмоцю, в господае замордованог[о] п[а]на Миколаа Заєца, там же пан Богуш Заец-Зденижский сам через себе жалосне оповедал и нами, возными, окрутное замордоване с[ы]на своег[о] Миколаа свидчил на тых звышменованных особ мужобоицов с[ы]на тыми словы, и ж, деи, “року теперешнег[о] тисяча пятсот девѣтдесѣат осмог[о] м[ε]с[я]ца марца второг[о] дѣна с понедѣлка на олторок тые звышменованные слуги п[а]на Загоровского с помочниками своими, буддчи одьное || [арк. 354] рады и своволное мысли, ведаючи о сынд моем Миколаю, и ж он в месте в дому Назаровом был, [для] потреб своих былъ, на него, покрывшися, в местцах таємных очекивали. И кгды з дому Назарова, не маючи з собою слуги ани жадног[о] ч[о]л[о]в[ε]ка, а буддчи никому ничог[о] не винен, безпечне до господы своеє четвѣртоє години в ноч ишол, а они, выпадши з местць своих, где на нег[о] очекивали, его ранами смертелными, обычаем ночным непристойным потаємным опавши его, зранили, а зранивши, поимали. И, маючи ег[о] в руках своих поиманог[о] а в везеню буддчог[о], взявши, от рынку влицею великою до брамы засмоцкое веддчи, били, мордовали, аж до брамы приходечи, там же его, где вже и люде добре видети и слышати не могли, вчинивши своволной мысли своеи досыт, того с[ы]на моего Миколаа Заєца, до конца ранами смертелными зранивши и праве вмыслне оживити не хотечи, штыхом подле плеча левого аж до сердца пробили и скололи. Над то юж так ганѣбне зраненого и сколотого, за вмерлог[о] маючи, все одене, штом на нем и што при нем было, потаємным ночным непристойным обычаем обрали, и ободрали, и облупили, а его, вже смертелне зраненог[о], покинувши, в водд кинули. А тот луп, што з него ободрали облупили, побравши, то ест меновите ждпан шарыи муравский, шаблю мосажом оправную, шапку, вбране суконное, боты, калци и готовых п[ε]н[я]зеи при нем, золотых двадцет полских, то все побравши, полупивши, до имениа его м[и]л[ости] п[а]на Загоровског[о], п[а]на своего, на передместю в Володимери на Засмоцю и за Нетечою в дом свои внесли и впровадили”.

И видели есмо обадва возные тело небожчика п[а]на Миколаа Заєца мертвое, забитое и окрутне замордованое, на котором бачили есмо в голове три раны, а четвѣртую на чоли через бров правдю рѣбанных, барзо шкодливых, на рѣках обудвухъ по две раны рѣбанных шкодливых, а подле

плеча лѣвого рану штыховую колотѹю правѣ против самог[о] сѣрца, зо всех нашкодлившую, на нози правои рану штыховую, || [арк. 354 зв.] а ран синих и битых по хрибту и по руках барзо мног[о].

И ѡповедал пан Заецъ, *иж, деи*, “тыми ранами тыѣ верхѹ мѣнованыѣ мужобоици забили и ѡкрутнѣ замордовали с[ы]на моего Миколаа”.

А *я*, *Моисеи Дегтевскии*, то сознаваю, *иж* за приданѣм ѡчевистым вриадовым, маючи при собѣ сторону, шпахтичов п[а]на Якуба Петровского а п[а]на Станислава Куницког[о], был ѣсми с п[а]ны Костюшковичами ѹ дому тых звышмѣнованых мужобоицов, ѹ Сливинског[о] и в тѣстѣ его ѹ волторок марца третѣго дня ѹво *имѣню* его м[и]л[ости] п[а]на Федора Загоровског[о] на Засмочю, за Нѣтѣчю, там же *тот луп ѹвѣс* и лице, знак пѣвныи мужобоиства их, то *ѣст* жупан, шабля, мосажом ѡправнаа, портни, боты, капци, то все ѣсмо в дому их знашли и застали.

И то все ѡсведчивши, п[а]н[о]вѣ Костюшковичовѣ мною, возным, тыѣ вси рѣчи тѣстѣви Славинског[о] *яко* мужобоици зоставили, толко ѡдну шаблю *я*, *возныи*, ѹзѣл, *кдгыж* была служебника его м[и]л[ости] кн[я]зѣ Бульги, которую и тепѣр ѹ себѣ маю.

Што ѹсе нами, возными, пан Богушъ Заецъ, ѡсведчивши, ѡсобливѣ *яко* жалосныи на его м[и]л[ост] п[а]на Федора Петровича Загоровског[о], нами сѣ, возными, свѣдчилъ с тоѣ причины, *иж, деи*, “марца третѣго дня, кдгы ѡ том мужобоиствѣ приѣтели *мои* их м[и]л[ост] п[а]н[о]вѣ Костюшковичовѣ *пилност* и старанѣ чинили, абы тыѣ ему мужобоицѣ *яким* колвек *способом* на вриадѣ поиманы и затриманы были, на *тот* час правѣ его м[и]л[ост] пан Федор Загоровскии на вриад подстароства своего приѣхал, п[а]н[о]вѣ Костюшковичовѣ его м[и]л[ост] просили, абы его м[и]л[ост] тых мужебоицов *яко* слуг своих, которые во *имѣню* его м[и]л[ости] *мѣшкают*, поимати казал, абым помоч ку поиманю дал, его м[и]л[ост] ани тых мужобоицов, слуг своих, поимати не казал, ани помочи ку поиманю не дал, а тым слугам своим звышпоменѣным мужобоицом с[ы]на моего, которые во *имѣню* его м[и]л[ости] *мѣшкают*, фолкгуючи, немалую помоч, радѹ и ратунок ѹчинил”.

А потом пан Богушъ Заецъ-Зденизскии тоѣ тело небожчика с[ы]на своего п[а]на Миколаа Заѣца, вриаду кгородскому володимѣрскому ѡповедивши и нами, возными, ѡсведчивши, чинѣчи в том далшии поступок || [арк. 355] *правныи*, через возных вышѣимѣнованых немало людеи на рынку в мѣстѣ Володимѣрском ѡбѣволат и ѡголосиль тоѣ забитѣ и замордованѣ с[ы]на своего небожчика п[а]на Миколаа Заѣца ѡт мужобоицов вышѣимѣнованыхъ. А по ѡбволаню и ѡголошеню тоѣ тело *ѣст* тут ѹ Володимери в цѣркви светого Михаила перед нами *ж*, возными, в дол ѹпущоно до росправы».

Што все пан Заец просил, абы до книг земских записано было, што есмо записати казали.

ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 10, арк. 352 зв.–355.

№ 208

1598 р., серпня 10. Луцьк. — Визнання возних про те, що володимирський підстароста Федір Загоровський у відповідь на скаргу Богуша Зайця про вбивство сина слугами Загоровського назвав скаржника особою незаконнонародженою і нешляхтичем, а також відмовився прийняти протестацію Зайця для внесення її до гродських книг

Сознанье возного въ справе п[а]на Заєца с п[а]но[м] подстаростим володимѣрским

Рокѣ тисеча патьсотъ деветьдѣсять ѡсмого м[ѣ]с[я]ца авгѣста дѣсятаго дня

Постановившися ѡбличне передо мною, Миколаємъ Черноцкимъ, буркграбимъ и намѣстникомъ подстароства лѣцкого, возные земские поветѣ лѣцкого енералове || [арк. 126 зв.] Филипъ Верпета а Фронць Бромирский кѣ записанью до книг кгородскихъ луцкихъ сознали тыми словы, ижъ, деи, «рокѣ теперешнего тисеча патьсотъ деветьдѣсять ѡсмого м[ѣ]с[я]ца маа второго дня на рочкахъ кгородскихъ володимѣрскихъ часѣ сѣженья и ѡтправованья сѣдов кгородскихъ володимѣрскихъ были есмо на справе пана Богѣша Заєца-Зденижского в замкѣ его кр[олевское] м[и]л[о]сти ѣ Володимери, маючи при себе чотырохъ шляхтичов пана Станислава Нетецкого, пана Мартина Бышевского, пана Фрыдриха Низконьского, пана Стефана Газовского, там же передъ зѣполнымъ сѣдомъ кгородскимъ володимѣрскимъ панъ Богѣшъ Заецъ просиль пана Федора Загоровского, подстаростего володимѣрского, на сѣдехъ седячого, абы ведле протестацыи его и сознанья двохъ возныхъ, Моисея Дегтевского и Михаила Шабана-Гноенского, которѣю ѡнь при книгахъ володимѣрскихъ, ѡтежѣдчаючи за маньдатомъ его кр[олевское] м[и]л[о]сти до Варшавы на сеимъ, через себѣ самъ и через тыхъ возныхъ звышменованыхъ подаль и зоставиль, таа жалостнаа жалоба его ѡ забитье и замордованье небожчика сына его Миколаа Заєца была принята и емѣ абы выпис с книгъ былъ выданъ.

Панъ Федоръ Загоровский, подстаростии володимѣрский, ѡндю протестацію пана Заєцовѣ, при книгахъ зоставлендю, признавши || [арк. 127] и чинечи ѡбмовѣ в невинности своєї передъ сѣдомъ кгородскимъ володимѣрскимъ, самъ седечи на местцѣ своемъ подстаростьскомъ на сѣдехъ, поведиль, ижъ “тотъ Заецъ неровныи мне в шляхетстве, ач протестацію

при книгахъ зоставиль, але бѣдѣчи простого станѣ нешляхтичомъ, ѿ то зо мною чинити не можетъ, бо естъ нешляхтич. А к томѣ и нечистого ложа сынѣ, бо сѣа в Тѣреискѣ вродиль”. **Ѡ** што, кгда панъ Богѣшь Заецъ всеми людми добрыми, на тотъ часъ при сѣдехъ бѣдѣчими, светѣчилъ се.

Теды панъ Федор Загоровскии, подстаростии володимѣрскии, порвавшиа з мѣсца своего сѣдоваго, вхвотивши на столе книгу, подвакровать вдарити его хотель, ажъ панъ судѣа и инѣшиѣ люди добрыѣ пана подстаростега загамовали и вдарити не допѣстили.

Теды панъ подстаростии самъ вѣсты своими и повторе тыѣ жѣ слова, панѣ Заецѣ доткливыѣ, вѣчivosti и доброи славе его шляхетскои шкодливые, мовиль и всеми людми добрыми шляхтою, которые при сѣдехъ были, и инѣшими возными, которыхъ тамъ в сѣдѣ немало было, и нами, возными, светѣчилъсѣа, хотечи то передъ кажъдымъ вѣрядомъ на пана Заеца показати и довести.

А панъ Богѣшь Заецъ, бѣдѣчи жалостнымъ забитѣа сына своего || [арк. 127 зв.] Миколаѣа и тежъ обелжонымъ ѿт пана подстаростега, на мѣстѣцѣ сѣдовымъ подстаростскомъ сѣдачого, яко жалостныи, нами, возными, осветѣчилъ, ижъ и протѣстацѣи его ни подъ которою датою ѿ забитьѣа сына его Миколаѣа не приналъ и выписѣ емѣ выдати не хотель и не выдалъ, и есче его самого подъ часомъ сѣженѣа рочковъ самъ ѿособою своею, сѣдечи на сѣдехъ, словы вѣсчипливыми, такъ, якосѣа вышѣипоменило, его обелжилъ, с тымъ прочъ ѿтоити мѣсил. И то все нами осветѣчилъ».

Которое ѿчевистое возныхъ сознанѣе на принавши, до книгъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 126–127 зв.

№ 209

1598 р., жовтня 21. Володимир. — Справа, що розглядалася, у володимирському земському суді по скарзі Богуша Зайця на Федора Загоровського про вбивство його слугами сина Миколая Зайця, а також про заподіяну в городському суді образу — оскарження Зайця у нешляхетстві та незаконному народженні

№ 103 Декреть п[а]на Заеца с п[а]ном Загоровскимъ

Року 98 м[ѣ]с[я]ца ѿктебра двадцатъ четвертог[о] дня

На рокохъ судовыхъ земскихъ володимѣрскихъ, в три н[ѣ]д[ѣ]ли по св[я]томъ Михаилѣ римскомъ св[я]те в року вышменованомъ девѣтдѣсѣат ѿсомомъ припалыхъ и судовне ѿправовати зачатыхъ, передъ нами, Андрѣемъ Заленскимъ з Слубицъ, судѣю, а Григорѣмъ Киселѣм-Низкиницкимъ, под-

удком, вранниками судовыми земскими володимѣрскими, постановиши се очевисто, врожонны пан Богуш Заец-Зденижский, давши сторону позваную его м[и]л[ост] п[а]на Фѣдора Загоровског[о], подстаростег[о] володимѣрског[о], через возног[о] приволат, поднес позов земский володимѣрский, которы так се в себе мает:

«Жикгимонт третии, Божю м[и]л[о]стю корол полский

Урожному п[а]ну Фѣдору Петровичу Загоровскому, подстаростему володимѣрскому, з особы, з вриадѣ и зо всих добр твоих рухомых и лежачих приказдем, абы еси на роках судовых земских володимѣрских в року теперешнем тисеча патсот девѣтдѣсѣат ѡсмог[о], ве три н[ѣ]д[ѣ]ли по св[я]том || [арк. 176 зв.] Михаиле римском св[я]тѣ припадающих, перед судом н[а]шим земским володимѣрским в замку нашем володимѣрском завите сам стал и слуг своих, Александра Филиповича Словинског[о] а Гана Велкгорског[о], а Гаска Машевског[о], до вывоженя и прислухания шкрутении в справе нижеописаной поставил на жалобу и правное попиране земенина н[а]шог[о] повету Луцког[о] Богуша Заеца-Зденежског[о], которы вас позывает ѡ то, иж року теперешнег[о] девѣтдѣсѣат ѡсмог[о] м[ѣ]с[я]ца марца второг[о] дня тые звышменованые слуги твои ночным потаемным непристойным обычаем с[ы]на ег[о] Миколаа Заеца, ничог[о] им не винног[о], в месте н[а]шом Володимѣрском на смерть забили, замордовали, ѡбодрали, ѡблупили, и тот лупь в дом свои, а в маетност твою, внесли и впровадили, а меновите шаблю мосажю ѡправную, жупан шарыи муравский, чорными баранками подшитыи, боты, вбране, капци, кром инших шкод, на тот час сталых, которы лупь в дому их врадовне застато. А ты им, слугам, фолкгуючи, поимати еси их не казал, а немалую помоч, раду и ратунокъ вчини, протѣстации ѡ забите с[ы]на его Миколаа до книг еси не принал и выпису не выдал, и которы, кгда он тебе на рочках кгородских володимѣрских м[ѣ]с[я]ца мая второг[о] дня в том же року девѣтдѣсѣат ѡсмом через тебе, колекгов твоих сужоных и ѡтправованых, просил, ты, сидячи на судех, не поваживши звирхности н[а]шоѣ г[оспо]д[а]рьскои и мѣстца врадѣ твоег[о] подстаростског[о], на нег[о], яко на человека спокоюного, тебе ничог[о] не винног[о], порвавшися з мѣстца твоег[о] подстаростског[о], бити еси ег[о] хотил и слова недчтивыѣ и вчтивости и доброй славе ег[о] шляхецкои шкодливыѣ на нег[о] мовил, нешпахтичом и нечистог[о] ложа сыномъ, в Туриску врожонным, быти еси ег[о] меновал. Што он, возными ѡсветчивши, на вриадѣ ѡповедал и, до тых протѣстации || [арк. 177] своих во всем ѡтзываютисе, хотечи то через шкрутенидм показати, тебе ѡ то позывает, абых сам, завите ставши, и тых звышменованых слуг своих поставил и шкрутении, кгда ѡ забите с[ы]на своег[о] Миколаа и ѡ тоѣ помовене твое выправовати будет, слухали и свою шкрутенидмъ, если еѣ

потребовати будете, не беручисе на свои позов, там же зараз выправовали, яко то еще тебе на рокѣ припалом вышѣзначоном в той же справе *от* стороны поводовое слово ширеи выведено, оказано и объяснено *будет*.

Писан ѣ Володимери лита Б[о]жог[о] нароженя тисеча *пнатсот* девятдесят ѣсмог[о] м[ѣ]с[я]ца сентѣбра двадцат первого дня.

Юреи *Ѡ*влочимскии, писар».

По вычитаню позвѣ сторона поводовая, доведечи року, положил выпис с книг земских володимерских вызнания возног[о] Исакиа Долмацког[о], в котором *возныи* сознает, *иж* положил позов по п[а]на подстаростег[о] володимерског[о] в замку *ег[о]* королевское м[и]л[о]сти володимерском.

А его м[и]л[ост] пан Загоровскии через ѣмоцваног[о] своег[о] повѣдил и ѣказовал *быт* злое положене позвѣ, абовим в замку *ег[о]* королевское м[и]л[о]сти володимерском позов в бране ѣвоткнул, ѣ то не *идет* ѣ кривдѣ и ѣ выступокъ таковыи, которыи бы мел *стат* з ѣраду *ег[о]* подстаростског[о] албо ѣ злое ѣсужене и всказ *якии* неправныи, але ѣвинил ѣ *якоес* забите с[ы]на его, которое се *якобы* мѣлосе *стат* из ведомостю п[а]на подстаростег[о], мѣль теды *тот* позов положить на добрах п[а]на подстаростег[о] власных, которые тутъ *суть* под местом самым на *передместю* и в мили, и в двох, другие коло Володимера, ѣ чом есть право *волынское* в розделе *четвертомъ* артикул *девятый*⁶³³. Што выведши и показавши, просил *волност*, *вшелпакие* ѣбороны правныи вцѣлѣ заховуючи.

А пан Заец повѣдил, *иж*, *деи*, «*тот* позов *слушныи* в замку володимерском по п[а]на Загоровског[о] положон с тоѣ причины, *иж* пан подстаростии есть позван до шкрутении, абы сам стал и тых мужо-боицовъ, слуг своих, Александра Славинског[о], Яна Велкгорског[о] а Яна Машевског[о], [як]о⁶³⁴ таковых, в которых дому лупъ *лице* *ест* застато, поставил || [арк. 177 зв.] и таа самаа справа, забите замордоване с[ы]на моего Миколаа Заеца, тѣю примовѣ, которую пан подстаростии, на судех седечи, на рочках кгородских володимерских, мнѣ слова ѣщипливые, в позве менованые, примовил, *втагла*, которыи слугам своим, *фолкгуючи*, их поимати не казал, *помоч*, радѣ и ратунокъ ѣчинил, што *иж* в тых ѣбудву *справах* жалоба моя *ест* ѣписана. Теды, *деи*, *я* и тых слуг его ѣсобливым позвом позвал, и против них ѣ забите с[ы]на моего[о], а

---

⁶³³ П ЛС, розд. 4, арт. 9 «Яко и при ком поэвы поэыватися мають, и як и где то осведчыти и што возному за проезд давати»: зауважувалося, що позови мають вручатися через возного особисто оскарженому або ж кластися у дворі його маєтку (можна було також увіткнути у ворота двору).

⁶³⁴ Текст пошкоджений.

против п[а]ну подстаростему ѿ примову и шкрутению справовати готов». Просил, абы ему суд шкрутениѣмъ выправовати наказаль.

А умоцованыи позваног[о] поведил: «Што сторона поводаваа *задаёт*, то *иж* не тылко ѿ забитеѣ, але и ѿ слова *єст* ѡбвиненыи его м[и]л[ост] пан подстаростии, на то поведил п[а]нѣ подстаростии, же ѿ таковую кривдѣ мѣл позов на власнои маетности положит, а не в замку его королевское млсти». Просил на тот паракгафъ, где *идет* ѿ слова, для злог[о] положенна позовѣ волности. А што се тычет ставенна слуг, тѣды его м[и]л[ост] пан подстаростии, яко перед тым перед вознымъ ѡных зрекаль, и тепер, ѡбличне ѣ суду стоечи, их се зрекал и ѡных *ведит* не хоче, ани их в дому своем переховывае: “А до тог[о] пан Заец тым се перед велю людми хлюбит, же их часто *видаёт*, нехаи же их лапаёт и што хочечи з ними чинит. Га ѿ том *ведат* не хочу⁶³⁵».

А пан Заец поведил, *иж*, *деи*, «мне тым положенна позову збиват не може, бо, *деи*, слушне *єст* позов положон и до ведомости пришол, а таа справа моя ѿ забитеѣ с[ы]на [моего]⁶³⁶ Миколаа Заеца, так же и таа примова п[а]на подстаростег[о], которую мне *ѣчинил*, то все *єст* власныи криминал, и не вим, где бы был значнеишии и болшии жалоснеишии криминал, яко то, *иж* ми с[ы]на забито *ѡт* слуг п[а]на подстаростего рукою, которых на ѡн час в себѣ || [арк. 178] в дому своем ховал, помоч и ратунокѣ *ѣчинил* и тепер их в себѣ *переховываёт*, а мене самог[о] зо *всим* *ѣчтивыми* потомством моим пан подстаростии, еще на суде седечи, словомъ позабиа⁶³⁷». И просил, абы до выправованна шкрутениѣмъ был припушон.

---

⁶³⁵ Ситуация згідно з правовими приписами виглядала не так однозначно, як її хотів представити Загоровський. Відповідно до артикулу 29 (II ЛС, розд. 11), якщо слуга свавільно когось убив або поранив, пан мав його зловити й ув'язнити, а також повідомити кривним убитого про подію. А якби пан відмовлявся ловити слугу, тоді він сам мав платити родичам небіжчика головщизну і сидіти рік і шість тижнів в ув'язненні. Однак перед ув'язненням пан мусив присягнути, що не був ініціатором убивства, у випадку ж відмови — карався «на горло». Аналогічну ситуацію регламентує і арт. 30 («Естли бы чий слуга, учинивши кому квалт домовый або головщизну, проч втек»): якби слуга, звинувачений у вбивстві, був помічений у свого пана і «приповедан», тобто відданий панові на поруки до судового розгляду, а потому втік, пан мав сам заплатити головщизну і шкоди, а також присягнути, що не був поінформований про наміри слуги і не долучався до його втечі; далі ж пан мав шукати свого слугу. Відмова пана від присяги тягла для нього скарання «на горло» як «гвалтовника» і вбивцю. Якщо ж слугу не віддавали панові на поруки, то пан мав лише присягнути на доведення своєї непричетності до вбивства. Очевидно, що обмежитися заявою про відмову від відповідальності за слуг Загоровський не міг, у будь-якому разі він мав присягнути на доведення своєї непричетності до вбивства.

⁶³⁶ Пошкоджений фрагмент тексту.

⁶³⁷ Шляхетська честь уважалася шляхтою важливішою від життя, на чому й наголошує Заяць.

Суд нинешнии земскии володимѣрскии, бачечи то с поступку правног[о] стороны поводовое, иж ѿ слова ѿщипливые справа идет, которые якобы з мѣстца ѿрядовог[о] мели быт ѿчинены, на то паракграфъ доброе положене позву наидуѣт и стороне позванои посьтуповать наказуѣтъ. А што сѧ тычѣтъ шкруптении ѿ забитье сына п[а]на Заѣцова и ставеньѣ слугъ, на тотъ паракграфъ судъ слушного положенья позву не наидуѣтъ⁶³⁸.

А потом ѿ слова ѿщипливыѣ, якобы п[а]ну Заѣцови заданыи, пан подъстаростии, справуючисѧ, повѣдилъ, же сѧ до такого задаванья словъ не знаѣтъ и овьшемъ п[а]на Заѣца за доброго и цнотливого, добърои матки с[ы]на роздмиѣтъ, ѿ чимъ и право показаль з роздѣлу третѣг[о] артикулу двадцѧт второго, которыи такъ ѿпеваѣтъ, же хто бы кому задавъ слова ѿщипливыѣ и нешляхѣтства, а потомъ сѧ до того не зналъ, тогды маѣтъ быти волным ѿчиненного. Иж тогды не знаѣтъсѧ до того панъ подстаростии, ма бытъ тогды водлугъ того права вольнымъ ѿчинень, просиль ѿт позву и речи самъ за тымъ вольности, вшѣлакиѣ ѿбороны правныѣ вцѣлѣ заховуючи.

Суд нинешнии || [178 зв.] земскии володимѣрскии, бачечи то, иж пан подстаростии, сам ѿбличнѣ стоѣчи, повѣдаѣтъ, иж яко п[а]на Заѣца здавна за доброз[о] ложа с[ы]на и за шляхтича мил и тепѣр маѣтъ, а до таких слов ѿщипливых, абы ѣму задавати мел, не знаѣтъ, про то суд водлуг артикулу двадцѧт второг[о], в роздѣлѣ третѣм ѿописаног[о], п[а]на подстаростѣг[о] ѿт позвѣ и речи волным ѿчинил.

А пан Заѣц ѿт того декрету до суду трибуналског[о] апелѣвал, суд, апеллации допустивши, рокъ ѿбудвум сторонам перед судом головным трибуналским в Люблинѣ в тотъ час, кгды sprawy воеводства Волынског[о] напервѣи по датѣ сѣг[о] декрету сужоны будут, стати зложил. Што для памѣти до книгъ земских володимѣрскихъ ѣсть записано ж⁶³⁹.

ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 11, арк. 176 зв.–178 зв.

---

⁶³⁸ Образу Зайця підстаростою Загоровським на своєму урядовому місці суд розцінив як справу офіційної особи, що дозволяло увіткнути позов у замкову браму, натомість справу про вбивство слугами Загоровського Миколая Зайця кваліфікували як приватну, тож позов мав покладатися у маєтку Загоровського як приватної особи.

⁶³⁹ 26 жовтня 1598 р. на володимирських земських роках розглядалася справа Богуша Зайця по звинуваченню Олександра Славинського, Яна Вільгорського, Яска Машевського як головних винуватців і двох їхніх помічників — Петра Чаплицького і Яна Заблоцького, де позивачеві після контрверсій дозволили виводити шкруптинії, що й було виконано (ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 11, арк. 184–185 зв.). Олександр Славинський, який на судові засідання не став, пославшись на хворобу, був позваний Зайцем на трьохкоролівські роки, однак відповідач знову не з'явився і був оголошений 4 лютого 1599 р. винним як «несталий» (Там само, арк. 499–501).

№ 210

1598 р., червня 16. Володимир. — Скарга Яна, Василя і Тимофія Оранських перед володимирським земським судом на Якуба Петровського, який образив їх у замку під час судових засідань у присутності великої кількості осіб, замість того, щоб учинити «одповідь» із дотриманням усіх правил; скаргники також оповіли, що Петровський попередньо уже чинив кривди скаргникам, тож заява спровокована їхнім страхом за своє життя і здоров'я

Протестацья панов Оранских на пана Петровского

Року 1598 м[є]с[я]ца июня шостогонадцат дня

На роках сѣдовых земских володимерских, ѿ три недели по светои Троици св[я]тѣ римском в року теперешнем деветдесят ѿсмом припалых и судовне ѿправованых, перед нами, Андреем Заленским з Слубиц, судею, а Григорем Киселем-Низкиницким, подсѣдком, вриадниками сѣдовыми земскими повету Володимерского, постановившисѣ || [арк. 445 зв.] ѿчевисто ѿ сѣдѣ, ѿрожные пан Ян, пан Василеи и пан Тимофеи Оранские ѿбтежливе с плачем жаловали на пана Якуба Петровского тыми словы, иж, деи, тот то пан Якуб Петровский, не маючи до нас жадное слушное причины, взявши противко нас неакую васнь, не ѿбходечисѣ з нами правне иако з шляхтичами волными, в том повете ѿселыми, если бы есмо ему што были винни, частокротъ розными способы стараючисѣ ѿ то, иакобы нас ѿ горло приправил, поколкокрот на дом наш шляхетский, покоем посполитым ѿбварованы, ѿв Оронех, наеждчал. А иж нас за кождым разом в дому застати не мог, бо мы, маючи ведомость ѿ том, иж ѿн никакую васнь противко нас взял, юже ѿт полрока в дому своем не мешкаем. То пак ѿн, не маючи на томъ досыт, же нам на дом наеждчает, берѣчи наших подданных ѿранских сѣрмаги квалтовне и в них ѿбравшесѣ, и в доме нашем нас шукает, вден и вночи на розных мѣстцах по дорогах и гостинцах заседает, хотечи нас позабият.

А над то ещѣ все наболшии жал и деспектъ нашъ, не ѿшановавши мѣстца его кр[олевское] м[и]л[ости], в за[м]ку⁶⁴⁰ и вмѣдзы сѣдов вашои м[и]л[ости] земских, туж ѿ сѣдѣ в[ашеи] м[и]л[ости] земского, при згромаженью немалом людеи зацных, не даючи нам ѿтповеди водле звычайю права посполитого, иако се межи людами звыкла заховыват, толко покутне на нас, людеи невинных, словы, счипливыми доброи славе нашои, чинит и чинити не переставает.

---

⁶⁴⁰ Текст пошкоджений.

А иж мы не естєсмо безпєчни здоровїа своего на каждом мєстцѣ от того п[а]на ІАкуба Петровского, просим в[ашєи] м[и]л[ости], абы в[аша] м[и]л[ост] рачили розказать тую протєстацию нашу до книг зємских записати». Што єсмо записати казал.

ЦДДАУК, ф. 27, оп. 1, спр. 10, арк. 445–445 зв.

№ 211

1598 р., липня 20. Луцьк. — Скарга Станіслава Олдаковського та Станіслава-Богуша Трацевського на Адама Бранського, який з намови кн. Юрія Пузини намагався застрелити Олдаковського із засідки, а потому оповів про свої наміри Федору Гулевичеві й погрожував у присутності багатьох людей вбити скаржника, знищити та спалити його маєтність

Оповеданє панов Олдаковског[о] и Трацевского на пана Олдаковског⁶⁴¹ ѿ стрелєньє

Року тисєча пѣтсот дєвѣтдєсѣат ѿсмого м[є]с[я]ца июліа двадѣцѣ-того дѣа

Присылал на вѣрад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рскии лѣцкии до мене, Миколаѣа Чарноцкого, намєстника подстароства лѣцкого, пань Станиславъ Олдаковскии слѣдѣ своего пана ІАна Хмєлевского, ѿповєдаючи и ѿбтєжливе жалѣючи на пана Адама Павловича Бранског[о], швакгра своего, ѿ томь, иж року теперєшнего тисєча пѣтсот дєвѣт дєсѣат ѿсмог[о] м[є]с[я]ца марца двадцѣть ѿсмого дѣа, бѣдѣчы ѣа в домѣ своемь а дворе Бранѣх, ѣако чоловієкъ, которыи ничого не бѣдѣчы винєнь, правомь посполитым бѣдѣчы ѿбварованыи и покоємь, ѣако на стань шляхєтьскии належи, кгда шол з двора за дворь ѿколо ѿстрога, в тот чась тот же Адамь Бранскии, засѣдшы ѿбычаємь непристоинымь а правє зрадєцкє, на дєнь годинь дѣе в рогь ѿстрога двора моего с пѣлгакомь, там же на мене стрелиль, хотєчы мене забити, ѣако не пристало добромѣ, єднакь ижъ за помочью Божою предєсєвзѣатью своемѣ || [арк. 49] непристоиномѣ не вчинил досыт и не догодилъ, же мене хибиль. Стреливши, до имениѣа Долгого до князѣа Юрѣа Пѣзыны и малжонки єго втєк и вѣхал, за которого порадою вчинилъ, гдє єго на тотъ час поткаль пань Фєдор Гѣлевич, пытаючи єго, гдє был. Повєдил, жємь єздиль швакгра своего забити. Гдє и тепєрь по тым злым вчинкѣм дѣа чотырнадцѣтого июнѣа чинилъ на мене зновѣ ѣавныє пофальки при велю людєи зацныхъ, такь на горьло мое и на маєтность, и запалєньємь незвычайнымь, запомнєвьшы

⁶⁴¹ Помилково вказанє прїзвищє «Олдаковський», натомїсть мало бути «Бранський».

срокости права и покою посполитого, и направеньемъ розныхъ ѡсобъ и лотриковъ на здоровье мое. **Ѡ** што на меновите ѡферуюся чынити с нимъ самымъ правне, такъ ѡ тое заседанье непристойное, яко и ѡ тые всѣ речы звышъ менованые, и тѣю мою протестацію до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ вношѣ».

И просиль тотъ слѣга пана **Ѡ**льдаковского именемъ пана своего, абы то было до книгъ записано, што на записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 48 зв.–49.

№ 212

1598 р., жовтня 14. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Яна Циминського як позивача з Томашем Шимковичем-Скленським, обвинуваченим у пораненні слуги скаржника; під час процесу відповідач передав право присягати, надане йому судом для підтвердження невинуватості, слугі на доведення скарги, а потому звільнив його від присяги, у відповідь позивач відмовився від провадження процесу і звільнив оскарженого від обвинувачень

Декрет межи п[а]ном Склѣнским а возницю п[а]на Циминського Року тисяча пятсот девѣтдѣсят ѡсмого м[е]с[я]ца ѡктября 14 дня На рочкох сѣдовых кгородскихъ лѣцкихъ, ѡд [д]ня⁶⁴² ѡсмого м[е]с[я]ца ѡктября в рокѣ звышменованом припалых и сѣдовне ѡдправовати зачатыхъ, перед нами, Якубом Лысаковским, подстаростим, а Матеем Стемпъковскимъ, судею, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, кгда справа з реестрѣ судового с права || [арк. 295 зв.] за потрикротнымъ приволанемъ через возного стороны позваное межи ѡрожноым паном Яном Циминским, поводом, з одное стороны, а ѡрожноым п[а]ном Томашем Шкленским, сыном ѡрожного п[а]на Федора Шимковича-Шклинского, яко неѡселым з особы его позваным позвом кгородским луцким, которым преречоныи повод, доведечи справедливости возницы своему на име Томашови, того позваного позыва ѡ то, иж ѡн з слугами и помочниками своими, которым ѡн сам имена и назвиска лепѣи вѣдаѣт, перенавши того помененого Томаша возницѣ на селе Шкленю дня ѡдиннадцатого м[е]с[я]ца маа в року теперешнемъ девѣтдѣсят ѡсмого на дорозе доброволнои, ничого ему не винного, поранил, то естъ тому Томашови возницы рану кривавую тятую через плечи задалъ, што ширѣи и меновите тот позов в себе ширѣи ѡбмовлаѣт. На року тогды ны-

⁶⁴² Пошкоджений текст.

нешним, с пререченого позву припалым, стороны ѡбедве, ѡчевисте перед судом постановившися, контрoверсиe свое правныe до судѣ вносили.

Уряд нинешнии кгородскии луцкии, выслухавши и добре вырозѣмевши коньтрoверсии сторон ѡбудвух, поневаж есть позов выдан на позваног[о] яко на неѡселого, а до того же позваныи посесии своeи не ѡказовал, для того, форм в судѣ своем нашовши, позваному в справе нинешней поступоват наказаль. Ѡд которого декрету позваныи до Трибуналу Любелского апелевал, ѡряд апелляции не допустил. А в далшом поступку тоe справы пререченыи ѡряд кгородскии луцкии с контрoверсии ѡбудву сторон, за пущенем присяги ѡд стороны позваногe стороне поводовои, наказал, абы пререченыи Томаш возница присяг в тую роту, яко ѡд п[а]на Том[а]ша Шькленского раны заданыe маeт. А кгда присягнет, ѡряд накаже то, што с права прииде.

А иж пререченыи позваныи поводови присягу пререченыe на раны зараз ѡдпустил и з нее его вызволил, для того позваногe ѡд позву и [са]моe⁶⁴³ справы || [арк. 296] часы вечными волнымъ ѡчинил и нинешним декретом своим чинить и сказѣ.

Што все для памяти до книгъ кгородских луцких есть записано.
ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 295–296.

№ 213

1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Письмова «одповідь», внесена до луцьких гродських книг на прохання Стефана Князьського, який оповів, що отримав її від брата Лаврина

Ѡповеданье п[а]на Стефана Князского на брата своего Лаврина ѡ ѡдѣповедь

Рокѣ тисеча пшатсот девятьдeсять ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктебра пшатогонадцат дна || [арк. 439]

На рочках судовых кгородских лѣцких, дна ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктебра в рокѣ теперешнемъ девятьдeсять ѡсмом припалых и сѣдовне ѡтправовать зачатых, перед нами, Гакѣбом Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеем Стемпковскимъ, судею, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, постановившися ѡчевисто ѡ сѣдѣ, п[а]нъ Стефан Князскии ѡповедал, через возного карту, по-полскѣ писанѣю, ѡдповідь ѡт брата своего Лаврина, для вписания в книги кгородские лѣцкие подал, котораю так ся в себе маeтъ:

---

⁶⁴³ Пошкоджений текст.

«Panie bracie! Zalem tobie swoy oznaimil, ktorego y sam baczysz. A iz pragniesz tego ode mnie, zebym ci y skutek mianowal, mogles baczyc y w ty cedulie, ktoram do ciebie pierwei poslal przez sie mnie samego, bo ia wziawszy Pana a Odkupicielia mego na pomoc, chcacz ten despekth tobie oddac, ktory mie podkal oth ciebie dnia wczorajszego. A ty wiedzac o tym, badz gotow».

А такъ мы тоє ѡповеданье и покладанье тоє ѡтповеди, принавши, до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ записати єсмо казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 438 зв.–439.

№ 214

1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Василя Жабокрицького як позивача з відповідачем Андрієм Рогозинським, оскарженим у вчиненні «одповіді», а потому в наїзді з помічниками на маєток позивача Волицю, пораненні слуги і заподіянні шкод Жабокрицькому: відповідач, не з'явившись до суду, справу програв і був оголошений банітом⁶⁴⁴

Декрет п[а]на Василя Жабокрицького с п[а]ном Аньдреем Рогозенскимъ

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесять ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктября пятогонадцат дня

На рочкахъ сѣдовыхъ кгородскихъ лѣцкихъ, дня ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктября в рокѣ теперешнемъ деветьдесят ѡсмомъ припалыхъ и сѣдовне ѡтправовати зачатыхъ, передъ на[ми], Іакѣбомъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеємъ Стемпковскимъ, судею, вриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, кгда справа з реестрѣ сѣдового за потрикротнымъ през возного приволанемъ припала, теды, постановившихся ѡчевисто, сторона поводаваа п[а]нъ Василеи Жабокрицькии, давши сторонѣ позванью, вроженого п[а]на Аньдрея Рогозенского, кѣ правѣ черезъ возного єнералного шляхетного Матыса Славокгѣрского приволати, за которыми приволанемъ возного сторона позванаа не ѡзвалася и не становила. А сторона поводаваа поднесъ позовъ кгородскии лѣцкии, которыи былъ читанъ и такъ се в собе маєть:

«Марек Собєскии, воєвода любелскии, староста луцкии

Уроженомѣ п[а]нѣ Аньдрею Рогозенскомѣ приказью, || [арк. 348] абы в[аша] м[илост] передо мною самымъ, а в небытности моеи передъ сѣдомъ моимъ кгородскимъ лѣцкимъ в замкѣ г[оспо]д[а]рьскомъ лѣцкомъ на рочки кгородские лѣцкиє м[ε]с[я]ца ѡктября ѡсмого дня в рокѣ нинешнемъ

⁶⁴⁴ Див. також наступну справу № 215.

деветдесѣт ѡсмомъ близко пришлыє сам ѡбличне и завите стал на жалобѣ и правное попиране ѡрожного п[а]на Василя Жабокрыцького, которыи на вас жалѣеть ѡ то, ижъ в[аша] м[илост], *первеи* того ѡчинивши ѡтповед и похвалкѣ на здорое его, потом, до[го]жаючи предсезнѣтомѣ ѡмыслу своемѣ, рокѣ теперешнего *деветдесѣт ѡсмого* м[ε]с[я]ца маѣ *первого* дня, в[аша] м[илост], п[а]нѣ Рогозенскии, звѣзвивши ся на него безвиннѣ, а способивши ся з слѣгами, поддаными и помочниками своими, так тежъ з слѣгами, поддаными и помочниками своими, так тежъ з слѣгами, поддаными и помочниками *брати* своеє п[а]нов Рогозенских, меновите з чотырох сел, з села Волицы, з села Волковыи, з села Воронич, з села Рогозна, ѡмыслнѣ, хотѣчы Жабокрыцького горла и здорovia позбавити, квалтовнѣ нашедши на двор его мешканя его спокойного на Волицы, маючи з собою немало людеи з розным ѡрѣжем, воинѣ належачим, и вломивши ся в дом его, квалтовнѣ пахолка его въ дворе его на имѣ Миколаѣ ѡкрѣтнѣ и шкодливе сам, в[аша] м[илост], п[а]нѣ Рогозенскии, с тыми слѣгами и помочниками своими зранили, с которых ран не вѣдати, если жив бѣдет.

А кгда, *деи*, Жабокрыцькии, видѣчи на себѣ || [арк. 378 зв.] таковыи великии квалтъ, ѡстѣпил и заперся в дому своем, там же в[аша] м[илост], пнѣ Рогозенскии, *яко* неприѣтел коронныи, до домѣ его штѣрмы чинѣчи, на дом его стрѣлал з рѣчниц и его колко годин в домѣ добывал, ѡгнем спалити хотѣл, дом его спокойныи шляхетскии скрывавил, маѣтности, *деи*, немало в домѣ его побрал, в котором побраню маѣтности шѣкоды себе быти мѣнит двисти золотых полских.

Про то абы в[аша] м[илост] на рокѣ, за тым позвом припалом, стал и во всем ся п[а]нѣ Жабокрыцькомѣ на жалобѣ, в позве ѡписанѣю, ѡ квалтъ домовыи, ѡ зраненѣ слѣги его и ѡ шкоды, через в[ашу] м[илост] сталые, и ѡ вины за ѡтповед скѣтѣчнѣ и завите ѡсправедливилсе.

Писан ѡ Лѣцкѣ рокѣ тисѣча *пѣтсот* *деветдесѣт ѡсмого* м[ε]с[я]ца сѣнтѣбра второго дня.

Иванъ Красинскии, писаръ».

А по вычитаню того позвѣ сторона поводаваѣ, доведши его и рокѣ, за ним припалого, а в далшом постѣпкѣ сторона поводаваѣ ѡповѣдал ѡ сѣдѣ, *иж*, *деи*, помененыи п[а]нѣ Рогозенскии, бѣдѣчи ѡт повода на сие теперешниє рѣчки за позвом и з реѣстрѣ сѣдового по три дни через возного кѣ правѣ приволан, чога реѣстром сѣдовым доводил. За которым приволанѣм возного помененыи позваныи сам не стал и никого з моцю не прислал, и жадное ведомости ѡ нестаню своем сѣдови и стороне знат не дал, за чим повод домовѣлсе и просил, абы позваныи на ѡпад в рѣчи || [арк. 349] *здат* допѣщона была.

Сѣд нинешнии кгородскии лѣцкии, бачачи быти позваного права посполитого непоследшного, ѿного яко непоследшног[о] стороне поводовои на ѿпад рѣчи вздати допѣстил з волным арештом до звыклои години. А кгда ѿ звыклои години до арештѣ того вздана п[а]нѣ Рогозенскии через того жѣ возного был приволан, ѿзвавшисѣ п[а]нѣ Воиновичъ именѣм позваного, тѣю справѣ арештовал. По котором арештованю sprawy, кгда на завтрѣе з реѣстрѣ арештового справа вышѣ менованаѣ припала, тѣды, постановившисѣ ѿчевисто, сторона поводовоѣ п[а]нѣ Василен Жабокрыцкии⁶⁴⁵ сторонѣ позваню, п[а]на Анѣдреѣ Рогозенского, через того жѣ вышѣ менованого возного Матыса Славокгѣрского яко и первеи потрикром, а четвѣртыи и над право, привольвал. Нижли позваньи, справѣ первеи арештовавши, а потом тепѣр сам не стал и никого з моцю ѿт себе до тоѣ sprawy не прислал, за чим повод домовѣлсѣ и просил, абы позваньи на ѿпад в рѣчи вздат допѣшон был, и то, што *ест* в позвѣ написано, абы на нем всказано было.

Уряд нинешнии кгородскии лѣцкии за домовенѣм стороны поводовое, а за нестанѣм стороны позваное, прихилаючисѣ в том до права посполитого, ѿного яко несталого и права непоследшного, на ѿпад в рѣчи вздат допѣтивши, а в далшом постѣпку за наездъ кгвалтовныи || [арк. 349 зв.] на дом шляхѣтскии винѣ каранѣ горлом и шкоды, за тым наездом поднѣтыѣ, водлѣгѣ позвѣ стороны поводовое вышѣ менованого двисти золотых полских сказал и тым декретомъ своимъ сказѣть и присѣжа[ѣ]тъ. Котораѣ то сѣма п[ѣ]н[ѣ]зѣи ѿправлена быти маѣт на вшѣлакиихъ маѣтностяхъ позваного лежачих и рѣхомых, гдѣ колвекъ бѣдѣчихъ и через него держачихъ. А ижѣ тот то Анѣдреѣ Рогозенскии, ѣникаючи права, самъ не стал, про то суд ѿного яко несталого и права непоследшного на далшю екзѣкѣцию и сказанѣ баницыѣи в тои справѣ вышѣ менованои стороны ѿбѣдвѣ з справою всею до сѣдѣ головного Трибѣналѣ Любѣлского на воеводство Волынское, которое по датѣ сѣго декретѣ н[ѣ]шого порядком иншихъ воеводствѣв напервеи сѣжоно и ѿправовано бѣдет, ѿтослали и тым декретомъ своимъ ѿтѣсылають.

Што все для памяти до книгѣ кгородскихъ лѣцкихъ *ест* записано.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 347 зв.–349 зв.

№ 215

1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду в справі Василя Жабокрицького як позивача з Андрієм Рогозинським, від-

⁶⁴⁵ Пошкоджений текст.

повідачем, оскарженим у вчиненні «одповеди»: відповідач був оголошений банітом через неявку до суду

Декрет п[а]на Василя Жабокрыцкого с п[а]ном Аньдреем Рогозеньскимъ

Рокъ тисеча пятьсотъ деветьдесять ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктября пнатогонадцат дня

На рочках судовых кгородских лѣцких, дня ѡсмого м[ε]с[я]ца ѡктября в рокъ теперешнем деветьдесят ѡсмом припалых и сѡдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, ІАкѡбом Лысаковским, подстаростим, а Матеєм Стемпковским, || [арк. 350] сѡдею, вриадниками сѡдовыми кгородскими лѣцкими, кгда справа з реестрѡ сѡдового за поттрикrotnым през возного приволанем припа[ла]⁶⁴⁶, теды, постановившиса ѡчевисто, сторона поводава п[а]нѡ Василен Жабокрыцкии, давши сторонѡ позванѡю ѡрожног[о] п[а]на Аньдрея Рогозенского кѡ правѡ через возного енералного шляхетного Матыса Славокгѡрского приволати, за которым приволанемъ возного сторона позванаа не ѡзваласе и не становила. А сторона поводаваа, поднесши позов кгородскии лѣцкии, которыи был читан и так сѡ в себе маеть:

«Марек Собескии, воєвода любелскии, староста луцкии

Урожономѡ п[а]нѡ Андрею Рогозенскомѡ приказѡю, абы в[аша] м[илост] передо мною самым, а в небытности моеи перед сѡдом моим кгородским лѣцким в замкѡ г[оспо]д[а]рьском лѣцком на рочки кгородские лѣцкиє м[ε]с[я]ца ѡктября ѡсмого дня в рокѡ нынешнем деветьдесят ѡсмом близко пришлые сам ѡбличне и завите стал на жалобу и правное попиране ѡрожного п[а]на Василя Жабокрыцкого, которыи на вас жалѡет и сим позвоом перед сѡд мои позывает ѡ то, ижъ рокѡ прошлого деветьдесят семого м[ε]с[я]ца декабра четвертогонадцат дня, кгда за посланемъ п[а]на Василя Жабокрыцкого возныи Воитех Поніатовскии з шляхтою, на тот час при нем бѡдѡчою, в домѡ в[ашеи] м[илости], п[а]не Рогозенскии, на Волицы просил, абы в[аша] м[илост] п[а]нѡ Жабокрыцкомѡ з слѡги своего Миска справедливість ѡчинил ѡ то, ижъ его || [арк. 350 зв.] без вшелякое причины злаал, зсоромотил и с пѡлгакѡ на п[а]на Жабокрыцкого стрелил, на што, деи, в[аша] м[илост], возномѡ и шляхте повидил, ижъ, деи, «того жалѡю, же тот пахолок мои п[а]на Жабокрыцкого не забил». И зараз, деи, в[аша] м[илост] через того возного и тѡю шляхтѡ ѡтповед послал п[а]нѡ Василю Жабокрыцкомѡ в тые слова: «П[а]не возныи, повид то п[а]нѡ Василю Жабокрыцкомѡ, ижъ бы се мене

---

⁶⁴⁶ Пошкоджений текст.

кождого дня и години стереж». И повидил, *деи*, *еси*, *иж*, *деи*, «ѿ то пишно старатсе бѣдѣ, жи Василя Жабокрыцкого так бѣдѣ бити, же его здоровья позбавлю, и ѿт моих рѣкъ горло дати мѣситъ, албо его ѿгнем спалити слѣгам своим кажѣ».

За которѣю ѿтповѣд в[ашеи] м[илости], п[а]нѣ Рогозенскии, п[а]нѣ Василю Жабокрыцкии, не бѣдѣчи здоровья своего безпечон, позывает в[ашу] м[илост] перед сѣд мои про то, абы в[аша] м[илост] стал и п[а]нѣ Жабокрыцкомѣ водлѣгъ констытѣцыйи и Статѣтѣ прав посполитых и коронных и Великого князства Литовского стати, которого земля Волинская оживает, вѣстил и вѣсправедливился.

Писан ѣ Лѣцкѣ рокѣ тисеча пятсот девятдѣсят ѿсмого м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра второго дня.

Иванѣ Красинскии, писарѣ».

А по вычитаню того позву сторона поводава, доведши его и рокѣ, за ним припалого, а в далшом постѣпку сторона поводава ѿповѣдал ѣ судѣ, *иж*, *деи*, помененыи пан Рогозенскии, бѣдѣчи ѿт повода на сие теперешние рочки запозван и з реестрѣ сѣдогово по три дн[и]⁶⁴⁷ || [арк. 351] через возного ку правѣ приволан, чого реестром сѣдовым доводил, за которым приволанем возного помененыи позваныи сам не стал и никого з моцю не прислал, и жадное ведомости ѿ нестаню своем сѣдови и стороне знат не дал. За чим повод домовѣлся и просил, абы позваныи на ѿпад в рѣчи здат допѣщона была.

Сѣд нынешнии кгородскии лѣцкии, бачачи быти позваного права посполитого непослѣдшого, ѿного яко непослѣдшого стороне поводовои на ѿпад рѣчи вздати допѣстил з волнымъ арештом до звыклои години. А кгда ѿ звыклои години до арештѣ того вздана п[а]нѣ Рогозенскии через того жѣ возного был приволан, ѿзвавшись, п[а]нѣ Воиновичѣ именемъ позваного тую справѣ арештовал. По котором се арештованю справы, кгда на завтрее з реестру арештового справа вышѣ менованаа припала, тѣды постановившись ѿчевисто, сторона поводава п[а]нѣ Василю Жабокрыцкии сторонѣ позваню п[а]на Анѣдрея Рогозенского через того жѣ вышменованого возного Матыса Славокгурского, яко и първѣи, потрикрот, а четвѣртыи и над право приволывал, нижли позваныи, справѣ първѣи арештовавши, а потом тепер сам не стал и никого з моцю ѿт себе до тоѣ справы не прислал, зачим повод домовѣлся и просил, абы позваныи на ѿпад в рѣчи вздат допѣщон был и то, што *ест* в позве написано, абы на немѣ всказано было.

---

⁶⁴⁷ Пошкоджений текст.

Уряд нинешнии кгородскии лѣцкии за домовенем стороны поводовое, а за нестанем стороны позваное, прихилаючися в том || [арк. 351 зв.] до права посполитого, ѡного, яко несталого и права непослѣшного, на ѡпад в речи вздат допѣстивши, а в далшом постѣпкѣ за похвалкѣ и ѡтѣповедѣ на здорове стороны поводовое вышѣ менованое вины, в констытѣцѣи ѡписаные, сказал и присѣдил, и нинешнимъ декретом на стороне преречонои позванои присѣжаєт. А ижѣ тот то Аньдреи Рогозенскии, ѡникаючи права, самѣ не стал, про то сѣдѣ ѡного яко несталого и права непослѣшного на далшѣю екзекѣцѣю и сказане баницыѣи в тои справе вышѣ менованои стороны ѡбѣдвє з справою всею до сѣдѣ головного Трибѣналѣ Любельского на воеводство Волинѣское, которое по дате сего декретѣ н[а]шого порядком иншихъ воеводствъ напервєи сѣжоно и ѡтправовано бѣдет, ѡтослали и тым декретом своим ѡтсылают.

Што все для памяти до книгъ кгородскихъ лѣцкихъ єсть записано.
ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 349 зв.–351 зв.

№ 216

1598 р., жовтня 17. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду в справі єврея Маєра Абрамовича як позивача з Томком Ощовським та його дружиною Галишкою з Холоєвських, оскарженими у нападі на орендовану євреем корчму, його побитті та грабежі майна⁶⁴⁸

Декрет Маєра Абрамовича, жида лѣцког[о], а п[а]на Томька Ощовського

Року тисєча пѣтсоть дєвєтьдєсѣть ѡсмого м[є]с[я]ца ѡктєбра сємогонѣдцѣт днѣ

На рочкахъ кгородскихъ лѣцкихъ, днѣ ѡсмого м[є]с[я]ца ѡктєбра в рокѣ тепєрєшнємъ дєвєтдєсѣт ѡсмом припалыхъ и сѣдовнє ѡтправовати зачатыхъ, прєд нами, Гакѣблѣмъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матєємъ Стємпковскимъ, судєю, вриадниками кгородскими лѣцкими, кгда справа з рєєстру сѣдѣвого припала, тєды, постановившисѣ ѡт стороны поводовое,

---

⁶⁴⁸ Справа містить низку елементів, важливих для розуміння особливостей судового процесу, можливих стратегій шляхти в суді та деяких засад функціонування шляхетського соціуму. Так відповідач вимагав припинити процес на підставі того, що: 1) справи про поранення має розглядати не гродський, а земський суд; 2) чоловік і дружина позвані одним позовом, у той час як мав відповідати лише чоловік, бо дружина перебуває в його опіці; 3) позов переповнений образливими словами, які зачіпають честь шляхтича; 4) єврей не може звинуватити шляхтича в кримінальних злочинах. Коли суд з аргументами не погодився, оскаржений попросив дозволу присягнути на доведення невинуватості, що й було дозволено. Однак потому Ощовський відмовився від присяги і висловив намір апелювати до Трибуналу, твердячи, що його примушують присягати.

жида луцкого Маєра Абрамовича, ѓмоцованыи шляхетныи п[а]нѣ Анд-
реи Дахнович, давши сторону позванѣю, п[а]на Томка **Щовского** и мал-
жонку его, кѣ праву через возного Матыса Славокгурского приволати,
поднес позов кгородскии лѣцкии, в тые слова писаныи:

«Марекъ Собескии, воевода любелскии, староста лѣцкии

ѓрожному п[а]ну Томкѣ **Щовскому** и малжонце твоеи п[а]неи Гал-
жѣце Холоєвского зо всех добрь в[а]шихъ и правом якихъ колвекъ вамъ
належакихъ, на чиєму праву положенємъ сего позву, ничего тым не
ѓближаючи, приказѣю, абысте в[аша] м[илост] передо мною або перед
сѣдом моимъ кгородским лѣцким на рочках кгородскихъ лѣцких, м[ε]с[я]ца
ѓктября ѓмого дня в року теперешнем *девет||десят* [арк. 466 зв.]
ѓсом припадаючих, сами ѓчевисто яко на року завитом стали на
жалобѣ и правное попиране Маєра Абрамовича, жида лѣцкого, которыи
вас позивает, ижъ, *деи*, року тисеча *пшатсот* *деветдесят* сегомо
м[ε]с[я]ца сеньтебра *двадцат* первого дня в[аша] м[илост], п[а]ни **Щов-**
ска п[а]ни Галжко Холоєвского, намовившиса ѓдного ѓмыслѣ и зобрав-
шиса зъ слѣгами своими и с подданыи, которых вы сами знаете, имена и
прозиска ихъ лепѣи ведаете, пришедши до господы его ѓв **Ощове** ѓ
подданого п[а]на Гневоша Дрозденьского на *име* до Назара, где *он* на *тот*
час *арендѣ* *корчмы* *ѓщовское*, выправившиса с *корчмы*, зо всею маєт-
ностю своею до часѣ перемешкивал, покол бы *сѣвбы* своеє яриньные,
которыє мелъ на поляхъ кѣпныхъ ѓв **Ощове**, там тежъ и *сѣвбы* ѓгородные
знати мел и всю свою маєтност рѣхомѣю там ѓ того подданого п[а]на
Дрозденьского Назара *звез*. То пакъ, *деи*, в[аша] м[илост], п[а]не **Щов-**
скии, с помененою п[а]нею малжонкою своею, ничего сиа не ѓгледаючи
на право посполитое, так помененого жида Маєра яко человека спо-
коиного, пришедши, не маючи до него жадное причины, ѓкрѣтне збили а
нелютостиве зранили, и што в него было, то все побрали и пограбили
есте, то естѣ грошеи готовыхъ, которыє в *тот* час тотъ Маєр при себе мел,
с которыи се был зготовал || [арк. 467] до Луцка на *кармарокъ* *ехат*,
чирвоныхъ *золотых* *талпаров* и монеты *золотых* *полскихъ* *сто*. А в коморе,
в *каторои* свое *сховане* мелъ, замок *ѓтбивши*, *скрыню* *розломил*, в
каторои *гр[о]шеи* *сем* *копѣ*, *серебѣра* *ламаного* *гривен* *пять*, *шѣбкѣ* *сибир-*
ковѣю *кѣпленѣю* за *золотых* *полских* *десет*, *кошѣл* *белоголовских* *колен-*
ского *полотна* *десет*, которыє коштовали за *золотых* *полскихъ* *двадцат*,
шапку *ѓксамитнѣю*, *кѣпленѣю* за *золотых* *шест*, *ексамиту* *чорного* *пол-*
тора *локтя* за *чотыри* *золотых* *кѣпленые*, *золота* *ниткового* *цѣвку* за
гривнѣ *кѣпленого*, *взали* и *пограбили* есте. При том збожѣя *пожатого*,
которое мел на поляхъ кѣпныхъ в **Ощове**, *ѓвса* *копѣ* *семдесят*, *гречки* *копѣ*
ѓсмѣдесят и *пшат*, *сочевицы* *копиц* *сорок* есте побрали и пограбили и

до двора своего ѡщовского ѡтпровадили и на пожитокъ свои ѡбѣрндли есте. С которыхъ кажъдѣю копѣ ѡвса и грѣчки шацѣетъ собе Маѣр по двадцати чотыри гр[о]шии литовскихъ, а сочевицѣ кажъдѣю копицѣ по дванадцат гр[о]шеи литовскихъ.

Про то вас сим позволю тылко ѡ грабежѣ и къ сказаню на вас вин, в праве посполитом ѡписаных, позывает, а ѡ збитѣ и зраненъе свое и ѡ починенъе инших шкод в сѣде належъном собе право з вами зоставѣует. Ѡ што ѡн вас на рочки кгородские лѣцкиѣ, в рокѣ прошлом девѣтдѣсят || [арк. 467 зв.] сѣмом м[ѣ]с[я]ца ноѣбра сѣдовне ѡтправованъе, позывал, тѣды вы, не росправуючися з ним, розниали были есте на вгодѣ, которое не скончивши, тѣды ѡнъ вас неѡднокрот на рочки кгородские лѣцкиѣ позывал, нижли рочки николи сѣжоны не были. Про то абысте тепер на рочки вышѣипомененъе сами стали и завите се ѡсправѣдили.

Писан в Лѣцкѣ рокѣ тисѣча пятъсотъ девѣтьдѣсят ѡсмого м[ѣ]с[я]ца сѣнтѣбра шостого дня.

Иванъ Красѣнский, писаръ».

А по вычитаню того позвѣ, доведши рокѣ и позву зознанѣм возного на вриадѣ, протѣстациѣю ѡ ѡн грабежѣ и збитѣ его ѣчиненыи, просил, абы мѣ справѣдливост ѣчинѣна была.

На которѣю таковѣю скаргу ѣмоцованыи с позваныи стороны шляхетныи Миколаи Пашковскии, не признаваючи справы той, невинне на позванѣю сторонѣ внесеныи, повѣдил, ижъ за таковым позволю шпетным не може през пленипотѣнта своего в небытности самого повода, ѣако в справѣ криминалнеи, той справы поднѣсти, алѣ сам ѡчевистѣ до того, ижъ жадного поровнанъя и волности жид с позваною стороною не маѣт, не може еѡ номинѣ⁶⁴⁹ до кгородѣ позывати шляхтича, илѣ жид. За чим просил волности а форо⁶⁵⁰, иншиѣ ѡбороны вшѣлакиѣ водлѣ права вцалѣ собе заховавши.

А ѣмоцованыи || [арк. 468] стороны поводовое повидил, ижъ «жид, бѣдѣчи подданым мѣщанинѣм его кр[олѣвское] м[и]л[о]сти мѣста Лѣцкого, ѣако и иныѣ з мѣщанъ ѣпривилеванъе, ѡ кривды свое позывати могут, чога наприклад подал декрѣта трибѣналского, межи жидами а шляхтою ѣчиненъе, ижъ ѡни кривдѣ своих доходити могѣтъ. А ижъ идѣт ѡ грабежѣ, през позваных жидѣ ѣчиненыи, в кгороде ест водлѣ констытѣции форѣм, и справоватися позванъе повинни». Просил, абы суд ѡтповѣдати позваным сказал.

⁶⁴⁹ Ео номине — на цій пѣдставѣ (лат. eo nomine).

⁶⁵⁰ А форо — вѣд суду (лат. a foro).

Уряд нинешнии кгородскии лѣцкии, выслѣхавши сторон обеюх контроверсии, которые стороны преречонные през ѿмоцovaných своих, то *єст* повод през п[а]на Андрея Дахновича, а позваныи через п[а]на Миколаиа Пашковского, до сѣдѣ вносили, форм в сѣде своем напязши, позваныи стороне въ справе нинешней далеи постѣповати наказал. *От* которого декретѣ сторона позванаа до Трибѣналу любелского апелевала, ѿряд апеляцыйи не допѣстил, ѿ што сѣа сторона позванаа противко ѿрядови протѣстовала. А в далшом поступкѣ под ѿбороною рѣшенѣа и протѣстацыйи поведила позванаа сторона през пленипотенѣта своего, ижъ на таковыи позов, яко нерядны, неправныи и так шпетныи, ѿтповедати не повинни с тых причин: першаа || [арк. 468 зв.] причина, ижъ позывають ѿ раны, ѿ которые форм в земстве, и ѿ лѣпъ, дрѣгаа — ижъ позывають мѣжа и жонѣ посполѣ тым позовом, што *єсть* против правѣ и розѣмови, бо жона, бѣдѣчи под ѿпекою и владзею мужа своего, не може в таковых речахъ ничего без воли и росказанѣа мѣжа своего ѣчинити, про то тежъ маеть быти волна, але справа таа маеть быти против самомѣ мѣжови *єи* поднесена, бѣдѣ ѿ грабежъ, бѣдѣ ѿ неѣчинене справедливости зъ жоны, третѣаа — ижъ за таковою протѣстацыйею шпетною и позовом, которыи повенѣ слов криминальных, ѿдповедати не повинна позванаа сторона, докѣл бы тые слова шпетныи с позва вымазане не были. За чим просила позванаа сторона волности ѿд позовѣ, иишиє ѿбороны вшелѣакиє вцале себе заховавши.

А *от* поводовое стороны ѿмоцovanýи поведил и декларовалсѣа, ижъ п[а]на *Щ*цовского яко ѿпекѣна малжонки его, а панною *Щ*цовскую яко тѣю, котораа грабежъ ѣчинила, позываеть, абы се она справовала, домовлялсѣа.

Уряд преречонныи кгородскии лѣцкии, зрозѣмивши контроверсии сторон обеюх, поневажъ повод с тым сѣа декларовал, же самѣю п[а]ннюю *Щ*цовскѣю тылко позываеть ѿ кривде, а мѣжа яко ѿпекѣна *єи*, для того стороне позванои ѿтповедати наказал. Которого декретѣ сторона позванаа || [арк. 469] не приимѣючи, ѿд него до сѣдѣ головного трибѣнальского апелевала. Уряд апеляцыйи не допѣстил, ѿ што сѣа сторона позванаа противко ѿрядови протѣстовала. А в далшом постѣпкѣ под ѿбороною рѣшенѣа и протѣстацыйи⁶⁵¹ поведила позванаа сторона през пленипотенѣта своего, ижъ «тои справы яко неслѣшныи жид против позванои стороне

---

⁶⁵¹ Відповідач на вимогу суду продовжив провадження справи, однак поперевив, що далі може вдатися до оскарження суддівських ухвал і самих суддів (так званої *нагани* суддів або *рушення*) через протестацію на їхні дії.

попирати не може, кгда жь жидове, не маючи паритатем⁶⁵² хрестианы, а иле шляхтичами, криминалитер⁶⁵³ позывати не могѣтъ, екѣсцепта⁶⁵⁴, где быи ин рекренѣнти⁶⁵⁵ на розбою был поиманыи. Але за голым позвом так шпетным не повинен сиа шляхтич иле добрыи славы справовати, бо где бы то быти мило, были бы жидове лепѣшии кондыцыи, анижели шляхтич. А то про то, ижъ кгда бы шляхтич добрыи славы былъ през кого таковыми протѣстацынами на доброй славе помазаныи, южъ бы за тым был инѣфамис. А што болша, ижъ жид протѣстацыю шпетнѣю ѳчинил, позов спросныи, и в книги вписал, што се тычѣт того, ижъ каждыи своѣи кривды доходити може, признаваѣтсѣ то, але не за таковым позвом, але ѳчѣтившим⁶⁵⁶, кгдажъ шляхтичови ни маш ничего дорожѣшого, яко ѳчѣтивост, на которѣю, кгда сѣ торгнѣт хто, а поготову жид, далеко бѣлшии жал. *Акожъ не без причины правом ѳпатроно, ижъ плебеюс шляхтича наганѣти не може, поготову жид поганин шляхтича || [арк. 469 зв.] не может таким позвом позывати», — про то просили волности ѳд позвѣ и справы. «А если жъ маѣт кривдѣ иакѣю, нехаи позываѣтъ жид ѳбычаине инѣ квантум⁶⁵⁷, можетъ инѣше вшеллакие ѳбороны в цѣле соби заховавши».*

Уряд вышѣипоменѣныи кгородскии лѣцкии с контроверсии сторон преречоных наказал, абы позванаѣ сторона в справѣ нинѣшнѣи скѣтѣчне ѳтповѣдала. *ѳт* которого декретѣ сторона позванаѣ до Трибѣналѣ любелского апелѣвала. Уряд апелѣацыи не допѣстил, ѳ которѣе недопѣщенѣ сторона позванаѣ противко ѳрядови протѣстовала. А ѳмоцованыи стороны позванѣи в далшѣм постѣпкѣ под ѳбороною рѣшенѣи и протѣстацыи своихъ всихъ, которѣе сѣ ѳстатнѣ ѳбецѣѣ попирати водлѣ права, але примѣшонѣи декрѣтами ѳрядовыми, ѳ што сѣ ѳсвидчал, повидил, ижъ сторона позванаѣ иж зарабѣала, никгда жидови на то, абы таковою

⁶⁵² Паритатем — рівності (лат. paritatem).

⁶⁵³ Криминалитер — у кримінальній справі (лат. criminaliter).

⁶⁵⁴ Екѣсцепта — за винятком (від лат. exceptum).

⁶⁵⁵ Ин реквиренѣнти — в ході слідства (лат. in requirenti).

⁶⁵⁶ У позовах до земського суду заборонялося уживати образливі слова на адресу оскарженого, тож відповідач мав право відмовитися від провадження процесу, якщо зауважував їх наявність. Зазвичай суд у цьому випадку відкладав справу до наступної сесії, пропонуючи позивачеві поправити текст позову. Оскарження у гродському позові (про наїзд, зґвалтування, розбій тощо) могли сприйматися як образливі для шляхтича, однак вони становили суть скарги, відповідно, не могли бути підставою для відкладення розгляду справи у суді (II ЛС, розд. 4, арт. 16). Звинувачення в позовах зазвичай супроводжувалися клішованими виразами про недостойну поведінку винуватця, які додатково його ображали, тож Ощовський і зауважує, що текст міг бути «учтивий».

⁶⁵⁷ Инѣ квантум — наскільки (лат. in quantum).

протестацією чинити и таким позвом шпетным позывати миль, про то ѡфироваласє позванаа сторона, было ли бы то с права посполитого, ѡчинити, повинъна присягнѣти вшакожѣ под ѡбороною рѣшена и протестацією свои. А яко примѣшон, до теи ѡстатней ѡбороны ѡтекает ся, иншиє вшеллакиє ѡбороны себе вцалє заховавши.

А ѡряд нинєшнии кгородскии луцкии, бачачи то, поневажѣ ся позваныи до присяги || [арк. 470] берєт, для того стороне позванои в тѣю роту присягнѣти наказал, яко грабежѣ жадного, в позве ѡписаным, не чинила, ани на пожиток свои ѡбернѣла. А кгда присягнєт, сѣд накажєт то, што с права бѣдєть належало. Которѣю присягѣ сторона позванаа на близко пришлых рочках кгородских лѣцких повинна бѣдєт выконати, для чого стороны преречоныє ѡбєдвє мают и бѣдѣт мити рок завитыи през ѡряд нинєшнии заховалыи на преречоных рочках близко пришлых, повод кѣ прислѣханю, а позванаа сторона кѣ выконанью тои присєги водлуг позву стороны поводовєи и декрєтѣ нинєшнего присєги, а то без выданиа приповѣ⁶⁵⁸.

Ѳт которого декрєтѣ сторона позванаа до Трибѣналу любєлского апелєвала, выводєчи то, ижѣ єсть слѣшна и маєт быти допѣщона, повєдил, ижѣ то позволенє до присєги, которую з мѣсѣ чинил и то под ѡбороною рѣшена и протєстачьи, до рѣшена того перєшкождват не можєт ѡвшем, яко ѡд головной рєчи маєт быти допѣщон⁶⁵⁹. Котораа абы допѣщона была, просила позванаа сторона, вшеллакиє ѡбороны правныє себе вцалє заховавши. Которє апелїацьи ѡряд нинєшнии не допѣстил, ѡ што ся сторона позванаа противко ѡрядови протєстєвала.

Што все для памєти до книг кгородских лѣцких єст записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 466–470.

№ 217

1599 р., березня 31. Луцьк. — Декрет у справі Семена Олехновича Бобицького як позивача з Миколою Волинцем, відповідачем, з приводу звинувачення в умисному, без попередження, вбивстві Олехнового брата Івана Бобицького

Декрєть пана Бобицког[о] з п[а]ном Волинцем

---

⁶⁵⁸ Тобто передбачалося, що відповідач має прибути на наступне судове засідання для складання присяги без додаткового позивання.

⁶⁵⁹ Апелювати не дозволялося на проміжних стадіях процесу, особливо якщо йшлося про певні процесуальні формальні, натомість рекомендувалося просити про апеляцію після ухвалення судового декрету, який стосувався суті справи.

Рокѡ тисеча *пѡтсот* дѡвѡтьдѡсѡтъ дѡвѡтого м[е]с[я]ца мѡрца *тридцѡт* *первог[о]* дѡня

На рочках сѡдовых кѡродских лѡцких, дѡня *двадцѡт* *пѡтог[о]* м[е]с[я]ца мѡрца в рокѡ тѡперѡшнѡм *вышеинаписаном* припѡлых и сѡдовнѡ *отправовати* зачатых, *перед нами*, *Гакѡблом* *Лысаковским*, *подстаростим*, а *Матѡем* *Стемпковским*, *судѡю*, *врядниками* сѡдовыми кѡродскими *луцкими*, кѡды справа з рѡестрѡ сѡдового пѡна *Сѡмена* *Олѡхновича* *Бобицког[о]* с п[а]нѡм *Миколаѡм* *Волынцѡм* *порѡадком* припѡла, сторона *поводоваѡ* пѡн *Бобицкии*, *обличнѡ* ѡ сѡдѡ ставши, а сторонѡ *позвѡндю* *через* *возног[о]* *шляхѡтного* *Матыса* *Славокгурског[о]* *приволѡл*, *давши* *позѡв* кѡродский *лѡцкии* *жалѡбы* *своѡе*, *по* *сторонѡ* *позвѡндю* *в* *тои* *справѡ* *выдѡаны*, *поднѡс* и *водлуг* *ѡго* *жалѡбѡ* *читати* *казѡл*, *которыи* *тыми* *словы* *ѡст* *написѡн*:

«*Марѡк* *Сѡбѡескии*, *воевода* *любѡлскии*, *старѡста* *лѡцкии*

Тѡбѡ, *Миколаѡви* *Богданѡвичѡ* *Волынцѡ*, *ѡко* *принципѡловѡ* *ѡчинкѡ* *неѡписѡног[о]*, *в* *Корѡнѡ* *Пѡлскои* и *в* *пѡнствах* *до* *Корѡны* *належѡчих* *жѡдноѡ* *ѡселѡсти* *не* *маѡючѡмѡ*, *з* *ѡсѡбы* *твоѡи* *приказѡдю*, *ѡбыс* *передѡ* *мноѡ* *ѡвнѡ*, а *в* *небытнѡсти* *моѡи* || [359 зв.] *ино* *перед* *сѡдом* *моим* *кѡродским* *лѡцким* *на* *рочках* *кѡродских* *лѡцких*, *которыѡ* *в* *рокѡ* *тѡперѡшнѡм* *тисеча* *пѡтсот* *дѡвѡтдѡсѡт* *дѡвѡтом* *м[е]с[я]ца* *мѡрца* *двадцѡт* *пѡтого* *дѡня* *припѡсти* и *сѡжѡны* *быти* *маѡют*, *в* *замкѡ* *г[оспо]д[а]рском* *лѡцком* *сам* *обличнѡ* и *зѡвите* *стал* *на* *жалѡбѡ* и *правнѡе* *попиранѡ* *шляхѡтного* *Сѡмена* *Олѡхновича* *Бобицког[о]*, *которыи* *тѡбѡ* *позывѡѡт* *ѡ* *то*, *ѡж* *в* *рокѡ* *прошлом* *тисеча* *пѡтсот* *дѡвѡтдѡсѡт* *сѡмомѡ* *м[е]с[я]ца* *ѡвгѡста* *двадцѡт* *первогѡ* *дѡня* *брѡт* *ѡго* *рожѡныи* *небожчикѡ* *Иван* *Бобицкии*, *маѡючи* *потрѡбы* *своѡе*, *приѡхѡл* *был* *до* *мѡста* *Вѡлодимѡра* *ѡко* *чѡловѡк* *спокоинныи* и *никѡмѡ* *ничѡгѡ* *не* *винныи*, и *отправивши* *потрѡбы* *своѡе*, *приѡхѡл* *был* *з* *мѡста* *проч*. А *ѡж* *мѡл* *с* *сѡбѡю* *пѡтѡхѡ* и *выжлѡв* *дѡ*, *которыѡ* *выжлѡ* ѡ *мѡстѡ* *были* *зѡстѡли*, *дѡлѡ* *кѡторых* *выжлѡв* *кѡды* *се* *с* *передмѡстѡ* *до* *мѡста* *был* *вѡрнулѡ*, *там* *жѡ* *в* *рынкѡ* *ѡбѡчил* *слѡдгѡ* *вѡлможнѡг[о]* *Григорѡ* *Санкгушка*, *кн[я]ж[а]ти* *Коширскогѡ*, *Кирика* *Дороготѡског[о]* и *иных*, *которыѡ* *были* *приѡхѡли* *з* *мѡстѡности* *кн[я]ж[а]ти* *Кошѡрскогѡ* *с* *Кѡмѡнѡ*, *спѡдеѡѡючисѡ* *на* *рѡчки* *приѡхѡнѡ* *кн[я]ж[а]ти* *Кошѡрског[о]* *з* *Гѡрдѡхѡвѡ*. А *кѡды* *рѡчки* *кѡродскиѡ* *не* *дѡшли* и *ѡ* *том*, *жѡ* *кн[я]жѡ* *Кошѡрскоѡ* *ѡжѡ* *до* *Вѡлодимѡра* *не* *бѡдѡ*, *ведѡмѡст* *взѡли*, *ѡхѡли* *з* *мѡста* *прочѡ*, *тѡды* *в* *том* *чѡсѡ* *ты*, *Миколаѡ* *Волынчѡ*, *маѡючи* *ѡкѡдѡс* *вѡснѡ* *потѡѡмнѡдю* *на* *помѡнѡног[о]* *брѡтѡ* *ѡго*, а *способивши* *сѡбѡ* *помѡчникѡм* || [арк. 360] *брѡтѡ* *своѡег[о]* *стрыѡчног[о]* *Алѡксѡндра* *Волынцѡ* и *иных* *помѡчников*, *слѡг* *своих*, *в* *том* *ѡчинкѡ* *сѡбѡ* *ровных*, *ѡмыслнѡ* *пѡславши* *того* *брѡтѡ* *своѡег[о]* *Алѡксѡндра* *Волынцѡ*, *ѡбы* *с* *тыми* *слѡгѡми* *кн[я]ж[а]ти* *Кошѡрскогѡ* *зѡмѡвѡ*

и посварок дчинил. Котори иж на то дмыслне кгволи тебе, братд своемд, яко помочник прыехал, вышедши на рынок, тым слдгам кн[я]ж[а]ти Кошерског[о] причинд дал и так лаючи, до господы в дом Лазара Нестеревича, пострыгача володимерског[о], дходить, а ты, Миколаю Волынче, яко принципал дчинкд того, непристойне, неодповедне, зашедши с пулгакком в домъ помененог[о] пострыгача, умыслне на брата его чигал. А кгда помененые слдги кн[я]ж[а]ти Кошерског[о], перед домом стоючи, с коней не ссидаючи, с тым Александром Волынцем себе лаали, на што брат ег[о], яко человек невинныи, здалека гладыл, а потом, приехавши межи них, оных гамовал и одводил, в том часе ты, Миколаю Волынче, яко принципал тое sprawy, чинечи досыт дмыслови своемд зломд потаємномд, брата ег[о] небожчика Ивана Бобицкого непристойне и неодповедне з домд з горы с полгакд в ркд правдо, а через ркд в бок против сердца пострелиль, забил и окрдне нелитостиве замордовал, так иж в той же године с тог[о] света зшол, о чом всем противко тебе правне и дрядовне ест од повода постдплено. О которое то непристойное и неотповедное забите и замордованье брата своего себе цалое и ни в чом ненардшоное право || [360 зв.] в суде належном заховде, а тепер кд позысканю на тебе вин на дмыслномд мужобоице, в праве посполитом и констытуциях описаных, тебе тым позвом позывает, што тебе на рокд припалом словы ширей обяснено а выведено бдет, где ставши, абы еси всемд прислдохал и припатрил и скдтечне се дсправедливил.

Писан д Лдцкд рокд Божог[о] нароженя тисеча пятсот деветдесят девятог[о] м[е]с[я]ца февраля двадцат второг[о] дня».

А по вычитаню тог[о] позву сторона поводаваа оног[о] и рокд, за ным припалог[о], сознанием возног[о] слушне водле права доведши, домо-виалася, абы сторона позванаа на позов ся справовала.

А сторона позванаа, дмоцованыи пана Миколаа Воынца шляхетныи пан Андреи Дахнович, отозвавшися и очевисто д сдд ставши, не в способд жадное контроверсие, толко для вынати особы и sprawy од сдд неналежног[о], дчинкд мниманог[о] не признаваючи, поведил, иж, деи, позваныи фордм д сдд нынешнег[о] мети не может, а то с тое причины, иж в том повете оселости жадное не мает, але ест оселым в повете Володимерском, и немалыи зыскд сумы п[е]н[я]зеи там на кн[я]ж[а]ти ег[о] м[и]л[ости] Кошерском мает, про то яко неоселыи перед судом неналежным справовати и фордм мети не может, бддчи оселым. До тог[о] бы и добре не былд оселым, теды дже повод фордм себе у сдд Володимерском сам дтворил, там шкрдтинидм противко ономд выводил, теды там же и головндю справд || [арк. 361] кончити водле права мает, а тд позваныи ани взглядом особы, ани з оселости, фордм не мает.

И просил а форо⁶⁶⁰ волности, вси обороны правные в зполнои mocy стороне своеи заховавши.

А ѿмоцованыи поводовое стороны противко неналежным екъсцептом⁶⁶¹ позваног[о] поведил, же тѣм слѣшне позваныи форѣм мает, бо его позывает яко неѿселог[о], а неѿселыи нигде индеи, ѿдно в городе форѣм мет мает. А што сторона поведает, иж шкрѣтиниѣм в повете Володимерском вывожоно ест концедитор⁶⁶², бо сиа там факѣм стало и там мѣсело быт вывожене, але тѣм инѣша акцыа ѿ головѣ идет, волно позват яко неѿселог[о] до городѣ. Што показавши, просил, абы суд, ѿдѣавши на сторонѣ оборонѣ позваного, наказал емѣ в справе нынешней ѿтповедат.

Суд нынешнии кгородскии лѣцкии, выслуhavши и добре вырозѣмевши контроверсии сторон ѿбудѣвѣ, которые стороны преречонные ѿбѣдѣе, ѿчевисте перед судом стоачи, вточали, бачачи то, иж сторона поводовая яко неѿселог[о] толко ѿ головѣ позывает, для того форѣм в сѣде своем налазши, наказал, абы сторона позваная в справе нынешней далеи поступовала.

А сторона позваная, не примѣючи тог[о] декрету н[а]шог[о], ѿ нег[о] до сѣдѣ головног[о] Трибѣналѣ любелског[о] апелевала. Суд нынешнии тоѣ апеляцыйи допѣстил и рок ѿбоюм сторонам на Трибѣнале любелском перед судом головным трибѣналским в Люблине на тот час, кгда справки воеводства Волынског[о] наипервееи по дате того декретѣ нашего сужоны будѣт, стати зложил и рок заховал || [арк. 361 зв.] и назначил, и нынешним декретом своим заховѣт и назначает.

Што все для памяти до книг судовых кгородских луцких записати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 57, арк. 359–361 зв.

Гулевичі vs. Семашки (№ 218–226)

№ 218

1599 р., травня 26. Луцьк. — Протестація Янової Несвіцької Раїни Данилівни з Чеконських, в якій вона звинуватила Дем'яна Гулевича та його помічників у навмисному вбивстві її чоловіка Яна Несвіцького; удова також повідомила, що вона довідалася про фальшиве оскарження Гулевичем в гроді її небіжчика чоловіка та інших почтивих осіб нібито у

⁶⁶⁰ А форо — від суду (лат. a foro).

⁶⁶¹ Екъсцепта — за винятком (від лат. exceptum).

⁶⁶² Концедитор — дозволено, можна (від лат. conceditur).

заподіянні кривд Гулевичевим підданам, вчинене для того, аби виправдати вбивство і ускладнити провадження справи

Протестацїя п[а]ни Несвецкои против п[а]нѣ Гдлевичѣ

Рокѣ тисеча пѣтсот девѣтдѣсѣать девѣтотѣ[о] м[ѣ]с[я]ца маѣ двѣдцѣт шостотѣ[о] днѣ

Пришедши на вриад кгородскии лѣцкии до мене, Миколаѣ Чарноцкогѣ, бѣркграбегѣ и намѣстника подстарѣства лѣцкогѣ, врожѣнаѣ п[а]ни Ганѣваѣ Несвецкаѣ Раѣна Данилевичѣвна Чеконскаѣ такѣ сама ѣт себѣ, ѣко теж бѣдѣчи маткоѣ и опекуноѣ детѣи своих, именѣм ѣных, сына Дѣмиѣна [и] Кондрѣта, ѣбтежливѣ плачливѣ, в рѣчи нижеѣописѣноѣ, жалѣвала и ѣповѣдалѣ тыми словѣи, *ѣж, дѣи, Дѣмиѣнѣ Гдлевѣч, вѣзѣвши вѣзнѣ великѣю, нехѣдѣт противко малжѣнкови моѣмѣ п[а]ну Ганѣ Несвецкомѣ, а то ни з жадногѣ данѣи причинѣи ѣмѣ до того, толко дѣла вытѣсненѣя выкрѣвженѣя з влѣстнѣе ѣбогѣе ѣтчизнѣи маѣтности ѣго, частѣи именѣя в Лѣвровѣ, гдѣ впрѣд през слѣдѣг и подданѣе свои лѣвровскиѣ крѣвды, кѣвалты, морды, на[и]стѣа на дом[ы] подданѣи нашимѣ непѣѣоднокротнѣе дѣлѣл. И на том мало маѣючи, прѣд велѣю людѣми на рознѣх мѣстѣахѣ погрозки похвалки на здѣровѣ ѣго и на ѣбѣлженѣе моѣ чинѣл, и бѣдѣчи при такоѣм ѣмыслѣ и прѣдсѣвзѣтѣю своѣмѣ, а ѣтложивши на сторонѣ боѣазнѣ Божѣю, звѣрхност ѣго кр[олѣвскоѣ] м[и]л[о]сти, срокѣгост права посполитѣотѣ[о] и вѣшѣлакѣю повѣнѣност, которѣѣа станѣ шляхѣтскому заживѣнѣю ѣчинков добрых цѣнѣтливѣхѣ належат бы мѣла, а маѣючи кѣ помѣчи до того намѣвлѣных приѣтѣлѣи своих, которѣе ачѣ не сами ѣособѣми своими были, ѣлѣ додалѣи и з ним послѣлѣл слугѣ своих, менѣвите Иван Кѣлѣсовскии и сын ѣго Миколаѣи || [арк. 452 зв.] Кѣлѣсовскии, Стѣниславѣ и ѣстафѣи Ворѣскиѣ, Фѣдор и Иванѣ Гдлевѣчи, Кондрѣт Смыковскии-Рѣкгалѣа, шѣвакѣр ѣго, и з нимѣ сынѣ ѣго Александрѣ Гдлевѣчѣ, а маѣючи теж слугѣ и гаудѣков своихѣ, которѣх быт моглѣ ѣ пѣтдѣсѣѣт чѣловека, и будѣчи при немѣлоѣи кѣпѣ людѣи, в рокѣ нѣнѣшнѣемѣ тисѣча пѣтсотѣ девѣтдѣсѣѣт девѣтѣотѣ м[ѣ]с[я]ца маѣѣ на дѣнѣ чѣтѣврѣтѣинадѣцѣт с чѣтѣврѣга на пѣтницѣдѣ, правѣ ѣполѣночи, сам ѣособѣю своѣю и з сынѣм своѣимѣ, тым то Александрѣм, принѣципѣлаѣми и повѣдѣми, впрѣд под двѣр мѣшканѣе нашѣе в Лѣвровѣ потѣѣемнѣ крѣѣемком през запѣдѣсты подѣхѣвши, ѣстрогѣ, то ѣст колѣѣе вѣ двѣ мѣстѣахѣ, такѣ ѣт сѣла, ѣко и ѣт запѣдѣста, побрѣлѣи, и бѣрѣвѣнѣ немѣлоѣе з двѣра своѣгѣо вѣзѣвши, зарѣз свѣтлицѣдѣ, пѣкарнѣю, комѣрдѣ ѣступѣившы, ѣным бѣрѣвѣном дѣвери выѣбиѣѣти почѣлѣи, гдѣ впрѣд до комѣры выѣбивши, там менѣ и малжѣнѣка моѣгѣо спѣачѣих нашлѣи. И зарѣз ѣднѣи за рѣки, дрѣгѣе за ногѣи на лѣжку малжѣнѣка моѣгѣо порѣвавши, гѣбу затѣливши, на двѣр вынѣсли, которѣго том то Дѣмиѣнѣ*

Гдлевич и сын его, перед собою положивши, в штдки розсекати казали. А мене теж, маючи в рѣках своих, на таковую смерть его гледет велели, которыи я, в ногъ впадываючи, в милосердье просила, але они на то дбаючи, еще мене самдо, звлаца сам Деманъ килка раз по виденью вдарил. А што вдно колвекъ вбогое маетности моее было, то все побрати казал. А мужа моего за мертвого покинувши и таковыи мордъ тыранскии пополнивши, дом нашъ вкрывавши и маетност мою и мѣжа моего побравши, до двора своего втпровадити велел, и зас в дом панее Петровое Несвецкое пошел и там кгвалты чинил.

А потом тот Деманъ Гдлевич, не ведати где сам вникнул, в котором жадное ведомости на завтрае есмо мети не могли, але не ведати для чого сына своего того то Александра в килкѣ десат коней зоставил, которыи, почавши вт дня четвертогонадцат || [арк. 453] маа аж снать и по сес час, по запвстехъ, вбровых нашихъ и коло домѣ моего приездчалъ, не ведаю на кого чигаючи.

А малжонкѣ мои, вт вного вкрѣтного мордѣ посеченя вбвдчи живъ килка годин а волаючи в помств до наивышъго, п[а]ну Б[о]гѣ д[у]ха отдал⁶⁶³ и с того света зшол.

А я, выдаючи в таковой произдъце того сына его, а вбавяючися вбелжена якого еще над собою, зъ халвпы нигде вказатися есми, и такъ до вриадѣ для вчиненья вповеданья такового мордѣ, яко и для взнаименья приателем, послати никого не смела, а же тепер вбвдчи за прибытемъ приателским безпечнейшою, теды в[ашеи] м[илости], п[а]не вриадѣ, в таковом мордерстве и вчинкѣ, през п[а]на Гдлевича Демана и сына его пополненомъ, взнаимдо, протестдо и вповедаю.

А ижемъ теж вzial[а] ведомост, иж тот Деманъ Гдлевичъ внес и вчинил тую протестацью, якобы муж мои из внышими людми цнотливыми иакиес вчинкы, кгвалты подданым его чинил, теды то для затрвдненя снат справы моее, а себе вхлаяючи, змысные и никгды не былые речи внес, о што се на местцѣ своем вкаже».

И просила п[а]ни Яноваа Нѣ[све]цкаа⁶⁶⁴, абы таа протестацья ее была прината и до книг записана, и лист приданя возного на вгледанье знакѣ кгвалтов в домѣ, яко и забитого малжонка ее, был данъ. Которыи лист на приданье возного давши, тое вповедане до книг записат казал.

ЦДЛАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, акр. 452–453.

⁶⁶³ Акцентується увага на необхідності помсти за убийство.

⁶⁶⁴ Пошкоджений текст.

№ 219

1599 р., червня 6. Луцьк. — Заява Дем'яна Гулевича про неправдиве і образливе звинувачення його, особи доброї слави, нешляхтянкою Яновою Несвіцькою у кримінальному злочині

Оповеданье его м[и]л[о]сти п[а]на Дем'яна Гулевича на пании Несвѣцких

Рокѣ тисеча пятьсотъ девѣтдесѣт девѣтото м[ѣ]с[я]ца иуниѣ шостога дниѣ

Писаль и присылаль на вриад кгородскии в замокъ г[оспо]д[а]рѣскии луцкии до мене, Миколаѣ Чарноцкога, бурѣкграбего и намѣстника подстароства луцкога, его милост || [арк. 472 зв.] панъ Дем'янъ Гулевичъ, оповѣдаючи и протѣстѣючисѣ тыми словы, ижъ «дошло мене ведати, ижъ тыхъ часовъ недавно минѣлыхъ неѣкаѣя Петроваѣя Несвѣѣкаѣя з сыномъ своимъ Сасиномъ и другаѣя Яноваѣя Несвѣѣкаѣя, смѣрѣдовка, дочка Данила поповича съ Слуцка, которыи се потомъ звалъ Слуцкимъ, а ижъ за щастьемъ своимъ понѣль былъ дѣдичкѣ в Чекнѣ, про то Чеконскимъ не будучи, мнѣ тые ѡсобы, никому ровни в старожитѣности домѣ моего, в зацности заволана, заслугах в Рѣчи Посполитое, знаѣмости ѡ его королевское м[и]л[о]сти, п[а]на нашего, и всего сенату коронног[о], и будучи ѡсобами легкими и мало людемъ знаѣмыми, смѣли снѣть на мене, чловека почтивога, мужа доброѣ славы, и на с[ы]на моего Александра ѡчинити протѣстацѣе криминальныи, славе нашои доброи шкодливыѣ а праве доткливыѣ, ѡ чомъ мнѣ, ведаючи, не годилосѣ того замовѣчати, але томѣ жъ ѡридови, ѡ которог[о] мене такъ вмазати, оповѣдати, ижъ то ѡделали непотребне, непристоине, змыслне, кламѣливе, и не толко естли то з ѡмыслѣ своего легкого ѡделали, але бы имъ на то хто радиль, будѣчи неприѣтелем и здоровья моего, и доброѣ славы, а был бы цнотливый, тѣды бы тог[о] слѣшне чинити не мелъ, ѣакожъ тотъ кламъ и калюмниѣ⁶⁶⁵ их, а невинность н[а]ша, дасть пан Богъ, на каждом се мѣстци ѡкаже».

И просил, абы тоѣ оповеданье его до книгъ кгородских луцких записано было, што ѣа записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 472–472 зв.

№ 220

1599 р., червня 9. Луцьк. — Скарга панѣв Гулевичѣв на Марѣѣяна Семашка і його помѣчникѣв, Полѣтана Слуцкога-Чеконського, Сасина і

⁶⁶⁵ Калюмниѣ — наклепи, неправдиві звинувачення (лат. calumniae).

Василя Петровичів Несвіцьких, Степана і Петра Солоневських, Гнівоша, Фарисана та Матвія Кошок та інших про жорстоке вбивство 26 осіб, серед яких кілька представників родини Гулевичів — Дем'ян, його син Олександр, рідний брат Михайло та двоюрідній Іван, а також родичі та приятелі

Оповеданье их м[и]л[о]сти панов Гдлевичовъ противко небожчика п[а]на Марциана Семашка и противко всимъ помочникомъ, до тоє sprawy належачимъ

Року тисеча пятьсотъ девятьдесять девятого м[ε]с[я]ца июня

На рочках судовыхъ кгородскихъ луцкихъ, *от* дня семоз[о]надъцать м[ε]с[я]ца июня в рокѣ звышъ написаномъ припалыхъ и судовне *от*правовати зачатыхъ, передъ нами, ІАкубомъ Лысаковскимъ, подстаростим, а Матеемъ Стемпъковскимъ, судеею, вриадниками судовыми городскими луцкими, постановившисе ѡбличне в суду, его м[и]л[о]сть панъ Василеи Гулевичъ, воискии володимерскии, самъ *от* себе и именемъ с[ы]нов своихъ, такъ тежъ его милость пан Михаилло ІАнушевичъ Гулевичъ своимъ именемъ и нижеи выражоныхъ заморьдованыхъ ѡсобъ, жонъ и детеи, брати и иныхъ повинныхъ, в Луцку на сєс часъ не будучих, их именемъ плачливе и жалосне ѡповедали тыми словы, ижъ, *деи*, «пан Марцианъ Семашко, Политанъ Слуцкии, которыи в Чекню мешкаеть, Степан и Петръ Солоневские, Сасинъ и Васил Петровичи Несвѣцкиє, Гневошъ, Фарисанъ, Матфеи Кошки, іако принципалы нижеи ѡчиненого того ѡчинкѣ, если с поднущеня албо ѡтухи іакоє, || [арк. 523] *от* кого ѡ чомъ пилного выведованья чинити не занежаем, чи ли тежъ сами з ѡпору злого и ненавести, взявши передъ себе, кромъ жадное слушноє причины, злыи а непристоинныи ѡмысль, ѡдностаине и ѡдномысльне, сполне нарадившися з собою, тыє менованые принъципалы, зобравшися на немалыи ѡршакъ людеи приателеи и слугъ своих ку помочи, а меновите слуги Марциана Семашка и помочники вышменованых принципалов, Воитехомъ Каменскимъ, Млодзиановскимъ, Быстриевскии, Воицех Ксенъдзерскии, Шѡшиньскии, Прусчинскии, Комаровскии, Дзано-Чарнацкии, Красовскии и иньшихъ слѡгъ немало Марьциана Семашковых, которые на тотъ часъ были, именєи и прозвискъ такъ рыхло ведомости досегнутися не могло, к томѣ способивши себе на помочь кѣ выполнению непристоинного злого и ѡпорного ѡмыслу своег[о] жольнеровъ, товаришов з роты п[а]на Тарнавского, ротъмиистра его королевское м[и]л[о]сти, в месте Луцкомъ на тотъ часъ лежу маючих, то єсть п[а]на ІАна Кгрибовского, Кгижицкого, Крднєвницкихъ двоухъ, Ѡжаровского, Булдажего, Крыжановского, ІАна Пилчицкого, Бореховског[о], Стрыконского, и иньшихъ немало товари-

шовъ, которыхъ именъ и прозвискъ на сѣс час выведатися есмо заразъ не могли, але поручъникъ Жабокрыцкии имена и назвиска товаришов своих ведаеть и лепии знает и на то смотриль, коли они з Семашкомъ и иными товаришами его на тое заморьдованье братъи нашеи бѣгли, к тому Іанъ Дембскии, Валенътии Кглемъбовскии, што тѣтъ в Луцку мешкають, а иншихъ еще ведати не можемъ, же всехъ могло быть с пятьсотъ ч[о]л[о]в[ѣ]ка, з бронеми, воине належачими, конно, зброино, з стрелбою розмаитою, преречоные принципалы с помочъниками своими вышъ менованые, запомънявши боiazни Божое и повинъности хрестіанское, звирхности короля его м[и]л[о]сти и срокгости права посполитого, и пристоиности || [арк. 523 зв.] хрестіанское, згоръдивши всимъ тымъ, што ч[о]л[о]в[ѣ]кѣ добромѣ шляхетъскомѣ заховати и перестерегат пристоить, рокѣ теперешнего тисеча пятьсотъ деветьдесять девятого м[ѣ]с[я]ца июня первонадцат дня в пятницу, коли его м[и]л[о]сть панъ Деміанъ Гулевич, братъ наш, депутатъ воеводства Волынского, ехаль з дому своего з Лаврова мимо мѣста Луцко звыклою дорогою до дому своего, именья Грушовна, а вже просто оттуль зараз до Люблина на Трибунал ехати мел для отправованья судов трибунальских, откул был недавно на малыи часъ для потребъ своих додомѣ приехалъ, которого повинъные его м[и]л[о]сти и наши, шляхетъные панъ Иванъ, хорѣжичъ земли Волынского, и братъ п[а]на Деміановъ рожоный панъ Михаило, и сынъ пана Деміановъ панъ Александер Гулевичи, также панъ Кондрать Хорошко, панъ Кондрать Смыковскии, панъ Іанъ Рокгала, маючи ѿдны з нимъ справы свои на теперешнихъ рокахъ луцких, а дрѣгие недалеко дома свое, з милости своеи приателское, толко из слугами своими спокоиные едѣчи, провадили, яко люде добрые, спокоиные, никому ничего не винные, поготову Семашкѣ, Слуцкомѣ, Несвѣцкимъ, Солоневскимъ, Кошкам, жолнѣромъ и ихъ помочникомъ вышъменованым, ѿ жадной неприязни их и ничие иншое не вѣдаючи, то пакъ рокѣ и дня вышъменованого Марцяпанъ Семашко, Политанъ Слуцкии, принъцыпалы, Гневош, Фарисан, Матѣфѣи Кошки, Петръ и Степанъ Солоневские, Сасин и Василеи Петровичи Несвѣцкие из жолнѣрми многими, помочниками своими вышъменованых, вышпиговавши их, какъ з домѣ Лаврова в дорогѣ се пѣстили, то пакъ выехали ѿперед до них з Луцка немалыи ѿршакъ людеи, которыхъ было зо сто ч[о]л[о]в[ѣ]ка, над которыми то людми были старшие и привуце Политанъ Слуцкии, Кошки, Воитехъ Каменскии, Быстрыевскии, Млодзіановскии, на нашу братю || [арк. 524] спрудка з окрыкомъ великимъ ѿдарили, которые, переехавши греблю ѿмеленицкую, почели се имъ боронить.

Потомъ Марцыанъ Семашко з Нєсвѣцкими, з Солонєвскими и жольнѣрѣми звышменоваными и з многими помочѣниками и слугами своими, которыхъ всихъ было при нихъ болшь чотырохсотъ ч[о]л[о]в[ѣ]ка, на тую братью и приателєи нашихъ вышменованыхъ з окрыкомъ и лапанємъ великимъ, стрилаючи, натирали. Они, яко маємъ ведомость, вдавшися берегъ ставу ѡмеленицкого, ѡборону собѣ чинили ажъ до долины, котораа естъ противъ села ѡмеленицкого, и коли вже нашимъ порохѣ не ставало, ѡгорнувши ихъ зо всихъ сторонъ, великимъ квалтомъ и втискомъ неѡтповеднє, непристоинє, тиранскє, безъ жадного милосєрдья и боязни Божеи, всихъ преречоныхъ ѡсобъ, шляхтичовъ зацнє врожоных, пана Демьяна и сына его п[а]на Александра, и брата п[а]на Демьянова роженого п[а]на Михаила, и брата стрыєчного роженого пана Демьянова п[а]на Ивана, хоружича, Гулевичовъ, и приателєи повинныхъ пана Коньдрата Хорошка и п[а]на Кондрата Смыковского зъ ихъ всеми слугами, то естъ межи ними было всихъ шляхтичовъ десєт, а слугъ двадцєть, ѡднихъ з рѣчницъ, а другихъ ручными бронями ѡкрутнє нелисточивє позабиали, помордовали и з живыхъ мертвыхъ починили, тылко слышимъ, же ѡдинъ панъ Ганъ Рокгала живо пехотою втекъ, и то раньными. И такъ шкараднє, безъ вшєлакоз[о] милосєрдья, головы, руки в малые штѣки вжє безбронныхъ порубавши, зо всего ѡдиня и маєтности их, што колвє при нихъ было, злупили и голые тѣла, яко матька вродила, паствєчися надъ ними, тиранскє до болота ихъ нѣкоторыхъ волочили, и ногами тѣла ихъ в болото доптали, возы, кони єзные, возники, скрынки и лумоки, шкатулы, листы привила, золото, серебро, п[ѣ]н[я]зи готовые, шаты, и што ѡдно на тотъ часъ || [арк. 524 зв.] при нихъ было, то все собѣ побрали, и хлопца живого пана Демьяна Гулевичова Шимька жольнѣрє зыншими лѣпы до себе взяли, и тепєр в себе мают, которого панъ поручникъ ѡбещалъ былъ намъ вернути, а тепєрь не ведаємъ, для чого вернути не хотѣль. Якожь тѣю ведомость маємъ, же п[а]на Демьяна самого ещє живого з собою были взяли до мѣста, а потомъ, заморьдовавши его ѡкрутнє, безъ жадное лютости, з живого мертвого вчинивши, такъже тѣло его злупивши, з одинья нагого, якъ мати народила, вывезши его на Красноє, подъ горою покинули, которого єсмо, єдѣчи, зыншими трупы нашли.

И слышимо, же возники п[а]на Демьяановы, и кон сивыи из шиєю прострѣленою в Полонои кн[я]зя Коширского на паши зыншими конми жольнѣрѣскими ходить, а возники п[а]на Михайловы подъ жидичиньскимъ гаємъ такъже с конми жольнѣрѣскими ходять.

А мы, передъ страхомъ и погрозками ѡныхъ неприателєи н[а]шихъ, ѡдны вже з Луцка розбєгли, дрѣгие тутъ лєдво живо ходимъ, ведъже

сперву зараз в небытности в[ашеи] ми[лости], п[а]не подстаростии и пане суде, тую кривду свою на вриде земьскомъ есмо ѿповедали и ѿсветчали, и поволанье через возного ѿчинили, причомъ и в[ашеи] м[и]л[ости], п[а]не судье кгородскии, быти рачил, а слугъ меновите побитыхъ пана Демьяновых, шлахетныхъ п[а]на Захарьяша Гулалницкого, Томаша Грибовског[о], Павла Дчанского, Григоря Облапського, Яна Толочька, к тому домовых слугъ панцырных Миколаа Пилитовского, Тимофея и Михаила Боровских, к томѸ Ивана МухѸ, Григоря, Серьгия, Дмитра Самьсоцкихъ, Ивана Занька и Яна Стрелцовъ, слуг п[а]на Александра Гулевичовых побитыхъ, меновите Василя Минковского и Яковба Сокола, Томаша Велевицкого, побитые слуги п[а]на Михаила Гулевича || [арк. 525] имена Станислава Кадлубьского, слуги Ѹбитые пана Хорошковы Амьброжи Лясковскии и Ивана, боярина, тыхъ помордовали, позабиали, и такъже зо всего ѿдинья ихъ злѸпили, и тѸла их нагие на ѿдномъ же побоищу покидали.

А ижъ тежъ маемъ ведомость, же кн[я]зь Юрей Чарторыскии на ЧарторыскѸ тамъ же при Марьциану Семашку из ыншими всѸми на тотъ час былъ и з слугами своими, толко жъ не ведаю якимъ способомъ, в томъ выведованья такъ противко кн[я]зю Чарторыскому, яко и каждому того мѸжбоиства Ѹчасникови, ѿ которомъ бы се певнаа ведомость взяти могла, такъ намъ, яко и кождомѸ с тыхъ забитыхъ потомьству и повиннымъ zostавуемъ и заховдемъ, волное Ѹчиненье противъ каждог[о] с тыхъ протестацйи в уряде належномъ, яко теж и ѿ маетность вшелакѸю тыхъ забитыхъ, през помененыхъ ѿсобъ мѸжбоицовъ злѸпленую и при нихъ побраную. Которыхъ то тѸль побитыхъ и помордованыхъ Ѹкрутне нелюстостиве личбою всихъ двадцать и шесть человека на плацѸ zostало.

А што се дотычетъ маетности ѿное братьи наших забитых, которые на тотъ час по них побрано, яко маемъ ведомость ѿт жонъ их. Пана Демьяновых: поведила намъ, же з мальжонкомъ ее паномъ Демьяномъ Гулевичомъ былъ котъчии, в которомъ было шесть возников вороных с коберцы и з шоромъ, коштовалъ пятъсотъ золотыхъ полскихъ, шкатѸла, в которой было две тисечи золотыхъ чирвоныхъ, листы привилея з справы приателских, такъ тежъ листы на долги, тѸзин лыжокъ срѸбрены, кѸпленые за шестьдесятъ золотыхъ полских, конь сивыи з седломъ и з радомъ, коштовалъ полтораста золотыхъ полских, скрыня шатънаа, в которой было || [арк. 525 зв.] делиа чорънаа фаленьдышоваа, кунами подшита, коштовала золотыхъ семьдесятъ, куръта чорнаа фаленьдышоваа, коштовала золотыхъ ѿсемъ, з него знато карвашъ злоцистыи, коштовалъ золотыхъ двадцать, тамъ же взято на томъ побоищу пульгаковъ долъгихъ чорною ѿсадою два, коштовали золотыхъ десеть, норемберское роботы,

костью дробною осажонных чотыри, за золотыхъ сорокъ кѣпленые, короткихъ ручницъ две, за десеть золотыхъ кѣпленыхъ, тлумокъ с постѣлю, пѣльгаков стрелечныхъ петънадцат, коштовали семьдесять золотыхъ, пульгаков пахолчихъ пять, коштовали золотыхъ двадцат и пят, коней всихъ ездныхъ из седлами осмънадцать, коштовали золотыхъ триста, шабля, сребромъ оправная позлотистая, коштовала золотыхъ семдесят, кордъ коштоваль два золотыхъ.

Речи пана Александра Гулевича, сына п[а]на Демьянова: котчии шестю конии тисавыхъ с коберцы из шоромъ, коштовали шестсотъ золотыхъ полскихъ, шатъная скрыня в котчом, в которой тые речи были, курта ексамитная чирвоная, зеленымъ оксамитомъ подшита, коштовала золотыхъ двадцать полских, делина шарлатовая, соболми предне пѣдными подшита, коштовала золотыхъ семьсотъ, курта едемашкова чирвоная, китаюкою подшита, коштовала золотыхъ петънадцеть, делина пѣльшкарлатъная, бирками шарыми подшита, коштовала золотыхъ двадцет, курта брунатъная фалендышова, китаюкою подшита, коштовала золотыхъ осмъ, делина фалендышова брунатъна нова, китаюкою дѣплею подшита, коштовала золотыхъ двадцат, постѣль с тѣмокомъ, шабля и чеканъ, сребромъ оправныхъ, коштовало золотыхъ шестьдесят, || [арк. 526] пульгаковъ, дробною костью осажонных, чотыри, за сорокъ золотыхъ кѣпленые, ѡбраней фалендышовыхъ двое.

Речи пана Михаила Гулевича, ѡ которыхъ справу намъ далъ выростокъ небожъчика Михаила Гулевича, которыи с того побоища живо ѡшоль, ижъ тые речи при пану его были: котчии, в которомъ были возниковъ шесть гнедых, коверцовъ шесть з шоромъ, кѣпленые за пятьсотъ золотыхъ полских, скрыня в котчомъ шатная, в которой тые речи были, кѣрѣта атласовая бѣлая, китаюкою подшита, коштовала золотыхъ петнадцать, курѣта атласовая вишнева, китаюкою подшита, коштовала тринадцать золотыхъ полских, жѣпанъ аксамитныи чорныи козацкии долъгии, китаюкою подшить, коштоваль золотыхъ шестьдесять, делина пѣльшкарлатъна нова, китаюкою подшита, коштовала золотыхъ тридцеть, шкатѣла, в которой было чирьвоныхъ золотыхъ тисеча зо всеми справами, што ѡдно мель на маетность и долги, такъ тежъ и листъ на дванадцать сотъ золотыхъ полскихъ п[а]на Яна Боговитина Шумьског[о], клумок с постѣлю, пульгаковъ новыхъ чотыри, за сорокъ золотыхъ купленые, шабля зо сребромъ, коштовала золотыхъ сорокъ, коцовъ шесть на кони, купленыхъ за дванадцать золотыхъ полских.

П[а]на Ивана Гулевичовы речи, которого мальжонка его м[и]л[о]сти перед нами поведила, ижъ тые меновите были: воз двема конми гнедыми, коштовали осмъдесятъ золотыхъ полских, коверцовъ два, коштовали

тридцать золотых полских, шкатула з справами, листами привилями, в которой тежъ то шкатуле было тридцать копъ грошеи литовских, кдѣмокъ с постелю, на немъ былъ ждпан фалендышовый брунатьный и деелиа того жъ фалендышу, китакою || [арк. 526 зв.] подшита, все тое коштвало сорокъ золотых полских, пульгаковъ два, кдпленых за десеть золотых полских, шабля неоправная, за чотыри талары кдпленаа.

Речи п[а]на Рокгалины, которые тежъ на тотъ часъ побраны: коней чотыри с котчимъ, с коверъцы и з шоромъ, коштвалъ золотых триста, пдльгаковъ чотыри коротьких, ручьницъ две, купленыхъ за петдесать золотыхъ полскихъ, скрыня шатъная, в которой то тые шаты были, делѣи фалюньдышовыхъ две, китакою подшитых, третная пахолчаа каразыеваа, коштвали петдесать золотых полскихъ, куръта оксамитная чоръная, китакою подшита, коштвала двадцат золотых полских, постел с клумькомъ, хусты бѣлые.

Которые то речи менованые всѣ звыименованые мужобоицы, побравши, межи себѣ поделили.

А што сиа дотычетъ панее Хорошковое и Смыковское, которые пре окрутныи жал свои такъ прудко о речи побраные при мѣжохъ ихъ вѣдати не могли, тымъ волнуу ведлугъ ведомости ихъ до вчиненна протестацыи зоставуючи, и просили, абы то до книгъ было записано».

Которое то оповедане ихъ м[и]л[о]сти пановъ Гдлевичовъ принявши, до книгъ кгородскихъ луцкихъ вписати есмо казали.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, стр. 55, арк. 522 зв.–526 зв.

№ 221

1599 р., червня 12. Луцьк. — Скарга Василя і Михайла Гулевичів на багатьох осіб про вбивство Дем'яна, Олександра, Михайла та Івана Гулевичів, їхніх приятелів і слуг; визнання возного у цій справі

Оповеданье их м[и]л[о]сти панов Гулевичов напотивко п[а]на Марцыана Семашка и противко иным помочником, до тое справы належачихъ, и реляцыя возног[о]

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесать девятого м[ε]с[я]ца июня дванадцатого дня

Пришедши до мене, Миколаа Чарноцкого, бурькграбег[о], будучого на мѣсцѣ пана Гакѣба Лысаковского, подстаростего луцкого, панъ Васили Гулевичъ, воискии володимерскии, а панъ Михаило Ганушевичъ Гулевичи плачьливе оповедали и жаловали, ижъ «дня вчорашнего в пятьницу панъ Деміанъ Гулевичъ, сыновецъ пана воиского а братъ

стриєчьныи пана Михайловъ⁶⁶⁶, которыи есть на сесь час отъ всех насъ депѣтованыи на суды трибуналские, ехаль з ыменья своего Лаврова до именья своего Грушовна, которомѣ была дорога тутъ недалеко мимо Луцко, іако маемъ вѣдомост, же панъ Марцыпанъ Семашко из слѣгами своими посполъ зо всими жолънѣрами роты пана Тарнавского, которые на сесь час тутъ в Луцкѣ мешкають, с княземъ Юремъ Чарторыскимъ, с Политаномъ Слуцкимъ, што в Чекню мешкаеть, с которымъ были || [арк. 500 зв.] слуги пана Василья Хренъницкого, Степаномъ и Петромъ Солоневскими, Сасиномъ а Василемъ Петровичи Несвѣцкими, з Гневошомъ и з Фарисаном и Матѣфеємъ Кошками, и з нѣкоторыми мешцаны тѣтошными луцкими, которыхъ было, іако слышим, болшеи патисотъ ч[о]л[о]в[ѣ]ка, переехавши дорогу п[а]ну Деміану Гулевичу зо всими его слугами, побили, позабивали, іако зъ ихъ же стороны слышимъ, и в мѣсти тѣтъ руморъ, же и ѿдного не живили, іакожъ и трѣпы на томъ мѣсцы до сего часу лежат. Просиле ѿ возного, с которымъ абы тамъ на тоє мѣсце ехали и довѣдалися, што сѧ стало, идѣтъ, при которомъ абы тѣла, найдѣтъ ли, побрали».

И на имъ на то з ѣриаду замъку луцкого придалъ возного шляхетного Станислава Яновского, которыи, тамъ бывши и приехавши ѿттула с трупы до замъку, передъ мене повѣдилъ и до книгъ ку записованью тыми словы вызналъ, ижъ, деи, «кгдамы за приданьемъ в[а]шеи м[и]л[о]сти вриадовымъ был есми на тои справе ихъ м[и]л[о]сти пановъ Гдлевичовъ, а зо мною на тотъ часъ былъ панъ Матысь Славокгурскийи, возныи енеральныи, которыи сѧ повѣдилъ быти приданымъ з уриаду земъского паномъ Гулевичом до тоє жъ справы, и к тому три шляхтичи, панъ Костянтинъ Кольпытовскийи, пан Миколаи Пониатовскийи а пан Василеи Охлоповскийи, едучи намъ ѿт сѣс з Луцка гостинцемъ к Заборолю, панове Гулевичове показали намъ, переехавши греблю ѿмеленицкую, по лѣвои руцѣ коня гнедого забитого ѿ жити и познали его, же былъ кон пана Рокгалин, далеи поехали есмо гостинцемъ к Заборолю, приеждчаючи к гаю заборолскому на долину, обачили есмо влѣве над ставом, || [арк. 501] праве противъ села Бокиєва ѿмеленицкого, трупы лежачие нагие, и кгда есмо тамъ надъехали, напервеи познали есмо тѣло шляхетного пана Михаила Романовича Гулевича, в которого видели есмо раны, горъло перетиато, чи ли зарѣзано, голова посѣчена и без личбы ранъ. Потомъ межи трупы познали есмо тѣло сына пана Деміанова, шляхетного пана

---

⁶⁶⁶ Дем'ян Гулевич — племінник володимирського войськового Василя Гулевича і, відповідно, двоюрідний брат його сина Михайла.

Александра Гулевича, в которого голова такъже велми посѣчена, а видинѣ такъ барзо зубы и губы вырѣбаны, руки такъ барзо, яко шротъ мяса, на штуки порубаны.

Потомъ нашли есмо такъже недалеко шляхетного пана Кондрата Смыковского, такъже пораненого, посѣченого, чи ли зарѣзаного, знати з ручъницы на ѡбѣ стороны пробитого и з лѣка под цыцокъ ливыи пострѣленого, головѣ такъже ѡкрѣтнѣ порѣбано, же и мозокъ выпадаѡ. Потомъ такъже межи трупы познали есмо шляхетного пана Ивана, хоружича, Гулевича, в которого такъже горьло есми перетиато, если зарѣзано, видинѣ все, носъ и ѡчи повырѣбѡваны, руки ѡбѣдѡи порѣбаны, палцы поѡттинаны. Потомъ тамъ же шляхетного п[а]на Захаряша Гулалницкого познали, видели есмо голову, рѣки, ноги на штѣки порѣбаны. Потомъ пан Павелъ Вышинский позналъ повинного своего, шляхетного пана Томаша Грибовского, слѣгѣ пана Демiana Гулевича, которого такъже з двѣхъ ручъницъ пострѣлено и головѣ порѣбано. Потомъ шляхетного пана Павла Дчанского, в которого такъже голова, руки посѣчены. Потомъ шляхетного пана Григорья Ѡбълапского познали, || [арк. 501 зв.] которыи з ручъницы на ѡбѣ стороны пробить, голова, виденѣ и руки посѣчены. Яна Толочка познали, в которого такъже голова, видинѣ и руки посѣченые. Миколаѡ Пѣлитовского познали, такъже з ручъницы в перси пострѣленого и голове посѣчено. Тимофѣѡ и Михаѡла Боровскихъ познали, которые такъже з ручъницъ, з луковъ пострѣленыи, головы, руки порубаны. Ивана Муху познали, в которого раны такъже знати зъзаду з ручъницы стрѣленную, головѣ посѣченную. Григорья, Серьгиѡ и Дмитра Самсоцкихъ познали, такъже з ручъницъ, з лѣковъ пострѣленыхъ и ѡкрѣтнѣ порубаныхъ. Ивана познали, такъже з рѣчъницы в перси пострѣленого, голова и руки посѣчено. Заика познали, з лука межи плечи пострѣленого, головѣ ѡкрутнѣ порубано. Яна Стрелца познали, голова, видинѣ и руки посѣчены. Василя Мицковского познали, в которого такъже з рѣчъницы в лѣвыи бокъ пострѣлено, голова и шиѡ посѣчена. Станислава Кадлубьского познали, з ручъницы под лѣвыи цыцокъ, а з лука в шию пострѣлено и головѣ порѣбано. Амьброжого познали, з рѣчъницы в перси пострѣлено, голова и рѣки посѣчено. Лазковского познали, з рѣчъницы пострѣленог[о], голова и руки порѣбаны. Томаша Велевицкого познали, з рѣчъницы зъзадѣ пострѣленого, голова, руки и видинѣ порѣбано. Ивана с Кнегинина познали, такъже в голову з ручъницы пострѣлено и ѡкрутнѣ порубано. Тыхъ всехъ трѣповъ толко самыхъ нагихъ, якъ мати народила, полѣпленыхъ, безъ жадное маетности, же и платка на жадномъ не было, ѡдно возокъ а шкатула полупана, килка дощокъ ѡт нихъ на томъ плацѣ есмо видели.

Потомъ до нас || [арк. 502] вышолъ з гаю заборолского возничка пана Кондрата Смыковского, которыи намъ повѣдилъ, ижъ, деи, кгда есмо ехали з Лаврова до Грушовна панове наши, панъ Кондрать Смыковский, панъ Кондрать Хорошко-Кнегининъский, панъ Иванъ, хорѣжичъ Гулевичъ, панъ Михаило, братъ пана Деміановъ рожоныи Гулевичъ, и панъ Рокгалиа, хотіачи пана провадити п[а]на Деміана мимо Луцко, бо панъ Деміанъ *от* соиму прошлого не былъ бѣепечень жолнѣровъ, кгда есмо приеждчали к Омеленикѣ пановъ Борзобогатых, ѡбачили есмо гуфъ людѣи немалыи, которых могло бытъ под сто ч[о]л[о]в[ѣ]ка, которыи на нас с покрикомъ почали наскакувати, панове наши почали тежъ до грѣбли ѡмеленицкое вѣеждчати, межи которыми познали никакогос Воитѣха Каменского с Креміанца, што бывал поручъникомъ в роти пана Кгрѣтаса Тарнавского, и жолнѣровъ луцких немало. Почали на него п[а]нове наши крычати, просечи ѡ покуи, а кгда они не дбали на прозбѣ, спишилися коло возовъ, вѣходили берез ставу ѡборонною рукою, ае, деи, з Луцка, іакъ воды, прибывало, до Каменског[о] и жолнѣровъ. А кгда есмо пришли на тое мѣсце, ѡгурнули насъ зо всехъ сторон, хотѣли есмо до гаю вже насъ не допустили и на том мѣсци боронилися есмо потул, покул ладѣнѣковъ и пороховъ доставало. А на ѡстатокъ зо всехъ сторонъ насъ ѡбточили, и видилъ есми три або чотыри, которые бѣгаючи ѡколо людѣи, приганали людѣи на насъ. Видилъ есми, іако Грибовского напервѣи межи нами забили, потомъ пана Смыковского, затымъ пана Александра, потомъ люди наши почали на болото *от* пановъ ѣтикати и іа мусіал. А они, крикнѣвши, зо всехъ сторонъ, іакъ ѡболокомъ, || [арк. 502 зв.] нашихъ нагорнули, и вже седечи в болоти, чулъ есми голось пана Деміановъ межи ними далеко *от* того мѣсца на горѣ. Але еше бачу межи тыми трупы недостаеъ пана Рокгали з братомъ, пана Хорошка з братомъ, и пахольковъ не всѣхъ тутъ вижѣ, много еше ихъ недостае, з десеть або с пятнадцать.

А потомъ до насъ вышолъ попъ ѡмеленицкии и боіаринъ небожѣчика п[а]на Бокиа, которых панъ Гѣлевичъ, воискии володимѣрскии, познавши, пытал ихъ, если тую траіадию видели албо слышали. Они повѣдили, ижъ, деи, есмо видели, іако на тые котѣчие з Луцка люди набегли, и іакъ сіа они с пѣшими с котѣчих, а тыи з Луцка конъныи на них натирали и поколкокротъ конъных *от* себѣ ѡтбивали. А з Луцка што разъ людѣ іакъ бѣгли, такъ бѣгли на конѣх и пѣхота. И могло сіа то почати ѡ нешпорнои години, а конъчилосіа на сонъцы захода. И видели есмо, іакъ многих з болота, з ставу волочили, и два паробки молодых, ѡдинъ сіа зоветъ Рокгалейю, а другии ранныи Хорошкомъ зоветѣца, зогрившися в ызбѣ и троха ѡбсучившися, боіалися в нас дна дождати, гдес поволоклися,

если в гаи, если в жито. А потымъ намъ повѣдили люде, которые се до насъ почали сходити зъ Забороля, же в нихъ было колко пахолковъ, три або чотыри, раннихъ, один сиа зоветъ Соколомъ, которыи на обѣ стороны по крыжохъ пострѣленъ и зле сиа маеть.

Потымъ панове Гулевичи, побравши тыхъ всихъ трѣповъ, до Луцка ехали. Перевозники вказали намъ тѣло под горою, которое вже было з Луцка вывезено и покинено. Познали есмо, же то было тѣло шляхетного п[а]на Деміана Гулевича, депѣтата на Трибунал || [арк. 503] любелскии, на сесь рокъ теперешнии з воеводства Волыньского ѡбраного, такъже нагого, якъ мати народила, облуплено[о], голову, видине по лѣвомъ сторонѣ з носомъ и з зубами вырубано, в стегнѣ ногу лѣвую мало не прочъ ѡттиато, и нижеи колѣна до половицы ноги рана татаа и руки обѣдвѣ посѣчены.

Всихъ тыхъ тѣлъ зличили есмо двадцать пѣт трѣповъ.

А потомъ за прозбою пановъ Гѣлевичов его м[и]л[о]сть панъ писарь тутошнии городовии панъ Иванъ Красеньскии старанье чиниль ѡ тые ранне, которые были в Забороли, и ѡ тѣло шляхетного п[а]на Кондрата Хорошка-Кнегининского, за которого стараньемъ тѣло п[а]на Хорошково найдено ѡ болоти в ставу, и видиль есми ѡ п[а]на Кондрата Хорошка рану з ручницы пострѣленю ѡ головѣ, и ззадѣ шию перетятую, мало не до половицы. И ѡдного живого из нимъ привезли зъ Забороля, Гакуба Сокола, видиль есми рану, з рѣчницы пострѣленную, в ладви тѣтъ до Луцка привезено, которыи зараз ѡ дворѣ пана Деміановомъ ѡмеръ.

И былъ есми при томъ, коли тые всѣ трупы на плац к судовои избѣ были звезены. И просили панове Гѣлевичи всего судѣ земьско[о] и мене, Миколаа Чарнацкого, буркграбего, будучого на мѣсцѣ п[а]на Гакуба Лысаковского, подстаростего луцкого, и е[о] м[и]л[ост] п[а]на Гана Красенского, писара кгородского луцкого, дѣла чого мы всѣ посполъ съ судомъ земьскимъ всихъ тыхъ тѣлъ ѡгледали и познали, яко п[а]на Деміана, депѣтованого на суды трибунальские, и с[ы]на его Ѡлександр, и брата его роженого Михаила, и стрыечьного Ивана, хорѣжича, Гѣлевичов, и к тому п[а]на Кондрата Смыковского, и п[а]на Кондрата Хорошка-Кнегининского, и слугъ ихъ двадцати чоловѣковъ, || [арк. 503 зв.] всихъ нагихъ, полуплѣныхъ и ѡкрутне поморьдованыхъ, посѣченныхъ, пострѣляныхъ. И к томѣ панове Гулевичи, Василеи и Михаило, ѡповѣдили и ѡсветчали передъ вридомъ земьскимъ и передо мною, Миколаемъ Чарнацкимъ, буркграбимъ и намѣсникомъ подстароства луцкого, стороны лупов тоѣ братѣи и повинныхъ своихъ, такъ воевъ, коней, шатъ, пѣнезѣи готовыхъ, всихъ рѣчей, которые на тотъ часъ тые морѣдѣры, што их поморьдовали, побралаи и полупили, вѣдомости певное взяти еще не

могли, але кгда жоны, дѣти албо хто из слѣгъ живыхъ будеть зоставъ, выведавшиса певне на ѿн часъ, то до книгъ донести хочуть, и вѣдомость ѿ всіамъ дадутъ».

Которое жъ то очевистое ѿповедане ихъ м[и]л[ост] пановъ Гулевичовъ и сознанье возного, принявши, до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казаль.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 500–503 зв.

№ 222

1599 р., червня 12. Луцк. — Протестація Миколая Семашка, в якій повідомлялося, що Дем'ян Гулевич з приятелями та слугами вистежив його брата Марціяна Семашка, напав на нього самого, приятелів і слуг, в результаті чого загинув Марціян і низка інших осіб

Протестація п[а]на Миколаја Семашка ѿ забитье п[а]на Марьцяна Семашька

Року 1599 м[є]с[я]ца июня второгонадцат дня

На рокохъ судовыхъ земьскихъ луцкихъ, ѿт дня Светое Троицы римьского св[я]та в рокѣ теперешнемъ [дѣ]ветьдесять⁶⁶⁷ девіатомъ припалыхъ и судовне ѿтправованыхъ, передъ нами, Федоромъ Чапличом-Шпановскимъ, судьею, а Ианомъ Хреньницкимъ, подсудкомъ, ѿрядниками судовыми земьскими повету Луцкого, постановившисе очевисто ѿ суду, ег[о] м[и]л[о]сть панъ Миколаи Семашко на Хѣпковѣ, ключникъ луцкии, жалосне и плачьливе ѿповедалъ и ѿскаръжалсе, ижъ дня вчорашнего, то есть м[є]с[я]ца июня ѿдиньнадцатого дня в року теперешнемъ деветьдесять девіатомъ, его м[и]л[о]сть панъ Марціанъ Семашко, брат || [арк. 811] его рожоныи, маючи справы свое правныє з некоторыми особами на рокахъ земьскихъ луцкихъ теперешнихъ, а ѿтправившиса з справами своими, до домѣ маетности своеѣ Лаврова ехатъ ѿмыслилъ былъ, а будучи вже ѿ перевозѣ реки Стыру, вперѣдъ слѣгамъ своимъ, которые сѧ были перевезли, меновите Костровицкомѣ, Верховскомѣ, до его м[и]л[о]сти пана Ивана Красенког[о], мостовничого луцкого, до Заборола, маючи тамъ потребу и даючи знать ѿ приезде своемъ панѣ мостовьничомѣ черезъ тые слуги свое, ѧхатъ розказаль. А потомъ самъ перевезшиса, ничего не мешкаючи, за тыми слугами своими ѧхаль. Тамъ же в той дорозе тые слуги пана Марьцяановы посланые надъехали п[а]на Деміана Гулевича з немалымъ ѿрѣшакомъ людеи на возехъ, обычаемъ военьнымъ, стрелбою ѿгнистою ѿсажонныхъ, з гаковницами, з шмикгов-

⁶⁶⁷ Пошкоджений текст.

ницами, мѣшкетами, польгаками, ручьницами, луками, такъ же и з людми езными на конехъ, яко до потребы, и гайдѣками пешими за греблю ѡмеленицкою, черезъ которую ездать до Заборолѣ, ѡсажоныхъ и зашанцованыхъ. Которые то слуги пана Марциановы, кгда черезъ тѣю греблю до Заборолѣ пересхатъ, заразомъ *от* тыхъ воевъ пан Демѣанъ Гѣлевичъ с принципалы своими, меновите з Михаиломъ, братомъ рожонымъ, Ивановъ, хорѣжичомъ, братомъ стрыечьнымъ, и Александромъ, сыномъ своимъ, Гулевичами, Кондратомъ Смыковскимъ, Кондратомъ и Петромъ Хорошками, з Рокгалѣю, Яномъ Матчинскимъ, швакграми, Кгрибовскимъ, котороз[о] Кгрибовского Павелъ Вишинский з слѣгами своими на местце свое, *арматою* добре ѡпатривши, послалъ былъ, яко принципалове, изъ ыными многими помочьниками своими до того, з гайдѣками, стрелцами, слѣгами, ему добре имени и назвиски ведомыми и знаемыми, которыхъ || [арк. 811 зв.] было болшеи двохъсотъ человека, стрелбу на тыхъ слугъ вышеименованыхъ, людѣи невинныхъ и ничего злоз[о] ни *от* кого не сподеваючихъ, выпустили, и тамъ же заразъ наповаль ѡныхъ двохъ слугъ, Костровицкого в перси и Вѣрховского в полъ, пострелили и на смѣрть ѡкрутне заморьдовали. На которыхъ свѣжии разъ зошлыи его м[и]л[ост] панъ Марцианъ Семашко, не ведаючи ничоз[о], яко ч[о]л[о]в[ѣ]къ спокоиный, покоемъ посполитымъ ѡбварованыи, кгда южь греблю з слѣгами своими прѣехалъ, тамъ же заразомъ тотъ же панъ Демѣанъ Гулевичъ с поменеными принципалы и помочьниками своими, зневаживши право и покои посполитыи, неѡтповодне, такъ же, яко и на слугъ его, впередъ едучихъ, стрелбу нарыхтованую выпѣстилъ. Тамъ же заразомъ самого п[а]на Марциана Семашка в голову пострелилъ и на смѣрть забилъ, и при немъ слугъ, шляхтичовъ ѣчтивыхъ, меновите Станислава Скавскоз[о] в головѣ надъ ѡкомъ правымъ пострелили и забили, Мартина Сколимовского в перси пострелили и забили, Воицѣха Кголинского в око правое навьлетъ пострелили и на смѣрть забили, а Воицѣха Радванского в голову пострелили и забили, Станислава Кгробецкого в полъ пострелили и забили, Миколаа Вонкгроцкоз[о] в бокъ левый ѣ сердце пострелили и забили, Прусского в перси пострелили, побили и на смѣрть поморьдовали, а иньшихъ веле слугъ его, шляхтич[о]в[ѣ] ѣчтивыхъ пострелали и поранили, меновите Вышомирского в ногу левую пострелили, Тѣрскоз[о] в бокъ левый пострелили, Зеленскоз[о] в ногу правую надъ коланомъ пострелили, Януша вудъ левое ноги пострелили, Хилицкоз[о] в руку правую пострелили, Язгарского в руку правую пострелили и иньхъ веле слугъ поранили. Которыи то панъ Демѣанъ Гулевичъ, маючи давно васнь и злыи ѣмысль противко пану Марциану Семашку, котороз[о] родичомъ впередъ, маючи з нимъ сусѣдство в одномъ

селе || [арк. 812] в Лаврове, деспекты и кривды великие вырежалъ. А потомъ и тому самому пану Марцианови Семашкови кривды и деспекты чинилъ. И мало перед тымъ в той же маестности Ларове слугу его рукоданого на име п[а]на Іана Несвѣкого, шляхтича ѳчтывого, наехавши на дом его вноцы, в штуки ѳкрутне розсекаль и на смерть забил, ѳ чомъ суть свѣжо протестацые, черезъ мальжонкѳ его ѳчиненые. И тотъ же злыи ѳмысль снать южъ маючи противко пану Марцианови Семашкови, а маючи ведомость черезъ шпѣги дороги его, тымъ способомъ, іако сѳа вышеіпоменило, таковыи мордъ над нимъ и над слугами его вышеіменоваными попольнил, сконтъ сѳа тежъ значить таковыи злыи ѳмысль его, иж ѳнъ, маючи звыклую простую дорогу свою, которою звыкъ еждчати до маестности своее, иншою дорогою незвычайною, ѳпатривши себе таковое мѣстыце, на которомъ бы его пожить могъ, заехалъ.

ѳ што все, іако сѳа вышеіпоменило, его м[и]л[о]сть пан Миколаи Семашко светъчильсѳа, заховуючи чинить в томъ далшоє ѳповедане мальжонце и повиннымъ зошлого пана Марциана Семашка и слугамъ его, просиль ѳ приданье возног[о] на ѳгледане побитыхъ и пораненых.

Мы, суд, его м[и]л[о]сти пану ключнику л[у]цкомѳ на то все придали возного шляхетного Андриа Пашкевича и шляхтѳ, которѳю себе способити сторона може. А тоє ѳповеданье его м[и]л[о]сти п[а]на Семашково до книгъ земськихъ луцкихъ записати єсмо казали.

ЦДДАУК, ф. 26, оп. 1, спр. 13, арк. 810 зв.–812.

№ 223

1599 р., грудня 7. Луцьк. — Визнання возного про публічне оголошення над тілами небіжчиків Гулевичів імен їхніх убивць (т. зв. «поволання над тілом убитого»⁶⁶⁸), тобто Марціяна Семашка, Політана Слуцького, Кошок, Несвіцьких та Солоневських (за намовою Миколая Семашка, Остафія Єла-Малинського та Сасина Русина)

Сознанье возного чинене поволаня ѳ забите небожчика Деміана Гѳлевича и инших на пана Миколаи Семашка, на ѳстафіа Малинского и на Сасина Рѳсина и на инших

Року тисѳача пѳтьсоть деветь дѳсѳать девѳятого м[ѳся]ца декабра сѳмого дня

На рочках кгродскихъ луцкихъ, которые сѳа почали сѳдити и сѳдовне ѳтправованы сѳть в року деветьдѳсѳать девѳятомъ м[ѳся]ца декабра

---

⁶⁶⁸ Ритуальне оголошення над тілом убитого імені убивці, що відбувалося за участю возного зазвичай в публічних місцях, практикувалося і як квазісудовий акт.

второго дня, передо мною, ІАкѣбомъ Лысаковъскимъ, подстаростимъ, а Матеємъ Стемпковскимъ, судею, постановившися ѿ сѣдѣ, возныи енераль воеводства Волынского шляхетныи Авакумъ Черневскіи до книгъ созналь тыми словы, ижъ «в року девѣдесѣть девѣтомъ м[ѣся]ца ѡктября тридцѣть першого дня, коли тела брали до погребенья изъ Луцка небожчика пана Демьяна Гѣлевича и пана Михаила Гѣлевича, такъ тежъ п[а]на Александра Гѣлевича, ѿ замкѣ ѡколномъ передъ церковью свѣтото Дмитрия, тамъ же и в мѣстѣ в Луцку з росказанемъ п[а]на Юрія Гѣлевича чиниломъ поволане тыми словы:

«Поволалемъ и ѡповѣдалъ, ижъ Семашко Марціанъ з радою и намовою брата своего Миколаа Семашка, ѡстафіа Малиньского, которые и слугъ своихъ посылали, такъ тежъ за намовою и радою Сасина Рѣсина, такъ тежъ Политанъ Слуцкии, Кошки, Несвицкіе, Солоневскіе, іако принципалы, прибравши собе на помочъ жолнеровъ роты пана ІАна Гарновского, такъ Кглемъбовскіи [и] Дембскіи тежъ изъ многими помочниками своими, которые сѣтъ в протестации помененые, захавши на дорозе под селомъ ѡмеленикомъ пана Демьяна Гѣлевича, пана Александра Гѣлевича, || [арк. 805 зв.] пана Михаила Гѣлевича з многими приателми и слугами ихъ, розбили, на доброволнои дорозе побили, помордовали, полупили и з живыхъ мертвыхъ починили».

И то все для памети до книгъ справъ сѣдovýchъ кгородскихъ луцкихъ есть записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 805–805 зв.

№ 224

1599 р., грудня 10. Луцьк. — Визнання возного про публічне оголошення над тілом небіжчика Марціяна Семашка імен його убивць («поволання»), тобто Дем'яна, Михайла, Івана та Олександра Гулевичів та їхніх помічників

Поволанье певныхъ ѡсобъ ѡ забитье небожчика Марціана Семашка и слугъ его

Року тисѣача пятьсотъ девѣдесѣть девѣтото м[ѣся]ца декабря десятого дня

На рочкахъ сѣдovýchъ кгородскихъ луцкихъ, м[ѣся]ца декабря второго дня в року теперешнемъ вышеименованомъ припалыхъ и сѣдовне ѡтправоватисѣа зачатыхъ, передъ нами, ІАкубомъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеємъ Стемпковскимъ, судею, вриадниками сѣдовыми кгородскими луцкими, постановившися ѡчевисто, возныи енерал воеводства Волыског[о] шляхетныи панъ Кондрать Пашкевичъ ку записанью до книгъ

кгородскихъ луцкихъ созналь тыми словы, *иж, деи*, «за приданьемъ брадовымъ року теперешнего тисача пятьсотъ *деветдесят* девятого м[еся]ца сентебра ѡсмогодцать дня, маючи на при собе стороною шляхтѣ людеи пана Гана Присталовского а пана Андреа Петровича, былъ есми в месте Коблине в костеле при погребе тела велможного его милости пана Марциана Семашка, тамъ же при зобранью много людеи зацныхъ, наперед перед костеломъ коблинскимъ над теломъ небожчика пана Марциана Семашка, заховѣючися водлугъ права посполитого, над теломъ стоячи, потрикротъ поволанѣ чинилом в тые слова, *иж* “помененыи его милость пан Марцианъ Семашко естъ невинне, окрѣтне и нелютостиве забить и замордован на доброволной дорозе под Ѡмеленикомъ проз пана Демьяна Гѣлевича, Михаила, Ивана и Александра Гѣлевичов яко принципалов, Кондрата Смыковского, Кондрата и Петра Хорошков, Гана Матчиньского, Гана Рокгалѣ яко помочниковъ, слуг и иных помочников их немало”. Так же и при вѣдсченью тела в долъ трикротъ поволанѣ чиниломъ.

А потомъ того *ж* дня, то естъ ѡсмогодцать сентебра, былъ есми в томъ же местечку Коблине, кгда тела слуг побитых его м[и]л[ости] пана Марциановых || [арк. 816 зв.] при костеле коблинскомъ хованы были, то естъ пана Костровицкого, Верховского, Прѣсчинского, Станислава Скавского, Прѣского, Николаа Вонкгроцкого, Мартина Сколимовского, Андреа Сосновского, Воитеха Кгольненьского, Воитеха Разваньского, Станислава Кгробицкого, такъ же потрикротъ поволанье чиниломъ, *иж* всѣ тые ѡсобы вышъ помененые при панѣ своемъ его милости панѣ Марцианѣ Семашку сѣтъ побиты и помордованы в полю под селом Ѡмеленикомъ на гостинцѣ на доброволной дорозе ѡт Демьяна, Михаила, Ивана и Александра Гѣлевичовъ яко принципаловъ, пана Кондрата Смыковского, Кондрата и Петра Хорошковъ, Гана Рокгали, Гана Матчиньского, швакгровь и помочниковъ Демьяановых, Гана Кгрыбовского, которого Павелъ Вышиньскии, арматою добре ѡпатривши, панѣ Демьянѣ Гѣлевичѣ на помочь прислалъ.

Которое то реляции моеѣ ижемъ так долго для хоробы моеѣ, которою ма пан Богъ наведити рачиль, ижем не подал, тепер еѣ подаю и прошѣ, за тымъ трѣдность жадная задавана не была».

Которое возного сознанье до книг кгородскихъ луцкихъ естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 816–816 зв.

№ 225

1599 р., жовтня 25. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду з приводу використання вогнепальної зброї слугами Остафія Єла-

Малинського і Миколая Семашка в луцькому замку під час судових засідань, згідно з яким винуватці мали сидіти у вежі шість тижнів під карою баніції в разі спротиву

Декрет межи иньстикгатором а слѣгами его м[и]л[о]сти п[а]на ключника лѣцкого

Року тисеча пятьсотъ девѣтдѣсят девятого м[ѣ]с[я]ца октебра двадцет пятог[о] дня

На рочкахъ судовыхъ кгородскихъ лѣцкихъ, дня двадцет первого м[ѣ]с[я]ца октебра в року нинешнемъ девѣтдѣсят девятомъ припалыхъ и сѣдовне ся отправовати зачатыхъ, передъ нами, Гакубомъ Лысаковскимъ, подстаростимъ, а Матеємъ Стемьпковскимъ, судею, ѳриадниками сѣдовыми кгородскими лѣцкими, кгда дня сегоднешнего двадцетъ пятого м[ѣ]с[я]ца октебра вышеипомененыя панове судовые, для отправованя || [арк. 848 зв.] сѣдов рано на мѣстцѣ сѣдовомъ засѣдши, справы, судови своему належачие, сѣдити зачали, постановившися очевисто ѳ сѣдѣ, иньстикгаторъ ѳриадовый шляхетный панъ Миколай Чарноцкии, буркграбѣ лѣцкии, жаловал и соленигер се ѳскаржалъ на шляхетного Станислава Рожна, слѣгѣ рожоного п[а]на Ѡстафѣя Малинского, и на шляхетного Воицеха Кенъдзерского и двохъ гаидѣков, слугъ его м[и]л[о]сти п[а]на Миколая Семашка, ключника лѣцкого, ѳ то, ижъ «ѳни дня сегоднешнего на засѣденью сѣдѣ кгородского лѣцкого, препомнявши срокости права посполитого и винъ, ѳ квалтовникахъ и бунтовникахъ сѣдов вшелякихъ ѳфаленыхъ, ѳвшемъ ихъ себе легъце важачи, зламавши покои и безпеченство посполитое, пришедши до замьку нинешнег[о] лѣцкого посполдъ з вышеипоменеными п[а]ны своими тумультомъ великимъ зъ арматою, воине належачою, недалеко мѣстыца сѣдового, где ихъ м[и]л[о]сти панове сѣдовые седели, приступивши не ведати зъ какое причины, але легъце себе мѣстыце судовое безпечное, покоемъ посполитымъ ѳбварованыѣ, ѳваживши, ѳмыслне брони сами добыли и с пулгаковъ килку стрелили. Потомъ дрѣгие, то ѳбачивши, през килканадцетъ ихъ зъ ихъ стороны, также на помочь имъ брони добыли и ѳкрикъ немалыи ѳчинили, зачимъ людъ ѳвес, панове и шляхта, которые ѳ сѣдѣ седели, мѣсели ся взрѣшити и такъ квалтовне, яко якие бунтовницы покою посполитог[о], тумульть и бунт || [арк. 849] великии ѳчинили. Для чого ихъ м[и]л[о]ст панове сѣдовые ѳт сѣдовъ своихъ на тотъ часъ за такимъ тѣмультомъ суперъседовати⁶⁶⁹ мусели и з мѣстца своего ѳдошли».

⁶⁶⁹ Суперседовати — відкладати (лат. supersedere).

Просечи помененых инъстикгатор, абы на них, яко бунтовниках, вины правные поднесены и сказаны были. Суд нынешнии гродскии луцкии на такуюю жалобу инъстикгатора помененого, прихилающиса в том до права посполитог[о], поневажъ се то яснѣ показало, ижъ преречоныѣ обвиненыѣ, Станиславъ Рожен, слѣга пана Малинского, а Воитех Кендерскии и гаидѣков, слѣги его м[и]л[о]сти пана ключника лѣцкого, ѿ сѣдѣ дня теперешнег[о] ѣчинили, стрелали и шабел добывали, для тог[о] за такии выстѣпок преречоныѣ двох слѣг и двох гаидѣков винѣ сѣдена въ вежѣ быти винными декретом своим выналазълъ и сѣдовне наказалъ, абы тыѣ чотыри обвиненыѣ на вежѣ вышънеи, в замкѣ лѣцком бѣдѣчои, недел шесть сѣдели и с тамтол през недел шест не выходили, до которое вежѣ помененыи сѣд кгородскии лѣцкии наказал, абы зараз вошли и засѣли под виною банициѣи и выволаня з Короны Полское и панствѣ, до нее належачихъ⁶⁷⁰.

Што все для памяти до книгъ кгородскихъ луцкихъ естъ записано.
ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 57, арк. 848–849.

№ 226

1599 р., грудня 15. Луцьк. — Скарга Михайла і Юрія Гулевичів на Миколая Семашка і Остафія Єла-Малинського, які через різних осіб погрожують їм мстити

Ѡповеданѣ панов Гѣлевичовъ противко панѣ Миколаю Семашкѣ и Ѡстафію Малинскомѣ ѡ ѡдповед

Року тисяча пятьсотъ деветьдевятого м[еся]ца декабря пятого-надцать дня

Передо мною, Николаемъ Чарноцкимъ, буркграбимъ и наместником подстароства луцкого, присылали их милост панове Гѣлевичове, пан Михаило Іанѣшевичъ Гѣлевичъ а пан Юреи Гѣлевич, ѡбтежливе и жалосне ѡповедаючи и скаржечи || [арк. 824 зв.] на пана Николая Семашка, ключника луцкого, так теж и на Ѡстафия Малинского тыми словы, ижъ «мало на томъ маючи, же за радою тых то помененыѣ ѡсобѣ братов и швагров моих, такъ теж ѡтѣца и брата моего пана Демьяна Гѣлевича, ѡтѣца пана Александра Гѣлевича, брата рожоного мене, Юрия Гѣлевича, але панъ Семашко Миколаи, Ѡстафеи Малинскии тых то злочинцовъ, мѣжобоицовъ, лупѣжцовъ, явне при себе переховѣють, на здоровье наше покутне ѡтѣповедають вшелакимъ кгвалтомъ, такъ ѡгнемъ, яко и бронью.

⁶⁷⁰ II ЛС, розд. 4, арт. 39.

А то теперешного дня Кошъки из Семашковыми гаидѣками, тѣтъ до Луцка прибывши, из Малинского слѣгами на здорове наше пофалки чиниат и на здорове наше ѡтповедають, а снатъ тѣтъ нас в замку ѡблегли, хотечи нас позабиати. И сила нас слухов з мѣста тепер доходят, же тые то гаидѣки Семашковы и слуги, так теж слуги Малинского, подбѣривши на тотъ ѣчинокъ Кошокъ, мѣжбоицовъ, тѣтъ приехали, хотечи нас ѡ здорове приправити. Если бы ся што такового стало, тогда нѣ ѡтъ кого иного, толко ѡтъ Семашка Миколаа и ѡтъ Малинского през Кошок и слуг, такъ и гаидѣков ихъ».

И просили ѡ придане возного на ѡгледанье тѣмултѣ Кошковъ и при них гаидѣков и слуг Малинского. И просили их милости, абы тое ѡповедане их до книг было записано, што я, принавши, записати казал.

ЦДИАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 824–824 зв.

№ 227

1599 р., лютого 17. Луцк. — Декрет луцького городського суду у справі Григорія Сахновича з Миколаєм Рембеським, звинуваченим у вбивстві Даниеля Сахновича, однак під час судового процесу Рембеський за допомогою шкруптинії і присяги довів, що Даниель загинув випадково під час нападу на дім Рембеського, попередньо його образивши та викликавши на поєдинок

Декреть межи п[а]ном Сахновичом а п[а]ном Рембеськимъ

Рокѣ тисеча пятьсотъ деветьдесятъ девятог[о] м[ѣ]с[я]ца фѣвралла семог[о]надцат дня

На рочках сѣдовых кгородских луцких, ѡт дня первогонадцат м[ѣ]с[я]ца фѣвралла в рокѣ звышъ написаном припалых и сѣдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, ІАкѣблом Лысаковским, подстаростим, а Матеем Стѣмпковским, судею, вриадниками судовыми кгородскими луцкими, кгда справа з реєстрѣ сѣдового за приволанем возного Матыса Славокгурского припала межи ѣрононым п[а]ном Григорем Сахновичом и братею его молодшими, летъ не маючими, Семеном и Стефаном Сахновичами, братею рожоною зошлого Даниеля Сахновича, јако поводами з одное, а ѣрононым п[а]ном Миколаєм Рембеськимъ јако позванымъ з дрѣгое стороны, за позвом кгородским лѣцким, по позваного ѡт стороны поводовое вынесеным, ѡ то, иж позваныи, пропомнѣвши боязни Божое и срокгости права посполитого, и вин, ѡ мѣжбоицах ѡписаных, рокѣ прошлого деветьдесят ѡсмого м[ѣ]с[я]ца ѡктебра двадцаттого дня з многими слѣгами и помочниками своими, ѡномѣ имени и прозвискки знаємыми, маючи теж при себе Петра Рогачовского, банита, нашѣдши ||

[арк. 279 зв.] *моцно квалтом на господѣ шляхетного Григорія Сахновича до домѣ Северина Бедрицкого, там же, ѡкрик и стреланье з рѣчницѣ дчинивши, до ворот припали и ѡного Григорія Сахновича, хворого, на поєдинок вызывали, и словы ѣщипливыми лаати почали. Которыи, деи, Сахнович брата своего молодшого Даниѣла Сахновича, пытаючи и хотечи ведомост взяти, што бы сѧ то дѣяло, послал. Которыи Данило Сахновичъ, хотечи сѧ доведати, што бы то было, до позваного ворота ѡтчинил яко ч[о]л[о]в[и]кѣ, покоєм посполитым ѡбварованыи, и ничего сѧ злого ни ѡт кого не сподѣваючи. То пакъ, деи, менованыи позваныи ѡного небожчика Даниѣла Сахновича, не маючи з ним жадное розмовы, непристоине а праве ѡкрѣтне, стреливши до него с полгакѣ в бокъ правыи нижеи пояса, забил и замордовал, которыи с того пострелѣ врыхле потом ѣмер, яко ѡ том ѡповеданѣ рѣлацыя возного и поволанѣ ширѣи в себе ѡбмавіа.*

Ѡ которое забите и замордованѣ повод позваного на рочки кгородские луцкиѣ, которые сѧ ѡдправовали в рокѣ прошлом тисѣча пятсот дѣветдесѧт ѡсмом м[ѣ]с[я]ца декабра тридѧт первого дня, позывал так до выведенѧ шкрѣтнинѣм, яко ѡ тоѣ ѣмыслное забоиство. На которых рочках позваныи правдивою хоробою през листы свое заложилсѧ, которѣю хоробѣ ѣриад кгород[ский] луцкии принал || [арк. 280], до чого всего повод позваного на сии теперешниѣ рочки припозвал, яко ширѣи и по достатку на том позве *ѣст* ѡписано и доложено.

По которои таковой жалобѣ п[а]на Сахновичовой позванѧя сторона преречоныи пан Миколаи Рѣмбескии, ѡчевистѣ ѣ сѣдѣ стоечи, эксциповавши⁶⁷¹ *первеи* форм, поведил, жѣм сѧ на тот позов справовати не повинѣн с тоѣ меры, иж пан Григорѣи Сахнович в тои справѣ не *ѣст* належным поводом, абовим самог[о] себе принципалитѣр в позве своем положил, а дрѣгих братѣи своих рожоных Сѣмена и Стефана Сахновичов именѣм чинить мѣли, тѣды вси разом позвати, а не ѡдин именѣм дрѣгих чинит, за чим просил волности.

А пан Григорѣи Сахнович на ѡборонѣ позваного п[а]на Рѣмбеского поведил, жѣм *ѣст* в тои справѣ належным поводом, бо «чиню яко брат старшии своим и братѣи своих молодших, лит не маючих, именѣм», просечи, абы его слѣшным поводом налезѣно.

Уриад нинѣшнии кгородскии лѣцкии, выслѣхавши и добре выроздѣмѣвши контроверсие сторон ѡбѣдѣ, декретом своим выналезиль поменѣного

---

⁶⁷¹ Эксциповаль — протестував (від лат. *excipere*).

повода слѣшными поводом быти и позваномѣ въ справѣ нинѣшней далѣи постѣповати наказал.

А в далшом постѣпкѣ тоѣ справы преречоныи пан Рѣмбескии, показючи и ѡбьясняячи невинност свою, поднес позов кгородскии луцкии противко п[а]нум Сахновичом до шкрѣтинидм, || [арк. 280 зв.] в тои же справѣ выданыи, и просил, абы был читанъ. Которыи так ся в собе маеть:

«Марекъ Собескии, воевода любелскии, староста луцкии

Шлахетному Григору Сахновичѣ въ справѣ нижеѡписанои, принципалови и брати твоѣи, яко сам признаваешъ, литъ зѣполных не маючим, Семѣнѣ и Стефанѣ Сахновичом, з особѣ и зо всих добръ в[а]шихъ

Звирхностю его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] и владою староства моего луцкого приказдю, абы есте на рочки кгородские лѣцкиѣ, которые сѣзжоны быти мають в рокѣ нинѣшнем тисеча пятсот девѣтдѣсят девѣтом м[ѣ]с[я]ца фѣврална ѡдинадцатого дня, в замкѣ его кр[олевское] м[и]л[ости] луцком передо мною самым албо перед сѣдом моим кгородским луцким сами ѡчевисто и завите стали на жалобѣ и правное попиране ѡрожного Миколаа Рѣмбеского, которыи вас, прихилаючися до декретѣ кгородского лѣцкого, за вашею инстанцыєю и позвы ѡчиненого, позывает до прислѣхана шкрѣтинии и сведѣцтва, которое ѡн противко вам на рокѣ вышеѡпомененом выводити бѣде, ѡ то, ижъ есте вы его нерозмыслне и ѡщипливе до книг кгородских лѣцких в протѣстацыи своѣи ѡднѣсти, а потом и позвами кгородскими луцкими в невинности его посмѣли ѡ забите и наиштѣе якоес, якобы на господѣ брата в[а]шого Данила Сахновича, которыи бы снат не мил мѣти жадное справы ани розмовы з вышеѡпомененым актором, але бы ѡпорне албо яко есте б[ралисиа]⁶⁷² и важилисиа || [арк. 281] в протѣстацыи и позвех написати, а тым хотили есте ѡхилити быстрост непогамовандю ѡног[о] Данила Сахновича, брата своего, также и злоѣ предсѣавзѣте его, которое был ѡпорне перед себе взѣл, явне звирхност его кр[олевское] м[и]л[ости], срокгост права посполитого и вины, в немъ ѡписаныѣ, а прилучившися до банита и выволанца Михаила Гѣтора-Рогачовского, ему к гволи под сѣженѣм роков немалыи ѡршакъ людеи своволных, взрѣшаючи покои посполитыи и безпечѣнство сѣдвое зневажаючи, на здорове Рѣмбеского похвалки и ѡтповѣди чинил, на господѣ его килка раз находил, а до того в потыканю словы шкарадными и ѡщипливы[ми]⁶⁷³ соромотил и вызывал. К томѣ перед его власною господою возницѣ на имѣа Матыса киими ѡкрѣтне

⁶⁷² Пошкоджений текст.

⁶⁷³ Пошкоджений текст.

збили, и сромотными словы самого, стреляючи с полгаков, вызывал. **О** што все ширеи а по достаткѣ ѿповеданя перед сѣдом зѣмским луцким, также перед ѿрядом кгородским, яко и позов, ѿ того то Данила Сахновича выданыи, в собе выражает и ѿбмовляет, и на рокѣ пришлом достаточне и сѣдовне в[ашеи] м[илости] выведено и показано бѣдет. Про то абы есте, яко на року завитом, стали и томѣ, што сѧ справа приточит, также выведена шкрѣтинии прислѣхали.

Писанъ в Луцкѣ рокѣ тисеча пѧтсот дѣвѣтдѣсѧт дѣвѧтого м[ѣ]с[ѧ]ца || [арк. 281 зв.] гѣнварѧ дѣсѧтог[о] дня».

А по вычитаню того позвѣ сторона его поводаваѧ помененыи пан Рѣмбескии, доведши рокѣ слѣдшого рѣлѧцыѣю возного положѣнѧ того позву, показавши и контента⁶⁷⁴ позвѣ своего, просил, абы ѿряд нинѣшнии шкрѣтинийм его выслушал и ѿног[о] яко невинного близшого до ѿдводѣ водлуг артикѣлѣ шостого роздѣлѣ ѿдинадцѧтого⁶⁷⁵ нализ и волным ѿт справы ѣчинил.

А пан Сахнович повѣдил, жѣм ѧ близшии до доводѣ, нижли пан Рѣмбескии до ѿдводѣ, албовѣм юж шкрѣтинийм моѧ ест выведена, просѣчи, абы емѣ доводѣ наказано.

Суд нинѣшнии кгородскии лѣцкии, наказавши шкрѣтиниймъ п[а]ну Рѣмбескому выводити и ѿного на ѿсобномъ мѣстѣ пилне выслѣхавши, зрозѣмѣвши и добре контроверсии сторонѣ ѿбѣдѣ припатрившисѧ, праву посполитомѣ и шкрѣтинийм стороны п[а]на Рѣмбеского выведеныи, также и артикѣлови шостому в роздѣлѣ ѿдинадцѧтом, сѣдовне наказал и нинѣшним декретом своим наказѣ, абы сторона позванаѧ помененыи пан Рѣмбескии зо двѣма светѣками, соби рѣвными, присягѣ телѣснѣю зараз выконал в тѣю ротѣ, [ѧ]ко⁶⁷⁶ «того небожчика Даниѣла Сахновича неѣмыслне, але при наустѣю на господѣ свою в оборонѣ забил, такѣ его, п[а]не Боже, споможи».

---

⁶⁷⁴ Контента (лат. contenta) — зміст.

⁶⁷⁵ II ЛС, розд. 11, арт. 6 «Хто бы забил кгвалтовника в дому своем и помочников его». Якщо нападник на дѣм буде вбитий господарем або його гостем під час оборони, доводити неумиснѣсть убивства вони мають таким чином: оповѣсти сусѣдам про подію і повѣдомити про неї в гроді, взяти возного зі свѣдками, а також сусѣдів, і засвѣдчити ними гвалт і факт убивства. А потому, якщо неумисний убивця буде оскаржений родичами небожчика і позваний до суду, він має разом із дружиною і повнолѣтніми дѣтьми та трьома шляхтичами (або лише з трьома шляхтичами, якщо дружина і дѣти відсутні) присягнути, що убивство сталося під час наїзду за виною нападника. У випадку ж лише поранѣння нападника, господар мав присягати сам.

⁶⁷⁶ Пошкоджений текст.

Которомъ декретови преречоныи пан Рѣмбѣскии досыт чинечи, помененую присегѣ || [арк. 282] зо двѣма свитками, то *єст* шляхетными Миколаєм Матовским а Григорѣм Треценовским, водлуг роты, в декрете написаныє, зараз в сѣде нинѣшнемъ выконал, што суд преречоныи ѡбачивши, помененного позваного п[а]на Миколаа Рѣмбѣского *ѡт* тоє sprawy и *ѡд* вин, в правѣ посполитомъ ѡписаныхъ, ч[а]сы вечными волнымъ ѡчинил и нинѣшнимъ декретомъ своимъ чинит и сказѣет.

Ѡднак же преречоныи суд кгородскии луцкии наказал, абы позваныи пан Рѣмбѣскии поводовои стороне головщицнѣ, то *єст* сто копѣ грошеи литовских, зараз заплатил⁶⁷⁷. Которомъ декретови пан Рѣмбѣскии чинечи досыт, переречонѣю сѣмѣ сто копѣ гр[о]шеи литовских за головщицнѣ стороне поводовои *тѣм* же ѡ сѣдѣ зараз *ѡт*дал и заплатил. Которѣю шляхетными пан Григорѣи Сахнович своимъ и брати своихъ младшихъ Сѣмена и Стѣфана именѣмъ *ѡт* п[а]на Рѣмбѣского зѣполне взял и *ѡд*личил. Для того сѣд преречоныи кгородскии лѣцкии позваного пана Рѣмбѣского *ѡт* тоє головщицны часы вечными вольнымъ ѡчинилъ и нинѣшнимъ декретомъ своимъ чинитъ и сказѣетъ.

Што все для памяти до книгъ кгородскихъ луцкихъ *єсть* записано⁶⁷⁸.
ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 279–282.

№ 228

1600 р., травня 19. Луцьк. — Скарга Кирика і Кліма Визгердів-Заболоцьких про підступне розбійне вбивство їхнього рідного брата

---

⁶⁷⁷ В арт. 6 розд. 11 (II ЛС) зауважується, що поранення нападника під час оборони дому не мусило відшкодовуватися особою, яка нанесла рани: «А если бы только ранил, а не забил; тогда сам один пан домовый маєт присегнути, иж яко квалтовника в дому своем ранил, таковой *головщицны рани и ни шкод* некоторых платити не будет повинен». Згадка про головщицну в контексті поранення нападника звучить незрозуміло. Натомість у тій частині артикула, де безпосередньо ідеться про вбивство в обороні, питання відшкодування «за голову» відсутнє. Тож або згадка про головщицну стосується убивства в обороні, або ж мається на увазі поранення, що потягло подальшу смерть нападника. Рембеський за вироком суду головщицну заплатив, у деяких інших випадках обвинувачені теж брали на себе певні майнові зобов'язання, а у випадку приятельського погодження — й добровільно приймали ув'язнення. Можливо, що в частині випадків ішлося про спробу представити вбивство, скоєне в процесі поранення, як неумисне, випадкове, тож певною платою для супротивників за погодження на таку версію й було матеріальне і/чи моральне відшкодування. В частині ж випадків убивства могли бути неумисними чи в обороні, однак зазвичай вони теж ставали наслідком тривалих конфліктів між ворогуючими сторонами, тож з метою примирення, підставою для якого могла бути певна сатисфакція для родичів убитого через поступки контрагента, і вводилося покарання.

⁶⁷⁸ Слово повторене двічі.

Антон Визгерда-Заболоцького Василем, Савою і Яском Гуляльницькими і пограбування («луп») речей небіжчика

Протестацья п[а]новъ Визгердов на п[а]нов Гдлалницьких ѿ забите брата своего

Рокѣ тисяча шестсотно[го] м[ε]с[я]ц[а] маа девятигонадцат дня

На рочьках сѣдовыхъ кгородскихъ луцкихъ, дня ѿсмогонадцат м[ε]с[я]ца маа в рокѣ теперешнемъ тисяча шестсотном припалых и сѣдитися зачатых, передо мною, ІАкѣбомъ Лысаковским, подстаростим луцким, постановившися ѿчевисто, п[а]нове Кирикъ и Климиъ Визгердове-Заболоцкиє, братиа рожоные зошлого п[а]на Анѣтона Визгерда-Заболоцкого, сами ѿт себе || [арк. 563 зв.] и именем позосталое малжонки ѿрожного Анѣтона Визгерда-Заболоцкого Марѣши Лечьковны, плачьливие ѿповедали и ѿскаржали на п[а]на Василя Юнковича Гдлалницког[о], Савѣ Кривошиєна-Гдлалницкого, ІАска Гѣка-Гдлалницког[о], яко власных принципалов злого и непристоиногѣ ѿмыслѣ нижеипоменєного, которые «поменєные принѣцыпалове, чигаючи на брата нашего небожчика Антона Заболоцкого и ѿмысливши вже ѿного здорovia позбавити, нарадилєс сполне и ѿдностаєне з ыными помочниками своими, то єст с Тимохою Гдлалницким, Савою Гдлалницким, Ивановъ Гдлалницким и Иванов Федоровичом Шлахтенятем Гдлалницким и з ыными всѣми Гдлалницкими, которых имена и назвиска за выражоные мети хочємо, ѿпросивши поменєного небожчика брата н[а]шого з домѣ его Заболотец для потреби свое, для нараженя ся якобы в никоторых речах правных, до Гдлалник дня двадцат шестог[о] апрєля в рокѣ теперешнемъ тисяча шестсотномъ, котории то брат н[а]шъ, ѿ жадной зраде не ведаючи, шол посполу з ними до Гдлалникъ. Там же в Гдлалниках тые поменєные п[а]нове Гдлалницкиє, помочники менованых принципалов, Тимоха, Сава и Иван брати н[а]шого розмовами дарємными аж до ночи ѿ сєли Гдлалниках бавили, жадное потреби слушиное не ѿказѣючи, а кгда вже было годин с пят в ночь, спешилєс до домѣ. И кгда жє ємѣ слушиное речи, для которое его ѿживали, не показывали, з Гдлалникъ пѣстили, ѿн яко человекъ сѣпокоиный, никому ничего не виньный, покоєм права || [арк. 564] посполитого ѿбєзпечонный, шол з Гдлалник до домѣ своего до Заболотец звыклою дорогою. А кгда вже перешол через речькѣ Рѣдкѣ, поменєные принѣцыпалове Василю Юнкович Гдлалницкии, Сава Гдлалницкии, ІАско Гѣкъ-Гдлалницкии сами и з слугами своими, которые ся были вже на то ѿмыслєне, стерєгѣчи при тои дорозе, кгда брат н[а]шъ мел ити, яко розбоиницы и квалтовницы засадили, до него з розмаитыми брони припадши, неѿдповєдне, нєлютостивє, ѿкрѣтєне, тираньскє на

смерть забили, замордовали и на штѣки рѣки, ноги, головѣ порѣбали, и з живого мертвого ѣчинили. При которым ѡкрѣтнымъ замордованью знали з него ѡбычаємъ лупѣ розбоиницкого тегилан баазыевымъ лазѣровымъ, которымъ его коштовалъ пятъ копѣ грошеи литовскихъ, ермакъ зеленымъ каразыевымъ, которымъ коштовалъ чотыры копы грошеи литовскихъ, шаблю, за чотыри золотыхъ полскихъ кѣплендѣю, п[ѣ]н[я]зеи готовыхъ золотыхъ десѣатъ».

А на ѡгледанѣ ранѣ забитого брата своего помененого Анѣтона Заболоцкого, тѣмъ же тежъ и на поволанѣ помененыхъ мѣжобойцовъ и помочниковъ ихъ, просили ѡ приданѣе возного, на што ѣа, имъ придавши возног[о] енерала воеводства Волыньского шляхетного Матыса Славокгурского, а тѣю жалоснѣю протестацыю ихъ до книгъ кгородскихъ луцкихъ записати казалъ.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 56, арк. 563–564.

№ 229

1605 р., листопада 24. Володимир. — Письмова «одповідь» Валентія Громадського Лаврину Дривинському, спровокована жалемъ за кривди приятеля, якому Дривинський приславъ листа образливого змісту

Вписанѣ ѡтповѣди Кгромацьког[о] на Дривиньского

Рокѣ 1605 м[ѣ]с[я]ца ноѣбра 24 дня

На вриадѣ кгородскомъ володимерскомъ передо мною, Андреемъ Мисевскимъ, бѣрѣкграбимъ и намѣстникомъ подстароства володимерского, его м[и]л[ост] панъ Валенѣтѣи Кгромадский черезъ возног[о] земского енерала воеводства Волыньского шляхетного Счасног[о] Жлобощкого подалъ для актыкованѣя до книгъ кгородскихъ володимерскихъ ѡтповѣдь свою противко п[а]ну Лавринови Дривиньскомѣ, с причинѣ певныхъ ѣчиненую, просѣачи, абы принѣята и до книгъ ѣписана была, котораѣа такъ се в собѣ маѣтъ:

«Drywinsky! Widziałem tve niecnotliwe pisanie do towarzysza mego y dobrego przyjaciela, nie przypominam cy go, wspomny sobie sam, do kogos pisał y o kim. Wiesz do tego wim potwarzy twoie, jakoz zwykł ludzy cnotliwych y zacnych trudzecz, mnie yz krziewda towarzyska byly, postaram sie o to, abym cy pismo twoie w gembe ubił, abys potym wiedzial, jako o ludziach || [арк. 715 зв.] uczciwych, lepszych nizes sam, pisacz. Prze toz odpowiadam y upominam cie tym, abys sie mnie na kazdym mieysczu strzegł, spiacz ly, siedząc ly, chodząc, iedząc albo y piąc na mieyscu wszelakim, jak w domu, u polu, u gumnie, na drodze, w miesciach, na targach y na ziedzich wszelakich dotont, az to pismo swoje ziescz musisz y zapłate za niecnoty swe na sobie odniesiesz. Za tym bądź ostrozny, a te odpowiedz, mą reką własną podpisaną autentyte w xięgi wwiedzoną, przez wozne[go] y szlachte odsyłam,

ty bądź tego pewen zecz sie zyszcze⁶⁷⁹. Dan w Karpowczach. Zi nowem: 1605».

У тоє ѡтповеди печать пана Кгромадського, а подпис рѣки его в тые слова «Walent Gromadsky». Котораѧ жь то ѡтповедь всѧ до книгъ есть вписана.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 37, арк. 715–715 зв.

№ 230

1607 р., вересня 9. Володимир. — Письмова «одповідь» від панів Косаковських пану Люшковському, подана возним для запису до гродських книг, в якій відправники обіцяють помститися за поранення їхнього швагра Зеготи

Уписанє ѡтповеди ѡт панов Косаковских на п[а]на Люшковског[о] дѣчиненоє

Рокѣ тисеча шестсот сѣмого м[ѣ]с[я]ца сѣнтєбра 9 дня

На враде кгродськомъ володимѣрском передо мною, Ивановъ Шабаном Гноенъским, буркграбим и намесником подстароства володимѣрського, постановивъшысе ѡчевисто, панъ Анѣдреи Сѣзькевичъ, возным енерал, для вписанья до книгъ подаль ѡтповед ѡт пановъ Косаковскихъ и ѡдъ инъших, на пана Люшковського дѣчиненаѧ, до книгъ прината и вписана была, которѣю мы, прымѣючи и ѡнѣю читанѣю добре выслѣхавъши, перед собою читати казали, котораѧ ѡтповедь такъ се в себе маєт:

«Panie Liuszkowski! Nie wim skąd ci to przyszło, zes tak liekce uwazył sobie powinnego naszego pana szwagrza Zegote, y widz o tym pewnie, ze ta krzew, kture rozlał niewinnie, nie obruci sie w pocieche, bo iakos robił, mamy nadzieie w Bogu, ze czie tym ze sposobem || [арк. 527 зв.] odda i tak sie z nas kazdego mozes strzyc jako nieprzyacielia nawiększego twego. Dan w obozie w dzien Panny Maryey Zielney. Anno Domini 1607».

У тоє ѡтповеди печать ѡдна, а подѣпись руки тыми словы:

«Jendrzy Koszakowski,
Wawrzyniec Koszakowsky ręką swą,
Piotr Kosakowski,
Mikołay Kosakowski,
Jerzy Pogroszewski, ręką swą,
Jadam Podbilski, ręką swą».

---

⁶⁷⁹ Мало бути «żeś cię zyszcze» — що я тебе знайду.

Котораа жь то ѡтповедь, через пана Авѣдиа Сѣзкевича, возног[о] енерала, подаванаа, за прозбою ег[о] слово в слово до книгъ кгородских володимерских *єст* записано.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 39, арк. 527–527 зв.

№ 231

1614 р., січня 14. Володимир. — Скарга Станіслава Кандиби на Петра Чернчицького та його помічників про напад на дім з використанням вогнепальної зброї та погрози мститися. «Нахожене» на господу Кандиби обійшлося без заподіяння шкоди

Ѡповеданє п[а]на городничог[о] володимерског[о] на п[а]на Пєтра Чернчицького

Рокѣ тисяча шєстсот чотырнадцатог[о] м[є]с[я]ца гєнвара чотырнадцатог[о] дня

На вриадє кгородском в замку єго королевское м[и]л[о]сти володимерском передо мною, Андрєєм Мисєвскимъ, бѣркграбим и намєстником подстароства володимерского, врожонии пан Станиславъ Прокшич-Кандыба, городничии володимерский, ѡповедал и свєтчилсє через возного зємского енерала воеводства Волынского ѡпатрного Апанаса Хвилинского напротивко шляхєтномѣ Петрѣ Черчицькомѣ, с[ы]нѣ пана Іана старшого Черчицького, иж «дня вчорашного м[є]с[я]ца гєнваря тридцатог[о] звышъ мєнованыи сынъ пана Іана Черчицького, взрѣшаючи покои посполитыи, правомъ и конститвциами ѡбварованыи, бѣдѣчи чоловеком неѡсєлым и по розных мєстцах без слѣжбы тєлюющимсєа, важилсє рѣкою зброиною, стрєлбою ѡгнистою, тѣмѣлтѣ вчинивши и способивши до себє товариства себє ровных, нашол моцно кгвалтом на дом мои спокоиныи || [арк. 13 зв.] шляхєтскийи, правом посполитым ѡбварованыи, там же сам ѡсобою своєю з рѣчицею набитою накрѣчонѣю и с кѣркком наложонѣю мєнє самого искал, хотєчи забыт, ѡдповєди и похвалки на здоровьє мое чинил, хотєчи ѡ горло приправити, слѣгѣ моего Іакѣба Пасєцкого мало не забил, и такѣ ѡтповєдаючи и грозєчи мнє самому и чєлади моєи, лєдвє з домѣ моего, стрєлбу свою выпѣстивши, вышол».

Хотєчи з нимъ правнє чинит, свєтчилсє и просил тот возныйи, абы тоє ѡповеданє пана єго⁶⁸⁰ до книг было принято и записано, што я, вриад, принявши, до книг кгородских володимерских записати казал и *єст* записано.

ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 46, арк. 13–13 зв.

⁶⁸⁰ Возний генерал водночас був слугою скаржника Кандиби.

Конфлікт панів Марковських з Яном Павловичем (№ 232–236)

№ 232

*1614 р., березня 17. Володимир. — Протестація Миколая Ванда-
ловського, яка містить звинувачення Миколая і Василя Марковських у
ббивстві із засідки Матіяша Вандаловського та Яна і Юрія Ракуських*

Протестация п[а]на Миколаа Вандаловского на п[а]новъ Марковских
Року 1614 м[ε]с[я]ца марта 17 дня

На вриаде кгородском в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] воло-
димерском передо мною, Яном Прилепским, инстикгатором коронным,
подстаростим володимерским, постановившисе очевисто, шляхетным
п[а]нъ Миколаа Вандаловским з великим жалем осветчалсе напротивко
шляхетным п[а]ном Миколаеви и Василеви Марковским, брати ро-
жонои, || [арк. 98] а то прихилаючисе до протестации, через врожоног[о]
п[а]на Даниела Богуслава, повинног[о] своег[о], вчиненое, ѿ забите и
замордоване врожоных п[а]нов Яна и Юрия Ракуских, так же и Матияша
Вандаловског[о], брата стрыечног[о] тог[о] то п[а]на Миколаа Ванда-
ловског[о], и инших, при тым побитых и помордованых, в кгороде воло-
димерском вчиненое. Ѡ то иж звышречоные п[а]нове Миколаа и Васил
Марковские, не ѿгледаючисе на вины, в праве посполитом ѿписаные, в
року недавно прошлом тисеча шестсот тринадцетом м[ε]с[я]ца июня
чотырнадцетог[о] дня, маючи якуюс васнь и гнев противко п[а]нѸ
Янови Павловичови, и доведавшисе тог[о], иж зошлые п[а]нове Ракус-
кие, едѸчи з Луцка до Володимера до п[а]на Яна Павловича яко повин-
ног[о] своег[о], вступили были и с тамтол зас до Володимера, мимо двор
п[а]нов Марковских, ехати мели.

П[а]нове Марковские, маючи ведомост ѿ том, способившисе на
помочники, ѿным лепеи ведомые, по хливах своих и за плотом по дворѸ
своег[о] челаад, помочники свое з стрелбою засадивши, и часу ѿказии,
кгда бы се п[а]нове Ракуские, з дворѸ п[а]на Павловичовог[о] в дорогу
едѸчи, мимо двор п[а]нов Марковских ехати мели, ѿчекиваючи звышре-
ченог[о] п[а]на Матияша Вондаловског[о], которыи, сродком села идѸчи,
мимо двор дорогою юж недалеко двора п[а]нов Марковских шол,
ничог[о] се таковог[о] себе противног[о], и яко никому ничог[о] не
бѸдѸчи винен, не сподиваючи, препомневши боязни Божое, срокгости
права посполитог[о], невинне, непристоине и неѿповедне з-заплотиа, з
хлевоу, з мушкетов недалеко церкви звышречоные п[а]нове Марковские
ѿкрѸтне и нелютостиве, праве под правую персь навылет пострелили и
на смертъ забили.

И мало на том маючи, але жал до жалю при[иму]ючи⁶⁸¹, тело небожчиковское ку дворови своему приволочи казали и над ним се непристоине и нехрестиянско паствили, и оное тело зо всех шат аж до тела голог[о] обралаи и обнажили. || [арк. 98 зв.] Которым таковым своим поступком окрѣтным непристоинным покои посполити, так же и право посполитое згвалтили, а за тым ѓ вины, в праве посполитым описаные, подпали. **Ѡ** счо все за першою ведомостю тог[о] то таковог[о] мордованиа непристоиног[о] брата своег[о] звышречоныи п[а]нѣ Миколаи Вандаловскии, осветчаючисе против вышменованым п[а]ном Марковским и помочников их, оферовалсе Ѡ то все в суде належном часу и мѣстца своег[о] з ними всеми правне чинити.

Которю ж то протестацию я, ѓриад, принавши, до книг кгородских записати казал, што *єст* записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 97 зв.–98 зв.

№ 233

1614 р., березня 17. Володимир. — Декрет у справі позивача Миколая Вандаловського, який звинуватив Миколая і Василя Марковських у вбивстві його брата Матіяша Вандаловського, згідно з яким суд дозволив позивачеві виводити шкруптинію на доведення свого звинувачення, попри заперечення відповідачів

Декретъ Вандаловского с п[а]ны Марковскими

Рокѓ тисеча шестсот чотырнадцетого м[ѣ]с[я]ца марца семогонадцет дня

На рочках сѓдовых кгородских володимѣрских, Ѡт дня тринадцетог[о] марца в року теперешнем вышменованом припалых и сѓдовне Ѡтправовати зачатых, перед нами, Ганом Прилепским, иѣстикгатором коронным, подстаростим, а Крыштофом Заленским, сѓдею, ѓриадниками сѓдовыми кгородскими володимѣрскими, кгда се приточила справа з реѣстрѓ сѓдовог[о] за приволанѣм возног[о] шляхетног[о] Миколаиа Закревского с позвѓ кгородског[о] володимѣрског[о] межи шляхетным п[а]ном Миколаѣм Вандаловским, поводом, з одноѣ, а ѓрожонными п[а]ном Миколаѣм и Василѣм Марковскими, позваными, з дрѓгоѣ стороны, теды, постановившисе Ѡчевисто ѓ сѓдѓ, повод сам п[а]нѣ Вандаловскии поднес позов вышменованыи, которыи ѓ сѓдѓ был читан и так се в себе маѣт:

«Ганди кн[я]жа Ѡстрозкоѣ, кашталан краковскии, староста володимѣрскии

⁶⁸¹ Пошкоджений текст.

Уроженым п[а]ном Миколаєви и Василєви Марковским з особъ в[а]шихъ властных и зо всех добръ в[а]шихъ лежачихъ и рѣхомых, таким колвекъ правом вам належачихъ

Приказѣм, абы есте передо мною альбо вриадом нашим кгрод[ски]м⁶⁸² володимѣрским на рочках кгродскихъ володимѣрских, в рокѣ теперешнем тисеча шестсот чотырнадцетом м[ѣ]с[я]ца марца третез[о]надцет дня припадающих, ѡбличне и завите стали на жалобѣ и правное попиране ѡроженог[о] п[а]на Миколаа Вандаловског[о], который вас позы[ва]ет⁶⁸³ ѡ то, иж вы, не ѡгледающисе на вины и срокгост права посполитог[о], в рокѣ прошлом тисеча шестсот тринадцетом м[ѣ]с[я]ца июня четвергонадцет дня, маючи || [арк. 101 зв.] ведомост ѡ гостях и повинных п[а]на Павловичовых, которые, едѣчи з Лѣцка до Володимера, до п[а]на Яна Павловича до двора его, в Марковичах будѣчог[о], вступили были, с которыми теж приателми и гостми брат рононы того то повода Матиашь Вандаловский з дворѣ тамтог[о] п[а]на Павловичовог[о] перед возами, которые юж запрагано, на село вышел и кѣ церкви юж безпечныи, ничего се таковог[о] противног[о] не сподиваючи, приходил, выспособившысе на помочники, ѡ хлевахъ и по сторонах, при плотях, над дорогою засажоною, и закрытую стрилбѣ маючи, тог[о] то помененог[о] Матиаша Вандаловског[о] ѡкрѣтне и нелютостиве з мушкету, вымеривши, насеред села ѡкрѣтне и нелютостиве забили и замордовали есте. И тым болшеи пасѣтвячисе и в корыст себе ѡборочаючи, все ѡдѣнѣе з нег[о] ажь до голог[о] тела злупили есте, за чим в вины, в праве посполитом ѡписаные, попали есте, ѡ которые заховавши себе в сѣде належном волное право, теперишнии повод сим позвом до выведена шкрѣтении своего на довод ѡкрѣтног[о] непристоиног[о] замордования брата своего Матиаша Вандаловског[о] позывает вас и припозывает, яко то вам на рокѣ ширеи выведено бѣдет сѣдовне. Тѣды абысте стали, шкрѣтениѣм такового, которое противко вам в справе вышменованои през повода выведено бѣдет, абысте се прислухали и свою шкрѣтению, если бысте хотели, абысте выводили.

Писан ѡ Володимери року тисеча шестсот чотырнадцетог[о] м[ѣ]с[я]ца февралла ѡсмог[о] дня».

А по поднесеню и прочитаню того позвѣ повод менованыи, вынесеня его и рокѣ за ним зложоног[о] релациєю возног[о] правне доведши, домовалсе и просил, абы позваным на позов сѣдовне ѡтповедати наказано было. || [арк. 102]

⁶⁸² Пошкоджений текст.

⁶⁸³ Пошкоджений текст.

До которе справы за приволанем возног[о] ѿ сѣдѣ, ѿдозвавшисе *от* позваных, шляхетныи п[а]нъ Мартинъ Сосницкии за моцю, ему в тои справе даною, заховавши собе вцале вси ѿбороны иншиє правныє, до тоє справы потребныє, актора и акции за слушных быти не признаваючи, эксциповаль⁶⁸⁴, же форѣм тѣм перед сѣдом в[ашеи] м[илости] не маю з рации албо причин таких:

першаа, же повод, не ѿчинивши протестации и поволаня водлуг права и до книг не подавши, зараз позывает до шкрѣтениѣм того⁶⁸⁵,

дрѣгаа рация, же позваныи с принципалом того небожчика, если бы так было, жебы его там забито, чинит и позывает, же *от* тог[о] дня с помочниками своими нашол ихъ на домъ и спалил, ѿ што ишкрѣтениѣм юж вывед, за чим коли тот принципал п[а]нъ Іанъ Павлович бѣдет за тым шкрѣтениѣм конвиктус⁶⁸⁶ через позваных теперишних, теды и комплицес⁶⁸⁷ бѣдѣт подпадати под тую ж винѣ и пенитус⁶⁸⁸ бѣдет позваныи ѿ тоє кавзы волєн⁶⁸⁹, а ни се бѣдѣт повинни ѿ тую головѣ справовати;

третяа, же не ѿдны, але килка роки и рочки минули по том, коли се тоє забите стало⁶⁹⁰.

И просила позванаа сторона а форо⁶⁹¹ волности.

А преречоныи повод поведил, иж тые эксцепциє⁶⁹² сторонѣ позванѣю вспомочи не могут, а звластча в справе, где ѿ шкрѣтениѣм идет, поневаж право того ѿчит, же не *от* забитиа, але [п]ершоє ведомости, если бы се далеко ѿ повинных забите стало, шкрѣтениѣм выведена быти маєт, а иж повод теперишнии далеко был ѿ тог[о] мѣстца. Скоро ему тоє пришло до ведомости, ѿ то чинити не замешкал, до тог[о] право того докладаєт, же так ад актум криминалиѣм, иако теж и цивилем⁶⁹³

⁶⁸⁴ Эксциповаль — протестував (від лат. excipere).

⁶⁸⁵ Після скоєння вбивства родичі небіжчика мали подати до суду протестацію, освідчити факт убивства возним та вчинити поволання, тобто публічно оголосити ім'я винуватця. Ці дії належали до вступних актів процесу і були необхідними для ініціювання та провадження справи.

⁶⁸⁶ Конвиктус — доказово звинувачений у суді (лат. convictus).

⁶⁸⁷ Комплицес — спільники (лат. complices).

⁶⁸⁸ Пенитус — цілком (лат. penitus).

⁶⁸⁹ [Од] кавзы — [від] судової справи (лат. [a] causa).

⁶⁹⁰ Скарга мала бути подана до гроду упродовж місяця, якщо ж обвинувачі без поважних причин затягували з цим актом, розгляд справи мав провадити земський суд незалежно від характеру правопорушення.

⁶⁹¹ А форо — від суду (лат. a foro).

⁶⁹² Ексцепциє — опротестування (лат. exceptiones).

⁶⁹³ Ад актум криминалиѣм, иако теж и цивилем — до судової справи кримінальної і цивільної (лат. ad actum criminalem et civilem).

шкрѣтениа вывожоные быти мают⁶⁹⁴, поневаж теды сѣд теперишнии не *ест* сѣд его головное речи, але тылко слухачем || [арк. 102 зв.] шкрѣтении. Про то сторона поводава просила, абы тые ексцепцие стороны позываное яко неправные на сторонѣ ѡтпавши, форѣм в сѣде своем, также и належнѣю справѣ выведеня шкрѣтениѣм, ѡзнавши, кгда *ж* с права справы гамовати не может стороне поводовои, и шкрѣтениѣм выводити сѣд нинешнии абы наказал, вцале пробации и докѣмента заховавши.

Сѣд нинешнии кгородскии володимерскии, контроверсии сторон менованых выслухавши и ѡные достаточне ѡ себе ѡваживши, и не ѡближаючи ничог[о] ѡборонам, на головныи позов, иж справа се точит до шкрѣтениѣм, для тог[о] сѣд форѣм в сѣде своем налязши, позваному поступовати наказѣт.

Которог[о] декрету ѡмощованыи стороны позваное за правныи не примѣючи, до судѣ головног[о] Трибѣналу любелског[о] апелевал.

Сѣд тоѣ апелляции не допустил, а ѡн ѡ попарте еѣ светчилсе. А потом стоячи при апелляции и протестации своем, поведила таа сторона позванаа, же акция и актор инькомпетенсь⁶⁹⁵, бо не может быти дана акция никому ѡ забитѣ ког[о], коли его при настю дому забьют, не тылко жебы креминалитес, але и цивилитер, бо тог[о] право боронит. А тутъ власне в позве выразил, жебы тотъ небожчик забит мел быти того дня и там же в Марковичах, коли был нашол на домѣ на позваных с принципалом своим п[а]ном ЁАном Павловичем, и там же то при том наистю згинѣл тот небожчик, зачим ѡже еѡ ипъсо⁶⁹⁶ не может тот повод ѡ тую головѣ трѣднити ани позывати позваных, ѡ которое наисте квалтовное ѡже позваныи теперишнии вывел шкрѣтениѣм противко п[а]нѣ ЁАнови Павловичови, принципалови и помочником его, с которог[о] шкрѣтениѣм, кгда се || [арк. 103] покажет иньтра иньвазиѡ⁶⁹⁷, теды тот повод не бѣдет мог позывати ѡ тую головѣ, зачим не потребнаа *ест* таа шкрѣтениѣм. До тог[о], же было треба поводови первеи протестацию до книг ѡчинити и подати, и проклаимацию возног[о], тож допиро позвати до шкрѣтении, и венць до тог[о] и актор инкомпетенсь, бо *ест*

---

⁶⁹⁴ Позивач стверджує, що шкрутинія може виводитися не лише в кримінальних справах, для чого вона початково вводилася до законодавства (у випадках, де шляхтичеві могла загрожувати в разі доведення оскарження втрата життя і честі), а й в цивільних. Проте це твердження безпідставне.

⁶⁹⁵ Инкомпетенсь — не належний (лат. incompetens).

⁶⁹⁶ Ео ипъсо — тим самим (лат. eo ipso).

⁶⁹⁷ Иньтра иньвазиѡ — у складі наїзду (від лат. intra invasione).

инпосесионатус, а то справа криминална⁶⁹⁸. С тых теды причин просила позванаа сторона абь акционе инкомпетенти волности.

А сторона поводаваа, при першихъ рациях своих стоячи, яко актора, так теж и акцию належнью быти вывожена шкрѣтениѣм поведила, и до вывожена тоѣ шкрѣтении, абы была припѣщона, просила, вцале себе пробоциѣ⁶⁹⁹ дальше заховавши.

Сѣд нинѣшнии кгородскии володимерскии, контроверсии сторон менованных выслухавши, позванои стороне ѡтповедати наказѣть.

А ѣмоцованыи стороны позваное, и того декрету за правныи не примуючи, до сѣдѣ головног[о] Трибѣналу любелског[о] апелевал.

Сѣд тоѣ апелляции не допѣстил, ѡ которое недопѣщенѣ тоѣ апелляции преречоныи ѣмоцованыи на сѣд светчилсе ѡ попарте тоѣ апелляции, ѡ кравамен⁷⁰⁰ и ѡ шкоды. А потом, стоячи моцно при апелляциях и протестациях, тот же ѣмоцованыи стороны позваное тыѣ ж ѡбороны, яко вышеи вносил, выведечи, иж таа шкрѣтениа не ест потребьнаа.

А повод просил, абы так же, яко и первеи, тыѣ неправныѣ ексцепцияѣ стороны позваное ѡттивши, повода до вывожена шкрѣтениѣм сѣд нинѣшнии припѣстил.

Сѣд нинѣшнии кгородскии володимерскии, и тыѣ ѡбороны стороны позваное на сторонѣ ѡтложивши, skutечне ѡтповедати || [арк. 103 зв.] наказѣт. Которог[о] декрету ѣмоцованыи стороны позваное за правныи не примуючи, до Трибѣналѣ апелевал. Суд и тоѣ апелляции не допѣстил. А ѡн, яко и первеи, ѡ попарте тоѣ апелляции ѡ кравамен и ѡ шкоды светчилсе. А потом поведил, жес «в[аша] м[илост] юж естъ юдексь редаркгутус⁷⁰¹ и не можеш, в[аша] м[илост], юж рачеи декретов на мене феровати⁷⁰², аж первеи кокгниция⁷⁰³ будет ѡ тых декретах, ѡд которых апелляция была выточона, через сѣд трибуналскии моциѡ етъ еним

---

⁶⁹⁸ Неосілий шляхтич (непосесіонат) на практиці був позбавлений можливостей провадити справу в суді проти осілого шляхтича, який міг відмовитися ставати до суду з цієї причини, тим більше, якщо справа стосувалася звинувачення у кримінальному злочині. Зазвичай потребувалося або поручительство інших посесіонатів, або ж, якщо обвинувач служив осілому шляхтичеві, його інтереси в суді представляв пан.

⁶⁹⁹ Пробацие — докази (від лат. probatio).

⁷⁰⁰ Кравамен — утиск (лат. gravamen).

⁷⁰¹ Юдексь редаркгутус — суддя, позбавлений повноважень (лат. iudex redargutus).

⁷⁰² Феровати — виносити, оголошувати (від лат. ferre).

⁷⁰³ Кокгниция — розгляд справи (лат. cognitio).

леитиме *интерпозита квамвис нон адмиса ециам еть екзекѳционем имъпедит*⁷⁰⁴».

А сторона поводаваа, прихилаючисе до права посполитог[о], просила, абы рота, подлуг права описанаа, ему была выдана и до выведеня шкрѳтениѳм абы повод был припѳщоныи, вцале вси пробацие, также и докѳмента вшеллакие, себе заховавши.

Сѳд нинешнии кгородскии володимѳрскии, и тые ѳбороны позваное стороны на сторонѳ ѳтложивши, волност до выданя роты на ставене светков придаѳет и поводови присегѳ водлуг констытѳции сѳпра нон корѳптест⁷⁰⁵ естесь выконати наказѳет.

А ѳмоцованыи стороны позваное, и тог[о] декретѳр за правныи не примуючи, до Трибуналу апелевал. Суд тоѳ апелляции, яко и *первем*, не допѳстил, а ѳн ѳ попарте еѳ, ѳ кгравамен и ѳ шкоды на сѳд светчилсе. Сѳд, тоѳ ѳсветченѳ принавши, светчилсе теж иж то не темере⁷⁰⁶ чини, але такъ водлуг права быти розѳмеючи.

А потом поводаваа сторона, чинечи досыт правѳ посполитому и декретови нинешнему, присегу на светки выконал, ѳныѳ велъ и шкрѳтению свою порядне выправил, котораа ему ѳт нас в вышом завартом ротуле выдана. Где тут же зараз ѳмоцованыи || [арк. 104] вышъ менованыи стороны позваное светчилсе ѳ неважности выправованя тоѳ шкрѳтении.

Сѳд и тоѳ ѳсветченѳ принавши, до книг записати казал и ест записано.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 101–104.

№ 234

1614 р., березня 17. Володимир. — Декрет у справі відповідача Миколая Вандаловського з оскарженими у вбивстві його брата Миколаєм і Василем Марковськими, згідно з яким відповідачам дозволили апелювати до Трибуналу

Декретъ Вандаловског[о] с п[а]ны Марковскими

---

⁷⁰⁴ Моцио еть еним леитиме *интерпозита квамвис нон адмис* — бо виняток, навіть законно допущений чи не допущений, також перешкоджаѳ провадженню [справи] (лат. *motio et enim legitime interposita quamvis non admissa etiam et executionem impedit*).

⁷⁰⁵ Сѳпра нон корѳптест — щодо непідкуплених (лат. *supra non corruptos*). Маѳться на увазі конституція 1588 р. «*O męzobojcach i skrutyniach i wieżu*», де передбачалося, що особи, які доводить свою справу через шкрутинію, і, відповідно, забезпечують певну кількість свідків, маюѳ присягнути, що їх не підкуповували, «*nie przenaiełi ani są corrupti*» (див. *Volumina constitutionum*. Т. II. Volumen 2 (1587–1609)... — S. 67–69.

⁷⁰⁶ Темере — випадково, поспішно (лат. *temere*).

Рокѡ тисеча *шестсот* чотырнадцетог[о] м[ε]с[я]ца марца семог[о]надцет дна

На рочках сѡдовых кгородских володимерских, ѡт дна тринадцетог[о] марца в року теперешнем вышменованом припалых и сѡдовне ѡтправовати зачатых, перед нами, Ганом Прилепским, иъстикгатором коронным, подстаростим, а Крыштофом Заленским, сѡдею, вриадниками сѡдовыми кгородскими володимерскими, кгда се приточила справа з реестрѡ сѡдовог[о] за приволанем возног[о] шляхетног[о] Миколаа Закревског[о] с позву кгородског[о] володимерског[о] межи шляхетным п[а]ном Миколаем Вандаловским, поводом, з одное, а ѡрожными п[а]ном Миколаем и Василем Марковскими, позванными, з дрѡгое стороны, теды постановившисе ѡчевисто ѡ сѡдѡ, повод, сам п[а]нъ Вандаловский, поднес позов вышменованыи, которыи ѡ сѡдѡ был читан и так се в себе мает:

«Ганди кн[я]жа ѡстрозкое, кашталан краковский, староста володимерский

Урожными п[а]ном Миколаеви и Василеви Марковским, з особѡ в[а]ших властных и зо всих добрѡ в[а]ших лежачих и рѡхомых, яким колвекѡ правом вам належачих.

Приказѡем, абы есте передо мною албо вриадом н[а]шим кгородским володимерским на рочках кгородских володимерских, в рокѡ теперешнем тисеча *шест[сот]* чотырнадцетом м[ε]с[я]ца марца третегонадцет дна припадающих, ѡбличне и завите стали на жалобѡ и правное попиране ѡрожног[о] п[а]на Миколаа Вандаловског[о], которыи вас позывает ѡ то, иж вы, не ѡгледаючисе на вины и срокгость права посполитог[о], в рокѡ прошлом || [арк. 104 зв.] тисеча *шестсот* тринадцетом м[ε]с[я]ца июня четвертогонадцет дна, маючи ведомост ѡ гостях и повинных п[а]на Павловичовых, которые, едѡчи з Лѡцка до Володимера, до п[а]на Гана Павловича до двора его, в Марковичах будѡчог[о], вступили были, с которыми теж приателми и гостми брат рожоныи того то повода Матиаш Вандаловский з дворѡ тамтог[о] п[а]на Павловичовог[о] перед возами, которые юж запрегано, на село вышол и кѡ церкви юж безпечныи, ничего се таковог[о] противног[о] не сподиваючи, приходил, выспособившысе на помочники, ѡ хлевах и по сторонах при плотях над дорогою засажоною, и закрытую стрелбѡ маючи, того то помененог[о] Матиаша Вандаловског[о] ѡкрѡтне и нелютостиве, з мушкету вымеривши, насеред села ѡкрѡтне и нелютостиве забили и замордовали есте. И тым болшеи, паствиячисе и в корыст себе ѡборочаючи, все ѡдѡнѡе з него аж до голог[о] тела злупили есте, за чим в вины, в праве посполитом ѡписаные, попали есте, яко то вам на рокѡ ширеи выведено будет.

Хотячи теды повод за таким в[а]шим окрѣтним и тыранским выступком в[ашей] м[илости], в праве посполитом ѡписаных, на вас позыскат ку всказаню в[ашей] м[ило]ст[и] таких на вас, ведле права позывает и припозывает сѣдовне.

Теды абысте стали, декретов сѣдов н[а]ших, которым ведле права на вас за доводом поводовое стороны вины правные, вашому выстѣпкови равне и годне, на вас наказаные будѣт, абысте се прислухали и припатрили и в том всем ѡному ѡсправедливили.

Писан ѡ Володимери року тысяча шестсот чотырнадцетог[о] м[ѣ]с[я]ца фєвраля ѡсмог[о] дня».

А по поднесеню и прочитаню того позвѣ повод менованыи, вынесенна его и рокѣ, за ним || [арк. 105] зложоног[о], релациєю возног[о] правне доведши, домавалсе и просил, абы позваным на позов сѣдовне ѡтповедати наказано было. До которое sprawy за приволанем возног[о] ѡ сѣдѣ, ѡдозвавшисе ѡт позваных, шляхетныи п[а]нѣ Мартинѣ Сосницкии за моцю, ему в той справе даною, заховавши себе вси ѡбороны правные, до тоє sprawy потребные, актора и акции слушыныхъ быти не признаваючи, декларовала, же «форѣм тѣм перед сѣдом в[ашей] м[илости] не маю, бо с тог[о] самог[о] позву знати добре, же таа акция не сѣдови тутешнему, але сеимови власне належати бы мела, бо едно чотыри артикулы сѣдови кгородскому належдѣт⁷⁰⁷, а тѣм ѡн позывает ѡ какоє непристойное албо рачии зрадливое забитѣ⁷⁰⁸. Венць повод и чинити не может ѡ то, кгда ж посесии жадное тут на Волиню не маєт, аж бы ставил посесиѡнатурм нобиле⁷⁰⁹, которыи бы кавцию⁷¹⁰ занєс, ѡчинил⁷¹¹». С тых теды причин просила сторона позванаа а форо⁷¹² волности.

---

⁷⁰⁷ Чотири старостинські артикули, тобто види справ, які належали до компетенції старости як очільника замкового суду були: розбій на дорогах, підпал, напад на шляхетський дім, зґвалтування жінки. Вони були покладені в основу юрисдикції городського суду, що замінив замковий у городових повітах. За II ЛС до цих видів справ були долучені також порушення спокою («гвалт») у містах, убивство шляхтича, крадіжки, фальшування (розд. 4, арт. 20), а також «вибиття з спокійного держання», тобто захоплення маєтку, ґрунтів і підданих (арт. 69). За конституцією сейму 1578 р. городу належали також справи про втікачів (слуг і підданих) та грабежі задля пришвидшення їх вирішення.

⁷⁰⁸ У II ЛС були відсутні норми, які регламентували відповідальність за вбивство «зрадливым потасмним обичаем», що загрожувало шляхтичеві втратою життя і честі. Зазвичай такі справи потрапляли на королівський суд.

⁷⁰⁹ посесіонатурм нобиле — шляхетську осілість (лат. possessionatum nobile).

⁷¹⁰ Кавцию — гарантію, доказ (лат. cautio).

⁷¹¹ Вказується, що позивач не був осілим на Волині шляхтичем, тож відповідач міг не відповідати на його позов.

⁷¹² А форо — від суду (лат. a foro).

А сторона поводаваа форѣм в суде нинешним тѣм быти подлуг права поведила и просила, абы сѣд нинешнии, форѣм в сѣде своем ѳзнавши, стороне позванои поступовати наказал, вцалѣ вси пробаціѣ⁷¹³ и докѣмента вшеллакиѣ заховавши.

Сѣд нинешнии кгородскии володимѣрскии, контроверсии сторон менованых выслушавши и ѿныѣ ѳ себе достаточнѣ ѳваживши, форѣм в тои справѣ в сѣде своем найдѣет и позваному поступовати наказѣет.

Которого декрету ѳмоцованыи стороны позваноѣ, за правныи не приимуючи, до сѣдѣ головног[о] Трибуналу Любелског[о] апелевал. Сѣд тоѣ апелляции допустил и рок за нею в сѣде менованом трибуналским на воеводстве Волынском, которѣе напервѣи по выстю шести недель || [арк. 105] ѿт даты декрету нинешнего припадѣт и сѣжоно будѣть, ѿбеюм сторонам кром припозвѣ⁷¹⁴ становитисѣ зложил и назначиль, што все для памяти до книгѣ ѣсть записано.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 104–105.

№ 235

1614 р., березня 18. Володимир. — Декрет у справі Яна Павловича, позивача, з Миколаєм і Василем Марковськими, звинуваченими у пораненні та вбивстві Павловичевих слуг, згідно з яким відповідачам дозволили апелювати до Трибуналу

Декрет межи п[а]ном ІАном Павловичом а п[а]ны Марковськими

Рокѣ тисеча шѣстсот чотырнадцетого м[ѣ]с[я]ца марца ѿсминадцетого дня

На рочках сѣдовых кгородских володимѣрских, ѿт дня трынадцетого м[ѣ]с[я]ца марца в рокѣ вышменованом припалых и сѣдовнѣ ѿтправовати сѣ зачатых, перед нами, ІАном Прилепским, инстикгатором коронным, подстаростимъ, а Крыштофом Заленским, сѣдею, вриадниками сѣдовыми кгородскими володимѣрскими, кгда справа з реѣстрѣ сѣдового за приво-ланѣм возного шляхетного Миколаиа Закревьского с позвѣ кгородского володимѣрског[о] порядком своим кѣ сѣженю припала, межи ѳрожоным паномъ ІАном Павловичом, поводом, з одноѣ, а ѳрожоными п[а]ном Миколаєм и Василем Марковськими, позваными, з дрѣгоѣ стороны, тѣды, постановившисѣ ѿчевисто ѳ сѣдѣ, повод сам и через ѳмоцованого своего

⁷¹³ Пробаціѣ — докази (від лат. probatio).

⁷¹⁴ Відповідач мав стати до Трибуналу без додаткового урядового нагадування — припозву.

шляхетного пана ІАна [...]резинского⁷¹⁵ поднес позовъ вышменованыи, которыи ъ сѣдѣ былъ читанъ и так се в собе маеть:

«ІАнѣшъ, кн[я]жа Ѡстрозкое, кашталан краковъскийи, староста володимерскийи etc

Уроженыи паном Миколаеви и Василеви Марковъским, з особъ ваших власных и зо всѣх добръ ваших лежачих и рѣхомыхъ, яким колвекъ правом вам належачих.

Приказѣем, абысте передо мною альбо вриадом нашим кгородским володимерскимъ || [арк. 124] на рочках кгородских володимерских, в рокѣ теперешнем тисеча шестсот чотырнадцетом м[ε]с[я]ца марца третег[о]надцет дна припадающих, ѡбличне и завите стали на жалобѣ и правное попиране ѡроженого пана ІАна Павловича, которыи вас позывает ѡ то, иж вы, зневаживъши покои право посполитое, ани ѡгледаючис на вины, срокгост права посполитого, взявши перед себе ѡмысль злыи и непристоинныи, яко по иных веле разовъ кѣ жалевии деспектови поводовои стороны, челнад его, кгда се еи мимо ваш двор кѣ дворови пана своего трафило ити албо ехати, приганаючи, словы недѣтивыми лжачи соромтначи, такъ часѣ певног[о], недавно прошлого, м[ε]с[я]ца марца двадцет шостого дна в рокѣ прошлом тисеча шестсот трынадцетом, приготовавшис с помочниками своими, в протестацыи менованыими, а маючи ведомост ѡ слѣгах, челади поводовои стороны, котораа мимо двор ваш кѣ дворови поводовои стороны яко п[а]на своег[о] ити мѣли, выстерегши их, коли шли з двора своег[о] на село, выпали есте, ѡных слѣг немилосердне, ѡкрѣтне, неѡтповедне и непристоине побили, поранили и постреляли есте, а меновите шляхетного Ивана Дынаревича с пѣлгакѣ праве в твар пострелили есте, которыи иж еднакъ с того пострелѣ жив зостал, теды тежъ ѡ то повод собе в сѣде належном цалое право зоставѣет, а дрѣгого шляхетного Василя Телпацикого, слѣгѣ поводовог[о], ты сам, Миколаю Марковъскийи, з закрытое засадки с хлева, ѡт хлопа своего ѡног[о], доброволнои дорогою безпечне идѣчого, з мѣшкетѣ пострелилес, а кгда юж постреленыи и ѡходити не могль, ты, Василю Марковъскийи, также з невѣдомое засадки выпадши, с тылѣ ѡного ж помененог[о] Телпацикого мечем в головѣ ѡкрѣтне тѣлес. И потом ѡже вы, ѡбадва Марковъскийе, и с помочниками своими сполем, иж ѡног[о] лежачог[о] помененог[о] слѣгѣ поводовог[о] ѡкрѣтне а нелиτωстиве тиранске в посродкѣ села напротивко двора своег[о] в селе Марковичах рѣбали и стреляли есте и ранъ до килкѣдесат задали есте. И там же юж

---

⁷¹⁵ Пошкоджений текст.

оного, || [арк. 124 зв.] праве юж за ѓмерлого, тым барзии тиранске над нимъ паствiachисе, з оными ранами з ѓлицы до дворѓ своег[о] за ноги поволокли есте и оного по хлевах ховали есте. А потом ѓбдартого и зо всего злѓпленог[о], крваве змордованог[о], з двора своег[о] выволокли есте и так оного, ѓкрѓтне непристойне забили и замордовали есте. За чим в вины, в праве посполитом ѓписаные, таковомѓ выстѓпкови вашомѓ ровне и годне, попали есте, яко то вамъ на рокѓ ширеи выведено бѓдет.

Хотечи теды повод таковые вины, в праве посполитомѓ ѓписаные, за выстѓпкомѓ вашим таковыи оные позыскати, вас до наказаня вин таковых позываеъ сѓдовне, теды абысте стали, декретови сѓдов наших, которыи вины, в праве посполитом ѓписаные, за таковыи выстѓпокѓ на вас наказаны бѓдѓт, абысте се прислѓхали и припатрили и в том се всем ѓсправедливили.

Писан ѓ Володимери рокѓ тисеча шестсот чотырнадцатого м[ε]с[я]ца фѓврала ѓсмого дня.

Иваницкии Матиаш, писар».

По которого позвѓ поднесенем и з него жалобы ѓчиненем, доведши повод вынесееня позвѓ релациею возного, показавъши протестацию ѓ забите и замордоване звышречого замордованого слѓги своего, показавъши до того прокламацию албо раднеи поволане позваных взглядом замордованя небожчиковского, ѓбычаем права посполитого ѓчиненое, просили, абы позваным правне на позовѓ справоватисе наказано было, иншиє дальшиє доводы правные вцале себе заховѓючи.

До котореє справы за приволанем возного до сѓдѓ, ѓдозвавшисе ѓт позваных, ѓмоцованыи их м[и]л[о]сти шляхетныи пан Каспер Стрыковский, заховавши себе вцале вшеллакиє ѓбороны правные, до тоє справы потребные, актора и акции за слѓшных не признаваючи, декларовал, же форѓм не маєт тѓт перед сѓдом в[ашеи] м[ило]сти, бо яко с позвѓ знат, же криминалитер тѓю акцию повод интентѓе⁷¹⁶ ѓ непристойное забите, што сѓдити мере сеимови належит за таким позовом, а не тѓтошнемѓ кгородскомѓ сѓдови, просил а форо⁷¹⁷ волности.

На которѓю то таковѓю ѓборонѓ || [арк. 125] позваное стороны повод поведил, иж позваные форѓм эксциповати⁷¹⁸ не могѓт, поневаж вшеллакиє виоленциє⁷¹⁹, морды, забианя не иншомѓ сѓдови, але толко сѓдови

---

⁷¹⁶ Криминалитер тую акцию [повод] интентѓе — [позивач] оголосив справу (лат. actio intentata) кримінальною (лат. criminaliter).

⁷¹⁷ А форо — від суду (лат. a foro).

⁷¹⁸ Эксциповати — протестувати (від лат. excipere).

⁷¹⁹ Виоленциє — гвалт, насильство (лат. violentia).

кгородскомъ старостинскомъ и его вриядови до сѣженя и оныхъ взнаваня належатъ ведле права тѣтошнаго волынскога, котормъ вшеллакиѣ таковыѣ ексцесы и тымъ подобныѣ формѣ в сѣде нинешнемъ вказано. С тыхъ теды причинѣ просиль повод, абы позванои стороне мимо ихъ обороны в сѣде нинешнемъ, яко належномъ и слѣдшномъ, правне отказать на тотъ позовъ наказано было, иншиѣ вшеллакиѣ доводы до тоѣ справы належачиѣ вцале собе заховѣючи.

Сѣд нинешнии кгородскии володимѣрскии, контроверсии сторонъ менованыхъ выслѣдхавъши и оныѣ достаточнѣ в себѣ вваживши, бачи то, ижъ идетъ в головѣ забитѣю, што *ест* артикль кгородскии и сѣдови кгородскомъ сѣдити в то належитъ, для того формѣ в сѣде своемъ налезши, стороне позванои постѣповати наказѣт.

А вмоцованыи стороны позваное, того декретѣ за правныи не примѣючи, до сѣдѣ головнаго Трибѣналѣ любелскога апелевал. Сѣд тоѣ апелляции допѣстиль и рокѣ за нею в сѣде менованомъ трибѣналскомъ на воеводствѣ Волынскомъ, которое напервѣи по выстѣю шести неделъ отъ даты декретѣ нинешнега припадетъ и сѣжоно бѣдетъ, вбѣюмъ сторонамъ, кромѣ приповѣдѣ, становитисѣ зложилъ и назначилъ.

При которой справѣ его м[и]л[о]сти пана Павловича позваные п[а]нове Марковские черезъ того вмоцованого своего светчилисе противко возномѣ Федорови Моисеевичови, ижъ позовѣ по нихъ не выдавалъ, а релляцию вынесѣня его вчинилъ, просѣчи, абы тоѣ освѣтченѣ его принято и записано.

Што все для памяти до книгъ *ест* записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 123 зв.–125.

№ 236

1614 р., березня 18. Володимир. — Декретъ у справѣ Полоніи з Сосницькихъ Яцковои Марковскои, позивачки, з Яномъ Павловичемъ, звинуваченимъ у наїзди на її дімъ та підпал, згідно з якимъ вѣдповѣдачевѣ дозволили апелювати до Трибуналу на тій підставѣ, що справа, якъ вінъ твердивъ, не належала до компетенції гродського суду

Декретъ п[а]нѣ Яцковоѣ Марковскоѣ с п[а]номъ Яномъ Павловичомъ
Рокѣ тысяча шѣстсотъ чотырнадцатого м[ѣ]с[я]ца марца вѣсмогонадцѣт дна

На рочкахъ сѣдовыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ, отъ дна тринадцатого м[ѣ]с[я]ца марца в рокѣ выименованомъ припалыхъ и сѣдовнѣ отправовати зачатыхъ, передъ нами, Яномъ Прилепскимъ, инстикгаторомъ короннымъ, подстаростимъ, Крыштофомъ Заленскимъ, сѣдею, вриядниками сѣдо-

выми кгородскими володимѣрскими, кгда справа з реєстрѣ сѣдоваго за приволаемъ возного шляхетного Миколаа || [арк.148 зв.] Закревского порядкомъ своим с позвѣ кгородского володимѣрского кѣ сѣженю припала, межи врожною панею Полониею Сосницкого Гацковою Марковскою, поводовою стороною, з одное, а врожным паном Ганом Павловичем, позванымъ, з дрѣгое стороны. Тѣды постановившисѣ очевисто в сѣдѣ, сторона поводоваа сама и через вмоцованого своего шляхетного пана Каспра Стрыковского поднесли позов вышменованыи, которыи в сѣдѣ был читан и так се в себе маеть:

«Ганди, кн[я]жа Острозкое, кашталан краковскии, староста володимѣрскии

Урожомѣ Ганови Павловичови, з особы и зо всѣх добръ твоих лежачих и рѣхомых, якимъ колвекъ правом тобѣ належачих.

Приказѣм, абыс передо мною албо вриадом моим кгородским володимѣрскимъ на рочках кгородских володимѣрских, в рокѣ теперешнем тисѣача шѣстсот чотырнадцетом м[ѣ]с[я]ца марца третегонадцат дня припадающих, правне и завите станѣл на жалобѣ врожное п[а]нсе Гацковоѣ Марковскоѣ Полонии Сосницкого, котораа тебѣ позываеѣт ѡ то, иж ты, препомневши боѣзани Божое и срокгости права посполитого, взявши перед себѣ злыи вмысль на замордованѣ сынов еѣ и на знищенѣ их в вбогои маѣтности, которыи по мног[о] раз выполняючи, на дворѣ еѣ шляхецкии спокоиныи, покоѣм посполитым вбезпечоныи и вбварованыи, квалтовне насылалъ, кравил, подданных бил, грабил, розныѣ и частые квалты, кривды и шкоды чинил и часѣ недавного сѣстрѣнца еѣ, шляхетне врожного Миколаа Мокренского, кгда дла потребѣ своих был в местечкѣ Локачах, през слѣги своеѣ, вмыслѣне посланые, вкрѣтне зранилъ.

И на том всем мало маючи и вѣш[ѣ]мъ то все себѣ легце поваживши, под часом принатя покою и вбезпечѣния оным, през п[а]на Ивана Гаковицкого на выконанѣ пред себѣ давно взятого злого, непристоиногo и нехрестиянского вмыслѣ своего, зобравши себѣ на помоч до килка дѣсят ч[о]ловека, так жолнеров, конфедератовѣ, двох панов Ракѣских и п[а]на Богѣслава, в Луцкѣ на тот ча[с] лежѣ мающих, яко и братю свою, пана Гуроша и п[а]на || [арк. 149] Миколаа Павловичов, пана Шимона Молинского и инших приятель, тобѣ имени и прозвиска добре ведомых, рокѣ прошлого тисѣача шѣстсотного тринадцетого м[ѣ]с[я]ца июня чѣтвертогонадцат дня вже по заходе слонца, наперед с тыми то жолнерми, братею и повинными яко помочниками своими, ты, Ганѣ Павловичу, яко принципал, выбегши з двора своего перед двор еѣ до цѣрквы, дзвон ѡттал, аж на зѣмлю впал, оных порѣбал и гробѣ небожчика пана Романа Марковского под стѣною цѣрковною порѣбали и покололи, а ѡттола

обычаем неприятелем Крижа светого, з окриком немалым квалтовне до двора ее скочивши, в двор се ламали, ворота секли, с килкѣ десѣат мѣшкетов оразъ на двери ее стреляли. И не могѣхисе воротами добыти, тын с колкѣ сторон выламали, а тым болшеи, страхом и квалтом огортываючи, хлев в оборѣ, столѣ в гѣмне, где воз сына моего старшого з речами его и челядными и воз дрѣгии ротчи⁷²⁰ его м[и]л[о]сти пана Ивана Свищовского были, и хлевъ сенник, где кони почтовые и возовые сыновские ж и возники преречоного пана Свищовского стоѣли, запалили. И вломившисе там до двора, там до домѣ мѣшканна ее, где з дѣтми своими и з сыновою своєю п[а]нею Михаиловою Марковьского, котораѣ дѣтѣмко малое при собе мѣла и щѣладю белою замкнѣла, и где сынове жалѣющее Михаило и Василеи Марковские и пан Иван Остафиевич Свищовский для обороны здорова своего ѿт так великого квалтѣ ѡшли, в окна, в двери стреляли и великим квалтом с тыми то преречеными помочниками своими добывали, секли, и словы шѣтетчными лаючи и сынов ее вызываючи⁷²¹, и тот дом, абы всех огнемъ знесли, палити хотѣчи, яко ѿ том протѣстация засвежа того дѣчинкѣ на вриад донесѣнаѣ, и возного енерала, которыи з шляхтою того квалтѣ ѡгледал, рѣляция достаточне в собе ѡбмовлаѣт, до которое жалѣючаѣ во всемъ ѡтзывает. В которои справѣ и шкрѣтинѣюм противко тебе и твоим помочником менованым ѣст через жалѣючѣю выведѣныи, через которѣю яко и иншиѣ свѣдѣцтва ѿ такомом || [арк. 149 зв.] квалтѣ домѣ ее шляхѣцкомѣ спокоиномѣ, через тебе яко принципала и твое менованые помочники сталии, и спалѣна огнемъ клѣнна [зѣ] збожем, хлевовъ и сенника, и починѣна шкод, при том сталых, которых собе три тисѣачи золотых полских быти шацѣт. Хотѣчи тебе поконати, сим позвом позывает, заховѣючи вцѣлѣ акциѣ сынови своемѣ Михаилови Марковьскомѣ и малжонцѣ его, так же и п[а]нѣ Иванови Свищовьскомѣ ѿ квалты и шкоды их, тым сталые, волное чинѣне правом с тобою и твоими помочниками водлѣ постѣпков их ѿ то правных, яко то все на рокѣ припалом тебе ширѣи выведѣно и показано бѣдет, абыс тѣды

⁷²⁰ Мало бути «котчий».

⁷²¹ У аналогічному позові по скарзі Михайла Марковського з дружиною Своєю з Добронижа Марковською на тих же у тій же справі про наїзд вказується: «...квалтовне до того дому стреляли, секли, ламали и добывалистесе, словы ущиплывыми лжили, Марковьских на поединки вызываючи, и тот домъ палити хотели» (ЦДІАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 151 зв.). Скарга обіймає лише епізод самого наїзду без вказівки на попередні акти насильства, які фіксуються у тексті позову Яцкової Марковської, натомість уточнюється, що Михайло вранці мав від'їздити з поштою до роти Адама Прусиновського, підкоморія володимирського і белзького каштеляна. Позваний висунув такі ж аргументи і просив про дозвіл на апеляцію, що йому суд дозволяє (Там само, арк. 150 зв.–152 зв.).

перед сѣдом моимъ кгородскимъ володимѣрскимъ завите стал и на то все правнѣ *отповедал* и *дсправедливилсе*.

Писан ѿ Володимери рокѿ тисача *шестсот* чотырнадцатого м[ѣ]с[я]ца феѳрала ѿсмого дня.

Иваницкии Матиаш, писар».

А по прочитаню того позвѿ, доведши стороне позванои рокѿ слѿшнымъ через возного положѣния того позвѿ, просила сторона поводаваа, абы сѣд нинѣшнии на позов тот позваномѿ справовати сѣа наказал.

Где за приволанѣмъ возного ѿ сѣдѿ до тоѣ справы ѿдозвавѣшисе, позваными пан Павлович сам и через ѿмоцованого своѣго пана Гана Брезинского, актора терминѿ позвѿ и акции самое, также и тоѣ кривды мниманое не признаваючи, ѿвшем себе целые ѿбороны противко томѿ всемѿ заховѣючи, поведил, *иж* за таковымъ позвомъ в сѣде нинѣшнемъ форѿм мѣти не может, бо если *ж* ѿ наистѣе иакое, чого се никгды не признавает, поводаваа сторона чинит, тогды иакое с протѣстации самое, такъ и с позв[у] [их]⁷²² не показѣтсе жадными таковыми ексцес, взглядомъ которого бы форѿм в сѣде нинѣшнимъ слѿшине быти мѣло, поневажъ жаднаа ѿбсанкквиоляция⁷²³ домѿ и зранѣне жадное при наистю таковымъ мниманымъ не делалосе, и ѿвшемъ з дворѿ того там мѣшканя и на тот час бытия поводовое стороны мордѿ и забоист[во]⁷²⁴ ѿкрѣдтное делалосе, где колко шляхтичовъ з хлевовъ || [арк. 150] из заплотя постреляно и на смѣрть позабияно. И если жѣ теж ѿ пожегѿ, котораа се через тых же самыхъ поводовъ з великого через нихъ самыхъ стреляна стало, теѿды и взглядомъ таковое мниманое кривды форѿм быти не может, поневажъ таковѣю кривдѿ и шкодѿ себе шацѣет и тоѣ таксы позыскѣет⁷²⁵. Што се тычетъ иншихъ ѿколичностии и кривдѿ жалосныхъ, в позов тотъ вложонныхъ, таковыѣ ач се никгды через позваного не делали, тогды и ѿ таковыѣ кривдѣды иакое криминаль быти не может, такъ теж форѿм в сѣде нинѣшнимъ конкдлюдѣючи⁷²⁶, теѿды позваными рацисе своѣ просил, абы ѿд форѿм

⁷²² Пошкоджений текст.

⁷²³ Обсанкквиоляция — скривавлення (лат. obsanguiolatio).

⁷²⁴ Слово пошкоджене.

⁷²⁵ Відповідач твердив, що звинувачення не належало до компетенції гродського суду, окрім хіба що скарги про підпал, яка насправді була фальшива, адже пожежа трапилася з вини самих позивачів. Далі зауважувалося, що процес мав бути припинений навіть у випадку правдивого звинувачення в підпалі, позаяк скаргниця позиває про відшкодування втрат. А за коронним правом, якщо у позові містилася вартість кривд і йшлося про їх виплату, справу мали перенести на розгляд земського суду. Гродський суд, натомість, мав судити лише саме правопорушення. Подібних вимог не містили статутіві норми.

⁷²⁶ Закінчуючи — (з лат. concludere).

нинешнего іако неналежного волным был дчиненыи, иншиє далшиє вшєлакиє обороны противко поведствѣ терминови и акции самое, так теж и кривды мниманои вцале себе заховдючи.

А сторона поводаваа декларовала, же формѣ тѣм єсть власнє в кгороде, а нигдє, бо то артикѣлы кастрєн се инвазио єст инцендиѣм⁷²⁷, а што позваныи поведаєт, же то не криминал, бо там обьсанкгвиоляциє жадное при тои инвазии не было⁷²⁸, тєды позванаа декларовала, же подворє и стєны добре были кровью обляныє, ажє спалєно гѣмно, столѣ и стаиню, єще до тых часов знати, ѡ чом добре ѡпеваєт протєстация противко позваномѣ, ѡ то дчинєнаа. И просила таа актриксѣ, абы сѣд, формѣ дзнавѣши, сторонє позванои директє⁷²⁹ справоватисє наказал.

Сѣд нинєшнии кгородскии володимєрскии, контроверсии сторон менованых выслѣдхавши и ѡныє достаточнє д себє дѣваживши, бачи то, иж идєт ѡ артикѣлы, которыє кгородскомѣ сѣдови належит, а звлаца ѡ наистє на дом, іако теж и ѡ пожєгѣ, дла того формѣ в тои справє в сѣдє своєм налєзши, позваномѣ постѣповати наказдєт.

А позваныи того декретѣ за правныи не примдючи, до сѣдѣ головного Трибѣналѣ любєлског[о] апелєвал.

Сѣд тоє апелляции допѣстил и рок за него || [арк. 150 зв.] в сѣдє менованом трибѣналском на воеводствє Волинскомѣ, которое напервєи по выстю шєсти нєдєл ѡт даты декретѣ нинєшнего припадєт и сѣжоно бѣдєт, обєюм сторонамѣ кром припозвѣ становитисє зложил и назначил, што всє дла памєти до книг єст записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 148–150 зв.

№ 237

1614 р., берєзня 27. Володимир. — Протєстация Яна Соколовського, в якій повїдомлялося, що Петро і Дмитро Обухи підійшли під його дїм, ображали скаржника, викликали на поєдинок, стрїляли і погрожували йому мстити⁷³⁰

Протєстация п[а]на Јана Соколовского на п[а]на Пєтѣра Ѡбѣха

⁷²⁷ [Артикулы] кастрєнсєс инвазио єт инцендиум — [артикулы] гродські наїзд і підпал (лат. [артикулы] castrenses invasio et incendium).

⁷²⁸ Обьсанкгвиоляциє жадное при тои инвазии не было — скривавлення жодного під час того наїзду не було (лат. obsanguiolatio — скривавлення, invasio — наїзд).

⁷²⁹ Директє — без відмовок (лат. directe).

⁷³⁰ Див. також наступну справу № 238.

Рокѡ тисеча шестсот чотырнадцетого м[ε]с[я]ца марца двадцет сегомо дня

На вриаде короля его м[и]л[ости] кгородском володимерском передо мною, Аньдреем Мисевским, бѣркграбим и намѣстником подстароства володимерского, персоналитерь становши, врожоныи пан Ган Соколовъскии части певное в селе Восчатине в повете Володимерскомъ воеводства Волынского дедич, жалосне ѡповедалъ и протестовалсе на п[а]на Петра Федоровича Ѡбѣха з Восчатина яко неѡселога тыми словы, иж «тотъ пан Петръ Федорович Ѡбѣх рокѡ теперешнег[о] тисеча шестсот чотырнадцатого м[ε]с[я]ца марца четвѣртогонадцет дня, приехавши з слѣдѣбы в дом п[а]на Криштофа Млацкога, арендаря части в Восчатине зошлого Гацка Ѡбѣха, там же заставши в томъ дворе п[а]на Дмитра Ѡбѣха, с[ы]на зешлог[о] Гацъка Ѡбѣха, которыи тежъ на тотъ час з слѣдѣбы в домъ свои отчистыи до п[а]на Млацког[о] яко арендара и швакгра своего приехал, которыи, вчинивши собе добрѣю мыслъ якѣюс, в п[а]на Млацкога тотъ то пан Петръ Ѡбѣх с паномъ Дмитромъ Ѡбѣхомъ ѡ годинѣ второи в ноч с пятници на сѣботу дня взвышъ менованого, вышедши з светлицы от п[а]на Млацкога, подбегши и нашедши под двор мои, Соколовъского, которыи тылко через плотъ близко от двора зошлого Гацъка Ѡбѣха лежит в Восчатинѣ, с пѣлгаковъ || [арк. 223] кильку в дом мои стреливъши, кълялш [!], ѡкрикъ вчинивъши, мене, Соколовъского, вызывали до якогос бою, называючи мене, Соколовъского, злое матки сыном и лжачи словы недѣцътивыми, доброи славе шкодливыми: “Выиди до нас, злои матки сынѡ! Ѡбачишь, што се будетъ делало”. Там же с килкѡ пѣлгакѡвъ на килка годин на дом мои он, пан Петръ Ѡбѣхъ, с паномъ Дмитромъ Ѡбѣхомъ стрелал, иж кѣли ажъ до сении тыльными дверми впадали, кгдажъ домъ мои тылом до дворѡ зошлого Гацъка Ѡбѣха стоить, в которомъ дому я спокоинѣ з жоною хорою бременною под тотъ час и з детками мешкаючи, и на тотъ час в себе маючи маткѡ малжонки моеѣ п[а]нню Анънѡ Мицовъскѡю, белѡю головѡ в летехъ подошлѡю, котораа от того стреланиа барзо прѣстрашона, а малжонка моя хораа, бременнаа бѣдѡчи, на тотъ час с прѣстрахѡ ѡд стреланиа на дом мои ѡд п[а]на Петра Ѡбѣха и Дмитра Ѡбѣха не ведле часу породила и нечасное потомство маѣт, по которомъ пороженю малжонка моя и тоѣ потомъство, пан Бог ведаѣт, живы ли ѡбоѣ будѡт.

А мало на томъ маючи, тотъ пан Петръ Ѡбѣх, иж на домъ мои вмыслѣне стрелал с челадю своею, мене словы, славе доброи моеи доткливыми, лжил, соромотиль, злое матки сыномъ называючи, яко се мѡ подобало, але над то ѡдповедъ похвалкѡ на здорове мое мене, Соколовъского, вчиниль, ѡгнем спалити двор мои въ Восчатинѣ ѡбецалсе

тымъ способомъ: “Ведаи ѿ томъ, Соколовъскии, же се в отчизне моеи не ѿседишь, же тиа в коротким часе, злое матки сынѣ, вшеллаким способом здорovia позбавлю и дом твои зо всею маетностю ѿгнем спалю”. Тѣю похвалкѣ ѣчинивъши, в домъ п[а]на Млацкогo зновѣ вшоль и тамъ при п[а]нѣ Дмитрѣ Ѡбѣхѣ пребывает. Ѡд которогo я, Соколовъскии, не певен здорovia, ани спокоиногo в маетности моеи, ѣцтиве и добре набытые, мешкана, || [арк. 223 зв.] тую протестацию на п[а]на Петра Ѡбѣха вношѣ».

Просил теды пан Соколовъскии, абы емѣ таа протестация была принята и до книгъ ввѣдена и записана была, што естъ записано.

ЦДИАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 222 зв.–223 зв.

№ 238

1614 р., травня 9. Володимир. — Скарга Яна Соколовского через своего слугу Григория Дмовского про шкoди, поранення шаблею та «одповедь» від Дмитра Обуха; повідомлялося, що Соколовський посилав своїх приятелів до кривдника, аби переконатися у серйозності його намірів, що той і підтвердив

Ѡповеданѣ слѣжѣбника п[а]на Яна Соколовского Григория Дмовского на п[а]на Дмитра Ѡбѣха

Року тисеча шестсот чотырнадцатогo м[ѣ]с[я]ца мая девятогo дня

Присилал до ѣриадѣ кгородског[о] володимерского до мене, Яна Прилепског[о], инъстикгатора коронного, подстаростегo володимерского, ѣрожныи пан Янѣ Соколовскии, части певное ѣ Вошатине дедич, служѣбника своего шляхетного Григория Дмовского, Ѡбѣжливѣ се жалуючи и Ѡповедаючи на пана Дмитра Яцковича Ѡбѣха, части певное ѣ Вошатине дедича по зошлом пану Яцку Ѡбѣхѣ, Ѡтцѣ своемъ, ѿ то, ижѣ тот панѣ Дмитрѣ Яцкович Ѡбѣх року теперешнег[о] тисеча шестсот чотырнадцатог[о] м[ѣ]с[я]ца априля двадцать пятогo дня ѣ пятъницѣ, взявъши перед себе злыи ѣмысль свои, наполнивъшисѣ воли своеи, пропомъневши боаязъни Божеи, срогости права посполитогo и винѣ, в немъ Ѡписаныхъ, и милосъти ближнегo, способивъши себе помощи и на ѣчинокъ нижеименованыхъ || [арк. 356 зв.] добре се наготовавши, подданных своих вошатинских зобравши з сетю рыбною з волоком, имѣ казавши за собою ити, кгвалтовне и бесправне нашедши с подданными своими з дворѣ Ѡтчистогo ѣ Вошатине Ѡтца своего Яцка Ѡбѣха зошлогo, з розною бронєю, воине належачою, с пулгаки, шаблами, на сажовку п[а]на Соколовског[о] под двором его ѣ Вошатине в садѣ, бѣдѣчѣю нарыбеную через его, пана Соколовског[о], там же моцно кгвалтомъ нашедши, тот

пань Дмитръ Обѣхъ рыбы п[а]на Соколовског[о] кгвалтовне ловил. Што кгда пан Соколовский з дворѣ своего ѿ Вошатине обачил, ижъ тот пан Обѣхъ Дмитръ рыбы в сажовце его ловит кгвалтовне, вышел з дворѣ своего з однимъ выросткомъ до того п[а]на Обѣха и напоминал его, абы ему кгвалту не чинил. Там же зараз ѿнь, пан Дмитръ Обѣхъ, скочивши до п[а]на Соколовског[о] з бронею, ѿбеспечоныи покоемъ посполитымъ, бѣдѣчи на гребелци сажавки его, на кгрунте его власномъ, ѿкрутне нелютостиве посеколь, поранил, шкодливе по рѣкахъ ѿбно [!], ажъ его пань Воитехъ Саниковский, сѣсед, ратовал. И рыбы в той сажавце п[а]на Соколовског[о] выловил и до двора своег[о] вошатинског[о] ѿносити казал ку немалои кривде и шкоде его великою, пропомневши запись иньтерцизы, черезъ ѿца своего зошлог[о] п[а]на Гацка Обѣха с п[а]номъ Соколовскимъ стороны тое сажавки и иншихъ кривдѣ, ему стальныхъ, ѿчиненою, и закладомъ ста копь грошеи литовскихъ, заложономъ ку заплаченю пану Соколовскому, где бы имъпедиментъ⁷³¹ пан Соколовский ѿт п[а]на Гацка Обуха и потомковъ его мел, тот закладъ перепадает.

По которомъ зраненю своемъ и зловленемъ сажавки своеи пан Соколовский, слышечи ѿдповед и похвалку ѿд п[а]на Дмитра Обѣха на здоровье свое, ѿживши ихъ м[и]л[ост] пановъ приателеи своихъ, его м[и]л[ост] п[а]на Петра Лаща и его м[и]л[ост] п[а]на Андрея Новоселецког[о], посылалъ ихъ в дом до п[а]на Дмитра Обѣха, пытаючи его, если бы на здоровье п[а]на Соколовског[о] ѿдповеди и пофалки чинил. Которыи то пан Дмитръ Обѣхъ передъ ихъ м[и]л[ости] паны, паномъ Петромъ Лащомъ и паномъ Новоселецкимъ, поведиль такъ, ижъ «поведте пану Соколовскомѣ, же му той смехъ ѿтдам, же не бѣдетъ по свете ходитъ».

Которыи то кгвалтъ, кривдѣ и жалъ свои, ѿ[к]рѣтно⁷³² зранене свое и пофалку на здорове свое ѿт п[а]на Дмитра Обѣха пан Соколовский на вриде ѿповедивши, черезъ того слугѣ своего Григория Дмовског[о] на ѿгледанье зраненя своего ѿ приданье возного просил, на што ему з вриадѣ возныи енералъ Исакии Долмацкии есть приданъ ѿчевисто. Которыи возныи || [арк. 357] енералъ Исакии Долмацкии, за ѿчевистымъ приданемъ ѿт вриадѣ бывши в дворе пна Гацка Соколовског[о] ѿ Вошатине и зраненя его ѿгледавши, ку записаню до книгъ кгродскихъ володимерскихъ ѿчевисто на вриде дня сегоднешнег[о] ставши, ку записаню до книгъ кгродскихъ сознал в тые слова, ижъ «року теперешнег[о] тисеча шестсотъ чотырнадцатог[о] м[ε]с[я]ца априла двадцатъ шостого дня былъ есми ѿ Вошатине в дворе п[а]на Гана Соколовског[о], а маючи при собе шляхту людеи

⁷³¹ Имъпедиментъ — перешкоду (лат. impedimentum).

⁷³² Пошкоджений текст.

добрых п[а]на ІАкуба Неходимског[о] а п[а]на Мартина Патрицког[о], видел есми за ѡказованемъ п[а]на ІАна Соколовског[о], видилом при их м[и]л[ости] панах Воитехѡ Занковском и панѡ Николаю Пневском, на п[а]ну ІАнѡ Соколовском на правои рѣце его рану великую, шкодливе тятую, долгѣю, ѡд локтя аж ку пасти с претятемъ жилъ сподных, с которое раны трох палцовъ не чуеть и владати тою рѣкою подобно не будет, дрѡгую ранѡ видилом ѡ тое ж рѣки правое на другим палцѡ ѡд великог[о] члонокъ зверхѡ ѡтати, третюю рану видилом на левои рѣце п[а]на Соколовског[о] в пол локтя в кости претятѣю шкодливѣю, пан Богъ ведает, бѡдет ли тою рѣкою владати, четвертую рану видел ѡ тое ж рѣки левое на середним палцѡ конец того палца стятые з одпадненем тела, пятую ранѡ видел ѡ тоеи же рѣки левои на меншим палцѡ подле пазногтя тятую, вся рѣка криваваа. Там же за ѡказованемъ видилом сѡкню зеленую курту посечоную, всю покрывавеную. Которые раны себе задане меним панѡ Соколовскийи ѡт п[а]на Дмитра Ѡбѡха, сына зошлог[о] п[а]на ІАцка Ѡбѡха-Воцатинского на кгрунте его власномъ ѡ сажавки его под двором п[а]на Соколовског[о] ѡ Воцатине при ѡброненю сажавки своєї за квалтовном наустем того п[а]на Ѡбѡха Дмитра на сажовкѡ пана Соколовского и выловенемъ его рыбѡ в тои сажавце».

Котораа жь то протестация пана Соколовского и сознанье возного огледания ранѡ п[а]на Соколовского, ѡд п[а]на Дмитра Ѡбѡха задане, ест до книг кгородских принято и записано.

ЦДЛАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 46, арк. 356–357.

№ 239

1614 р., травня 9. Володимир. — Скарга Костянтина Колпотовського на Юрія Овлочимського, який в церкві на Великдень ображав його і дружину, а також «одповідь» учинив

Протестация п[а]на Костантина Колпытовског[о] и малжоньки его на п[а]на писара зем[ского] володи[мерского]

Року тисеча шестсот чотырнадцатого м[ε]с[я]ца мая девятого дня

На вриаде кгородском в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] володимерском передо мною, ІАном Прилепским, иньстикгатором коронным, подстаростим володимерским, постановившисе ѡчевисто, ѡрожоньи пан Костантинѡ Колпытовскийи сам ѡт себе и именем малжонки своєї панее Анны Костюшковичовны-Хоболтовског[о] ѡбтежливе жаловал и протестовалсе на ѡрожоног[о] п[а]на Юрия Ѡвлучимског[о], писара земског[о] володимерског[о], в тые слова, ижѡ «року теперешнег[о] тисеча шестсот чотырнадцатого м[ε]с[я]ца мая четвертого дня на ден з мартвых встаня

Сына Божого, руского свята в ден Великодныи, в которыи каждыи человек хрестиянский звык и повинен пану БогѸ хвалу ѿдават, кгда малжонка моя Анѣна Костюшковичовна-Хоболтовскоз[о] назавтредню на тот то помененыи день Великодныи до церкви, для ѿдана хвалы пану БогѸ з детками и челпадкою своею дворною приехала, то пак, кгда вже ѿд завтредны с церкви вышла и на воз зсидала, ку домови ехати хотела, теды помененыи панъ Юрии Ѡвлучимскийи, писар земьскийи володимерскийи, препомневши покои права посполитоз[о] и вин, в нем ѡписаных, и ѡного дня Светоз[о] Великодного хвалебного не ѡшановавши, без вшелякоз[о] дана причины, вышедши с церкви на цвинтар до фортки, малжонку мою, котораа на тот час на воз зсидала, лжил, соромотил так, яко му се подобало. Котораа, слышечи таковые слова ѡщипливые, з жалем и деспектом, ничоз[о] не мовечи, до двора своез[о] ѡтехала.

А потом того же дня Святоз[о], кгдам я сам з малжонкою и детками своими до тое жъ церкви ѡвлучимское для ѡдана хвалы Пану БогѸ до слѣдзбы Божее приехал, тот же помененыи пан Юрии Ѡвлучимскийи, писар земскийи володимерскийи, мало на том маючи, же первеи малжонку мою соромотил так, яко му се подобало, але еще в церкви при службе Божои, не ѡшановавши так ѡноз[о] дня Св[я]тоз[о] фалебного и службы Б[о]жое, на деспектъ мои и жал болшии, нападши, перьво на мене невинне с фѣками, с погрозками, ѡдповедами мне на здоровье мое, а потом и малжонку мою зновѸ при бытности моеи лжил, соромотил, называючи ее так, яко му се подобало, за чим покои посполитыи сѣседскийи нарушил.

Ѡ которые похвалки, так же ѡдповед и ѡ соромоту малжоньки своее || [арк. 358] часѸ своего правне ѡ то чинити не занежаю».

И просил, абы таа протестация его до книг была принята и записана, што я, вриад, принявши, до книгъ записати казалъ и естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 46, арк. 357 зв.–358.

№ 240

1614 р., 23 червня. Володимир. — Оповідання Войтеха Громацького про те, що Ян Яковицький оголосив йому «одповідь» через возного Федора Мойсієвича під час вручення Яковицькому позову на Трибунал з приводу присудженої йому баніції за невиконання декрету земського суду

Ѡповеданє п[а]на Воитеха Кгромацкоз[о] на п[а]на Яна Яковицкогo Року тисеча шестсот чотырнадцетоз[о] м[ε]с[я]ца июния двадцет третего дня

На вриадє кгородском в замку короля его м[и]л[ости] володимерском передо мною, Абрамом Дворецким, бѣркграбим и наместником подстароства володимерскоз[о], ставши ѡчевисто, его м[и]л[ост] п[а]нъ

Воитехъ Кгрормацкии жалостне оповедалсе на п[а]на ГАна || [арк. 468 зв.] Юхновича ГАковицког[о] тыми словы, иж «року теперешнего тисеча шестсот чотырнадцетого м[ε]с[я]ца априля девятог[о]надцет дня, кгдамы до дому его ђ ГАковичах посылал возног[о] Федора Моисиевича с позвом на Трибѣнал до баниции ѿ недосыт ђчинене декретови земьскому володимерскому стороны несконченна померы ђ ГАковицкои маетьности, тогды помененыи п[а]нѣ ГАковицкии далъ ми словнѣю ѿтповедь черезъ того менованого возного, ѿтповедаючи мене забити».

И просиль п[а]нѣ Кгрормацъкии, абы тоє оповеданье его до книгъ было принято, што на принавъши, записати казаль и есть записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 468–468 зв.

№ 241

1626 р., травня 15. Луцьк. — Приятельське погодження конфлікту між Михайлом Колчинським і Юрієм Підгоровським, яким вони зобов'язуються надалі жити в мирі і «одповедей» не чинити

Квит ѿт п[а]на Колчинського, панѣ Юрьєви Подгоровьскомѣ слѣжачии

Рокѣ тисеча шестсот двадцат шостого м[ε]с[я]ца маа петнадцатого дня

На вряде кгородском в замкѣ его кор[олевское] м[и]л[ости] луцкомъ передо мною, ГАном Вылежиньским, подчасимъ волыньским, подьстаростимъ луцьким, постановивъшисе ѿчевисто, шляхетный панѣ Михаль Колчицкии и панѣ Юреи Подгоровьскии для вписанья до книг нинешньнихъ кгородских луцких подали квитъ, межи собою зобополне сознаныи с подписами рукъ своих, ижъ ѿни, будѣчи в васни и въ ѿдповеди частокротнои, а ижъ «тепер за ласкою п[а]на Б[о]га всемогущого и за згодою пановъ приателеи наших, тотъ гневъ нашъ и ѿдповедь межи нами померковали и в добрую приазн привернули. Теды мы тепер, ѿдпустивъши ѿден другому то все, яко се вышеи поменило, дали межи себе тотъ квитъ, же южъ николи не маемо се ѿдинъ на другого скрива гледити, а иле ѿбокъ подле себе седечи, под зарѣкою всеє неприязни квитиємо се вечьными часы».

И просили вышъ менованые панѣ Михаль Колчицъкии и панѣ Юреи Подгоровьскии, абы тоє ихъ ѿчевистое созьнанье и доброволнаа згода до книгъ⁷³³ кгородских луцъкихъ было принято и записано. Которое за принаьемъ моимъ ѿрядовымъ до книгъ есть записано.

ЦДДАУК, ф. 25, оп. 1, спр. 149, арк. 610 зв.

⁷³³ «До книгъ» повторене двічі.

Ян Весчицький проти Юрія Будзишевського (№ 242–245)

№ 242

1627 р., травня 15. Володимир. — Скарга Яна Весчицького на ротмістра Юрія Будзишевського і його помічників про наїзд, шкоди, погрози підпалу, образи та виклик на поєдинок

Протестация его м[и]л[о]сти пана Яна Весчицького на его м[ило]сти пана Юрія Будзишевського[о] и иншым помочникомъ

Року тисеча шестсот двадцать сегого м[ε]с[я]ца маа пятнадцатого дня

На вряде кгородскомъ в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти володимѣрскомъ передо мною, Анѣдреем Мисевъскимъ, буркграбим замку володимѣрского, и книгами нинешними кгородскими старостинскими, ставъши очевисто, ѳрожоными его м[и]л[ост] пан Ян Весчицькии ѳбтяжливе а правѣ з великим жалем своим светчыл и соленитер⁷³⁴ се протестовал напротивъко ѳрожоному его м[и]л[ости] панѳ Юреви Будзишевскому, ротмистрови εг[о] к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти, яко принъципалови, так же и противко панѳ Вроновъскому и иншым всимъ товариствѳ и компринъципалом εг[о], которых имена и прозъвиска сам лепѣи ведаѣт, в тот способъ, ижъ помененыи его м[и]л[ост] панѳ Будзишевъскии, не помнѣчы ничог[о] на срокгост права посполитог[о] и вины, в нем напротивко инвазором⁷³⁵ и наезникомъ домовъ шляхецких ѳписаныѣ, намнеи не памѣтаючы на пристоинность и повинность свою шляхецкую, ѳвшем тым всим погоржаючы, а ѳставичне жал до жалю и деспектъ до деспекту такъ в битю и в мордованю слуг и подданных своих, яко в грабежах и в иншых велю кривъдах и в шкодах своих, придаючы, тепѣр свижо дня четвѣртого м[ε]с[я]ца маа в року тепѣрешнемъ тисеча шестсот двадцат сегомъ, ѳпросивъшы себе листъ приповѣдныи ѳд его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти и вже велю товариства до компании своеѣ затягнѳвъшы, а ѳмысльне приѣхавшы || [арк. 254] з маѣтности своеѣ села Гаиковъ с помененою компаниею и товариством своим, чѣладю а слѳгами своими, которых было конѣи до двадцати, на ѳбѣлженѣ и ѳдѣ[спе]ктованѣ⁷³⁶ дому протѣстующог[о] се, и товариство свое поменѣное, которых ѳн имена и прозъвиска сам лепѣи ведаѣтъ и знаѣт, до села ѳвлочыма, моцно кгвалтовнѣ армата манѳ⁷³⁷ правѣ вже на заходе сонца з розными

⁷³⁴ Соленитер — згідно з правовими формальностями (лат. solemniter).

⁷³⁵ Инвазор — нападник, наїзник (лат. invasor).

⁷³⁶ Було «удектоване».

⁷³⁷ Армата ману — збройною рукою (лат. armata manu).

бъронями и арматами, до воины належачыми, изъ стрелбою понабианою, на двор протестуючог[о] се, правом и покоем посполитым ѡбварованыи, наехавъшы, и способом неприятелским под двор самыи впадшы, впрод ѡкрик великии ѡчинивъшы, на дом протестуючог[о] се стреляли.

Ѡ котором наезде панъ Александер Кгореховъскии, швакгер протестуючого се, не ведаючи, кгда презъ двор зъ стаини, толко з дороги приехавъшы, до дому шол, ѡного безвинне и безъ дана жадное а наименшое причыны з мѡшкету в ногѡ правѡю подле голени, которому волное чыненье правом ѡ то и подане шыршое претестации zostавѡтъсе, пострелили и дом протестуючого се шляхецкии, правом и покоем посполитым ѡбварованыи, скрвавили.

А потом зновѡ стрелбѡ понабивавъшы, и протестуючог[о] се словами недѡчтивыми, гонорови и ѡроженью его ѡразливыми, лжечы и сромотечы, ѡного сам его м[и]л[ост] пан Будзишевъскии на поѡдинок, правом и конституциями забороненыи, вызывал. И так домъ помененыи протестуючого се здеспектовавъшы и зокрвавивъшы, ѡдповеди розъмаитые такъ на здоровье протестуючог[о] се самог[о], челпади и подданных его м[и]л[ости], яко и спаленемъ двора, што бы и заразы, бы не был ѡгамованыи ѡд некоторог[о] бачнейшог[о] товариства своег[о] ѡд запаленя, хотел и ѡмыслил был выконати, ѡчинивъшы.

А ворочаючыс ѡд двора по том пополненом ѡчынку своем и подданог[о] протестуючого || [арк. 254 зв.] се на имя Миска Бутковича, дорогою добровольною на дорозе идѡчог[о], поткавъшы, ѡног[о] безъвинне а праве немилосердне ѡбѡхами збит росказал, ѡд которог[о] збития и змордованя не ведаю, ижем живѡ zostанѡт.

Которие вси кривѡды и шкоды, и деспекты⁷³⁸ свое, zostавившы себе ѡсобное волное чыненье и подане шыршое протестации, тепер ѡ таковыи квалтовъныи наездѡ и зокрвавене дому своег[о] шляхецкого, яко и ѡ вины, за тым походячыє, его м[и]л[ост] панъ Весчыцькии итерѡмъ аткве итерѡмъ⁷³⁹ противько ег[о] м[и]л[ости] панѡ Будзишевъскому и всим помочником его светчыл и протестовалсе, ѡферѡючысе з ег[о] м[и]л[остю] правне ѡ то чынити не занехати.

И просиль помененыи его м[и]л[ост] пан Весчыцькии, абы таа его протестация была принята и записана, котораа ест записана.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, стр. 61, арк. 253 зв.–254 зв.

⁷³⁸ Деспект — зневага (лат. despecta).

⁷³⁹ Итерумъ аткве итерумъ — знову й знову, ще й ще раз (лат. iterum atque iterum).

1627 р., червня 11. Володимир. — Судовий процес у володимирському городському суді по звинуваченню Яном Весчицьким Юрія Будзишевського в наїзді на дім і використанні вогнепальної зброї, на завершення якого судді дозволили відповідачеві апелювати до Трибуналу

Апеліація в справе пана ІАна Весчицького[о] з его милостью паном Юремь Будзишевським ѿ рѣчницѣ

Року тисеча шестсот двадцать сѣмог[о] м[ε]с[я]ца июня ѿдинадцатог[о] дня

На рочках судовых кгородских володимѣрскихъ дня третег[о] м[ε]с[я]ца июня в року теперешнемъ, актѣ толко записавшы, припалыхъ, а для свята ѿрочыстог[о] ажъ на завтреѣ судитися початыхъ, перед нами, Кгабриелемъ Иваницким, подстаростим, и Олбрихтомъ Люшковским, судею, вриадниками судовыми кгородскими володимѣрскими, кгда справа ѿрожног[о] его м[и]л[о]сти пана ІАна Весчицького[о], повода, з ѿрожными его м[и]л[о]стю паном Юремь Бѣдзишевским, позваным, з реѣстрѣ сѣдвог[о] за приволанемъ шляхетног[о] Миколаа Закревского[о], возног[о] енерала, с позвѣ кродског[о] володимѣрского порядком своим до сѣжена припала, тѣды, становъши перед судом вышменованым, повод сам ѿчевисто поднеслъ позовъ ѿд себе по позваног[о], на рочки теперешние вынесенны авътенътичныи, так се в себе маючыи:

«Роман Гостъский на Гоцы и Крѣпои, староста володимѣрскийи

Урожному панѣ Юреви Бѣдзишевскому зо всихъ добр в[ашеи] м[ило]ст[и] лежачых и рѣхомых.

Моцю его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти и моею старостинскою владою приказѣю, абыс в[аша] м[ило]ст перед судом моимъ кгородским володимѣрским на рочкахъ, дня третего м[ε]с[я]ца июня в року теперешнемъ тисеча шестсот двадцат сѣмомъ припадаючых, сам ѿбличне, яко на року завитомъ, сталь напротивко инстикгаторови и его делiatorови, ѿрожному панѣ ІАнови Весчицькому, поводом, которие прихилляючис || [арк. 453 зв.] до права посполитог[о] и конституции ѿ забороненю рѣчницѣ ѿживанъя ѿфаленых, в[ашу] м[ило]ст тым позвом позывают ѿ то, ижъ в[аша] м[ило]ст, спротивляючысе правѣ посполитому и конституциам, ѿ забороненю рѣчницѣ ѿфаленых, часѣ недавнього дня четвертого м[ε]с[я]ца маа в року теперешнем тисеча шестсот двадцат сѣмом моцно квалтомъ на дом поводовъ в Овлочыме в килканадцат конѣи, з стрелбою и з бронями, до воины належачыми, наехавшы на дом поводовъ, з розное стрелбы з рѣшницѣ, мѣшкетовъ и иншоѣ стрелбы ѿгнестое сам стрелалес и помочником своим стрелати росказалес, и

ѡрожоног[о] пана Александра Кгореховъског[о] в дворе поводовомъ пострелилєс. Которим таковым своим неправным и неслѡдушным поступком в[аша] м[ило]ст, права и конституциє выжеименованыє нарѡшывьшы, въ вины, в праве ѡписаныє и конституциями декларованыє, попал. До которых на в[ашу] м[ило]ст всказана и присѡждена повод в[ашу] м[ило]ст позываетъ, абыс в[аша] м[ило]ст стал, всказана на в[ашу] м[ило]ст вин правныхъ за ѡживанє рѡчницъ поменєныхъ прислѡхалєс и поводови во всем ѡсправедливилєс.

Писан ѡ Володимєри року тисєча шєстсот двадцат сємог[о] м[є]с[я]ца маа пятнадцатог[о] дня».

А по поднесєню и прочытаню тог[о] позвѡ выименованыи повод просил и домовалєс, абы позваномѡ на тот позовѡ справоватєсѡ наказано было. До которое справы ѡдозвавѡшисѡ, шлахєтныи пан Грегориѡ Завалскиѡ, ѡмоцованыи позваног[о], а заховавѡшы собє и принципалови св[оє]му вшєлакиє ѡбороны и добродєства правные, вцалє форѡмъ актора и акции и тоє мниманое кривѡды за належных не признаваючы, повєдил, ижѡ «таа справа в сѡде нинєшнєм форѡм не маєт з неналежности акции с тых рации, жє повод двєма дорогами ѡ тую мнимандю кривѡдѡ, которое сє не признавєтъ, || [арк. 454], чынит: пєршаа — ѡхрививѡшы криминалом и наездом домовым, чым и скрѡтиниум выводитъ, дрѡгаа, жє тепєр ѡ вины за ѡживанє рѡчницъ, якобы под тот же час заживаных, позывает, што быти двоаким способом не можєт. Про то хочєт ли мєти в тоѡ справє форѡмъ, нєхай сє повод деклариувєт, при чом хочєт зостати, єсли при инвазии⁷⁴⁰ дому чы ли тежѡ при винах за ѡживанє рѡчницъ, чого ижѡ ѡчинити збороняєтєсѡ, тєды тежѡ належнє ѡ то чынити не можєт и с тог[о] єст неналежнаа акция, а жє сє яснє ѡказвєтъ акция неналежнаа, тєды тежѡ и форѡмъ в нєѡ быти не можєт». За чым домовалєс позваныи, абы суд, з неналежное акции форѡмъ в сѡде своемъ ѡзнавѡшы, позваног[о] волным ѡчинилъ, далшыє ѡднак ѡбороны и добродєства правные вцалє собє заховавѡшы.

А повод повєдилъ, жє «таа справа форѡмъ в сѡде тутошнєм маєт, абовєм право посполитое специфис⁷⁴¹ выразило, жє инталибус акционибус⁷⁴² форѡм нигдє индєѡ быти не можєт, толко в кгродє. А што позваного ѡмоцованыи повєдаєт, жє ѡ то бы мєл тот чынити, ког[о] пострєлено, на то повод повєдилъ, жє в тоѡ справє, яко ин пєна

⁷⁴⁰ Наїздї.

⁷⁴¹ Специфисес — зокрема, з цього приводу (лат. *specifices*).

⁷⁴² Ин талибус акционибус — у таких позовах (лат. *in talibus actionibus*).

публика⁷⁴³, волно быти кожъдому делiatorом, а же повод толко яко делiator позываеъ, кѣмъ инстикгаторе⁷⁴⁴, тѣды то не ест таковаа рация, которою бы цитатус⁷⁴⁵ слѣдшне формѣ бѣрыти мель». Што выведшы, просил, абы суд, позваног[о] обороны на сторонѣ одтывъшы, поступоват наказал, иншыѣ вшеллакиѣ добродѣинства правныѣ вцалѣ себе заховавъшы.

Суд нинѣшнии кгородскии володимѣрскии, контроверсии од сторон обох вношонных добре выслѣхавъшы, видѣль то: поневаж конституция року тисѣча пятсот девятдесят || [арк. 454 зв.] ѡсмог[о] формѣ в сѣде кгородском ѡ пострелене з рѣчници назначыла⁷⁴⁶, для тог[о] формѣ ѡзнавъшы, позваному поступовати наказѣтъ.

А ѡмоцованыи позваног[о], того декрету за правныи не принавъшы, од него до сѣдѣ головнього Трибѣналу любелског[о] апелевал. Суд, ему тоѣ апелляции допѣдствивъшы, рок за него в сѣде менованом головном Трибѣнале любелском на власном воеводстве Волинском а поветѣ Володимѣрскомѣ, порядком иншых воеводствъ коронных до сѣженя припадаючом, по выстю шести недел ѡт даты тог[о] декрету нинѣшнего ѡбом сторонам ку росправе правнои завитыи безѣ припозвѣ становитисе зложил и заховал.

Што все для памяти до книг нинѣшнихъ естъ записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 61, арк. 453–454 зв.

№ 244

1627 р., червня 11. Володимир. — Судовий процес у володимирському гродському суді по звинуваченню Яном Весчицьким Юрія Будзишевського у виклику на поєдинок, на завершення якого судді дозволили відповідачеві апелювати до Трибуналу

Апелляция межы тыми жѣ ѡ вызыванѣ на поєдинокѣ

Року тисѣча шѣстсот двадцать сѣмог[о] м[ε]с[я]ца июня ѡдинадцатог[о] дня

⁷⁴³ Ин пена публика — у публічному відшкодуванні (лат. in poena publica).

⁷⁴⁴ Кумъ инстикгаторе — з публічним обвинувачем (лат. cum instigatore).

⁷⁴⁵ Цитатус — відповідач (лат. citatus).

⁷⁴⁶ В конституції 1598 р. «Про вбивство з рушниць», прийнятої для Плоцького, Мазовецького, Підляського і Равського воеводств, зауважувалося, що у випадку вбивства чи поранення з рушниць шляхтича шляхтичем справа мусить розглядатися в гродському суді через виведення шкрутинії, а карою для винуватця має бути баніція. Також зауважувалося, що позивач може бути й неосілим (Volumina constitutionum. Т. II. — Vol. 2. — 1587–1609. — Warszawa, 2005. — S. 253).

На рочках судовых кгородскихъ володимѣрскихъ дня третєг[о] м[ε]с[я]ца июня в року теперешнемъ, актъ толко записавшы, припалыхъ, а для свята врочистог[о] ажъ на завьтрєє судитися початыхъ, перед нами, Кгабриєлємъ Иваницькимъ, подстаростимъ, а Олбрахтомъ Люшковскимъ, судєю, вриадниками кгородскими володимѣрскими, кгда справа врожног[о] его м[и]л[ости] пана Яна Весчыцког[о], повода, з врожнымъ его м[и]л[ости] паномъ Юрємъ Бѣдзишевскимъ, ротмистромъ его к[о]р[олевское] м[и]л[ости], позванымъ, з рєєстрѣ судовог[о] за приво-ланьемъ шляхетног[о] Миколаа Закревског[о], возног[о] єнерала, с позвѣ кродског[о] володимѣрского порядкомъ своимъ до сѣжєния припала, тєды, становшы передъ судомъ, повод самъ очевисто поднесль позовѣ ѿ себє по позыва, || [арк. 455] позваног[о] на рочки теперешние, вынесєныи автєн-тичныи, такъ сє в себє маючыи:

«Романъ Гостский на Гошцы и Крѣпои, староста володимѣрский

Урожному панѣ Юрєви Бѣдзишевскому, ротмистрови его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] зо всихъ добр в[ашєи] м[илости] лежачыхъ и рѣхомыхъ

Моцю его к[о]р[олевское] м[и]л[ости] и моею старостинскою владзою приказѣю, абыс в[аша] м[ило]ст передъ судомъ кгородскимъ володимѣрскимъ на рочкахъ, дня третєг[о] м[ε]с[я]ца июня в року теперешнемъ тисєча шєстсотъ двадцатъ сємомъ припадаючыхъ и сѣжоныхъ, самъ ѿбличнє и завите сталь напротивько инстигаторови и его деллаторови, врожному панѣ Янови Весчыцкому, коториє в[ашу] м[ило]ст, прихиллаючыся до конституции, ѿ заборонєню поєдынковѣ вѣфалєныхъ, тымъ позвомъ позываютъ ѿ то, ижъ в[аша] м[ило]ст, намнєи не памєтаючы на право посполитое и вины, в немъ ѿписанє, при квалтовьномъ и бєзъправномъ наєханю на домъ поводовъ в року теперешнемъ вышменованомъ м[ε]с[я]ца маа четвєртого дня, также при стрєлєаню и зокрѣвєнєню дому поводовог[о] шляхєцког[о] в пострєлєню в ногѣ правѣю врожног[о] пана Александра Кгорєховског[о], швакгра поводовог[о], в[ашєи] м[ило]ст[и] самому и никому иншому ничого не винног[о], при иншихъ розныхъ дєспєктахъ и зєлжывостяхъ поводовыхъ, коториє в протєстации сутъ менованє, повода самог[о] на поєдинокъ, правомъ посполитымъ и конституциями заборонєныи, вызывати смєл и важылсє. Которымъ таковымъ своимъ нєслѣшнымъ и неправнымъ поступкомъ в[аша] м[ило]ст, правѣ посполитому и конституциямъ высшєи менованымъ спротивившыся, вѣ вины, в нихъ ѿписанє, за вызыванє на тотъ нєслѣшныи и правомъ заброн[єн]ыи поєдинокъ попалєс. До которыхъ на в[ашу] м[ило]стъ всказаня || [арк. 455 зв.] и ростагнєния поводъ в[ашу] м[ило]ст на тєрминъ вышѣзначоныи позываетъ, абыс в[аша] м[ило]ст станол, выны, в правє посполитомъ противько вызываючыхъ на єдинокъ,

правом и конституціями заборонені, описанихъ, всказана и ростягненія на себе прислѣхалсе и во всем се наконецъ поводови въсправедливилъ.

Писан ѓ Володимѣри року тисеча шѣстсот двадцат сѣмого м[ѣ]с[я]ца маа пятог[о]надцат дня».

А по поднесеню и прочытаню тог[о] позвѣ вышменованыи повод просил и домавалсе, абы позваному на тот позовѣ справоватися наказано было. До которе справы одозвавъшыся, шляхетныи пан Грегори Завальскіи, ѓмоцованыи стороны позваное, а заховавъшы себе и принципалови своему вшѣлакиѣ ѓбороны и добродѣства правныѣ, вцалѣ форѣмъ актора и акции, и тоѣ мниманое кривѣды за належных не признаваючых, поведилъ, ижъ форѣмъ в сѣдѣ нинѣшнемъ не маѣт мети таа справа, албовемъ право посполитое и меновитѣ конституціа оқтуалзими оқтави⁷⁴⁷ о вызыванѣ на поѣдинок форѣмъ в земстве, а не в кргодѣ, назначыла⁷⁴⁸. За чым повод, не заховѣючысе водлѣгъ права посполитого, ѓ тую мнимандю кривѣдѣ позваного до сѣдѣ неналежног[о] запозвал, взглядомъ чога позваныи не повинѣнь се справовати. И домавалсе ѓмоцованыи позваног[о], абы суд форѣмъ тои справѣ в сѣдѣ своемъ не ѓзнал и позваног[о] ѓд тоѣ справы волным ѓчинил.

А повод поведилъ, ачъ право коронное, ѓ поѣдинках уфаленое, в земстве чынити каже, алѣ же воеводство наше Волинское иншым ся правом тѣшыт и своим особным Статутом счититъся, котории ѓ ѓдповѣдах и похвалках яких колвек в кргодѣ форѣмъ назначыл, а же ѓдповѣд быти не можетъ болшаа, кгда хто кого на поѣдинок вызываѣтъ, на горло ему || [арк. 456] наступуѣтъ, за чым тежѣ иначеи таа справа розѣмнана быти не можетъ, толко ѓдповѣдо с похвалкою. Што ѓказавъшы, просил, абы суд, ѓбороны позваного на сторонѣ ѓдтаившы, форѣмъ ѓзнавъшы, поступовати наказал, вшѣлакиѣ добродѣства правныѣ вцалѣ себе заховавъшы.

Суд нинѣшнии кргодскіи володимѣрскіи, контроверсии ѓд сторон ѓбох вношоных добре и достаточне выслѣхавъшы, бачыл то, ач колвек повод ѓ вины правныѣ взглядом вызыванія на поѣдинок чынит, ѓднак ижъ конституціа року тисеча пѣтсот ѓсмьдѣсѣат ѓсмог[о] ѓ такие справы в земстве чынити кажѣтъ, про то неналежност судѣ своег[о] в тои справѣ зналазышы, позваног[о] ѓд форѣмъ вольным ѓчинити

⁷⁴⁷ Оқтуалзими оқтави — вісімдесят восьмого.

⁷⁴⁸ За конституцією про дуелі 1588 р. справи про виклик на поѣдинок мали розглядатия в земському суді (Volumina constitutionum. Т. II. — Vol. 2. — 1587–1609. — Warszawa, 2005. — S. 67).

заховавъшы, волное в сѣде належном чиненѣ поводови, иле с права бѣдет належало.

А повод тог[о] декрету, также и ѿмоцованыи позваног[о], же его ѿд sprawy волным не ѿчинено, за правьными не принавъшы, ѿд нег[о] до сѣдѣ головьног[о] Трибѣналу любелског[о] апелевали. Суд, тое апелляции допустивъши, рок за нею в сѣде менованом головьном Трибѣнале любелском на власном воеводстве Волынском в повете Володимѣрскомъ, порядком иньших воеводствъ коронных до сѣженя припадаючом, ѿбом сторонам ку росправе правьнои безъ припозвѣ ѿ акту тое апелляции за шѣст недел становитися зложыл и заховал.

Што все для памяти до книгъ нинѣшнихъ ест записано.

ЦДДАУК, ф. 28, оп. 1, спр. 61, арк. 454 зв.–456.

№ 245

1627 р., червня 11. Володимир. — Справа про виведення шкруптинії Яном Весичцьким на доведення свого звинувачення Юрія Будзишевського та його приятелів у наїзді на маєток та пораненні Янового швагтра Олександра Гореховського

Декретъ скрѣтинии в справѣ пана Яна Весичцьког[о] с паном Юрем Будзишевськимъ || [арк. 456 зв.]

Року тисѣча шѣстсот двадцат сѣмог[о] м[ѣ]с[я]ца июня ѿдинадцатог[о] дня

На рочках судовых кгородских володимѣрскихъ, дня третего м[ѣ]с[я]ца июня в року теперешнем, актъ толко записавъшы, припалых, а для свята ѿрочыстог[о] аж на завѣтрѣе сѣдитися початых, перед нами, Кгабриелем Иваницкимъ, подстаростим, а Ѽлбрихтом Люшковским, судею, вриадниками судовыми кгородскими володимѣрскими, кгда справа ѿрожоног[о] пана Весичцьког[о], повода, з ѿрожоным паном Юрем Бѣдзишевским, ротмистором его к[ор]п[олѣвскоѣ] м[и]л[ости], иако принципалом и кооператором ѿчынку нижеименованог[о], и паном Яном Вроновским, компринципалом, и иньшым помощником позваным, з реѣстрѣ судовог[о] за приволанемъ шляхетног[о] Миколаа Закревског[о], возног[о] енерала, с позвѣ кродског[о] володимѣрског[о] порядкомъ своим до сѣженя припала, тѣды становъши перед судом вышменованым, повод сам ѿчевисто поднесль позовъ по позваных, на рочки теперешние вынесенныи авѣтентичныи, так се в себе маючыи:

«Роман Гостский на Гошцы и Крѣпои, староста володимѣрский

Урожоному его м[и]л[ости] панѣ Юреви Бѣдзишевскому, ротмистрови его к[ор]п[олѣвскоѣ] м[и]л[ости], иако принципалови и кооператорови

дчинку нижеименованог[о], и панѣ ІАнови Вроновському, компринципалови, и иныым помочником, которие в[ашеи] м[илости] имена и прозвиска сѹт добре ведом[ые] и знаемые, и оных в позве за выражоных мети хочемо, зо всех добр в[ашеи] м[ило]ст[и] лежачьх и рѣхомых. Моцю зверхностью его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти и мою старостинскою влаздою приказдю, абыс в[аша] м[ило]ст передо мною самым, а в небытности моеи перед судом моим кгородским во[лод]имерскимъ на рочькахъ кгородскихъ володимерскихъ, которие в року || [арк. 457] теперешнем тисеча шестсот двадцат сѣмом м[е]с[я]ца июня третег[о] дня в замку его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти володимерскомъ припасти и сѣжоны быти мают, сами ѡбличне и завите, яко на року завитом, стали на жалобѣ и правное попиране ѣрожоног[о] пана ІАна Вешчыцког[о], котории в[ашу] м[ило]ст позывает ѡ то, ижъ в[аша] м[ило]ст, не помнечы ничог[о] на право посполитое и сѣровост вин, в нем напротивко инвазором⁷⁴⁹ и наездником домовъ шляхецких ѡписаные, намнеи не помнечы на пристоиност и повинност свою шляхецкую, всим тым погаржаючи, а ѣставичне жал до жалю и деспектъ до деспекту так в бытю и в мордованю слуг и подданных своих, яко в грабежах и в иных многу кривьдах и шкодах поводовых, придаючи поводи дни четвертого м[е]с[я]ца маа в року теперешнем тисеча шестсот двадцат сѣмом, ѣпросившы в[аша] м[ило]ст собе лист ѡд его к[о]р[олевское] м[и]л[о]сти приповедныи, зобравшы велю товариства до компании своее затягнѣвшы, а ѣмыслне приехавшы з маетности своее села Гаиковъ з вышменованою компаниею и товариством своим, и щелядю, и слѣгами своими, которих было конии до двадцати, на ѡбелжене дому и ѣдеспектоване поводово, и товариство в[ашеи] м[ило]ст[и] вышменованое, которих в[аша] м[ило]ст именами и прозвискама ведает, до села Ѡвлѣчыма квалтовѣне праве на заходѣ слонца з розными бронями и арматою, до воины належачыми, и стрелбою понабиваною, на двор поводовъ, правом и покоем посполитым ѡбѣварованыи, наехавшы способом неприателским, под двор самыи ѣпадшы, впрод ѡкрик великии ѣчинившы, на дом вышменованого повода стрелали. Ѡ которомъ|| [арк. 457 зв.] наѣзде пан Александер Кгореховський, швакѣр поводовъ, не ведаючи, кгда презъ двор стаини, толко приехавшы, [до] дому и мешканя идѣчого, безвинне и без даня жадное причыны з мѣшкету в ногу правдю подля голени пострелили есте, которому волное чынене правом ѡ то и подава[н]е шыреи тое протѣстации зоставѣтьсѣя, пострелили, и так

⁷⁴⁹ Инвазор — нападник, наїзник (лат. *invador*).

дом поводовъ шляхецкии правом и покоем посполитым обварованыи
ѡдеспектовали и зокрвавилисте, яко ѡ том протестация, ѡбъдѡкція⁷⁵⁰
возног[о] и позов по в[ашу] м[ило]ст, в головьнои справе выданыи,
шыреи в собе мают.

Хотечи теды повод тог[о] всег[о] на в[ашу] м[ило]ст презь све-
дѡцтва людеи зацных, тое справы добре ведомых, заховѡчыся в том
ведле конституции, ѡ скртѡтиниах ѡфаленое, довести, в[ашу] м[ило]ст до
прислѡхана се вивоженя противь в[ашеи] м[ило]ст[и] скртѡтении повод
в[ашу] м[ило]ст на термин выжеиѡзначоныи позывает, абысте в[аша]
м[ило]ст стали, скртѡтенидмъ поводовог[о], противько в[ашеи]
м[ило]ст[и] в тои справе вывожоног[о], прислѡхалисе и свое за тым же
позвом, не ѡдзываючысе на свои ѡсобныи позовь, на том же термине,
если быс собе потребное быт роздмели, под ѡтраченемъ его выводили.

Писан ѡ Володимери року тисѡча шѡстсот двадцать сѡмого м[ѡ]с[я]ца
маа пѡтнадцатог[о] дня».

А по поднесѡню и прочытаню тог[о] повѡд, вынесѡня ѡног[о] и року,
за ним слѡшине припадаючог[о], доведшы, просил и домавалсе выимѡно-
ваныи повод, абы позваному на тот позовь справоватися наказано было.
До которое справы шляхѡтныи пань Грегори Завалскии, ѡмѡцованыи
стороны позваное, ѡдозвавъшыс || [арк. 458] а заховавъшы себе вшѡлакие
ѡбороны и добродѡцтва правъныѡ, вцале форм актора акции и тое самое
мниманое кривъды за належъных не признаваючы, и протестацию именѡм
позваног[о] противько возному шляхѡтному Гѡрбултовъскому Барто-
шови, же ѡн в тои нижеивыражонои справе фалшывѡю рѡляцию чынилъ,
занѡсши, повѡдилъ, ижъ таа справа формъ в сѡде нинѡшнем не маѡт,
в котором скртѡтенидмъ, яко в простои кривъде, вивожоное быти не можѡт,
кгда ж в самои протестации поводовои с поднесѡног[о] повѡд явне се то
значытъ, же поводи ѡд позваног[о] жаднаа виѡленция⁷⁵¹ не сталасѡ,
албовѡм ани повода самог[о], ани жадног[о] слѡдги ѡг[о] не ранѡно в дворе.
Тежъ позваныи не был и жадных знаковъ кгвалту не ѡчынил, яко
протестация и возног[о] рѡляция, презь повода занѡсеныѡ, сведчатъ,
чѡжоу тежъ кривъдоу повод криминалу выигравати не можѡтъ, албовѡм
каждѡм ѡ свою кривдѡ право дорогѡ до чыненя ѡказало. За тым и повод,
и тот пан Кгорѡховъскии ѡдноѡ кривъды выигравати не могѡтъ, которѡю
кривдѡм повод, кгда ѡпустит и панѡ Кгорѡховъскому зоставит, теды тот
мниманыи криминал поводовъ в нивѡч ѡбѡрнѡтися мѡсит, а толко сама

⁷⁵⁰ Обдукция — свидѡчѡня, ѡбвѡд (лат. obductio)

⁷⁵¹ Виоленция — гвалт, насильство (лат. violentia).

простаа кривѣда, которое се не признавает, на плацѣ зостанет, ѿ што не до кгородѣ, але до земства позывати потреба, и то не до скрѣтении, але попоросту ѿ да[...] ⁷⁵² на рационе ⁷⁵³ выдоптана збожа, которое повод в тои то своѣи акции вспоминает и скрѣтинидмъ выводитъ хочеть, што быти водлѣгъ права и самое слѣдшности не может. И то все правными и слѣдшными рациями позваноꝝ[о] умоцованыи выведшы, домавиалсе и просил, абы суд, форѣмъ тои || [арк. 458 зв.] справе в сѣде своем не ѣзнавьшы а скрѣтинидмъ поводови выводити не позволивъшы, позваного, которыи тепер ест на послѣзе Речи Посполитое, волным ѣчыл, далшыѣ ѡбороны и добродѣства правные вцале себе заховавъшы.

А поводоваа сторона поведила, же таа справа форѣмъ в сѣде тутошнемъ мает, абовем ест позваному кавѣза инкурсконит и ѡбѣсанквюляционисъ домус интентованаа криминалитер ⁷⁵⁴, што жадному иншому судови не належыт с права посполитоꝝ[о], толко кгородскому, дрѣгаа, же идет ѿ выведене скрѣтинидмъ, которое с права посполитоꝝ[о] в кгороде назначыло выводити. А што пленипотенцитати аллекгуетъ и рацию ад ексцепционем фори ⁷⁵⁵ подаеть, якобы повод мел ѿ чѣждю кривѣдѣ и чѣжоѣ зранене чынити, на то повод поведиль, же тут не чынит актор ѿ зранене швакгра своеꝝ[о] и не належыт му то ѡвшем ѡному, ѿ свою кривѣдѣ салвам виам агенди ⁷⁵⁶ заховдетъ, але толко до выведениа скрѣтинидмъ своеꝝ[о], презъ которое ѡн хочет тоꝝ[о] довести на позваноꝝ[о], же ѡн, наехавъшы на двор, скрвавил двор шляхецкии. Што выведшы и показавъшы, просиль, абы суд, ѡбороны позваноꝝ[о] яко неправные и неслѣдшныѣ на сторонѣ ѡттивъшы, форѣмъ ѣзнавьшы, позваному постѣповати наказал, иншыѣ вшелякиѣ бенефициа юрис ⁷⁵⁷ вцале себе заховавъшы.

Суд нинѣшнии кродскии володимѣрскии, з коньтроверсии ѡд сторон ѡбох вношоных достаточне вырозѣмевъшы, видиль то, поневаж повод ѿ наустѣѣ дому своеꝝ[о] чынит, в которои справе конституция року тисеча

---

⁷⁵² Пошкоджений текст.

⁷⁵³ Рационе — щодо, у зв'язку з (лат. *ratione*).

⁷⁵⁴ Кавѣза инкурсконис [и] ѡбѣсанквюляционисъ домус интентованаа криминалитер — справу про наїзд і скривавлення дому порушено як кримінальну (лат. *causa incursionis [et] obsanguiolationis domus intentata criminaliter*).

⁷⁵⁵ Пленипотен[с] цитати аллекгуетъ [и] рацию ад ексцепционем фори [подаеть] — пленіпотент посилається на докази відповідача і [подає] докази для опротестування правочинності суду (лат. *plenipotens citati alligat [et] rationem ad exceptionem fori...*).

⁷⁵⁶ Салвам виам агенди — цілковите право оскарження (лат. *salvam viam agendi*).

⁷⁵⁷ Бенефициа юрис — добродійства права (лат. *beneficia juris*).

платсот семдесят⁷⁵⁸ ѿсмог[о]⁷⁵⁹ скрѣтинидмъ выводити наказѣтъ, а до тог[о] же конституция року тисеча платсот ѿсмѣдесятсѣм⁷⁶⁰ ѿсмог[о] так в криминальныхъ, яко и в простыхъ справахъ, скрѣтинидмъ выводити любо || [арк. 459] в земстве, любо в кгороде, наказѣтъ⁷⁶¹, для тог[о], форѣмъ ѣзнавъшы, позваному поступовати наказѣтъ.

А ѣмоцованыи позваног[о] тог[о] декрету за правъныи не принавъшы, ѿд нег[о] до сѣду головьного Трибѣналу любелского апелевал. Суд ему тоѣ апелляции с тоѣ меры, ижъ апелляции конституция допѣстити боронит⁷⁶², не допѣстить. А ѣмоцованыи позваног[о] противько судови де прозеквенда⁷⁶³ протѣстовалсе, а в поступованю ѣмоцованыи позваног[о] поведиль, ижъ *ест* неналежъныи актер и неналежъне чынит, кгда жъ не своеѣ, але пана Кгорѣховьског[о] кривьды доходит, чога жадною мерою доходити не можеть. Позваныи, справивъшысе поводови, мѣсил бы сѣ зновѣ ѿ тожъ и панѣ Кгорѣховьскому справоват, што *ест* над право и вшеллакѣю слѣдшност, кгда жъ з одног[о] вола никгда двох скур не лѣпат, не можеть тѣды повод чѣжою кривьдою своеѣ здобити, и ѿ то, до чог[о] сам не належит, чынити. За чым домавѣльсе ѣмоцованыи позваног[о], абы суд неналежъног[о] актора ѣзнал и позваног[о] ѿд тоѣ sprawy волным ѣчынил, далшыѣ ѡбороны правъныѣ вцалѣ себе заховавъшы.

А повод поведиль, же естъ належъным актором, абовѣм ѿ свою кривьдѣ чынить, ему самому презъ позваног[о] в квалтовьном наѣханю на двор его сталѣю, што ексъ бенефицию юрис⁷⁶⁴, кождому волно своеѣ кривьды доходит. До тог[о] же тут актер не доходит кривьды швакгра своег[о], ѡвшем ѡному целѣю дорогѣ, где ему с права бѣдет належало, заховѣтъ, але толко своеи власнои. А ижъ кавза кавъзам конретардат⁷⁶⁵,

---

⁷⁵⁸ «Сем» виправлено з «ѿ».

⁷⁵⁹ Конституція 1578 р. передбачала виведення шкрутинії лише в кримінальних справах, однак на засіданнях і гродського, і земського судів. Цілком можливо, що саме дозвіл на її провадження в земському суді провокував твердження про можливість уживання шкрутинії і в цивільних справах. Адже, як уважалося, кримінальні справи належало розглядати гродському судові, а цивільні — земському.

⁷⁶⁰ Мало бути «ѿсмѣдесят».

⁷⁶¹ Конституція 1588 р. передбачала виведення шкрутинії лише в справі про вбивство, однак, як зауважувалося, і кримінального, і цивільного. Судді на цій підставі твердили про допустимість шкрутинії при розслідуванні різних видів правопорушень.

⁷⁶² Найімовірніше, малася на увазі конституція 1588 р. «De accessoriis», в якій, зокрема, йшлося про недопустимість апеляції через формальні процедури (збивання позову чи терміну).

⁷⁶³ Де прозеквенда — щодо продовження [процесу] (лат. de prosequenda).

⁷⁶⁴ Ексъ бенефицию юрис — з добродійства права (лат. ex beneficio juris).

⁷⁶⁵ Кавза кавъзам конретардат — справа перешкоджає іншій справі (лат. causa causam conretardat).

просил повод, абы суд, обороны позваного яко неправные и неслдшныи на сторонѣ одтывъшы, в справѣ одповедати || [арк. 459 зв.] наказал, и иншыи вшеллакии добродѣства правные вцалѣ себе заховавъшы.

Суд нинешнии кгородскии володимѣрскии, с контроверсии од сторон обох вношных добре выроздмевъшы, бачыл то, ижъ повод ѡ зекрвавене дому своего чынить, котораи кривѣда никому иншому, толко поводови до попартыя слджит, с тог[о] належног[о] повода ѡзнавает и позваному одповедати наказзѣть.

А ѡмоцованыи позваног[о], тог[о] декрету за правныи не принавъшы, од нег[о] до сддѣ головнього Трибдналѣ любелского апелевал. Суд ему тоѣ апелляции не допдстил, а ѡн противько сддови де прозекъвенда⁷⁶⁶ протестовалсе, а в одповеданю тот же ѡмоцованыи позваного поведиль, ижъ *ест* неналежънаи акция и неналежне повод чынить, пишѣт в протестации, же збожа подоптано, хлопа на селе побито, и так в протестации, яко и позвѣе, шкоды вспоминаѣт и в так простои кривѣде скрдтинидмъ выводити хочѣть, чджою толко кривѣдою, которое се не признавает, хочѣт мниманыи наездъ на дом выиграти и криминал с того ѡростити, што ведлдгъ права быти не можѣть. И с тол выведшы ѡмоцованыи позваног[о] неналежност акции, принципалови своему заданое, домавалсе и просил, абы суд неналежндю акцию ѡзнал и позваног[о] од тоѣ справы волным ѡчынил, далшыи бенефицию юрис⁷⁶⁷ вцалѣ принципалови своему заховавъшы.

А повод поведиль, же акция не можѣть быти належнѣишаи, яко коли тому бддѣт интентована⁷⁶⁸, хто що зробит, а ижъ позваному самому директе⁷⁶⁹ дана *ест* вина, же ѡн, на дом шляхецкии сам наехавъшы, ѡного зкрвавил, слушне тѣды самому||му [арк. 460] *ест* акция интентована⁷⁷⁰ перед суд кгородскии, где ин ѡмнибус акциѡнибус там цивилибус квам криминалибус⁷⁷¹ право посполитое скрдтинии кажѣт выводити. Просил тѣды, абы суд, еюсь моди фриволис екцепциѡнибус инпортемъ реектис, директе⁷⁷² се справити наказал и в тые вшеллакии добродѣства правные вцалѣ себе заховавъшы.

⁷⁶⁶ Де прозеквенда — щодо продовження [процесу] (лат. de prosequenda).

⁷⁶⁷ Бенефицию юрис — добродійство права (лат. beneficio juris).

⁷⁶⁸ Акция... интентована — оголошений позов (лат. actio intentata).

⁷⁶⁹ Директе — безпосередньо (лат. directe).

⁷⁷⁰ Акция интентована — оголошений позов (лат. actio intentata).

⁷⁷¹ Ин омнибус акциѡнибус там цивилибус квам криминалибус — у всіх позовах як цивільних, так і кримінальних (лат. in omnibus actionibus tam civilibus quam criminalibus).

⁷⁷² Еюсь моди фриволис екцепциѡнибус ин партемъ реектис директе — такого роду довільні спростування правомірності [суду] набік відкинувши, безвідмовно...).

Суд нинешнии кгородский володимѣрский, контроверсии ѿд сторонѣ ѿбох вношоных добре выслѣхавъшы, бачыл то, ижъ повод криминалитер не ѿ рѣблѣ чынит, для тог[о] належъност акции зналезшы, позваному skutечне ѿдповедати назначаеть.

А ѿмоцованыи позваног[о], того декрету за правъныи не принявшы, ѿд нег[о] до сѣдѣ головног[о] Трибѣналу любелског[о] апелевал. Суд ему тоѣ апелляции с тоѣ мери, ижъ справа до скрѣтенидмѣ, не допѣстил, а ѿн противъко сѣдови и стороне дѣ прозеквенда кгравамине ест дамнас⁷⁷³ протестовалсе.

Суд се тежъ репротестовал. А в скрѣтчном ѿдповедания бѣдѣчы ѿмоцованыи позваног[о] притисненыи декретами, а стоечы под ѿбороною апелляции и протестацыи своих, и ѿных се правъне поперети ѿфердѣючы, просил дилляции именѣм принципала своег[о], которыи на тот час ест [на] послѣзе Речи Посполитое, до рочковъ приишлых на выведење своег[о] скрѣтенидмѣ, ин квантумъ⁷⁷⁴ бы тог[о] была потреба, и домавиалсе, абы ему то сѣдовъне позволено было, ѿбороны еднак правъныѣ и добродѣиства вшелакиѣ вцалѣ себе заховавъшы.

А повод повѣдил, же таков[ая] дилляция, котореѣ позваныи ин детракционес юстициѣ⁷⁷⁵ заживаеть, позваног[о] поткати не можеть, абовѣм право || [арк. 460 зв.] посполитое ест таковое, же заразь позваныи за тым же позвоом, не ѿдзываючыся на свои ѿсобныи, на тых же ѿдных рочках справитися повинен, то ест скрѣтенидмѣ свое вывести, а же позваныи не хочет выводити, алѣ ещѣ якимис екземптами⁷⁷⁶ щытится, коториѣ ани сут прошлог[о] сеиму ѿфаленыѣ, ани тежъ их права посполитое ин криминалибус⁷⁷⁷ позвалает заживати, просил, абы суд, ѿбороны позваног[о] на сторонѣ ѿдтравъшы, на нем поступок правъныи далшии ѿтримати допустил, и в тые вшелакиѣ бенефициа юрис⁷⁷⁸ вцалѣ себе заховавъшы.

Суд нинешнии кгородский володимѣрский, с контроверсии ѿд сторонѣ ѿбох вношоных добре и достаточне выроздѣмѣвъшы, бачыл то, поневаж позваныи афектѣеть дилляции⁷⁷⁹ на выведење скрѣтенидмѣ до приишлыхъ

---

⁷⁷³ Де прозеквенда кгравамине ет дамна — про продовження утиску і збитки (лат. de prosequenda gravamine et damna).

⁷⁷⁴ Ин квантумъ — наскільки (лат. in quantum).

⁷⁷⁵ Ин детракционес юстициѣ — на відтягнення правосуддя (лат. in detractioes justitiae).

⁷⁷⁶ Екземптами — винятками (лат. exoptus).

⁷⁷⁷ Ин криминалибус — у кримінальних справах (лат. in criminalibus).

⁷⁷⁸ Бенефициа юрис — добродійства права (лат. beneficia juris).

⁷⁷⁹ Афектуеть дилляции — прагнуть відстрожки (лат. affectare dilationem).

рочковъ, даючи причинѣ, же на тот час въ воиску его к[о]р[олевское] м[ило]сти есть, а актъ и справа выведеня скрѣтенидмъ ѡбѣцности ѡсобѣ для выконаня присеги потребѣет, для тог[о] позъваному диллации до пришлых рочковъ на выведенѣ инквизиции позволивъшы, сторонам ѡбѣма, позванои досыт ѡчинѣна, а поводовои до прислѣханя се диллации рок заховѣеть безъ приповѣдъ.

А ѡмоцованыи позваног[о] тог[о], декрету за правъныи не принавъшы, ѡд нег[о] до сѣдѣ головъного Трибѣналу любелског[о] апелевал. Суд ему тоѣ апеллации не допѣстил, а ѡн противъко сѣдови и стороне де прозеквенда⁷⁸⁰ протестовалсе. Так же и повод с тоѣ части апелеваль, же позваному ексь нѣнъкъ⁷⁸¹ выводити скрѣтенидмъ не наказано.

Судь, ему тоѣ апеллации допѣстивъшы, || [арк. 461] рок за нею в сѣде менованом головном Трибѣнале Любелском, на власном воеводстве Волинском а поветѣ Володимѣрском порядком иншых воеводствъ коронных до сѣженя припадаючом, ѡт даты тог[о] декрету за недел шѣст безъ приповѣдъ становитисѣ зложыл и назначыл.

А по выточѣню тоѣ апеллации, ижъ се повод до выведеня скрѣтенидмъ заразы брал, про то суд до добровольное ен субмисии⁷⁸² прихиливъшыс, ѡному возног[о] шляхѣтног[о] Миколаа Закревъског[о] до выданя роты сѣпер нонъ коррупциѡнем тѣстидмъ⁷⁸³ придал и ѡному присагнѣти в тѣю роту, яко тых светковъ, которых в тои справѣ противъ позваному вести бѣдет, не перенаимовал ани сут презнес коррупти⁷⁸⁴ наказал. Которѣю присегѣ, ижъ повод инфации юдиции⁷⁸⁵ за выданѣм ему тоѣ роты менованое презъ возног[о] вышменованог[о] водлуг выданя и наказания, выконал, светки ставиль, скрѣтенидмъ свое порядне вывел и ѡное ѡд сѣдѣ в ѡсобном завартомъ ротулѣ, печатми их м[и]л[ости] всих трох ѡрядниковъ запечатованое, до рѣкъ своих власных взял и зъ взятя ѡног[о] их м[и]л[ости] пановъ сѣдовых, ѡчевисто становъшы и видавъши, то все для памети их м[и]л[ости] панове сѣдовыѣ до книг нинѣшнихъ записати казали, што ест записано.

ЦДІАК України, ф. 28, оп. 1, спр. 61, арк. 456–461.

⁷⁸⁰ Де прозеквенда — щодо продовження [процесу] (лат. de prosequenda).

⁷⁸¹ Ексь нунъкъ — від цього моменту (лат. ex nunc)

⁷⁸² [До] субмисии — [до] згоди (від лат. submissio)

⁷⁸³ Супер нонъ коррупциѡнем тѣстиумъ — щодо непідкуплення свідків (лат. super non corruptionem testium).

⁷⁸⁴ Презенс коррупти — на цей час підкуплені (лат. praesens corrupti).

⁷⁸⁵ Ин фации юдиции — перед судом (лат. in facie iudicii).

ОПИС ДОКУМЕНТІВ

№ 1. 1569 р., лютого 22. Луцьк. — Скарга несвіцьких бояр Остафія Воловича на козаків, слуг кн. Михайла Вишневецького, про поранення, шкоди і виклик ними на поєдинок несвіцького урядника Валентія Тваровського 73–74

№ 2. 1570 р., березня 28. Володимир. — Скарга Романа Богдановича Ставецького на кн. Михайла Чорторийського, який прислав власноруч написану «одповідь», обіцяючи помститися за кривди свого слуги Мешковського 74–75

№ 3. 1571 р., січня 10. Луцьк. — Оповідання Миколая Харленського про те, що Семен і Гаврило Гулевичі-Воютинські з синами оскаржили його у розкопуванні вночі їх ставу, чим була завдана шкода добрій славі заявника 75–76

№ 4. 1571 р., червня 12. Луцьк. — Оповідання Якіма Линевського, який за умовами приятельського єднання з Андрієм Добринським мав відсидіти у луцькому замку один день, проте у призначений день Добринський, що мав простежити за виконанням домовленостей Линевським, не з'явився 76–77

№ 5. 1572 р., лютого 26. Луцьк. — Визнання луцького і острозького єпископа Іони Борзобогатого-Красенського про те, що його судова справа з королівським маршалком Михайлом Єло-Малинським і возним Федором Бронницьким, які оскаржили владику у захопленні маєтків, перенесена з луцького гродського суду на полюбовний суд 77–79

№ 6. 1572 р., липня 17. Луцьк. — Визнання возного Федора Бронницького, який був запрошений Миколаєм Дорогостайським на полюбовний суд із Олександром Семашком до маєтку Михайла Єла-Малинського Повжі, що Семашко всупереч попереднім домовленостям не з'явився 79–81

№ 7. 1572 р., вересня 2. Луцьк. — Звільнення Михайла Павловича від обвинувачень у побитті та ув'язненні Томка Ожого, слуги кн. Януша Збаразького, які шкодили добрій славі Павловича 81–83

№ 8. 1572 р., грудня 19. Луцьк. — Приятельська угода між Іваном Хрінницьким та Григорієм Колмовським з приводу тривалого майнового конфлікту 84–89

№ 9. 1572 р., грудня 30. Луцьк. — Оповідання Григорія Колмовського через Миколая Дубровського як уповноважену особу про те, що Іван Хрінницький не виконав умов приятельської угоди 89–90

№ 10. 1573 р., травня 4. Володимир. — Скарга Федора Солтана на Гнівоша й Івана Петровичів Калусовських про погрози мстити йому, слугам і підданам, які Калусовські особисто засвідчили в гроді, вказавши причину ворожості — завдані Солтаном кривди їхній сестрі Семеновій Шишчиній 90–91

Федір Солтан-Бутетицький проти братів Шишок (№ 11–14)

№ 11. 1573 р., червня 10. Володимир. — Скарга Федора Солтана через слугу Ждана на Семена Івановича Шишку та його брата Олешка про погрози мстити, кривди та поранення слуги; свою «одповідь» Шишки підтвердили особисто в гроді 91–95

№ 12. 1573 р., червня 10. Володимир. — Скарга Олександра Шишки на Федора Солтана, який без певної причини наказав своїм слугам заподіяти Олександрові шкоду, а ті, перестрівши скаржника на дорозі, погрожували його вбити 95

№ 13. 1573 р., червня 29. Володимир. — Скарга Федора Солтана-Бутетицького на Семена Івановича Шишку про погрози мститися і виклик на поєдинок 96

№ 14. 1573 р., липня 6. Володимир. — Скарга Федора Солтана про напад на одного з його слуг у церкві під час служби, про побиття іншого, а також погрози від Семена і Олехна Шишок 96–98

№ 15. 1573 р., жовтня 9. Володимир. — Визнання возного Дем'яна Мокренського про спробу Івана Яковицького засвідчити незвичні слова Василя Шолухи-Яковицького, що ображали його честь, однак Василь не захотів ані їх підтвердити, ані повторити 99

№ 16. 1574 р., липня 29. Володимир. — Скарга володимирського земського судді Богдана Костюшковича-Хоболтовського з пасинком Давидом Яковицьким на Василя Шолуху-Яковицького та його родичів і приятелів про письмову «одповідь» (текст якої наводиться), а також відмову відповідати за свої дії 100–103

№ 17. 1574 р., серпня 24. Володимир. — Визнання возного Дем'яна Мокренського, запрошеного Василем Шолухою-Яковицьким до маєтку Якович для освідчення скарги на Давида Яковицького і Богдана Костюшковича-Хоболтовського та оглядання шкод, заподіяних їхніми слугами і підданими; за словами Василя, він не міг подати скаргу особисто до суду через небезпеку для життя, адже кривдники самі і через різних осіб вчинили йому «одповіді» 103–106

№ 18. 1575 р., січня 8. Володимир. — Справа про спробу Василя Загоровського зашкодити добрій славі володимирського земського судді Бог-

дана Костюшковича-Хоболтовського, звинувативши його публічно на з'їзді шляхти Володимирського повіту в невіддачі грошей різним особам 106–108

№ 19. 1575 р., червня 8. Володимир. — Скарга Федора Солтана на Романа Бутетицького про «одповідь», шкоди та насильство над слугами і підданими з метою погострення конфлікту 108–109

№ 20. 1575 р., липня 11. Володимир. — Скарга Василя Гулевича на княгиню Ганну Деспотівну Збаразьку та її помічників про наїзд на його затурецький ґрунт та заподіяні шкоди, а також про письмову «одповідь» від Михайла Загоровського, яку відмовилися взяти до запису в гроді через наявність там сороміцьких слів 109–113

№ 21. 1576 р., березня 6. Луцьк. — Оповідання Андрія Коровая на Василя Павловича про багаторазові погрози та письмовий виклик на поєдинок, який Коровай подав до запису в актові книги, таким чином відмовляючися від поєдинку та протиставляючи свавільному вчинкові опонента позицію почитового шляхтича, що дбає про спокій у спільноті 113–114

№ 22. 1576 р., липня 21. Луцьк. — Оповідання Олександра Марковича Жоравницького, луцького ключника і городничого, про порушення його братом Яном Жоравницьким письмової угоди полагодити конфлікт між ними через приятелів, а в разі, якби домовленостей не вдалося досягти, перенести справу про кривди Олександра на розгляд луцького гродського суду; вписані три акти — лист-зобов'язання Яна Жоравницького діяти згідно із зазначеними домовленостями та два тексти угоди, укладеної від імені посередників у полагодженні конфлікту, за якою Ян мав перепросити брата Олександра і його дружину Ганну Борзобогатянку-Красенську за образи і кривди відповідно до узгодженого тексту 115–120

№ 23. 1577 р., січня 7. Володимир. — Скарга слуг Амброжія Лаца-Витковського, Миколая Вишомирського і Матея Залеського, на кн. Олександра Порицького, який наказав своїм слугам і підданим побити їх у костелі під час різдвяної служби, що ті й учинили, водночас пограбувавши речі скаржників 120–122

**Полагодження в рамках приятельського замирення судової справи
з приводу вбивства князів Михайла і Петра Четвертенських
(№ 24–32)**

№ 24. 1577 р., травня 11. Луцьк. — Письмові зобов'язання Федора Загоровського, Остафія Єловича-Малинського, Яроша і Василя Семашків, видані княгині Івановій Четвертенській Марії з Киселів та її синам князям Федору і Остафію, згідно з якими вони обіцяють за поранення князів Михайла та Петра Четвертенських (синів княгині) та їхніх слуг добровільно сісти в ув'язнення на відповідні терміни, а потому перепросити княгиню, її синів та приятелів 122–125

№ 25. 1577 р., травня 11. Луцьк. — Письмові зобов'язання Яроша Семашка та Федора Загоровського, надані княгині Івановій Четвер-

тенській Марії з Киселів та її синам князям Федору і Остафію, згідно з якими вони обіцяють видати на смертну кару слуг — винуватців убивства князів Михайла і Петра Четвертенських; у випадку порушення домовленостей Ярош Семашко та Федір Загоровський мали додатково до умовленого терміну відсидіти в ув'язненні ще рік, а в разі відмови — платити заруку на користь короля і потерпілих 125–128

№ 26. 1577 р., травня 11. Луцьк. — Визнання (особисте і письмове) княгині Марії Іванової Четвертенської та її синів про те, що вони на прохання приятелів звільняють від обвинувачень Федора Загоровського, Отафія Малинського, Яроша і Василя Семашків, натомість ті за умовами «єднальної» угоди мали видати на смертну кару своїх слуг, винних у вбивстві князів Михайла і Петра Четвертенських, а самі, аби зменшити жаль матері і братів загиблих, сісти в ув'язнення 128–131

№ 27. 1577 р., червня 29. Луцьк. — Визнання князя Федора Четвертенського від себе і від матері з братом перед луцьким гродським урядом, що цього дня згідно з домовленостями Ярош Семашко і Федір Загоровський мали видати для покарання своїх слуг, винних у вбивстві його братів Петра і Михайла Четвертенських, і сісти в ув'язнення, однак хоч вони й прибули для виконання домовленостей, а проте Ярош свого слуги не видав, відповідно, термін його ув'язнення подовжується на рік згідно з угодою 131–132

№ 28. 1577 р., липня 21. Луцьк. — Визнання князя Федора Четвертенського перед луцьким гродським урядом від себе і від матері з братом про звільнення на прохання приятелів Федора Загоровського з ув'язнення раніше домовленого терміну, однак з умовою, що через два тижні він приїде до князів Четвертенських в їхній маєток Боровичі для перепрошення 132–133

№ 29. 1577 р., вересня 10. — Визнання возного Матиса Славотурського про те, що Федір Загоровський мав прибути 4 серпня в маєток Боровичі князів Четвертенських і перепросити їх за смерть князів Петра і Михайла Четвертенських згідно з домовленостями, однак у назначений день Федір не з'явився і тому мав платити передбачену для такого випадку суму заруки 133

№ 30. 1577 р., жовтня 14. — Визнання возного Матиса Славотурського про те, що 13 жовтня він був у маєтку Боровичі разом із Ярошем Семашком, кн. Остафієм Сокольським і Михайлом Привередовським, де Ярош Семашко, згідно з домовленостями, перепросив матір і братів загиблих князів Петра і Михайла Четвертенських, а ті, своєю чергою, звільнили його від усіх обвинувачень і замирилися з ним 133–134

№ 31. 1577 р., листопада 12. Луцьк. — Визнання Остафія Єловича-Малинського про те, що він мав після закінчення терміну ув'язнення на першому ж сеймику перепросити приятелів княгині Іванової Четвер-

тенської та її синів князів Федора і Остафія згідно з укладеним ними реєстром, однак ані сама княгиня, ані її сини на сеймик і упродовж наступних двох днів не прибули і не подали Малинському реєстру осіб, яких він мав перепросити; визнання Малинського засвідчив возний Матис Славогурський 134–135

№ 32. 1578 р., січня 18. Луцьк. — Визнання возного Матиса Славогурського про те, що 15 січня він на запрошення Василя Семашка їздив із ним до маєтку Борович, де Семашко мав згідно з умовою перепросити княгиню Іванову Четвертенську та її синів князів Федора і Остафія, однак княгиня відмовилася з ним зустрічатися 135–136

№ 33. 1577 р., липня 2. Володимир. — Скарга Марини Гаврилової Яковицької з Янчинських від себе і Ганни Єронімової Якимовичевої з Яковицьких на Василя Яковича Яковицького, який, зобов'язавшись добровільно сісти в замок за несправедливе їх оскарження, порушив шляхетське слово 136–137

№ 34. 1579 р., березня 10. Луцьк. — Визнання у суді Бартоша Оранського і Станіслава Склєнського про те, що вони, стаючи на поєдинок, знімають відповідальність один із одного за можливі поранення чи бивство 137–138

№ 35. 1579 р., березня 17. Луцьк. — Визнання возного Гната Покощовського, який у справі Івана Холоневського ходив разом зі свідками до Григорія Колмовського з метою довідатися, чи він перед тим вчинив «одповідь» Холоневському 138

№ 36. 1579 р., березня 21. Луцьк. — Визнання у гроді Станіслава Стадницького про те, що у відповідь на образу, завдану йому Василем Красенським, він послав йому лист відповідний; копія листа подається Стадницьким для запису в актові книги 139–140

№ 37. 1579 р., березня 22. Луцьк. — Визнання Богдана Борейка-Кнерутського і його приятелів про те, що кн. Андрій Головня-Острожецький чинить «одповіді» Борейкові 140–141

№ 38. 1579 р., березня 30. Луцьк. — Скарга Льва Несвіцького на Станіслава Монвила, несвіцького урядника Миколая Сапеги, який наказав підданам поорати ґрунти скажника, брутально відмовився поладити конфлікт, а також у церкві ображав його і погрожував убити 141–142

№ 39. 1579 р., травня 11. Луцьк. — Скарга Тараса Гуляльницького про одповіді та похвалки, вчинені йому Ячком Брулком-Гуляльницьким і його сином Мартином, що завідчив возний Яцко Гуляльницький 142–143

**Дмитро Яловицький versus Михайло Мишка-Варковський
(№ 40–43)**

№ 40. 1579 р., січня 9. Луцьк. — Скарга Дмитра Яловицького на Михайла Мишку-Варковського, слуги якого захопили худобу Яловицького і напали на його слуг 143–144

№ 41. 1579 р., січня 9. Луцьк. — Зустрічна скарга Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького про знищення сіна, а також про побиття та ув'язнення возного зі свідками і Мишчиних слуг, коли вони прибули просити про відшкодування втрат 144–146

№ 42. 1579 р., січня 12. Луцьк. — Скарга волинського каштеляна Михайла Мишки-Варковського на Дмитра Яловицького, який під час засідання луцького земського суду вихопив аркебуз і хотів заподіяти йому шкоду; свідчення Яловицького, підтверджені присягою, що він не мав наміру стріляти, а у відповідь на образи від Мишки і виклик на поєдинок збирався вийти із суду та захистити свою честь 146–149

№ 43. 1579 р, лютого (?). Луцьк. — Скарга Дмитра Яловицького на луцький земський суд про несправедливий вирок у справі з Михайлом Мишкою-Варковським, що суперечив праву і шляхетським вольностям, за яким Яловицький був змушений відбутися шеститижневе ув'язнення 150–151

№ 44. 1579 р., червня 5. Луцьк. — Скарга Івана Бурого на Валентія Понятовського, урядника Миколая Кишки, який попередньо образив його і дружину, а коли за те був позваний Бурим до суду, почав чинити в різних місцях «одповіди» 151–152

Ян Ворона-Боратинський versus Миколай Гулевич (№ 45–47)

№ 45. 1579 р., травня 29. Луцьк. — Скарга Томила Ворони-Боратинського на Миколая Гулевича, який поранив у луцькому замку його сина Яна Ворону-Боратинського, а потому прислав йому «цедулу одповідную»; текст цидули, внесений до гродських книг, містить натомість згадку про попереднє поранення Гулевича і його брата Яном Вороною, відповіддю на що й стали погрози вбити та виклик на поєдинок 152–154

№ 46. 1579 р., червня 22. Луцьк. — Скарга Яна Томиловича Ворони-Боратинського на Михайла Гулевича, який під час засідань земського суду вчинив йому «одповідь», а потому відмовився від неї в присутності возного 154–155

№ 47. 1579 р., червня 24. Луцьк. — Скарга Яна Томиловича Ворони-Боратинського на луцького гродського писаря Богуша Липленського, який відмовився прийняти його скаргу про побиття Миколаєм Гулевичем 155–156

№ 48. 1579 р., червня 24. Луцьк. — Скарга Олехна Тихновича Путошинського на Андрія Халецького, який, знехтувавши заруки, оголосив йому «одповідь»; своєю чергою, оголошення про помсту було спровоковане позиванням Путошинським матері Халецького до суду, що було сприйняте сином як образа 156–157

№ 49. 1579 р., жовтня 8. Луцьк. — Визнання в земському суді Богдана Борейка-Кнерутського про приятельське погодження конфліктної ситуації з підписком Йосипом Семеновичем, який оскаржив Богдана у привласненні коня; справа попередньо розглядалася у суді, де Борейкові

наказали присягти на підтвердження викладеної ним версії, що їй послужило поштовхом до врегулювання суперечки поза судом 157–158

№ 50. 1580 р., лютого 23. Володимир. — Угода про примирення між Тимошем Петровичем і Павлом Тимошевичем Пузовськими та Богданом, Аврамом й Іваном Богушевичами Пузовськими з приводу убивства Михайлом Тимошевичем Пузовським Семена Богушевича Пузовського 158–165

№ 51. 1580 р., лютого 24. Луцьк. — Визнання Івана та Гната Білецьких про те, що вони не змогли виконати постанови приятельського суду про ув'язнення в замку як покарання за побиття і поранення Марка Збранного, оскільки той не з'явився у призначений термін для контролю за виконанням ухвали 165–166

№ 52. 1580 р., квітня 2. Володимир. — Зобов'язання Щасного Тарновського щодо виконання його братом Яном умов приятельського суду, прийнятих ним як відшкодування за вбивство Станіслава Хилинського, урядника княгині Олександрової Вишневецької 166–169

Михайло Мишка-Варковський проти кн. Костянтина Острозького та його синів (№ 53–55)

№ 53. 1580 р., березня 28. Луцьк. — Скарга волинського каштеляна Михайла Мишки-Варковського на князів Януша та Костянтина Острозьких, які за наказом батька кн. Костянтина Івановича Острозького зганьбили каштеляна на сеймику в Луцьку, назвавши зрадником, і стали на заваді його участі в обранні земського судді; окрім того, скаржник засвідчив факт багаторазових погроз від князів Острозьких 170–171

№ 54. 1580 р., червня 2. Луцьк. — Скарга Михайла Мишки-Варковського на кн. Костянтина Острозького і його синів про «похвалки» і «одповіди» 171–173

№ 55. 1580 р., червня 3. Луцьк. — Скарга Михайла Мишки-Варковського на кн. Костянтина Острозького та його синів, які прислали до земського суду слуг з листом образливого для скаржника змісту, що був прочитаний з дозволу суддів під час засідання суду 173–174

№ 56. 1580, червня 10. Луцьк. — Скарга Василя Гулевича про неправові дії луцького земського суду, який не допустив до розгляду його справу з Михайлом Мишкою-Варковським через нібито неправильне вручення позову, натомість причиною судового рішення, на думку скаржника, був його спротив обранню земським суддею підсудка Івана Хрінницького 174–177

№ 57. 1580, червня 9. Луцьк. — Визнання всього складу луцького земського суду про безпідставність звинувачень Василя Гулевича 177–179

№ 58. 1580, червня 20. Луцьк. — Визнання возного Марка Збранного про «одповідь», дану князем Олександром Пронським через возного Станіслава Коломийського Лацям-Стремилецьким, у відповідь на завдані ними кривди, які зачіпали честь Пронського; «одповідь» була вчинена у присутності шляхти усно і через цидулу, вписану пізніше до актових книг

за ініціативи князя, в якій повідомлялося, що Пронський готовий мститися і не нести відповідальності за вчинені супротивникам шкоди — справедливу відплату, а Лаці мали бути обачними та стерегтися 179–182

№ 59. 1580 р., жовтня 1. Володимир. — Приятельське полагодження стосунків між владикою володимирським і берестейським Феодосієм та Федором Солтаном, за яким сторони зобов'язалися скасувати всі записи образливого змісту та повернути відібране майно, а приятелі з боку Феодосія пообіцяли звільнити Солтана від раніше вчиненої ними письмової «одповіди», надавши йому в назначений день цидулу, яка засвідчувала припинення помсти та гарантувала Солтанові безпеку в майбутньому 182–184

№ 60. 1581 р., березня 13. Володимир. — Визнання возного про визволення приятелями Якуба Крушинського Федора Солтана від «одповіди» і полагодження стосунків між Крушинським і Солтаном 184

№ 61. 1580 р., жовтня 14. Володимир. — Відмова Станіслава Граєвського поступитися маєтком Радовичі Вінценту Репковському згідно з трибунальським декретом, виконання якого мало забезпечити повітове «рушення», очолюване володимирським підстаростою 185–186

№ 62. 1580 р., жовтня 20. Володимир. — Скарга Дем'янової Мокренської княжни Василиси Ружинської на Станіслава Молинського, який за намовою дружини Марини Гаврилівни з Яковицьких побив її, відібрав майно та заподіяв образу 186–188

№ 63. 1580 р., листопада 14. Володимир. — Скарга Абрама Богушевича Пузовського на брата Івана про напад на дім та погрози, причиною яких були майнові претензії, однак учинені з великою експресією дії нападника у підсумку звелися лише до вербальної агресії 189

№ 64. 1581 р., січня 14. Луцьк. — Визнання Миколая Муриновича, дорогостайського намісника Миколая Монвида-Дорогостайського, про те, що кн. Януш Чорторийський, позваний його паном до суду з приводу вчинених підданим збитків, не вдаючися до судового розгляду, відшкодував їх та зобов'язався при нагоді перепросити Дорогостайського за нанесену таким чином образу 189–190

**Справа про виклик на поєдинок кн. Криштофом Радзивилом
Василя Гулевича (№ 65–67)**

№ 65. 1581 р., лютого 12. Луцьк. — Скарга Андрія Гулевича на кн. Криштофа Радзивила, приятелі і слуги якого побили Василя Гулевича, батька заявника, через відмову Василя, як зазначав скаржник, стати з князем на поєдинок, що було розцінено як образа 190–191

№ 66. 1581 р., лютого 23. Луцьк. — Визнання Станіслава Пукити про фальшиве і образливе звинувачення його Василем Гулевичем в побитті 192

№ 67. 1582 р., квітня 9. Варшава. — Королівський лист, яким наказано вилучити з гродських книг обвинувачення Василем Гулевичем

кн. Криштофа Радзивила в тому, що минулого року за його наказом князівські слуги і приятелі поранили Гулевича (впис до луцьких гродських книг від 23 серпня 1582 р.) 193–194

№ 68. 1581 р., квітня 17. Володимир. — Судовий процес за скаргою князя Януша Збараського і його сестри княжни Маруші на Давида Яковицького про грабунок свиней на їхньому ґрунті; звільнення відповідача від обвинувачень, оскільки позивачі відмовилися підтвердити свою скаргу присягою 195–196

№ 69. 1581 р., серпня 22. Володимир. — Судовий процес по скарзі Михайла Витонизького на княгиню Барбару Збараську з Козинських, слуги і піддані якої за її ж наказом пограбували підводи з вівсом підданих Витонизького; суперечки під час процесу про підстави кваліфікації правопорушення як грабежу та розподіл компетенції між гродським і земським судом завершилися тим, що позивач звільнив позивачку від присяги на доведення безпідставності звинувачень, водночас отримавши дозвіл на апеляцію до Трибуналу 196–201

№ 70. 1581 р., листопада 21. Луцьк. — Скарга Михайла Сербина-Кобецького на Настасю Василівну з Гостських, вдову по Івану Лосятинському, про письмову «одповідь» і вбивство слугою Лосятинської слуги скаржника 201–202

№ 71. 1581 р., грудня 22. Володимир. — Судовий декрет за скаргою вдови Якубової Залеської на Лукаша Залеського, брата її колишнього чоловіка, який наїхав на її частини в маєтках Лудині і Амбукові та заподіяв шкоди; запис демонструє стратегії, до яких зазвичай вдавалися сторони, якщо суд ухвалював присягу на доведення чи спростування звинувачень 202–204

№ 72. 1582 р., січня 31. Луцьк. — Визнання в луцькому гроді Михайла Яновича Загоровського і Януша Угриновського про виклик їх на поєдинок Федором Злобієм і Миколаєм Гулевичем; в записі містяться тексти викликів і відповіді на них Загоровського й Угриновського, а також визнання возного про реакцію Злобія і Гулевича на вручені їм листи 204–208

№ 73. 1582 р., квітня 1. Луцьк. — Скарга кн. Матіяша Воронецького на кн. Льва Воронецького, який, запросивши його з приятелями на учту, наказав своїм слугам і підданим бити гостей, в результаті чого дві особи були вбиті, інші — поранені 208–210

№ 74. 1582 р., квітня 4. Луцьк. — Зустрічна скарга кн. Льва Воронецького на Матіяша Воронецького про наїзд на його двір 210–211

№ 75. 1582 р., квітня 24. Луцьк. — Скарга Богдана Дрозденського на Михайла Дрозденського, який погрожував розправою йому та його слугам і підданим; свою «одповідь» кривдник обіцяв засвідчити у суді 212

№ 76. 1582 р., травня 18. Луцьк. — Скарга Ганни Янової Добринської на Андрія Добринського, який, передаючи їй за умовами приятельської угоди частину маєтку Хрінів, винищив плодів дерева й ужив чарів 212–213

№ 77. 1582 р., червня 7. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського, який ображає його дружину княжну Василису Ружинську, чинить кривди підданім і погрожує мститися 214–216

№ 78. 1582 р., липня 13. Луцьк. — Скарга Григорія Посника-Івачковського на Андрія Кузьминського, який прислав до нього Федора, слугу Яна Оборського, з вимогою вирішити земельний конфлікт через приятельське єднання, погрожуючи в разі відмови заподіяти шкоду 216–217

№ 79. 1582 р., липня 13. Луцьк. — Скарга Олехна Пилецького, служебника Михайла Вільгорського, на Федора Хом'яка, який безпідставно його ображав, звинувачуючи у нешляхетстві; визнання двох шляхтичів про те, що вони знають оскарженого як особу шляхетського стану 217–218

№ 80. 1582 р., жовтня 1. Луцьк. — Визнання Михайла Росальського про приятельське полагодження стосунків зі своїм сестринцем Василем, який не допустив провадження справи в суді й погодився відсидіти 12 тижнів у замку за поранення дядька 219

№ 81. 1583 р., травня 19. Володимир. — Визнання Лазаря Іваницького про те, що за ініціативою приятелів судову справу з Кириком Древинським, яку Іваницький розпочав задля захисту своєї честі, підваженої звинуваченням у провокуванні до вбивства, вдалося поладити поза судом; акт містить текст угоди 219–222

№ 82. 1583 р., травня 19. Володимир. — Визнання Кирика Древинського, що він звільняє Лазаря Іваницького і його шваг्रा Яна Гоголевського від обвинувачень в убивстві свого сина Павла без будь-яких матеріальних претензій; подається акт угоди 222–224

№ 83. 1583 р., травня 20. Володимир. — Заява Андрія Олізаровського через свого слугу про недотримання Жданом Білостоцьким умов приятельської угоди — добровільно «сісти» в замку зі слугою 224–225

№ 84. 1583 р., липня 1. Володимир. — Угода про приятельське полагодження стосунків між Войтехом Витвинським як позивачем та Іваном і Василем Холоневськими як відповідачами, що була укладена під час судового процесу у володимирському гродському суді 225–226

Справа про вбивство Станіслава Липського (№ 85–87)

№ 85. 1583 р., жовтня 17. Володимир. — Скарга Яна і Петра Липських на Івана Обуха-Воцатинського та його помічників про вбивство їхнього брата Станіслава Липського 226–228

№ 86. 1583 р., жовтня 18. Володимир. — Скарга Івана Обуха-Воцатинського на Яна і Петра Липських про неправдиве звинувачення в убивстві Станіслава Липського, а водночас публічна заява, якою оскаржений захищав свою честь та добру славу перед шляхетською спільнотою 228–229

№ 87. 1583 р., листопада 9. Володимир. — Оповідання Матуша Заленського перед володимирським гродським урядом про неправдиве звинувачення його Яном і Петром Липськими у вбивстві Станіслава Липського, а водночас скарга на обвинувачів про образу честі і доброї слави 229–230

№ 88. 1584 р., січня 21. Луцьк. — Заява урядників луцького гродського суду і шляхти, присутньої на рочках, про порушення спокою Василем Борзобогатим-Красенським, який з великим загоном помічників і слуг в'їхав до замку під приводом подачі до суду глейту про відтермінування баніції, ухваленої королівським судом 230–235

№ 89. 1584 р., лютого 3. Володимир. — Скарга Василя Борзобогатого-Красенського на луцьких гродських урядників про спроби заподіяти шкоду йому самому, слугам і приятелям, а також про неправдиве звинувачення його у порушенні спокою під час судових засідань 235–238

№ 90. 1584 р., березня 9. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського і його дружини княжни Василиси Ружинської про образи і погрози від Станіслава Молинського і його дружини Марії з Яковицьких, від їхніх дітей, слуг і підданих 238–240

№ 91. 1584 р., червня 7. Володимир. — Скарга Дмитра Ружинського на Григорія Черневського про образи (назвав «неучтивого ложа сином»), спробу застрелити та письмову «одповідь»; згадується також при власненні ґрунтів скаржника Даниловою Попелевою 240–241

№ 92. 1584 р., квітня 26. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Івана Холоневського та його синів Івана і Семена, які чинять спроби убити його самого і слуг, погрожують мститися за те, що він позивав їх про свої кривди до суду 241–242

№ 93. 1584 р., квітень 28. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського від себе, дружини, сестри і слуг на Івана Гавриловича Холоневського та його синів, Івана й Семена, про напад на дім і замах на життя, що, проте, обійшлося без серйозних втрат 242–243

№ 94. 1584 р., червня 4. Луцьк. — Визнання возного Марка Збранного про виклик на поєдинок Ярошем Гесинським (за поранення і вбивство слуги) Івана Букоємського, який натомість запропонував Гесинському попередньо отримати дозвіл на поєдинок від короля згідно з правом, або позвати кривдника до суду 244–246

№ 95. 1584 р., серпня 21. Луцьк. — Визнання перед луцьким гродським урядом угоди між Яном і Марком Жоравницькими як оскаржувачами та звинуваченим у вбивстві Василя Жоравницького Войтехом Русиновським, досягнутої за ініціативи значної кількості шляхти; угода, яка містить текст перепрошення Русиновським родичів небіжчика за випадкове неумисне вбивство, вписана до гродських книг 246–249

№ 96. 1585 р., січня 18. Луцьк. — Визнання возного Григорія Вербського, який ходив у справі Станіслава Рогульського до Андрія і Олек-

сандра Черневських для підтвердження чи спростування «одповіди», яку, за чутками, вони вчинили Рогульському 250

№ 97. 1585 р., лютого 6. Луцьк. — Визнання слуги кн. Михайла Заславського Петра Свентицького про завершення терміну ув'язнення, яке він добровільно прийняв за угодою з братами небіжчика Беняша Жуковецького, що загинув від його руки 250–251

№ 98. 1585 р., лютого 17. Луцьк. — Скарга Бальцера Мартишевського на Адама Лонського, який наїхав 15 лютого на його двір у Холпневі, поранив та побив слуг і підданих, завдав шкод, і на його брата Матея Лонського як ініціатора наїзду 251–253

№ 99. 1585 р., лютого 21. Луцьк. — Скарга Матея Лонського на Бальцера Мартишевського, який 15 лютого напав на двох його слуг, одного з них убив і тіло спалив, а іншого ув'язнив, пограбувавши речі, які були при них 253–255

№ 100. 1585 р., квітня 30. Луцьк. — Оповідання Матея Лонського на засіданнях луцького гродського суду через свого уповноваженого Григорія Дедеркала про те, що Бальцер Мартишевський, який попередньо скаржився на нього про наїзд на маєток Холпнев і грабіж підданих, насправді не має жодного права до того маєтку, натомість Холпнев є власністю дружини заявника княжни Марини Максимівни з Сокольських; у відповідь Мартишевський заявив, що є власником маєтку за певним правом, яке продемонструє тоді, коли буде в цьому потреба 255–256

№ 101. 1585 р., травня 7. Володимир. — Визнання Григорія Івановича Сенюти перед володимирським гродським урядом факту замирення з Костянтином Колпитовським і його дружиною Ганною Богданівною Костюшковичівною-Хоболтовською, мачухою Сенюти, яке вдалося досягнути через посередництво приятелів на певних умовах; запис угоди, який містить коротку історію конфлікту та зобов'язання Григорія Сенюти сісти в ув'язнення, а потому перепросити мачуху та її чоловіка згідно із запропонованим ними текстом 256–262

№ 102. 1585 р., травня 7. Володимир. — Письмове визнання Якуба Крушинського про невластиву для почитового шляхтича поведінку Ісака Дьогтя (Дегтевського) в конфлікті з Михайлом Загоровським; лист, вписаний до судових книг із ініціативи самого Крушинського, мав на меті, вочевидь, дискредитувати Ісака Дьогтя в очах шляхетського загалу 262–264

№ 103. 1585 р., червня 14. Володимир. — Визнання, з одного боку, Михайла Літинського, а з іншого — Яна Калусовського з дружиною Федорою з Колпитовських про приятельське погодження конфліктних взаємин після того, як обом сторонам у суді була присуджена присяга на доведення їхніх тверджень 264–265

№ 104. 1585 р., липня 4. Володимир. — Визнання возного, що був присутній на доменіальному суді у справі про вбивство Яна Олдаков-

ського, брата слуги Олександра Пронського Станіслава Олдаковського, слугою кн. Романа Сангушка Іваном Берестським; обивнувачений спочатку заперечував свою причетність до вбивства, однак після того, як судді призначили Олдаковському присягу на доведення обвинувачень, визнав скоєне та звільнив від присяги обвинувача 265–267

№ 105. 1585 р., липня 26. Володимир. — Скарга Дем'яна Мокренського на Станіслава Молинського про образи і погрози мститися, в осерді яких лежали межові суперечки 267–268

№ 106. 1586 р., лютого 20. Луцьк. — Скарга перед луцьким гродським урядом Михайла Линевського на Олександра Семашка про письмову «одповідь», яку той підкинув під час судових засідань; текст «одповіди» вписаний до актових книг 268–270

**Конфлікт Матея Стемпковського з Матвієм Малинським
(№ 107–111)**

№ 107. 1586 р., червня 27. Володимир. — Скарга Матея Стемпковського на Матвія Малинського і його помічників, які побили його у судовій світлиці під час засідань суду; свідчення у цій справі судді Федора Курцевича, де він згадує про виклик Малинським Стемпковського на поєдинок і засвідчує замах на життя скаржника 271–274

№ 108. 1586 р., червня 26. Володимир. — Скарга Матвія Єловича-Малинського на Матея Стемпковського, слугу кн. Яхима Корецького, і його приятелів про образу, спробу заподіяти шкоду та поранення слуги під час судового засідання 274–277

№ 109. 1586 р., червня 30. Володимир. — Скарга Валентія Витковського на Матвія Малинського, який спровокував у суді конфлікт, а тому вивіз возних, що призвело до припинення роботи суду 277

№ 110. 1586 р., липня 6. Володимир. — Визнання возного Ісакія Долмацького про насильне утримання його Матвієм Малинським упродовж двох днів у своєму маєтку, що перешикодило виконанню ним вознівських обов'язків під час судових засідань 277–278

№ 111. 1586 р., липня 14. Володимир. — Скарга володимирських гродських урядників на шляхту, серед якої був і Матвій Малинський, про зірвання засідань суду 278–280

№ 112. 1586 р., жовтня 9. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Кузьму Порванецького і Семена Холоневського про «одповідь» 280–281

№ 113. 1587 р., березня 1. Луцьк. — Скарга брацлавського підкоморія Лаврина Пісочинського на Петра Бучайського про погрози заподіяти шкоду йому самому, слугам і маєтності 281–282

Яцко Гуляльницький проти Зенка Івановича (№ 114–116)

№ 114. 1587 р., березня 27. Луцьк. — Скарга Яцка Гуляльницького на серницького урядника Зенка Івановича про побиття і поранення 282–283

№ 115. 1587 р., квітня 2. Луцьк. — Скарга серницького урядника Зенка Івановича на Яцка Гуляльницького про образу, виклик на поєдинок та побиття і поранення 283–284

№ 116. 1587 р., березня 31. Луцьк. — Визнання возного Семена Хмари про оглядання ран Зенка Івановича 284

№ 117. 1588 р., лютого 19. Володимир. — Скарга Федора Обуха-Воцатинського на Михайла Оранського про напад на його село і погрози, внесена до актових книг, як зауважив скаржник, з превентивною метою — щоб уберегтися від можливої образи чи фізичної шкоди 284–285

№ 118. 1588 р., травня 5. Володимир. — Скарга Матея Вигнанського на Михайла Оранського про напад на його служебника та неправдиві протестації про шкоди, нібито вчинені скаржником 285–286

№ 119. 1588 р., жовтня 17. Володимир. — Вирок володимирського гродського суду у справі слуги кн. Костянтина Острозького Михайла Грабковича, який скаржився на слугу Олександра Пронського Мартина Миховського про образи під час судових засідань; за відмову оскарженого стати до суду йому була ухвалена баніція 286–287

№ 120. 1588 р., жовтня 28. Володимир. — Оповідання Габріеля Дульського під час сесії володимирського гродського суду про те, що Криштоф Конецький не лише поранив його, а й заподіяв образу — публічно заявив про неналежність Дульського до шляхетського стану, тож на прохання скривдженого його родичі тут же визнали його шляхетство і пообіцяли присягнути, якщо буде потреба 288–289

Скарга Костянтина Колпитовського на братів Костюшковичів-Хоболтовських (№ 121–124)

№ 121. 1588 р., грудня 8. Володимир. — Скарга Костянтина Колпитовського на швагрів Власія, Івана і Федора Костюшковичів-Хоболтовських, які чинять йому різні кривди і «одповіді», зокрема Іван напав на його дім у Хмелєві з метою вбити скаржника, де натомість сам був поранений під час сутички; Колпитовський оповів, що про поранення нападника він повідомив своїх приятелів, а потому, зглянувшись на прохання Іванової дружини, відпустив його додому замість привезти до замку для подальшої судової розправи 289–291

№ 122. 1588 р., грудня 8. Володимир. — Скарга Івана Костюшковича-Хоболтовського на Костянтина Колпитовського про напад на дорозі, ув'язнення в маєтку Хмелєві, побиття і пограбування 291–293

№ 123. 1588 р., грудня 10. Володимир. — Визнання возного, наданого Федору і Власію Костюшковичам-Хоболтовським, який оглядав їхній двір у Хоболтові, де бачив сліди нападу 293

№ 124. 1588 р., грудня 10. Володимир. — Визнання возного, який оглядав рани Івана Костюшковича-Хоболтовського (справа не закінчена) 294

Справа про вбивство Балтазара Гнівоша з Олексова (№ 125–130)

№ 125. 1588 р., вересня 5. Володимир. — Скарга лятовичького старости Яна Гнівоша з Олексова на Яна Жоравницького, його дружину Олену Коптівну і їхнього сина Томаша як головних обвинувачених та їхніх помічників у вбивстві Янового брата Балтазара Гнівоша; скарга містить свідчення очевидців 294–304

№ 126. 1588 р., жовтня 15. Володимир. — Судовий процес з приводу виведення шкруптинії Яном Гнівошем у справі про вбивство його брата Балтазара, де одним із обвинувачених виступав відповідач Олександр Загорівський 304–310

№ 127. 1588 р., жовтня 17. Володимир. — Справа про участь дубенських татар кн. Костянтина Острозького у вбивстві Балтазара Гнівоша, що розглядалася на приятельському суді 310–314

№ 128. 1589 р., березня 29. Варшава. — Королівський лист про вчинення присяги Яноюю Жоравницькою Оленою Коптівною в тому, що вона не була ініціаторкою та учасницею вбивства Балтазара Гнівоша 314–315

№ 129. 1589 р., квітня 15. Варшава. — Королівський декрет (за вписом до володимирських гродських книг від 28 травня) у справі по звинуваченню Яном Лятовичьким Томаша Жоравницького як співучасника вбивства Балтазара Гнівоша, згідно з яким винуватцеві була ухвалена кара баніції і позбавлення честі 315–319

№ 130. 1589 р., травня 25. Люблін. — Королівський універсал (за вписом до володимирських гродських книг від 28 травня) до всіх старост та їхніх намісників в Речі Посполитій, а особливо Волинського, Брацлавського та Київського воєводств, яким король інформував їх про декрет у справі Томаша Жоравницького (баніцію й інфамію) та зобов'язував поширити інформацію з метою якнайшвидшого затримання засудженого та виконання вироку 319–320

№ 131. 1589 р., березня 1. Володимир. — Скарга Семена Ласка-Чернчицького на сина Івана про образу і «одповідь» йому самому і сину його Яну 321–322

№ 132. 1589 р., серпня 3. Володимир. — Скарга Яна Шостовичького на Власного (Власія) Костюшковича-Хоболтовського про погрози мститися, засвідчені возним 322–323

№ 133. 1589 р., серпня 7. Володимир. — Скарга Василя Гулевича на Федора Костюшковича-Хоболтовського, який вчинив йому «одповідь» через приятеля Януша Угриновського під час судового процесу, аби змусити скаржника відступитися від вирішення справи племінниці, чий інтереси він представляв у суді; водночас Гулевич оповів, що судді взяли до уваги версію Федора Костюшковича-Хоболтовського і Януша Угриновського, які заперечили факт «одповіді», а возні відмовилися бути офіційними свідками у його справі 323–324

№ 134. 1589 р., серпня 7. Володимир. — Визнання возного про конфлікт перед судом Василя Гулевича з Федором Костюшковичем-Хоболтовським, під час якого Гулевич наполягав на тлумаченні слів свого супротивника як «одповіди», у той час як сам Федір та його приятелі заперечували проти такої інтерпретації 324–325

№ 135. 1589 р., серпня 8. Володимир. — Скарга Дем'яна Павловича на Андрія Немирича про образу і побиття та визання возного, який оглядав сліди заподіяних Немиричем шкод 325–327

№ 136. 1589 р., серпня 8. Володимир. — Скарга Андрія Немирича на Дем'яна Павловича, який ображав його в домі Гаврилової Яковицької і вдарив булавою, а також поранив його слугу; визнання возного, який оглядав рани на Немиричевому слугі 327–328

№ 137. 1589 р., серпня 28. Володимир. — Визнання возним зіткнення Дем'яна Павловича з Андрієм Немиричем в гродській канцелярії, куди вони прийшли скаржитися один на одного 329

№ 138. 1589 р., листопада 4. Володимир. — Оповідання Олександра і Яна Киселів-Дорогиницьких про одповідь, вчинену їм Дем'яном Павловичем та його швагром Іваном Яковицьким 329–330

№ 139. 1589 р., грудня 14. Володимир. — Добровільне визнання жовнірів-шляхтичів з роти Новицького про погрози Тимофія Юхновича Оранського вбити свого дядька Михайла Оранського, який відібрав у нього маєток, та спробу Тимофія намовити товаришів по роті допомогти йому помститися родичеві 330–331

№ 140. 1590 р., лютого 28. Володимир. — Скарга Юрія Овлочимського на Миколая Богушевича Трацевського, який прислав йому лист образливого змісту з викликом на поєдинок, обіцяючи мститися у випадку відмови супротивника від двобою; скаржник заявив, що він готовий прийняти виклик, однак Трацевський спеціально не повідомив його про час і місце поєдинку, намагаючись уникнути двобою і таким чином отримати неформальне право на помсту, тож Овлочимський знімав із себе, своїх слуг і приятелів відповідальність за можливі кривди супротивникові в разі необхідності боронити своє життя і здоров'я 331–332

№ 141. 1590 р., жовтня 3. Луцьк. — Оповідання Францишка Завадського, уповноваженого Василем Гулевичем на ведення його справи у суді, що Іван Внук-Підгороденський, відповідач у цій справі, викликав його на поєдинок і вчинив «одповідь» через возного і свідків 332–333

№ 142. 1590 р., листопада 30. Луцьк. — Скарга Василя Борисовича Гуляльницького на Тараса Гуляльницького про побиття, образу честі та погрози мстити, вчинені ним особисто, а також через синів Мартина та Олексія; Василь також оповів, що послав до своїх кривдників довірених осіб, пропонуючи їм припинити образи та задовольнити можливі претензії через суд, однак Тарас відповів, що не зупиниться, поки не

помститься скаржникові особисто, через синів чи приятелів за свої кривди 333–335

№ 143. 1592 р., вересня 30. Луцьк. — Скарга Дем'яна Гулевича на володимирського і берестейського єпископа Мелетія Хребтовича-Богуринського про неправдиве звинувачення його у розбої, що шкодило добрій славі шляхтича; скаржник обіцяв доводити свою невинуватість через право і помсту 335

№ 144. 1592 р., грудня 12. Луцьк. — Скарга Богуша Липленського на Ольбрахта Річицького та його помічника Прецлава Ястрембського про виклик на поєдинок і «одповідь»; Липленський оповів, що затримався із подачею скарги до суду через втручання приятелів, які намагалися поладити конфлікт полюбовно 335–337

№ 145. 1593 р., січня 11. Луцьк. — Скарга Дем'яна Гулевича та його сестри Настасі Гулевичівни, дружини Івана Калусовського, на Олександра Калусовського про напад на дім подружжя Калусовських, під час якого були поранені слуги і завдані шкоди; нападник також вручив Настасі «цедулу одповедную» 337–338

№ 146. 1593 р., січня 12. Луцьк. — «Цедула одповедная», вручена Олександром Калусовським Настасі Гулевичівні Івановій Калусовській 339

№ 147. 1593 р., березня 12. Луцьк. — Скарга Антона Визгерда-Заболоцького на возного Яцка Поповку-Гуляльницького, його сина Петра та Прокопа Федоровича Гуляльницького, які зі своїми помічниками витягли його з дому і змусили з ними пити, а потому викликали його на поєдинок і побили 340–342

№ 148. 1593 р., березня 26. Луцьк. — Визнання возного, який оглядав шкоди і рани Антона Визгерда-Заболоцького, які йому завдали Яцко Поповка-Гуляльницький, його син Петро і Прокіп Гуляльницький 342–343

№ 149. 1593 р., березня 20. Луцьк. — Оповідання Івана Білостоцького через свого слугу Івана Холоневського про те, що пані Угриновська з приятелями безпідставно звинуватила його у вбивстві чоловіка Януша Угриновського, натомість, як твердив оскаржений, саме Угриновський вчинив напад і був убитий в сутичці 343–344

№ 150. 1593 р., квітня 15. Луцьк. — Скарга Антона Заболоцького на поповича Сидора, який прихистив у себе в Іванчичах його наймита-«зрадника» та вчинив «одповідь» 344–346

№ 151. 1593 р., березня 26. Луцьк. — Визнання возного, який у справі Андрія Чаплича ходив до Миколая Боговита, щоб з'ясувати, чи підтверджує той свою «одповідь» Чапличеві 347

**«Волинська шляхта» проти кн. Костянтина Острозького
(№ 152-156).**

№ 152. 1593 р., березня 25. Луцьк. — Протестація волинської шляхти з приводу дій кн. Костянтина Острозького, через які був «роздвоєний»

сеймик, скривавлений костел, де відбувалося шляхетське зібрання, й убитий Петро Линевський; згадуються виклики на поєдинок і «одповіди», які чинили слуги князя особам, що перебували в опозиції до князя 347–351

№ 153. 1593 р., березня 26. Луцьк. — Скарга Павла, Абрама і Петра Линевських на слуг кн. Костянтина Острозького, які за наказом князя під час конфлікту на сеймику напали на скаржників без попередньої «одповіди»; визнання возного у цій справі 352–353

№ 154. 1593 р., квітня 29. Луцьк. — Скарга Михайла Линевського разом з родичами і приятелями на слуг кн. Костянтина Острозького, які, порушивши лицарські звичаї, за наказом князя вбили Михайлового сина Петра; визнання возного у цій справі 354–356

№ 155. 1595 р., жовтня 14. Луцьк. — Визнання возного про оприлюднення трибунальського декрету, згідно з яким слугам кн. Костянтина Острозького, звинуваченим у вбивстві Петра Линевського, була ухвалена кара баніції як особам, що не з'явилися до суду 356–357

№ 156. 1596 р., вересня 13. Володимир. — Декрет володимирського гродського суду у справі про вбивство Петра Линевського слугами кн. Костянтина Острозького, згідно з яким оскарженням було наказано присягнути разом зі свідками на доведення невинуватості, що й було ними виконано (декрет був уписаний до луцьких гродських книг 13 вересня 1596 р.) 357–363

№ 157. 1593 р., травня 12. Луцьк. — Скарга Габріеля Войтковського на Криштофа Лабунського, який погрожував позбавити скаржника життя, що підтвердив і возний Томаш Тупичовський — свідок того, як Криштоф Людвигівський попереджав Войтковського про наміри Лабунського 363–364

№ 158. 1593 р., жовтня 4. Луцьк. — Оповідання Миколая Зайця, який довідався про скаргу на нього Матея Межинського, нібито Заєць побив його без попередження під час сну у нетверезому стані; а позаяк така скарга ображала шляхетську честь, то Миколай заявляв про готовність доводити свою невинуватість у суді, аби відновити добру славу, підважену звинуваченням 364–365

№ 159. 1593 р., жовтня 8. Луцьк. — Справа Павла Гидзинського як позивача з оскарженням Олександром Козинським, провадження якої було зірване відповідачем на початковому етапі: Козинський, замість стати до суду і діяти у відповідності з усталеною процедурою, образив Гидзинського, звинувативши у фальшуванні, та викликав на поєдинок 365–366

№ 160. 1593 р., жовтня 9. Луцьк. — Протестація Антона Заболоцького, якому кн. Юрій Чорторийський не виплатив платні за домовленістю і відмовився відпустити зі служби, натомість особисто і через слуг вчинив Заболоцькому «одповіди» 367–368

№ 161. 1593 р., жовтня 13. Луцьк. — Заява слуг кн. Юрія Чорторийського про фальшиву протестацію, яку Антон Визгерд-Заболоцький

вніс до городу, звинувативши князя у затриманні платні за службу і погрозах заподіяти шкоду 368–370

№ 162. 1593 р., жовтня 23. Луцьк. — Декрет у справі Яна Медведського як позивача з відповідачем Кіндратом Смиковським про виклик на поєдинок, за яким обвинувачений на підтвердження своєї невинуватості мав присягнути 370–372

№ 163. 1594 р., січня 27. Луцьк. — Скарга Григорія Колмовського на Федора Загоровського, який образив його слугу Войтеха Проховського та натравив на нього собак під час засідань володимирського гродського суду; визнання возного, що оглядав рани на Проховському 372–373

№ 164. 1594 р., лютого 6. Луцьк. — Скарга Лаврина Дривинського на возного Матиса Славогурського про образу і поранення його слуги Андрія Липницького 374

№ 165. 1594 р., лютого 13. Луцьк. — Скарга возного Матиса Славогурського на Лаврина Дривинського і його слуг про побиття і поранення; визнання возного у цій справі 375–376

№ 166. 1594 р., лютого 9. Луцьк. — Скарга Миколая Зайця на луцького гродського підписка Григорія Котельницького про побиття; визнання у цій справі возного 376–377

№ 167. 1594 р., лютого 9. Луцьк. — Скарга Григорія Котельницького на Миколая Зайця про напад на його дім, поранення і «одповіді»; визнання возного, який засвідчив сліди нападу та поранення Котельницького — поріз на пальці біля нігтя 377–378

№ 168. 1594, квітня 20. Луцьк. — «Цедула одповідная», внесена до книг з ініціативи її автора Андрія Гловацького, який мав намір вручити її Івану Хрінницькому через возного, однак цьому зашкодила колотнеча в суді 379–380

№ 169. 1594 р., квітня 20. Луцьк. — Визнання возних про те, що під час засідань луцького гродського суду Андрій Гловацький, поручник роти Криштофа Мишковського, прийшов до суду з великим загоном жовнірів, дав письмову «одповідь» Івану Хрінницькому та влаштував стрілянину, через яку був поранений Григорій Перекладовський 380–381

№ 170. 1594 р., квітня 21. Луцьк. — Протестація ротмістра Лукаша Слятковського на різних осіб із поясненням обставин, що склалися під час засідання луцького гродського суду на той момент, коли Андрій Гловацький намагався вчинити «одповідь» Івану Хрінницькому: Слятковський оповів, що прибув до замку на прохання кн. Костянтина Острозького, аби допомогти досягнути порозуміння в справі про спадок по кн. Андрію Курцевичу між Іваном Хрінницьким, луцьким земським підсудком і чоловіком матері небіжчика, з одного боку, а з іншого — Андрієм Гловацьким, опікуном неповнолітнього спадкоємця, та Мацеєм Лешневським, новим чоловіком удови, адже попередні спроби єдначів упродовж

двох днів не вдалися через категоричний спротив Івана Хрінницького; пропозиції компромісу, запропоновані Святковським, теж були відхилені підсудком; ситуація змінилася, коли суд наказав Хрінницькому присягнути — він одразу попросив Святковського посприяти у вирішенні справи; до поступок був готовий і Лешиневський; цим моментом скористався Андрій Гловацький, аби оповісти про свої кривди, заподіяні Хрінницьким, не ображаючи при цьому ні присутніх, ні свого опонента; Гловацький також спробував через возного вручити кривдникові «цедулу одповідну», однак йому завадив Олександр Хрінницький, який витягнув рушницю і спровокував колотнечу; своєю протестацією Лукаш Святковський засвідчував власну і своїх приятелів невинуватість у конфлікті 381–384

№ 171. 1594 р., червня 18. Луцьк. — Скарга Йосипа Шистовського на Лаврина Дривинського з помічниками, які вчинили йому «одповідь» за те, що він позвав Дривинського до суду 385

№ 172. 1594 р., серпня 20. Луцьк. — Визнання возного про вручення трибунальського позову луцькому гродському судді Матею Стемпковському в скарзі Каспера Чеховського про образу і виклик на поєдинок під час засідань гродського суду 385–386

№ 173. 1594 р., листопада 14. Луцьк. — Скарга Яроша Терлецького на родича Івана Велятицького, який чинив «похвалки» на його здоров'я і маєтність в різних місцях у присутності багатьох осіб, про що скаржника попередили приятелі; Терлецький заявляв, що не давав своєму супротивникові жодних підстав для ворожнечі, та вказував причину своєї скарги — заявити про відсутність вини у конфлікті та убезпечитися від можливої агресії Велятицького 386–387

№ 174. 1594 р., грудня 13. Луцьк. — Скарга Миколая Ульхимовського, слуги кременецького гродського судді Григорія Дедеркала, на Миколая Боговитуна-Шумбарського про наїзд на маєток Шумбари, поранення вогнепальною зброєю його пана (який невдовзі потому помер), а також вбивство Дедеркалових слуг Мацея Зглобицького і Адама Сенковського 387–389

№ 175. 1595 р., січня 9. Луцьк. — Скарга Луції з Любешовських, вдови по Григорію Дедеркалу, на Миколая Боговитуна про наїзд на маєток і смертельне поранення її чоловіка та його брата Сасина Лудвиського, поранення та вбивство слуг, грабунок майна та різні шкоди; зазначається, що наїздові передувала письмова «одповідь», яку Миколай Боговитуна прислав Дедеркалові 389–395

№ 176. 1594 р., грудня 29. Луцьк. — Скарга Кузьми Порванецького на Филипа Бокія, який, витягнувши його з дому вночі, знущався над ним, погрожував убити і вирвав йому бороду 395–396

№ 177. 1595 р., січня 14. Луцьк. — Скарга Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок через лист, поданий возним зі свідками; зауважується, що сторони попередньо

провадили процес на Трибуналі про кривди, вчинені Циминським Скленському 397

№ 178. 1595 р., жовтня 26. Луцьк. — Справа в луцькому земському суді по скарзі Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок 398–404

№ 179. 1595 р., січня 12. Луцьк. — Визнання Андрія Рогуського про скорочення ним терміну ув'язнення слуги Івана Хребтовича-Богуринського на прохання багатьох осіб 404–405

№ 180. 1595 р., лютого 2. Луцьк. — Визнання Вавринця Телятицького про те, що за приятельською угодою з Василем Красенським його дружина мала відсидіти в замку чотири тижні з можливістю зменшення терміну, тож на четвертий день виконання угоди на прохання приятелів Красенський з дружиною погодилися на скорочення ув'язнення до двох тижнів 405–406

№ 181. 1595 р., квітня 11. Луцьк. — Скарга Юхима Ощовського на Богдана Стому-Корницького про поранення і виклик на поєдинок 406–407

№ 182. 1595 р., травня 27. Луцьк. — Скарга Яна Обчинського на шваг्रा Стефана Солоневського, який погрожує його вбити і пограбувати маєтність; визнання возного, що Солоневський підтвердив факт «одповіди», однак оголосив про припинення помсти на час судових засідань 407–408

№ 183. 1595 р., травня 23. Луцьк. — Скарга кн. Кирика Ружинського та князів Андрія, Януша і Юрія Козек на князів Юрія і Михайла Чорторійських про напад у Луцьку, поранення кн. Петра Козеки та слуги Яна Хмелевського 408–410

№ 184. 1595 р., травня 23. Луцьк. — Скарга князів Михайла і Юрія Чорторійських на князів Кирика Ружинського і Андрія Козеку з помічниками, які напали на них в Луцьку, поранили кн. Юрія Чорторійського та слуг, а двох слуг убили 410–412

№ 185. 1595 р., травня 27. Луцьк. — Скарга Михайла Ворони-Боратинського на Семена Козинського, який послав своїх підданих ловити сітями рибу в його ставу, а коли Ворона спробував їх зупинити, заявили, що мають наказ від пана його убити, а дім спалити, якщо він їм перешкоджатиме 412–414

№ 186. 1595 р., червня 29. Луцьк. — Визнання Вікторина Личка, який у відповідь на побиття і образу брата Миколая Гуминського побив його кривдника Андрія Велеторського, однак, уважаючи, що насильства не досить, обіцяє продовжити справу в суді 414

№ 187. 1595 р., серпня 2. Луцьк. — Скарга Василя Білостоцького на кн. Януша Станіславовича Воронецького, який за змовою із дружиною Марією Іванівною з Білостоцьких за участю помічників напав на його дім в Білому Стоці 414–415

№ 188. 1595 р., серпня 2. Луцьк. — Скарга кн. Януша Воронецького на Яцка і Василя Білостоцьких, які напали на нього і слуг в маєтку Білому Стоці та заподіяли шкоди; визнання возного в цій справі 416–417

№ 189. 1595 р., вересня 28. Луцьк. — Визнання возного про вручення позову від луцького земського суду кн. Янушеві Воронецькому з приводу виклику ним на поєдинок Василя Білостоцького 417–418

№ 190. 1595 р., серпня 4. Луцьк. — Скарга Антона Визгерда-Заболоцького на братів Кліма і Кирила Заболоцьких, які побили його на добровільній дорозі та образили його честь, а потому в різних місцях перед шляхтою вчинили йому «одповідь», окрім того, публічно паплюжили добру славу дружини та теці скаржника; визнання возного у цій справі 418–419

№ 191. 1595 р., серпня 7. Луцьк. — Скарга Матиса Комнацького на Івана Волинця і його синів, які ображають його самого і дружину, б'ють слуг і підданих, заподіюють шкоду майну і викликають скаржника на поєдинок 420

№ 192. 1595 р., жовтня 9. Луцьк. — Скарга Федора Болобана на Гаврила Гуляльницького про «одповідь» з порушенням конституції, яка регламентувала спосіб її провадження, через що він мусить витратити кошти для захисту свого життя і здоров'я 420–421

№ 193. 1595 р., листопада 29. Луцьк. — Визнання возного про вручення заручного листа Михайлові Федоровичу Гулевичу-Воютинському від луцького гродського суду за скаргою Івана Холоневського про «одповідь» від Гулевича йому самому, слугам і підданим 422

№ 194. 1596 р., квітня 22. Луцьк. — Скарга Василя Івановича на Політана Слуцького-Чеконського, який, незважаючи на заруку, напав на нього, ображав, хотів убити його самого і пана його Миколая Муриновича, однак помічники того ж Чеконського порятували скаржника 422–423

№ 195. 1596 р., червня 1. Луцьк. — Скарга Політана Чеконського на Миколая Муриновича про те, що той неправдиво засвідчив на уряді факт «одповідей» і «пофалок» від Чеконського, взяв заручний лист і далі поширює чутки про образи від нього, натомість сам готується заподіяти шкоду здоров'ю і життю Політана та його підданим і слугам 423–424

№ 196. 1596 р., червня 22. Луцьк. — Оповідання перед луцьким гродським судом Петра Соколовського про те, що Михайло Гулевич не виконав умов укладеної ними любовної угоди, за якою мав публічно перепросити приятелів Соколовського, а потому його самого за заподіяні поранення й образи, після чого сісти до замку на 6 тижнів у Луцьку і 6 тижнів у Львові 425–426

№ 197. 1596 р., вересня 9. Луцьк. — Скарга Федора Шимковича-Скленського на Яна Циминського, який, чинячи йому найрізноманітніші кривди, вніс до гродських книг неправдиве звинувачення про напад на дім,

виклик на поєдинок і вбивство слуги, а також засвідчив те все через свого слугу — возного Щасного Клепацького 426–427

№ 198. 1596 р., вересня 16. Володимир. — Скарга Михайла Григоровича Оранського на свого дядька Михайла Оранського, який учинив йому «одповідь» особисто і через слуг, а потому наслав служебника Івана Радовицького, що викликав скаржника на поєдинок; Михайло Григорович також оповів, що послав возного до свого дядька, питаючи про причини його ворожості, а той у відповідь підтвердив серйозність своїх намірів 428–430

№ 199. 1596 р., вересня 18. Луцьк. — Оповідання Криштофа Білобрестського перед луцьким старостою про те, що Федір Порванецький, слуга Филипа Бокія-Печихвостського, за наказом пана і його дружини з великою кількістю помічників напав на його господу в Луцьку з метою вбити, під час нападу образив Криштофа, понищив і забрав багато його речей; скаржник також повідомив, що Бокій неодноразово чинив йому «одповіді» сам особисто та через своїх слуг і помічників, що було спровоковано, зокрема, судовою справою між ними 430–432

№ 200. 1596 р., жовтня 18. Луцьк. — Скарга Яюка і Василя Білостоцьких та Яна Мачинського на кн. Януша Воронецького про напад на дорозі та погрози мститися 432

№ 201. 1596 р., жовтня 31. Луцьк. — Справа Дмитра Яловицького, який за трибунальським декретом мав присягнути, що на суді не ображав волинського каштеляна Михайла Мишуку-Варковського, та підтвердити присягою свою хворобу, через яку він тричі не ставав до суду; судді дозволили Яловицькому не присягати на доведення правдивості хвороби в обмін на виплату судові та скаржникові грошової компенсації, а також звільнили його від трибунальського декрету, оскільки він учинив публічну заяву, засвідчивши свою повагу до каштеляна 433–434

№ 202. 1596 р., грудня 8. Луцьк. — Скарга Томаша Шимковича-Скленського на Яна Циминського про виклик на поєдинок 434–435

№ 203. 1597 р., серпня 29. Луцьк. — Оповідання Юрія Вепринського в луцькому гроді від імені свого пана кн. Януша Заславського про те, що Филип Бокій-Печихвостський попередньо вніс протестацію до луцьких гродських книг, в якій неправдиво оскаржив князя Заславського, Юрія Кирдея-Мильського, Івана та Федора Чапличів-Шпановських в наїздах, грабунках і спаленні двору 435–436

№ 204. 1597 р., жовтня 1. Луцьк. — Скарга кн. Януша Заславського на Дем'яна Гулевича, який, виконуючи адвокатські повноваження у справі Филипа Бокія, підготував протестацію, де князя і низку осіб неправдиво звинувачено у кримінальних злочинах, відповідно, ображено їхню честь і завдано удару по добрій славі; натомість саме на Гулевичеві, за словами скаржника, лежала відповідальність за збройну провокацію під час судових засідань, що призвело до призупинення роботи земського суду 436–438

№ 205. 1597 р., жовтня 2. Луцьк. — Протестація Дем'яна Гулевича про те, що кн. Януш Заславський, прийшовши до суду з великим натовпом озброєних людей, під час судових засідань публічно погрожував йому, а також наказав своїм людям його побити 438–439

№ 206. 1598 р., липня 20. Луцьк. — Скарга Станіслава Олдаковського і Станіслава-Богуша Трацевського на Василя Гулевича, який на приязельському суді, коли конфлікт не вдалося поладити, погрожував їм мститися 440

№ 207. 1598 р., червня 12. Володимир. — Протестація Богуша Зайця-Зденезького, в якій він звинуватив слуг володимирського підстарости Федора Загоровського у вбивстві його сина Миколая, а самого Загоровського — у допомозі їм уникнути правосуддя 441–445

№ 208. 1598 р., серпня 10. Володимир. — Визнання возних про те, що володимирський підстароста Федір Загоровський у відповідь на скаргу Богуша Зайця про вбивство сина слугами Загоровського назвав скаржника особою незаконнонародженою і нешляхтичем, а також відмовився прийняти протестацію Зайця для внесення її до гродських книг 445–446

№ 209. 1598 р., жовтня 21. Володимир. — Справа, що розглядалася, у володимирському земському суді по скарзі Богуша Зайця на Федора Загоровського про вбивство його слугами сина Миколая Зайця, а також про заподіяну в гродському суді образу — оскарження Зайця у нешляхетстві та незаконному народженні 446–450

№ 210. 1598 р., червня 16. Володимир. — Скарга Яна, Василя і Тимофія Оранських перед володимирським земським судом на Якуба Петровського, який образив їх у замку під час судових засідань у присутності великої кількості осіб, замість того, щоб учинити «одповідь» із дотриманням усіх правил; скаржники також оповіли, що Петровський попередньо уже чинив їм кривди, тож заява спровокована їхнім страхом за своє життя і здоров'я 451–452

№ 211. 1598 р., липня 20. Луцьк. — Скарга Станіслава Олдаковського та Станіслава-Богуша Трацевського на Адама Бранського, який з намови кн. Юрія Пузини намагався застрелити Олдаковського із засідки, а потому оповів про свої наміри Федору Гулевичеві й погрожував у присутності багатьох людей вбити скаржника, знищити та спалити його маєтність 452–453

№ 212. 1598 р., жовтня 14. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Яна Циминського як позивача з Томашем Шимковичем-Скленським, обвинуваченим у пораненні слуги скаржника; під час процесу відповідач передав право присягати, надане йому судом для підтвердження невинуватості, слугі на доведення скарги, а потому звільнив його від присяги, у відповідь позивач відмовився від провадження процесу і звільнив оскарженого від обвинувачень 453–454

№ 213. 1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Письмова «одповідь», внесена до луцьких гродських книг на прохання Стефана Князьського, який оповів, що отримав її від брата Лаврина 454–455

№ 214. 1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Василя Жабокрицького як позивача з відповідачем Андрієм Rogozинським, оскарженим у вчиненні «одповіді», а потому в наїзді з помічниками на маєток позивача Волицю, пораненні слуги і заподіянні шкод Жабокрицькому: відповідач, не з'явившись до суду, справу програв і був оголошений банітом 455–457

№ 215. 1598 р., жовтня 15. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду в справі Василя Жабокрицького як позивача з Андрієм Rogozинським, відповідачем, оскарженим у вчиненні «одповіді»: відповідач був оголошений банітом через неявку до суду 457–460

№ 216. 1598 р., жовтня 17. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду в справі єврея Маєра Абрамовича як позивача з Томком Оцовським та його дружиною Галикою з Холоєвських, оскарженими у нападі на орендовану євреєм корчму, його побитті та грабежі майна 460–465

№ 217. 1599 р., березня 31. Луцьк. — Декрет у справі Семена Олехновича Бобицького як позивача з Миколою Волинцем, відповідачем, з приводу звинувачення в умисному, без попередження, вбивстві Олехнового брата Івана Бобицького 465–468

Гулевичі vs. Семашки (№ 218–226)

№ 218. 1599 р., травня 26. Луцьк. — Протестація Янової Несвіцької Раїни Данилівни з Чеконських, в якій вона звинуватила Дем'яна Гулевича та його помічників у навмисному вбивстві її чоловіка Яна Несвіцького; удова також повідомила, що вона довідалася про фальшиве оскарження Гулевичем в гроді її небіжчика чоловіка та інших почтивих осіб нібито у заподіянні кривд Гулевичевим підданим, вчинене для того, аби виправдати вбивство і ускладнити провадження справи 468–470

№ 219. 1599 р., червня 6. Луцьк. — Заява Дем'яна Гулевича про неправдиве і образливе звинувачення його, особи доброї слави, нешляхтянкою Яновою Несвіцькою у кримінальному злочині 471

№ 220. 1599 р., червня 9. Луцьк. — Скарга панів Гулевичів на Марціяна Семашка і його помічників, Політана Слуцького-Чеконського, Сасина і Василя Петровичів Несвіцьких, Степана і Петра Солоневських, Гнівоша, Фарисана та Матвія Кошок та інших про жорстоке вбивство 26 осіб, серед яких кілька представників родини Гулевичів — Дем'ян, його син Олександр, рідний брат Михайло та двоюрідний Іван, а також родичі та приятелі 471–477

№ 221. 1599 р., червня 12. Луцьк. — Скарга Василя і Михайла Гулевичів на багатьох осіб про вбивство Дем'яна, Олександра, Михайла та Івана Гулевичів, їхніх приятелів і слуг; визнання возного у цій справі 477–482

№ 222. 1599 р., червня 12. Луцьк. — Протестація Миколая Семашка, в якій повідомлялося, що Дем'ян Гулевич з приятелями та слугами вистежив його брата Марціяна Семашка, напав на нього самого, приятелів і слуг, в результаті чого загинув Марціян і низка інших осіб 482–484

№ 223. 1599 р., грудня 7. Луцьк. — Визнання возного про публічне оголошення над тілами небіжчиків Гулевичів імен їхніх убивць (т. зв. «поволання над тілом убитого»), тобто Марціяна Семашка, Політана Слуцького, Кошок, Несвіцьких та Солоневських (за намовою Миколая Семашка, Остафія Єла-Малинського та Сасина Русина) 484–485

№ 224. 1599 р., грудня 10. Луцьк. — Визнання возного про публічне оголошення над тілом небіжчика Марціяна Семашка імен його убивць («поволання»), тобто Дем'яна, Михайла, Івана та Олександра Гулевичів та їхніх помічників 485–486

№ 225. 1599 р., жовтня 25. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду з приводу використання вогнепальної зброї слугами Остафія Єла-Малинського і Миколая Семашка в луцькому замку під час судових засідань, згідно з яким винуватці мали сидіти у вежі шість тижнів під карою баніції в разі спротиву 486–488

№ 226. 1599 р., грудня 15. Луцьк. — Скарга Михайла і Юрія Гулевичів на Миколая Семашка і Остафія Єла-Малинського, які через різних осіб погрожують їм мститися 488–489

№ 227. 1599 р., лютого 17. Луцьк. — Декрет луцького гродського суду у справі Григорія Сахновича з Миколаєм Рембеським, звинуваченим у вбивстві Даніеля Сахновича, однак під час судового процесу Рембеський за допомогою шкруптинії і присяги довів, що Даніель загинув випадково під час нападу на дім Рембеського, попередньо його образивши та викликавши на поєдинок 489–493

№ 228. 1600 р., травня 19. Луцьк. — Скарга Кирика і Кліма Визгердів-Заболоцьких про підступне розбійне вбивство їхнього рідного брата Антона Визгерда-Заболоцького Василем, Савою і Яском Гуляльницькими і пограбування («луп») речей небіжчика 493–495

№ 229. 1605 р., листопада 24. Володимир. — Письмова «одповідь» Валентія Громадського Лаврину Дривинському, спровокована жалем за кривди приятеля, якому Дривинський прислав листа образливого змісту 495–496

№ 230. 1607 р., вересня 9. Володимир. — Письмова «одповідь» від панів Косаковських пану Люшковському, подана возним для запису до гродських книг, в якій відправники обіцяють помститися за поранення їхнього швагра Зегом 496–497

№ 231. 1614 р., січня 14. Володимир. — Скарга Станіслава Кандиби на Петра Чернчицького та його помічників про напад на дім з використанням вогнепальної зброї та погрози мститися 497

Конфлікт панів Марковських з Яном Павловичем (№ 232–236)

№ 232. 1614 р., березня 17. Володимир. — Протестація Миколая Вандаловського, яка містить звинувачення Миколая і Василя Марковських у вбивстві із засідки Матіяша Вандаловського та Яна і Юрія Ракуських 498–499

№ 233. 1614 р., березня 17. Володимир. — Декрет судової справи по скарзі позивача Миколая Вандаловського на Миколая і Василя Марковських у вбивстві його брата Матіяша Вандаловського, згідно з яким суд дозволив позивачеві виводити шкрупинію на доведення свого звинувачення, попри заперечення відповідачів 499–504

№ 234. 1614 р., березня 17. — Володимир. — Декрет у справі відповідача Миколая Вандаловського з оскарженими у вбивстві його брата Миколаєм і Василем Марковськими, згідно з яким відповідачам дозволили апелювати до Трибуналу 504–507

№ 235. 1614 р., березня 18. Володимир. — Декрет у справі Яна Павловича, позивача, з Миколаєм і Василем Марковськими, звинуваченими у пораненні та вбивстві Павловичевих слуг, згідно з яким відповідачам дозволили апелювати до Трибуналу 507–510

№ 236. 1614 р., березня 18. Володимир. — Декрет у справі Полонії з Сосницьких Яцкової Марковської, позивачки, з Яном Павловичем, звинуваченим у наїзді на її дім та підпал, згідно з яким відповідачеві дозволили апелювати до Трибуналу на тій підставі, що справа, як він твердив, не належала до компетенції гродського суду 510–514

№ 237. 1614 р., березня 27. Володимир. — Протестація Яна Соколовського, в якій повідомлялося, що Петро і Дмитро Обухи, підійшовши під його дім, ображали скаржника, викликали на поєдинок, стріляли і погрожували йому мстити 514–516

№ 238. 1614 р., травня 9. Володимир. — Скарга Яна Соколовського через свого слугу Григорія Дмовського про шкоди, поранення шаблею та «одповідь» від Дмитра Обуха; повідомлялося, що Соколовський посилав своїх приятелів до кривдника, аби переконатися у серйозності його намірів, що той і підтвердив 516–518

№ 239. 1614 р., травня 9. Володимир. — Скарга Костянтина Колпитовського на Юрія Овлочимського, який в церкві на Великдень ображав його і дружину, а також «одповідь» учинив 518–519

№ 240. 1614 р., 23 червня. Володимир. — Оповідання Войтеха Громацького про те, що Ян Яковицький оголосив йому «одповідь» через возного Федора Мойсієвича під час вручення Яковицькому позову на Трибунал з приводу присудженої йому баніції за невиконання декрету земського суду 519–520

№ 241. 1626 р., травня 15. 1626 р., травня 15. Луцьк. — Приятельське погодження конфлікту між Михайлом Колчинським і Юрієм Підгоров-

ським, яким вони зобов'язуються надалі жити в мирі і «одповедей» не чинити 520

Ян Весчицький проти Юрія Будзишевського (№ 242–245)

№ 242. 1627 р., травня 15. Володимир. — Скарга Яна Весчицького на ротмістра Юрія Будзишевського і його помічників про наїзд, шкоди, погрози підпалу, образи та виклик на поєдинок 521–522

№ 243. 1627 р., червня 11. Володимир. — Судовий процес у володимирському гродському суді по звинуваченню Яном Весчицьким Юрія Будзишевського в наїзді на дім і використанні вогнепальної зброї, на завершення якого судді дозволили відповідачеві апелювати до Трибуналу 523–525

№ 244. 1627 р., червня 11. Володимир. — Судовий процес у володимирському гродському суді по звинуваченню Яном Весчицьким Юрія Будзишевського у виклику на поєдинок, на завершення якого судді дозволили відповідачеві апелювати до Трибуналу 525–528

№ 245. 1627 р., червня 11. Володимир. — Справа про виведення шкрутинії Яном Весчицьким на доведення свого звинувачення Юрія Будзишевського та його приятелів у наїзді на маєток та пораненні Янового шваг्रा Олександра Гореховського 528–535

Словник застарілих слів, значень і юридичних термінів

а форо (лат. a foro) — від суду

абовем — тому що

акт — документ, публічно-правова дія

актикованя — вписування

актор — позивач

албовем — тому що

арешт справи — оголошення відповідачем про явку до суду та готовність провадити справу, або заява представника/адвоката відповідача про причини його неявки та призупинення провадження справи

аркебуз — вогнепальна зброя

артикул — норма права, зазвичай Статуту

ач, ачколек — хоча, незважаючи на

банит — позбавлений усіх прав за судовим вироком, вигнанець за межі держави

барзо — дуже, швидко

бачмакги — чобітки з пласкою підошвою

бачний — розважний

бачност мати — зважати

безотповедне — не попередивши про наміри

бидло — худоба

била (біла) голова — жінка

бирка — овече хутро

боти — чобітки з високими халявами

боярин — представник дрібної шляхти, що тримав землю під обов'язком виконання службових повинностей; інколи представник категорії землевласників, що не увійшла до шляхетського стану

братанич — племінник, син брата

братанка — племінниця, дочка брата

бронь — зброя

бурда — колотнеча, бійка

буркграбій — управитель королівського замку, заступник старости

вазнь — гнів, чвара
варовати, обваровувати — гарантувати, забезпечувати, укріплювати
варунок — гарантії, умова
введений — вписаний
вгодливий — узгоджений, прийнятий усіма сторонами
ведже — адже
везене — ув'язнення, позбавлення волі
венц — отож, тому
веспол, веспол — разом
верум адитумь (лат. *verum additum*) — законний доступ
вибиття — захоплення, нелегітимне позбавлення нерухомості
виведення — доведення, з'ясування
вивести(ся) — довести
виволати — вигнати, закінчити, скасувати
вибавяти на руку — викликати на поєдинок
вибиття — насильницьке позбавлення володіння
виж — офіційний свідок до судової реформи у ВКЛ 1564–1566 рр., що зазвичай надавався сторонам старостою або його заступниками (замковими урядниками); інколи використовували й по реформі, коли бракували возних; зазвичай представники нешляхетського стану (чи проміжних груп), слуги або випадкові особи для разових доручень, однак для окремих замкових бояр виживство ставало своєрідною «спеціалізацією»
визивати на руку — викликати битися, викликати на поєдинок
виистити — виконати
вимерати(ся) — виправдовуватися, відмовлятися
вина — причина, штрафна санкція
виналезок — рішення
виналезти — вирішити
викрочати — нехтувати, порушити; противко учтивому своєму викрочити — нехтувати честю
випис — витяг документа із судової книги
виправовати(ся) — відправлятися; виправоватися з обвинувачень — виправдатися
виректися — відмовитися, зректися
вмоцований (див. умоцований)
вирозуміти — зрозуміти
виросток — вихованець, підліток
висадити — призначити
виступити — відступитися
виступок — неправовий вчинок
виточитися — трапитися
воєвода — перший за статусом урядник у воєводстві

возний — найнижчий судовий урядник, офіційний свідок, представники шляхти, що призначалися воєводою на прохання повітової шляхти; мали бути осілі, присягли і «пострижені на уряд» (спеціальний ритуал посвячення на уряд). Початково у кожному з повітів було обрано по 5-6 возних,

войський — урядник, помічник каштеляна

волати — офіційний виклик возним відповідача до суду, гучно кричати

волним учинити — звільнити від судового позову

вряд — склад гродського суду, місце засідання гродського суду

врядник — член гродського або земського суду; управитель шляхетського маєтку

врядовне — офіційно

всказ — офіційний вирок

всказати — присудити

вставане року — завершення судової сесії

вобец — загалом

водлуг — згідно з

вотувати — виступати, віддавати голос

впасти — вскочити

врекомо, див. рекомий

врочистий — щорічний

врядовний — офіційний, з уряду

врядовно — офіційно, з уряду

всказ, всказане (чинити) — прийняти рішення

вчас — вчасно

вшак — адже, проте, звичайно

вшетечне — непорядне

гайдук — озброєний слуга землевласника

гаківниця — важка фортечна рушниця

гдеколвек — будь-де

головщизна — штрафні санкції за вбивство, різні для різних станів (100 кіп за вбивство шляхтича)

голое реченье слова — заява, не підкріплена доказами

городничий — урядний, який відповідав за стан укріплень і постачання королівського замку, в даному випадку — центру повіту

господар — великий князь литовський

гостинец — шлях

грабіж — відкрите захоплення майна, могло бути законне, за судовим декретом, і нелегітимне, до якого часто вдавалися особи, що почувалися скривдженими, в стосунку до супротивника.

грош — грошова срібна одиниця, складала 1/30 польського золотого і 1/60 литовської копи

гуф — загін, натовп

гвалт — насильство,

гвалтом — силоміць, раптово
гвалтовний — скоєний із застосуванням насильства
глейт — королівський охоронний лист, який відтермінував присуджену декретом баніцію/інфамію.
грод — замок, місце перебування гродської адміністрації, апарат гродського суду, що засідав між судовими сесіями
дворець — шляхетська садиба
дворище — землеволодіння
дей — частка, вставне слово, мовляв, мов, так би мовити, нібито
декрет — вирок, судове рішення
делія — довгий верхній одяг типу плаща чи шуби
делятор — позивач
деляція, дияляція — відкладення розгляду судової справи через вказані правом причини
депутат — член каптурового (самоврядного) суду періоду безкоролів'їв, обраний від воєводства суддя Коронного трибуналу
деспект — образа, зневага
десперацке заховане — небезпечна поведінка, дуже зла
децизія — рішення
дѣла, дела — гармата
дисцептацые (від лат. *disceptatio*) — суперечки
дідич — власник
дідичний — успадкований від діда, спадковий
долегливість, долеглисть — кривда, прикрість, утиск
дотичет — стосується
дригант — порода коня
доходить — досягати
екзекуція — виконання судової ухвали
екс кавзис яктис (лат. *ex causis jactis*) — з резонних причин
ексистимація (лат. *existimatio*) — повага серед спільноти, честь
ексцепта (від лат. *exceptum*) — за винятком
ексциповати (від лат. *excipere*) — протестувати
ексцепція (лат. *exceptiones*) — опротестування
елекція — вибори
ео іпсо (лат. *eo ipso*) — тим самим
ео номіте (лат. *eo nomine*) — на цій підставі
едваб — шовк
єднання — форма угоди між конфліктуючими сторонами, здійснена на полюбовному суді, примирення
єдначі — спільні приятелі конфліктуючих сторін, з допомогою яких відбувалася спроба примирення, судді на полюбовному суді
же — або

жеби — аби, щоб
жегнать — прощатися
желживост, див. **зелживост**
жупан — верхній одяг
зав'язувати — зобов'язувати
забігати — запобігати, клопотатися
завартий — який містить у собі
завитий (рок) — без можливості відтермінування, остаточний
заистя, заиштя/заштьє — чвара, ворожнеча
зангель, занкель — застібка
занехати — пропустити, залишити
зарука — зобов'язання виплатити певну суму грошей в разі порушення зобов'язання
застановене — угода, обмірковування
застановити — вирішити, постановити
заторгнене — чвара, сварка, конфлікт
захованя — поведінка
заступовати — заступати когось у суді або у прийнятих зобов'язаннях
заховане — поведінка, збереження
зацний — гідний, добродесний
згола — безпідставно
звада — сварка, конфлікт
звидело — показалося
звлаща — зокрема, особливо
зданє — думка
зданий (на упад) — оголошений судом таким, про програв справу
зелживост — образа, зганьблення, паплюження
земенин, землянин — шляхтич, землевласник
зиск — виграш справи у суді
злецити — доручати, наказувати
зложити (рок) — призначити (термін)
злупити — пограбувати
змишлений — вигаданий
зуполний — повний
иж — що, позаяк
иле — скільки
имене — маєток
ин вим опрессионис (лат. *in vim oppressionis*) — силою і гвалтом
ин реквизиенти (лат. *in requirenti*) — в ході слідства
ин квантум (лат. *in quantum*) — наскільки
инкомпетєнс (лат. *incompetens*) — не належний
инкотемнуянци (від лат. *incontemnere*) — зневажаючи

ино — то, проте, інакше, тільки
інстанти (лат. *instanti*) — негайно
інстикгатор — інстигатор, осаржувач,
інстигувати (від лат. *instigo*) — переслідувати.
інтерциза, інтерциза — угода, контракт, скажімо, шлюбний
інтра інвазио (від лат. *intra invasione*) — у складі наїзду
інфаміс — позбавлений честі за судовим вироком
інфамія — позбавлення шляхетської честі за судовим вироком
истити — домагатися, здобувати
истизна — готівка, здобич
кавза (лат. *causa*) — судова справа
каразія — вид грубого сукна
карацина — панцир
карваш — металевий налокітник, частина металевого обладунку; коротка шабля
катерва (лат. *caterva*) — натовп
кафтан — захисний одяг, наповнений ватою і прошитий
каштелян — сенаторський уряд, другий в ієрархії після воєводи, відповідав за стан укріплення та постачання королівських замків
кгвалт, див. гвалт
кгвалтовний, див. гвалтовний
кгород, див. грод
квит — розписка, квитанція про розрахунок; урядовий лист з інформацією про наступну судову справу, що вручався відповідачеві разом із позовом до суду
китайка — шовкова тканина
кламство — брехня, брехливість
клейноти — коштовності
кобеняк — верхній одяг
коберець — килимок
кокгниция (лат. *cognitio*) — розгляд справи
колвек — будь-хто, будь-де
колнеж — комір
комплицес (лат. *complices*) — спільники
конвент — монастир
конвиктус (лат. *convictus*) — доказово звинувачений у суді
кондиція — умова
конституція — ухвала сейму Речі Посполитої
консуленс алити еть боно (лат. *consulens aliti et bono*) — дбаючи про прийдешність і благо
контента (лат. *contenta*) — зміст
контентовати — задовольняти

контрарии (лат. *contrarii*) — незгідні

контроверсии — обмін аргументами сторін під час судового процесу

копа — литовська умовна грошова одиниця, що дорівнювала 60 грошам

корд — коротка холодна зброя

котчии — відкритий віз для перевезення людей

кочи, див. **котчии**

кошуля — сорочка

кравамен (лат. *gravamen*) — утиск, насильство

криминалитер — у кримінальній справі (лат. *criminaliter*)

кум армис (лат. *cum armis*) — зі зброєю

куна — куниця

курта — вид чоловічого верхнього одягу

лапати — хапати, ловити

легкость вчинити — завдати тілесних ушкоджень

леда — кожний, ледве, поганий

лепей — краще

леч — тільки

лжити — оббріхувати

либере (від лат. *libere*) — вільно

лист — загальна назва юридично-нормативних актів, розпоряджень, наказів, повідомлень різних органів влади; загальна назва для юридичних актів приватного характеру

литостиве, лито — милосердно, милосердя

лице — речовий доказ

ловчий — земський титулярний уряд

луп — пограбоване майно, здобич

люнский — вид англійського сукна

лядунка — сумка для зберігання набоїв

макгнам катервам (лат. *magnam catervam*) — велику купу

малжонка — дружина

малжонок — чоловік

мамрам, мембрана — незаповнений бланк приватного характеру, скріплений підписом і печаткою

маршалок королівський, господарський — надвірний уряд, виконавець доручень короля /великого князя литовського

медница — металева таця

менование — названі

меновати — називати

меновите — а саме, зокрема

митикговати (від лат. *mitigare*) — пом'якшати, заспокоїтися

мниманий — гаданий

мордерство — насильство, що коїлося з особливою жорстокістю, убивство

мостовничий (луцький) — урядник, який наглядав за станом мостів у Луцьку

моц зупольная — уповноважувальний лист на ведення справи у суді

моцио еть еним леитиме интерпозита квамвис нон адмис (лат. *motio et enim legitime interposita quamvis non admissa*) — виключення допущене й дійсно законне, хоч і не здійснене

навезка — грошове відшкодування винуватцем утрат скривдженого за судовим рішенням понад вартість реально завданих шкод

навязати, навезати — вішкодувати

наезд, наезджати — напад на шляхетський дім з метою вбити господаря (згідно з правом), на практиці — напади на шляхетський двір, масток, ґрунти з метою заподіяти шкоду чи застрашити

намней — принаймні

натирати — нападати, тиснути

направити — спрямувати, підбурити, змусити

нашешши — напавши, зазвичай на двір чи дім

направовати — виправляти, відбудовувати

неосілий — шляхтич, що не має нерухомості в межах повіту/воєводства

неотволочний — невідкладний

несталий (до суду) — той, що не з'явився на судові засідання згідно з позовом

обавятися — непокоїтися, боятися

обваровати — забезпечити, гарантувати укріпити

обвожене — огляд возним чи свідками за ініціативи постраждалого наслідків правопорушення

обволане — публічне оголошення, зокрема офіційної інформації; ритуал оскарження у вбивстві підозрюваного

обелжене — обстрікування

обликги — зобов'язання

обложна хвороба — тяжка хвороба, що приковує до ліжка

обликговати — зобов'язуватися

обличне — особисто

обослане — оповіщення

обослане врядовое — нагадування від уряду, зазвичай про необхідність виконати судову ухвалу; вимога через возного прибути до гроду

обтежливие, обтяжливие — тяжко, гірко

обфито — щедро

овшем — звичайно, отож, авжеж

одповідь — оголошення про помсту, погрози заподіяти шкоду безпосередньо супротивникові, його слугам/підданам і майну.

ознаймити — повідомити, дати знати

оклеп — без сідла; перекинувши через сідло (?)

околичность — обставина
округне — жорстоко
окуповати — викуповувати
омешкати — затримуватися
оногдашний — вказаний, названий
опатрити — забезпечити
опатрність — обачність
оповіданя — заява, визнання
описи (без жадних описов) — письмові зобов'язання
опустити — покинути, позбутися
ораз — також
оршак — озброєний гурт, почет, супровід
осветчити — засвідчити
осілість — наявність нерухомості в повіті/воєводстві
отвод — аргумент у відповідь, що скасовував твердження супротивника в судових суперечках
отуха — сподівання
ошкалеват, див. шкалювати
отпасти (від звинувачень) — відмовитися
оферувати(ся) — пред'являти, зобов'язуватися, погоджуватися, намірюватися
очевисто — особисто, явно
очищатися (від звинувачень) — виправдовуватися
ошацовати — оцінити
ощеп — спис
пак — тож, отже
пак ли — якби ж, якщо б
панство — держава, інколи уживалося на окреслення воєводства як самоврядної одиниці
паритатем — рівності (лат. *paritatem*)
пена — кара
пенезі, пенязі — гроші
пенитус, пенітус (лат. *penitus*) — цілком
перенагабане — утиски, переслідування
перепрошення — публічне прохання про вибачення, звернене винуватцем до потерпілого, варіант покори; зазвичай використовувалося в полюбовному полагожденні конфліктів.
перестерегати — попереджати, передбачати
підканцлер — другий за рангом урядник у Польській Короні та Великому князівстві Литовському, керував малою канцелярією
підняти — зобов'язатися, погодитися на щось (заруки заплатити підняв)
підкоморій — земський урядник, який займався розмежуванням ґрунтів між маєтками власників; повсякденна назва урядника в залежності від

повіту, на який розповсюджувалися його повановаження — пан (волинський, київський тощо)

підстароста — заступник старости, гродський урядник, який очолював за відсутності старости суд

підсудок — земський урядник, член земського суду

підчашій — земський титулярний уряд

пленипотент, див. умоцований

плеснивыи — світло-рудий

плонні (вісті) — сумнівні, непевні

повабляти на руку — викликати на поєдинок

повиноватство — родинні зв'язки через шлюб

поволання — публічне оголошення про злочин

подвезатися — зобов'язатися

подканцлер, див. підканцлер

подкоморий, див. підкоморій

поднушене — під'юджування

подпарте — підтримка; подпарте справи — доведення у суді з допомогою свідків, документів чи присяги

подстарости, див. підстароста

подчаший, див. підчашій

пожитечне — корисне

позваний — позивач

поизрит — подивитися

поискиват — вимагати, домагатися

покаляний — заплямований

покора — публічне упокорення злочинця зазвичай у випадках убивств, визнання ним вини за скоєне; термін уживався на означення різноманітних дій, зазвичай добровільного ув'язнення винуватця і перепрошення постраждалого

покута — релігійний акт публічного упокорення злочинця, визнання вчиненого ним гріха; термін уживався також як синонім до покори і кари

покутне — таємно

полгак — рушниця з укороченим стволом

полжени — ображені, оббріхані

полупити — пограбдувати

полюбовний суд — вирішення суперечки через посередників-приятелів, третейський суд

поменити (на когось певний переступ) — вказати на когось

померковане приятельське — полюбовна угода

поневаж — бо, оскільки

постерегати (*справедливости светое постерегать*) — оберігати, дотримуватися

поступок правний — судовий процес
попарте — підтримка
попирати справу — просувати в суді
поприсяжене — присягання
попудливі (слова) — люті, запальні
порвати — викрасти
поткати (зокрема словами) — зустріти, спіткати, трапитися
похвалка — зазвичай публічне нахваляння вчинити шкоду супротивникові
пошви — піхви
пражни, празни — порожні
предсявзете — намір
презиск — виграш у судовому процесі
презискати — виграти справу у суді
приватас контенционес (лат. *privatas contentiones*) — приватні претензії
привлащати — привласнювати
придане на возного — урядовий лист, зазвичай з гроду, що уповноважував возного виконувати свої функції на користь особи, яка лист пред'являла
приимоват — приймати
прилбиця — шолом, забрало
принципал/принц — головний обвинувачений
приповедати — наказ із гродського уряду, що забороняв покидати місто особам, звинуваченим у порушенні публічного спокою під час тривання гродських судових засідань, з метою розгляду обвинувачень на цій же судовій сесії без попереднього позивання
приповедний лист — письмовий акт гродського уряду, яким заборонялося покидати місто звинуваченим особам (див. приповедати)
приповесть (*вбити водле приповести*) — попередня обіцянка
припозвати — позвати до суду, в частині випадків — повторно
приправити (о горло) — вбити
приректи (словом своїм) — дати слово
приречене слова — дати слово
приселок — невелике село поруч із більшим, які сукупно становили один масток
прислухати — належати
приточитися — відбутися, статися
приятельський суд — розгляд суперечки з допомогою спільних приятелів обох сторін
про пена талионис (*pro poena talionis* (лат.)) — згідно з карою, передбаченою для обвинувача, що не довів вину оскарженого, тобто відповідальність за наклеп мала дорівнювати карі за злочин, з приводу якого провадилася справа

пробацие (від лат. probatio) — докази
пробза — публічне перепрошення скривдженого кривдником, зазвичай на вимогу приятелів у рамках третейського суду
прокурація — уповноваження на ведення судових справ / адвокатура
промежку — між
публикация — публічне оголошення, оповіщення возним у встановлених місцях вироків чи інших актів публічного характеру для ознайомлення широкого загалу
пуйнал — кинджал, стилет
пясть — кулак
рад, див. ряд
рази — урази
рантух — велика суконна хустка
рачити — дозволити, намагатися
рачей — скоріше
реєстр — список черговості закливання сторін до суду і провадження справ під час судової сесії
рекомий — названий
реляция — офіційне визнання в суді, зазвичай уживається щодо свідчень возного
Рем Публикам афицебант (лат. Rem Publicam afficiebant) — належать до Речі Посполитої
речене — мовлення, твердження, голое речене слова — висловлене твердження без доказів
рихло — швидко
розница — незгода
рок — визначений термін, дата, зложити рок — призначити дату
роки — судова сесія земського суду; відбувалися тричі на рік, після 6 січня, Трійці і Св. Михайла (29 вересня), називалися, відповідно, трьох-королівські, святотроїцькі та михайлівські
росказати — наказати
рострутити (о землю) — вдарити
роспис роков — домовленості про перенесення справ із офіційного судочинства на приятельське погодження
ротмистр — командир пішої роти при замку
ротул завартий — сувій документів; апеляційні документи
рочки — судова сесія гродського суду
рукодайний слуга — зазвичай шляхтич, який при наймі на службу скріплював договір з паном за допомогою рукостискання
рукоємство — порука
румовання — залишення маєтку у встановлений термін
руморем, за лада руморем (лат. rimorem) — поголоска, за якоюсь поголоскою

рушення посполите — зібрання шляхти повіту/воєводства
ряд — кінська збура
сагайдак — налучник, чохол для лука і колчана зі стрілами
сажавка — невеликий зариблений ставок для потреб шляхетського двору
самотрет, самотретен — утрюх (присягати)
сафян — верхній одяг
сверипа, сверепа — кобила
сегнет, сигнет — перстень з печаткою
седенция (від лат. *seditio*) — розбрат
седене в замку — ув'язнення
седене с прозбою — можливість скорочення терміну ув'язнення для винуватця після певного часу його відбування на прохання (прозбу) приятелів і за згодою постраждалого, що зазвичай передбачалася умовами полюбовної угоди.
сезде — тут, сюди
сейм — вищий законодавчий орган Речі Посполитої
сеймик — з'їзд шляхти воєводства
секретар — урядник при дворі короля, який виконував різноманітні доручення
сенатор — член сенату, однієї із двох палат сейму; сенаторами серед воєводських урядників були воєвода і каштелян
сине стрепиту (лат. *sine strepitu*) — без галасу
синовець — племінник, син брата
сказане (чинити) — рішення ухвалювати
скутечний — успішний, остаточний
скуток — наслідок
снат — видно
совито — у подвійному розмірі
совитость — подвійна виплата відшкодування
сознане — визнання/свідчення у суді, зазвичай, возним або свідком
соленигер — відповідно до правових норм, формально (лат. *solenniter*)
соромотити — ображати
сповиноватство, див. повиноватство
сполом, сполечне — разом, спільно
способити — використати когось для реалізації своїх намірів
справа — судовий процес
справедлиvene (ку *справедливеню певної особи*) — вчиення справедливості (для вчинення справедливості певній особі)
справовати — вести справу, діяти (згідно з власною волею)
спросний — безсоромний, грубий, непристойний
спрят домовий — домашнє начиння
староста — королівський намісник в рамках повіту

сторона (у суді) — позивач/відповідач; сторона поводова (позивач);
сторона отпорна (відповідач)
страпити — змучити
стратити — втратити
стриєчний брат — двоюрідній брат
суперседовати (лат. supersedeo) — відкладати
счипати, див. щипати
счититися, див. щититися
твар — обличчя
таляр — срібна монета високої проби
тегиляй — неметалевий захисний обладунок, довгополий прошитий
каптан з високим стоячим коміром
тежар — тягар
тємерє (лат. temere) — випадково, поспішно
термина — повідомлення, сповіщення
торгнути — напасти, кинутися, замахнутися
тєстамент — заповіт
транкгвилитас публика [а] дыкгнитас (лат. tranquillitas publica [et]
dignitas) — публічний мир і повага
трапити — мучити, створити нестерпні умови
трафитися — трапитися
тувалня — широкий рушник або хустка
тузин — дюжина
тумулт — натовп
уближене — збитки, образа честі, прикрість
увязати — офіційно ввести у володіння нерухомістю за трансакціями між
сторонами (купівлями, заставами, орендами тощо) або за судовим декре-
том (до віддачі присудженої суми грошей); зазвичай відбувалося за
участю возного і свідків
угодливим звичаєм — згідно з угодою
уделати — вчинити
узичити (час) — надати
уистити, увиистити — внести, засвідчити, сплатити
уимовати — віднімати
укрочити — вступити
улацнити — полегшити
уморати — скасовувати, оголошувати недійсним
умоцований (пленіпотент) — уповноважений на ведення справи у суді,
аналог сучасного адвоката
упасти — програти справу
уоставичне — наполегливо
утерфин — якісне тонке сукно

утерпити (всказанье) — прийняти
юдекс редаркгатус (лат. *judex redargatus*) — суддя, позбавлений повно-
важень
юргельт — платня при наймі на службу
фалюндиш — тонке англійське чи голландське сукно
фарботи — мереживо
феровати — виносити, оголошувати (від лат. *ferre*)
фольговать, фолькговат — сприяти
фортель — підступ, брехня, лукавство, крутіїство, витівка
фрасовати — смутитися, печалитися
фукати — лаяти, кричати, сердитися
фукливе — образливо
хлюбити — хвалитися
цедула — лист
цнотливий — почитивий
цофати — відступити
чекан — варіант бойового молота
шафовати — розпоряджатися
шацовати — рахувати, оцінювати
шкарадний— ганебний, огидний
шкалевати — ображати
шкарлатова — червона, пурпурова
шкрутинія (лат. *scrutinium*) — слідство, яке полягало в опитуванні
судовими урядниками свідків, наданих сторонами/стороною
шлик — чоловічий головний убір
шпетний — поганий, потворний, бридкий
шлюбувати — обіцяти
щвать — нацьковувати (собаку)
щипати (на добрій славі) —
щититися — захищатися, прикриватися
юж — уже

Іменний покажчик *

А–Я

- Абрамович, Маєр 60, 460–462, 560
Авронський, Ян 149
Андрій, машталір 245, 429
Андрузький, Мартин 338
Андрузький, Петро 338
Андрузький, Яцко 338
Афанас, боярин 283, 284
- Баглаєвич, Пилип, слуга 201, 202
Багневський, N 171
Баковецький, Остафій 351
Балабан, Федір 375
Балич, Левко міщанин 287
Барановський, N слуга 227, 228
Барановський, Войтех 319
Бартлет, Роберт 10
- Бартолович, Жигмонт 100–103
Бартоловичі, брати Жигмонта 100
Бедрицький, Северин 490
Бенкович, N слуга Миколая
    Боговитина 390
Бережецький, Фалалей 217, 218
Березецькі 295
Берестовецький, Прокоп 326
Берестський, Іван 265–267, 548
Бистриєвський, N 472, 473
Бишевський, Мартин 445
Білецький, Гнат 165, 166, 542
Білецький, Іван 165, 166, 542
Білобрестський, Криштоф 430–432,
    558
Білостоцька, Марія — *див.*
Воронецька, Марія

---

* 1. Більшість персоналії у покажчику представляють місцеву волинську шляхту, хоча значну його частину становлять також слуги місцевих землевласників — вони виконували найрізноманітніші функції та зазвичай походили з різних регіонів Речі Посполитої. Шляхта воліла трактувати, якщо це було можливо, своїх слуг як шляхтичів, хоча точно встановити їхній статус тяжко. Інформація про них у покажчику подається лише тоді, коли у джерелі фіксується саме ім'я.

2. Пойменування у джерелах одружених жінок-шляхтянок зазвичай складалося з імені та прізвища чоловіка в присвійній формі, імені жінки та імені й прізвища її батька у родовому відмінку. Наприклад: Гаврилова Яковицька Марина Василя Янчинського. Відповідно, Гаврило Яковицький був чоловіком Марини, а Василь Янчинський — батьком. Хоч у повсякденних ситуаціях для ідентифікації жінки могли використовувати лише прізвище чи прізвище й ім'я чоловіка, скажімо, Марина Яковицька чи Марина Гаврилова Яковицька. У покажчику жіночі імена подаються, якщо є така можливість, за допомогою перехресного посилання: у початковій позиції вказується родове прізвище жінки, а далі дається посилання на прізвище її чоловіка, де вміщена повна інформація про неї. Кількість шлюбів подаються в початковій позиції, наприклад — 1 шл. чи 2 шл.

3. Буквосполучення «кг» в іменах передається через літеру «г».

- Білостоцький, Василь Грицкович
144–148, 432, 556–558
- Білостоцький, Ждан 224, 225, 545
- Білостоцький, Іван (Яцко)
Матвійович 149, 343, 344, 415–
417, 432, 552, 557, 558
- Білоус, Н. 44*
- Бобицький, Іван 43, 465–467, 560
- Бобицький, Семен Олехнович 43,
465–467, 560
- Боболя, Войтех слуга 368, 369
- Бобрикович, Іван 57, 265, 304, 307,
312, 330
- Бобятинський, Матис 254
- Боговитин, Вацлав 394
- Боговитин, Миколай 52, 347, 552
- Боговитин, Павло 52
- Боговитин, Федір Войнич 52, 186
- Боговितिнова, Луція (з Любишев-
ських), дружина Федора Войнича
Боговितिнова 52, 389, 391–395, 555
- Боговितिнова, Марія Василівна
(з Ружинських), кн., дружина
Федора Боговितिнова 186, 188
- Боговитин-Козирадський, Федір 214,
215
- Боговитин-Шумбарський, Миколай
51–52, 387–395, 555
- Боговитин-Шумський, Ян 476
- Боговितिївна-Козирадська,
Олександра Федорівна 214
- Богуринський, Ярош 326
- Богуслав, Даніель 498, 511
- Богуш, Каспер 400, 401
- Богушевичі 160
- Богуцький, Адам 352, 354–357, 359–
363
- Бокієва — *див.* Бокієва-
Печихвостська
- Бокієва-Печихвостська, Ганна
Остафіївна (з Ружинських), кн.,
дружина Филипа Бокія-
Печихвостського 430, 431, 557
- Бокієва-Печихвостська, Федора
(з Чапличів-Шпановських),
дружина Яна Бокія-
Печихвостського 436
- Бокій — *див.* Бокій-Печихвостський
- Бокій-Печихвостський, N 478, 480
- Бокій-Печихвостський, Миколай 231
- Бокій-Печихвостський, Филип 231,
237, 395, 396, 430, 431, 435–438,
555, 558
- Бокій-Печифостський, Гаврило 67,
68, 75, 78, 80, 84, 107, 116–120
- Бокій-Печифостський, Ян Федорович
117, 231
- Болобан, Федір 420, 421, 557
- Болоховецький, Миколай 409, 411
- Борейко — *див.* Борейко-
Кнерутський
- Борейко-Кнерутський, Богдан 82,
140, 141, 157, 158, 361, 362, 540,
541
- Борейко-Кнерутський, Михайло 257–
259, 261
- Борейко-Кнерутський, Федір 361
- Бореховський, N 472
- Борзобогата-Красенська, Ганна (з кн.
Сокольських), дружина Василя
Борзобогатого-Красенського 345,
405, 406, 556
- Борзоботатий-Красенський, Андрій
345
- Борзобогатий-Красенський, Василь
27, 41, 139, 140, 230–236, 345,
405, 406, 540, 546, 556
- Борзоботатий-Красенський, Іван 231,
237, 345, 405, 406, 439, 456, 459,
462, 481, 482, 540, 556
- Борзобогатий-Красенський, Іона
(владика Йона) 77, 78, 231, 232,
234, 236, 536
- Борзобогатий-Красенський,
Костянтин 232
- Борзобогаті-Красенські 480
- Борзобогатянка-Красенська, Ганна —
див. Гулевичева-Долзька, Ганна
(1 шл.); Жоравницька, Ганна
(2 шл.)
- Борзобогатянка-Красенська, Марія —
див. Сенютина, Марія (1 шл.);
Лясотина, Марія (2 шл.)

- Бранський, Адам Павлович 69, 440, 452, 559
- Боровицький, Н 336
- Боровський, Михайло 475, 479
- Боровський, Тимофій 475, 479
- Бранська, Ельжбета — *див.*
Олдаковська, Ельжбета
- Брезинський, Ян 513
- Бродлович, Томаш 314–317
- Бромірський, Фронц 355, 445
- Бронницький, Федір 77–79, 536
- Брудницький, Ян 375
- Брулко-Гуляльницький — *див.*
Гуляльницький-Брулко
- Будзишевський, Юрій 521–526, 528, 563
- Букоємські — *див.* Сло-Букоємські
- Булига — *див.* Курцевич-Булига
- Бура, Раїна, дружина Івана Бурого 25, 151, 152
- Бурдье, Пьер. 16, 70*
- Буремський — *див.* Курцевич-Буремльський
- Бурій, Іван 25, 151, 152, 541
- Бурцевський, Іван 380, 422
- Бутейко, Вероніка 58*
- Бутетицький (Бутятицький) — *див.*
Солтан-Бутетицький
- Бутетицький (Бутятицький), Роман
Богданович 94, 108, 538
- Бутетицький-Шишка, Олександр —
див. Шишка-Бутетицький,
Олександр
- Буткович, Миско 522
- Бутович, Яцко 311
- Бучайський, Петро 281, 282, 548
- Бялобризький, Криштоф 366
- Вайт (Уайт), Стівен 9, 10, 19***
- Валевський, Ян 29, 376
- Вален, слуга Івана Білостоцького 344
- Валишовський, Мартин 254
- Вандаловський, Матіяш 498–500, 504, 505, 562
- Вандаловський, Миколай 498–500, 504, 505, 562
- Василевич, Яким 96, 113
- Василь, шляхтич 210
- Василь Іванович, син сестри
Михайла Росальського 219, 545
- Васько, слуга-підданий 238, 239
Вейнстейн, Доналд 38
- Велгорський — *див.* Вільгорський
- Велебновський, Якуб 209, 210
- Велевицький, Томаш 475, 479
- Велегорський, Андрій 414, 556
- Велигорський — *див.* Вільгорський
- Велятицький, Іван 386, 387, 555
- Вепринський, Юрій 435, 436, 558
- Вербицький, Вікторин біскуп 170
- Вербицький, Юрій 409
- Вербський, Василь Ванкович 165
- Вербський, Григорій 233, 236, 250, 372, 380, 408, 546
- Верпета, Филип 445
- Верський, Ян 333
- Верховський, Н 482, 483, 486
- Весчицький, Ян 521–523, 525, 526, 528, 529, 563
- Ветеський, Войтех 209–213
- Вигнанський, Матей 262, 285, 286, 549
- Вигура, Ян 376
- Визгерд-Заболоцький, Антон 20, 21, 340–346, 367–370, 418, 419, 494, 495, 552, 553, 557, 561
- Визгерд-Заболоцький, Кирило 418, 419, 493, 494, 557, 561
- Визгерд-Заболоцький, Клим 418, 419, 493, 494, 557, 561
- Визгердова-Заболоцька, Марія
(Марухна) Лецківна (Лечківна) з
Гуляльницьких, дружина Антона
Визгерда-Заболоцького 419, 494
- Вилежинський, Ян 520
- Вилковський, Адам 234
- Вилковський, Миколай 335–337, 340, 342
- Вириковський, Ярош 288
- Вирховський, Вавринець 303
- Витвинський, Бартош 106
- Витвинський, Войтех 223, 225, 226, 351, 545

- Витковський, Валентій 273, 277, 279, 548
- Витковський, Мартин 277
- Витонизький, Михайло 196–198, 200, 201, 544
- Вишаватий, Тиміш 257, 258
- Вишинський, Павло 479, 483, 486
- Вишневецька, кн. 227
- Вишневецька, Олександра Андріївна (Капустянка), кн., дружина Олександра Вишневецького 166–169, 542
- Вишневецький, Андрій кн. 170, 171
- Вишневецький, Костянтин Іванович кн. 79, 80
- Вишневецький, Михайло кн. 73, 536
- Вишневецький, Ян 293, 294
- Вишомирський, Миколай 120, 121, 483, 538
- Вільгорський, Михайло 113, 115, 217, 218, 545
- Вільгорський, Н 441
- Вільгорський, Роман 322–324, 326–332
- Вільгорський, Ян 447, 448, 450
- Вільковський, Н 237
- Вільковський, Миколай 354, 363, 364
- Вітовська, Марія (з Гулевичів), дружина Рафала Вітовського 175
- Вітовський, Рафал 175
- Войтех, слуга 285, 286
- Войтех, луцький аптекар 410, 411
- Войтковський, Габріель 23, 363, 364, 553
- Гордій, боярин 104
- Войнилович, шляхтич 457, 459
- Волинець, Іван 22
- Волинець, Миколай Богданович 43, 465–468, 560
- Волинець, Олександр 43, 466, 467
- Волинець, Олександр Іванович 22, 420
- Волинець, Федір Іванович 22, 420
- Волович, Остафій 73, 79, 536
- Волошин, Іван 265
- Волчко, Григорій 66, 121
- Волчко-Желеновський, Олехно 338
- Вольський, Миколай 328
- Вонгроцький, Миколай 483, 486
- Воншот, Ганус, гданський міщанин 232
- Вориський, Іван 106
- Вориський, Остафій 469
- Вориський, Станіслав 54, 222, 223, 338, 469
- Вориська, Н дружина Станіслава Вориського 338
- Вориський, Федір 244, 439
- Воробевич, слуга 390
- Ворона-Боратинський, Михайло 412–414, 556
- Ворона-Боратинський, Олександр Томилович 155
- Ворона-Боратинський, Томило 152–154, 541
- Ворона-Боратинський, Ян Томилович 152–156, 541
- Воронецька, Марія Іванівна (з Білостоцьких), кн., дружина Януша Воронецького 414–417, 556
- Воронецький, Лев кн. 208–211, 544
- Воронецький, Матіяш кн. 208–211, 544
- Воронецький, Петро Станіславович кн. 415
- Воронецький, Станіслав кн. 210, 211, 351, 409
- Воронецький, Януш Станіславович кн. 351, 414–417, 432, 556–558
- Вошатинський, Н 66
- Воютинський, Лукаш 112
- Воютинський, Михайло 438
- Вроновський, Ян 521, 528, 529
- Гаврило, підданий 253
- Гаврило, піп яковицький 100, 103
- Гаврилович, Єрмола, підданий 211
- Гайдунович, Романець, підданий 238
- Гак Герман, гданський міщанин 232
- Генрих Валуа, король 107
- Гурбултовський, Бартош 530

- Гнівош(-Свинюський), Балтазар 41, 45, 250, 294–307, 310–318, 320, 550
- Гнівош, Ян 45, 294, 295, 299, 304–312, 314, 315, 317, 319, 320, 550
- Гноєнський-Шабан, Михайло 303, 304, 324, 442, 443, 445, 496
- Гоголевський, Юрій 273
- Гоголевський, Ян 66, 220–223, 545
- Головинський, Григорій 187
- Головинський, Павло 336
- Головня-Острожецький, Андрій кн. 140, 141, 540
- Голуб, *див.* — Голуб-Сердятицький
- Голуб-Сердятицький, Михайло 102, 184, 197, 214, 219, 235, 429
- Голубок, Каспер гайдук 300
- Гордій, боярин 104
- Горін, Сергій* 232
- Городиський, Єронім 232
- Гостська, Настасія — *див.*
Лосятинська, Настасія
- Гостський, Ярофій 171, 177
- Гостський, Роман 523, 526, 528
- Грабкович, Михайло 286, 287, 549
- Грибовський, Томаш 475, 479, 480
- Григорій, слуга 475, 479
- Гринєць, підданий 265
- Грицько, боярин 390
- Гришко, слуга 92, 93, 95
- Гук-Гуляльницький — *див.*
Гуляльницький-Гук
- Гулевич, Андрій Васильович 35, 36, 190, 191, 193, 194, 543
- Гулевич В. 47*
- Гулевич, Василь 31, 35–37, 67–69, 77, 109–113, 125, 131, 170, 174–179, 190–194, 268, 323–325, 332, 440, 472, 477, 478, 480, 481, 542–544, 550, 551, 560
- Гулевич, Григорій 29, 125, 127, 131
- Гулевич, Дем'ян Романович 19, 28, 41, 46, 47, 205, 208, 335, 337–339, 351, 383, 436–439, 468–486, 488, 538, 552, 558–561
- Гулевич, Іван 469, 472, 473–476, 477, 479–481, 483, 485, 486, 560, 561
- Гулевич, Миколай 152–155, 204–206, 208–210, 237, 541, 544
- Гулевич, Михайло 153–155, 232, 237, 472, 473–477, 480, 481, 483, 485, 486, 560
- Гулевич, Михайло Васильович 175, 425, 426, 478, 557, 560, 561
- Гулевич, Михайло Романович 478, 481
- Гулевич, Михайло Янушевич 472, 477, 488, 561
- Гулевич, Олександр Дем'янович 469–481, 483, 485, 486, 488, 560, 561
- Гулевич, Федір (хорунжий) 247, 351
- Гулевич, Федір 440, 452, 469, 559
- Гулевич, Федір Романович 191
- Гулевич, Юрій 31, 485, 488, 561
- Гулевич-Воютинський, Василь Семенович 75
- Гулевич-Воютинський, Гаврило 75, 536
- Гулевич-Воютинський, Лукаш Семенович 75
- Гулевич-Воютинський, Михайло Федорович 422, 557
- Гулевич-Воютинський, Олександр 31
- Гулевич-Воютинський, Семен 75, 536
- Гулевич-Воютинський, Федір Гаврилович 75, 262
- Гулевич-Долзький Миколай Янушевич 231
- Гулевич-Долзький Януш (?) Янушевич 231
- Гулевич-Дрозденський, Богдан Михайлович 212, 544
- Гулевич-Дрозденський, Гнівош 461
- Гулевич-Дрозденський, Михайло Михайлович 212, 544
- Гулевич-Дрозденський, Семен 334
- Гулевич-Смолиговський, Іван 261
- Гулевичева, Гальшка (з Чеконських), вдова по Юрію Гулевичу 31
- Гулевичева, Настася Іванівна (з Патрикіїв-Курозвонських), дружина Дем'яна Гулевича 475
- Гулевичі 46, 469, 471, 472, 475, 477, 478, 481, 482, 484, 560, 561

- Гулевичівна, Ганна Михайлівна — див. Сло-Букоємська, Ганна
- Гулевичівна, Н (донька Януша Гулевича-Долзького та Ганни Борзобогатянки-Красенської (від 1 шлюбу), пасербиця Олександра Жоравницького) 117, 118
- Гулевичівна, Марина Романівна — див. Чернчицька-Злоба, Марина (1 шл.); Роголя, Марина (2 шл.)
- Гулевичівна, Марія — див. Вітовська, Марія
- Гулевичівна, Настя — див. Калусовська, Настя
- Гулевичівна-Долзька, Орина — див. Сокольська, Орина
- Гуляльницька, Василиса, дружина Лецька (Лечка) Гуляльницького 419
- Гуляльницька, Марія (Марухна) див. Визгердова-Заболоцька
- Гуляльницький, Василь 439
- Гуляльницький, Василь Борисович 333–335, 551
- Гуляльницький, Василь Юнківч 398, 494
- Гуляльницький, Вацлав 351
- Гуляльницький, Гаврило 420, 421, 557
- Гуляльницький, Данило 443
- Гуляльницький, Десюк (Демко) Сидорович 340, 343
- Гуляльницький, Захаріяш 475, 479
- Гуляльницький, Іван 143, 494
- Гуляльницький, Костя 345
- Гуляльницький, Мартин Тарасович 333, 334, 551
- Гуляльницький, Михайло Юнківч 143, 236, 237
- Гуляльницький, Олексій Тарасович 333, 334, 551
- Гуляльницький, Олексій Андрійович 340
- Гуляльницький, Олешко 343
- Гуляльницький, Павло 351
- Гуляльницький, Петро Яцкович 340–343, 552
- Гуляльницький, Прокіп Федорович 32, 340–343, 552
- Гуляльницький, Семен 345
- Гуляльницький, Сидір 235, 340, 343
- Гуляльницький, Тарас Іванович 112, 142, 143, 233, 235, 247, 333, 334, 540, 551
- Гуляльницький, Тиміш 143, 494
- Гуляльницький, Улас 345
- Гуляльницький, Федір 351
- Гуляльницький, Ярмола 334
- Гуляльницький, Яцко (ймовірно, Гуляльницький-Поповка) 142, 235, 247
- Гуляльницький-Брулко, Мартин Яцкович 142, 143, 540
- Гуляльницький-Брулко, Яцко 142, 143, 540
- Гуляльницький-Гук, Яско 494, 561
- Гуляльницький-Кривошея, Сава 494, 561
- Гуляльницький-Поповка, Петро 32
- Гуляльницький-Поповка, Яцко 32, 282–284, 340–343, 548, 549, 552
- Гуляльницький-Шляхта, Іван Федорович 494
- Гуляльницькі 494
- Гуляльницькі, Олешковичі 340
- Гутор-Рогачовський, див. Рогачовський-Гутор
- Гаєвський, Шимон 182
- Галезький, Адам 401
- Галезький, Юрій 288
- Галезький, Щасний 342, 344, 345, 348, 351–353, 356, 364, 365, 372, 375–380, 382, 385, 389, 395, 401, 406, 410, 413, 414, 421, 422, 436
- Гембарт, Станіслав 244, 248
- Гесинський, Ярош 244–246, 546
- Гидзинський, Павло 365, 366, 553
- Гидзинський, Якуб 250
- Гижицький, Н 472
- Глазовський, Лаврін 333

Глембовський, Валентій 473, 485
Гловацький, Андрій 379–384, 554, 555
Годовський, Григорій 183
Голинський, Войтех 483, 486
Гореховський, Олександр 295, 522,
524, 526, 528–530, 532, 563
Горецький 295, 301
Горковський, Ян 269
Гошевський, Лаврин 416, 417
Грабський, Ян 391, 395
Граєвський, Станіслав 18, 54, 64, 106,
108, 109, 185, 543
Граєвський, Ян 185
Гробицький, Станіслав 483, 486
Грибовський, Ян 472, 483, 486
Гробський, Ян 390
Гродзиський, Ян 330
Гродський, Петро 347
Громацький — див Громадський
Громадський, Валентій 495, 496, 561
Громадський, Войтех 519, 520, 562
Гроновський, Адам 273
Гроновський, Матей 329
Грот, Ежи (Юрій) 288
Грунчовський, Андрій 275
Гуминський, Миколай 414, 556
*Гурніцкий, Лукаш — див. Górnicki,
Łukasz*
Гурська, Зофія 227, 229
Гуйський, Криштоф 403

Данилевич, Григорій 115
Данилович, Костя 342
Даніель, слуга 328
Дорогостайський, Миколай 55
Дахнович, Андрій 461, 463, 467
Дворацький, Станіслав 73, 74
Дворецький, Абрам 519, 520
Девей, дубенський татарин 314
Дегтевський, Андрій 95
Дегтевський, Ісак 20, 58, 262–264,
547,
Дегтевський, Мойсей 293, 328, 360,
363, 428, 429, 442–445
Дедеркал, Григорій 51–53, 217, 255,
387, 389, 391–395, 547, 555

Дедеркал, Луція (з Любешовських),
дружина Григорія Дедеркала 52,
389, 391–395, 555
Дембський, Ян 473, 485
Демид, боярин 283
Дзик, Станіслав 281
Дзяно-Чарнацький, слуга 472
Динарович, Іван 508
Дмитрик, підданий 215, 216
Дмовський, Григорій 516, 517, 562
Добринська, Ганна, дружина Яна
Добринського 212, 544
Добринський, Андрій Кубович 76, 77,
212, 213, 536, 544
Добринський, Криштоф Янович 213
Добронизьський, Петро 234
Долматович-Ісайковський, Дмитро
244
Долмацький, Ісакій 264, 268, 272, 275,
277, 278, 280, 287, 322, 324, 326,
329, 448, 517, 548
*Доміно, Владислав — див. Domino,
Władysław*
Донець, підданий 186, 188
Донцевич, Микита підданий 215
Дорогостайський-Монвид, Миколай
22, 79, 81, 189, 190, 424, 536, 543
Дороготеський, Кирик 466
Драмиський, Адам 265, 267
Древинський — див. Дривинський
Дривинський, Лаврин 374–376, 385,
495, 554, 555, 561
Дривинська, Ганна Гаврилівна
(з Яковицьких), дружина Кирика
Дривинського 327
Дривинський, N 66
Дривинський, Кирик Юнкович 66,
106, 219–224, 545
Дривинський, Павло Кирикович 220–
223, 545
Дривинський, Василь (Базиліус) 80,
84, 88, 106, 118–120
Дрогичинський, шляхтич 440
Дрозденський — див. Гулевич-
Дрозденський
Друцька-Соколинська, Марина —
див. Курцевичева-Бурельська,

Марина (1 шл.); Хрінницька,
Марина (2 шл.)
Дручанин-Княгининський — *див.*
Княгининський-Дручанин
Дубенецький, Іван 358, 361, 362
Дубенецький, Петро 361, 362
Дубницький, Андрій 399
Дубницький, Михайло 183, 184
Дубовецький, Іван 262, 326, 328
Дубровська, Ганна (з Козек), кн.,
дружина Миколая Дубровського
85, 86, 89
Дубровський, Миколай 85–90, 537
Дубровський, Ян 242, 243
Дульський, Габріель 18, 288, 289, 549
Дчанський, Павло 475, 479
Дьоготь — *див.* Дегтевський

Єлович-Букоємський — *див.* Єло-
Букоємський
Єло-Букоємський, Адам Григорович
244
Єло-Букоємський, Андрій 210
Єло-Букоємська, Ганна Михайлівна
(з Гулевичів), дружина Івана Єло-
Букоємського 176
Єло-Букоємський, Григорій 244, 245
Єло-Букоємський, Іван 176, 244–247,
546
Єло-Букоємський, Станіслав 415
Єло-Малинський, Михайло 77–80,
106, 536
Єло-Малинський, Василь
Михайлович 271, 274, 276, 277,
311, 338, 349
Єло-Малинський, Матвій
Михайлович 160, 232, 247–249,
271–279, 311, 548
Єло-Малинський, Остафій
Михайлович 37, 65, 122, 123, 125,
128–130, 134, 135, 160, 165, 193,
230, 231, 236, 246, 255, 275, 276,
351, 484–489, 538–540, 561
Єлович-Малинський, *див.* Єло-
Малинський
Єловицький, Антоній 247, 295, 296

Єловицький, Дмитро Гневошевич 19,
143–151, 433, 434, 540, 541, 558
Єнелевич, Пашко підданий 189

Жабка, Филип 378
Жабокрицький, N 473
Жабокрицький, Василь 26, 455–459,
560
Жабокрицький, Іван Дахнович 66
Жабокрицький, Станіслав 66, 405
Жаславський — *див.* Заславський
Ждан Григорович 91, 93, 96–98, 537
Жеславський, кн. — *див.*
Заславський, кн.
Жигмонт III Ваза 314, 315, 319, 320,
371, 398, 447
Живневич, Кіндрат 301
Жирицький, Андрій 247, 421
Жирицький, Михайло 421
Житович, Ян 409, 411
Жлобоцький, Щасний 495
Жолковський — *див.* Жулкевський
Жоравницька, Ганна (з Борзобогатих-
Красенських), дружина
Олександра Марковича
Жоравницького 115–119
Жоравницька, Олена (Гелена)
Коптівна, дружина Яна
Марковича Жоравницького 45,
115–119, 294, 295, 297, 299, 306,
314, 315, 538, 550
Жоравницький, Василь
Олександрович 231, 232, 237,
246–249, 546
Жоравницький, Марко 17, 246–249,
295, 296, 299, 313, 546
Жоравницький (Свинюський),
Михайло 45
Жоравницький, Олександр Маркович
84, 107, 115–120, 122, 125, 126,
128, 131, 134, 135, 138, 139, 141–
145, 149–152, 155, 165, 170–173,
177, 179, 310, 538
Жоравницький, Томаш Янович 45,
294–297, 301–303, 312, 314–320,
550

- Жоравницький, Ян Маркович 45,
 115–120, 179, 246–249, 294–296,
 299–301, 306, 312, 314–316, 318,
 440, 538, 546, 550
 Жоравницькі 45, 298, 299, 304
 Жоравський, Ян 311
 Жуковецький, Беняш 250, 251, 547
 Жуковецький, Іван 31, 76, 333, 408
 Жуковецький, Северин 250, 251
 Жуковецький, Юрій 250, 251
 Жукович, Левко 301
 Жулкевський, Станіслав 116–120, 384
- Забельський, Станіслав 361, 362
 Забельський, Ян 361, 362
 Заблоцький, Ян 441, 450
 Заболоцький, Антон — *див.* Визгерд-
 Заболоцький, Антон
 Заборовський, Н 295–297, 299, 300,
 301, 302, 303, 313
 Завадський, Н 295, 301
 Завадський, Ян 231
 Завадський, Францишек 31, 332, 333,
 551
 Завальський, Григорій 524, 527, 530
 Завиші 171
 Загатський, Яцек 287
 Загоровська, Катерина (з кн.
 Чорторійських), дружина Василя
 Загоровського 57
 Загоровський, Василь Петрович 20,
 84, 106–108, 118–120
 Загоровський, Михайло 262–264, 278,
 279, 547
 Загоровський, Михало Петрович 20,
 31, 109–113, 136, 538
 Загоровський, Михайло Янович 204–
 206, 208, 544
 Загоровський, Олександр 295–297,
 302–307, 309, 550
 Загоровський, Федір Петрович 58, 65,
 110–113, 122–135, 222, 248, 249,
 263, 358, 372, 373, 428, 429, 441–
 450, 538, 539, 554, 559
 Загорські 295
 Засць, Григорій Богушевич 376, 377,
 406, 407
- Засць-Зденезький, Миколай
 Богушевич 40, 41, 364, 365, 376–
 378, 441–450, 553, 554, 559
 Засць-Зденезький (Луковицький),
 Богуш 278, 279, 441–450, 559
 Зазуляк, Ю. 25, 62
 Заїка 479
 Закревський, Миколай 499, 505, 507,
 511, 523, 526, 528, 535
 Заленський, Андрій 441, 451
 Заленський, Криштоф 499, 505, 507,
 510
 Заленський, Матуш 227–230, 546
 Залеська, Гальжбета (з Комаров-
 ських), дружина Якуба
 Залеського 202–204, 544
 Залеський, Лукаш 202–204, 544
 Залеський, Матей 120, 121, 273, 538
 Залеський, Якуб 202, 203, 544
 Замойський, Ян 68, 384
 Занко, панцирний слуга 475
 Занковський, Войтех 518
 Зарецький, Хома 362, 363
 Заславський, Михайло кн. 250, 251,
 547
 Заславський, Януш кн. 41, 170, 247,
 435–438, 558, 559
 Захаріяш, шляхтич 416, 417
 Збаразька, Барбара Михайлівна
 (з Козинських), кн., дружина кн.
 Юрія Збаразького 196–201, 544
 Збаразька, Ганна Деспотівна
 (Бранковна), кн., друга дружина
 кн. Миколая Збаразького 109–
 111, 538
 Збаразька, Маруша Миколаївна, кн.
 195, 196, 544
 Збаразький, Миколай кн. 109, 110
 Збаразький, Юрій кн. 64
 Збаразький, Януш Миколайович кн.
 81–83, 195, 196, 389, 536, 544
 Збирозький-Рожко, Ждан 362
 Збранний, Марко 146, 147, 165, 172,
 179, 244, 246, 542, 546
 Зглічинський, Павло 351
 Зглобицький, Мацей 387, 388, 555

Зегота 496, 561
Зеленський, Н 483
Зеленський, Андрій 446
Зеленський, Грегор 242, 243
Зенкович, Юрій 408
Зик-Кнезький — *див.* Князький-Зик
Злоба (Злобій)-Чернчинський, *див.*
Чернчицький-Злоба
Злобицький, Матей 391–395

Іван Грозний цар 176
Іван з Княгинина 479
Іваницький, Габріель 523, 526, 528
Іваницький, Лаврин 332
Іваницький, Лазар 106, 159, 166, 195,
196, 202, 219–224, 545
Іваницький, Матіяш 359, 509, 513
Іванович, Василь 422, 423, 557
Іванович, Зенко 282–284, 548, 549
Івачковський-Посник — *див.* Посник-
Івачковський
Івковський, Филип 411
Іловкович, Антон 224, 225
Івальський, Станіслав 311
Ісайковський, Дмитро 246

Кавецький, Жигмонт 123, 126, 127,
129
Кадлубський, Станіслав 475, 479
Кайдаш, Н 251, 253
Калусовська, Настя (з Гулевичів),
дружина Івана Калусовського 28,
337–339, 552
Калусовська, Н Петрівна, дружина
Семена Ставецького-Шишки
Калусовська, Федора (з Колпитов-
ських), дружина Яна Калусов-
ського 264, 265, 547
Калусовський, Гнівош Петрович 90,
91, 106, 265, 278–280, 537
Калусовський, Іван Петрович 28, 90,
9, 337, 439, 443, 469, 537, 552
Калусовський, Миколай Іванович 469
Калусовський, Олександр
Гнівошевич 28, 337–339, 552
Калусовський, Петро Гнівошевич 338

Калусовський, Федір 166, 167, 169,
338
Калусовський, Ян 112, 197, 264, 265,
338, 547
Калусовський, Яско Гнівошевич 338
Каменський, Войтех 472, 473, 480
*Камлер, Марцін — див. Kamler,
Marcin*
Кандиба-Прокшич, Станіслав 140,
141, 306, 329, 363, 497, 561
Капля, Василь, міщанин 101, 102
Капуста-Гожковський, Станіслав кн.
17
Капустянка, Олександра — *див.*
Вишневецька, Олександра
Карковський, Станіслав 123, 126, 127,
129, 132
Карпевський, Якуб 184
Карпинський, Вавринець 295
Карпович, Кіндрат 301
Касим, Мартин 252
Касперський, Ян 159
Квятек, Матіяш 378
Кендзерський, Войцех 487, 488
Киверецький, Андрій 131–143, 150–
152, 165, 166, 173–179, 182, 218
Кирдей-Мильський, Олізар 230
Кирдей-Мильський, Юрій Олізарович
435, 326, 558
Киселівна, Ганна — Марковська,
Ганна
Киселівна, Марія — *див.*
Четвертенська, Марія
Кисіль-Дорогиницький, Олександр
106, 329, 330, 551
Кисіль-Дорогиницький, Ян 329, 330,
551
Кисіль-Низкиницький, Григорій 441,
446, 451
Кишка, Миколай 25, 151, 541
Клепацький, Щасний 397, 399–404,
426, 427, 431, 558
Климашовський, Якуб 165, 254, 255
Клюс, Климонт 375
Клюський, Богдан 197, 338
Клюський, Іван 338

- Кнегининський — *див.*
 Княгининський
 Княгининський-Дручанин, Стефан
 191, 192, 233, 236, 237, 241–243,
 250, 251, 278, 280–285
 Князьський, Лаврин 454, 455, 560
 Князьський, Стефан 454, 455, 560
 Князьський, Федір Микитич 281, 385
 Князьський Зик, Федір 110, 111
 Кобаковський, Семен 432
 Кобецький — *див.* Сербин-Кобецький
 Кобиленський, Карпо 410
 Ковалевський, Миколай 316
 Ковпак, Єрмох підданий 189
 Козека, Андрій кн. 271, 276, 401, 408,
 410–412, 556
 Козека, Дмитро кн. 70, 106
 Козека, Петро кн. 408–412, 556
 Козека, Юрій кн. 408–411, 556
 Козека, Януш кн. 408, 411, 556
 Козечанка, Ганна — *див.* Колмовська,
 Ганна (1 шл.); Дубровська, Ганна
 (2 шл.)
 Козинська, Барбара — *див.* Збаразька,
 Барбара (1 шл.); Фірлеєва,
 Барбара (2 шл.)
 Козинський, Іван 413
 Козинський, Олександр 351, 365, 366,
 439, 553
 Козинський, Роман 138, 230
 Козинський, Семен 118, 119, 155, 156,
 412, 413, 556
 Козинський, Степан Григорович 413
 Коїленська, Ганна Михайлівна
 (з Хрінницьких), дружина Ждана
 Коїленського 68
 Коїленський, Ждан 67, 68, 106
 Колачковський, Адам 385
 Колиговський, Станіслав 128
 Колмовська, Ганна (з Козек), кн.,
 дружина Юнка Колмовського 85,
 86, 89
 Колмовська, Марія Дмитрівна
 (з Курцевичів-Буремських), кн.,
 дружина Григорія Колмовського
 84–90
 Колмовський, Григорій 84–90, 138,
 179, 295, 296, 300, 351, 372, 373,
 408, 411, 536, 537, 540, 554
 Колмовський, Петро 84–86, 89
 Коломийський, Станіслав 23, 179–
 182, 247, 374, 378, 542
 Колпитовська, Ганна Богданівна (з
 Костюшковичів-Хоболтовських),
 дружина Костянтина
 Колпитовського 518, 519
 Колпитовська, Полагія — *див.*
 Липленська, Полагія
 Колпитовська, Федора — *див.*
 Калусовська, Федора
 Колпитовський, Костянтин Якович
 51, 247, 256–261, 289–293, 478,
 518, 519, 547, 549, 562
 Колпитовський, Остафій 262
 Колпитовські 277
 Колчинський, Михайло 29, 520, 562
 Коляновський, N 312
 Комаровський, N 472
 Комаровський, Валенти 202
 Комнацький, Матис 22, 420, 557
 Комнацька, N, дружина Матиса
 Комнацького 420, 557
 Комнацький, Ян 293, 294, 326, 361,
 362
 Комнацький-Глубоцький, Андрій 149
 Компевський, Станіслав 374
 Кондрат (Кондратець), слуга 92, 95,
 420
 Конецький, Криштоф 18, 288, 549
 Коняревський, Петро 182, 234
 Копач, Парфен 145
 Копоть, Василь 136
 Копоть, Олена — *див.* Жоравницька,
 Олена
 Кордиш, Іван 361, 362
 Кореневський, N 236
 Корецький, Богуш Федорович кн. 17,
 79, 81, 82, 85, 86, 89, 90, 109, 110,
 113
 Корецький, Яхим кн. 386, 548
 Коритенський, Михайло 118–120,
 149, 156, 177, 248, 249, 372, 399

- Коритенський, Павло 179
Коритковський, Миколай 296, 302, 303
Корницький-Стома, Богдан 37, 406, 407, 556
Коровай-Селецький, Андрій 113, 114, 538
Коровай-Селецький, Остафій 113, 114
Корогодович, Гапонєць 189
Корчевський, Миколай 352, 355–357, 359–363
Косаковський, Єжи (Юрій) 496
Косаковський, Миколай 496
Косаковський, Петро 496
Косаковський, Вавринєць (Лаврин) 496
Косаковські 496, 561
Косинський, Ян 252
Косовський, Н 416
Костенський, Грегор 272
Костровицький, Н 482, 483, 486
Костюк, слуга 215
Костюк, Ілько 90
Костюшкович — *див.* Костюшкович-Хоболтовський
Костюшкович-Хоболтовський, Богдан (Сушко) 20, 28, 30, 100–103, 105–108, 125, 127, 131, 160, 165, 537, 538
Костюшкович-Хоболтовський, Власний (Власій) 289, 290, 293, 322, 324, 549, 550
Костюшкович-Хоболтовський, Іван 51, 289–294, 549
Костюшкович-Хоболтовський, Петро 106, 110–112, 262
Костюшкович-Хоболтовський, Федір 289–291, 328, 293, 549–551
Костюшкович-Хоболтовський, Федір Богданович 323–325
Костюшкович-Хоболтовський, Семен 111
Костюшковичева-Хоболтовська, Н, дружина Івана Костюшковича-Хоболтовського 51, 289, 291, 549
Костюшковичі-Хоболтовські 51, 327, 442, 444, 549
Костюшковичівна-Хоболтовська, Ганна — Сенюга, Ганна (1 шл.); Колпитовська, Ганна (2 шл.)
Костюшковичівна-Хоболтовська, Н Іванівна, племінниця Василя Гулевича 323–325
Котельницький, Григорій 40, 374, 376–378, 554
Котельницький, Лукаш 396
Котовський, Ян 136
Кошиковський, Юрій 377, 385–387, 405, 406, 415, 416, 418, 420, 423, 424, 426
Кошка, Гнівош 472, 473, 478, 484, 485, 560, 561
Кошка, Матвій 472, 473, 478, 484, 485, 560, 561
Кошка, Фарисан 472, 473, 478, 484, 485, 560, 561
Кошка, Януш 385
Кошки 46, 489
Кравець, Малхер 299, 313
Кравець, Петро 242
Краєвський, Войтех 266
Краєвський, Захар 266
Красний, Юско, панцирний боярин 233
Красенська, Ганна — *див.* Борзобогатянка-Красенська, Ганна
Красенський, Андрій — *див.* Борзобогатий-Красенський, Андрій
Красенський, Іван — *див.* Борзобогатий-Красенський, Іван
Красинський, Іван — *див.* Борзобогатий-Красенський, Іван
Красний, Юско, панцирний боярин 233
Красносельський, Григорій 236, 380
Красовський, Н 210, 472
Кресинський, Якуб — *див.* Крушинський, Якуб
Кречко, підданий 216
Кривецький, Іван 211
Кривицький, Дмитро Дешкович 292

- Кривошея-Гуляльницький — *див.*
 Гуляльницький-Кривошея
 Крижановський, Н 472
Крикун, Микола 379
 Кришта, слуга 390
 Кропива, Данило 329
 Круневич, Семен 36, 193, 244, 246
 Круневницькі, жовніри 472
 Крупський, Малхер 159
 Крушинський, Якуб 20, 58, 84, 183,
 184, 262–264, 275, 276, 278, 543,
 547
 Ксендзерський, Войцех 472
 Кузинський, Михайло 247
 Кузка підданий 105
 Кузьминський, Андрій 216, 217, 545
 Кунашовський, Петро 254
 Куневський, Андрій Юхнович 84
 Куницький, Станіслав 443, 444
Купчинський, Олег 52, 62
 Курозвонський Василь Патрикій 244,
 246
 Курцевич-Буремльський, Олександр
 кн. 159, 166, 219, 220, 222, 224,
 225, 227–230, 235, 238, 240, 241
 Курцевич-Буремльський, Костянтин
 кн. 106, 183–186, 188, 189, 195
 Курцевич-Буремльський, Федір кн.
 106, 196, 202, 219, 225, 256, 262,
 264, 271, 272, 274, 275, 277, 278,
 311, 548
 Курцевич-Буремльський, Андрій
 Олександрович кн. 379–381, 554
 Курцевич-Буремльський, Дмитро кн.
 84
 Курцевич-Буремльський, Олександр
 Дмитрович кн. 84
 Курцевичева-Буремльська, Марета
 (з Лашів), кн., вдова по Андрію
 Курцевичу-Буремльському 381
 Курцевичева-Буремльська, Марина
 Андріївна (з Друцьких-
 Соколинських), кн., вдова по кн.
 Олександру Дмитровичу
 Курцевичу-Буремльському 84,
 88, 89
 Курцевичева-Буремльська, Марія
 Денисківна, кн., вдова по кн.
 Дмитру Курцевичу-
 Буремльському 84–90
 Курцевичі князі 70
 Кустицька, Олена — *див.* Солтанова-
 Бутетицька, Олена
 Кучковський, Матей 361, 362
 Кучук-Лазуцький, Василь 270
 Лабунський, Криштоф 23, 363, 364,
 553
 Лаврин, підданий 46
 Лагодовський, Захаріяш 154
 Лагодовський, Ян 408, 411, 412
 Лазковський, Н 479
 Лапчинський, Себастьян 334
 Лясковський, Симон 273
 Ласко-Чернчицький — *див.*
 Чернчицький-Ласко
 Ласковський, Н 295
 Лаш, Адам 70
 Лаш, Петро 517
 Лаш, Станіслав 70
 Лаш-Витковський, Амброжій 120,
 122, 538
 Лаш-Стремилецький, Адам 180
 Лаш-Стремилецький, Андрій 180
 Лаш-Стремилецький, Криштоф 180
 Лаш-Стремилецький, Криштоф
 Адамович 180
 Лаш-Стремилецький, Миколай
 Адамович 180
 Лаш-Стремилецький, Миколай
 Андрійович 180
 Лаш-Стремилецький, Мартин 180
 Лаш-Стремилецький, Матвій
 Адамович 180
 Лаш-Стремилецький, Станіслав 180,
 181
 Лаш-Стремилецький, Станіслав
 Адамович 180
 Лаш-Стремилецький, Юхим 180
 Лаш-Стремилецький, Ян Андрійович
 180
 Лаш-Тучапський, Ян 70, 167

- Лаці 101
 Лацівна, Марета — *див.*
     Курцевичева-Буремльська,
     Марета (1 шл.); Лешневська,
     Марета (2 шл.)
 Лаці-Стремилецькі, родина 23, 26,
 179–182, 542, 543
 Лапа, Лукаш 18
 Лебедський, Матис Щаснович 191
Левицький, Орест 115
 Ленц, підданий Федора Солтана 98
 Ленчинський, N 215
 Лесота — *див.* Лясота
 Летинський — *див.* Літинський
 Лешневська, Марета з Лаців
     (Лацівна), дружина Матея
     Лешневського 381
 Лешневський, Матей 381–384, 440,
 554, 555
 Лещинський, Ян 143, 145
 Линевська, Олена (з Несвіцьких),
     дружина Петра Линевського 354,
 Линевський, Абрам Михайлович 350,
 352–358, 553
 Линевський, Андрій Михайлович 356,
 358
 Линевський, Василь Михайлович 356,
 358
 Линевський, Война 67
 Линевський, Михайло 247, 268–270,
 354–358, 360, 548, 553
 Линевський, Михайло Михайлович
 356, 358
 Линевський, Павло 350, 352–355, 553
 Линевський, Петро Михайлович 347,
 350, 352–359, 361–363, 553
 Линевський, Петро Петрович 356, 358
 Линевський, Федір Михайлович 356,
 358
 Линевський, Яким 76, 77, 270, 536
 Линевський, Ян Михайлович 356, 358
 Линевські 360–363
 Липленський, Богуш 22, 155, 226,
 241, 262, 280, 281, 335–337, 541,
 546, 548, 552
 Липленська, Полагія Яківна
     (з Колпитовських), дружина
     Богуша Липленського 242, 243,
     546
 Липленська, Федора — *див.*
     Соколовська, Федора
 Липницький, Андрій 374, 554
 Липський, Петро 226–230, 545, 546
 Липський, Станіслав 226–230, 545,
 546
 Липський, Ян 226–230, 545, 546
 Лисаковський, Миколай 160, 165
 Лисаковський, Ольбрахт 383
 Лисаковський, Якуб 453–455, 458,
 460, 466, 472, 477, 481, 485, 487,
 489, 494, 495
 Лисень, Іван, підданий 238
 Лисковський, Федір 106
 Литвин, Васко 344–346
 Литвин, Петрок 169
 Литковський, Миколай 409, 411
 Личко, Вікторин 414, 556
 Лідавський, Томаш 287
 Лісовський, Матей 375
 Літинський, Михайло 197, 264, 265,
 547
 Лобода, козацький полковник 430
 Лодзинський, Криштоф 61
Лозинський, Владислав — див.
Łoziński, Władysław
 Лонська, Марина Максимівна (з кн.
     Сокольських), кн., дружина
     Матея Лонського 255, 256, 547
 Лонський, Адам 251–253, 547
 Лонський, Матей 251, 253–256, 547
 Лопатеня, Марко 390
 Лосятинська, Настасія Васиївна
     (з Гостських), дружина Івана
     Лосятинського 29, 201, 202, 544
 Лосятинський, Іван 29, 201, 544
Лотман, Юрій 38
 Лошакович, Мартин 104
 Лошаковський, Назарко 104, 105
 Лудвиський, Сасин 389–395, 555
 Лудович, Максим Іванович 106, 160,
 165
 Любешовська, Луція — *див.*
     Боговитинова, Луція (1 шл.);
     Дедеркалова, Люція (2 шл.)

- Любовицький, Ян 361, 362
 Людвигівський, Криштоф 363, 364, 553
 Люшковський, Н 496, 561
 Люшковський, Ольбрахт 523, 526, 528
 Ляковський, Амброжій 475
 Лясота, Лев 17
 Лясота, Марія (з Борзобогатих-Красенських), дружина Олександра Лясоти 257
 Лясота, Олександр 257
 Лясота, Юрій 53
 Лятовицький, Ян 315, 550
 Ляховський, Іван 222, 223
- Макарович, Панас** 282, 283
Максимович, боярин 145
Максимович, Томило, луцький міщанин 411, 412
Малиновський, Н 144
Малиновський, Ян 145
Малиновский, О. 58
Малинський — див. Сло-Малинський
Малхер, урядник 300
Маничинський, Войтех 330
Манський, Ян 353
Манчич, Федько, підданий 253
Марковська, Ганна (з Киселів), дружина Фалилея Марковського 67
Марковська, Єва (з Добронижа), дружина Михайла Марковського 512
Марковська, Полонія (із Сосницьких), дружина Яцка Марковського 510–512, 562
Марковський, Василь 498–500, 504, 505, 507, 508, 510, 512, 562
Марковський, Миколай 498–500, 504, 505, 507, 508, 510, 562
Марковський, Михайло 266, 512
Марковський, Роман 266, 511
Марковський, Яцко 266
Марковські 51, 498, 562
Мартин, служебник 334
- Мартин, боярин** 73, 74
Мартишевський, Бальцер 251–256, 547
Матис, машталір 491
Матіяш, слуга 286
Матовський, Миколай 493
Матчинський, Ян 843, 486
Маханський (Махальський), Андрій 390, 391, 395
Мачинський, Ян 432, 558
Машевський, Яско (Ян) 447, 448, 450
Машинський, Н 441
Медведський, Ян 370–372, 554
Межинський, Н 279
Межинський, Матей 364, 365, 406, 553
Мелешеня-Шикучич, Іван 390
Мешковський, Н 23, 74, 75, 536
Микита, корчмар 340
Микитич, Мася, слуга 390
Миколаєвич, Войтко, слуга 209
Миколай, пахолок 37, 456
Минковський, Василь 475
Минковський, Степан 391
Мировицький, Василь 160
Мировицький, Пилип 111
Миронович, Ждан 273–276
Мирський, Якуб 425
Мисевський, Адам 184, 189
Мисевський, Андрій 495, 497, 515, 521
Миско, слуга 112, 258, 458
Мислинський, Станіслав 270
Мицевський (Мисевський), Бартош 409, 412
Мицковський, Василь 479
Михалчич, Андрій 301
Михей, слуга 112
Миховський, Мартин 286, 287, 549
Мишка-Варковський, Станіслав 351
Мишка-Варковський, Михайло 19, 84, 143–151, 170–179, 246, 247, 248, 351, 433, 434, 540, 541, 542, 558
Мишкович, Єрмак, боярин 145
Мишковський, Криштоф 380, 384, 554

- Мицовська Анна, теща Яна
Соколовського 515
Міллер, Вільям — *див. Miller, W. I.*
Млодзяновський, N 472, 473
Мложевський, Петро 190, 191, 192,
230–232, 236, 237
Мляцький, Криштоф 515, 516
Мнишковський, Ян 230
Мойславський, Миколай 104
Мойсей, козак 73
Мойсієвич, Федір 510, 519, 520, 562
Мойсієнко, В. 39
Мокренська, Василиса Василівна
(з Ружинських), кн., дружина
Дем'яна Мокренського) 29, 186–
188, 214–216, 238, 239, 268, 543,
545, 546
Мокренський, Дем'ян 28, 99, 103,
104, 106, 186, 204, 214–216, 224,
238–240, 265, 267, 268, 537, 545,
546, 548
Мокренський, Дмитро Дем'янович
238, 239, 268
Мокренський, Миколай 511
Молинська, Марина Гаврилівна
(з Яковицьких), дружина
Станіслава Молинського 28, 29,
186–188, 214, 216, 238–240, 268,
543, 546
Молинський, Станіслав 28, 186–188,
214–216, 238–240, 267, 268, 543,
545, 546, 548
Молинський, Шимон 511
Молинський, Ян (помилково, *див.*
Станіслав) 268
Молитор, Ян 275
Монвил, Станіслав 141, 142, 540
Мошенський (Мошинський), Якуб
173, 236
Муринович, Миколай 26, 189, 190,
422–424, 543, 557
Муха, Іван, панцирний слуга 475, 479
Мястовський, N 352
- Наврятинський, Гаврило** 292
Назар, підданий 461
- Наливайко, Семерій 430
Напольський, Ян 209, 210
Наруцевич-Кривоблоцький, Адам
289, 291, 293, 294, 321
Насиловський, Марціан 27
Начковський, Гаврило 416, 417
Невалтовський, Юрій 401
Невегловський, Станіслав 417
Незабитовський, Криштоф 352, 353
Немирич, Андрій 325–329, 551
Несвіцька, Олена — *див. Линевська,*
Олена
Несвіцька, N дружина Петра
Несвіцького 470, 471
Несвіцька, Раїна Данилівна
(з Чеконських), дружина Яна
Несвіцького 46, 468–471, 560
Несвіцький, Василь Петрович 472,
473, 475, 478, 484, 485, 560, 561
Несвіцький, Дем'ян Янович 469
Несвіцький, Кіндрат Янович 469
Несвіцький, Лев 141, 142, 540
Несвіцький, Петро 46
Несвіцький, Сасин Петрович 46, 471–
473, 475, 478, 484, 485, 560, 561
Несвіцький, Ян 46, 47, 409, 411, 424,
468–470, 484, 560
Нестеревич, Лазар, володимирський
постригач 467
Нестюк Омелянович, підданий 238
Нетецький, Станіслав 445
Неходимський, Якуб 518
Нивський, Ян 355
Низконський, Фрідріх 445
Никон, слуга 112
Нитилович, Герасим, підданий 216
Новицький N, ротмістр 330, 331, 551
Новодворський, Ян 156
Новоселецький, Андрій 517
- Облапський, Григорій 475, 479
Оборський, Ян 70, 216, 217, 545
Обух, Григорій 442
Обух, Данило Петрович 515
Обух, Дмитро Яцкович 514–518, 562
Обух, Іван 220, 222

- Обух, Петро Федорович 514–516, 562
Обух, Тимофій 106
Обух, Шимон 303
Обух-Воштинський, Яцко 106, 515–518
Обух-Воштинський, Григорій 428, 429
Обух-Воштинський, Іван 226–229, 545
Обух-Воштинський, Федір 264, 285, 549
Обчинський, Ян 407, 408, 556
Овлучимський — *див.* Овлочимський
Овлочимський, Н Андрійович 191
Овлочимський, Амброжій 106, 479
Овлочимський, Юрій 31, 331, 332, 448, 518, 519, 551, 562
Овлочимський, Малхер 262
Овлочимський, Ян (Іван) 191, 332
Огоновський, Ян 53
Ожаровський, Н жовнір 472
Ожог, Миколай 156
Ожог, Томко 81, 82, 536
Озембловський, Ян 409, 411
Околинський, Якуб 136
Окольський, Мартин 273
Окорський, Юрій 112
Окуровський, Рослан 65
Олдаковська, Ельжбета (з Бранських), дружина Станіслава Олдаковського 440
Олдаковський, Станіслав 69, 265–267, 440, 452, 453, 548, 559
Олдаковський, Ян 265–267, 547
Олешко, слуга 263
Олізаровський, Андрій 224, 225, 545
Омелянович, Хацко, підданий 238
Ониско, слуга 266, 267
Опарипетський, Яско 194
Оранська, Н, дружина Григорія Оранського, мати Михайла 428, 429
Оранський, Бартош 32, 137, 540
Оранський, Василь 451, 559
Оранський, Григир Семенович 106, 108–110
Оранський, Михайло Григорович 428–430, 558
Оранський, Михайло Павлович 106, 160, 165, 284–286, 320, 428–430, 549, 551, 558
Оранський, Павло Григорович 66, 74, 91, 95, 106
Оранський, Тимофій 428, 429, 451, 559
Оранський, Тимофій Юхнович 330, 331, 428, 429, 551
Оранський, Юхно 106
Оранський, Ян 451, 559
Оранський, Яско 106
Орлич, Миколай 37, 38
Орховський, Броніслав 425
Островський, Станіслав 310
Острозький, Олександр Костянтинович кн. 352–355
Острозький, Василь-Костянтин кн. 170–174, 185, 191, 194, 232, 236, 294, 306, 310–314, 320, 347–361, 381–383, 542, 550, 552–554
Острозький, Костянтин Костянтинович кн. 35, 55, 106, 170–174, 214, 235, 275, 286, 354, 542, 549
Острозький, Януш Костянтинович кн. 170–174, 284, 499, 505, 508, 511, 542
Охлоповська, Василиса Василівна (з кн Ружинських), дружина Івана Охлоповського кн-а 238
Охлоповська, Настася 50
Охлоповська, Раїна 238
Охлоповський, Василь Іванович 268, 478
Ощовська, Гальшка (з Холоневських), дружина Томка Ощовського 460, 461, 463, 560
Ощовський, Іван 440
Ощовський, Микита Михайлович 154, 155
Ощовський, Томко 60, 460, 461, 463, 464, 560
Ощовський, Юхим 406, 407, 556

- Ощовський, Яким 37
- Павелко, урядник 263
- Павлович, Василь 113, 114, 120, 136, 538
- Павлович, Дем'ян 286, 288, 294, 304, 310, 322–330, 358, 551
- Павлович, Михайло 81–83, 96, 99, 536
- Павлович, Миколай 511
- Павлович, Ян 498, 500–502, 507, 508, 510, 511, 513, 562
- Павловський, Ян 61
- Палікієвський, Ярош 73
- Палуцький, Даніель 312
- Панковський, Н 37, 38
- Патрицький, Мартин 518
- Пачинський, Вавринець 139
- Пашинович, Томаш 424
- Пашкевич, Андрій 484
- Пашкевич, Кіндрат 485
- Пашковський, Миколай 462, 463
- Паюк, Степан, возниця 301
- Пекарський, Станіслав 231
- Пекарські 231
- Передельський, Олехно 145
- Перекальський, Дахно 81
- Перекальський, Іван 17
- Перекладовський, Григорій 380, 381, 554
- Песецький, Войтех 104
- Песоцький, Станіслав 184
- Петрович, Андрій 486
- Петрович, Валенти 187
- Петровський, Станіслав 193, 198, 201, 202, 204, 209, 210, 212, 213, 217, 218, 230–232, 234, 237, 246, 254, 255, 311
- Петровський, Якуб 443, 444, 451, 452, 559
- Петровський, Ян 328
- Пещинський, Ян 138, 139, 154, 155, 205
- Пизль Скрипка, Андрій 421
- Пилецький, Олехно 18, 217, 218, 545
- Пилчицький, Ян 472
- Підгорський, Криштоф 37, 38
- Підгороденська, Марина — див.
Пузовська, Марина
- Підгороденський-Внук, Іван 31, 332, 333, 551
- Підгороденський, Олександр 351
- Підгоровський, Юрій 29, 520, 562
- Пісочинський, Лаврин 281, 282, 319, 320, 425, 548
- Пневський, Миколай 518
- Погорільський, Ян 347
- Подоленин (Подолянин), Іван 169
- Подорецький, Вацлав 408–412
- Покошовський, Іван 419
- Покошовський, Ігнат 138, 176, 178, 540
- Політковський, Миколай 475, 479
Поліщук, Володимир 39
- Понятовський, Валентій 25, 151, 152, 541
- Понятовський, Войтех 458
- Понятовський, Миколай 478
- Попелева, Н, дружина Данила Попеля 240, 241, 546
- Попіль, Данило 241
- Попувка (Поповка) -Гуляльницький, див. Гуляльницький-Поповка
- Порадовський, Каспер 301
- Порванецький, Клим 396
- Порванецький, Кузьма Немирич 280, 281, 395, 396, 548, 555
- Порванецький, Левко 430
- Порванецький, Семен 430
- Порванецький, Станіслав 396
- Порванецький, Федір 430, 431, 558
- Поремницький, Орехва 242, 243
- Порицький, Олександр Олесандрович кн. 120–122, 538
- Порядничий-Защитовський, Василь 416
- Порядничий-Защитовський, Война 408, 416
- Посник, Петро 149
- Посник-Івачковський, Григорій 70, 216, 217, 230, 545
- Потоцький, Н 70
- Прерядовський, Еразм 353

- Пресмицький, Станіслав 210, 211
 Прибика, Себастьян 29, 58
 Прибишевич, Васко, боярин 73, 74
 Приборський, Мартин 262, 278
 Привередовський, Михайло 91, 100–104, 120, 133, 134, 539
 Прилепський, Ян 498, 499, 505, 507, 510, 516, 518
 Присталовський, Ян 486
 Прицький, Андрій 409, 411
 Пришийхвістка, служебниця 299
 Прокіп, слуга Михайла
 Привередовського 102
 Прокіп, слуга Костянтина
 Колпитовського 258
 Прокшич-Кандиба, Станіслав — *див.*
 Кандиба-Прокшич, Станіслав
 Пронський, Олександр кн. 23, 26, 70, 179–182, 190–192, 201, 210, 212, 213, 218, 231, 232, 236, 237, 244, 246–248, 254, 265, 266, 269, 270, 286, 287, 336, 337, 542, 548, 549
 Прохоровський, Войтех 372, 373, 554
 Прусинівський пахолок 37
 Прусинівський, Адам 68, 512
 Прусинівський, Андрій 36, 333
 Пруський, Н, слуга 486
 Прущинський, Н, слуга 472, 486
 Пузина, Юрій кн. 56, 452, 559
 Пузовська, Марина Іванівна
 (з Підгороденських), дружина
 Семена Пузовського 159
 Пузовський, Н 290
 Пузовський, Аврам Богушевич 21, 106, 158–160, 164, 189, 542, 543
 Пузовський, Богдан Богушевич 158–160, 164, 189, 542
 Пузовський, Іван Богушевич 21, 158–160, 164, 189, 542, 543
 Пузовський, Кіндрат 161
 Пузовський, Михайло Тимошевич 64, 158–160, 162–164, 542
 Пузовський, Павло Тимошевич 64, 158–165, 542
 Пузовський, Семен Богушевич 64, 106, 158–164, 189, 542
 Пузовський, Тиміш Петрович 64, 106, 160–164, 542
 Пузовський, Федір 161
 Пукшта, Станіслав 35, 191, 192, 543
 Пустельський, Габріель 426
 Путошинський, Іван 154, 155, 413
 Путошинський, Олехно Тихонович
 156, 157, 413, 541
 Пчицький, Даніель 376
 Пясецький, Якуб 497
 Радванський, Войцех 483
 Радечко, слуга 142
 Радзивил, Станіслав 383, 416
 Радзивил, Криштоф кн. 35, 36, 190–194, 543, 544
 Радиминський, Станіслав 191
 Радовицький, Іван 428–430, 558
 Раєцький, Н 191
 Разванський, Войтех 486
 Райський, Н 236
 Ракусський, Юрій 498, 511, 562
 Ракусський, Ян 498, 511, 562
 Резанович-Луковицький, Гнівош 266, 267
 Резанович, Семен 338
Рей, Миколай 167
 Рембеський, Миколай 489–493, 561
 Ремежовський, Ян 272
 Репковський, Вінцент 185, 543
 Речкольський, Валенти 427
 Рибський, Войтех 273
 Риминський, Н 56
 Річицький, Войтех 80, 81
 Річицький, Ольбрахт 335–337, 552
 Річицький, Юрій 33
 Ровинський, Лукаш 128
 Рогачевський, Петро 489
 Рогачевський-Гутор, Михайло 491
 Рогозенська 458
 Рогозенська, Н, дружина Дмитра
 Рогозенського 375
 Рогозенський, Андрій 26, 455–460, 560
 Рогозенські 374
 Роголя, Марина Романівна (з Гулевичів), дружина Яна Роголі 205

- Рогаля, Ян 351, 439, 473, 474, 477, 478, 480, 483, 486
- Рогаля-Смиковський, Кіндрат 370–372, 415, 416, 469, 473, 474, 479–481, 483, 486, 554
- Рогульський, Станіслав 250, 546, 547
- Рогуський, Андрій 65, 66, 404, 405, 556
- Рожен, Станіслав, слуга 487, 488
- Рожко-Збирозький, Ждан — *див.*
Збирозький-Рожко, Ждан
- Романовський, Н 116
- Романовський, Андрій 169, 256, 262, 264, 265, 267, 268, 271, 274, 277, 278, 285, 286, 288, 289, 291, 293, 294, 304, 310, 315, 319, 321
- Романчова, Ганиця, піддана 189
- Росальський, Михайло 106, 219, 545
Роснер, Анна — *див. Rosner, Anna*
- Ростопча, Стефан (Степан) 352, 354, 355–357, 359–363
- Рошковський, Ян 409
- Рошковський, Станіслав 230
- Рудецький, Федір 78, 80, 230, 311
- Рудницький, Н 390, 391, 395
- Рудошинський, Станіслав 139
- Ружинська, Василиса кн. — *див.*
Охлоповська, Василиса (1 шл.);
Мокренська, Василиса (2 шл.)
- Ружинська, Ганна Остафіївна кн. — *див.* Бокієва-Печихвостська, Ганна
- Ружинська, Марія Василівна, кн. — *див.* Боговитин, Марія
- Ружинська, Марина Гаврилівна (з Яковицьких), кн., вдова по кн. Стефану Ружинському 28, 29, 186–188, 214, 216, 238–240, 268, 543, 546
- Ружинський, Дмитро кн. 240, 241, 266, 546
- Ружинський, Іван Степанович кн. 238, 239
- Ружинський, Кирик кн. 408, 410–412, 556
- Ружинський, Стефан Федорович кн. 29, 99, 106
- Ружинський, Федір Стефанович кн. 238, 239
- Русин, Сасин 439, 484, 485, 561
- Русинівна, Каска Яцківна 84–86, 88–90
- Рушинович-Берестецький, Сасин 17, 351, 377, 400, 402
- Рушиновський, Войтех 246–249, 546
- Рушковський, Ян 412
- Сабинський, Н 397, 399–402
- Садовський, слуга 123, 126
- Самсоцький, Григорій 475, 479
- Самсоцький, Дмитро 475, 479
- Самсоцький, Сергій 475, 479
- Сангушко-Кошерський, Григорій кн. 43, 333, 466, 467, 474
- Сангушко-Кошерський, Роман Романович кн. 54, 205, 265, 282–284, 548
- Саниковський, Войтех 517
- Сапега, Миколай 141, 540
- Сахнович, Григорій 489–493, 561
- Сахнович, Даніель 489–492, 561
- Сахнович, Семен 489–491, 493
- Сахнович, Стефан 489–491, 493
- Сварацький, Матей 375
- Свентицький, Петро 250, 251, 547
- Светицький, Н 286
- Свиридовський, Федір 233, 235, 373
- Свищовський, Криштоф 312, 313
- Свищовський, Іван Остафійович 512
- Свищовський, Остафій 230, 244
- Свищовський, Тихо 81
- Свищовський, Тимофій 58
- Свошовський, Ян 304, 309
- Севдкович, Гаврило 104
- Седун, слуга 104
- Сезкевич, Авдій 497
- Сезкевич, Андрій 496
- Семашки 47
- Семашко, Василь Петрович 65, 68, 110, 111, 112, 122, 123, 125, 128, 130, 136, 351, 538–540
- Семашко, Марціян Олександрович 41, 46, 471–475, 477, 478, 482–486, 560, 561

- Семашко, Миколай Олександрович 46, 269, 270, 351, 482, 484, 485, 487–489, 561
- Семашко, Олександр 68, 79–81, 118–120, 125, 127, 131, 233, 246, 247, 268–270, 337, 339, 344, 347, 351, 357, 367–369, 397, 400, 407, 408, 425, 426, 430, 432–434, 437, 438, 482, 536, 548
- Семашко-Добрятинський, Ярош 65, 122–135, 538, 539
- Семен, заславський вїт 140, 141
- Семенчик, Тишко 104
- Семенович, Йосип, підписок 157, 158, 541
- Сеневич, Івашко 224, 225
- Сенкович, підданий 416
- Сенковський, Адам 387, 388, 391–395, 555
- Сенько, корчмар 100, 103
- Сенюта, Григорій Іванович 66, 67, 105, 231, 256–258, 260, 262, 351, 547
- Сенюта, Іван 106, 256–258
- Сенюта, Іван Іванович 258, 261
- Сенюта, Ганна Богданівна (з Костюшковичів-Хоболтовських), дружина Івана Сенюти (2 шл.) 256–259
- Сенюта, Марія з Борзобогатих-Красенських, дружина Івана Сенюти (1 шл.) 257
- Сенюта-Хмелевський, N 105
- Сенюти 48
- Сербин-Кобецький, Михайло 29, 84, 201, 202, 218, 544
- Сербин-Кобецький, Стефан 37, 38
- Сесько, боярин 390
- Сидір, попович 344–346, 552
- Сираковський, Авгуштин 227–229
- Ситкович, Миколай 286
- Скавський, Станіслав 483, 486
- Скленський, Станіслав 32, 137, 540
- Скленський-Шимкович Томаш Федорович 434, 435, 453, 454, 558, 559
- Скленський-Шимкович, Федір 397–404, 426, 427, 434, 435, 453, 555–557
- Скляр, Степан 74
- Сковельський, Миколай 330
- Сколимівський, Мартин 483, 486
- Скробоновський, Миколай 105
- Славинський, Олександр Филипович 441, 442, 444, 447, 448, 450
- Славогурський, Матис 133–136, 247, 282, 313, 347, 350, 353, 357, 366, 374–376, 396, 398, 406, 414, 455, 457–459, 461, 466, 478, 489, 495, 539, 540, 554
- Слуцький, Данило 471
- Слуцький-Чеконський — *див.* Чеконський-Слуцький
- Слятковський, Лукаш 380–384, 414, 554, 555
- Смиківський-Рогаля, Кіндрат — *див.* Рогаля-Смиківський, Кіндрат
- Собеський, Марек 455, 458, 461, 466, 491
- Соболевський, Ян 273
- Собчук, В. 48, 52*
- Сокол, Якуб 475, 481
- Соколовська, Федора Богушівна (з Липленських), дружина Войтеха Соколовського 242, 243, 546
- Соколовський, Петро 425, 426, 557
- Соколовський, Ян 514–518, 562
- Сокольська, Марина Максимівна — *див.* Лонська, Марина Максимівна
- Сокольська, Магдалена (з Якацьких), кн., дружина кн. Марка Соколовського 411
- Сокольська, Орина (з Гулевичів-Долзьких), кн., дружина Максима Соколовського, мати Марини Лонської 255
- Сокольський, Василь Максимович кн. 256
- Сокольський, Остафій кн. 75, 84, 125, 127, 131, 133, 146, 157, 539

- Солоневський, Петро 362, 471, 473, 475, 478, 484, 485, 560, 561
- Солоневський, Степан (Стефан) Бенедиктович 362, 407, 408, 409, 471, 473, 475, 478, 484, 485, 556, 560, 561
- Солтан-Бутетицький (Бутятицький), Федір 74, 90-98, 106, 108, 182-184, 263, 537, 538, 543
- Солтанова-Бутетицька, Олена Макарівна з Кустицьких, дружина Федора Солтана-Бутетицького 94, 96-98
- Сосницька, Полонія — *див.* Марковська, Полонія
- Сосницький, Мартин 501, 506
- Сосновський, Андрій 486
- Ставецький, Роман Богданович 23, 74, 75, 106, 536
- Ставецький-Шишка, Семен Іванович 74, 91-94, 96-98, 537
- Ставецька-Шишка, Н Петрівна (з Калусовських), дружина Семена Ставецького-Шишки 90, 91
- Ставський, Павло 421
- Стадницький, Станіслав 27, 137, 139, 140, 540
- Станіславович, Зосим 202
- Стариховський, Войтех 65
- Старченко, Наталя 16, 22, 30, 41, 45-47, 50, 60, 62, 64, 234, 347, 379*
- Стемпковський, Матей 37, 271-276, 279, 351, 356, 372, 379, 380, 385, 386, 396, 422, 453-455, 458, 460, 466, 472, 485, 487, 489, 548, 555
- Степан, слуга 113
- Стефан Баторій король 193, 194, 284
- Стома-Корницький — *див.* Корницький-Стома
- Сторков, Іван 385
- Сторожовецький, Порфирій 273
- Стралковський, Каспер 379, 380
- Стривязький, Яким Васильович 99, 106, 195
- Стриєвський Станіслав 435
- Стриковський, Каспер 509, 511
- Стриконський, жовнір 472
- Стрілець, Ян 475, 479
- Судовські 218
- Сулятицький, Геліяш 27
- Сушко — *див.* Костюшкович-Хоболтовський, Богдан
- Счеповський, Войтех *див.* Щеповський, Войтех
- Тагачинський, Григорій 338
- Тагачинський, Олехно 338
- Тарновський, Ян, ротмістр 472, 478, 480, 485
- Тарновський, Прокіп 169
- Тарновський, Щасний 166-169, 542
- Тарновський, Ян 166-169, 542
- Тахнович, Гордій 252
- Ташицький, Миколай 425
- Тваровський, Валентій 73, 536
- Телятицький, Василь 508
- Телятицький, Вавринець 378, 405, 406, 556
- Телятицька, Н, дружина Вавринця Телятицького 405, 406, 556
- Терлецький, Ярош 386, 387, 555
- Тимошкович, Васючина, підданий 238
- Типицький (Тиницький), Павло 388, 391, 393
- Тиронович, Филон 227-228
- Тишкович, Сенко 224, 225
- Тишковський, Ян 355
- Толочко, Ян 475, 479
- Томаш, возниця 453, 454
- Томилович, Степан 333
- Трацевський, Богуш 332
- Трацевський, Богуш Богушевич 332
- Трацевський, Іван Богушевич 332
- Трацевський, Миколай Богушевич 31, 331, 332, 551
- Трацевський, Станіслав Богуш 69, 351, 440, 452, 559
- Треценівський, Григорій 493
- Трилинський, Андрій 180
- Троскович, Ян 409, 411
- Трусович, Н (з Орхова) 430

- Тупичовський, Томаш 363, 364, 553
 Туробольський, Андрій 375
 Турський, Н 483
 Тучаницький, Валенти 334, 386
 Туш, Павло 301
 Тушебинський, Костянтин 362, 363
- Уайт, С. Д. — див. Вайт, Стівен*
 Угриновська, Оксинія Михайлівна (з Хрінницьких), дружина Януша Угриновського 343, 344, 552
 Угриновський, Януш 204–208, 323, 325, 343, 344, 544, 550, 552
 Ульхимовський, Миколай 52, 387, 389, 555
 Умястовський, Н 354, 355
 Униевський, Бартош 361, 362
 Уханський, Якуб 79
- Фалчевська, Ганна** (з Соботки), у другому шлюбі дружина Францишка Фальчевського 409
 Федір, слуга 70, 216, 217, 545
 Федір, підданий 420
 Федорович, Дахно 106
 Феодосій, єпископ володимирський і берестейський 57, 106, 182–184, 543
 Феофан Грек, єпископ 232
 Фірлей, Андрій 37, 271, 274
 Фірлеєва, Барбара Михайлівна (з Козинських), дружина Андрія Фірлея 271, 274
 Формуз, Юрій 234
Фрич-Моджевський, Анджеј — див. Frycz Modrzewski, Andrzej
 Фронцко, шляхтич 195
- Хасвич, Андрій** 252
Хаймс, Пітер — див. Huams, P. R.
 Халецька, Ганна (з Соботки), мати Андрія Халецького (у другому шлюбі — Фальчевська, Ганна) 156
 Халецький, Андрій 156, 157, 541
 Харленський, Миколай 75, 76, 536
 Харленський, Ян 247, 383, 425
 Хацко Омелянович, підданий 238
 Хвилинський, Апанас 497
 Хилимон, слуга 104
 Хвилинський, Станіслав 166, 167, 542
 Хилицький, Н 483
 Хмара, Семен 284, 549
 Хмелевський, Ян 408–410, 440, 452, 556
 Хмель (Хмелевський), Станіслав 111, 112
 Хоболотовський-Сушко, *див. Костюшкович-Хоболтовський, Богдан*
 Хобринський, Ян 333
 Ходаковський, Петро 252, 253
 Холоневська, Гальшка — *див. Ощовська, Гальшка*
 Холоневський, Василь 225, 226, 545
 Холоневський, Іван 343, 344, 422, 552, 557
 Холоневський, Іван Гаврилович 22, 138, 225, 226, 241–243, 540, 545, 546
 Холоневський, Іван Іванович 22, 241–243, 546
 Холоневський, Семен Іванович 22, 241–243, 280, 546, 548
 Хом'як, Петро 73
 Хом'як, Тит 77
 Хом'як, Федір 217, 545
 Хоронко, Федко, підданий 98
 Хорошко[-Княгининський], Кіндрат 295–297, 300, 303, 351, 473–475, 480, 481, 483, 486
 Хорошко, Петро 480, 483, 486
 Хребтович-Богуринський, Іван 66, 76, 77, 404, 405, 556
 Хребтович-Богуринський, Кіндрат 335
 Хребтович-Богуринський, Мелетій (єпископ) 19, 335, 552
 Хребтович-Богуринський, Семен 113, 114
 Хребтович-Богуринський, Ярош 328
 Хрінницька Ганна — *див. Коїленська, Ганна*

- Хрінницька, Марина Андріївна
(з Друцьких-Соколинських),
дружина Івана Хрінницького 84,
88, 89
- Хрінницька, Оксинія — *див.*
Угриновська, Оксинія
- Хрінницький, Богдан Михайлович
84–86, 89
- Хрінницький, Василь 478
- Хрінницький, Іван Михайлович 80,
84–90, 118–120, 146, 157, 170,
171, 175–179, 247, 311, 332, 365,
371, 379–384, 398, 425, 438, 482,
536, 537, 542, 554, 555
- Хрінницький, Марко 17
- Хрінницький, Миколай 179, 245
- Хрінницький, Михайло 84–86, 89
- Хрінницький, Олександр 382, 384
- Хрінницький, Прокіп 247, 351
- Хріновський, Андрій 217
- Хронстовський, Войтех 275
- Хруслицький, Станіслав 211
- Цивинський, Ян 245**
- Циминський, Валенти 273
- Циминський, Ян 56, 397–404, 408,
411, 426, 427, 434, 435, 453, 555–
559
- Цирський (Чирський), Ждан 185, 187
- Чаплинський, Н, слуга кн. Андрія
Головні-Острожецького 141**
- Чаплинський, Н, слуга Івана
Хрінницького 87, 88, 90
- Чаплицький, Петро 441, 450
- Чаплич, Андрій 347, 409, 552
- Чаплич-Шпановська, Федора — *див.*
Бокій, Федора
- Чаплич-Шпановський, Іван 54, 125,
127, 131, 332, 435, 436, 558
- Чаплич-Шпановський, Федір Кадян
365, 371, 398, 453, 436, 438, 482,
558
- Чарновський, Миколай 364,
- Чарноцький, Миколай 440, 445, 452,
453, 469, 471, 477, 481, 487, 488
- Чеконська Гальшка — *див.*
Гулевичева, Гальшка
- Чеконська, Раїна Данилівна — *див.*
Несвіцька, Раїна Данилівна
- Чеконський, Іван (з Любщизни) 409,
412
- Чеконський, Олександр 33
- Чеконський-Слуцький, Політан 26,
412, 422–424, 471–473, 478, 484,
485, 557, 560, 561
- Чеконські-Слуцькі 46
- Черневський, Авакум 485
- Черневський, Андрій 250, 273, 274,
275, 279, 358, 546, 547
- Черневський, Григорій 240, 546
- Черневський, Миколай 274, 275, 279
- Черневський, Олександр 250, 546, 547
- Чернець, підданий 300
- Чернчицька-Злобина, Марина
Романівна (з Гулевичів), дружина
Федора Злоби-Чернчицького 205
- Чернчицький, Петро Янович 497, 561
- Чернчицький, Ян 497
- Чернчицький-Злоба (Злобій) Федір
204, 205, 207, 208, 544
- Чернчицький-Ласко, Іван Семенович
321, 322, 550
- Чернчицький-Ласко, Семен 102, 321,
322, 550
- Чернчицький-Ласко, Ян Семенович
321
- Четвертенська, Марія Іванова (з
Киселів), кн., вдова по кн. Івану
Четвертенському, кн. 45, 65, 122–
136, 538–540
- Четвертенський, Михайло Іванович
кн. 41, 45, 65, 122, 123, 125, 126,
128–131, 133, 135, 538, 539
- Четвертенський, Остафій Іванович
кн. 65, 122–136, 538–540
- Четвертенський, Петро Іванович кн.
41, 45, 65, 122, 123, 125, 126, 128–
131, 133, 135, 538, 539
- Четвертенський, Яцко кн. 247
- Четвертенський, Федір Іванович кн.
65, 122–136, 538–540

Четвертенські 45
Чеховський, N 312
Чеховський, Каспер 385, 386, 555
Чорнолоський, Миколай 293
Чорторійський, N кн. 68
Чорторійський, Михайло
Олександрович кн. 23, 74, 75,
125, 127, 130, 408–412, 536, 556
Чорторійський, Олександр
Федорович кн. 74
Чорторійський, Юрій Іванович кн.
20, 21, 367–370, 408–412, 475,
478, 553, 556
Чорторійський, Януш Іванович кн.
22, 145, 189, 190, 543
Чорторіський, Ян 295, 301
Чорчевський, Миколай 354
Чуват-Туличовський, Хацко 94, 110,
112, 113

Шабан-Гноєнський — *див.*
Гноєнський-Шабан, Михайло
Шадурський, Федір 373
Шаневський, Станіслав 435
Шебенський, Грицько 104
Шикулич-Мелешеня, Іван 390
Шимаковський 397, 399, 400
Шимаковський, Жигмонт 401–403
Шимко, слуга 474
Шимкович-Скленський — *див.*
Скленський-Шимкович
Шипка, Богущ 123, 129
Ширемський, Ян 390, 391, 395
Шистовський, Йосип 385, 555
Шишка, N 262
Шишчина, N 263
Шишка-Бутетицький, Олександр
(Олешко, Олехно) Іванович 91–
93, 95–98, 537
Шишка, Семен Іванович — *див.*
Ставецький-Шишка, Семен
Іванович
Шишка, N — Ставецька-Шишка, N
Шляхта-Гуляльницький, *див.*
Гуляльницький-Шляхта
Шмонецький, Ян, міщанин 409

Шолуха-Яковицький, Василь — *див.*
Яковицький-Шолуха, Василь
Шостовицький, Ян 285, 286, 315, 319,
322, 323, 550
Шпаковський, Іван 137, 138, 368–370
Шушинський, слуга 472

Щасний, возниця 243, 263
Щеповський, Войтех 273
Щочанка, луцька міщанка 377
Щочин, Єско, луцький міщанин 217

Яблонський, N 415
Яблонський, Войтех 205, 208, 252
Ядамовський, Якуб 139
Язгарський, N 483
Язовський, Стефан 445
Яким — *див.* Василевич, Яким
Якимович, Єронім 136
Якимовичева, Ганна (з Шолух-
Яковицьких), дружина Єроніма
Якимовича 136, 540
*Яковенко, Наталя Миколаївна 44, 71,
347*
Яковицька, Ганна Гаврилівна — *див.*
Дривинська, Ганна Гаврилівна
Яковицька, Марина Гаврилівна *див.*
Ружинська, Марина Гаврилівна
(1 шл.); Молинська, Марина
Гаврилівна (2 шл.)
Яковицька, Марина Василівна (з
Янчинських), дружина Гаврила
Яковицького 99, 136, 326–328,
540, 551
Яковицька-Шолуха, Ганна — *див.*
Якимовичева, Ганна
Яковицький-Шолуха, Василь Якович
28, 30, 99–106, 136, 137, 537, 540
Яковицька, Катерина Василівна
(з Ружинських), кн., дружина
Василя Яковицького 28, 101, 104
Яковицький, Давид Михайлович 28,
29, 100–105, 195, 196, 537, 544
Яковицький, Іван 106, 222, 224, 328–
330, 551
Яковицький, Іван Гаврилович 99, 160,
165, 266, 537

Яковицький, Іван 511
Яковицький, Михайло 100
Яковицький, Степан 111
Яковицький, Тихно 106
Яковицький, Ян Юхнович 519, 520,
562
Яковицький, Яско 106
Якозицький, N 295
Якуб, підданий 238
Яловицький — див. Словицький
Яневицький, Петро 362
Янковський, Станіслав 373
Яновський, Станіслав 418, 478
Яновський, Якуб 303
Янчинська, Марина Василівна — див.
Яковицька, Марина Василівна
Янчинський, Богдан 99
Янчинський, Іван 99
Януш, слуга 483
Ярембинський, Себастьян 231
Яришевський, слуга 129
Ярмак, боярин 144
Яролинський, Ян 217
Яролинські 48
Ярослан, дубенський татарин 314
Ярош, шляхтич 511
Ясликовський, Миколай 388, 391, 393
Ястрембський, Прецлав 335, 336, 552
Ячимерський (Яцимирський), Каспер
361, 362
Яхимовський, Якуб 273

A–Z

Baczewski, S. 17, 18
Bakowiecky, Ostaphey — див.
Баковецький, Остафій
Balzer, Oswald 7, 62
Baranowsky, Albertus підканцлер 315,
319
Baruch, M. 24
Billado, Tracey L. 9, 11
Brown, W. C. 8, 9
Buremski, Andżej ks. — див.
Курцевич-Буремський, Андрій
кн.

Charliński, Jan — див. Харлинський,
Ян
Carroll, S. 13, 38
Chrenicky, Iwan (Jan) — див.
Хрінницький, Іван Михайлович
Coleman, Peter T. 69
Constanty z Ostroga — див.
Острозький, Костянтин Василь
Cybulko, Anna 69
Czaplicz, Fiodor — див. Чаплич-
Шпановський, Федір Кадян
Czartoryski, Stanisław ks. z Klewaniu
383

Dąbkowski, P. 25, 62, 67
Dean, Trevor 38
Deutsch, Morton 69
Domino, Władysław 62
Drywinski — див. Дривинський,
Лаврин

Flis, M. 8
Frycz Modrzewski, Andrzej 50, 54
Gembarth, Stanisław див. Гембарт,
Станіслав
Gluckman, M. 13
Głowacki, Andrzej див. Гловацький,
Андрій
Golec D. 55
Górecki, P. 8, 9
Górnicki, Łukasz 36
Gromadsky, Walenty див.
Громадський, Валентій

Halsall, G. 14, 30
Herrup, C. B. 13
Hudson, J. G. H. 11
Hulalnicky, Waclaw — див.
Гуляльницький, Вацлав
Hułowicz, Demian — див. Гулевич,
Дем'ян
Hyams, P. R. 10–13

Jurasz-Dudzik, Ł. 9

Kałasowska, Ywanowa — див.
Гулевичівна, Настя

Kamiński, H. 10
Kamler, Marcin 55, 56
Kołmowsky, Hrehorey *див.*
Колмовський, Григорій
Koszakowski, Jendrzy —
Косаковський, Єжи
Koszakowski, Mikołaj —
Косаковський, Миколай
Koszakowski, Piotr — Косаковський,
Петро
Koszakowski, Wawrzyniec —
Косаковський, Вавринець
Korytkowsky, Mikołaj — *див.*
Коритковський, Миколай
Krynicky, Aleksander — *див.*
Хрінницький Олександр
Krynicky, Jan — *див.* Хрінницький
Іван
Kurozwonsky, Wasyl Patrykij — *див.*
Курозвонський Василь Патрикій
Kutrzeba, S. 7, 62

Lewandowska-Malec, I. 6
Lesznewski, Maciey — *див.*
Лешневський, Матей
Linewski, Michał — *див.* Линевський,
Михайло
Liuszkowski — *див.* Люшковський
Lowe, Kate J. P. 38

Łoziński, Władysław 6, 25
Łysakowski, Olbrycht — *див.*
Лисаковський, Ольбрахт

Maliński, Matfei *див.* Сло-
Малинський, Матвій
McGrath, K. 9
Miller, W. I. 9–11
Moor, C. W. 69
Mrukówna, J. 28
Myszka, Stanisław — *див.* Мишка-
Варковський, Станіслав

Oprzałek, Bartosz 351

Pałucky, Crzysztoph 351

Pawiński, A. 7, 24
Peltonen, M. 35
Piesoczyński, Lawryn *див.*
Пісочинський, Лаврін
Podbilski, Jadam 496
Pogroszewski, Jerzy 496
Podhorodensky, Alexander — *див.*
Підгороденський, Олександр
Proński, Aleksander — *див.*
Пронський, Олександр кн.
Prusinowski, Adam — Прусиновський,
Адам
Pugacewicz I. 55

Radzywiłł, Stanisław ks. — *див.*
Радзивил, Станіслав
Rafacz, J. 7, 62
Roche, T. 12,
Rogala, Jan — *див.* Рогаля, Ян
Rosner, Anna 62, 63
Ruff, J. R. 11, 13

Semaszko, Wasiley — *див.* Семашко,
Василь Петрович
Siemaszko, Mikołaj — *див.* Семашко,
Миколай Олександрович
Slatkowsky, Łukasz — *див.*
Слятковський, Лукаш
Smith, J. M. N. 11
Starczenko, N. — *див.* Старченко,
Наталя
Stępkowsky, Maczey — *див.*
Стемпковський, Матей
Stephanus Rex — *див.* Стефан Баторій
король
Szczesny, Gałesski — *див.* Галезький,
Щасний

Throop, S. A. 11, 12
Tracewsky, Sthanisław Bogusz — *див.*
Трацевський, Станіслав Богуш
Tuten, Belle S. 9, 11

Warren, C. B. 8, 9
Weinstein, D. *див.* Вейнстейн, Доналд
Wiczwinsky, Woysiech — *див.*
Витвинський Войтех

White, Stephen D. 9, 11

Zaremska, H. 9

Zbarazky, Jan z Woronczyna — див.

Воронецький, Януш кн.

Zbarazky, Stanisław — див.

Воронецький, Станіслав кн.

Zegota — див. Зегота

Zeliński, Marcin 69

Zgliczynsky, Paweł — див.

Зглічинський, Павло

Zmora, H. 11

Żorawnicki, Marek — див.

Жоравницький, Марко

Показчик географічних назв

А–Я

Амбуків 202, 204, 544
Англія 10, 11, 13, 35

Баб'є с. 209–211
Баїв с. 36, 194, 432
Білашів с. 56
Безське воєводство 277
Белзьський повіт 385, 440
Берестечко м. 66, 79, 106, 183, 248, 336
Білий Сток (Білосток) с. 55, 414–418, 432, 556, 557
Білопілля 364
Більськ м. 167
Біржи м. 192, 193
Біскупичі с. 262
Блудів с. 296, 299–301, 313, 314, 316, 317
Боголюбє с. 77
Бойсагольськ с. 79
Борилів с. 226
Борисів с. 193, 194, 226
Боровичі с. 124, 132–136, 539, 540
Бороле с. 303, 304
Брани с. 440, 452
Брацлав м. 79, 107, 108, 113, 118–120, 269, 270, 281
Брацлавське воєводство 307, 319, 320, 342, 347, 375, 376, 550
Брацлавщина 84, 195, 196
Бужковичі с. 111
Бузький пов. 223
Букойма с. 244, 245
Буремель Новий м. 88, 89

Буремель Старий м. 88, 89
Бутегичі (Бутятичі) с. 74
Буща, с. 77

Валів с. 371
Варковичі с. 84, 143, 247
Варшава м. 7–9, 22, 24, 33, 54, 55, 61–63, 69, 193, 206–208, 251, 305, 307, 314, 315, 319, 525, 527, 445, 543, 550
Ватин с. 413
Велике князівство Литовське 58, 79, 179, 181, 190–193, 201, 209, 210, 212–214, 218, 232, 235, 244, 247, 254, 266, 270, 275, 287, 316–318, 320, 459
Вербичне с. 338
Витоніж с. 197
Вільно м. 79
Вінниця м. 79, 113
Волинь 6, 7, 14, 16, 17, 22, 26, 27, 30, 34, 38, 41, 45–47, 50, 62, 64, 67, 82, 84, 87, 88, 106, 107, 113, 125, 127, 131, 139, 144, 146, 150, 172–179, 206, 207, 246, 286, 289, 295, 300, 306, 308, 310, 311, 314, 356, 358, 394, 458, 506
Волинське воєводство 12, 16, 50, 61, 79, 85, 90, 109, 114, 170, 171, 182, 193, 247–249, 270, 274, 307, 319, 320, 342, 347, 348, 351–354, 358, 360, 363, 371, 374–376, 380, 382, 384, 386, 404, 406, 428, 429, 431, 450, 457, 460, 468, 473, 481, 485, 495, 497, 507, 510, 514, 515, 525, 527, 528, 535, 550

- Волиця с. 455, 456, 458, 560
 Волкові с. 374, 456
 Вороничі с. 456
- Волковийськ м. 35, 191, 192
 Волове узніжжя, урочище 111, 112
 Володимир м. 36, 43, 74, 79, 90, 91,
 95, 96, 99–101, 103, 104, 106–111,
 113, 119, 120, 131, 136, 158, 166,
 169, 175–178, 182–186, 189, 195,
 196, 202, 214, 219, 222, 224–226,
 228, 229, 235, 238, 240, 259, 262,
 264, 265, 267, 271, 274, 277, 278,
 284–289, 291, 293, 294, 297, 304,
 307, 308, 310, 321–325, 327, 329–
 332, 338, 357, 363, 380, 428, 441–
 448, 451, 466, 495–500, 504–507,
 509, 510, 513, 514, 516, 518, 519,
 521, 523–525, 527, 528, 530, 536–
 538, 540, 542–551, 558, 559, 561–
 563
- Володимирський повіт 20, 35, 74, 95,
 96, 99, 100, 102–104, 106–108,
 159, 160, 184–187, 214, 224, 235,
 238, 258, 267, 275, 276, 278, 287,
 293, 294, 303, 306, 309, 322, 326,
 328–330, 332, 418, 441, 451, 467,
 468, 515, 525, 528, 535, 538
- Ворище, с. 54
 Вороничі с. 456
 Ворончин 351
 Воцатин с. 227, 515–518
- Гайки с. 521, 529
 Глушець р. 421
 Гнойне с. 303
 Гомель м. 144, 146, 170, 172, 173
 Горбівці, с. 52, 53
 Горохів м. 22, 241, 466
 Гоща м. 523, 526, 528
 Грушівна с. 473, 478, 480
 Гуляльники (Гуляники) с. 340, 342,
 343, 367, 269, 370, 418, 494
- Гнезно м. 79
- Дегтів с. 264
 Довге с. 452
 Домбровиця м. 274
 Дубинки м. 192, 193
 Дубне м. 35, 171, 191, 194, 295, 299,
 313
- Екатеринбург 9
- Європа 6, 8, 9, 11, 13, 47
 Європа Центрально-Східна 64, 234
 Єзов с. 166, 167
 Єсківці с. 84
- Жеслав — *див.* Заслав
 Жидичинський монастир 232
 Житомир м. 44
- Заболотці с. 369, 370, 418, 419, 494
 Забороль с. 478, 481–483
 Заобов'є урочище 197
 Заслав, м. 140, 141
 Засмоче передмістя м. Володимир
 442–444
 Затурці с. 112
 Збараж м. 104, 210, 211, 375, 415–417
 Змінець с. 88, 89
- Іванчичі с. 344–346, 552
- Камінь-Коширський м. 466
 Київ м. 6, 25, 44, 47, 48, 52, 58, 62, 64,
 232, 234, 347
 Київське воєводство 12, 170, 172–174,
 185, 191, 194, 286, 294, 306, 307,
 310, 319, 320, 342, 347, 348, 375,
 376, 430, 550
 Київщина 336
 Киселин м. 112
 Княгинин с. 479
 Коблин м. 486
 Кобрин м. 79
 Козлів, с. 45, 296, 299, 301, 303, 304,
 306, 310, 312, 313, 316, 317
 Коззя Воля с. 88, 89
 Коїлне (Когильне) с. 278

Колпитів с. 259, 277
 Корона Польська 305, 319, 372, 466, 488
 Карпилівка 364
 Корсів 88, 89
 Коршів 416
 Косів (у ВКЛ) 345
 Кочкаровець, присілок (?) 78
 Краків 6–8, 11, 25, 64, 107, 108, 116, 117, 425
 Красноставський пов. 228, 229
 Кременець м. 109–111, 195, 480
 Кременецький повіт 84, 306, 364
 Крилов с. 286
 Крупа с. 523, 526, 528

 Лаврів с. 46, 408, 469, 473, 478, 480, 482, 484
 Лазків с. (Ласків) 428, 429
 Линева (Лінєва) с. 238
 Лисів с. 266
 Литва 169, 345
 Літин с. 265, 418
 Літовиж м. 74
 Ловище с. 197
 Локачі м. 111, 265, 511
 Луковський повіт 300
 Локоші с. 241
 Лудин с. 202, 204, 544
 Лужечок, урочище (?) 112
 Луцьк м. 18, 31, 33, 39, 40, 44, 66, 68, 73, 75–79, 81, 84, 87, 107, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 122–125, 127–129, 131–135, 137, 139–144, 146, 150–152, 154–157, 165, 170–175, 177, 179, 182, 189, 190, 192, 193, 201, 204, 208, 210, 212, 216, 217, 219, 230, 241, 242, 244–246, 250, 251, 253, 255, 268, 280–284, 332, 333, 335, 337, 339, 340, 342–344, 347, 352–354, 356, 357, 363–365, 367, 368, 370, 371, 374–381, 385–387, 389, 395, 397–400, 402, 404–412, 414, 417, 418, 420, 422, 423, 425, 426, 430–436, 438, 440, 444, 445, 452–457, 459–462, 465, 467, 471–474, 477, 478, 480–482, 484–486, 488, 489, 492, 493, 498, 500, 505, 511, 520, 536–549, 551–562
 Луцький повіт 75–78, 84, 90, 107, 133, 134, 136, 138, 142, 145–147, 149, 151, 152, 156, 157, 172, 179, 182, 193, 201, 205, 217, 224, 233, 235, 236, 242–244, 250, 252, 270, 281, 284, 306, 313, 334, 340, 343, 345, 365, 267, 368, 371, 374–376, 398–401, 413, 418, 426, 435, 447, 482
 Люблін 17, 308, 319, 320, 386, 404, 420, 450, 468, 473, 550
 Любшизна 424
 Львів м. 7, 25, 50, 52, 62, 379, 425, 426, 557

 Мазовецьке воєводство 525
 Македонія 232
 Макочі (Маковичі?) с. 373
 Марковичі с. 500, 502, 505, 508
 Мациничі, присілок с. Ольшаниці 257, 258
 Милятин м. 115–120, 436
 Мирогоща с. 143–145
 Мінськ м. 141
 Мінський повіт 288
 Москва м. 70
 Мстиславський пов. 218

 Несвіч с. 73, 141, 142, 339, 536
 Несухойж м. 111
 Нетеча струмок 443, 444

 Обзир с. 88, 89
 Овлочим с. 521, 523, 529
 Олексів с. 45, 294, 305, 306, 308, 310, 312, 315, 316, 319, 320, 550
 Ольшаниця с. 257–259
 Омельник с. 475, 478, 480, 485, 486
 Орани с. 66, 428, 451
 Орхів с. 430
 Острог м. 79
 Ощів с. 461

Півче, с. 77
Підліси 114
Підляське воєводство 525
Підляшшя 109, 151
Пінськ м. 210
Плоцьке воєводство 525
Повжі с. 79, 80, 536
Погорільці с. 143
Поділля 330
Полонне м. 36, 194, 474
Полоцьк м. 176, 190
Полоцький пов. 229
Порванче с. 396
Порицьк м. 121, 122
Птича с. 82
Пузів с. 159–161, 164

Равське воєводство 525
Радовичі с. 185, 186, 543
Річ Посполита 6, 7, 24, 27, 50, 62, 94,
206, 269, 319, 348, 349, 354, 471,
531, 534, 550
Річицький повіт 156
Рига м. 194
Роговичі с. 29, 187, 188, 214, 215, 268
Рогізне с. 456
Рокитниця с. 227–229
Романів с. 394
Ружин м. 240, 241
Руське воєводство 25, 62, 67

Санкт-Петербург м. 9, 38, 70
Свинюхи м. 175, 297, 298, 300, 301,
303, 304, 312, 313
Свищів с. 58
Свойчів с. 104
Серники с. 175, 176, 178
Сестратин с. 88, 89
Сільце с. 114, 292
Склен с. 402
Скроботівка с. 257, 258
Слубиця с. 441, 446, 451
Смиків с. 372
Сокіл м. 129, 130, 254
Солоцьк м. 193, 194
Стир р. 180, 181, 482

Стремільче м. 179–181
Стрільче с. 436
Судилівка р. 180, 181
Суск, с. 70, 253

Тесів с. 83
Теслугів с. 300
Тростянець с. 251, 254
Тристеня с. 209
Троки м. 35, 191–194
Турийськ м. 111, 446, 447

Україна 6, 41, 47, 234

Форостов — див. Хворостів

Хворостів с. 112, 195,
Хмільв Болоховичі с. 257, 289–291
Хмільв Великий с. 292, 549
Хоболтова с. 100, 103, 108, 293, 324
Холм м. 106, 160, 165
Холмський повіт 166, 167
Холонів с. 241, 243
Холпнів с. 251–253, 255, 256, 547
Холопечі с. 110–112
Хоростів с. 301
Хрінів с. 212, 213, 544
Хупків м. 337, 339, 344, 347, 357, 367,
369, 397, 400, 408, 425, 430, 433,
434, 437, 482
Хусів с. 281

Чекнь с. 471, 472, 478
Черкаси м. 288
Чернків с. 227, 229
Черчиці 321
Чернчицький монастир 55
Чорна дорога 112
Чорторийськ м. 475

Шелвів с. 336
Шклень с. 453
Шпрахи с. 403
Шумбар, с. 51, 52, 387, 389, 390, 393,
555

Яковичі с. 99–101, 103–105, 520
Яловичі 423, 424
Янів м. 296, 429
Яровиця 82

A—Z

Beskidy 7
Białystok — *див.* Білий Сток
Borszczowka 339
Burlington 8, 9, 11, 12

Chicago 10

England — *див.* Англія
Europa — *див.* Європа

Farnham 8, 9, 11, 12
France 13

Germany 11

Italy 38
Ithaca 9

Karpowcze 496
Kraków — *див.* Краків

Księstwo Litewskie *див.* Велике
князівство Литовське
Kłewań 383
Kujawy 55

Lublin — *див.* Люблін
Lwów — *див.* Львів

Neswicz — *див.* Несвіч
New York 9

Ołyka 383

Ruś Czerwona 6, 25
Ruś Halicka 7, 62, 67
Rzeczpospolita — *див.* Річ Посполита
Rzym (Imperium Rzymskie) 11

United States of America 8, 9

Warszawa — *див.* Варшава
Wojewódstwo Wołyńskie — *див.*
Волинське воєводство
Wołyń — *див.* Волинь
Woodbridge 14
Woronczyn — *див.* Ворончин
Wrocław 8, 36

Summary

The present publication collates the sources, namely, court records of the Volhynian Voivodeship, that highlight communication strategies during conflicts in the Volhynian szlachta milieu of the last 3rd of the 16th through the early 17th century. Court materials ostensibly attest to the constant presence of violence in the quotidian lives of szlachta, happy to turn to revenge in response to any action, word or gesture that could have been interpreted as offensive. This view of the past is largely dictated by the nature of the sources, which are not a reflection of reality, but a construct that serves various actors, including the accusers, the accused, their friends, and society at large. Under the adversarial judicial system, each trial turned into a rhetorical war where a lot hinged on the mode of representation of the accused. The complainant presented himself as an embodiment of all virtues valued by the community while painting his adversary's actions as criminal, even if they stayed within the boundaries of acceptable (quasi-legitimate) ways of *restoring justice*. The accused were always described as violating "the common peace," and the peace in the community relied on all its members respecting laws and commonly accepted conventions. Counter-claims lodged by both parties almost simultaneously prove that this narrative was rhetorically constructed. These claims usually presented the events differently, sometimes unrecognizably so, or described various episodes of the conflict where victims and abusers switched roles. The present edition offers several such examples. Making sure that complaints conformed to accepted genres by introducing clichéd formula, the scribes also affected their contents. We can glean the extent of their interventions from the jokes of clerks, who often made fun of the scribes that exaggerated the opponents' aggressive actions, damages or the number of attackers to the point of absurdity. And yet, the specificity of the szlachta milieu might be the most important factor that shaped court sources. The community dictated how its representatives should act and describe their actions, which emotions could be expressed, how they should represent themselves, which communicative models they could use as a conflict unfolded, and how they could resolve a conflict. The community defined the range of acceptable actions and punished those who crossed the line by

stripping them of a fraction of their “good glory,” which was only restored after the injured party’s interests were accommodated. Szlachta corporations of each voivodeship were among the power institutions that had the right to violence and legislative initiatives.

Therefore, the major part of this selection of sources demonstrates the conventions and rituals that regulated the conflict-ridden quotidian life. We are dealing primarily with cases that focus on the importance of honor and “good glory” for a szlachta member, who was ready to draw his sword at the least suspicion of offence. At the same time, sources demonstrate that a szlachta member was invested in one’s reputation, and was thus forced to conform to the accepted norms of coexistence. Sources describe rituals that helped to deescalate armed hostilities to the level of a verbal confrontation, where revenge was enacted rhetorically rather than played out. At the forefront are the sources dealing with public announcements of revenge (*odpovid*): a compulsory ritual each honorable szlachta member had to enact before violently attacking his opponent. As the sources included in this publication attest, *odpovid* served many functions in the szlachta community: it could be a response to an offence, an announcement of tensions between members of the community, a defense against accusations, a power display intended to dishonor the opponent, a threat and an attempt to cower the opponent into making concessions, and a canalization of aggression. The sources displayed here allow us to analyze the variants and specificity of this ritual; texts of written announcements of revenge are included.

Challenges to a duel are typologically similar to an *odpovid*, and were often combined with announcements of revenge, serving as a demonstration of hostility or a threat. The publication features cases that included challenges to a duel: complaints about attacks, written challenges, and court trials regarding such challenges.

Records describing the conflicts where violence could not be kept within the limits of public verbal declarations or loss of property, and led to loss of life, comprise a separate bloc of documents. Cases include manslaughter as a predictable, if unwanted result of a prolonged conflict involving revenge; unpremeditated manslaughter at a family banquet; servants committing premeditated murder of their lord’s opponent; the clash between two clans struggling for power that led to many deaths. The sources detailing these and other cases demonstrate the conventions for describing murder by the accusers and the accused (especially evident in the cases when, as it turned out, the complainant knew neither the identity of the murderer, nor the circumstances of the crime), which socially meaningful values the complaints emphasized, how szlachta perceived various modes of murder, which legal punishments could be chosen, and how such cases usually ended.

Judicial system, defined by the culture of violence and integrated into the processes of reciprocal hostilities, was an important element of pressure on the community. For example, the act of lodging a complaint in court could be treated as an offence; a court decree could be interpreted as a stain on one's honor that could only be erased with revenge. A lawsuit often led to an escalation in hostilities, and served as a variant of revenge. The fear of a lawsuit was an efficient deterrent that pushed opponents towards reconciliation, where the offender would apologize to the victim, who forgave the offence, sometimes resorting to quasi-judicial punishments, such as voluntary incarceration of the guilty party. The process often dragged on, which historians sometimes see as proof of the judicial system's ineffectiveness; in practice, stalling encouraged opponents to reconcile, which was indeed how many lawsuits ended. The publication includes several decrees with detailed descriptions of a court trial and arguments of both parties.

The publication also includes acts that describe the culture of reconciliation between the warring parties through intermediaries from the szlachta community. The goal of this alternative familiar and, it appears, most efficient conflict resolution, was not only to satisfy the demands of the injured party, material and psychological, but to give the offending party an opportunity to solve the issue without losing face, which served as the basis for reconciliation.

An extensive introduction forms an integral part of the present publication. The author focuses on the emergence of the judicial narrative, describes the methodology of working with court records, and offers her own research strategies that can be applied when analyzing sources of this type.

Наукове видання

**Стратегії та ритуали конфлікту:
шляхетський соціум Волині зламу
XVI і XVII ст.
Джерела та інтерпретації**

Авторка дослідження та упорядниця Наталя Старченко

На обкладинці використаний малюнок із луцької гродської книги за 1640 рік

Дизайн обкладинки Катерина Корчагіна

Комп'ютерна верстка Зубець Л.А.

Підписано до друку 26.06.2020 р. Формат 70x100/16.

Ум. друк. арк. 49,97. Обл. вид. арк. 32,37.

Наклад 300 прим. Зам. 13. 2020.

Поліграф. д-ця Ін-ту історії України НАН України
Київ-1, вул. Грушевського, 4.

Свідоцтво

про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5070 від 23.03.2016 р.